

**ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XI Міжнародної науково-практичної конференції “Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”

27 листопада 2015 року

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XI Міжнародної науково-практичної конференції

**“Військова освіта і наука:
сьогодення та майбутнє”**

27 листопада 2015 року

За загальною редакцією к.філол.н., професора
генерал-майора В.В. Балабіна

Київ – 2015

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

*Рекомендовано до друку Вченою радою Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол від 19.11.15 № 7).*

Т30 Тези доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції
“Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє” [Текст] / за заг.
редакцією В.В. Балабіна. — К. : ВІКНУ, 2015. — 455 с.

Опубліковано тези доповідей вчених, науково-педагогічних працівників Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка та провідних вітчизняних і закордонних фахівців із технічних проблем озброєння і військової техніки та технологій подвійного призначення; актуальних проблем лінгвістичного забезпечення Збройних Сил України; гуманітарного та соціального розвитку Збройних Сил України; інформаційно-психологічної боротьби у воєнній сфері; сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у воєнній сфері; фінансів; правового забезпечення повсякденної діяльності Збройних Сил України в особливий період; геоінформаційного, топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України в особливий період; інновацій у вищій освіті.

Редакційна колегія:

Балабін В.В., ген.-майор, к.філол.н., проф. — голова.
Ольховой І.О., п-к, к.геогр.н., доц. — заступник голови.
Кирик В.Л., п-к, к.політ.н., доц.
Ленков С.В., д.т.н., проф.
Білан М.Б., п/п-к, к.філол.н., доц.
Сафін О.Д., д.психол.н., проф.
Сизов А.І., п-к, к.е.н.
Жарков Я.М., к.і.н., доц.
Коропатнік І.М., п/п-к, к.ю.н., доц.
Савков П.А., п-к, к.т.н., доц.
Безносюк О.О., к.пед.н., проф.
Клубань О.М., засл. журналіст України

УДК 355(477)37
ББК 32.26.8-68.49

© Військовий інститут Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка, 2015

ЗМІСТ

Секція 1. ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	19
Бабій О.С, Павлисько А.І. Автоматизована система управління ЗСУ як сучасний різновид стратегічного озброєння.....	21
Банзак О.В., Лещенко О.І. Модель безотказности невосстанавливаемого сложного технического объекта.....	22
Барабаш О.В., Бодров С.В., Мусієнко А.П. Алгоритм накопичення діагностичної інформації в системах інтелектуального відеоконтролю на прикордонних пунктах пропуску	23
Безносьок С.А. Опыт реализации инновационной образовательной программы "Наноинжиниринг и компьютерные нанотехнологии"	24
Берназ Н.М. Аналіз програмних методів захисту телекомунікаційних мереж.....	25
Биченков В.В. Метод визначення рівня спроможностей ЗСУ в ході оборонного планування	26
Бойченко О.В., Кислинг Э.С. Расширение концепции центров защиты информации.....	28
Бойчук В.О., Нікіткін О.М. Перспектива гомоморфного шифрування даних у хмарних середовищах	29
Борзак О.М., Крижний А.В., Опенько П.В., Дранник П.А. Обґрунтування та вибір методів побудови баз даних в перспективній системі технічного забезпечення ЗРВ.....	30
Боровик О.В., Дармороз М.М. Структурно-функціональні аспекти забезпечення достатньої ефективності систем експлуатації ТЗОДК.....	31
Боровик О.В., Трасковецька Л.М., Боровик Л.В. Технічні аспекти створення програмного додатку відтворення функціональної залежності за дискретною вибіркою	32
Ганєва Т.І. Розрахунок датчиків сили та деформації.....	33
Гришин С.П., Савчинська Н.Ю. Шляхи підвищення ефективності методу Монте-Карло при аналізі надійності систем електроенергетики	34
Дахно Н.Б. Динамічні моделі систем підтримки прийняття рішень для керування безпілотним літальним апаратом на основі модифікованого градієнтного метода	35
Демьяненко В.А. Повышение эффективности процессов технологической подготовки производства товаров народного потребления на многономенклатурном машиностроительном предприятии.....	36
Джулій В.М., Жигальський П.В., Солодєєва Л.В. Метод розпізнавання дорожніх знаків із використанням нейронних мереж	37
Джулій В.М., Копачовець О.М., Ленков О.С. Застосування індексів в колоночних базах даних при виконанні реляційних операцій.....	38
Дружинін А.О., Кутраков О.П. Датчик тиску-температури для спеціальної і військової техніки.....	39

Жердєв М.К., Крихта В.В., Савран В.О. Пристрій контролю працездатності та локалізації дефектів в сучасних цифрових радіоелектронних пристроях із використанням перехідного процесу шини живлення в частотній області	40
Жердєв М.К., Шваб В.К., Савран В.О. Енергодинамічний спосіб технічного діагностування радіоелектронних пристроїв в частотній області	41
Жиров Г.Б., Жиров Б.Г. Критерії структурно-параметричної оптимізації систем автоматичного управління	42
Казанцев О.Ю. Застосування методів апроксимації та інтерполяції для елементів побудови комп'ютерних тренажерів	43
Катеринчук І.С. Цифрове моделювання рельєфу місцевості в задачах побудови систем радіозв'язку	44
Катеринчук І.С., Луник О.О., Гулеватий Д.Ю. Глобальні, регіональні та національні аспекти безпекового середовища у контексті охорони державного кордону України	45
Крапивный Ю.Н. Функциональные отношения в базе знаний экспертной системы	46
Красильников С.Р., Абаркін П.С. Метод АВС-аналізу для управління асортиментом у торговельних підприємствах України	48
Красильников С.Р., Левчук А.Р. Метод підвищення продуктивності транспортного протоколу в безпроводних мережах	49
Кривонос А.О. Обзор архитектур гибридных интеллектуальных систем и подходов к их построению	50
Куліш Ю.М. Способи та засоби реалізації алгоритмів діагностики координатно-вимірювальної машини	51
Ленков С.В., Браун В.О., Цыцарев В.Н. О влиянии конструктивной структуры восстанавливаемого объекта на показатели его надёжности.....	52
Лепіх Я.І., Сантоній В.І., Янко В.В., Будіянська Л.М., Іванченко І.О. Неконтактний оптико-електронний датчик коротких трас	53
Лещенко О.І., Банзак О.В. Автоматичний контроль метрологічних параметрів датчиків температури в інформаційно-вимірювальних системах...	54
Лещенко О.І., Зборовская І.А., Банзак О.В. Анализ вибрационных характеристик поверхностного вибратора.....	55
Лещенко О.І., Лещенко Є.О. Усовершенствование математической модели для расчёта параметров легких цепных передач.....	56
Любченко В.В. Візуалізація технологічних даних в автоматизованій системі управління підприємством	57
Мельник М.О., Никитин Г.Д. Анализ организации защиты киберсреды в Украине	58
Мокрицкий В.А., Маслов О.В., Банзак О.В. Методика моделирования аппаратных спектров при измерении собственного гамма-излучения отработавшего ядерного топлива.....	59
Муляр І.В., Гурман І.В., Гнатюк В.В., Жиров Б.Г. Аналіз підходів до проектування вихідного коду програмного забезпечення.....	60
Муляр І.В., Дубина П.М. Метод побудови інтелектуальних систем планування переміщення мобільного робота	61

Мясіщев О.А., Ленков Є.С., Ожаровський С.Г. Розпізнавання команд із використанням MEL-кепстральних коефіцієнтів та короткого словника	62
Мясіщев О.А., Шкулипа П.А., Ноянчук В.В. Про використання GPU NVIDIA CUDA для розв'язання задач МСЕ.....	63
Нікіфоров М.М., Демченко С.В., Лалетін С.П. Вейвлет-пакетное розкладання фазоманіпульованих сигналів РЛС	64
Нікіфоров М.М., Охрамович М.М., Лалетін С.П. Частотно-часовий аналіз сигналів малопомітних РЛС із використанням вейвлет-перетворення	65
Огнєвий О.В., Кліщ О.В., Ленков Є.С. Метод відслідковування мобільного пристрою по перехоплених "пробних" пакетах підключення до WiFi	66
Опенько П.В. Удосконалена методика оцінки ефективності системи технічного забезпечення військової частини ЗРВ	67
Охріменко П.Г., Чирченко Д.В., Шворов С.А. Система моніторингу місцевості з використанням БПЛА	68
Павлишин В.О., Горшколепов В.Б. Дослідження взаємодії наночастинок нітриду бору (BN) з клітинами раку за допомогою ІЧ-спектроскопії	69
Пампуха І.В., Кисилевський А.А. Аналіз алгоритму методу опорних векторів (SVM) для оцінки тональності тексту	69
Подлісовський В.В., Гап'юк В.М. Безконтактні війни і безпілотники над полем бою	70
Проценко Я.М. Показники надійності об'єктів та методи їх розрахунку.....	71
Ревуцький Є., Бабій О.С. Наземні лазерні далекоміри.....	73
Саланда І.П., Барабаш О.В. Оцінювання показника функціональної стійкості розгалуженої інформаційної мережі.....	75
Сантоній В.І., Лепіх Я.І., Янко В.В., Будіянська Л.М., Іванченко І.О. Оптико-електронний датчик малих відстаней для швидкісних систем.....	76
Собченко В.А. Адаптивна модель експлуатації мобільного тепловізійного комплексу	77
Стрельбицький М.А. Класифікація загроз інформації в інтегрованій інформаційно-телекомунікаційній системі прикордонного відомства на етапі модернізації	78
Халед Алаіасра, Гунченко Ю.О., Шворов С.А. Метод моделювання повітряної обстановки в тренажерах диспетчерів управління повітряним рухом	79
Хмельницький Ю.В., Гика В.А. Оптимізація алгоритму адаптивного кодування та розділення каналів	80
Хмельницький Ю.В., Дячук А.О., Гвоздицький Л.І.А., Ряба Л.О. Використання автоматизованих інформаційних технологій у навчанні в технічному університеті	81
Хом'юк В.В. Моніторинг математичних здібностей студентів-першокурсників технічного ВНЗ	82
Чайківська Ю.М., Пасічник Р.М., Тимошенко Л.М. Інформаційна технологія прогнозування динаміки глікемії.....	83
Шворов А.С., Ленков О.С. Оцінка ефективності пошукових систем електронних документів з INTERNET-мережі.....	85

Шевченко В.В., Вишнівський В.В., Глухов С.І. Визначення технічного стану цифрових ТЕЗів за допомогою електромагнітного способу діагностування.....	86
Шелуха О.О. Система стабілізації спостереження в складних технічних системах	87
Шиповський В.В. Кібербезпека як складова обороноздатності держави в сучасних умовах	88
Шмиголь В.М., Сбітнєв А.І. Функціонування екоінформаційної системи на основі розподіленої ієрархічної структури управління базами даних екологічного моніторингу	89
Секція 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	91
Babych B., Atwell E. Multilingual Information Extraction framework for real-time detection of terrorist propaganda threats in on-line communication	93
Анохіна Г.П. Організація позааудиторної роботи курсантів під час вивчення дисципліни "Іноземна мова"	94
Балабін В.В. Концептуальний апарат теорії військового перекладу	95
Балабін В.В. Військово-термінологічна та лексикографічна діяльність військового перекладача як складова лінгвістичного забезпечення військ	96
Басанець В.Ф. Розвиток іншомовних здібностей слухачів ВВНЗ у контексті вимог сучасності.....	98
Боринський В.М. Навчання майбутніх військових фахівців телефонній комунікації іноземною мовою	99
Вовк О.І. Комунікативно-когнітивна діяльність студентів-філологів: концептуальне моделювання інформації	100
Гальчус А.О. Перекладацькі трансформації при перекладі науково-технічних текстів.....	101
Гончарук Л.М. Концептосистема текстів франкомовного військового дискурсу	102
Григолінська Н.М. Дистанційна освіта як сфера застосування сучасних інформаційних технологій при вивченні іноземних мов	103
Зарицька А.І. Інтерактивні технології навчання при вивченні іноземних мов	104
Златніков В.Г. Труднощі двостороннього перекладу військово-політичних текстів.....	106
Комарницька О.І., Комарницька І.І. Функційні модулі лінгвістичного аналізу природномовних текстів	107
Корсак О.І. Аналіз негативної радянської спадщини у вивченні англійської мови	108
Лавриненко Н.Ю. Шляхи удосконалення лінгвістичного забезпечення професійної підготовки військових фахівців	109
Лісовський В.М. Аналіз словотвірних моделей англійської військової лексики	110
Марченко-Бабіч О.М. Визначення напрямів аналізу іншомовних ЗМІ для удосконалення підходів до моніторингу інформаційного простору в Україні.....	111
Нікіфорова О.М. Становлення школи військового перекладу в Україні	112

Приліпко М.О. Військово-політичний дискурс англійської мови.....	113
Проноза В.О. Контекстно-обмежений переклад.....	114
Соколіна О.В. Мова як соціокультурна проблема	116
Храбан Т.Є. Роль інтернет-лінгвістики в системі військової освіти.....	117

Секція 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ 119

Holm G. Opening The Borders For Educational Mobility: The Role Of Teachers	121
Koshmanova T. Global Influnce Of American Teachers' Training Reforms	122
Lindberg C. The Un Decade Of Education For Sustainable Development – The Golden Opportunity We Can't Miss	123
Najam Abbas. Making Knowledge-Market Links For Youth Empowerment	124
Shubina I. The Art-Therapy And It's Using In Pedagogy, Psychology And Medicine	125
Zacharuk T., Jankowski K., Jarmoch E. Migration Of Polish Students And Workes – As A Designe Of Modernity	126
Бурій С.В. Практична підготовка як основа формування управлінської культури майбутніх офіцерів.....	128
Іноземцева В.В., Бадрук О.О. Проблема впливу адиктивної поведінки на протікання ПТСР	129
Вишневский М.И. Новое в социально-гуманитарном образовании: "логическая социология" А.А. Зиновьева	130
Возняк Я.В. Соціальний захист військовослужбовців – учасників бойових дій та членів їх сімей	131
Воровка М.І. Дефініція "студентська молодь" у понятійному полі історико- педагогічних досліджень.....	132
Голуб Ю.В., Джус О.А. Жінки у ЗСУ: проблеми гендерної політики.....	133
Гонтарук О.М. Перспективи фізичного виховання та підготовки спортивного резерву при реалізації проектів державно-приватного партнерства в Україні	135
Гончаренко О.А. Освітня й соціальна компетентність молоді – вихідців з національних меншин в умовах сьогодення.....	136
Григорчук С. Психопрофілактика психологічних бар'єрів спілкування у військовослужбовців військової служби за контрактом.....	137
Двірний А.М. Перспективи співпраці України та країн-членів НАТО у сфері ОПК	138
Джус О.А. Військове партнерство як засіб удосконалення ЗСУ.....	139
Дорохов М.С. Національні акценти у військово-патріотичному вихованні молоді	140
Дубровинський Г.Р. Становлення військової психології (погляди з минулого)	142
Еркинбаева Л.К., Кантуреев М.Т. Академическая мобильность обучающихся и преподавателей	142
Заїка Л.А. Використання систем імітаційного моделювання для формування професійної компетентності майбутніх магістрів військового управління	143
Зубовський Д.С., Халіманенко С.М. До проблеми адаптації україномовної версії "шкали депресії центру епідеміологічних досліджень"	145

Зяблюк Т.В. Розвиток мотивації до військово-професійної діяльності у молодших офіцерів.....	146
Каменюк Ю.В. Психологічні умови формування патріотичної свідомості у військовослужбовців ЗСУ	148
Канівець М.П., Лях М.А. Покращення і підвищення ефективності навчання водіїв у військових навчальних закладах.....	149
Кватернюк К.О. Використання тварин у збройних силах	150
Кірик Т.В. Філософія змін виховної роботи зі студентами в сучасній Україні	152
Коваль Ю.В. Інтегрований підхід до формування творчої особистості курсанта	153
Копаниця Д.М., Васильєв С.П. До проблеми психологічної адаптації військовослужбовців під час проведення АТО	154
Корсак К.В. "Українська ідея – ХХІ" – духовний, політичний і оборонний засіб для вітчизни	155
Корсак Ю.К. Сучасні науки про вплив на громадян війни-ХХІ	157
Корчак О.В., Савкова В.П. Обґрунтування системи показників впливу на якість підготовки військових фахівців в інтегрованій системі ВО для ВВНЗ.....	158
Кузьменко М.Д. Психологічні особливості фрустрації.....	159
Лещенко О.И., Бат М.З., Нестеренко В.А. Выявление гражданской позиции современной молодёжи	160
Ляпунова В.А. Функції толерантності як соціально значущої цінності	161
Макєєва О.А. Формування корпоративної культури майбутніх фахівців у вищій школі.....	162
Маслов В.С. Вербальна комунікація як актуальне завдання вищої освіти.....	163
Мась Н.М. Досвід психосоціальної допомоги жертвам війни на прикладі Хорватії	164
Мельник Я.І. Теоретичне підґрунтя вивчення феномену девіантної поведінки військовослужбовців.....	166
Моргун В., Ткачук Д. Використання машинного навчання і статистичних методів для передбачення скоєння суїцидів учасниками бойових дій	167
Мотика С.М. Патріотичне виховання як важливий напрям формування морально-психологічних якостей військових ліцеїстів	169
Ніколайчик К. Соціально-психологічний тренінг в процесі психопрофілактики міжособистісного конфлікту у військовослужбовців підрозділу.....	170
Переверзєв В.О. Студентське самоврядування як орган влади у ВВНЗ	171
Пирожок В.Я. Авторитарні режими у здійсненні державної політики на пострадянському просторі.....	172
Покотило В.В. Нормативно-правові засади створення системи психологічної реабілітації учасників АТО	173
Пономаренко А.А. Проблема вивчення психологічних особливостей копінг-поведінки військовослужбовців у процесі адаптації до військової служби	175
Постоєнко В. Психологічна профілактика посттравматичних стресових розладів	177
Сафін О.Д. Історична пам'ять: військово-політичний дискурс	178

Сірий А.В. Психологічні особливості діяльності незаконних збройних формувань.....	179
Сніжко А.О. Підходи до визначення поняття валеологічна культура майбутнього фахівця.....	181
Сорокіна Ю.Р., Шликова В.Г. Актуальні проблеми гуманітарного та соціального розвитку ЗСУ.....	181
Спиров К. Виртуальна среда для системы непрерывного образования	182
Сторожук Н.А. Соціально-психологічні детермінанти виникнення ПТСР в учасників бойових дій.....	183
Тимошенко Л.М., Андрієнко Т.І., Личов Р.В. Методи моделювання процесів життєдіяльності людини для аналізу динаміки глюкози	185
Тюріна В.О., Сторожук Н.А., Мась Н.М. Реабілітація військовослужбовців після повернення із зони бойових дій.....	186
Тюріна Ю.В. Психологічна допомога в екстремальних ситуаціях	187
Хижняк Т.О., Первак І.О. Соціально-психологічна допомога військовослужбовцям	187
Шальнева П.О., Мілютіна К.Л. Особливості прояву синдрому емоційного вигорання у вимушених мігрантів	188
Шеян О. Психопрофілактика негативних психічних станів військовослужбовців військової служби за контрактом в процесі службової діяльності.....	189
Секція 4. ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ.....	191
Алфьоров О.В. Тролінг як засіб ведення інформаційних війн	193
Богуславець А.В. Напрями протидії інформаційно-психологічним операціям Російської Федерації в Україні	194
Волошина Н.М., Мукогоренко О.С., Місяць О.О. Інформаційна складова гібридної війни.....	195
Гастинщиков В.Г. Маніпулювання суспільною свідомістю в інформаційних війнах.....	196
Гахович С.В., Яременко С.В. Аналіз існуючих алгоритмів для виявлення тональності тексту	197
Гуда М.В., Мінаєв А.В. Участь підрозділів сухопутних військ ЗСУ у багатонаціональних військових навчаннях НАТО	198
Даценко Д.К. Особливості організації цивільно-військового співробітництва на території власної держави	199
Жарков Я.М., Мехед П.М. Інформаційно-психологічне протиборство у новому геополітичному середовищі	200
Жарков Я.М., Шликов О.А. Розвиток вітчизняних інформаційних технологій та їх застосування в ЗСУ	201
Житко А.О., Мінаєв А.В. Стан та перспективи військово-технічного співробітництва України з країнами Близького Сходу	202
Іванченко Є.А. Про методику діагностування математичної компетентності економіста в системі інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів	203

Кузьменко А.М. Безпекотворення – головний принцип теорії управління безпекою/небезпекою соціальних систем	204
Кузнєцов О.С. Особливості діяльності вітчизняних ЗМК у контексті інформаційно-психологічного протистояння між Україною і РФ	205
Мамчур К.В. Особливості інформаційно-психологічного протистояння у війні в Сирії	206
Мінаєв А.В. Інноваційні технології в інформаційній сфері	207
Мірошніченко О.В., Яременко С.В. Проблема моніторингу інтернет-ресурсів для виявлення інформаційного впливу	208
Нікіфоров М.М., Дзюба Т.М. Інформаційна безпека як пріоритет національної безпеки	209
Овчинніков М.О. Двостороннє співробітництво України з Республікою Польща у військовій сфері	210
Онищук М.І., Бондаренко Р.О. Актуальні аспекти інформаційної безпеки України в умовах "гібридної війни"	211
Онищук М.І., Мехед П.М. Інформаційна боротьба як фактор національної безпеки України	212
Пампуха І.В., Пампуха Ю.А. Соціальні мережі як фактор впливу на свідомість особистості	213
Пасхалов А.К. Еволюція розвитку російської пропаганди в зоні АТО	214
Петрик В.М. Щодо вдосконалення системи підготовки фахівців для захисту інформаційного простору України	215
Присяжнюк Д.М. Формування іміджу держави та процес політичної модернізації України	217
Присяжнюк М.М. Забезпечення інформаційної безпеки як функція держави	218
Прокоф'єва К.О., Черненко О.Є. Масові міграції – вражаючий фактор війни нового покоління	219
Сенченко М.І. Інформаційно-психологічне протистояння в умовах стратегічної нестабільності	220
Сенченко О.М. Інформаційні війни як фактор трансформації українського громадянського суспільства	222
Скорук О.А., Онищук М.І. Особливості діяльності російських ЗМІ в умовах гібридної війни	223
Ставський Д.В., Онищук М.І. Сугестивні технології як засіб інформаційно-психологічного впливу	224
Супрунов Ю.М. Історичні передумови розвитку комплексної системи підготовки військових фахівців розвідувально-інформаційних систем	225
Турченко Ю.В. Соціальні мережі як засіб здійснення деструктивних інформаційно-психологічних впливів на особовий склад військ (сил) та органи військового управління	227
Фурса Н.В. Інформаційна війна РФ як загроза національній безпеці України	227
Хатян О.А. Метод виявлення PR-впливу як інструмент інформаційно-психологічної боротьби	228
Храбан І.А. Психологічне забезпечення діяльності Війська Польського	229

Храбан І.А. Служба стратегічної інформації в інтересах оборони Португальської Республіки	230
Черненко О.Є., Прокоф'єва К.О., Старинець Р.В. Аналіз взаємодії громадянського суспільства з силовими державними структурами в умовах сучасної війни	231
Секція 5. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВОЄННІЙ СФЕРІ	233
Візгін О.В. Актуальні проблеми інформаційного забезпечення діяльності ЗСУ (на прикладі окремого бойового з'єднання)	235
Воронков В.І., Соловій О.В., Трошкін Є.М., Савватєєв Н.О., Пікуль В.О., Богатирьов К.О., Мемджанов О.С. Слово перемагає	237
Воронков В.І. Нова епоха інформаційного впливу	238
Дегтярьов А.С., Халіманенко С.М. Скринінгові (відбіркові) перевірки в Міністерстві оборони України.....	239
Ділай А.Ю. Роль соціальних медіа у військовій журналістиці як метод впливу на громадськість	240
Клубань О.М. Інформаційна підтримка операцій як новий вид бойового забезпечення	241
Король В.Г., Любовець Г.В. Інформаційна безпека: комунікаційно-контентний аспект	243
Курбан О.В. Базові принципи та механізми підготовки фахівців із інформаційних війн у соціальних он-лайн мережах у військових ВНЗ України	245
Литвиненко Н.І., Литвиненко О.І. Сутність проблеми досягнення міжнародної безпеки та шляхи її вирішення	246
Ольховой І.О., Пампуха Ю.А. Роль журналіста у вирішенні збройних конфліктів	247
Савенко В.М. Протидія інформаційній війні	248
Савенко В.М., Клімченко К.С., Дереш Б.Б., Маркевич Д.П., Подкіч В.О., П'ясецький Я.О., Далієвський Є.В. "Хвацька кавалерійська атака"	250
Селезньов В.Д. Дезінформація і масові комунікації (з досвіду АТО в Україні)	251
Турченко Ю.В. Недержавна складова у здійсненні державної інформаційної політики України у сфері оборони.....	253
Шевченко Г.В. Методика прийняття рішення інтернет-провайдером щодо стратегії медіапланування рекламної кампанії	254
Секція 6. ФІНАНСИ	257
Андрієнко О.О. Актуальні питання реформування системи грошового забезпечення в сучасних умовах	259
Анікєснко Ю.М. Перспективи військово-технічного співробітництва України з країнами НАТО	260
Бегма В.М. Розвиток експорту військових технологій як пріоритет воєнно-економічної політики України.....	261

Брижеватий В.М., Щербина І.М. Доцільність процедури компенсації військовослужбовцям ЗСУ утриманої суми податку на доходи фізичних осіб	263
Бухер О.А. Сучасний стан обліку гуманітарної допомоги військовим частинам ЗСУ	264
Бухер О.А., Пахольчук В.В. Економічний аналіз основних аспектів ведення бойових дій під час проведення АТО	265
Ващенко І.В. Актуальні питання проведення компенсаційних виплат військовослужбовцям за контрактом.....	266
Гусєв Ю.В. Поняття спеціальних (вільних) економічних зон і територій пріоритетного розвитку	267
Кириленко І.В. Сучасні проблеми закупівель товарів, робіт і послуг для потреб ЗСУ	268
Кириленко К.І. Сучасні тенденції ринку озброєння та військової техніки.....	269
Купалова Г.І. Україні потрібні екологічні менеджери	270
Луцик Ю.О. Україна у світовому рейтингу конкурентоспроможності.....	271
Луцик Ю.О., Вовченко А.О. Побудова роботи фінансового органу з використанням комп'ютерних технологій.....	273
Медведєв Ю.Б., Шевчук А.А. Збільшення фінансових ресурсів – нові вектори податкової реформи	274
Остапенко О.П. Застосування методу Монте-Карло для оцінки стратегій, пов'язаних із фінансовими ризиками у ЗСУ.....	275
Остапенко О.П., Молокопій В.Л. Реструктуризація державного боргу – механізм виходу з кризи чи джерело покриття передвиборчої кампанії?.....	276
Остапенко О.П., Паскевич В.Л. Суб'єкти інвентаризації: порядок створення інвентаризаційної комісії та її відповідальність.....	278
Паскевич В.Л., Шрамко О.В. Теоретичні засади здійснення внутрішнього аудиту	279
Пелешко В.І., Шрамко О.В. Впровадження зарубіжного досвіду проведення внутрішнього аудиту в ЗСУ	280
Роллер В.С., Дикий Ю.Г. Вплив колективно-договірного регулювання на результат праці працівників ЗСУ	281
Сизов А.І. Проблемні питання планування та витрачання фінансових ресурсів для ЗСУ	282
Чеберяко О.В. Воєнна організація держави як основа національної безпеки.....	282
Чистик О.М. Прогнозування фінансових ресурсів на розвиток ЗСУ в умовах агресивної політики РФ	284
Чімишенко С.М. Шляхи та перспективи нормативно-правового регулювання питань нарахування та виплати грошового забезпечення військовослужбовцям ЗСУ	285
Чімишенко С.М., Турович І.І. Особливості грошового забезпечення військовослужбовців Високомобільних десантних військ.....	286
Шашерин В.А. Работник направлен в АТО. Как расчитатаь его заработную плату с учётом повышения.....	287
Шпильовий С.Є. Контроль за виконанням оборонного бюджету.....	288
Шрамко О.В. Підходи до визначення поняття "внутрішній аудит"	289

Секція 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД	291
Борух А.С. Досудове розслідування військових злочинів	293
Волков А.Г. Новели законодавства щодо надання командирам додаткових прав та покладання на них додаткових обов'язків у особливий період	294
Глухова А.С. Роль міжнародно-правових регіональних механізмів захисту прав людини	295
Гущин О.О. Сучасні тенденції міжнародної миротворчої діяльності	297
Димарецький І.В. Фактори, що впливають на правову підготовку в ЗСУ	299
Дмитренко Ю.С. Правові аспекти використання поліграфа в ЗСУ	300
Дубовик Н.А. Особливості правової соціалізації особистості	301
Кожедуб О.В. Класичні парадигми соціології права	304
Котляренко О.П. До питання удосконалення статусу та функцій ЗСУ	306
Ломака Є.К., Шульгін В.В. Відновлення військових судів: аспекти актуалізації та доцільності	308
Мась К.В. Екологічна безпека аеропортів України	310
Мойсей Л.О. Житло учасникам АТО: адміністративно-правові аспекти	311
Никитюк Б.М. Кодифікація військового законодавства України	313
Опанасенко О.О. Скорочене провадження в адміністративному судочинстві за участю військових частин МОУ	313
Пасіка С.П. Протидія корупції під час ввезення продукції оборонного призначення в Україну	314
Пасічний А.В. Військова частина як суб'єкт, щодо якого застосовуються заходи кримінально-правового характеру	316
Пашинський В.Й. Військові адміністрації – тимчасові державні органи в умовах воєнного стану	317
Роговенко Д.А. Адміністративно-правове регулювання фінансового забезпечення соціального захисту військовослужбовців-учасників АТО	318
Сорока В.В. Поняття національної безпеки та основні принципи забезпечення національної безпеки України	319
Топольницький В.В. Доказування правомірності рішення в адміністративному судочинстві	321
Тхорук Я.Р. Правові засади діяльності служби військового духовенства у ЗСУ	322
Тютюков І.В. Структура та система органів військового управління в умовах нового безпекового середовища	324
Хом'яков Д.О. Адміністративно-правові аспекти експорту товарів військового призначення і товарів подвійного використання	325
Чумачов О.М. До питання щодо профілактики дисциплінарних правопорушень	326
Шмиголь В.М., Сбітнєв А.І. Підходи щодо удосконалення функціонування єдиної державної системи цивільного захисту	328
Шульгін В.В. Реалізація функцій військового права в особливий період	329

Ярош Я.С. Відновлення інституту військових судів на основі Європейських стандартів військового правосуддя.....	331

Секція 8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО, ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ТА НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД..... 333

Баранов А.В., Сміловський О.М. Використання мобільних ГІС для підвищення оперативності прив'язки позицій артилерії	335
Бицак І.Л., Писаренко Р.В. Використання вітчизняних БПЛА ЗСУ.....	336
Гарбаров Р.В., Пампуха І.В., Сівков С.В. Генералізація підписів на електронних картах	337
Зотов С.В., Савчук Р.Г. Визначення показників ефективності забезпечення оперативного командування спеціальними картами та фотодокументами про місцевість в системі ТГЗ.....	338
Кисіль А.В., Шмаль С.Г. Геоінформаційне картографування як сучасна технологія автоматизованого створення картографічних творів.....	340
Кольцов Р.Ю. Перспективи розвитку серверних технологій в ГІС нового покоління	341
Кольцов Р.Ю., Панасенко Р.В. Пропозиції щодо перспектив створення і розвитку системи навігаційного забезпечення ЗСУ	342
Коржов М.О. Використання супутникових систем в геодезії	342
Корюковець Т.Д., Левінськова Н.В. Використання тривимірної моделювання для створення карти ділянки річки.....	343
Левінськова Н.В. Особливості автоматизації картографічної генералізації.....	344
Мельник А.В. Особливості формування туристичного іміджу території: конкурентні переваги	345
Назаренко С.Ю. Порівняння використання GPS та ГЛОНАСС у військових діях.....	346
Пампуха І.В., Шмиголь Є.В. Геопросторова розвідка в умовах сучасності	347
Панін В.Г., Бокучава Т.А. Удосконалення методів моделювання військово-прикладних задач із використанням баз геоданих.....	347
Писаренко І.А. Інтегрування як основна ідея ГІС.....	348
Писаренко Р.В., Халіманенко В.К. Прикладні аспекти ГІС військового призначення.....	349
Савков П.А., Могильний Д.М. Методики створення топографічних карт з використанням новітніх технологій.....	351
Савков П.А., Писаренко Р.В., Шмиголь Є.В. Методика проведення геопросторового аналізу в сучасних ГІС	352
Сівков С.В. Перспективи використання даних дистанційного зондування Землі	353
Сміловський О.М. Створення аналітичних карт для потреб ЗСУ.....	354
Сторубльов О.І. Інтелектуальна система підтримки прийняття рішень щодо наявності об'єктів, що рухаються, за умов зашумленості зображень у ГІС	355
Федченко О.П. Актуальність використання спеціальних карт та фотодокументів про місцевість за досвідом проведення АТО	355

Хірх-Ялан В.І. Способи удосконалення методики оновлення цифрових карт місцевості.....	357
Хірх-Ялан В.І. Перспективи розвитку територіальної структури топографічної служби ЗСУ з урахуванням досвіду організації топогеодезичного та навігаційного забезпечення військ (сил) під час проведення АТО	358
Шмаль С.Г. Еволюція системи умовних знаків топографічних карт.....	360
Секція 9. ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ	363
Akbarov A. Traditional And Innovative Teaching Methods: Application Of Active Learning Methods In The Educational Process.....	365
Bombardelli O. Innovative Teaching And Assessment At The University For Quality Learning, Against Early University Leaving	366
Carlsen A. Lifelong Learning And The Socio-Economic Context Of Education For Sustainable Development: A New Role For The University.....	367
Davis J.B. Continuous Education In The Development Of Prospective Teachers..	368
van Dijk E. The Green Key International Programme – Improved Environment And Educated Citizens	369
Djoric Francuski B. Teaching Culture In Higher Education: A Case Study	370
Dubko A., Boissier Q. Sustainable influence of social media on volatility of stock prices. State of art	371
Jansova P. Bases For The Plan To Measure The Social Climate In Voluntary And Informal Education	373
Matsuda T. The Concept And History of Social Education in Japan	374
Pipoyan S.K. Lifelong Education In Armenia: Challenges And Solutions.....	375
Revalde G. Role Of International Cooperation	377
Stavreva Veselinovska S. Children, Ict And The Everyday Nature Of Social Exclusion.....	377
Tase M. Development Of Preschool Education In Albania After 90 Years And His Contribution To The Education System	379
Zeki A. Examination Of Teacher Competences In Turkey In Terms Of Lifelong Learning Competences Of European Commission	380
Абрамян О.В. Нові підходи до організації психолого-педагогічної підготовки майбутніх офіцерів	381
Безносьок О.О. Інновації в підготовці офіцера нової формації	383
Бектурганов А.Е. Интеграционные процессы в развитии современного ВУЗа Казахстана	384
Бідюк О.І., Огнєвий О.В. Методи організації контролю знань в автоматизованих навчаючих системах.....	385
Блощинський І.Г. Комунікативно-культурологічний компонент професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у системі фахової підготовки.....	386
Васильєва-Халатникова М.О. Особливості підготовки викладача до навчального заняття з курсантами у ВНЗ	387
Волошина Н.М. Педагогічні аспекти підготовки офіцерських кадрів	388
Гетьман О.О. Дуальна модель як перспективний напрям організації вітчизняної системи освіти.....	389

Гунченко Ю.О., Халед А., Ємельянов П.С. Методичні засади використання наочних матеріалів при навчанні технічних предметів	391
Дебич М.А. Модернізація вищої освіти в контексті болонського процесу: подвійні / спільні ступені	392
Делибалтова В.К. Диалог о развитии высшего образования	394
Джураев Р.Х. Новые подходы в системе высшего педагогического образования	395
Драч І.І. Використання компетентнісно-орієнтованих завдань у процесі підготовки майбутніх фахівців	396
Дусматов О.М. Инновационный подход к подготовке научно-педагогических кадров	397
Дячук А.О., Муляр І.В. Методологічне значення технологій оптимізації при підготовці управлінських кадрів	398
Еркинбаева Л.К., Кантуреев М.Т. Академическая мобильность обучающихся и преподавателей	399
Залеський Є.М., Аронов А.О., Сидоров Ю.Т. Мережеві підручники як елементи системи дистанційного навчання	400
Зельницький А.М. Проблеми забезпечення якості військової освіти	402
Каниос А. Социальные компетенции и образовательные ожидания польских студентов отделения "социальная работа"	403
Капосльоз Г.В. Деякі аспекти побудови системи моніторингу наукового забезпечення педагогічної системи ВВНЗ	404
Кравченко О.І., Лоза В.М. Місце і роль комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання у ВНЗ	405
Ломакович А.Ф. Розвиток вищої освіти: сучасний стан, тенденції і перспективи	406
Кубіцький Ю.С. Використання інтерактивних методик навчання з економічних дисциплін	407
Кузнєцов А.В. Впровадження сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі	408
Куля Э. Реализация требований болонского процесса при обучении преподавателей в Польше	409
Лобанов Н.А. Уроки для российского образования и мировой экономической кризис	411
Ломакович В.Я. Нові підходи до навчання при здійсненні екологічної освіти в школах Німеччини	412
Негореев А.А. Новые подходы в системах высшего образования стран Центрально-Восточной Европы в условиях болонских реформ	413
Окса М.М., Дрібноход Д.А. Людиновимірний потенціал освіти та його вимірювання	414
Олійник Л.В. Компетентність магістрів військово-соціального управління як результат навчання військово-спеціальних дисциплін	416
Осадченко І.І. Компетентнісний підхід у контексті сучасної професійної підготовки у ВНЗ	417
Петрук В.А., Прозор О.П. Професійно спрямовані інтерактивні форми навчання вищої математики в технічних ВНЗ	418

Похресник А.К. Світова тенденція професіоналізації вищої освіти.....	419
Приходько Ю.І. Проблеми інформатизації військової освіти.....	420
Прохоров О.А., Олійник Л.В. До проблем професійної освіти НПП в умовах вищої військової школи.....	421
Рахмонов А.А. Таджикистан на пути к глобализации образования.....	422
Свйонтик О.О. Методична підготовка педагогів до процесу формування почуття відповідальності вихованців	423
Скакун Л.В. Використання принципів дистанційного навчання при стаціонарному навчанні у ВНЗ	425
Скворцов В.Н. Инновационное развитие российской системы образования	426
Строчук М.С. Академические свободы в системе ценностей европейской высшей школы	427
Телелим В.М., Приходько Ю.І. Військова освіта в стратегії національної безпеки та оборони держави	428
Ткачова Н.О., Зеленська О.М. Формування іншомовної професійної компетентності курсантів як актуальна проблема військової педагогіки	430
Толипов У.К. Показатели эффективности педагогических технологий	431
Толок І.В. Система військової освіти: проблема реалізації суперечностей....	433
Фёдоров А.И. Модернизация системы высшего профессионального образования в контексте его информатизации.....	434
Халилова Ш.Т. Концептуальные основы развития воспитания в системе высшего образования в Узбекистане	435
Черних О.Б. Методика створення професійних стандартів військових фахівців	436
Черних Ю.О. Мотиваційна готовність майбутніх офіцерів до військової служби.....	437
Черних Ю.О., Черних О.Б. Нові підходи в організації підготовки військових фахівців	438
Шевченко А.В. Перспективні підходи до вдосконалення фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу під час навчання у ВВНЗ.....	439
Шишова І.О. Контент "діяльність" у підготовці студентів до корекційної освіти дітей з порушеннями розвитку	440
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	443
ЗАКЛАДИ, ПРЕДСТАВНИКИ ЯКИХ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ	453

Секція 1

ТЕХНІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОЗБРОЄННЯ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПОДВІЙНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК СУЧАСНИЙ РІЗНОВИД СТРАТЕГІЧНОГО ОЗБРОЄННЯ

У сучасних умовах високий рівень автоматизації управління є одним з напрямів науково-технічного прогресу, спрямованого на застосування саморегульованих технічних засобів, економіко-математичних методів і систем управління, що звільняють людину від участі у процесах отримання, перетворення, передачі і використання енергії, матеріалів чи інформації, істотно зменшують міру цієї участі чи трудомісткість виконуваних операцій.

У теорії управління під автоматизацією управління військами (АУВ) розуміється процес створення і втілення в діяльність штабів електронних комунікацій з відповідним інформаційним і математичним забезпеченням з метою підвищення боєздатності військ і ефективності управління ними.

Сьогодні сучасні системи автоматизації управління повинні володіти високою бойовою готовністю, стійкістю, мобільністю, необхідної пропускну здатністю, доступністю, розвідувальної захищеністю, керованістю і забезпечувати виконання вимог, що пред'являються до зв'язку по своєчасності, достовірності та безпеки інформаційного обміну.

Тому актуальним напрямком є впровадження автоматизації в управлінську діяльність Збройних Сил України (ЗСУ) як сучасного різновиду стратегічного озброєння.

Побудову інформаційної моделі системи управління Збройних Сил як сучасному різновиду стратегічного озброєння досліджують П. Стужук, П. Грицай, Ю. Вознюк, В. Косс, Р. Гумінський, Є. Рижов, О. Корольова та ін. Проблематиці реформування системи управління та її автоматизацією присвячені праці Л. Бондаренка, П. Кисиленка, С. Срібного, О. Василенка, Є. Толубка, Ю. Плугового.

Проте слід зауважити, що за понад 20 років існування Української армії було не тільки втрачено науково-технічний заділ, створений у радянські часи, але й не придбано нічого нового для існуючих ЗСУ. Тому в умовах реформування системи державного управління також актуальна проблема реформування ЗСУ для забезпечення переходу до професійного рівня. Для забезпечення цих перетворень стратегічним завданням є визначення пріоритетних напрямків.

Аналіз результатів даних робіт показує, що автоматизація є генеральним напрямком подальшого вдосконалення управління військами.

МОДЕЛЬ БЕЗОТКАЗНОСТИ НЕВОССТАНАВЛИВАЕМОГО СЛОЖНОГО ТЕХНИЧЕСКОГО ОБЪЕКТА

Модель безотказности (МБ) позволяет получать оценки показателей безотказности (ПБ) отдельных конструктивных элементов и объекта в целом по информации о ПБ элементов нижнего конструктивного уровня. В МБ представляется иерархическая конструктивная структура объекта.

Разрабатываемая модель предназначена для получения функций вероятности безотказной работы (или функции распределения наработки до отказа для объекта в целом и всех его конструктивных элементов по имеющейся информации о показателях безотказности комплектующих элементов. Эти функции являются показателями безотказности невосстанавливаемых объектов, поэтому и модель будем называть МБ невосстанавливаемого объекта.

DN-распределение обладает одним важным свойством, которое состоит в том, что коэффициент вариации распределения наработки до отказа совпадает с коэффициентом вариации распределения случайной величины определяющего параметра. Это свойство в сочетании с тем фактом, что средняя наработка до отказа равна обратной величине средней скорости деградации определяющего параметра, открывает большие возможности для использования DN-распределения в задачах моделирования технического обслуживания.

Разрабатываемая модель также предназначена для решения задач оценки надежности стареющих объектов, поэтому необходимо использовать законы распределения наработки до отказа, учитывающие деградационные процессы в материалах разнотипных элементов. Отказы, порождаемые различными деградационными процессами, принято называть постепенными. В настоящее время стало общепринятым представление о том, что постепенные отказы возникают вследствие того, что значение некоторого определяющего параметра достигает предельно допустимого значения. Модели отказов, основанные на концепции определяющего параметра, принято называть вероятностно-физическими (ВФ-моделями).

Конструктивные элементы некоторого i -го конструктивного уровня являются последовательным (в смысле надежности) соединением входящих в него элементов $(i+1)$ -го уровня. Отдельные конструктивные элементы могут представлять собой резервированную группу (параллельное соединение) однотипных элементов. Таким образом, с помощью МБ совмещается представление иерархической конструктивной структуры с произвольной последовательно-параллельной надежностной структурой объекта, что является приемлемым представлением для большинства технических объектов, встречающихся на практике.

*д.т.н., проф. Барабаш О.В. (ДУТ),
Бодров С.В. (ДУТ),
Мусієнко А.П. (ДУТ)*

АЛГОРИТМ НАКОПИЧЕННЯ ДІАГНОСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СИСТЕМАХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ВІДЕОКОНТРОЛЮ НА ПРИКОРДОННИХ ПУНКТАХ ПРОПУСКУ

В наш час системи інтелектуального відеоконтролю широко застосовуються в різних сферах людської діяльності. Такі системи можуть бути використані для забезпечення безперервного функціонування підприємства. Проте, актуальним є застосування систем інтелектуального відеоконтролю на прикордонних автомобільних пунктах пропуску. Системи інтелектуального відеоконтролю відіграють найбільш істотну роль у структурі систем охорони, так як виводять систему охорони об'єкта на якісно вищий рівень. Найбільша цінність систем відеоконтролю полягає в тому, що вони дозволяють отримати візуальну картину стану об'єкту, що охороняється. Це забезпечує високу інформативність, яку не можуть дати інші технічні засоби охорони.

В даній доповіді буде розглянута та обґрунтована методика накопичення діагностичної інформації в системах інтелектуального відеоконтролю, яка розташована на прикордонних пунктах пропуску.

При організації процедури діагностування одним з важливих завдань є завдання визначення коректного модуля, на який слід покласти функції аналізу структури і синдрому.

У динамічному діагностуванні це завдання можливо вирішити завдяки способу умовної передачі результатів елементарних перевірок. Основним завданням даного способу є накопичення діагностичної інформації в пам'яті коректних модулів системи інтелектуального відеоконтролю (СІВ). Накопичення виконується завдяки тому, що результати перевірок пересилаються в модулі СІВ, перевірені з результатом "0".

У разі одиничного результату перевірки, діагностична інформація не пересилається, а запам'ятовується в пам'яті модуля який перевіряє. Завдяки даній процедурі, коректні модулі швидше накопичають достатній об'єм інформації для діагностування. Це необхідно для того, щоб алгоритм діагностування виконувався тільки коректним модулем, оскільки при виконанні алгоритму некоректним модулем можливе неправильне визначення стану СІВ.

Для отримання результату діагностування з високою достовірністю необхідно, щоб інформація про результати перевірок накопичувалася тільки в коректних модулях.

Теорема. При пересилці діагностичної інформації згідно способу умовної передачі результатів елементарних перевірок для будь-якої поточної структури справедливо, що один із коректних модулів накопичить більше результатів перевірок, ніж некоректні модулі.

ОПЫТ РЕАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРОГРАММЫ "НАНОИНЖИНИРИНГ И КОМПЬЮТЕРНЫЕ НАНОТЕХНОЛОГИИ"

Данная инновационная образовательная программа представляет направление подготовки кадров по приоритетным направлениям науки, техники и критическим технологиям Российской Федерации по разделам: «Индустрия наносистем и материалов», и «Нанотехнологии и наноматериалы». Залогом успешного инновационного развития nanoиндустрии является расширение и углубление корпоративного характера научно-исследовательских, проектно-внедренческих работ различных подразделений химического, биологического, физико-технического и математического профилей в высших учебных заведениях.

Цель программы – расширение и углубление фундаментальной и практической подготовки слушателей в области новых фундаментальных подходов к описанию процессов в открытых неравновесных наноструктурах вещества, связанных с разработкой принципиально новых нанотехнологий, базирующихся на эксплуатации свойств особых запутанных состояний квантовых объектов наноуровня.

Образовательную программу предваряет инвариантный блок, раскрывающий процессы модернизации в высшем профессиональном образовании современной России и призванный сформировать у слушателей представление о ведущих тенденциях развития отечественного профессионального образования на основе компетенционного подхода, обеспечить понимание новых приоритетов государственной политики в этой области, знание нормативно-правовой базы современной профессиональной школы.

Основными приоритетами программы повышения квалификации являются вопросы: современной концепции, основ математического аппарата и методов описания фемтосекундной мульти-кинетики наносистем; освоения методов расчёта дискретно-алгоритмической кинетики наносистем с использованием методов квантово-полевой химии и термо-полевой динамики конденсированных состояний; освоения программного обеспечения для выполнения прогностических компьютерных экспериментов по инжинирингу квантово-полевых наносистем; основных подходов к разработке механизмов функционирования нового поколения наноустройств, предназначенных для практической реализации нанотехнологий фемтосекундных измерений, контроля и управления наносистемными процессами.

В ходе реализации программы слушателям были представлены достижения ученых и преподавателей Алтайского края в научной и образовательной сферах в контексте заявленной проблематики. Они стали предметом их творческого анализа, осмысления и обсуждения.

На завершающем этапе работы слушатели принимали активное участие в заседании «круглого стола».

АНАЛІЗ ПРОГРАМНИХ МЕТОДІВ ЗАХИСТУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ

Програмні методи захисту телекомунікаційних мереж досить різноманітні і реалізуються на основі різних принципів і підходів до організації захисту. Можливу класифікацію підходів до реалізації програмних засобів захисту через їх різноманітність доцільно будувати у вигляді деякої ієрархічної структури. На першому рівні ієрархії методів захисту і їх програмної реалізації потрібно виділити наступні типи засобів захисту:

- захист від користувача, як суб'єкта вторгнення в телекомунікаційну мережу;
- захист програмно-апаратних компонент обчислювача, як об'єктів захисту;
- захист від факторів вторгнення в телекомунікаційну мережу, які не персоналізовані з конкретним користувачем.

Засоби захисту від користувача, як суб'єкта вторгнення, носять персоніфікований характер, що стосується також і програмних засобів їх реалізації. Ці засоби досить різноманітні і їх доцільно класифікувати таким чином:

- особисті, персоналізовані програмні компоненти системи захисту обчислювальних комплексів;
- програмні засоби підтримки персоналізованих компонент системи захисту;
- не персоналізовані засоби захисту від користувача, як суб'єкта вторгнення;
- технологічні програмні засоби персоналізованого захисту.

Засоби захисту програмно-апаратних компонент телекомунікаційних мереж можна класифікувати з різних точок зору. Одна з них полягає у виділенні типу компоненти, оскільки різні види компонент телекомунікаційної мережі можуть вимагати різні способи реалізації засобів захисту. Тому розглянемо наступну класифікацію типів компонент телекомунікаційних мереж:

- дані обчислювальних систем (масиви, файли даних і інші об'єкти, які не реалізують логіку функціонування системи, наприклад, таблиці, матриці і т.д.);
- програмні засоби рішення прикладних задач, програмні засоби, які реалізують різні додатки (в частині реалізації логіки їх функціонування);
- операційні програмні засоби, що складаються з програм операційних систем, таблиць і інших елементів системного характеру;
- додаткові засоби системного забезпечення функціонування обчислювальної системи;
- програмні засоби підтримки персоналізованих компонент системи захисту.

МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ХОДІ ОБОРОННОГО ПЛАНУВАННЯ

Складовою системи стратегічного планування та управління державними ресурсами у сфері оборони, виступає оборонне планування, яке здійснюється шляхом забезпечення необхідного рівня обороноздатності держави її економічних можливостей за рахунок врахування потреб у ресурсах для досягнення необхідних спроможностей.

Згідно з Наказом Міністра оборони України “Про введення у дію Рекомендацій з організації та проведення оборонного огляду”, рівень відповідності Збройних Сил України своєму призначенню залежить від рівня реалізації спроможностей Збройних Сил України.

Новий плановий рівень спроможностей досягається через реалізацію державних цільових програм. Державні цільові програми направлені на розв’язання важливих проблем розвитку держави і здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Аналізуючи складну систему «Збройні Сили України» не зрозуміло: яким чином спроможності Збройних Сил України формуються за рахунок виконання Державних цільових програм; яким чином спроможності впливають одна на одну; яким чином вони впливають на загальний показник – відповідність Збройних Сил України своєму призначенню.

Тому найбільш прийнятними для вирішення поставленого завдання серед математичних методів, є група індуктивних методів математичного моделювання.

Порівнявши особливості відомих індуктивних методів математичного моделювання і вимоги, які висуваються до вирішення поставленого завдання, отримані наступні протиріччя: відомі індуктивні методи математичного моделювання характеризуються обмеженою кількістю аргументів при формуванні формульних виразів, а також відомо, що при побудові математичної моделі кількість даних має перевищувати кількість аргументів в 7 разів.

З іншого боку, вимоги, які висуваються до вирішення поставленого завдання потребують повного набору аргументів, оскільки в якості аргументів в моделі визначення рівня спроможностей виступають

Видатки бюджету за розділом «Військова оборона». Що стосується вибірки початкових даних, то Збройним Силам України тільки 24 роки, тому необхідної кількості даних немає.

Таким чином, поставлене завдання розроблення методу побудови математичної моделі, яка відповідала б наступним вимогам: наявність в моделі

необхідної кількості впливових з точки зору дослідника аргументів; відповідність математичної моделі з необхідною кількістю впливових аргументів за точністю; формування математичної моделі в умовах обмеженості за вибіркою даних.

В чому полягає ідея? Методи регресійного аналізу функціонують наступним чином: з використанням вибірки навчальної послідовності, різних комбінацій аргументів формується набір формульних виразів. Далі, з використанням перевіркою послідовності визначається найкращий, з точки зору обраних критеріїв, формульний вираз – саме він приймається за математичну модель процесу, що вивчається.

Які недоліки містяться у відомих методах регресійного аналізу по відношенню до задачі, яку необхідно вирішити? Сформований формульний вираз не враховує всієї кількості необхідних аргументів. Це означає, що побудована математична модель не здатна буде спрогнозувати стан складної системи «Збройні Сили України» при тому чи іншому розподілі видатків бюджету.

Як цього уникнути? Пропонується всі формульні вирази, які відповідають вимогам попередньо визначених критеріїв деяким чином поєднати. Це призведе до того, що новий формульний вираз не буде, скоріш за все, найкращим, але:

- він буде задовольняти вимогам критеріїв;
- він буде містити необхідну кількість аргументів;
- при умові жорсткого обмеження кількості початкових даних, загальний формульний вираз буде найбільш повним;
- при умові проведення інтервального оцінювання загальний формульний вираз буде мати найкращу оцінку, тому що класичні формульні вирази в результаті прогнозування будуть оцінювати інтервал розкидання можливих значень навколо одиночної оцінки процесу, а загальний формульний вираз вже буде мати справу з математичним очікуванням зазначеної оцінки процесу.

Таким чином, запропонований метод, який на відміну від відомих методів регресійного аналізу дозволить в умовах обмеженої вибірки даних побудувати математичну модель з необхідною кількістю аргументів та необхідною точністю.

*д.т.н., проф. Бойченко О.В. (ТНУ им. В.И. Вернадского),
Кислинг Э.С. (ТНУ им. В.И. Вернадского)*

РАСШИРЕНИЕ КОНЦЕПЦИИ ЦЕНТРОВ ЗАЩИТЫ ИНФОРМАЦИИ

Одним из положений, выдвигаемых в унифицированной концепции защиты информации, является всесторонний и количественный анализ степени уязвимости информации на объекте. При этом уровень защиты объекта напрямую зависит от самого объекта и условий, в которых он функционирует. Для того, что бы определить уровень защиты требуется наличие количественных показателей, что и является основной проблемой, так как до сих пор использовались только качественные показатели.

Для решения такой проблемы наиболее эффективным, по нашему мнению, является использование основных положений концепции центров защиты информации (ЦЗИ), предназначенных для обследования защищаемого объекта, разработкой систем защиты информации, а также внедрением систем, настройкой, последующим ведением, контролем и доработкой системы безопасности объекта информатизации.

Для обеспечения защиты информации специалистами осуществляется путём ведения непрерывных экспертиз и мониторинга в возникновения угроз защиты информации.

Целесообразно также отметить перечень форм экспертизы:

- обследование конкретных объектов - абонентов ЦЗИ;
- непрерывное наблюдение за процессами функционирования действующих систем защиты информации;
- традиционные экспертные оценки;
- организация сеансов мозгового штурма;
- организация сеансов психоинтеллектуальной генерации [1].

Сегодня ЦЗИ имеют большое распространение, эффективность обусловлена наличием научной базы, что даёт возможность реагировать на изменение условий защиты и появление новых угроз безопасности информации. Но даже при наличии данного фактора не существует совершенных методов или систем, которые помогли бы дать полноценную защиту информации. Поэтому необходимо уметь предугадывать появление новых угроз и вероятный сценарий развития уже известных.

Таким образом, оценка долгосрочных перспектив обеспечит оперативность ЦЗИ и в будущем предоставит преимущества в борьбе с возникающими угрозами защиты информации.

ПЕРСПЕКТИВА ГОМОМОРФНОГО ШИФРУВАННЯ ДАНИХ У ХМАРНИХ СЕРЕДОВИЩАХ

В даний час багато дослідників працює над створенням закінченого рішення, що дозволяє безпечно обробляти секретні дані в хмарних середовищах. Крім досліджень у напрямку гомоморфного шифрування, ведуться пошуки і в інших напрямках. Наприклад, в МІТ була розроблена база даних CryptDB, що використовує методику цибулиного шифрування, яка володіє рядом недоліків, але надає досить високий рівень безпеки і можливість обробки і пошуку зашифрованими даними. Тим не менш лише повністю гомоморфне шифрування здатне виключити необхідність хоча б часткової розшифровки даних для виконання обчислень над ними. Втім, і воно не буде срібною кулею, здатною витіснити будь-які інші види криптографії, оскільки будь-яке подібне шифрування принципово вразливе до атаки з підібраним текстом. На жаль, в даний час немає жодної реалізації, готової до впровадження в реальні системи. Здорова логіка підказує, що для того, щоб гомоморфне шифрування було застосовано, має бути реалізація, задовольняє, як мінімум, наступним вимогам:

- Спектр підтримуваних математичних функцій повинен покривати повсякденні потреби програмістів.

- Діапазони значень чисел повинні покривати принаймні стандартні типи даних, а обчислення, вироблені над зашифрованими даними, відповідні такого розміру чисел, – мати прийнятну продуктивність.

- Точність і швидкість обчислень не повинні деградувати протягом обчислень.

- Саме по собі обчислення примітивних операцій над зашифрованими даними повинно мати складність або навіть від потужності допустимого діапазону значень чисел.

- Кількість різноманітних ключів повинно бути достатньо великим, щоб виключити атаку повним перебором.

Пропоновані нами алгоритми вже досить близькі до того, щоб задовольнити третє, четверте і п'яте вимоги. Проблема продуктивності, судячи з усього, досить легко нівелювати застосуванням графічних прискорювачів, оскільки операції над многочленами легко розпаралелюються.

*Борзак О.М. (ВІКНУ),
д.т.н., проф. Крижний А.В. (ВІТІ),
к.т.н. Опенько П.В. (НУОУ),
к.військ.н., с.н.с. Дранник П.А. (НУОУ)*

ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ВИБІР МЕТОДІВ ПОБУДОВИ БАЗ ДАНИХ В ПЕРСПЕКТИВНІЙ СИСТЕМІ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕНІТНИХ РАКЕТНИХ ВІЙСЬК

Сучасні зенітні ракетні комплекси (ЗРК) являють собою складні технічні системи з ієрархічно розгалуженою структурою, які об'єднують складові різного фізичного виконання та призначення. Однак постійне вдосконалення конструкції у зв'язку із використанням комплектуючих елементної бази радіоелектронних засобів (РЕЗ) ЗРК нового покоління, розвиток інформаційних технологій призводить до зростання проблеми створення адаптивної системи технічного забезпечення і необхідності її вирішення.

Одним з шляхів вирішення цього завдання є впровадження стратегій технічної експлуатації і ремонту (ТЕ і Р) виробів ЗРК за станом, реалізація яких призводить до забезпечення призначених показників надійності РЕЗ ЗРК та зниження витрат на їх експлуатацію. Процес вирішення задач управління експлуатацією, технічним станом і відновленням зразків ЗРК при застосуванні стратегій ТЕ і Р за станом приводить до необхідності обробки зростаючого об'єму інформації про ЗРК та його складові, матеріально-технічні засоби, призначених для його забезпечення, в тому числі діагностичні нормативи та параметри РЕЗ ЗРК, та використовується керівниками всіх ланок управління, що потребує організації збереження та маніпулювання знаннями. При цьому збереження та ефективне використання знань можливо забезпечити лише при їх зберіганні в базах даних (БД).

Таким чином, існує протиріччя між можливостями існуючих систем управління БД по забезпеченню процесів управління експлуатацією, технічним станом і відновленням зразків ЗРК, та потребами в даних при автоматизованому вирішенні перерахованих задач управління з використанням інтелектуальних методів обробки даних в системах управління реального часу.

В доповіді на підставі визначених недоліків реляційних моделей даних, що використовуються в існуючих системах управління, враховуючи особливості задач, що вирішуються під час управління експлуатацією, технічним станом і відновленням зразків ЗРК запропоновано використання об'єктно-орієнтованої технології побудови БД.

Показано, що наведена технологія побудови БД забезпечує необхідну оперативність прийняття рішень; інтеграцію структур, які забезпечують формалізацію логіко-аналітичних задач із процедурами вирішення інформаційно-розрахункових задач; необхідний рівень обґрунтованості прийнятих рішень та запропонована для використання в системі управління, збереження та маніпулювання даними та знаннями для автоматизованих систем управління технічним забезпеченням.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТАТНЬОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТЗОДК

Теоретичні та експериментальні дослідження технічних засобів охорони державного кордону (ТЗОДК) і питань удосконалення їх систем експлуатації на основі використання нових принципів або технічних рішень є актуальними, оскільки вказана складова є достатньо вагомою в системі забезпечення ефективності охорони державного кордону, загалом. Саме тому подібним питанням приділялася значна увага в ряді наукових праць. Однак, незважаючи на це, сформульована проблематика є ще не до кінця вирішеною. І на думку авторів, це пов'язано з тим, що удосконалення ТЗОДК та систем їх експлуатації розглядалися відокремлено одна від одної, як у відношенні структурної компоненти, так і функціонального аспекту.

Авторами висунуто гіпотезу про можливість забезпечення достатньої ефективності систем експлуатації ТЗОДК на основі реалізації інтегрального підходу щодо структурної і функціональної оптимізації визначених систем.

Для її перевірки досліджувалася система експлуатації, як скінченна множина компонентів, зв'язків і відношень між ними, виокремлена з середовища відповідно до певної мети в межах визначеного часового інтервалу.

З позиції структурного аспекту досліджувана система S приймалася скінченною множиною компонентів $E_i \left(i = \overline{1, n} \right)$, які взаємопов'язані, взаємодіють і характеристична вага кожного з яких у загальному випадку різна.

З позиції функціонального аспекту система S характеризується послідовністю можливих станів $S_l \left(l = \overline{1, q} \right)$, які можна перерахувати один за іншим, а саме функціонування системи полягає в тому, що у деякі моменти часу система S стрибком переходить з одного стану в інший.

Для перевірки гіпотези питання підвищення ефективності розглядається через призму оптимізаційної задачі за критерієм мінімізації вартісних затрат на побудову системи та її використання. При цьому, з урахуванням специфіки функціонування досліджуваних систем, вважається, що ефективність окремих елементів системи є змінною в процесі їх використання.

У рамках дослідження авторами запропоновано алгоритм забезпечення достатньої ефективності досліджуваних систем; проаналізовано існуючі підходи до оцінки ефективності складних систем; виявлено ключові позиції, які є базовими для врахування для об'єктивної оцінки ефективності систем, та з їх урахуванням опрацьовано відповідний методичний підхід; здійснено програмно-алгоритмічну реалізацію методичного підходу до оцінки ефективності варіантів систем через структурно-функціональну призму.

*Боровик О.В. (НАДПСУ),
Трасковецька Л.М. (НАДПСУ),
Боровик Л.В. (НАДПСУ)*

ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ПРОГРАМНОГО ДОДАТКУ ВІДТВОРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ЗА ДИСКРЕТНОЮ ВИБІРКОЮ

Однією з важливих прикладних задач, які стосуються прийняття рішень на різних стадіях життєвого циклу виробів нової техніки, є задача відтворення функціональних залежностей за експериментально отриманою дискретною вибіркою. Її складність обумовлюється тим, що на початковому етапі формування концепції і задуму виробів відомою може бути лише неповна, різнорідна вхідна інформація, в ролі якої можуть виступати емпіричні дані, експертні оцінки, апріорна інформація про аналоги та прототипи, деякі відомості про призначення і якісні показники виробу, стандартні обмеження і дані, що характеризують умови виробництва та експлуатації тощо. Саме ці дані можуть визначати аргументи шуканих функціональних залежностей. При цьому, на підставі такої інформації важливим є формування цільових функцій. Однак за цих умов вибір кількості цільових функцій, їхніх аналітичних форм, обґрунтування їхнього змісту і призначення є неформалізованою процедурою, яку може здійснити лише дослідник. Особливість задачі полягає в тому, що шукані функції повинні бути не лише максимально наближеними до емпіричних даних за певним критерієм, але й мати екстремальні властивості. Специфіка екстремальних властивостей зумовлена обмеженістю інтервалу задання вихідних даних і полягає в тому, що збурення на межах інтервалу суттєво позначаються на екстремальних властивостях функції. Ця особливість є принциповою і зумовлює складнішу структуру функцій наближення, ніж у задачах інтерполяції. Ще однією важливою особливістю є необхідність вибору раціонального компромісу між суперечливими вимогами: максимізації рівня достовірності процедури виявлення шуканої закономірності, що зумовлює потребу підвищення складності класу функцій наближення, і мінімізації складності й трудомісткості процедури формування шуканої залежності, що веде до спрощення функцій наближення.

Авторське дослідження стосувалося обґрунтування алгоритму, структури та створення програмного додатку, за допомогою якого можна опрацьовувати чебишевську задачу наближення як складову задачі відтворення функціональних закономірностей за дискретною вибіркою.

У рамках обґрунтування алгоритму здійснено змістовний опис досліджуваної задачі та формалізовано її.

Детальний аналіз алгоритму щодо найкращого рівномірного наближення дозволяє зробити висновок, що структура додатку має бути багаторівневою і кожен з рівнів повинен забезпечувати певні функціональні можливості, реалізація яких у сукупності дозволяла б організувати процес розв'язання чебишевської задачі наближення.

РОЗРАХУНОК ДАТЧИКІВ СИЛИ ТА ДЕФОРМАЦІЇ

Відомо, що структурна схема будь-якого тензорезисторного датчика сили прямого перетворення являє собою послідовне з'єднання трьох вимірювальних перетворювачів: пружного елемента, тензорезистора і вимірювальної схеми.

Враховуючи те, що в датчиках сили, так само, як і в датчиках деформацій, набули поширення два вимірювальних ланцюга: нерівноважний міст і дільник напруження. Дільник напруження зручніше застосовувати, якщо обмежені розміри датчика або якщо потрібно вимірювати тільки динамічну складову сили. Однак датчики сили завжди можна градувати і тому немає необхідності включати в одне плече вимірювального ланцюга кілька тензорезисторів, як для датчиків деформацій. Крім того, вимоги мінімальності маси і габаритних розмірів для датчиків сили дуже часто є менш жорсткими, ніж для датчиків деформацій, тому в датчиках сили мостовий вимірювальний ланцюг застосовують значно частіше, ніж в датчиках деформацій.

Отже, в датчиках сили дещо інші і умови роботи тензорезисторів в порівнянні з умовами роботи їх в датчиках деформацій.

По-перше, оскільки в датчику сили деформація не є вхідною величиною, то її величина може бути значно менше, ніж в датчиках деформацій. Зазвичай вона лежить в межах $(0,1 \dots 0,2)\%$, і для цих меж такі похибки тензорезистора, як повзучість, гістерезис, нелінійність, стають мінімальними, що дозволяє підвищувати точність датчиків сили.

По-друге, температурні діапазони роботи датчиків сили значно вужче, ніж датчиків деформацій, і в датчиках сили, як правило, більше умов для здійснення захисту тензорезисторів від впливу навколишнього середовища. Це дає можливість виконати датчики сили більш точними і надійними, ніж датчики деформацій.

Крім того, принципова ж відмінність датчика сили від датчика деформацій полягає в наявності додаткового вимірювального перетворювача – пружного елемента. Конструкція пружного елемента істотно впливає на конструкцію датчика сили, його характеристики та методику проектування.

На закінчення необхідно відзначити, що тензорезисторні датчики сили можуть бути виконані досить точними. Залежно від умов експлуатації основна похибка датчиків сили $(0,5 \dots 1,5)\%$, причому основну частку похибки становить температурна похибка, яка досягає $0,3\%$ на 10°C зміни температури. Іншими істотними складовими основної похибки датчика сили є нелінійність (до $0,3\%$), гістерезис (до $0,2\%$), догляд нуля від навантаження (до $0,2\%$), нестабільність показань від орієнтації і тимчасова нестабільність.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДУ МОНТЕ-КАРЛО ПРИ АНАЛІЗІ НАДІЙНОСТІ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

Моделювання розрахункових станів в методиці аналізу надійності систем електроенергетики (СЕЕ), базується на методі статистичного моделювання (метод Монте-Карло). Відомо, що для отримання достовірних результатів розрахунків при використанні методу Монте-Карло потрібна велика кількість розігрування випадкових величин (в даному випадку це навантаження, існуюча генеруюча потужність, пропускна спроможність ліній електропередач (ЛЕП)). Для підвищення достовірності показників надійності пропонується підхід, що ґрунтується на представленні моделі оцінки дефіциту потужності у вигляді параметричної задачі лінійного програмування, в якій двосторонні обмеження – нерівності на змінні залежать від параметра t . Обчислення починаються з самого небажаного стану СЕЕ, що відповідає мінімальній генерації та пропускної спроможності міжвузлових зв'язків при максимальному навантаженні. При зміні параметра t обсяг припустимої генерації, пропускна спроможність ліній збільшується, а навантаження зменшується по заданих напрямках. Напрями зміни зазначених величин вибираються таким чином, щоб рівномірно покрити область дефіцитних станів СЕЕ. Обчислення закінчуються при досягненні бездефіцитного стану СЕЕ або при виході на межу допустимих значень параметра t . Для вирішення параметричних задач лінійного програмування пропонується використовувати спеціальну модифікацію симплекс-методу, в якій ефективно враховується специфіка завдання. На кожному кроці алгоритму спочатку знаходиться оптимальне рішення задачі лінійного програмування при деякому значенні параметра t , потім визначається підмножина значень параметра t , при яких досягається це оптимальне рішення. Процес повторюється до знаходження оптимальних рішень для всіх підмножин значень параметра t . Даний алгоритм застосовується до задач мінімізації лінійної параметричної цільової функції при лінійних обмеженнях. Обернена задача до параметричної задачі оцінки дефіциту потужності має зазначений вигляд. У роботі наводиться запис оберненої задачі оцінки дефіциту потужності СЕЕ.

Наведення моделі оцінки дефіциту потужності у вигляді задачі параметричного лінійного програмування дозволить підвищити достовірність показників надійності за рахунок: збільшення числа проаналізованих дефіцитних станів СЕЕ в рамках заданого часу; рівномірного покриття області дефіцитних станів СЕЕ.

Використання параметричної моделі оцінки дефіциту потужності в методиці аналізу надійності дозволить підвищити достовірність показників надійності за рахунок розгляду більшого числа дефіцитних станів СЕЕ за апріорі заданий час. Скорочення часу обчислень у розрахунку на один стан СЕЕ досягається за рахунок застосування ефективного алгоритму рішення параметричних задач лінійного програмування.

ДИНАМІЧНІ МОДЕЛІ СИСТЕМ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ДЛЯ КЕРУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИМ ЛІТАЛЬНИМ АПАРАТОМ НА ОСНОВІ МОДИФІКОВАНОГО ГРАДІЄНТНОГО МЕТОДА

Інтенсивний розвиток безпілотних літальних апаратів за останній час привів до значного поширення переліку завдань. Для мінімізації витрат на виконання завдань за допомогою систем підтримки прийняття рішень (СППР) кожного разу повинна розроблятися спеціальна програма польоту.

СППР повинна вирішувати ряд основних задач, серед яких: визначення оптимальних режимів польоту в залежності від завдань, що вирішуються; визначення оптимальної траєкторії польоту для виконання польотного завдання; побудова оптимальних планів (програм) польотів. З метою вирішення цих завдань розглядають динамічні диференціальні моделі СППР, зокрема моделі з малою нелінійністю. Застосування до цих моделей модифікованого градієнтного метода дає можливість побудови траєкторій, наближених до оптимальних з урахуванням прийнятих обмежень.

Будемо розглядати динамічні моделі СППР для керування БпЛА в операторному вигляді:

$$Au + \lambda Fu = f, \quad f \in H, \quad (1)$$

де λ - деякий параметр, H - гільбертів простір, оператор $A: H \rightarrow H$ для якого виконуються умови:

$$\exists \gamma, \delta > 0 : \gamma < \delta < \infty \quad \forall u \in H \quad \gamma \|u\|^2 \leq (Au, u) \leq \delta \|u\|^2, \quad (2)$$

$$\forall u, v \in H \quad (Au, v) = (u, Av). \quad (3)$$

Оператор $F: H \rightarrow H$ є нелінійний монотонний і Ліпшиць неперервний. Тобто

$$\exists \alpha, \beta > 0 : \quad \forall u, v \in H \quad \|Fu - Fv\| \leq \beta \|u - v\|, \quad (4)$$

$$(Fu - Fv, u - v) \geq \alpha \|u - v\|^2. \quad (5)$$

При виконанні (2) – (5) задача (1) має єдиний розв'язок.

Нехай $u_0 \in H$ довільне початкове наближення. Припустимо, що $(k-1)$ -е наближення знайдено. Тоді k -те шукаємо згідно модифікованого градієнтного метода за схемою:

$$u_k = u_{k-1} + \tau_k r_k,$$

$$\text{де } \tau_k \text{ деякий параметр, а } r_k = f - Au_{k-1} - \lambda Fu_{k-1}.$$

За умови мінімуму функціоналу $\Phi(u_k) = (Au_k, u_k) - 2(f, u_k) + 2\lambda(Fu_{k-1}, u_k)$ отримаємо співвідношення для визначення τ_k :

$$\tau_k = \frac{(r_k, r_k)}{(Ar_k, r_k)}.$$

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОЦЕССОВ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПРОИЗВОДСТВА ТОВАРОВ НАРОДНОГО ПОТРЕБЛЕНИЯ НА МНОГОНОМЕНКЛАТУРНОМ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОМ ПРЕДПРИЯТИИ

В современных условиях для обеспечения эффективного функционирования многономенклатурного единичного и малосерийного производства, целесообразна разработка специализированной подсистемы информационной поддержки, в первую очередь, специалистов технологической службы предприятия, занимающихся товарами народного потребления (ТНП).

Разработка такой подсистемы предусматривает усовершенствование инструментария моделирования бизнес-процессов запуска в производство ТНП с последующим интегрированием компонентов в единую архитектуру системы технико-экономического управления на уровне предприятия.

В докладе обсуждаются постановки следующих задач создания такой подсистемы:

- Разработать математические модели процессов оперативного управления рассредоточенным многономенклатурным производством и установить объем производственных данных для автоматизации процедур информационной поддержки и построения соответствующих баз данных.

- Разработать метод оперативного управления информационной поддержкой производства ТНП.

- Разработать проектные процедуры классификации и информационного поиска для построения необходимых баз данных и знаний.

- Создать технологию информационной поддержки процессов управления многономенклатурным производством ТНП в среде интегрированных информационных систем управления.

Решение перечисленных выше задач даст возможность существенно повысить эффективность процессов, связанных с технологической подготовкой производства ТНП на многономенклатурном машиностроительном предприятии за счет повышения оперативности получения информации, ее качества, достоверности и полноты, которая позволяет изменить состав и технологию решения многих управленческих задач.

*к.т.н. Джулій В.М. (ХмНУ),
Жигальський П.В. (ХмНУ),
Солодєєва Л.В. (ВІКНУ)*

МЕТОД РОЗПІЗНАВАННЯ ДОРОЖНІХ ЗНАКІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Розпізнавання дорожніх знаків в режимі реального часу є досить актуальною темою в даний час. Існує доволі багато методів і підходів до вирішення цієї проблеми. Одним із таких підходів є використання штучних нейронних мереж. Вони представляють собою ефективний та гнучкий інструмент і при належному навчанні здатні видавати хороший результат. Нейронні мережі можна використовувати як для детектування дорожнього знаку на вхідному зображенні зі складним фоном, так і для безпосереднього розпізнавання даного знаку.

Проте враховуючи той факт, що доводиться мати справу з досить великими вхідними зображеннями, використання класичних нейронних мереж є не зовсім ефективним. Наявність великого вектора вхідних значень в класичних нейронних мережах вимагає наявності великої кількості нейронів в проміжних шарах мережі, а це в свою чергу призводить до великих обчислювальних затрат.

Для вирішення такого роду завдань доцільним є використання згортальних нейронних мереж. Це спеціальна архітектура штучної нейронної мережі, запропонована Яном Лекуном і направлена на ефективне розпізнавання зображень. Згортальним нейронним мережам меншою мірою притаманні описані вище недоліки класичних нейронних мереж.

Також згортальні нейронні мережі стійкі до різного роду зсуву чи повороту зображення, що розпізнається. А це дуже важливий фактор, тому що система розпізнавання дорожніх знаків повинна працювати під час руху автомобіля і за різних погодних умов.

Ідея згортальних нейронних мереж полягає в чергуванні згортальних шарів, субдискретизуючих шарів і наявності повнозв'язних шарів на виході.

Дана архітектура включає в себе три основні парадигми:

1. Локальне сприйняття;
2. Поділювані ваги;
3. Субдискретизація.

Проте для того, щоб дана мережа працювала ефективно, на її навчання необхідно витратити досить багато часу і апаратних ресурсів. Для навчання необхідна велика вибірка зразків зображень дорожніх знаків. Від того, яка кількість і різноманітність зразків буде запропонована мережі під час навчання, залежить наскільки точно мережа буде розпізнавати дорожні знаки.

Ще одним плюсом у використанні згортальних нейронних мереж є їх універсальність. Дана модель може бути доповнена і розширена іншими алгоритмами і методами.

*к.т.н. Джулій В.М. (ХмНУ),
Копачовець О.М. (ХмНУ),
Ленков О.С. (ПФ "Арій")*

ЗАСТОСУВАННЯ ІНДЕКСІВ В КОЛОНОЧНИХ БАЗАХ ДАНИХ ПРИ ВИКОНАННІ РЕЛЯЦІЙНИХ ОПЕРАЦІЙ

У зв'язку з появою задач, що вимагають обробки надвеликих баз даних, необхідні нові ефективні методи паралельної обробки та аналізу таких обсягів даних на багатопроцесорних обчислювальних системах. Фактично єдиним ефективним вирішенням проблеми зберігання і обробки надвеликих об'ємів даних є використання паралельних систем баз даних, що забезпечують паралельну обробку запитів на багатопроцесорних обчислювальних системах.

Слід відзначити, що оперативна пам'ять в якості основного місця зберігання даних стає все більш привабливою в результаті експоненціального зниження відношення вартості до об'єму. Згідно зі звітом компанії Gartner, СУБД в оперативній пам'яті через 2–5 років отримають дуже широке поширення.

Останнім часом великий інтерес викликають системи баз даних зі зберіганням баз даних по стовпцях. Таке уявлення даних називається колоночним. Колоночне представлення даних на відміну від традиційного строкового представлення виявляється набагато більш ефективним при виконанні запитів класу OLAP. Це пояснюється тим, що при виконанні запитів колоночна СУБД зчитує з диска тільки ті атрибути, які необхідні для виконання запиту, що скорочує обсяг операцій вводу-виводу і, як наслідок, зменшує час виконання запиту. Недоліком колоночного подання є низька ефективність при виконанні строково-орієнтованих операцій, таких, наприклад, як додавання або видалення кортежів. Внаслідок цього колоночні СУБД можуть програвати по продуктивності строковим при виконанні запитів класу OLTP.

Для вирішення цього завдання можна використати індексні структури спеціального виду, які називаються розподіленими колоночними індексами. Всі фрагменти колоночного індексу зберігаються в оперативній пам'яті в стислому вигляді. При паралельному виконанні реляційної операції над колоночними індексами упаковані фрагменти індексів вхідних відношень завантажуються на різні процесорні ядра, де відбуваються їх розпакування та виконання відповідних реляційних операцій над ними. Після чого відбувається упаковка часткового результату, що представляє собою набори ключів.

Потім часткові результати об'єднуються в результуючий набір ключів, з використанням якого СУБД збирає результуюче відношення. Зазначений підхід дозволяє організувати паралельне виконання ресурсоємких реляційних операцій без обмінів даними між процесорними ядрами, а також використовувати для цього сучасні кластерні обчислювальні системи, оснащені багатоядерними прискорювачами.

*д.т.н. Дружинін А.О. (НУ "Львівська політехніка"),
к.т.н. Кутраков О.П. (НУ "Львівська політехніка")*

ДАТЧИК ТИСКУ-ТЕМПЕРАТУРИ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ І ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Сучасна гусенична і колісна бронетехніка являє собою складну електро-гідро-механічну систему і дослідження динамічних процесів, що протікають безпосередньо при русі в процесі ходових випробувань, є досить складним завданням, що вимагає значних матеріальних і людських ресурсів.

Для стендових випробовувань двигунів і гідросистем військової техніки використовується різноманітні датчики механічних та теплових величин які повинні забезпечити одночасне вимірювання параметрів в складних умовах експлуатації (високі температури, різкі перепади тисків, високі динамічні перевантаження та ін.)

Відомі багатофункціональні датчики, які дозволяють отримати інформацію про декілька вимірюваних параметрах одночасно, таких як: температура, деформація, тиск, магнітне поле та ін., засновані на використанні складних мікроелектронних технологій, що вимагають спеціального обладнання та матеріалів. Тому існує потреба в створенні багатофункціональних датчиків з більш простою технологією виготовлення і відповідають усім сучасним вимогам до первинних перетворювачів.

Особливістю напівпровідникових кристалів, зокрема кристалів кремнію, є досить сильна залежність їх опору не тільки від деформації, але і від температури. Ця особливість і була покладена в основу розробленого датчика тиску-температури.

Аналіз проведених досліджень показав, що тензорезистори на основі ниткоподібних кристалів кремнію з питомим опором $0,005 \text{ Ом} \times \text{см}$ за своїми основними характеристиками: лінійною залежністю опору від температури і кращим співвідношенням величини коефіцієнта тензочутливості і його температурної залежності є найбільш оптимальними для створення датчиків тиску - температури.

В основу датчика покладена мембранна конструкція з двома закріпленими на ній тензорезисторами, включених у вимірювальну схему, яка забезпечує в режимі реального часу роздільне безперервне перетворення надлишкового тиску і вимірювання температури в уніфіковані струмові електричні вихідні сигнали ($4 \div 20$) мА постійного струму.

У розробленому датчику для збільшення точності та зменшенню впливу зовнішніх дестабілізуючих факторів, а також корекції похибок перетворення використовується мікроконтролер ADUC841, який включає аналогові і цифрові блоки, а також мікропроцесор на базі ядра 8051, за допомогою якого здійснюється вторинна обробка сигналу.

*д.т.н., проф. Жердєв М.К. (ВІКНУ),
к.т.н. Крихта В.В. (ВІКНУ),
Савран В.О. (ВІКНУ)*

ПРИСТРІЙ КОНТРОЛЮ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ТА ЛОКАЛІЗАЦІЇ ДЕФЕКТІВ В СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ ПРИСТРОЯХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПЕРЕХІДНОГО ПРОЦЕСУ ШИНИ ЖИВЛЕННЯ В ЧАСТОТНІЙ ОБЛАСТІ

Задачею пристрою є здійснення контролю працездатності та локалізації дефектів в сучасних цифрових радіоелектронних пристроях з використанням перехідного процесу шини живлення в частотній області прийняття рішення про технічний стан з високою достовірністю за прийнятий час.

Поставлена задача вирішується тим, що в пристрої контролю працездатності та локалізації дефектів в сучасних цифрових радіоелектронних пристроях з використанням перехідного процесу шини живлення в частотній області, який містить інформаційну частину, яка з'єднана з блоком комутації, блок комутації, який з'єднаний з блоком дешифрування і виділення команд управління, блок дешифрування і виділення команд управління, який з'єднаний з формувачем тестових діянь і джерелом живлення, яке керується програмно, формувач тестових діянь, який підключений до з'єднувача, джерело живлення, що керується програмно, яке підключено до з'єднувача, з'єднувач, до якого підключається об'єкт діагнозу, блок виділення "образів" (які формуються в результаті накладення імпульсів переключення логічного елементу в шині живлення об'єкту діагнозу, що по тривалості відповідають тривалості вхідного сигналу, що використовується для тестування об'єкту діагнозу), що підключається до блоку перетворення перехідних характеристик в частотну область за допомогою вейвлет-перетворення, з'єднувача і блока комутації. Також між з'єднувачем та блоком комутації включена шина вихідних реакцій, а між блоком перетворення перехідних характеристик в частотну область за допомогою вейвлет-перетворення (де здійснюється перетворення амплітудно-часового представлення сигналу в частотну область) та блоком комутації включений аналогово-цифровий перетворювач.

Вейвлет-перетворення відносно новий альтернативний підхід до аналізу нестационарних сигналів, який називається кратномасштабним аналізом або вейвлет-аналізом. При вейвлет-перетворенні аналізується сигнал на різних частотах і з різною роздільною здатністю одночасно. Вейвлет-перетворення дозволяє отримати хороше розрішення за часом (погане за частотою) на високих частотах, і хороше розрішення за частотою (погане за часом) на низьких частотах. Такий підхід стає особливо ефективним коли вихідний сигнал має високочастотні складові малої протяжності і протяжні низькочастотні складові. Вимірювальні вібраційні інформаційно-вимірювальні сигнали якраз і мають таку фізичну природу. Вейвлет-аналіз – це сучасний і перспективний метод обробки даних.

*д.т.н., проф. Жердєв М.К. (ВІКНУ),
к.т.н, доц. Шваб В.К. (ВІКНУ),
Савран В.О. (ВІКНУ)*

ЕНЕРГОДИНАМІЧНИЙ СПОСІБ ТЕХНІЧНОГО ДІАГНОСТУВАННЯ РАДІОЕЛЕКТРОННИХ ПРИСТРОЇВ В ЧАСТОТНІЙ ОБЛАСТІ

Організація технічного діагностування для цифрових радіоелектронних пристроїв досить складна, причому на сучасному етапі розвитку радіоелектронної техніки цілком не вирішені питання цієї організації. Зокрема, необхідно вишукувати нові шляхи аналізу й представлення сучасних цифрових радіоелектронних пристроїв для прийняття рішення про технічний стан і локалізацію дефектів з достовірністю не нижче заданої за прийнятий час.

При використанні існуючих способів для проведення технічного діагностування цифрових радіоелектронних блоків, ми бачимо, що при проведенні діагностування використовується велика кількість контрольних точок, в яких вимірюється велика кількість діагностичних параметрів, що впливає на об'єм апаратної частини системи технічного діагностування та тривалість і достовірність проведення контролю.

В основу дослідження поставлено задачу створити такий спосіб, у якому як діагностичний параметр використовують частотний аналіз сигналу в шині живлення радіоелектронних пристроїв, що приведе до скорочення часу контролю і підвищення достовірності прийняття рішення щодо технічного стану радіоелектронних пристроїв.

Поставлена задача вирішується тим, що у даному способі технічного діагностування радіоелектронних приладів, який отримують шляхом подання на вхід пристрою тестового впливу, згадані сигнали, які представлені у частотній області, порівнюють з еталонними, виявляють ступінь збігу та за їх різницею роблять висновок, щодо працездатності або непрацездатності радіоелектронних компонентів.

Спосіб реалізується наступним чином. На вхід пристрою подається тестовий вплив, в результаті чого спрацьовують радіоелектронні компоненти в радіоелектронному пристрої. На контрольному опорі R_k виділяються сигнали, які представлені в частотній області, що являються діагностичними параметрами. Ці параметри порівнюються з еталонними. Якщо виміряні і еталонні сигнали співпадають, то радіоелектронний пристрій є працездатним. В протилежному випадку радіоелектронний пристрій є непрацездатним.

Виходячи з цього, застосування енергодинамічного способу технічного діагностування радіоелектронних пристроїв в частотній області надає можливість скоротити час контролю технічного стану радіоелектронного пристрою (завдяки скороченню довжини тестів діагностування) і підвищити достовірність прийняття рішення щодо технічного стану радіоелектронних пристроїв.

КРИТЕРІЙ СТРУКТУРНО-ПАРАМЕТРИЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМ АВТОМАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Під критерієм оптимізації будемо розуміти правило, яке у чисельній формі прямо або побічно вказує на такі параметри САУ, при якому якість системи вважається найкращою.

Сенс оптимізації у вузькому сенсі зводиться до мінімізації помилок регулювання САУ в перехідному і сталому режимах, а також часу регулювання шляхом визначення і завдання в САУ найкращих значень параметрів, які настроюються.

При проведенні оптимізації САУ найчастіше використовують або критерій мінімуму середньоквадратичної похибки (СКП) або критерій 5% перерегулювання.

Критерій СКП якості САУ використовує, як функцію ціни, середньоквадратичну помилку (СКП) стеження або стабілізації в перехідному режимі. Метод оптимізації за критерієм мінімуму СКП складається у виборі таких параметрів САУ, при яких СКП перехідного процесу (без врахування помилок сталого режиму) мінімальна:

$$\xi = \sqrt{\frac{1}{T} \int_0^T e^2(t) dt} \rightarrow \min$$

Зручність критерію полягає в тому, що значення СКП для конкретної моделі САУ у моделюючій програмі визначається досить легко, хоча аналітичне рішення задачі по даній формулі є досить трудомістким.

Змістнаведеної формули полягає в тому, що чим коротше перехідний процес, чим менше коливальний процес і похибки перерегулювання, тим меншим виходить значення СКП.

Однак у багатьох задачах автоматичного управління, наприклад при керуванні приводом повороту або підйому стріли екскаватора, коли маса що повертається електроприводом становить десятки і сотні тонн, вельми не бажано мати зайву коливальність, що викликає значні навантаження на привід, та скорочує терміни його служби. У таких випадках краще мати монотонну розгінну характеристику САУ. При цьому час регулювання, хоча й важливий параметр, відступає на другий план. Тим не менш, якщо налаштувати САУ, і зокрема її регулятор, так, щоб перерегулювання склало приблизно 5%, то значні навантаження будуть відсутні, а швидкодія буде близькою до максимальній, для даного об'єкта управління.

Вибір того чи іншого критерію здійснюється з урахуванням усіх доступних даних про об'єкт управління, причому як показала практика, теоретичні розрахунки та моделювання в різних програмних середовищах, визначені критерії дають хороший результат, однак коливальність перехідного процесу вища, а похибки менші, при застосуванні критерію СКП.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ АПРОКСИМАЦІЇ ТА ІНТЕРПОЛЯЦІЇ ДЛЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПОБУДОВИ КОМП'ЮТЕРНИХ ТРЕНАЖЕРІВ

Елементами побудови комп'ютерних тренажерів і комплексів, які використовуються для навчання персоналу радіолокаційних систем різного призначення є моделі руху повітряних об'єктів. Аналізуються шляхи вирішення завдання вибору математичних моделей елементів побудови тренажерів і комплексів, що створюються на основі інформаційних технологій.

Багатьом із тих, хто стикається з науковими та інженерними розрахунками часто доводиться оперувати наборами значень, отриманих експериментальним шляхом чи методом випадкової вибірки. Як правило, на підставі цих наборів потрібно побудувати функцію, зі значеннями якої могли б з достатньою точністю збігатися інші отримувані значення. Така задача називається апроксимацією кривої. Інтерполяцією називають такий різновид апроксимації, при якій крива побудованої функції проходить точно через наявні точки даних.

Існує також близька до інтерполяції задача, що полягає в апроксимації якої-небудь складної функції іншою, простішою функцією. Якщо деяка функція занадто складна для продуктивних обчислень, можна спробувати обчислити її значення в декількох точках, а за ними побудувати, тобто інтерполювати, простішу функцію. Зрозуміло, використання спрощеної функції не дозволяє одержати такі ж точні результати, які давала б початкова функція. Але, для деяких класів задач, досягнутий вигаиш у простоті і швидкості обчислень може переважити отриманий огирих у результатах. Для отримання знань і навичок роботи операторів та інших спеціалістів радіолокаційних систем достатньо використовувати спрощені моделі, які будуються методами апроксимації.

Данні положення покладені в основу вибору конкретних математичних методів моделювання.

Зони виявлення радіолокаційних станцій апроксимуються математичними виразами.

Траєкторія повітряних об'єктів моделюється двома методами:

1. Ломана крива – для спрощених моделей;
2. Крива на основі прямих та сплайнів.

Рух на кожній ділянці ламаної – рівномірний. Дані по траєкторії представляють собою односпрямований список вершин ламаної.

Сплайн – функція, область визначення якої розбита на відрізки, на кожному зі відрізків функція є деяким поліномом (многочленом). Рух по прямим та сплайнам, які згладжують ламану і застосовується в моделях при автоматизованій обробки радіолокаційної інформації.

На основі цих моделей створено та розробляється програмне забезпечення навчально-тренувального комплексу факультету військової підготовки ВІКНУ. Комп'ютерні тренажери використовуються в навчальному процесі при вивчанні предмету «Тактико-спеціальна підготовка», для відповідних спеціалістів, на кафедрі військово-технічної підготовки.

ЦИФРОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ РЕЛЬЄФУ МІСЦЕВОСТІ В ЗАДАЧАХ ПОБУДОВИ СИСТЕМ РАДІОЗВ'ЯЗКУ

Необхідність забезпечення безперервності, гнучкості охорони державного кордону; безперервної взаємодії сил і засобів поряд з іншими чинниками особлива роль належить мережі радіозв'язку в складі системи зв'язку та автоматизації. Одним із напрямів розвитку мереж радіозв'язку підвищення ефективності їх функціонування за рахунок ефективного планування цих радіомереж. При цьому плануванні потрібне одночасне врахування розмірів радіомережі, рельєфу місцевості, частотного діапазону, тощо.

Метою дослідження є розроблення методики оцінки та вибору варіанту застосування засобів радіозв'язку на ділянці охорони державного кордону. В основу методики покладено реалізацію таких завдань: визначення зони радіобачення окремим засобом радіозв'язку на місцевості; визначення ділянок розташування стаціонарних (місць застосування мобільних) засобів радіозв'язку; за результатами порівняння тактико-технічних можливостей засобів радіозв'язку на визначених ділянках їхнього застосування визначити типи та оптимальну кількість засобів, якими забезпечуватиметься «покриття» всієї ділянки охорони державного кордону.

В методиці оцінки та вибору варіанту застосування засобів радіозв'язку на ділянці охорони державного кордону застосовано такі технології, моделі та методи: технологію SRTM (Shuttle radar topographic mission) – для одержання даних цифрової моделі рельєфу місцевості; хвильовий алгоритм – для пошуку множини кінцевих точок видимості на місцевості засобами радіозв'язку та побудови контуру зони видимості; методи дискретної геометрії – для обчислення площі неправильних багатокутників, що відповідають зонам видимості засобів радіозв'язку; моделі програмних модулів ArcGIS та Arcview Spatial Analyst – для обробки багатоканальних растрових даних, та одержання растрових шарів місцевості у цифровому форматі.

Алгоритм методики вибору варіанту застосування засобів радіозв'язку включає декілька етапів: 1) підготовка вихідних даних: оцінка ТТХ засобів радіозв'язку, їх кількості та визначення місць можливого застосування стаціонарних та переносних ЗТС, k_{ij} ; 2) підготовка карти місцевості: визначення вихідних величин для розрахунків (розмір елемента матриці місцевості, x_{ij} ; розміру кроку сканування по азимуту $\Delta\phi_i$ (обирається таким чином, щоб за один крок на найбільшій відстані зони видимості засобом радіозв'язку не було пропусків елемента матриці місцевості)); побудова цифрової моделі рельєфу місцевості (матриця h_{ij}); визначення місць можливого застосування засобів радіозв'язку; 3) визначення значень характеристик застосування засобів радіозв'язку на визначених ділянках (точках): зони контролю; площі контролю; протяжності ділянки державного кордону, що контролюється засобом радіозв'язку; середньої дальності видимості; 4) за значеннями характеристик застосування засобів радіозв'язку на визначених ділянках (точках) обирається раціональний варіант.

*д.т.н., проф. Катеринчук І.С. (НАДПСУ),
к.і.н. Луник О.О. (НАДПСУ),
Гулеватий Д.Ю. (НАДПСУ)*

ГЛОБАЛЬНІ, РЕГІОНАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА У КОНТЕКСТІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Тимчасова окупація Російською Федерацією частини території України – Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, розпалювання Росією збройного конфлікту в східних регіонах України зумовлюють перегляд та уточнення доктринальних положень щодо формування та реалізації раціональної структури управління системою охорони державного кордону України. Воєнно-політичними викликами, які можуть перерости в загрозу застосування воєнної сили на державному кордоні України, є: втручання у внутрішні справи України з боку Російської Федерації, спрямоване на порушення конституційного устрою, територіальної цілісності та суверенітету України, внутрішньої соціально-політичної стабільності та правопорядку; невирішеність питань щодо розмежування державного кордону України в акваторії Чорного і Азовського морів, незавершеність договірно-правового оформлення державного кордону України з Російською Федерацією, Республікою Білорусь та Республікою Молдова; розповсюдження зброї масового ураження, тероризму, організована злочинність, незаконна торгівля зброєю і боєприпасами, нелегальна міграція. Основними цілями застосування Україною воєнної сили на державному кордоні є: відсіч збройній агресії з використанням усіх необхідних сил і засобів, форм і способів збройної боротьби, недопущення ескалації та поширення агресії на території України, завдання агресору поразки (втрат) та примушення його до відмови від подальшого застосування воєнної сили з повним відновленням територіальної цілісності і суверенітету України; у разі збройного конфлікту на державному кордоні України – забезпечення захисту державного кордону України, ліквідація (локалізація, нейтралізація) збройного конфлікту на початковій стадії і недопущення його переростання у війну; ліквідація (локалізація, нейтралізація) не передбачених законом збройних формувань, посилення охорони і захисту важливих державних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, а також демонстрація готовності і рішучості щодо недопущення втручання інших держав у внутрішні справи України. Одним із пріоритетних напрямків забезпечення прикордонної безпеки є розширення взаємодії та уніфікація функцій і завдань Державної прикордонної служби України з іншими складовими сектору безпеки і оборони. На прикордонне відомство пріоритетним є здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, боротьби з тероризмом і піратством, посиленої охорони державного кордону України, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні України, протидії незаконним перевезенням зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів.

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В БАЗЕ ЗНАНИЙ ЭКСПЕРТНОЙ СИСТЕМЫ

Описание модели предметной области (МПО) экспертно-аналитической системы может быть построено на основе функциональной семантической сети (ФСС). Сеть представляет собой набор объектов-узлов различной содержательной природы, рёбер-отношений между узлами с соответствующей функциональной нагрузкой, обеспечивающей возможность построения эффективного логического вывода.

Существенное значение отводится отношению *«является представителем»* $\Rightarrow$. Это отношение транзитивно и позволяет описать иерархическую структуру с наследованием свойств. Наследование свойств является одним из основных механизмов логического вывода на семантической сети. В качестве примера рассмотрим наследование свойства отношения *«влияние цены»* $\rightarrow$:

НЕФТЬ $\rightarrow$ БЕНЗИН $\rightarrow$ АВТОПЕРЕВОЗКА $\Rightarrow$ ПЕРЕВОЗКА $\rightarrow$ ТОВАР (1)

Так, очевидно, что изменение цены на БЕНЗИН скажется на цене АВТОПЕРЕВОЗКИ, так как между этими объектами есть явное отношение *«влияние цены»*. В то же время ПЕРЕВОЗКА повлияет на цену ТОВАРА. Хотя между этими объектами АВТОПЕРЕВОЗКА и ТОВАР нет явного отношения *«влияние цены»*, оно будет наследовано объектом АВТОПЕРЕВОЗКА от родительского объекта ПЕРЕВОЗКИ.

Под объектом в системе понимается любой объект предметной области, который может быть связан с другими объектами одним или несколькими отношениями. Каждый объект может содержать свойства (атрибуты) как общего характера, так и набор уникальных свойств. Отношения между объектами могут опираться на определённые свойства объекта. Так, отношение *«влияние цены»* опирается на свойство ЦЕНЫ объекта. В качестве объекта могут выступать не только физические объекты, но и понятия, ситуации (например, понятие ПЕРЕВОЗКИ).

Отношение определяет семантическая связь между объектами. Отношения могут быть различных типов. Каждое отношение обладает набором свойств, таких как транзитивность, наследование и т.п. Особая роль отводится **функциональным отношениям** (ФО). ФО характеризуют степень влияния одного объекта на другой. Например, отношение *«влияние цены»* может отражать влияние увеличения (уменьшения) стоимости одного объекта на стоимость связанных с ним объектов.

Отношение влияния может быть сформулировано на естественном языке следующим образом:

- Увеличение стоимости **НЕФТИ** на 1% приведёт к увеличению стоимости **БЕНЗИНА** на 1.5% с вероятностью 0.8.

- Увеличение стоимости **БЕНЗИНА** на 1% приведёт к увеличению стоимости **ПЕРЕВОЗКИ** на 0.8% с вероятностью 0.85.

Функциональность отношений формализуется с помощью нечёткой продукционной модели знаний в виде:

ЕСЛИ : стоимость **БЕНЗИНА** увеличилась на 1%

ТО : стоимость **ПЕРЕВОЗКИ** увеличится на 0.8%

ДОСТОВЕРНОСТЬ : 85%.

Нетрудно видеть, что приведённая степень формализации функциональных отношений позволяет использовать единую форму представления вне зависимости от того, какие объекты связаны этим отношением. Ниже приведена таблица отношений для объектов.

Функциональное отношение «*влияние цены*»

Агент	Подъём (C)	Реципиент	Подъём (R)	Достоверность (CF)
НЕФТЬ	10%	БЕНЗИН	8%	75%
БЕНЗИН	1%	ПЕРЕВОЗКА	0.8%	85%
ПЕРЕВОЗКА	5%	ТОВАР	2%	70%

Как видно из таблицы, можно говорить о параметрическом способе представления правил-отношений. С точки зрения модели, каждое отношение может иметь одну ссылку на общее описание правила – $P(C,R,CF)$. Другая ссылка может указывать на конкретное значение параметров для данного отношения – $C=10\%, R=8\%, CF=75\%$.

Таким образом, мы имеем с одной стороны общность применения правила-отношения, с другой стороны конкретный результат применения для каждого отношения этого типа будет индивидуальный.

Осуществляя обход функциональной семантической сети по отношениям «*влияние цены*» можно прогнозировать как степень влияния цены одного объекта на другой, так и на все объекты цепочки с определённой степенью достоверности результата. Анализ может быть проведён начиная с любого узла связанных объектов.

Данный подход составляет основу построения гибридной семантической модели знаний, позволяет использовать общие правила, процедуры, формулы, уменьшает их число и, кроме того, является естественным для человека способом описания сущностей.

МЕТОД АВС-АНАЛІЗУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ АСОРТИМЕНТОМ У ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Розвиток роздрібної торгівлі сприяє впровадженню нових методів управління асортиментом у практику роботи торговельних підприємств.

Поява нових форматів у вигляді магазинів самообслуговування призвела до зростання торговельних мереж в Україні, це спричинило появу нових методів управління асортиментом та товарними запасами. У зв'язку з цими тенденціями цікавим є дослідження досвіду впровадження АВС-аналізу в практику великих торговельних мереж України. Дана тема має важливе наукове та практичне значення, так як вона спрямована на вирішення актуальної наукової задачі впровадження АВС-аналізу на підприємствах роздрібної торгівлі. Не дивлячись на широке вживання АВС-аналізу в логістичних операціях та при управлінні складським господарством, його впровадження у практику роботи підприємств роздрібної торгівлі до недавнього часу було обмеженим. Тому проблематика формування асортименту й планування асортиментної матриці роздрібних магазинів на основі результатів АВС-аналізу не освітлювалася в наукових публікаціях вітчизняних авторів.

Ситуація на ринку роздрібної торгівлі України вимагає нових підходів до управління торговельним підприємством. Дослідження, які проводилися раніше у цій сфері були націлені в основному на вивчення динаміки розвитку підприємств роздрібної торгівлі, структури асортименту і профілю основного споживача. У нових умовах, багато підприємств роздрібної торгівлі зіткнулися з проблемою утримання ринкової долі, що вимагає розробки наукових підходів до управління товарним асортиментом і товарними запасами. У зв'язку з цим було проведено дослідження ефективності впровадження методики управління товарними запасами на основі АВС-аналізу на підприємствах роздрібної торгівлі.

Основною метою АВС-аналізу є забезпечення збалансованого асортименту в магазинах, з урахуванням обороту і прибутковості кожної товарної позиції. Для забезпечення найбільш точного аналізу необхідно врахувати фільтри по датах постачань товару і періодах пересування товару між магазинами мережі.

Також необхідно забезпечити параметри порівняння окремих підкатегорій між собою, а не тільки товарних позицій усередині підкатегорії. При формуванні звіту необхідно відсікати товари з нульовим залишком, оскільки вони не відбивають реального становища.

Про ці особливості потрібно пам'ятати при проектуванні та розробці програмного забезпечення для здійсненні аналізу.

МЕТОД ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ТРАНСПОРТНОГО ПРОТОКОЛУ В БЕЗПРОВІДНИХ МЕРЕЖАХ

Принцип нашарування (layering) вже давно визначений, як спосіб підвищення функціональної сумісності та поліпшення розробки телекомунікаційних протоколів, де кожен шар (layer) надає функціональні послуги сусіднім верхнім шарам і вимагає функціональної підтримки нижніх. В минулому нашарування спонукало швидкому розвитку взаємодіючих систем, але в то й же час обмежило продуктивність всієї архітектури через відсутність координації між шарами. Ця проблема особливо актуальна для безпроводних мереж, де природне фізичне середовище вводить ряд обмежень продуктивності для протоколів, розроблених для провідних мереж. Щоб подолати ці обмеження, була запропонована модифікація парадигми нашарування, яка називається конструкція поперечного шару або крос-рівневість (cross-layering).

Кілька крос-рівневих підходів були давно запропоновані в літературі. Тим не менш, формальна характеристика крос-рівневої взаємодії між різними рівнями стеку протоколів поки недоступна. Тому існує потреба у визначенні підходів, здатних аналізувати та надавати кількісні керівні принципи для розробки рішень крос-рівневої, і, ще більш важливо, в кожному випадку мати змогу впевнитися чи представляє крос-рівневий підхід ефективне рішення, чи ні.

В безпроводних мережах в затуваннях низхідних ліній зв'язку плануються кадри каналного рівня і передача даних адаптована до швидкої взаємодії. При адаптації з швидким посиленням і рівнем повторної передачі кадрів, властивості затування безпроводних мереж можуть в значній мірі протидіяти на фізичному та каналному рівнях. Для експериментального дослідження використовується емулятор, щоб отримати порівняльні дані взаємодії між транспортним і фізичним/каналним рівнями в таких низхідних лініях зв'язку.

У роботі надається детальний огляд найсучасніших і майбутніх напрямків у використанні формальних методів для моделювання крос-рівневої оптимізації для підвищення продуктивності та ефективності в безпроводних мережах. Огляд існуючих та перспективних архітектур безпроводних мереж представлений поряд з аналізом потенційних обмежень, що впливають з підходу нашарування і докладним описом можливих рішень щодо оптимізації крос-рівневого підходу.

Загалом впроваджується безпроводна IP-система, описується розробка і реалізація емулятора, показуються експериментальні результати TCP протоколу в поєднанні з різними параметрами фізичного/каналного рівнів. Також враховуються вплив каналного рівня, ARQ (Automatic Repeat reQuest – запит автоматичного повторення), адаптивна модуляція, помилки прогнозування та прості прогнозування.

Дослідження показують, що мобільні та безпроводні системи продовжують стрімко розвиватися, тому важливо мати цілісне або системне представлення безпроводних мереж, в той час, як розвиваються основні технології передачі даних.

ОБЗОР АРХИТЕКТУР ГИБРИДНЫХ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СИСТЕМ И ПОДХОДОВ К ИХ ПОСТРОЕНИЮ

Основываясь на мнении R.Sun, S.Wermter и энциклопедической информации можно сделать заключение о том, что существующие модели гибридных интеллектуальных систем различаются по типу архитектуры на:

1. Унифицированная нейронная архитектура, которая основывается исключительно на коннекционистском представлении, однако возможна символьная интерпретация узлов и связей.

Типы данной архитектуры:

а) **Локальная коннекционистская** архитектура содержит один отдельный узел для представления каждого понятия;

б) Распределенная нейронная архитектура содержит в себе набор не-эксклюзивных, пересекающихся узлов для представления каждого понятия;

2. **Трансформационная** архитектура. Данный тип архитектуры преобразует символьное представление в нейронное представление и наоборот;

3. **Гибридная модульная** архитектура содержит и нейронный и символьный модули. Данный тип архитектуры подразделяется на:

а) Слабосвязанную архитектуру, в которой символьный и нейронный модули разделены. Управляющий поток является последовательным;

б) Сильносвязанную архитектуру, в которой нейронный и символьный модули разделены, а коммуникация и контроль осуществляются с использованием общих внутренних структур данных.

Одним из видов подобных структур является механизм "доски объявлений" (black board). Данный механизм был применен в: экспертной системе для распознавания речи HEARSAY-II [3] в 1975 году, программе для проведения рассуждений по аналогии – Sorusat [4] в 1988 году и архитектуре "двухполушарной" экспертной системы в 1989 году;

с) Полностью интегрированную архитектуру, в которой нет внешнего различия между символьным и нейронным модулями, так как данные модули имеют единый интерфейс и являются встроенными в архитектуру. Управляющий поток может быть параллельным, также имеет место двунаправленный обмен информацией между модулями;

4. **Автономная** архитектура. В данном типе архитектуры модули являются независимыми друг от друга и используются для верификации независимых результатов.

СПОСОБИ ТА ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ АЛГОРИТМІВ ДІАГНОСТИКИ КООРДИНАТНО-ВИМІРЮВАЛЬНОЇ МАШИНИ

Розрізняють апаратний, програмний та апаратно-програмний способи реалізації алгоритмів діагностики координатно-вимірювальних машин (КВМ).

Апаратні засоби діагностики, виконані конструктивно незалежно від об'єкта діагностики (КВМ) і підключаються до нього тоді, коли виконується процес діагностики. Часто такі апаратні засоби діагностики реалізовані у вигляді зовнішнього модуля (блоку), що приєднується до системи керування КВМ. Можливий варіант інтегрованого (вмонтованого) апаратного засобу діагностики в системі керування КВМ.

Для побудови оптимальних алгоритмів діагностики значну увагу необхідно приділити організації збору та обробки статистичних даних, особливо по ймовірностям виникнення несправностей та по затратам (енергетичних та матеріальних затрат, часу) на пошук несправностей та їх усунення.

Для реалізації засобів діагностики КВМ на базі типових вузлів, окрім загальних вимог (жорсткість конструкції, мінімальна матеріалоемність, компактність і т.д.), необхідно дотримуватися ще таких додаткових вимог:

1. Фактичні параметри точності по геометричних та кінематичних вузлах КВМ, на основі яких буде виконаний монтаж засобів контролю та діагностики, повинні знаходитися в межах, допустимих класом точності КВМ; абсолютно недопустимі проміжки та люфти під час передачі руху, надмірне зношення спряжених деталей та інші відхилення від норм точності.

2. Необхідно передбачити можливість виокремлення у складі КВМ декількох інформативних вузлів, а всередині них – деталей (за критерієм отримання максимальної вимірювальної інформації про діагностичний стан машини).

3. Конструкція виділеного вузла повинна бути технологічно універсальною, щоб забезпечити можливість монтажу на базі його деталей (чи замість них) засобів діагностики без погіршення початкових техніко-економічних показників типового вузла та обмеження робочого простору КВМ в цілому.

4. Умови експлуатації вузлів КВМ повинні бути близькими до умов, що регламентують НД та ЕД.

Проектування засобу контролю та діагностики КВМ призводить до підвищенню рівня функціональності та швидкодії блоку керування КВМ, доопрацювання програмного забезпечення, що буде здатне виконати процедури контролю та діагностування.

*д.т.н., проф. Ленков С.В. (ВИКНУ),
к.т.н., доц. Браун В.О. (ВИКНУ),
к.т.н., доц. Цыцарев В.Н. (ВИКНУ)*

О ВЛИЯНИИ КОНСТРУКТИВНОЙ СТРУКТУРЫ ВОССТАНАВЛИВАЕМОГО ОБЪЕКТА НА ПОКАЗАТЕЛИ ЕГО НАДЁЖНОСТИ

При расчетах надежности сложных технических объектов, которые, как правило, являются восстанавливаемыми, конструктивная структура объекта обычно не учитывается (о ней просто ничего не говорится). Это приводит иногда к существенным методическим ошибкам. Поэтому представляется целесообразным проанализировать, как конструктивная структура объекта влияет на показатели надежности объекта.

В докладе представляются результаты исследований зависимости показателей надежности объектов радиоэлектронной техники (РЭТ) от параметров их конструктивной структуры. Конструктивная структура объекта РЭТ в большинстве случаев является иерархической и описывается графом (деревом), в котором отдельные узлы представляют собой конструктивные элементы, а соединяющие их дуги определяют отношение вхождения одних конструктивных элементов в другие.

Надёжностная структура объекта принимается последовательной – все элементы, входящие в состав данного конструктивного элемента, считаются соединёнными в смысле надежности последовательно. В качестве показателей надежности объекта РЭТ рассматриваются два: T_0 – средняя наработка на отказ (показатель безотказности) и T_v – среднее время восстановления (показатель ремонтпригодности). Показатели T_0 и T_v определяются методом имитационного статистического моделирования путем моделирования процесса отказов/восстановлений конструктивных элементов, относящихся к различным уровням вложенности.

Влияние конструктивной структуры на показатели T_0 и T_v проявляется в том, что в процессе эксплуатации восстановление объекта производится путём замены элементов, замена которых требует наименьшего времени. Таким образом, моделируя процесс отказов/восстановлений элементов различных конструктивных уровней и сравнивая получаемые при этом показатели T_0 и T_v , можно оценивать влияние конструктивной структуры объекта РЭТ.

В докладе приводятся результаты расчетов для простого примера объекта РЭТ, позволяющие наглядно продемонстрировать это влияние. Учет влияния конструктивной структуры объекта особенно важен на этапе его проектирования, когда принимаются решения по выбору конструкции объекта.

*д.т.н., проф. Лепіх Я.І. (ОНУ),
Сантоній В.І. (ОНУ),
Янко В.В. (ОНУ),
Будіянська Л.М. (ОНУ),
Іванченко І.О. (ОНУ)*

НЕКОНТАКТНИЙ ОПТИКО-ЕЛЕКТРОННИЙ ДАТЧИК КОРОТКИХ ТРАС

Для створення неконтактного оптико-електронного датчика (НОЕД) коротких трас з дистанцією реагування до 2 м і діаграмою спрямованості від нуля до 90^0 необхідне застосування оптичної системи з декількома окремими полями зору, а також з достатнім енергетичним потенціалом (потужністю випромінювання лазерних діодів і чутливістю фотоприймачів) в рамках тілесного кута кожного з каналів.

НОЕД повинен володіти можливістю точного вимірювання відстані в будь-якому напрямку в умовах імпульсних світлових завад і інтенсивного сонячного засвічення.

Отримання рівномірно розподіленого енергетичного потенціалу в будь-якому з напрямків напівсферичної діаграми спрямованості НОЕД на коротких трасах вимагає застосування лазерних випромінювачів з потужностями в сотні Ватт. Для таких випромінювачів необхідна велика потужність елемента живлення, а отже й істотно підвищиться вартість елементної бази датчика.

Виходом з даної ситуації є використання багатопроменевого поля зору оптичної системи НОЕД. Таке поле зору формується багатоканальною вузько-спрямованою фокусуючою оптикою в чотирьох, або більше, ортогональних (або під необхідним кутом) напрямках, залежно від розмірів об'єкта спостереження. Така оптична система володіє достатнім енергетичним потенціалом для виявлення об'єкта в реальних умовах.

Забезпечити швидкісний режим реагування та обробки інформації в НОЕД можливо на основі проекційно-геометричних амплітудних методів з додатковою цільовою обробкою сигналів, або застосуванні локаційних методів, що дозволяють умови сучасної швидкісної елементної бази.

Розробка методів захисту від завад і маскувальних утворень можлива на основі аналізу конкретних умов функціонування датчика, шляхом оснащення їх додатковими каналами, що працюють на інших фізичних принципах виявлення об'єкта і спеціальними алгоритмами обробки сигналу фотовідповіді.

Запропонований нами НОЕД сформований з напівсферичною діаграмою спрямованості і точним визначенням дистанції до поверхні в діапазоні гарантованої чутливості на основі лазерного фазового далекоміра з обробкою даних мікроконтролером.

АВТОМАТИЧНИЙ КОНТРОЛЬ МЕТРОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ ДАТЧИКІВ ТЕМПЕРАТУРИ В ІНФОРМАЦІЙНО-ВИМІРЮВАЛЬНИХ СИСТЕМАХ

Більшість технологічних процесів використовують в собі інформаційно-вимірювальні системи. Саме за допомогою таких отримується можливість з надвисокою якістю контролювати технологічні процеси навіть в режимі реального часу. Такій контроль дозволяє своєчасно виявляти несправності складних систем на ранній стадії їх проявлення, діагностувати первинні датчики без відриву від роботи всієї системи. Часто при системному інформаційному контролі використовують навіть недорогі температурні перетворювачі, наприклад термістори. Хоча вони і мають ряд недоліків, за їх допомогою нескладно виявляти несправності як механічних систем та механізмів, так і при контролі за параметрами електронної апаратури.

Відомо, що результат всякого вимірювання завжди містить похибку. Головним завданням будемо вважати визначення математичного виразу, який найбільш точно описує характеристику температурного датчика. По-перше було визначено, що з найменшою похибкою відображає характеристику первинного датчика експоненціальна апроксимація. Це був досить очікуваний результат, тому що процеси нагрівання та охолодження об'єктів проходять за саме таким законом. На другому етапі – було визначення залежності точності математичної моделі від кількості знятих показань. Виявлено незначне погіршення точності із зменшенням числа значень. Чутливість даного типу датчиків залежить від ділянки характеристики, на якій він буде використовуватися. Дуже важливо дослідити весь діапазон вимірювань.

Наступним було визначення похибки на одиничний зовнішній вплив. Для дослідження взяти штучні збої вимірювань, які перевищують очікуваний результат на 0,1, 0,5, 1, 5, 10, 25 і 50%. Тут визначено, що при одиничному «збої» і збільшенні результату вимірювання на величину, не перевищуючу 1% від очікуваного величина абсолютної похибки збільшується незначно, збільшення відносної теж практично не відмічається. Однак, при збої до 10% абсолютна зростає в 6 разів, відносна майже в 2 рази; при відхиленні до 50% абсолютна зростає в 15...25 разів, відносна – в 3...10 разів. Однак, часто в динаміці вимірювального процесу, під впливом всіляких зовнішніх чинників, можна зустріти і більш значні збої – похибки вимірів, які в рази перевищують математично очікувані значення. Так, дослідження показали в рази зростання і стосовних похибок. Як основний висновок слід зазначити, що з результатів експерименту випливає, що параметри вимірювальних інформаційних систем можна відстежувати, обробляючи експериментальні дані, наприклад, розділивши їх на два потоки, один з яких буде спрямований по прямому призначенню. Обробка другого дозволить своєчасно реагувати на збої інформації або контролювати справність вимірювальної апаратури (системи).

*к.т.н. Лещенко О.И. (ОГАТРК),
к.т.н. Зборовская И.А. (ОГАТРК),
к.т.н., доц. Банзак О.В. (ОГАТРК)*

АНАЛИЗ ВИБРАЦИОННЫХ ХАРАКТЕРИСТИК ПОВЕРХНОСТНОГО ВИБРАТОРА

Уменьшения вибрации машин и производственного оборудования, оздоровления труда и быта людей приобретают все большее значение. Проблемы, связанные с оценками вибрации, касаются как установления их допустимых уровней при влиянии на человека (гигиеническое нормирование), так и характеристик вибрации, излучаемых источниками (техническое нормирование). До последнего времени проблемам технического нормирования вибробезопасных машин, на наш взгляд, уделяется недостаточно внимания. Существенным шагом вперед в этом направлении есть введение ряда государственных стандартов системы безопасности труда, которые регламентируют вибрационные характеристики машин непосредственно как источники вибрации и обязывают вносить эту характеристику в технические условия, стандарты и паспорта машин.

Ввести единые технические нормы для всех видов машин нельзя, так как они должны устанавливаться с учетом конкретных технических характеристик этих машин. В различных отраслях промышленности создан целый ряд нормативных документов по техническому нормированию вибрации (ручные машины, сельскохозяйственные машины, электрические и т.д.); однако для строительно-отделочных машин такого вида документы отсутствуют.

Задача проведения исследования – получить технологические вибрационные характеристики вибратора и снизить их до уровня санитарных норм. Разработка технических материалов по установлению, определению и контролю вибрационных характеристик. Как показали испытания вибратора в эксплуатационных условиях, на руки оператора передается локальная вибрация, которая часто превышает допустимые уровни. Опыты производились в девяти контрольных точках, в трех взаимно-перпендикулярных направлениях в восьми октавных полосах частот. Целью исследований было определение путей распространения вибрации; выявление пиковой частоты колебаний, определения направления максимальных колебаний, поиск путей уменьшения вибраций.

Выводы. Показания вибрации пяти подопытных машин мало отличаются один от другого во всех направлениях колебаний, что говорит о стабильности параметров машин что выпускаются заводом. Определена пиковая частота - 50 Гц. При этом максимальные вибрации наблюдаются на поверхности корпуса (до 136 дБ). Уменьшение виброскорости (до 128 дБ) объясняется ее поглощающими свойствами. Увеличение мощности слабо влияет на величину виброскорости. На частотах, кратных пиковой – уровень виброскорости увеличивается на 10-12 дБ. Изменение места крепления тяги к основе не существенно влияет на уровень вибрации на пиковой частоте.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ДЛЯ РАСЧЁТА ПАРАМЕТРОВ ЛЁГКИХ ЦЕПНЫХ ПЕРЕДАЧ

Для создания правильного натяжения велосипедной цепи (ВЦ) необходимо как в статике, так и в динамике велосипедного цепного привода (ВЦП), иметь сведения о силе предварительного статического натяжения (ПСН). Получить эти данные можно зная геометрические параметры провисающих участков. Математическое моделирование позволяет определять силы натяжения и соответствующие им геометрические параметры цепи по изменению всего одного параметра, определить и управлять которым несложно. Этим параметром может быть расстояние между центрами зубчатых направляющих колес, и (или) угол поворота ведущего колеса при дифференциальном способе изменения натяжения.

Особенностью провисания цепей на зубчатых колесах есть то, что точкой схода цепи с колеса не является вершина круга. Расположение этой точки меняется в зависимости от приложенной силы натяжения. Провисающий участок цепи в состоянии покоя принимает форму цепной линии. Зная геометрические параметры провисания ВЦ, получаем возможность с высокой степенью точности определить силу натяжения в так называемых точках подвеса. Разработанные математические модели дают возможность получения этих характеристик, что является особенно актуальным, например, для определения параметров механизма натяжения. Определение оптимальных сил ПСН ВЦ позволяет в динамике повысить степень ее удержания, а также определяет КПД ВЦП. При этом значение силы ПСН может быть: минимальной, что даст легкость хода, но максимально повысит вероятность схода цепи с ведущих зубчатых колес; максимальные значения, превышающие силу тяги, могут вызывать излишние потери энергии, повышенный износ деталей ВЦП и в конечном счете могут привести к разрыву ВЦ.

Однако и средние значения натяжения нельзя принимать однозначными, как это часто реализуется на велосипедах различного назначения. Нельзя допускать одинаковое значение ПСН для велосипеда, предназначенного для езды по пересеченной местности и для шоссейно-кроссовых моделей. Часто встречается необходимость езды по разнообразной пересеченной местности, резкие изменения которой, часто, и бывают причиной схода ВЦ с направляющих зубчатых колес. В свою очередь, обладая возможностью автоматического (ручного ступенчатого) регулирования натяжением в статике и динамике ВЦ, возможно достижение максимальных значений КПД ВЦП.

Актуально определение и сравнение параметров для легких, например, ВЦ при регулировании их ПСН на основе результатов математического моделирования для достижения максимальных значений КПД, увеличению срока службы составных частей ВЦП, максимального снижения вероятности схода цепи с ведущих зубчатых колёс.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДАНИХ В АВТОМАТИЗОВАНІЙ СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Візуалізація стала важливим методом вирішення проблем обробки великих масивів даних, наприклад в SCADA системах, які характеризуються виникненням великої кількості інформації, з оновленням через певний період часу, що збільшує кількість даних експоненціально. Всі ці дані неможливо записувати в текстовий формат, або в БД в період виникнення, а більш доцільно буде представити їх кінцевому користувачу у візуалізованій формі.

Інформація проходить кілька етапів обробки починаючи з місця виникнення і закінчуючи сервером SCADA системи. В системі управління MTU (Master terminal units) використовується дві моделі обробки даних. Перша модель обробляє дані для автоматизованої роботи в системі управління, інша відображує дані у графічному інтерфейсі системи.

Сегментація даних підвищує гнучкість використання та перетворення даних, по об'єднанню і організації наборів даних різними способами. Дані розглядаються як інформація, функціональна залежність якої представлена за допомогою двох змінних у математичному формулюванні набору даних.

Інформація отримується із різних рівнів наборів даних, ієрархічно це представляється за допомогою концепції форми(матриці) візуалізації.

Слід зазначити, що чим вище інформація в моделі, тим більше вона необхідна оператору, ніж для автоматизованих процесів управління системою. Область перетину вважається найбільш необхідною областю в якості візуалізації для людини-оператора. Залежності від умов, цю область можна змінювати.

Після того як процес побудови відносин закінчено, є кілька варіантів наборів даних для процесу візуалізації, в залежності від мети, користувача і режиму візуалізації.

Для цього необхідно використовувати прикладну програму, яка й створить функціональний зв'язок між наборами даних, або створить інформацію більш високого рівня. Прикладна програма повинна взаємодіяти із СУБД та іншими засобами візуалізації.

Одні системи, наприклад моніторинг роботи АСУ ТП, працюють в режимі реального часу, інші в оффлайн режимі. Нажаль, два класи інструментів не сумісні один з одним, незважаючи на те, що всі ці інструменти необхідні для обміну даними.

Роль взаємодії різних систем приймає на себе програма візуалізації, забезпечуючи програмну оболонку або API поверх всіх програм і взаємодію із базою даних.

Прикладом такої взаємодії може служити головна панель візуалізації, яка складається із трьох складових(наприклад завантаження комп'ютерної мережі): графіка завантаження системи, меню вибору дати і індикатори графіку а також таблиці із необхідними даними.

АНАЛИЗ ОРГАНИЗАЦИИ ЗАЩИТЫ КИБЕРСРЕДЫ В УКРАИНЕ

В современном мире важную роль играет защита информации, в том числе и в киберпространстве. Оно стало новой площадкой конкуренции, как между отдельными компаниями, так и между государствами. Киберпространство (CYBER SPACE) – это виртуальное интернет-пространство, в котором постоянно циркулирует электронная информация всех компьютеров мира, объединённых в одну сеть. Оно несёт в себе реальную угрозу для государства – промышленные вирусы, цель которых сорвать работу важных объектов и систем. Следовательно, необходимо разрабатывать методы по защите его от несанкционированного доступа, обеспечивая "кибербезопасность", т.е. "набор средств, стратегий, принципов обеспечения безопасности, гарантии безопасности, руководящие принципы, подходы к управлению рисками, действия, профессиональную подготовку, практический опыт, страхование и технологии для защиты киберсреды, ресурсов организации и пользователя". Авторами сделан анализ организации защиты киберсреды в Украине.

В Украине этот вопрос находится на этапе развития. 14 апреля 2014 было предложено изменить закон «Об информации» путём внесения в него дополнения о том, что технологическая информация так же должна подлежать защите. Для доработки закона нужно определить все объекты критической инфраструктуры, которые могут пострадать от атак. Завершить работу и принять закон планируют до конца 2015 года. Одна из сложностей заключается в том, что полный перечень кибератак не сформирован.

Указ о мерах информационной безопасности был подписан 01.05.14. Один из его результатов – запрет трансляции российских каналов. Через 21 день, перед выборами президента, вирус чуть не уничтожил на сервере ЦИК реестр избирателей, т.е уровень защиты Украины от кибератак низок даже на государственном уровне. Павел Смольянинов утверждает, что первые законопроекты по кибербезопасности регистрировались во ВРУ в 2012 и в 2013 гг. 28.05.14 МВД и СБУ представили первый в истории Украины проект закона об информационной безопасности Украины, в котором были определены «киберпреступность», «кибербезопасность», «кибертерроризм» и «киберпространство». Но в конце 2014 года все эти проекты были отозваны.

По информации от Глеба Бойченко из ведущей украинской компании в сфере исследования и предотвращения киберугроз Group-f об уязвимости украинских сайтов, хакеры даже самого низкого уровня, чтобы нанести урон, могут получить всю необходимую информацию об украинских сайтах даже без DDoS-атаки. Ранее компания проводила тесты на обнародование данных банков. При проверке компанией госсектора, оказалось, что из 150 проверенных, удалось получить информацию о 80 доменах. В качестве вопиющего примера беззаботности госструктур приводят сайт Днепропетровской ОДА (<ftp.dp.gov.ua>). «Они долго воевали с «Киберберкутом» и в этот раз они могут позволить себе логин и пароль ftp. Они не подготовлены к тому, что целеустремленные хакеры будут их ломать», – сетует Бойченко.

Это свидетельствует о катастрофичности ситуации в Украине в сфере кибербезопасности. Необходимо принять ряд законов и действий для исправления ситуации. Для этого необходимо опираться на опыт ряда государств, где уже сформированы собственные кибервойска.

*д.т.н., проф. Мокрицкий В.А. (ОНПУ),
д.т.н., доц. Маслов О.В. (ОНПУ),
к.т.н., доц. Банзак О.В. (ОГАТЭК)*

МЕТОДИКА МОДЕЛИРОВАНИЯ АППАРАТУРНЫХ СПЕКТРОВ ПРИ ИЗМЕРЕНИИ СОБСТВЕННОГО ГАММА-ИЗЛУЧЕНИЯ ОТРАБОТАВШЕГО ЯДЕРНОГО ТОПЛИВА

Основным принципом построения системы контроля отработавшего ядерного топлива (ОЯТ) в данной работе избран для увеличения эффективности измерение спектров собственного гамма-излучения отработавшей тепловыделяющей сборки (ОТВС). При этом оптимальным, с точки зрения минимизации затрат времени, является проведение такого измерения непосредственно в процессе перегрузки ОЯТ.

Такой выбор обусловлен существенно большей информативностью измерений собственного гамма-излучения ОТВС. Подобные измерения позволяют определить выгорание, время выдержки и начальное обогащение контролируемой ОТВС без использования дополнительной информации. В отличие от этого, данные, получаемые с применением существующей методологии позволяют оценить выгорание ОЯТ с привлечением дополнительной информации о времени выдержки и начальном обогащении. Однако, поскольку время перегрузки регламентировано достаточно жестко, то операции контроля глубины выгорания ЯТ, времени выдержки и начального обогащения должны быть согласованы по времени с графиком процесса перегрузки. Поэтому основным критерием при определении структуры системы контроля глубины выгорания должна быть выбрана ее работоспособность в режиме реального времени.

За время извлечения перегрузочной машиной одной топливной сборки система должна обеспечить измерение собственного гамма-излучения тепловыделяющей сборки (ТВС), провести амплитудный анализ импульсов счета, осуществить обработку спектра собственного гамма-излучения, рассчитать характеристики выгорания ЯТ и занести их в базу данных.

Разработана методика моделирования аппаратурных спектров, получаемых при измерении собственного гамма-излучения ОЯТ с разной глубиной выгорания и степенью негерметичности оболочки ТВЭЛа. Модель спектра исследуемой ТВС позволила определить чувствительность измерений и выбрать оптимальный алгоритм обработки спектров.

Отличие данной методики от известных состоит в том, что не использовалось моделирование распределения напряженности электрического поля в объеме кристалла датчика и не применялся метод Монте-Карло для моделирования электрического заряда, индуцированного при первичном взаимодействии гамма-излучения с кристаллом.

*к.т.н. Муляр І.В. (ХмНУ),
к.т.н. Гурман І.В. (ХмНУ),
Гнатюк В.В. (ХмНУ),
Жиров Б.Г. (ВІКНУ)*

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ПРОЕКТУВАННЯ ВИХІДНОГО КОДУ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки актуальними проблемами залишаються проблеми створення нового програмного забезпечення та комп'ютерних систем а також, не менш важливими проблемами, залишається модернізація та реструктуризація вже створених та працюючих програм та систем.

Швидкі зміни зовнішніх умов потребують удосконалення технологій, розширення функціоналу, збільшення швидкодії і т.д. Це призводить до необхідності структурно-параметричної перебудови програмної системи у відповідності з поставленими цілями, що пов'язано з вирішенням узгоджених завдань проектування на всіх етапах розробки.

При цьому основою для формування нових проектних варіантів являється аналіз вже діючих систем.

Складність формалізації та рішення задач проектування програмних систем обумовлена, на сам перед, необхідністю моделювання та тестування великої кількості взаємопов'язаних елементів системи, комплексного обліку обмежень на ресурси та технологію їх розвитку. В основі пошуку раціональних методів проектування програм та систем лежить комплекс рішень взаємопов'язаних оптимізаційних рішень у відповідності з поставленими цілями та обмеженнями.

Також можна виділити задачі структурного синтезу які передбачають склад структурних елементів та зав'язків між ними, і задачі параметричного синтезу які орієнтовані на вибір оптимальних параметрів системи при її фіксованій структурі.

Особливістю програмних систем являється неможливість їх адекватного опису за допомогою аналітичних оптимізаційних моделей.

Сучасні програмні системи відносяться до класу складних систем і характеризуються множиною взаємозв'язків між елементами, неоднозначністю алгоритмів поведінки при різних умовах, наявністю безлічі випадкових впливів, кореляційної взаємодії між великою кількістю параметрів. Все це ускладнює аналітичне формулювання критеріїв оптимальності та обмежень в оптимізаційних моделях.

Розробка нових методів проектування які засновуються на оптимізаційному підході дозволить полегшити процес проектування та модернізації вже існуючих програмних систем.

МЕТОД ПОБУДОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ ПЛАНУВАННЯ ПЕРЕМІЩЕННЯ МОБІЛЬНОГО РОБОТА

Концепція планування переміщення робота-маніпулятора складається з трьох основних аспектів: види планування (глобального або локального), часу (планування в режимах он-лайн і оф-лайн) і конкретних умов навколишнього середовища (відомого або невідомого середовища).

Методи глобального планування припускають допущення про доступність повної інформації про навколишнє середовище, а траєкторія робота-маніпулятора розраховується в режимі оф-лайн.

Методи локального планування, як правило, застосовуються в процесі управління роботом в режимі он-лайн в невідомому середовищі. Вони включають обчислення, що призводять маніпулятор в рух за допомогою команд («обійти перешкоду», «досягти мети») у відповідь на інформацію про його робочу зону, яка отримана зовнішніми датчиками, таким чином, в рамках методів локального планування використовується інформація про робочий простір робота, що лежить на кордонах досяжності датчиків.

Автоматизація процесу планування переміщення при мінімізації затрат часу на підготовчій операції і прискорення процесу переключення робота з одного процесу на інший є хорошою ознакою виконання поставленого завдання, а також є дуже актуальним питанням на даний час науково-технічного прогресу.

Причини, що перешкоджають досягненню необхідного технічного результату, полягають в наступному: отримані рішення не дозволяють використовувати систему в невідомому середовищі з динамічними перешкодами, застосування системи супроводжується складністю вхідної функції приналежності з вихідним переміщенням в ситуації, коли ланка робота-маніпулятора опиняється між двома близько розташованими перешкодами. Крім цього не вдається досягти високої точності позиціонування охоплення робота-маніпулятора в цільовій точці.

Рішення засновані на застосуванні інтелектуальних методів планування шляху переміщення робота-маніпулятора в невідомому динамічному середовищі, що виключає зіткнення його ланок з невідомими рухомими перешкодами і підвищує точність відпрацювання траєкторій і позиціонування захоплення в цільовій точці, за рахунок того, що система планування переміщення робота-маніпулятора в невідомій динамічному середовищі включає сенсорну підсистему першого блоку, яка представлена інфрачервоними датчиками для вимірювання відстані.

*д.т.н., проф. Мясіщев О.А. (ХмНУ),
к.т.н. Ленков Є.С. (ВІТІ "КПІ"),
Ожаровський С.Г. (ХмНУ)*

РОЗПІЗНАВАННЯ КОМАНД ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ MEL-КЕПСТРАЛЬНИХ КОЕФІЦІЄНТІВ ТА КОРОТКОГО СЛОВНИКА

На сьогоднішній день на ринку існує ряд програм розпізнавання мови, які можна використовувати в домашніх умовах або на роботі. Кожна програма пропонує своєму користувачеві ряд можливостей, наприклад, диктувати якийсь текст безпосередньо комп'ютеру, який у якості секретаря записує кожне слово. Таким чином можна швидко написати листа по електронній пошті або написати звіт для роботи. За допомогою голосових команд можна також отримати доступ до командних функцій, наприклад, відкрити файл або меню виклику. Деякі програми призначені тільки для певних цілей, наприклад, для використання в медичній або юридичній практиці.

Всі програми розпізнавання мови діляться на дві категорії:

- програми з невеликим словниковим запасом;
- програми з великим словниковим запасом, призначені для більшості користувачів.

Такі системи ідеально підходять для автоматизованого телефонного відповідача. Ці програми здатні розпізнавати декілька видів голосів, розуміти акцент і розбирати мовні зразки користувачів. Однак, управління цими програмами обмежена всього декількома зумовленими командами, наприклад, роботою з меню та управлінням з цифрами.

Як відомо, амплітудно-частотна характеристика людського вуха навіть віддалено не відповідає прямій, та амплітуда не зовсім точна міра гучності звуку. Тому і ввели емпірично підібрані одиниці гучності, наприклад, фон. Подібні одиниці виміру часто використовують при вирішенні задач розпізнавання, так як вони дозволяють наблизитися до механізмів людського сприйняття, яке поки що лідирує серед відомих систем розпізнавання мови.

У відповідності з теорією мовостворення мова являє собою акустичну хвилю, яка випромінюється системою органів: легкими, бронхами і трахеєю, а потім перетворюється в голосовому тракті. Якщо припустити, що джерела збудження і форма голосового тракту відносно незалежні, мовний апарат людини можна представити у вигляді сукупності генераторів тонових сигналів і шумів, а також фільтрів.

В даному випадку головною метою є виділення з вхідного мовного сигналу інформативних характеристик, які повноцінно описують вхідний сигнал, але вимагають менших обчислювальних витрат при обробці. Далі провести порівняння масивів інформативних ознак аналізованої команди і зразка вимови. На підставі зробленого аналізу, вибрати текстове представлення найбільш схожого зразка і вивести користувачеві.

*д.т.н., проф. Мясіщев О.А. (ХмНУ),
д.т.н., доц. Шкулина П.А. (ОДАТРЯ),
Ноянчук В.В. (ХмНУ)*

ПРО ВИКОРИСТАННЯ GPU NVIDIA CUDA ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ МСЕ

На етапі сучасного розвитку суспільства, все частіше постають питання підвищення швидкості та якості обчислень, також зростає і їх складність. Багато компаній вкладають великі суми коштів в розвиток програмних продуктів та програмно-апаратних комплексів, що допомагають їм виконати обчислення задач, що постають перед ними у різних галузях виробництва та зв'язані з необхідністю моделювати, перевіряти, виконувати симуляцію певних фізичних, хімічних, статистичних ситуацій чи явищ. Все частіше і частіше виникає необхідність виконувати розрахунки паралельно.

Одним з найкращих та найбільш ефективних методів є метод скінченних елементів (МСЕ), який підходить для його використання на ЕОМ та добре піддається розпаралелюванню. Оскільки результати обчислень зводяться до обчислення системи лінійних рівнянь, яка зводиться до виконання операцій з стрірковою матрицею.

Хоча даний метод добре підходить для обчислень він потребує великих затрат. В якості прикладу можна взяти задачу пружності. В залежності від типу задачі (одномірної, двомірної чи трьохмірної), зростає складність розрахунків та кількості ресурсів, які потрібні для її обчислення. Тому інколи навіть паралельні розрахунки на багатоядерному(багатопроцесорному) ПК займають тривалий час.

Гарною альтернативою виконання паралельних обчислень на процесорі є програмно-апаратний комплекс від фірми NVIDIA під назвою CUDA, що дозволяє використовувати графічний процесор для розрахунків. Його якість та ефективність підтверджують багато досліджень.

Виконання обчислень з використанням технології CUDA має ряд переваг, які дозволяють збільшити якість та швидкість розрахунку задач:

- GPU містить значно більшу кількість процесорних ядер.
- Наявність спеціалізованих бібліотек для виконання паралельних обчислень, для різних типів задач.
- Поширеність – компанія NVIDIA являється одним з найбільших виробників GPU в світі і майже кожен графічний процесор підтримує технологію CUDA.
- Підтримка більшості популярних мов програмування (C, C++, Fortran, Java, Python).

Проведені обчислювальні експерименти показали, що використання методу скінченних елементів у зв'язці з технологією CUDA дозволяє виконати необхідні розрахунки у декілька разів швидше, з використанням менших затрат.

*к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
Демченко С.В. (ВІКНУ),
Лалетін С.П. (ВІКНУ)*

ВЕЙВЛЕТ-ПАКЕТНОЕ РОЗКЛАДАННЯ ФАЗОМАНІПУЛЬОВАНИХ СИГНАЛІВ РАДІОЛОКАЦІЙНИХ СТАНЦІЙ

Підвищення завадостійкості є одним з основних завдань при проектуванні радіолокаційних станцій (РЛС), що використовують фазоманіпульовані (ФМн) сигнали. Особливо актуальне це завдання в умовах радіопротидії, коли на РЛС можуть робити впливи як вузькосмугові завади, що знаходяться в спектрі випромінюваного сигналу, так і структурні завади, що маскують відбиті сигнали від реальних цілей.

Останнім часом велика увага приділяється новим перспективним методам обробки сигналів, зокрема вейвлет-аналізу і більш загальнішому напрямку вейвлетно-пакетному розкладанню (ВПР). Цифрові алгоритми вейвлетної обробки сигналів також досить добре розвинені, що дозволяє застосовувати швидкі розкладання. В силу локалізованості вейвлетів як в частотній, так і в часовій області, ці розкладання найбільш підходять для аналізу нестационарних процесів, до яких відносяться також і радіолокаційні сигнали.

Повне ВПР здійснюється таким чином: початковий сигнал пропускається через пару вейвлетених фільтрів, низькочастотний і високочастотний (які також називаються що апроксимує і деталізує). Сигнал з виходу кожного фільтра децимується а потім у свою чергу пропускається через таку ж пару фільтрів. Проведення погодженої фільтрації з використанням повного ВПР дозволяє отримати певні переваги за наявності вузькосмугових і структурних завад. Спектр вузькосмугових і структурних завад у вейвлетно-пакетному базисі може значно проявлятися не в усіх фільтрах розкладання, а лише в деяких. Тому необхідно провести синтез дискретної кодової послідовності (ДКП) ФМн сигналу так, щоб вейвлет-пакетний спектр як можна більше локалізувався в інших фільтрах, менш схильних до завади. Критерій синтезу ФМн сигналів повинен включати не лише умову локалізації у вибраних фільтрах, але і повинен враховувати кореляційні властивості сигналу, аналогічно багатокритерійному синтезу дискретних сигналів. Вибір однієї або декількох гілок розкладання робиться виходячи з аналізу фільтрів, на виході яких енергія завади мінімальна.

Кількість використовуваних фільтрів впливає на міру пригнічення завад, але обмежує у виборі об'єму зондуючих сигналів, оскільки локалізація спектру сигналу в певних фільтрах погіршує інші властивості сигналу, наприклад кореляційні. Платою за підвищення завадостійкості, є зменшення об'єму системи ФМн сигналів.

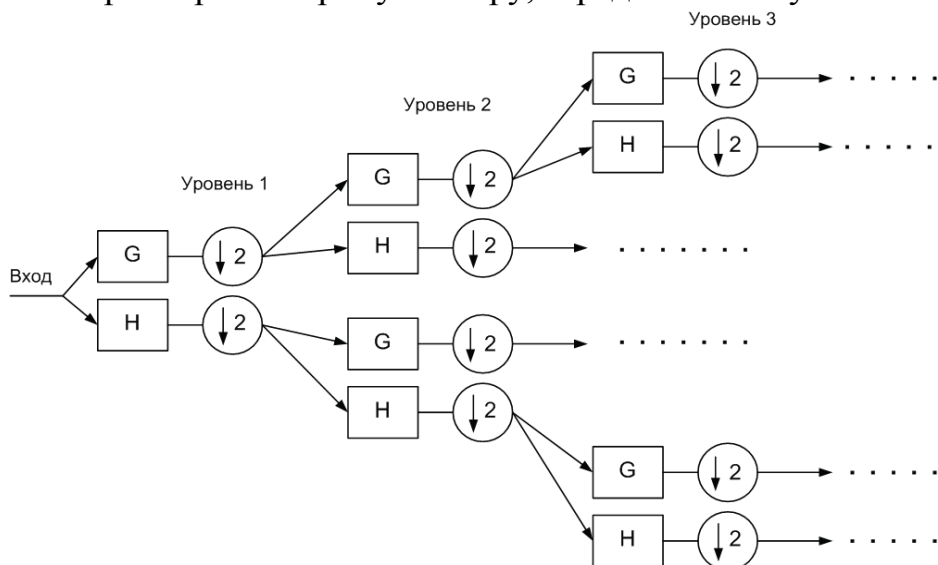
Таким чином, використання вейвлетів більш високого порядку для спеціально синтезованих ФМн сигналів дозволяє гнучкіше підлаштовуватися під поточну перешкодову обстановку.

*к.військ.н. Нікіфоров М.М. (ВІКНУ),
к.т.н., с.н.с. Охрамович М.М. (ВІКНУ),
Лалетін С.П. (ВІКНУ)*

ЧАСТОТНО-ЧАСОВИЙ АНАЛІЗ СИГНАЛІВ МАЛОПОМІТНИХ РАДІОЛОКАЦІЙНИХ СТАНЦІЙ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ВЕЙВЛЕТ-ПЕРЕТВОРЕННЯ

У сучасному світі велика увага приділяється розвитку радіолокації. Широке поширення отримали малопомітні сигнали радіолокаційних станцій (МРЛС). Сигнали таких станцій випромінюються на рівні шуму в широкій смузі і мають велику тривалість, що істотно утрудняє їх розпізнавання. Для аналізу сигналів таких станцій застосування класичних методів, ґрунтованих тільки на модифікаціях перетворення Фур'є, виявляється малоефективним. Актуальним стає застосування вейвлет-перетворення (ВП) для аналізу сигналів МРЛС, яке ґрунтується на алгоритмі Мала. Воно виконується за допомогою так званого банку квадратурно-дзеркальних фільтрів (КЗФ), за допомогою яких вхідний одновимірний сигнал розкладається на високо- і низькочастотні компоненти.

Коефіцієнти апроксимації j -го рівня розкладання, що отримуються на виході низькочастотного фільтру з імпульсною характеристикою G , відображають компоненти початкового сигналу, що повільно змінюються, а коефіцієнти деталізації, що є результатом застосування високочастотного фільтру з імпульсною характеристикою H , представляють високочастотні спектральні складові. Після згортання вхідного сигналу з імпульсними характеристиками фільтрів роблять операцію проріджування в два рази. Вихід кожного рівня перетворення утворює матрицю. Використовуючи цей підхід, можна декомпонувати сигнал і виміряти його параметри – ширину спектру, середню частоту та закон модуляції.

Таким чином вейвлет перетворення дозволяє визначати основні параметри сигналів з різними видами модуляції, і надалі може бути використана для ефективності аналізу сигналів малопомітних радіолокаційних станцій. ВП дозволяє отримати високе частотно-тимчасове розділення, що дає можливість аналізувати складні сигнали.

*к.т.н. Огнєвий О.В. (ХмНУ),
Кліщ О.В. (ХмНУ),
к.т.н. Ленков Є.С. (ВІТІ "КПІ")*

МЕТОД ВІДСЛІДКУВАННЯ МОБІЛЬНОГО ПРИСТРОЮ ПО ПЕРЕХОПЛЕНИХ "ПРОБНИХ" ПАКЕТАХ ПІДКЛЮЧЕННЯ ДО WiFi

На сьогоднішній день майже у кожного є пристрої із вмонтованим WiFi модулем, для можливості підключення до бездротових мереж.

Більшість із нас за день підключається до кількох бездротових мереж: вдома, на роботі, в кафе і т.д.

Для пошуку мереж наші пристрої розсилають пробні пакети-запити (Probe Requests), щоб знайти відомі мережі, або шукають сигнальні пакети, які розсилають роутери (Beacon Frames). Щоб з'єднатися з уже відомими мережами, які не повідомляють про свою присутність, всі ваші мобільні пристрої відправляють пробні пакети. Ці пакети можна перехопити, коли телефон включається, або коли він від'єднується від мережі. В отриманому пакеті лежить MAC-адреса пристрою та назва мережі. Ну і що ж такого, якщо у вас раптом перехоплять пробний пакет з ім'ям мережі, – це ж всього лише імена. Ніяких BSSID, координат та іншого.

Здавалося б, що ця інформація зовсім некорисна, бо не дасть нам багато інформації. Але існує сервіс WiGLE. WiGLE – (аббревіатура "движок для запису інформації про бездротові мережі") – це сервіс, що працює під девізом "Всі мережі, які знаходять всі люди". І більшість міських мереж дійсно можна знайти в цьому сервісі. Більше того, що мережі, які Вас цікавлять, Ви можете знайти пошуком по їх назві. Саме так ви отримаєте інформацію про мережі, що Вас цікавлять, за їхніми іменами.

Можна зробити деякі припущення. Наприклад, якщо WiGLE повертає більше 3–4 мереж з однаковими іменами, це, швидше за все, якісь стандартні мережі, які можна ігнорувати... Якщо тільки одна з них не знаходиться близько до тих унікальних, що ми знайшли. Можна відфільтрувати ті мережі, які не було видно більше року. Якщо тільки вони не унікальні і не переміщалися у часі – в іншому випадку це буде означати, що точка доступу була переміщена.

Яку інформацію ми можемо зібрати на підставі списку мереж? З результатів пошуку WiGLE можна створити карту. Викачати їх можна за допомогою бібліотеки WiGLE і нанести на карту.

Тут вам і соціальна інженерія, і пошук конкретної людини, і пошук співробітників компанії Х.

А за MAC-адресою можна дізнатися модель пристрою, і таким чином знайти людину в натовпі.

УДОСКОНАЛЕНА МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ ЗРВ

Світові тенденції створення й експлуатації систем озброєння та військової техніки (ОВТ) зенітних ракетних військ (ЗРВ), умови вирішення завдань антитерористичної операції військовими частинами ЗРВ Повітряних Сил Збройних Сил (ЗС) України свідчать про значне зростання ролі інформаційних технологій в їх системі технічного забезпечення (ТхЗ) для підтримання справності та технічної готовності ОВТ до бойового застосування.

Досвід підготовки, ведення та всебічного забезпечення бойових дій (операцій) провідних у військовому відношенні країн світу, сучасні умови функціонування ЗС України потребують вирішення завдань створення адаптивних організаційних структур системи ТхЗ та удосконалення науково-методичного апарату для формування обґрунтованих рішень щодо організації матеріально-технічного забезпечення в умовах повсякденної діяльності та в ході ведення бойових дій. Виходячи з цього, дослідження питань, пов'язаних з обґрунтуванням рекомендацій щодо забезпечення заданого рівня ефективності системи ТхЗ військової частини ЗРВ в сучасних умовах ведення збройної боротьби, є актуальним завданням.

В доповіді розглядається удосконалена методика оцінки ефективності системи ТхЗ військової частини ЗРВ, що призначена для проведення досліджень відповідності створеної системи ТхЗ військової частини ЗРВ вимогам, що пред'являються. Для оцінки ефективності створеної системи ТхЗ військової частини ЗРВ запропоновано використання критеріїв оцінювання гранично допустимих величин нестационарного повного коефіцієнта готовності, коефіцієнта збереженості ракет, середнього часу відновлення, ймовірності достатності запасних частин комплексу ЗІП зразка ЗРО, середнього часу циклу управління ТхЗ військової частини ЗРВ за умови мінімізації величини середніх питомих витрат на проведення заходів ТхЗ при виконанні вимог до величин і фізичної реалізації значень наведених показників. Реалізація методики у вигляді програмного продукту для ПЕОМ дозволить провести оцінку ефективності створеної системи ТхЗ військової частини ЗРВ за обмежений час із використанням існуючих сил та засобів.

Таким чином, запропонована удосконалена методика оцінки ефективності системи ТхЗ військової частини ЗРВ, яка, на відміну від відомих, враховує залежність можливостей системи щодо відновлення зразків ОВТ ЗРВ за показниками коефіцієнта готовності та середнього часу відновлення зразків ОВТ від ступеня ураження її елементів. Застосування удосконаленої методики оцінки ефективності системи ТхЗ військової частини ЗРВ дозволить отримати рекомендації, практичне впровадження яких сприяє вирішенню задачі створення адаптивних за якістю і кількістю організаційних систем ТхЗ.

*Охріменко П.Г. (НУБіПУ),
Чирченко Д.В. (НУБіПУ),
д.т.н., проф. Шворов С.А. (НУБіПУ)*

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ МІСЦЕВОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ

Процес збору, передачі, обробки інформації та контролю за допомогою БПЛА є головною метою функціонування системи моніторингу місцевості (СММ). Характерним для СММ є наявність взаємодії із зовнішнім середовищем і функціонування в умовах випадкових факторів, що надає певний вплив на виконання завдань СММ. Система моніторингу місцевості – це інформаційна система, яка здатна в оперативному режимі надавати відомості про зміни на певних площах контрольованої території.

На даний час широко застосовується метод моніторингу місцевості, який проводиться шляхом візуального спостереження за контрольованою територією на основі аерофотозйомки з БПЛА та подальшим нанесенням ситуації на картографічну карту. Недоліком такого методу є його великозатратність та наявність людського фактора, який призводить до значних похибок.

Поставлена задача вирішується за допомогою спеціального методу, що включає визначення ділянки місцевості, її аерофотозйомку та аналіз фотознімків із використанням ГІС.

Фотографування визначеної поверхні проводиться дистанційно з висоти 50...200 м за допомогою БПЛА, з можливістю одержання знімків з високою роздільною здатністю. Протягом всього польоту фотоапарат проводить серії знімків, що забезпечує їх перекриття для подальшої обробки. Знімки завантажуються в ГІС з відповідним програмним забезпеченням. При цьому передбачається, що у ГІС є знімки однієї і тієї ж території, що зроблені в різний час. За допомогою нейронної мережі забезпечується розпізнавання змін на контрольованій території за час, що минув між зйомками. Для роботи з нейронними мережами, у першу чергу через швидкість роботи, доцільно використовувати пакет AMORE, в якому є декілька пакетів, що дозволяють створювати багат шарові мережі. Оскільки даних для навчання мережі є достатня кількість (близько 700 тис. пікселів), то і кількість нейронів задається відносно великою. Спочатку створюється мережа досить великих розмірів – з двома прихованими шарами по 20 і 10 нейронів у кожному (2-20-10-2), функція активації для всіх нейронів вибирається як сигмоїдальна (логістична). Навчання мережі здійснюється протягом 500 ітерацій. На основі порівняння безпосередніх значень отриманих растрів і знімків в автоматичному режимі визначається факт пересування контрольованого об'єкта, подається сигнал тривоги на пункт контролю, а за допомогою програмного забезпечення ГІС відображаються координати рухомого об'єкта.

*Павлишин В.О. (ВІКНУ),
к.т.н. с.н.с., Горшколов В.Б. (ВІКНУ)*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ НАНОЧАСТИНОК НІТРИДУ БОРУ (BN) З КЛІТИНАМИ РАКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ІЧ-СПЕКТРОСКОПІЇ

Відомо, що наночастинки нітриду бору (BN) є нетоксичними і можуть бути змінені за допомогою різних функціональних груп, протипухлинних препаратів у тому числі. У цій роботі була поверхнево розглянута ампліфікація протипухлинної ефективності препаратів наночастинками BN.

Штами (LNCaP) ракових клітин культивували в стандартних умовах (DMEM, 10% FBS, в атмосфері 5% CO₂). На наступний день наночастинки BN з концентрацією (0,9 мг / мл) були додані до препаратів з раковими клітинами і клітинами з BN культивованих протягом 1, 2 і 10 годин відповідно. Потім клітини промивали, наносили наліюфільно висушену підкладку з золота (Au) товщиною 0,4 нм. SEIRA спектри були зібрані в діапазоні 5300–400 см⁻¹ спектрометром Bruker 66 в режимі пропускання. Після вимірювання FTIR спектрів, смуги деконволюції були опрацьовані за допомогою програми Opus-4.2.

Результати дослідження ІЧ спектрів поглинання, штамів LNCaP ракових клітин показують, що основні зміни відбуваються в області симетричні вібрації PO₂ (смука близько +1085 см⁻¹ перерозподіл компонентів групи) і в області водневих зв'язків (група близько 3300 см⁻¹, розширення цієї групи з перерозподілом компонентів).

Отримані результати дозволили зробити висновок, що наночастинки BN пройти через клітинну мембрану і розташувались близько до ядра клітини.

Обговорюються особливості взаємодії наночастинок BN з раковими клітинами.

Усі спостереження були проведені на базі дослідів відділу фізики біологічних систем Інституту фізики НАН України.

*к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
Кисилевський А.А. (ВІКНУ)*

АНАЛІЗ АЛГОРИТМУ МЕТОДУ ОПОРНИХ ВЕКТОРІВ (SVM) ДЛЯ ОЦІНКИ ТОНАЛЬНОСТІ ТЕКСТУ

Метод SVM, або метод опорних векторів – це один з граничних методів класифікації, що найчастіше використовується для автоматичного визначення тональності тексту за допомогою меж просторів. Опорними векторами вважаються об'єкти множини, що лежать на цих межах. Класифікація вважається вдалою, якщо простір між межами – порожній.

Даний метод ґрунтується на побудованні гіперплощин на основі векторів, побудованих за допомогою підрахунку ваги слів у текстах. Основна ідея методу опорних векторів – перевід вихідних векторів у простір більш високої розмірності та пошук роздільної гіперплощини з максимальним проміжком у цьому

просторі. Дві паралельні гіперплощини будуються по обидва боки гіперплощини, що розділяє наші класи.

Роздільною гіперплощиною буде та, що максимізує відстань до двох паралельних гіперплощин. Алгоритм працює у припущенні, що чим більша різниця або відстань між цими паралельними гіперплощинами, тим меншою буде середня помилка класифікатора.

Переваги методу опорних векторів. До основних переваг можна віднести те, що це найшвидший метод знаходження вирішальних функцій та те, що даний метод зводиться до розв'язання задачі квадратичного програмування, що має тільки один розв'язок. Також до переваг можна віднести те, що:

- метод знаходить роздільну полосу максимальної ширини, що дозволяє надалі здійснювати кращу класифікацію ;

- за умови різного вибору ядер можна емулювати інші підходи. Наприклад, великий клас нейронних мереж можна виставити у вигляді методу опорних векторів з визначеними ядрами;

- теоретичне обґрунтування: кінцеве правило обирається не за допомогою деяких евристик, а відповідно до оптимізації деякої функції .

Недоліки методу опорних векторів. До основних недоліків методу можна віднести малу кількість параметрів для налаштування та чутливість методу до шумів та стандартизації даних. Також до недоліків можна віднести наступні:

- не існує загального підходу до автоматичного вибору ядра у випадку лінійної нероздільності класів;

- повільне навчання.

*Подлісовський В.В. (ВІКНУ),
Ган'юк В.М. (ВІКНУ)*

БЕЗКОНТАКТНІ ВІЙНИ І БЕЗПІЛОТНИКИ НАД ПОЛЕМ БОЮ

Кількість безпілотників у військах різних країн світу зростає бурхливими темпами, і цезростання вже незворотнє. Оснащення збройних сил різних держав комплексами з безпілотними літальними апаратами (далі – БПЛА) різного призначення приймає сьогодні характер стійкої тенденції. І справа тут не в тому, що тема безпілотників вважається модною і про неї говорять на самому високому рівні.

Суть в тому, що розвиток сучасних і перспективних технологій дозволяє сьогодні безпілотним літальним апаратам успішно виконувати такі функції, які в минулому були їм недоступні або виконувалися іншими силами і засобами. Так, БПЛА показали свою високу ефективність при виконанні завдань ведення спостереження і розвідки.

Безпілотники стали "всевидячим оком в небі", дозволивши наземному оператору в реальному масштабі часу відслідковувати і контролювати розвиток обстановки в заданому районі або на заданому маршруті. З кожним роком

лавиноподібно збільшуються можливості вирішення БПЛА ударних завдань. Відповідно збільшується й кількість самих безпілотників.

Так, згідно з планами Пентагону, в найближчі три десятиліття число безпілотників на озброєнні США має збільшитися в чотири рази. В даний час американські військові використовують близько 7 тис. БПЛА різних типів. Головне достоїнство безпілотників, і це визнають усі експерти, – відсутність на борту людини, завдяки чому незалежно від складності та труднощів виконуваної БПЛА завдання життя військовослужбовців не загрожує небезпека.

БПЛА здатний діяти в зонах радіаційного та хімічного зараження. Йому не потрібні складні системи життєзабезпечення екіпажу. У кризовій ситуації безпілотником в будь-яку хвилину можна пожертвувати, особливо тоді, коли їх виробництво буде поставлено на потік. Завдяки своїм перевагам безпілотники поступово освоюють багато функцій пілотованої авіації.

Світовий досвід розвитку малої безпілотної авіації свідчить, що вже через півтора-два десятиліття вони зможуть виконувати абсолютну більшість завдань, що вирішуються сьогодні пілотованої авіацією, за винятком деяких специфічних функцій, як то медична евакуація поранених. Разом з тим не всі оцінки зарубіжних військових фахівців щодо майбутнього безпілотників військового призначення такі категоричні.

Так, зокрема, в сухопутних військах США ще в 2003 році було проведено порівняльне дослідження можливостей БПЛА і перспективного армійського розвідувального вертольота RAN-66 «Команч». В ході цих порівняльних випробувань з'ясувалося, що БПЛА не можуть повністю замінити бойові вертольоти, вони здатні тільки доповнити можливості останніх. І все ж, незважаючи на об'єктивні результати польових випробувань, було прийнято рішення зробити ставку на безпілотники.

Причини такого рішення вже називалися: простіше, дешевше, безпечніше для особового складу – а значить, ефективніше.

Проценко Я.М. (ВІКНУ)

ПОКАЗНИКИ НАДІЙНОСТІ ОБ'ЄКТІВ ТА МЕТОДИ ЇХ РОЗРАХУНКУ

Надійність радіоелектронної техніки (РЕТ) – це її властивість зберігати у часі в установлених межах значення всіх параметрів, які характеризують здатність виконувати потрібні функції в заданих режимах та умовах застосування, технічного обслуговування, зберігання та транспортування. Вона є комплексною властивістю, що залежно від призначення об'єкта і умов його застосування, може містити в собі безвідмовність, довговічність, ремонтпридатність та збережуваність чи певні поєднання цих властивостей.

Показники безвідмовності РЕТ характеризують здатність об'єктів безупинно зберігати працездатний стан протягом деякого часу або напруження: ймовірність безвідмовної роботи за заданий час; ймовірність відмови

за заданий час; середнє напрацювання до відмови (середній час безвідмовної роботи); гамма-процентне напрацювання до відмови; інтенсивність відмов; середнє напрацювання на відмову (лише для відновлюваної РЕТ).

Показники довговічності РЕТ характеризують властивість об'єктів зберігати працездатність до настання граничного стану при встановленій системі технічного обслуговування і ремонтів. До таких показників відносять: середній ресурс реп; гамма-процентний ресурс; мінімальне напрацювання; середній термін служби; гамма-процентний термін служби; мінімальний термін служби.

Показники ремонтпридатності характеризують пристосованість РЕТ до підтримання та відновлення працездатного стану шляхом технічного обслуговування і ремонту. Вони можуть бути представлені середнім часом відновлення; імовірністю відновлення за заданий час; гамма-відсотковим часом відновлення; середніми затратами на відновлення.

Показники збережуваності представляють можливість об'єктів РЕТ зберігати у визначених межах значення параметрів, що характеризують здібності об'єктів виконувати необхідні функції, протягом і після зберігання та (або) транспортування. Такими показниками є: середній термін збережуваності; гамма-процентний термін збережуваності; мінімальний термін збережуваності.

Розрахунки показників надійності РЕТ призначені для визначення кількісних показників надійності. Вони проводяться на різних етапах розробки, створення та експлуатації об'єктів. Основними методами розрахунку показників надійності є:

- розрахунковий метод визначення надійності заснований на обчисленні показників надійності за довідковими даними про надійність компонентів і комплектуючих елементів об'єкта, за даними про надійність об'єктів-аналогів, за даними про властивості матеріалів та іншої інформації, наявної до моменту оцінки надійності;

- розрахунково-експериментальний метод, при якому показники надійності всіх або деяких складових частин об'єкта визначають за результатами випробувань і (або) експлуатації, а показники надійності об'єкта в цілому розраховують за математичної моделі;

- експериментальний метод визначення надійності заснований на статистичній обробці даних, одержуваних при випробуваннях або експлуатації об'єкта в цілому.

На етапі проектування розрахунок надійності здійснюється з метою прогнозування надійності об'єкта РЕТ.

На етапі випробувань та експлуатації розрахунки надійності проводяться для оцінки кількісних показників надійності. Такі розрахунки носять, як правило, характер констатації. Результати розрахунків в цьому випадку показують, якою надійністю володіли об'єкти, що пройшли випробування або використовувані в деяких умовах експлуатації.

Таким чином на підставі розрахунків показників надійності розробляються заходи щодо підвищення надійності об'єктів РЕТ, визначаються їх слабкі місця, даються оцінки надійності та впливу на неї окремих факторів.

НАЗЕМНІ ЛАЗЕРНІ ДАЛЕКОМІРИ

Лазерна дальнометрія є однією з перших областей практичного застосування лазерів у закордонній військовій техніці. Перші дослідження відносяться до 1961р. Зараз же лазерні далекоміри використовуються в наземній військовій техніці, і в авіації (далекоміри, висотоміри, цілевказівники), і на флоті. Ця техніка пройшла бойові випробування у В'єтнамі і на Близькому Сході. В даний час ряд далекомірів прийнятий в арміях капіталістичних країн. Завдання визначення відстані між далекоміром і метою зводиться до вимірювання відповідного інтервалу часу між зондуючим сигналом і сигналом, відбитим від цілі.

Розрізняють три методи вимірювання дальності в залежності від того, який характер модуляції лазерного випромінювання використовується в далекомірі: імпульсний, фазовий або фазоімпульсний. Сутність імпульсного методу дальнометрії полягає в тому, що до об'єкта посилають зондуючий імпульс, він же запускає тимчасовий лічильник в далекомірі. Коли відбитий об'єктом імпульс приходить до далекоміру, то він зупиняє роботу лічильника. За тимчасового інтервалу автоматично висвічується перед оператором відстань до об'єкта. Похибка такого методу вимірювання 30см. Зарубіжні фахівці вважають, що для вирішення ряду практичних завдань це цілком достатньо.

При фазовому методі дальнометрія лазерного випромінювання модулюється за синусоїдальним законом. При цьому інтенсивність випромінювання змінюється в значних межах. Залежно від дальності до об'єкта змінюється фаза сигналу, що впав на об'єкт. Відбитий від об'єкта сигнал прийде на приймальний пристрій також з певною фазою, що залежить від відстані. Оцінимо похибку фазового далекоміра, придатного працювати в польових умовах. Фахівці стверджують, що оператору (не дуже кваліфікованому солдату) не складно визначити фазу з помилкою не більше одного градуса, отже похибка становитиме приблизно 5 см.

Перший лазерний далекомір ХМ-23 пройшов випробування у В'єтнамі і був прийнятий на озброєння в армії США. Він розрахований на використання у передових спостережних пунктах сухопутних військ. Джерелом випромінювання в ньому є лазер з вихідною потужністю 2.5Вт і тривалістю імпульсу 30нс. У конструкції далекоміра широко використовуються інтегральні схеми.

Випромінювач, приймач і оптичні елементи змонтовані в моноблоку, який має шкали точного відліку азимута і кута місця мети. Живлення далекоміра проводиться від батареї нікелево-кадмієвих акумуляторів напругою 24В, що забезпечує 100 вимірювань дальності без підзарядки.

Також цікавий шведський далекомір. Він призначений для використання в системах управління бортової корабельної та берегової артилерії. Конструкція далекоміра відрізняється особливою міцністю, що дозволяє застосовувати його в складних умовах. Далекімір можна сполучати при необхідності з підсилювачем зображення або телевізійним візором. Режим роботи далекоміра передбачає

або вимірювання через кожні 2с протягом 20с, або через кожні 4с протягом тривалого часу. Цифрові індикатори дальності працюють таким чином, що коли один з індикаторів видає останню виміряну дальність, в пам'яті іншого зберігаються чотири попередні виміряні дистанції.

Як стверджує зарубіжний друк, вельми вдалим виявився норвезький лазерний далекомір LP-4. Він має в якості модулятора добротності оптикомеханічеській затвор. Приймальна частина далекоміра є одночасно візиром оператора. Діаметр оптичної системи складає 70мм. Приймачем служить портативний фотодіод. Лічильник забезпечений схемою стробування по дальності, чинний з установки оператора від 200 до 3000м. У схемі оптичного візира перед окуляром поміщений захисний фільтр для запобігання шкідливого впливу на очі лазера при прийомі відбитого імпульсу. Випромінювач і приймач змонтовані в одному корпусі. Кут місця ціти визначається в градусах ~ 25 градусів. Акумулятор забезпечує 150 вимірювань дальності без підзарядки, його маса всього 1кг. Далекомір пройшов випробування і був закуплений Канадою, Швецією, Данією, Італією, Австралією.

Портативні лазерні далекоміри розроблені за кордоном і для піхотних підрозділів, і передових артилерійських спостерігачів. Один з таких далекомірів виконаний у вигляді бінокля. Джерело випромінювання та приймач змонтовані в загальному корпусі з монокулярним оптичним візиром шестиразового збільшення, в поле зору якого є світлове табло з світлодіодів, добре помітних як уночі, так і вдень.

У лазері в якості джерела випромінювання використовується алюмінієво-іттрієвий гранат, з модулятором добротності на ніобіті літію. Це забезпечує пікову потужність в 1.5 МВт. У приймальні частини використовується здвоєний лавинний фотодетектор з ширококутовим малошумовим підсилювачем, що дозволяє детектувати короткі імпульси з малою потужністю. Помилкові сигнали, відбиті від довколишніх предметів виключаються з допомогою схеми стробування по дальності. Джерелом живлення є малогабаритна акумуляторна батарея, що забезпечує 250 вимірювань без підзарядки. Електронні блоки дальнометрія виконані на інтегральних схемах, що дозволило довести масу далекоміра разом з джерелом живлення до 2кг.

Установка лазерних далекомірів на танки відразу зацікавила зарубіжних розробників військового озброєння. Це пояснюється тим, що на танку можна ввести далекомір в систему управління вогнем танка, ніж підвищити його бойові якості. Для цього в США був розроблений далекомір AN/VVS-1 для танка M60A. Він не відрізнявся за схемою від лазерного артилерійського далекоміра на рубіні, проте крім видачі даних про дальності на цифрове табло мав пристрій, що забезпечує введення дальності в лічильно-вирішальний пристрій системи керування вогнем танка. При цьому вимір дальності може вироблятися як навідником гармати так і командиром танка. Режим роботи далекоміра – 15 вимірювань в хвилину протягом однієї години.

ОЦІНЮВАННЯ ПОКАЗНИКА ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ РОЗГАЛУЖЕНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ

Сучасні розгалужені інформаційні мережі являють собою технічну основу для інформаційних та телекомунікаційних мереж. Вони складаються з вузлів комутації та ліній зв'язку. В сучасних умовах на розгалужені інформаційні мережі (РІМ) впливають внутрішні (відмови, збої, помилки) і зовнішні (активний або пасивний вплив зовнішнього середовища) фактори. Тому, актуальною є задача побудови функціонально стійкої інформаційної мережі, яка може продовжувати функціонування, нехай із зменшенням якості, під час впливу на мережу потоку зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих чинників. Іншими словами, мережа повинна автоматично, без втручання обслуговуючого персоналу, чинити опір зовнішнім та внутрішнім дестабілізуючим факторам.

Дослідження стану сучасних мереж дозволяють зробити висновок та прийняти відповідні обмеження про високу надійність, захищеність та живучість вузлів комутації. Це досягнуто рядом технічних, інженерних та програмних засобів. Разом з тим, різноманітні лінії зв'язку, дротові, повітряні, оптоволоконні тощо, набагато слабкіше захищені від природних та техногенних надзвичайних ситуацій, від несанкціонованого доступу, підключення, втручання до мережі, від зловмисних порушень функціонування або навмисних виведень з ладу ліній зв'язку. Наряду з цим, на лінії зв'язку впливає потік експлуатаційних відмов та збоїв, який характеризується певною інтенсивністю. Всі ці фактори приводять до порушення функціонування інформаційної мережі. Тому в процесі забезпечення функціональної стійкості розгалужених інформаційних мереж прийнято обмеження про безвідмовність вузлів комутації та вразливість ліній зв'язку.

Вирішенню проблеми забезпечення функціональної стійкості складних технічних систем присвячено низку наукових праць О.А. Машкова, О.В. Барабаша, Ю.В. Кравченка, С.М. Неділька, Д.М. Обідіна та інших вчених. Однак широке їх використання в практичних задачах оцінки функціональної стійкості різних варіантів побудови інформаційних мереж ускладнене за багатьох причин, однією з яких є складність та громіздкість обчислень. Тому, становить інтерес знайти найпростіший спосіб використання надмірності мережі для впровадження процесу автоматичної деградації структури мережі для відновлення її працездатності.

В доповіді пропонується використовувати в якості показника функціональної стійкості розгалужених інформаційних мереж імовірнісний показник: ймовірність зв'язності графа структури мережі. Також в доповіді запропоновано методику оцінки вказаного показника.

*Сантоній В.І. (ОНУ),
д.т.н.. проф. Лепіх Я.І. (ОНУ),
Янко В.В. (ОНУ),
Будіянська Л.М. (ОНУ),
Іванченко І.О. (ОНУ)*

ОПТИКО-ЕЛЕКТРОННИЙ ДАТЧИК МАЛИХ ВІДСТАНЕЙ ДЛЯ ШВИДКІСНИХ СИСТЕМ

Розробка оптико-електронних датчиків (ОЕД) малих відстаней для швидкісних інформаційно-вимірювальних систем є досить актуальна, оскільки вони необхідні для дистанційного збору й обробки інформації про об'єкти зондування та дистанційного контролю просторової зони.

Діапазон дистанцій ~ 10 м знаходиться на стику різних методів вимірювань і передбачає пошук оригінального рішення поставленої задачі. Тому актуальна розробка нових методів і принципів побудови ОЕД як адаптивних систем, здатних автоматично змінювати свої параметри залежно від параметрів середовища, в яких вони функціонують.

Адаптивний ОЕД має можливість узгодження вимірювального тракту з джерелом сигналу по чутливості, динамічному діапазону, вибірковості і пониженню завад різного виду. Він адаптує свої параметри до зовнішніх чинників і умов, забезпечує автоматичний самоконтроль функціонування, проводить корекцію похибок.

ОЕД мають ряд переваг, таких як довготривала стабільність та висока точність. З появою нових приймачів і випромінювачів точність, чутливість та швидкодія таких приладів значно збільшилась. Вони достатньо різноманітні за характеристиками та сферою застосування, однак їхній принцип роботи однаковий. Випромінюване сенсором світло розсіюється, відбивається або поглинається об'єктом, і ці зміни сприймаються фотоприймачем.

При цьому використовуються сучасні мікро-і нанотехнології, що дозволяє розробляти ці пристрої на одному кристалі з малими розмірами, масою і низьким енергоспоживанням.

Такі новітні засоби мікроелектроніки дозволяють інтегрувати в ОЕД аналого-цифрові перетворювачі та мікропроцесори, з подальшою обробкою інформації в самому датчику, який передає виміряні значення в цифровій формі та працює в режимі діалогу з центральною системою управління.

ОЕД має високі техніко-економічні характеристики такі як швидкодія, надійність і захищеність від світлових і атмосферних завад і може використовуватися у різних вимірювальних системах, що функціонують в динамічному режимі.

АДАПТИВНА МОДЕЛЬ ЕКСПЛУАТАЦІЇ МОБІЛЬНОГО ТЕПЛОВІЗІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

З точки зору надійності мобільний тепловізійний комплекс може розглядатись як складна технічна система, яка складається з окремих підсистем.

Враховуючи велику кількість підсистем з різноманітними показниками і стратегіями експлуатації, поєднання їх в єдину модель з можливістю поточної оцінки надійності є практично недосяжною метою.

Проте, для досягнення цієї мети, можна вирішити задачу іншим шляхом – розробивши узагальнену модель підсистеми, що включає всі можливі стани окремих підсистем і трансформується під кожен, в ході експлуатації, за рахунок формування вектору інтенсивностей і ймовірностей переходів.

Такий підхід, дасть змогу виробити єдиний підхід в експлуатації окремих підсистем, що поєднані в комплекс, застосовуючи гнучку систему профілактичних та відновлювальних заходів яка забезпечить екстремальні значення основних показників надійності.

У роботі на основі загальної методики використання напівмарківських процесів розроблено узагальнену модель надійності мобільного тепловізійного комплексу. На основі розробленої моделі проаналізовано характер залежності комплексного показника надійності коефіцієнта технічного використання за різних умов.

Для побудови математичної моделі надійності підсистем мобільного тепловізійного комплексу використано апарат напівмарківських процесів, що дозволяє звести визначення показників якості функціонування підсистем до визначення часу перебування напівмарківського процесу у фіксованій підмножині станів, в результаті чого отримано розрахункові співвідношення для комплексного показника надійності – коефіцієнта технічного використання.

Проведено теоретичне дослідження впливу параметрів ТО підсистем МТК на обрані показники їх якості.

За допомогою розробленої моделі отримано розрахункові співвідношення для обраних показників якості функціонування підсистем МТК, які в подальшому використано як цільові функції для визначення оптимальних значень періодичності контролю технічного стану підсистеми.

На останок проведено теоретичне дослідження впливу параметрів контролю та обслуговування на обрані показники якості.

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ІНФОРМАЦІЇ В ІНТЕГРОВАНІЙ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА НА ЕТАПІ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Побудова системи охорони та захисту державного кордону з урахуванням сучасних викликів і загроз гібридної війни, повинна забезпечуватись раціональним використання наявних ресурсів та удосконаленням управлінської діяльності прикордонного відомства.

Однією з складових, що забезпечує ефективне функціонування органів і підрозділів охорони державного кордону є інтегрована інформаційно-телекомунікаційна система «Гарт» (ІТС), яка містить більше 20 інформаційно-телекомунікаційних систем, що забезпечують виконання різних функціональних завдань, систем забезпечення та взаємодії з іншими відомствами з питань національної безпеки України в прикордонній сфері.

Ключовим питанням ефективного функціонування складових ІТС та системи в цілому є забезпечення надійності інформації, яка в ній циркулює, а саме протидіяти загрозам конфіденційності, цілісності, доступності та спостережності.

Аналіз функціонування ІТС «Гарт» показав, що експлуатація відомчої інформаційно-телекомунікаційної системи здійснюється 4-ма категоріями персоналу, від персоналу підрозділів зв'язку, автоматизації та захисту інформації до всіх інших осіб, які опосередковано причетні до функціонування інформаційної системи прикордонного відомства.

Дослідження показали, що персонал першої та другої категорії, який має безпосередній доступ до інформаційних ресурсів прикордонного відомства може реалізовувати найбільшу кількість загроз.

Особи третьої та четвертої категорій не контролюються відомчими підрозділами захисту інформації. Це створює передумови до серйозних загроз надійності інформації, зокрема складовим конфіденційності та спостережливості.

Таким чином, аналіз дослідженого переліку загроз інформації в ІТС властивих на стадії модернізації показав, що в цей період мають місце певні особливості, які дозволяють безконтрольно маніпулювати інформацією як персоналом ІТС так і стороннім особам, а також таємно отримувати доступ до оброблюваної та інформації, що зберігається на значній відстані від автоматизованих робочих місць.

*Халед Алаіасра (ОНУ),
д.т.н., проф. Гунченко Ю.О. (ОНУ),
д.т.н., проф. Шворов С.А. (НУБіПУ)*

МЕТОД МОДЕЛЮВАННЯ ПОВІТРЯНОЇ ОБСТАНОВКИ В ТРЕНАЖЕРАХ ДИСПЕТЧЕРІВ УПРАВЛІННЯ ПОВІТРЯНИМ РУХОМ

Як показує практика, на даний час на тренуваннях диспетчерів управління повітряним рухом у тренажерних засобах застосовуються імітаційні моделі дій повітряних об'єктів. Однак, в існуючих моделях не в повному обсязі враховуються такі фактори, як: рельєф місцевості, технічні характеристики повітряних об'єктів, заборонені зони для польоту авіації та інші. Це пов'язано з тим, що в сучасній літературі не достатньо повно висвітлені методи та моделі синтезу компромісно-оптимальних траєкторій руху повітряних об'єктів в конфліктному середовищі, що потребує більш детального розглядання цих питань.

При пошуку оптимальних траєкторій повітряних об'єктів запропоновано метод багатокритеріального динамічного програмування, суть якого полягає в наступному. Відправна задача приводиться до дискретного виду. Для цього область простору станів, що нас цікавить, накривається n -арною мережею, при цьому вважається, що точки траєкторії руху повітряного об'єкта можуть переміщуватися тільки з одного вузла цієї мережі до іншого. У вузлах мережі, які розташовані у безпосередній близькості від конфліктуючих предметів та меж заборонених зон (в тому випадку, якщо наближення до заборонених зон небажано), розміщують точки-носії потенціалу небезпеки. Усі інші вузли мережі є точками допустимої області, в якій і виконується пошук оптимальної траєкторії. Для кількісної оцінки небезпеки наближення повітряного об'єкта до конфліктуючих предметів застосовується метод потенційних функцій. Задача синтезу оптимальної траєкторії руху в заданих умовах розв'язується методом динамічного програмування з узагальненим критерієм оптимальності за нелінійною схемою компромісів.

В узагальнений критерій якості входять три приватних критерії. Перший критерій кількісно визначає ступінь небезпеки наближення до конфліктуючих предметів. Другий – характеризує довжину переходу з однієї точки мережі в іншу. Третій приватний критерій визначає ступінь небезпеки наближення повітряних об'єктів під час переходу з однієї точки мережі в іншу. В якості оптимальної опорної точки траси повітряного об'єкта вибирається та допустима точка, якій відповідає мінімум сумарних втрат по узагальненому критерію оптимальності. Таким чином забезпечується визначення опорних точок траси польоту повітряного об'єкта. Розв'язуючи крайову задачу з параметрами початкового і кінцевого стану повітряного об'єкта між опорними точками траси отримаємо шукану траєкторію.

ОПТИМІЗАЦІЯ АЛГОРИТМУ АДАПТИВНОГО КОДУВАННЯ ТА РОЗДІЛЕННЯ КАНАЛІВ

На сьогоднішній день більшість існуючих адаптивних методів передачі потребує наявності кількох схем передачі, придатних для використання в різних умовах. При цьому збільшення числа доступних схем дозволяє отримати рішення оптимізаційної задачі.

Відомі методи адаптивної передачі в багаточастотних системах в більшості випадків засновані на адаптивній модуляції. У разі кодового розділення для цього додатково потрібно незмінність каналу в часі і ортогональність використовуваних розширюючих послідовностей (такими, наприклад, є послідовності Уолша-Адамара).

Спочатку використаємо кодове розділення каналів на основі ортогональних розширюючих послідовностей Уолша-Адамара довжини $S_t = S$. Початковий розподіл користувачів по каналу може бути отримано, наприклад, наступним чином.

Для кожного користувача можуть бути знайдені найкращі канали і для них встановлено параметр $\rho_{ki} = \delta > 0$. Ті канали, які не увійшли в число найкращих ні для одного користувача, можуть бути призначені, наприклад, користувачам із найкращим відношенням канал/шум на них. При цьому повинна виконуватися умова нормування.

Даний алгоритм не спирається на "невеликі константи", що використовуються в алгоритмі Вонга для ініціалізації та оновлення множників Лагранжа λ_k , їх вибір істотно впливає на саме рішення і складність алгоритму. Іноді описаний алгоритм стикається з тією ж проблемою, що й стандартні ітеративні алгоритми оптимізації, а саме виникненням коливань. Ця проблема може бути подолана, за допомогою стандартного прийому "згладжування". В даному випадку він може бути реалізований шляхом примусової заборони на вибір каналу, в якості "найгірших" користувачів, які були обрані на попередніх W ітераціях в якості "найкращих".

Точний теоретичний аналіз адаптивної багатокористувацької системи виявляється досить складним завданням, у порівнянні з аналогічною системою в одно користувацькому випадку. З огляду на те, що рішення оптимізаційної задачі залежить не тільки від передавальних коефіцієнтів, а й від їх співвідношення для різних користувачів, тут вже не можна безпосередньо скористатися апаратом порядкових статистик. Крім того, передавальні коефіцієнти каналів для різних користувачів незалежні. Тоді безліч їх найкращих каналів також будуть незалежними. Отже, ймовірність збігу каналів, використовуваних різними користувачами, досить мала.

*к.т.н., доц. Хмельницький Ю.В. (ХмНУ),
к.пед.н. Дячук А.О. (ХмНУ),
Гвоздицький Л.І. (ХмНУ),
Ряба Л.О. (ВІКНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ В ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Важливою здатністю, що повинен придбати студент у вузі, є необхідність навчитися учитися, що швидко позначиться на його професійному становленні, бо це також визначає його можливості в безперервному навчанні. Навчитися вчитися важливіше, ніж засвоїти конкретний набір знань, які у наш час швидко застарівають. Ця здатність самостійного добування знань, заснована на творчому мисленні.

У процесі навчання студент технічного вузу повинен опанувати інформаційною компетенцією, яку можна визначити як здатність, уміння й готовність працювати із інформацією з різних витоків, накопичувати, обробляти та аналізувати отриману інформацію, формувати бази даних.

Сучасні засоби автоматизованих інформаційних технологій можуть розглядатися в декількох змістах:

- як об'єкт вивчення;
- як засіб навчання;
- як засіб професійної діяльності;
- як спосіб організації професійної діяльності.

Сучасний фахівець технічного профілю повинен добре орієнтуватися в сучасних засобах автоматизованих інформаційних технологій. Використання інформаційних технологій у сучасному технічному вузі як засіб навчання дуже широко поширено.

Досить широке використання автоматизованих систем керування на сучасних виробництвах вимагає від випускника технічного вузу відмінного знання комп'ютерної техніки та спеціалізованих програмних продуктів різних виробників. Використання сучасних інформаційних технологій у технічному вузі забезпечує рішення наступних важливих завдань:

- підвищення професійної компетентності майбутніх фахівців;
- оволодіння засобами сучасних автоматизованих інформаційних технологій на необхідному рівні для кваліфікованого фахівця;
- індивідуалізація та інтенсифікація навчального процесу;
- підготовка студентів до професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства;
- орієнтація на випереджальне та розвиваюче утворення з розробкою перспективних засобів, методів і технологій навчання.

Застосування автоматизованих інформаційних технологій у вищому технічному вузі на даному етапі є необхідним для підвищення якості та конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

МОНІТОРИНГ МАТЕМАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ТЕХНІЧНОГО ВНЗ

Традиційно вважають, що головний внесок математики у формування інтелектуальної культури студентів полягає в розвитку логічного мислення. Дійсно, в математиці логічні форми та відношення є в чіткому виді, що дійсно сприяє формуванню в студентів логічних умінь та навичок. Але при розв'язуванні практичних проблем засобами математики велику роль відіграє, поряд з чистим математичним стилем мислення, стиль мислення трохи іншого роду, а саме так звані раціональні міркування. Такі міркування припускають відхилення від чіткої логіки. У них використовується, наприклад, нечіткі визначення, "розмиті" поняття, припускається часткова заміна дедуктивних висновків висновками, що базуються на чіткому розумі, аналогії, неповній індукції, фізичних міркуваннях. Необхідність у таких міркуваннях визначається практичними розуміннями, а саме такими, як обмеженість в часу, економічна доцільність та інше.

Для визначення вхідного рівня загальних розумових здібностей студентів-першокурсників (128 чол.) Інституту машинобудування та транспорту нами було використано короткий відбірковий тест (КОТ, В.Н. Бузіна, Е.Ф. Вандерлика), який містить 50 завдань (вербальні, математичні, просторові), виконати які необхідно за 15 хвилин. Для успішного виконання тесту необхідний певний рівень розвитку словесних, логічних, числових та просторових здібностей. Словесні здібності відповідають за засвоєння смислу різних слів, розуміння словесних аналогій, виконання логічних операцій з окремими словами. Ця якість пов'язана з розумінням тексту, умінням розрізняти прямий та переносний смисл висловлень, правильно інтерпретувати його, абстрагуючись від смислу конкретної фрази. Числові здібності – це здібності до швидких і точних обчислень, логічних міркувань, володіння арифметичними навичками, розуміння математичних операцій. Просторові здібності включають в себе просторове уявлення, володіння геометричними поняттями, уміння мислено оперувати з об'єктами на площині і в просторі. Отримано наступні результати.

Таблиця 1

Рівні сформованості загальних та математичних здібностей майбутніх інженерів (%)

Рівні	Низький	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Високий
Здібності					
Загальні здібності	3,2	14,5	25,8	27,5	29
Математичні здібності	8,1	25,8	33,9	32,2	0

Аналізуючи таблицю 1, бачимо, що низькому рівню 3,2% загальних здібностей відповідає 8,1% – математичних, тобто на 4,9% вищий; зріс рівень математичних здібностей нижче середнього на 11,3% порівняно із загальними; просліджується динаміка зростання середнього та вище середнього рівнів математичних здібностей відповідно на 8,1% та на 4,7%; а от високий рівень притаманний лише загальним здібностям, що означає що більшості досліджуваних притаманна гуманітарна направленість.

Отже, за результатами тестування можна констатувати, що зберігається тенденція хаотичного вибору спеціальностей, тобто майбутні першокурсники подають документи на спеціальності до ВНЗ, не маючи ніякого уявлення про них, а саме головне вони не володіють необхідним початковим рівнем математичної компетентності, яка необхідна для подальшого успішного навчання.

*Чайківська Ю.М. (ТНПУ),
к.ф.-м.н. Пасічник Р.М. (ТНЕУ),
к.е.н. Тимошенко Л.М. (ОНПУ)*

ІНФОРМАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ ГЛІКЕМІЇ

Цукровий діабет призводить до важких ускладнень, тому діагностика та моніторинг його лікування є важливою проблемою для суспільства. Створення інформаційної технології оцінки добової динаміки глікемії дозволить хворим здійснювати контроль за рівнем глюкози в крові, вести щоденник діабетика, планувати режим харчування та отримувати прогноз на основі поточних замірів.

На сьогоднішній день здебільшого використовуються реєстри хворих на цукровий діабет, які за допомогою інформаційних технологій компактно зберігають детальну інформацію по кожному хворому, проте не дають оцінки динаміки глікемії протягом доби.

Розробка інформаційної технології прогнозування базується на створенні інтерфейсу у вигляді веб-сайту, на якому підключаються математичні моделі прогнозу динаміки глікемії і хворі можуть контролювати рівень цукру в крові. Для цього вони реєструються на веб-сайті та проходять процедуру авторизації. У формі введення даних зазначають свої заміри (глюкози в крові у певні моменти часу, надходження глюкози з їжі, яка залежить від типів вуглеводів та дози введенного. На основі введених даних адміністратор веб-сайту проводить ідентифікацію математичних моделей для конкретного організму, параметри яких підбираються за допомогою методу Левенберга Марквардта.

Результатом проходження процедури ідентифікації є виведення на екран похибки та графічної інформації з Matlab. Якщо похибка становить менше 10%,

тоді хворий може здійснювати прогноз динаміки глікемії протягом доби та підбирати необхідний режим харчування за допомогою калькулятора ХО.

Архітектура програмної системи складається з наступних модулів: модуль головної сторінки, модуль реєстрації користувача, модуль авторизації користувача, модуль отримання даних від користувача, модуль запису в базу даних, модуль візуалізації обчислень, модуль підключення бази даних, модуль ідентифікації моделі, модуль прогнозування, модуль зв'язку з базою даних.

Програмне забезпечення сайту представлено у вигляді сукупності взаємопов'язаних php-сценаріїв, кожен з яких під час виконання завантажує файл конфігурації, функцій, здійснює запит до бази даних та формує текст веб-сторінки. Зв'язок моделей Matlab з базою даних веб-сайту здійснюється через mysql connector ODBC.

Головний модуль є найважливішим в структурі веб-сайту, оскільки забезпечує роботу користувача з системою, а головна сторінка відображає інформацію, графічні результати математичних моделей Matlab. Головне меню забезпечує швидкий перехід від одного розділу сайту до іншого.

Результати інформаційної технології прогнозування добової динаміки глікемії наведено на рис.1.

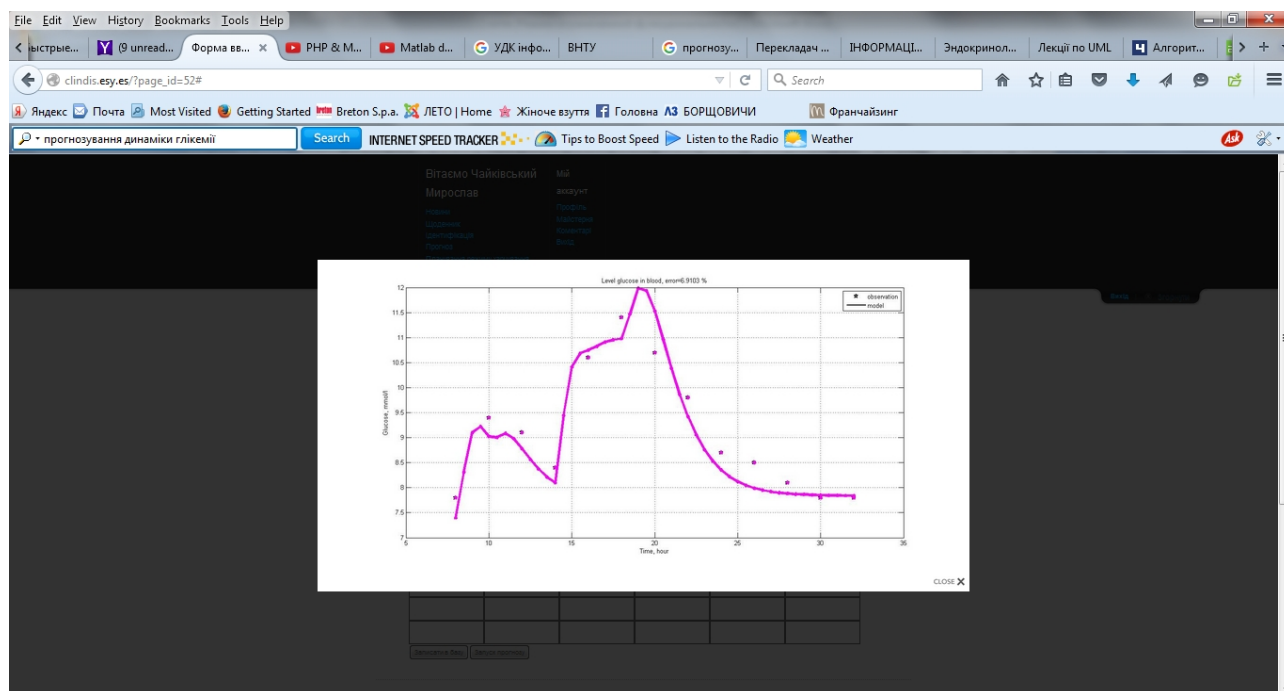

Рис. 1. Відображення результатів прогнозування на веб-сторінці

Висновки. Результатом виконання моделей прогнозу, розроблених в середовищі Matlab, є виведення графічної інформації та похибки прогнозу на сторінку веб-сайту. Аналіз виведених результатів дозволяє хворим на цукровий діабет планувати режим харчування та здійснювати контроль за рівнем цукру в крові.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОШУКОВИХ СИСТЕМ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ З INTERNET-МЕРЕЖІ

На даний час однією з дуже складних і специфічних видів операторської діяльності в Internet-мережі є діяльність, що пов'язана з пошуком та аналізом інформаційних потоків з метою виділення та першочергової обробки найбільш важливих електронних документів (ЕД), які необхідно знайти при мінімальних часових витратах. При цьому виникає необхідність у попередньому автоматичному реферуванні кожного ЕД та проведення аналізу комплексу інформативних параметрів для оцінки важливості ЕД. Проте для зберігання в системі повних текстів документів потрібні великі витрати об'ємів пам'яті та часу на перенесення цих текстів до ЕОМ. Крім того, процес розгляду ЕД оператором ПЕОМ триватиме досить довго. Тому для усунення цих недоліків доцільно забезпечити першочерговий розгляд найбільш важливих ЕД.

Методика оцінки ефективності пошукових систем ЕД з Internet-мережі включає наступні етапи: 1. Визначення часових витрат на обробку ЕД без використання пріоритетної параметричної обробки ЕД; 2. Розрахунок часових витрат для різних методів пріоритетної обробки ЕД з Internet-мережі; 3. Визначення найбільш ефективної пріоритетної дисципліни обробки ЕД з урахуванням їх важливості. Для вибору оптимальної організації послідовності обробки ЕД (за критерієм часових витрат на обробку ЕД) розглядається розподілена обчислювальна мережа з точки зору системи масового обслуговування (СМО). Існуючу систему обробки ЕД можна представити як СМО з безпріоритетною дисципліною обслуговування (FIFO) заявок. Змінивши існуючу дисципліну (FIFO) на дисципліну з відносним пріоритетом, скоротиться час очікування найбільш важливих ЕД за рахунок збільшення часу очікування менш важливих заявок. Перевага дисципліни з відносним пріоритетом обслуговування полягає в економії часу для ЕД з пріоритетом у порівнянні з FIFO, а також у відносно простій реалізації.

У випадку, якщо очікуваний час обробки деяких ЕД не задовольняє потребам у порівнянні з дисципліною обслуговування з відносним пріоритетом, тоді необхідно застосовувати дисципліну обслуговування заявок з абсолютним пріоритетом.

Як показують результати проведених досліджень, пошукові системи з обробкою ЕД з абсолютним пріоритетом приводять до зменшення в 2-3 рази часу очікування заявок з великими пріоритетами, але одночасно це збільшує час очікування ЕД з низькими пріоритетами.

Виходячи із цього, можна констатувати, що найбільш ефективними є системи обробки ЕД з абсолютним пріоритетом, які створюються на базі спеціальної системи підтримки прийняття рішень з першочерговості розглядання ЕД з Internet-мережі.

*Шевченко В.В. (ВІКНУ),
д.т.н., проф. Вишнівський В.В. (ДУТ),
к.т.н., доц. Глухов С.І. (ФВП КНУ)*

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ЦИФРОВИХ ТИПОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗАМІНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО СПОСОБУ ДІАГНОСТУВАННЯ

Сучасний етап проектування і виробництва цифрових пристроїв (ЦП) характеризується тим, що вони будуються за модульним принципом на основі типових елементів заміни (ТЕЗ).

Існуючі засоби вбудованого контролю проводять діагностування радіоелектронних засобів озброєння (РЕЗО) з глибиною до 10...15 ТЕЗ, з яких несправними можуть виявитися лише 1...2 ТЕЗ.

Ремонт здійснюється агрегатним методом, що призводить до збільшення часу відновлення, зменшенню коефіцієнта готовності та збільшенню витрат на ремонт РЕЗО.

Це обумовлено тим, що всю групу підозрюваних ТЕЗ відправляють в ремонтний орган, який може бути розташований на значному віддаленні від об'єкта РЕЗО, що, в свою чергу, призводить до значного зменшення об'єму ЗІП об'єкта.

Для вирішення такої задачі, пропонується розробити пристрій КТС (ПКТС) цифрових ТЕЗ, побудований на основі використання електромагнітного способу.

В якості діагностичного параметру використовується значення амплітуди напруги імпульсів у прийомному пристрої, який являє собою металеву пластину, рівну за площею цифрового ТЕЗа.

ПКТС дозволить виявити непрацездатні ТЕЗи із складу групи (15...20) ТЕЗів, які можливо локалізує ВСК на місці дислокації РЕЗО.

Перевагами даного способу є поліпшення основних показників надійності, а саме зменшення середнього часу відновлення та збільшення коефіцієнту готовності в сучасних складних економічних умовах.

Таким чином, використання запропонованого способу КТС цифрових ТЕЗ безпосередньо на об'єкті РЕЗО дозволить скоротити середній час діагностування самих цифрових ТЕЗ в 2–3 рази за рахунок відсутності переміщення несправних ТЕЗ з першого на другий рівень СТОіР, що призведе до збільшення коефіцієнту готовності цифрового об'єкту РЕЗО на 8...10%, а також підвищити імовірність достатності укомплектованості ЗІП.

СИСТЕМА СТАБІЛІЗАЦІЇ СПОСТЕРЕЖЕННЯ В СКЛАДНИХ ТЕХНІЧНИХ СИСТЕМАХ

Керування складними технічними системами (СТС) включає роботу систем стабілізації, спостереження та наведення, а також високоточні датчики. Система спостереження та супроводу рухомих об'єктів (РО) будується на базі гіроскопічних стабілізаторів та системи ідентифікації і відновлення параметрів.

В системі можуть бути виділені чотири взаємодіючих частини визначення:

по-перше – цільовий РО;

по-друге – положення системи щодо цільового РО;

по-третє – зовнішніх факторів, які враховують попередній стан і впливають на нинішній та майбутній стани системи з наступною побудовою моделі системи;

по-четверте – політики управління у відповідності з цільовим РО, поточним станом, зовнішніми впливами та моделлю системи.

Для розглянутої СТС спроектовано блок автоматичного захоплення та супроводу об'єктів, що включає в себе модуль ідентифікації параметрів спостережуваного РО та модуль відновлення функціональних залежностей.

Принцип роботи такої системи полягає в наступному. При спостереженні РО в автоматизованому режимі дані з системи датчиків подаються в модуль ідентифікації параметрів. В цьому модулі проводиться первинна обробка даних, та задаються параметри РО. Після чого дані подаються на пульт управління, що відображає інформацію в придатному для розуміння оператором вигляді на екрані інтерфейсу управління.

При автоматизованому режимі супроводу РО, дані з модуля ідентифікації параметрів передаються в модуль відновлення функціональних залежностей, де проводиться їх аналіз, а також створюється перелік дій, необхідних для відновлення положення системи.

Після обробки в модулі відновлення функціональних залежностей відповідні сигнали регулювання положенням об'єкта управління подаються до блоку управління складною технічною системою, що забезпечує супровід зі зворотнім зв'язком в режимі реального часу.

Отже, на основі одержуваних з датчиків даних, блок автоматичного захоплення та супроводу рухомих об'єктів виконує ідентифікацію параметрів всієї системи об'єкта управління й об'єкта спостереження, створює математичну модель що, в свою чергу, дозволить системі самостійно відновлювати спостереження за РО та його супровід на протязі короткого часового інтервалу після втрати координатної прив'язки РО, що виникає в результаті впливу зовнішніх дестабілізуючих факторів.

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ОБОРОНОЗДАТНОСТІ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Під час проведення антитерористичної операції разом з недоліками в бойових спроможностях та підготовці підрозділів при проведенні операцій в межах населених пунктів, виявилась ще одна проблема, яка вразила своїми масштабами та необхідністю її розгляду. Ця проблема – кібербезпека.

Неврахування цієї складової призвело до втрат як серед військових, так і серед цивільного населення. В умовах сучасного конфлікту інформаційна війна набуває пріоритету перед бойовими перевагами сторін конфлікту. АТО на сході України показала всебічну інформаційну вразливість українських військ. Тому поняття «кібербезпека» потребує негайного розгляду, вивчення та втілення в повсякденну діяльність підрозділів ЗСУ по всіх напрямках та у всіх видах.

Використання мобільного зв'язку (як основного зв'язку) та використання соціальних мереж військовослужбовцями виявили нові уразливі місця українського війська. Блокуючи сигнали українського телебачення, миттєво виникли нові канали, через які висвітлювалась хибна інформація, яка вплинула на свідомість цивільного населення. Що показало, який рівень уваги до кібератак приділений противником.

На сьогодні знання та розвиток кібербезпеки мають стати невід'ємною складовою сучасних ЗСУ. Світовий технічний розвиток змушує реформувати армії світу, створюючи нові підрозділи та нові напрямки науки, без застосування та розвитку яких війська стоятимуть на місці, безглуздо втрачаючи важливу інформацію та піддаючись інформаційним впливам супротивника. Кібербезпека обов'язково має зайняти місце у військовій освіті. На даний час відомо близько 625 000 нових зразків шкідливого програмного забезпечення, що спроможні зупиняти роботу техніки та передавати інформацію без відома оператора.

Отже, необхідність порушення даного питання полягає в наступному:

- кожен день кількість кібернетичних атак зростає, структура та форми шкідливого програмного забезпечення постійно змінюються;
- впливу піддаються майже всі цифрові пристрої технічних засобів;
- соціальні мережі, Інтернет простір та телебачення є засобами "інформаційної війни".

Вже зараз збройні сили повинні бути захищеними та спроможними надати контратаки на кібер-втручання. До уваги має бути застосований досвід провідних держав світу, таких як США, де ця проблема підлягає розгляду вже майже 10 років – що допоможе зберегти роки наукових досліджень та величезні фінансові витрати. Одним з шляхів освітньої програми є імітаційне моделювання за допомогою американської програми JCATS, що надає змогу розробити різні сценарії для будь-яких військових підрозділів, відобразити конфлікт у реальному часі на змодельованій місцевості різних областей країни та за її межами. Конфлікт на сході показав гостру необхідність розгляду поняття «кібербезпеки», як складової обороноздатності держави в сучасних умовах.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ РОЗПОДІЛЕНОЇ ІЄРАРХІЧНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ БАЗАМИ ДАНИХ ЕКОЛОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ

Автоматизована інформаційно-пошукова підсистема призначена для швидкого доступу до потрібної екологічної інформації та формування цільових запитів і звітів про екологічний стан навколишнього середовища за результатами екологічного моніторингу.

Аналіз існуючих на сьогодні екоінформаційних систем дає змогу підвищити якість їх функціонування за рахунок впровадження інформаційних технологій для вирішення наступних завдань:

підготовка інтегрованої інформації про стан навколишнього середовища та прогнозів імовірних наслідків антропогенної діяльності, а також рекомендацій з вибору альтернативних варіантів для систем підтримки прийняття рішень;

імітаційне моделювання процесів, що відбуваються в навколишньому природному середовищі, з урахуванням існуючих рівнів техногенного навантаження та можливих результатів прийнятих управлінських рішень;

оцінювання ризику для існуючих техногенно-небезпечних об'єктів і окремих територій з метою управління екологічною безпекою регіону;

накопичення інформації щодо часових трендів параметрів навколишнього природного середовища для прогнозування змін екологічної обстановки;

підготовка електронних карт, які відображають стан навколишнього природного середовища;

обробка та накопичення в базах даних результатів контактного й дистанційного моніторингу і виявлення показників екологічного стану навколишнього середовища, найбільш чутливих до антропогенних впливів;

надання інформації, необхідної для контролю за дотриманням нормативних актів, а також для екологічної освіти, засобів масової інформації тощо.

Вирішувати їх пропонується на середньому рівні екоінформаційної системи використанням геоінформаційної системи для аналізу інформації про стан навколишнього середовища, на нижньому рівні екоінформаційної системи для збереження даних про стан навколишнього природного середовища використовуються системи управління базами даних, а для обробки результатів спостережень застосовувати різні прикладні програмні продукти – електронні таблиці, пакети прикладних програм.

Секція 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

*Associate Prof., Dr Babych, B. (University of Leeds, UK),
Associate Prof., Dr Atwell, E. (University of Leeds, UK)*

MULTILINGUAL INFORMATION EXTRACTION FRAMEWORK FOR REAL-TIME DETECTION OF TERRORIST PROPAGANDA THREATS IN ON-LINE COMMUNICATION

We describe a framework for intelligent real-time detection and analysis of suspected security threats in electronic communication across different languages. Our approach combines machine translation (MT), information extraction (IE) and text similarity detection technologies that will be applied to a corpus of electronic communication in suspected terrorist networks on social media, websites, comments and blogs used for radicalization and terrorist propaganda. The framework is now being developed by the Translation Studies and Artificial Intelligence groups at the University of Leeds and is part of a Horizon2020 proposal submitted in collaboration with several European law enforcement bodies and leading industrial security companies from 6 EU countries, which combines technologies developed by other partners, such as automated analysis of hand-written messages, photo and video materials, detection of manipulated images, network analysis for graphs describing connections and sharing of messages on social media for suspected terrorist groups.

Traditionally IE in security applications focused on detection of illegal terrorist activity, i.e., real threats of attacks; however, terrorist propaganda and religious fundamentalism, although not strictly illegal in democratic countries, are increasingly used by terrorist networks as a powerful tool for ideological justification of causes for terrorism, for recruitment and radicalization, creation of local cells whose activity is much more difficult to detect. The novelty of our approach is identification and tracing terrorist propaganda and disinformation messages over electronic media in real time, which allows analysts to detect their sources, prioritize significance and scale of the threat and identify appropriate facts, messages and resources for countering these specific propaganda attacks.

Our framework includes a statistical MT system trained on a corpus of Arabic, Ukrainian and Russian translations into English, and an English IE system, which identifies patterns of propaganda messages and calculates their distributional semantic similarity across multiple documents. The IE system searches for templates defined in terms of automated morphological annotation and uses our ontology of ideological and religious concepts which can be used by terrorist groups for radicalization, inciting hatred and violence, recruitment, training, fundraising and justification of terrorist ideology. On-going work in our team concentrates on automatic learning of ontologies from corpora, automated reasoning for ontologies using description logic, pattern and event similarity detection for multidocument IE, modeling language distortion, such as shortening, misspellings, dialectological and alphabetic variations, non-literal statements, such as metaphors and euphemisms.

The system will be developed and tested in partnership with the European law enforcement and security organizations, but will also potentially benefit community-led volunteer anti-terrorist groups, which can be assisted by the system in countering terrorist ideology and propaganda.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ КУРСАНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ "ІНОЗЕМНА МОВА"

За останні роки в системі військових навчальних закладів особливого значення набуває підготовка курсантів з іноземних мов, значно зростають вимоги до випускників вищих військових навчальних закладів (військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів) стосовно їх професіоналізму, компетентності та особливо знання іноземних мов. Це зумовлено низкою важливих чинників, а саме: розширенням міжнародного військового співробітництва між Збройними Силами України та збройними силами інших держав; збільшенням кількості міжнародних контактів, виникненням необхідності в успішному вирішенні завдань з реалізації міжнародних договорів та програм тощо. Тому вивчення іноземних мов є невід'ємним елементом підготовки фахівців для Збройних Сил нашої держави.

Важливим елементом є формування у курсантів умінь та навичок самостійного читання і розуміння різноманітних автентичних текстів англійською мовою на суспільну та військово-професійну тематику.

Дидактичними цілями позааудиторної самостійної роботи курсантів є:

- закріплення, поглиблення, розширення і систематизація знань, отриманих під час занять;
- самостійність оволодіння новим навчальним матеріалом;
- формування умінь і навичок самостійної розумової праці;
- розвиток самостійності мислення;
- формування професійних умінь;
- формування вольових якостей, здатності до самоорганізації, творчості.

Одним з питань організації позааудиторної самостійної роботи є її планування. При аналізі загальної структури дисципліни необхідно заздалегідь визначити, які теми, фрагменти курсанти можуть засвоїти самостійно. Далі потрібно продумати варіанти завдань репродуктивного і творчого характеру, спрямовані на розвиток загальнонавчальних, спеціальних умінь, індивідуальних здібностей курсантів, а також звернути увагу на форми організації самостійної роботи (індивідуальна, колективна, в парах або в малих групах).

Слід пам'ятати, що час, який відводиться на позааудиторну самостійну роботу, по відношенню до обов'язкового аудиторного навантаження не повинен перевищувати приблизний орієнтовний показник (приблизно 30%). Для того, щоб виконання позааудиторної самостійної роботи проходило успішно, необхідно проводити інструктаж щодо її виконання. Інструктаж викладача включає ознайомлення із змістом та термінами виконання домашнього завдання, його особливостями, типовими помилками, критеріями виставлення оцінок. При визначенні змісту завдань доцільно враховувати такі дидактичні принципи, як послідовність та поступовість.

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АПАРАТ ТЕОРІЇ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ

Теорія військового перекладу (ТВП) є однією із спеціальних теорій науки про переклад, яку успішно розвивають в Україні перекладознавчі школи професорів В.В. Коптілова, О.І. Чередниченка, Р.П. Зорівчак, М.О. Новікової, В.І. Карабана.

Багаторічний досвід підготовки військових перекладачів для Збройних Сил та інших відомств сфери національної безпеки і оборони України дозволяє зробити висновок про необхідність фундаментального наукового обґрунтування ТВП як системи знань про військовий переклад і перекладацьке супроводження заходів міжнародного військового співробітництва – найважливішого виду міжкультурної комунікативно-посередницької діяльності, що складає основу лінгвістичного забезпечення військ (ЛЗВ). ТВП потребує системності – якості теоретично обґрунтованих, верифікованих військовою практикою та структурно упорядкованих спеціальних знань міждисциплінарного характеру.

Онтологічною основою ТВП слугує власний концептуальний апарат (КА) – метамова, що базується на класичній логіко-семантичній тріаді: «поняття – термін – визначення».

Логіко-семантичний та предметно-поняттєвий аналіз онтологічної структури КА ТВП дозволяє виокремити чотири родо-видових рівня базових системних елементів – термінів і понять: 1-й рівень – *філософсько-наукознавчий* (напр.: «культура», «пізнання», «об'єкт», «система», «теорія», «предмет», «модель», «спосіб», «методологія» тощо); 2-й рівень – *філологічно-мовознавчий* («мова», «мовлення», «комунікація», «текст», «стиль», «адресат», «термін», «лінгво-культурний бар'єр» тощо); 3-й рівень – *перекладознавчий* («переклад», «теорія перекладу», «інваріант», «спосіб перекладу», «інтерпретація», «зорово-усний переклад» тощо); 4-й рівень – *вузькоспеціальний* («військовий переклад», «теорія військового перекладу», «військовий перекладач», «лінгвістичне забезпечення військ», «військово-політичний переклад», «військово-технічний переклад», «військово-спеціальний переклад», «функціонально-прагматичний стиль», «текст військової тематики», «перекладацьке супроводження», «функції службової діяльності військового перекладача», «воєнно-країнознавчий аналіз», «інформаційно-аналітична діяльність військового перекладача» тощо).

Провести чітке розмежування кордонів між рівнями елементів структури КА ТВП не завжди можливо через проблему міждисциплінарності понять, а також природню гнучкість і рухливість цієї структури, що іноді дозволяє елементам системи рухатися вздовж родо-видової вертикалі. Наприклад, структура видового поняття «переклад» відкритої автоматизованої термінологічної бази даних «GLOSSARY» не є сталою, станом на 01.11.2015 видове поняття «переклад» було включено до одного родового поняття («мовне посередництво»), оперувало п'ятьма іншими видовими поняттями (два з яких є власними), включало 19 підвидових понять (18 з яких є власними), перехресчувалося з трьома суміжними видовими поняттями («адресат», «текст», «писемність») і відповідало формулі (1+1918+52+0+3).

Генезис КА ТВП має пройти три етапи: 1) *створення терміносистеми ТВП* (представлення КА ТВП у форматі глосарію, учбового словника, додатку до монографії (навчального посібника) з широким обговоренням терміносистеми у фахових колах перекладознавців, фахівців-практиків, студентів-філологів); 2) *унормування КА ТВП* шляхом підготовки проекту галузевого військового стандарту (ВСТ) або термінологічного стандарту (ТС), що передбачає обов'язкове проходження багатоступеневої формальної процедури затвердження; 3) *періодичне гармонізування понять, термінів і визначень КА ТВП* з урахуванням подальшого розвитку філологічної науки, перекладознавства, теорії і практики військового перекладу.

к.філол.н., проф. Балабін В.В. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА ТА ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА ЯК СКЛАДОВА ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК

Однією з головних функцій службової діяльності військового перекладача є військово-термінологічна та лексикографічна діяльність, яка разом з перекладацьким супроводженням, воєнно-країнознавчою, лінгво-педагогічною й лінгво-дослідницькою діяльностями складає зміст лінгвістичного забезпечення військ (ЛЗВ). Ця складова ЛЗВ безпосередньо впливає на якість перекладацького супроводження, викладання військово-спеціальних дисциплін, оцінку та діагностування професійної компетенції військових перекладачів.

Деякі базові фахові поняття і терміни іноді не співпадають у різних джерелах, особливо у тих предметних галузях, що активно розвиваються. Причинами такої невідповідності можуть бути різні погляди фахівців на проблему, різний обсяг змісту, який вкладається в те чи інше поняття або термін у різних мовах, розбіжність у методологічних підходах тощо.

Відсутність унормованого (уніфікованого, стандартизованого, гармонізованого) тлумачення фундаментальних понять, розходження у семантичних полях, термінологічна синонімія негативно впливає і на освітню діяльність, ускладнюючи процес самостійного засвоєння навчального матеріалу курсантами, що призводить до плутанини, не дозволяє впевнено оперувати тими чи іншими поняттями відповідної предметної галузі. Виправити цей недолік і покликана військово-термінологічна та лексикографічна нормативно-кодифікуюча діяльність військового перекладача.

Термінологічна діяльність військового перекладача включає термінотворчу, нормотворчу і термінографічну роботу.

Термінотворча робота спрямована на теоретичне пізнання, вивчення та експериментальне дослідження властивостей термінів і понять, розроблення методів і прийомів прикладного комп'ютерного моделювання, створення нових українських термінів-відповідників для іншомовних термінів, редагування багатомовних військових термінів і визначень, а також уточнення, розширення або звуження закріплених за ними понять з метою усунення двозначності.

Нормотворча робота має на меті удосконалення, гармонізування, верифікацію, експертне оцінювання, рецензування існуючих у МОУ та ГШ ЗСУ терміносистем, які представляють сукупність термінів і визначень для військово-політичних, військово-технічних і військово-спеціальних понять певної предметної галузі, що пов'язані між собою різноманітними логіко-семантичними зв'язками. Такі терміносистеми, як правило, вже опубліковані у форматі офіційних термінологічних (ТС) і військових стандартів (ВСТ), а також словників, глосаріїв, додатків до підручників (монографій). Головні зусилля нормотворчої роботи зосереджуються на встановленні однозначної відповідності лексичного значення терміна позначеному ним поняттю, дотриманні принципів системності, раціональної стислості, верифікації, словотворчої (дериваційної) здатності, перевірянні мовної правильності, а також забезпеченні цілісності терміносистеми – взаємопов'язаності кожного терміна з іншими.

У разі *міжмовного впорядкування термінологій – гармонізації* – проводиться системне зіставлення та корегування змісту і форми терміносистем різних мов на основі зведеної системи понять, що доповнюється відповідними національними поняттями, термінами і визначеннями з метою встановлення між ними точних відповідностей.

Сутність *термінографічної роботи* військового перекладача полягає у створенні спеціальних термінологічних словників і глосаріїв, що здійснюється за таким рекомендованим алгоритмом: 1. *відбір термінів та термінологічних понять* зі складу спеціальної лексики; 2. *систематизація понять* відповідної предметної галузі і побудова типологічної схеми понять; 3. *уточнення або створення нових визначень (дефініцій)*; 4. *аналіз терміносистем* з метою виявлення недоліків і невдалих варіантів; 5. *нормалізація (уніфікація і оптимізація) термінів*; 6. *кодифікування терміносистеми* – оформлення її у вигляді нормативного словника або стандарту на терміни і визначення.

Лексикографічна діяльність військового перекладача спрямована на дослідження теорії укладання словників різних типів, а також проведенні практичної словникарської роботи, що забезпечує виконання таких суспільно важливих функцій як мовна підготовка військовослужбовців, опис і нормалізація української військової мови, забезпечення міжмовного спілкування військових, наукове вивчення різних шарів лексики.

У лексикографічній діяльності (так само, як і у термінологічній) військовий перекладач має розглядати лексику як цілісну систему, прагнути відобразити у структурі словника як лексико-семантичну структуру мови в цілому, так і семантичну структуру окремого слова, дослідити лексичні зв'язки і семантичні поля, можливий розвиток і зміну значення лексичної одиниці, стилістичні норми, узус тощо.

Нажаль, маємо з сумом констатувати відсутність офіційного нормативного тлумачного українського військового словника як необхідної складової інформаційного забезпечення ЛЗВ. Як позитивний досвід у галузі військово-термінологічної та лексикографічної діяльності фахівців ВІКНУ слід зазначити підготовку і видання у 2006–2007 роках тримовних (українсько-французько-англійських) словників зовнішніх зв'язків, стратегії та безпеки, міжвидового словника з тактики та логістики, а також третє видання у 2015 році «Словника

концептуальних понять навчальних дисциплін», що вивчаються курсантами ВІКНУ, який є унікальним для системи військової освіти і науки України.

Таким чином, *військово-термінологічна та лексикографічна діяльність військового перекладача полягає у реалізації нормативно-кодифікуючої функції – проведенні термінотворчої, нормотворчої, термінографічної і лексикографічної роботи, що пов'язана із унормуванням, нормалізуванням, кодифікуванням і гармонізуванням військової термінології, підготовкою військових термінологічних стандартів, формуванням і підтриманням інформаційної бази даних застандартизованих військових термінів, а також укладанням глосаріїв і багатомовних військових словників різних типів.*

к.політ.н. Басанець В.Ф. (ВДА)

РОЗВИТОК ІНШОМОВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СЛУХАЧІВ ВВНЗ У КОНТЕКСТІ ВИМОГ СУЧАСНОСТІ

Вибір Україною курсу на входження в європейський економічний та освітній простір, інтеграція з європейськими країнами, інтернаціоналізація ділових стосунків у різних сферах діяльності людини підвищує попит на фахівців, які б вільно володіли іноземною мовою і культурою іншомовного спілкування.

У цьому контексті великого значення в системі вищої освіти нашої країни набуває навчання слухачів вищих військових навчальних закладів фахової лексики, оскільки успішність іншомовного професійного спілкування значною мірою визначається таким рівнем володіння лексичними навичками, який забезпечить здатність слухачів розуміти і вживати у потрібній ситуації саме ту лексичну одиницю, яка точно й економно передає висловлену думку.

Відповідно до сучасних міжнародних освітніх вимог випускник ВНЗ (за рекомендаціями Комітету Ради Європи з питань освіти) має володіти вміннями швидко і вільно висловлюватися іноземною мовою без помітних труднощів, пов'язаних з пошуком засобів вираження у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей.

Навчання іншомовної фахової лексики слухачів є необхідним складником у досягненні головної мети вивчення іноземної мови – оволодіння англійською мовою як засобом фахового спілкування, що є одним із напрямів розвитку сучасної методичної науки, зокрема такого напрямку, як “Англійська для професійних цілей” (“English for Specific Purposes”).

Приєднання України до Болонського процесу і пов'язані з цим зміни у системі вищої освіти орієнтовані передусім на розвиток пізнавальної самостійної діяльності слухачів. Незважаючи на наявні досягнення у вирішенні проблеми навчання іншомовної фахової лексики, питання її ефективного вивчення не є вирішеним. Розв'язання цієї проблеми вбачається в застосуванні нових підходів до навчання, одним з яких є когнітивний підхід. З позицій когнітивного підходу навчання лексики повинно здійснюватись шляхом активного й цілеспрямованого залучення когнітивних стратегій переробки, збереження та відтворення інформації.

Метою навчання англомовного говоріння є формування професійно спрямованої комунікативної компетенції у цьому виді мовленнєвої діяльності.

к.пед.н. Боринський В.М. (ВДА)

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ ТЕЛЕФОННІЙ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Уміння спілкуватися по телефону іноземною мовою і розуміти інформацію, подану іноземною мовою, має першочергове значення під час практичної роботи майбутнього військового фахівця, коли постає потреба швидкого двостороннього обміну інформацією та оперативного вирішення великої кількості проблем. У зв'язку з практичними професійними потребами навчання телефонної комунікації іноземною мовою є одним з провідних завдань викладання цієї мови для професійного спілкування майбутнім військовим фахівцям.

Навчання майбутніх військових фахівців телефонній комунікації іноземною мовою має ґрунтуватись на дотриманні таких спеціальних принципів: навчання через моделювання ситуацій спілкування; навчання на основі ролевих/ділових ігор; навчання клішованим мовленнєвим засобам; культурної обумовленості; сконцентрованості навчання. Вони враховують своєрідність телефонної комунікації та пов'язані з нею труднощі психологічного і соціокультурного характеру сприйняття, інтерпретації та передачі повідомлень учасниками телефонної комунікації, сприяють засвоєнню мовного та мовленнєвого матеріалу, стандартів комунікативної поведінки, а також уможливають відтворення іншомовної ділової активності.

Ведення телефонних розмов і досягнення домовленостей у військовій сфері завжди проблематичне, тому що пов'язане з розв'язанням певних завдань через полеміку, обговорення, обмін інформацією із представниками різних культур.

Щоб навчитися грамотно спілкуватися по телефону іноземною мовою слухачам необхідні знання основних стратегій і тактик, таких як ініціювання контакту, ведення діалогу, контроль над ініціативою, переконання, прохання, запрошення, комплімент, завершення контакту.

Необхідною умовою навчання телефонній комунікації іноземною мовою є усунення внутрішніх перешкод шляхом тренувальних вправ (наприклад, прослуховування людей з різними фізіологічними особливостями мовлення: тембр, гучність). Наявність зовнішніх перешкод зумовлює необхідність навчання спеціальних шаблонних реплік у разі виникнення технічних перешкод, пошкоджень на лінії тощо.

Оскільки процес навчання іноземної мови має протікати в умовах, максимально наближених до реального спілкування, то найбільш доцільним для навчання майбутніх військових фахівців телефонній комунікації іноземною мовою вважаємо використання автентичних діалогів-зразків телефонних розмов.

КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Поведінка людини контролюється ментальними, або концептуальними моделями, які є системою психічних утворень, котрі забезпечують можливість надходження нової інформації та її перетворення у процесі пізнання. Опрацювання вхідної інформації відбувається через активацію ментальних структур, які зберігають засвоєні знання в різних формах. Результатом такого процесу є розгорненість певного ментального простору, в якому будується ментальна репрезентація (МР) нової інформації. Концептуальна система індивіда розглядається в термінах МР, зокрема схем, фреймів, моделей мереж тощо.

Розум людини організується з наростаючою складністю. Найпростішим рівнем є **схема**, або розумова репрезентація певної дії. Специфічним різновидом схеми є когнітивна схема – узагальнена і стереотипізована форма зберігання минулого досвіду відносно визначеної предметної царини. Когнітивні схеми відповідають за сприйняття, оброблення, зберігання й перетворення інформації відповідно.

Одним із видів когнітивної схеми є **фрейм** – структура даних, в якій відображаються отримані в результаті попереднього досвіду знання про стереотипну ситуацію, уявлення про певний об'єкт, що складається з узагальнювального каркасу у вигляді структури вузлів і відношень. Верхні рівні фрейму є фіксованими: вони відтворюють стійкі характеристики об'єкта; вузли виступають у ролі варіативних деталей, котрі можуть поповнюватися новими даними. Елементарним фреймом є *пропозиція* – ментальна структура, відображення деякої ситуації і типів відношень у ній, узагальнених і організованих у свідомості людини. Поняття фрейму суміжне з поняттям *скрипту*, який фіксує дії, котрі відбуваються в часі, і причинні зв'язки між подіями.

Моделі мереж є системою психічних утворень, які забезпечують людині можливість доступу нової інформації в ментальний простір та її перетворення у процесі пізнання. До моделей мереж належать семантична мережа, модель поширення активації і модель ЕЛІНОР. *Семантичні мережі* – це ієрархічні моделі репрезентацій знань, характерною особливістю яких є три типи відношень: клас – елемент класу; якість – значення; приклад елементу класу. Згідно *моделлю поширення активації*, поняття зберігаються в понятійному просторі людини і зв'язуються зі спорідненими поняттями за допомогою асоціацій. Збудження одного елемента в мережі викликає збудження сусідніх елементів, тобто спричиняється поширення активації. Ще однією моделлю мереж є *модель ЕЛІНОР*, відповідно до якої, в довготривалій пам'яті індивіда представлені три види інформації: поняття, події й епізоди. Поняття – це конкретна ідея; подія – це ситуація, де є дії, діючі особи й об'єкти; епізоди – це події, об'єднані пропозиційними зв'язками.

Описані вище концептуальні моделі можуть бути використані у процесі становлення комунікативно-когнітивної діяльності студентів ВНЗ.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ

Переклад є таким видом діяльності, що потребує багатьох знань та вмінь. Головним завданням перекладача при здійсненні будь-якого виду перекладу є досягнення еквівалентності (адекватності). Основним засобом досягнення еквівалентності при перекладі текстів (в тому числі науково-технічних) є застосування різних видів перекладацьких трансформацій. основне завдання перекладача при досягненні адекватності – вміло здійснити різноманітні перекладацькі трансформації.

"Трансформація – основа більшості прийомів перекладу. Суть її полягає у заміні формальних (лексичні чи граматичні трансформації) чи семантичних (семантичні трансформації) компонентів тексту оригіналу при збереженні інформації, призначеної для передачі". Я.І. Рецкер визначає трансформації як "прийоми логічного мислення, з допомогою яких ми розкриваємо значення іноземного слова в контексті і знаходимо його відповідник, що не співпадає із тим, що поданий у словнику".

Трансформація полягає у зміні формальних (лексичні чи граматичні трансформації) чи семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту зі збереженням інформації, призначеної для передачі. Це прийоми логічного мислення, з допомогою яких ми розкриваємо значення іноземного слова в контексті і знаходимо йому відповідник у рідній мові, що не співпадає із словниковим. Основна класифікація поділяє трансформації на лексичні (конкретизація, генералізація, доповнення, опускання) та граматичні (перестановки, заміни).

Поняття трансформації є одним із базових у перекладознавстві та є достатньо вивченими. Однак особливості їх застосування розглядалися переважно в контексті художньої чи публіцистичної літератури і невелика увага приділялася питанню перекладацьких трансформацій під час перекладу науково-технічних текстів. Загалом можна стверджувати, що перекладацькі трансформації у науково-технічних текстах викликані наступними причинами:

- 1) прагнення уникнути порушень норм поєднуваності одиниць в мові перекладу;
- 2) використовувати вирази і конструкції, характерні для науково-технічного стилю мови перекладу;
- 3) уникнути неприродності, неестетичності викладу, незрозумілості та нелогічності окремих компонентів;
- 4) прагнення донести до реципієнта важливу фонову інформацію та зняти надлишкову.

Найголовнішою причиною застосування різноманітних видів трансформацій у науково-технічних текстах є намір здійснити точний, адекватний та зрозумілий переклад, донести до реципієнта всю необхідну інформацію без суттєвих втрат, не порушуючи норм мови перекладу.

КОНЦЕПТОСИСТЕМА ТЕКСТІВ ФРАНКОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ДИСКУРСУ

Дослідження перекладу текстів франкомовного військового дискурсу (ФВД) як сукупності письмових текстів військової та воєнної тематики вида-лось нам перспективним із погляду ідей когнітивної лінгвістики і використання її понятійно-термінологічного апарату. Основними поняттями когнітивної науки, на думку вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема О.С. Кубрякової, Ю.С. Степанова, З.Д. Попової, В.А. Маслової, В.І. Кононенка, А.М. Приходька, стають *концептуальна та мовна картини світу, концептосфера, концептосистема, дискурсивна конфігурація концептів концепт*. Особливою актуальністю саме в аспекті військового перекладу відзначаються поняття *концептосистеми і дискурсивної конфігурації концептів*. Під *концептосистемою*, слідом за А.М. Приходьком, розуміємо *підсистему концептосфери* як системи організації концептів вищого порядку. *Дискурсивні конфігурації концептів*, у свою чергу, становлять одну з таких *концептосистем*, тобто сукупність концептів, яка вербалізується в текстах певного виду дискурсу, у нашому випадку – у текстах франкомовного військового дискурсу.

Початковим етапом аналізу концептосистеми (дискурсивної конфігурації концептів) ФВД під час якого відбулось виділення базових концептів, слугував аналіз термінів із компонентами «військовий», «воєнний» на матеріалі лексико-графічного джерела під назвою «Українсько-французько-англійський словник зовнішніх зв'язків, стратегії та безпеки», виданого Військовим інститутом Київського національного університету імені Тараса Шевченка під егідою Центру розробки доктрини застосування сил.

Вибір семантичних компонентів термінів для встановлення базових військових концептів ФВД ґрунтувався на думці М.К. Гарбовського. Науковець стверджує, що військова лексика формує ядро військового дискурсу (у термінології автора, військової професійно-комунікативної системи). Саме наявність військової лексики слугує, за М.К. Гарбовським, першим і надійним критерієм віднесення того чи того повідомлення до професійного мовлення військово-службовців, тобто дозволяє кваліфікувати таке повідомлення як військовий текст. Учений вважає, що ядро військового дискурсу формує лише та частина спеціальних мовних одиниць, що об'єднується архісемою, яка відображує включеність даного поняття до понятійної області, співвіднесеної із конкретною областю професійної діяльності. Такою архісемою М.К.Гарбовський вважає семантичні компоненти 'військовий' та 'бойовий', що слугують об'єднувальною ланкою для сукупності номінативних одиниць у галузі військової справи. Ми, у свою чергу розглядали одиниці з компонентами 'військовий' та 'воєнний' як базові концепти військового дискурсу.

Було проаналізовано абсолютна частота і послідовність перекладацького відтворення термінів із компонентами 'військовий', 'воєнний', які є ключовими для відповідних типів дискурсу. Одразу можна побачити нерівномірність у кількості згаданих термінів.

Так, у межах словника було нараховано 56 одиниць (вільних і зв'язаних словосполучень) із компонентом 'військовий' і лише 8 словосполучень із компонентом 'воєнний' у різних морфологічних варіантах (-нна, -нно, -нно-...). Щоправда, до одиниць із компонентом 'воєнний' можна додати ще певну кількість термінологічних словосполучень із семою 'бойовий' (їхня кількість дорівнює 10). Утім, кількісна нерівномірність у термінологічному складі дискурсу все одно зберігається (56: 18).

Таким чином, можемо зробити висновок, по-перше, що одним із базових концептів (ядром) військового дискурсу стає лексема ВІЙСЬКОВИЙ – фр. MILITAIRE – англ. MILITARY із численними похідними словосполученнями, які становлять, у термінології когнітивної лінгвістики, приядерну зону та периферію мовних реалізацій базового концепту-ядра.

Нариклад такі, як:

військова безпека – sécurité sur le plan militaire,

військова здатність – capacité militaire,

військова експансія – expansion militaire,

військова загроза – menace militaire,

військова підтримка – assistance militaire,

військова коаліція – coalition militaire,

військово-економічна інтеграція – intégration militaro-économique,

військова небезпека – risque militaire тощо.

Григолінська Н.М. (ВІКНУ)

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА ЯК СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

В наш час Інтернет-технологій багато аспектів нашого життя переноситься в мережу, прискорюючи тим самим темпи розвитку інформаційного суспільства і долаючи географічні бар'єри. Не стає виключенням і освіта. Зараз вже не обов'язково знаходитись поруч з викладачем. Протягом довгого періоду часу існує заочна форма навчання військовослужбовців, але її можливості дуже обмежені. Інтернет дає змогу розширити їх, зробити заочне навчання справді повноцінним та всеохоплюючим.

Наслідком процесу інформатизації суспільства та освіти є поява дистанційного навчання як найбільш перспективної, гуманістичної, інтегральної форми освіти, орієнтованої на індивідуалізацію навчання.

Впровадження комп'ютерних комунікацій підвищує вимоги до писемного мовлення, передбачає уміння користуватися інформаційними ресурсами комп'ютерних технологій.

Дистанційна освіта (e-learning, тобто навчання за допомогою електронних носіїв інформації за допомогою мережі Інтернет) вже давно широко практикується у всьому світі, завдяки ряду істотних переваг, а саме: гнучкість учбового

графіку; відсутність необхідності фізично відвідувати навчальний заклад і витратити час на дорогу; значна економія; інтерактивність навчання.

Дистанційне навчання іноземним мовам разом з друкованими засобами широко використовує можливості телебачення, відеозаписи, ресурси інтернет. Останніми роками університети різних країн звернули увагу на те, що існує можливість використання комп'ютерних телекомунікаційних технологій для навчання на відстані, у тому числі й іноземним мовам.

Умовно можна виділити три основні види дистанційного навчання іноземним мовам: радіо-уроки, телеуроки та комп'ютерні навчальні програми, ресурси інтернету. Програми дистанційного навчання іноземним мовам будуються на базових підручниках, що містять основну учбову інформацію, причому ці підручники не обов'язково можуть бути орієнтовані на дистанційне навчання, але повинні містити основну інформацію, давати основні знання.

Аналіз потенціалу інформаційних технологій в різних аспектах (соціальному, культурному, комунікативному, тощо) свідчить про те, що вони сприяють розв'язанню низки дидактичних завдань. Зміна вимог до рівня володіння англійською мовою спричинила перегляд мети навчання іноземних мов, до того ж їх застосування здатне забезпечити підвищення якості освіти, особливо в умовах пріоритету самостійних видів пізнавальної діяльності.

Зарицька А.І. (ВІКНУ)

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Однією з перепон, яка стоїть на шляху успішного оволодіння іноземною мовою в вищому навчальному закладі, є недостатня, а інколи й відверто низька мотивація студентів до вивчення мови. Саме тому особливий інтерес представляють інтерактивні технології, метою яких є створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, навчання у режимі бесіди, діалогу, дії. Отже, у дослівному розумінні інтерактивним може бути названий метод, в якому той, хто навчається, є учасником, тобто здійснює щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо.

Н.С. Мурадова стверджує, що інтерактивне навчання – це навчання, заглиблене в процес спілкування. Для підвищення ефективності процесу навчання необхідна наявність трьох компонентів спілкування, а саме: комунікативний (передача та збереження вербальної і невербальної інформації), інтерактивний (організація взаємодії в спільній діяльності) та перцептивний (сприйняття та розуміння людини людиною).

О. Пометун вважає, що інтерактивними можна вважати технології, які здійснюються шляхом активної взаємодії студентів у процесі навчання. Вони дозволяють на підставі внеску кожного з учасників у ході заняття спільною справою отримати нові знання і організувати корпоративну діяльність.

Використання рольових ігор, в яких студенти спілкуються в парах або в групах не лише дозволяє зробити заняття більш різноманітним, а й дає можливість студентам проявити мовленнєву самостійність, реалізувати комунікативні вміння та мовленнєві навички.

Прикладами проблемних ситуацій можуть бути наступні:

– Ваш комп'ютер зламався. Ви телефонуєте в службу технічної підтримки і, керуючись підказками сервісного інженера, намагаєтесь полагодити його.

– Чи згодні ви як майбутній фахівець з основними висновками статті? Обґрунтуйте свою точку зору.

Корисним видом діяльності є створення дискусій англійською мовою, тематика яких може бути різноманітною. Доцільно створювати професійно-орієнтовані дискусії, прив'язуючи їх до майбутньої спеціальності студентів та застосовуючи відповідну спеціалізовану лексику. За основу таких обговорень можна брати інформацію з прочитаних текстів та статей. Викладач бере на себе роль організатора спілкування.

Достатньо дієвим різновидом групової діяльності є метод „мереживна пилка”, розроблений Е.Аронсоном в 1978р. У створеній навчальній ситуації студенти виступають у ролі педагога, передаючи один одному засвоєну інформацію. Навчальна діяльність здійснюється у групах з 6 чоловік для роботи з певними частинами навчального матеріалу, який об'єднаний у блоки за змістом і логікою. Кожен член групи опрацьовує свою частину матеріалу, потім представники різних груп, що вивчали одне й те саме питання, зустрічаються і обмінюються інформацією. Такий обмін називають „зустріч експертів”. Після цього „експерти” навчають власні групи тому, що дізналися. У свою чергу інші члени групи аналогічним чином опрацьовують власну частину матеріалу, як зубці однієї пилки.

Інтерактивний метод навчання „обери позицію” спонукає студентів до прийняття певної думки, точки зору та, що важливо, аргументувати свій вибір. Варто згадати і метод „шкала думок”, який тренує вміння формулювати власну думку, відстоювати свою позицію. У якості аргументів у даному випадку важливо залучати науково обґрунтовані концепції та теорії, використовувати власний життєвий досвід.

Усі вище згадані інтерактивні методи спрямовані на розвиток культури спілкування і формування особистості, яка володіє креативним та аксиологічним потенціалом, технологіями творчого саморозвитку, самовдосконалення, самоактуалізації.

Висновки. Отже, інтерактивні технології навчання при вивченні іноземних мов потребують від усіх учасників навчального процесу розвитку комунікаційних умінь, навичок роботи в парах і групах, умінь аргументувати й дискутувати тощо. В цілому інтерактивне навчання спілкуванню іноземною мовою створює сукупний ефект, який виявляється в тому, що на фоні програмного засвоєння знань формуються:

- вміння співпрацювати;
- вміння спілкуватися в різних ситуаціях;
- вміння толерантно сприймати інших людей.

ТРУДНОЩІ ДВОСТОРОННЬОГО ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Процес військового перекладу являє собою складний творчий процес, що не обмежується лише аспектами лінгвістичної проблематики, а значною частиною виходить далеко за її межі, торкаючись багатьох екстралінгвістичних факторів, зокрема й соціологічного характеру, без яких не може обійтися жоден акт мовного спілкування. Це особливо яскраво проявляється в практиці військового перекладу, оскільки військова діяльність досить суттєво відрізняється від інших галузей людської діяльності.

В умовах забезпечення участі Збройних Сил України в регіональному співробітництві, підтримання миру та стабільності в Східній Європі та світі, виконання заходів міжнародного співробітництва у військової сфері, підвищення рівня взаємосумісності зі збройними силами держав-членів НАТО, підготовки військовослужбовців ЗСУ для участі в багатонаціональних навчаннях та миротворчій діяльності, заходах світової спільноти в боротьбі з тероризмом, покращання можливостей ЗСУ та з метою якісного лінгвістичного забезпечення вищезазначеної діяльності виникає потреба в здійсненні перекладів як промов представників різних департаментів Міністерства оборони чи Генерального штабу, так і військової документації, зокрема текстів військово-політичного характеру.

Вивчення особливостей перекладу військово-політичних текстів та промов представляє собою важливий, але маловивчений напрямок сучасної філології. Справа в тому, що десятки років предметом філологічних досліджень були тексти художньої та науково-технічної, суспільно-політичної літератури. Однак в період активного розвитку міжнародного співробітництва між Україною та провідними країнами, міжнародними альянсами та організаціями (НАТО, ООН, Євросоюз), участі в миротворчих операціях та міжнародних навчаннях призвело до формування нового рівня промов у військово – політичному дискурсі, до більш сучасного рівня, який несе в собі важливе значення для встановлення взаємовигідних та дружніх міжнародних відносин, зміцненню авторитету нашої держави на світовій арені, посилення державної безпеки та захисту державного суверенітету, розвитку Збройних Сил та приведенню їх до норм збройних формувань провідних країн сучасності.

З розширенням сфери військово-політичної діяльності почали змінюватися і тексти військово-політичного характеру. Вони стали характеризуватися сучаснішою новішою лексикою, аббревіатурами, складнішими конструкціями, насиченістю однорідними членами речення, використанням фразеологізмів та багатокомпонентних термінів. Ці всі компоненти становлять собою труднощі для перекладу.

ФУНКЦІЙНІ МОДУЛІ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРИРОДНОМОВНИХ ТЕКСТІВ

Однією з проблем прикладної лінгвістики є створення інструментальних засобів інтелектуальної автоматизованої обробки інформації, що подається природною мовою, з метою виявлення збігу семантики текстів. Лінгвістичний аналіз природномовних текстів включає морфологічний, синтаксичний, семантичний та прагматичний аналіз тексту, що потребує розробленні функцій цих структур відповідних модулів.

На першому етапі необхідно здійснити нормалізацію тексту із застосуванням графематичного аналізу (токенізації), що передбачає виконання таких процедур: видалення нетекстових символів, виділення слів, цифр, формул, скорочень, приміток та інших елементів тексту, розподіл тексту на речення, абзаци. Аналіз одиниць лексичного рівня, тобто слів є одним з найважливіших. До інструментарію цього різновиду аналізу входять різні словники, які містять лексичний репертуар та морфемну структуру лексичних одиниць, словозмінні парадигми тощо, а також безсловникові методи, які дозволяють здійснювати розбиття слова на морфеми за заданими алгоритмами, забезпечувати віднесення слів до словозмінних парадигматичних класів, виконувати процедури лематизації (редукції текстових словоформ до початкових, вихідних форм тощо). На цьому ж етапі частково здійснюється і граматичний аналіз, тобто ідентифікація лексико-граматичних класів та значень граматичних категорій текстових слів. Вхідними даними процедури морфологічного розпізнавання є графемна структура тексту, та еталонні моделі, які складаються зі словозмінного словника, словника морфем (квазізакінчень, суфіксів, префіксів тощо), додаткових словників, що містять перелік аббревіатур, скорочень, власних назв та ін. У розробленій інтелектуальній системі робота морфологічного аналізатора передбачає виконання декількох процедур. У першу чергу потрібно з'ясувати, чи є в таблиці бази даних "Словозмінний словник" елемент, ідентичний вхідній словоформі. Застосування такого словника дозволяє розв'язати проблему граматичної ідентифікації, що передбачає формалізацію процесів парадигматизації та лематизації.

Однією з проблем, що виникають під час здійснення морфологічного аналізу природномовного тексту є наявність помилок у словах, які можуть виявлятися у вигляді пропуску, вставки, заміни, транспозиції графеми. Для розв'язання проблеми обробки неправильно написаних слів пропонується використовувати метрику Левенштейна, удосконалений алгоритм якої дозволяє здійснити аналіз таких словоформ, виправити їх і привести до словникового вигляду. Після виконання такої процедури виправлена словоформа отримує набір граматичних характеристик ідентичної словоформи зі словника бази даних. Поряд із цим, у тексті може бути вжита аббревіатура, скорочення, власні назви тощо.

АНАЛІЗ НЕГАТИВНОЇ РАДЯНСЬКОЇ СПАДЩИНИ У ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

На наш погляд, більша частина очевидних труднощів у підвищенні рівня володіння англійською мовою молоддю і старшими громадянами сучасної України мають своє коріння у збереженні на наших теренах радянської моделі іншомовної освіти. Наші колеги по фаху зазвичай у своїх статтях пропонують нові методи і засоби викладання, ігноруючи вражаюче негативні риси всього, що ми успадкували у цій сфері від СРСР.

Коротко нагадаємо, що у Російській імперії в XIX ст. найбільш поширеною іноземною мовою була французька. Вивчали її тільки привілейовані прошарки суспільства переважно в домашніх умовах, а ВНЗ шліфували ці знання і додавали до цієї мови латинську і грецьку. У процесі Громадянської війни та утворення СРСР більшість франкомовних осіб покинули країну. Новий панівний клас (партійна номенклатура) не був "іноземномовним", в країні тимчасово виник хаос з викладанням іноземних мов, але вже в 1920-х політичні та економічні чинники зробили лідером в освіті німецьку мову та побудову всієї системи освіти СРСР на основі трохи модифікованої моделі системи освіти Німеччини кінця XIX і початку XX ст., але зі значно нижчим рівнем самостійності всіх педагогічних працівників та мінімальними фінансовими витратами на них.

Обравши своєю головною метою поширення комунізму на всю планету, керівники СРСР вступили в конфлікт з більшістю світу й обрали захист – максимальну замкненість держави та активну підготовку до майбутніх воєн. Тому під час створення системи викладання іноземних мов головним була мінімізація фінансових і кадрових витрат. Нові кадри повинні бути спроможні використовувати зарубіжні науково-технічні публікації, але ні в якому разі не володіти вільно іноземною мовою задля спілкування та інших цілей.

Принцип "залізної завіси" зумовив три радянські рівні володіння іноземними мовами, не ліквідовані й досі: 1) дуже якісний – підготовка мізерної групи "бійців таємного фронту", дипломатів і синхронних перекладачів; 2) другий рівень – викладачі іноземних мов для старших класів шкіл і ВНЗ; 3) знання мас інженерів і техніків мали бути низькими – читання і переклад зі словником. Наш аналіз всіх головних рис іншомовного навчання в СРСР – свідчить про те, що громадянам свідомо були створені труднощі у оволодінні мовами. Прикро, але Україна-2015 перебуває на передостанньому місці в Європі по знанню англійської мови.

Для рішучої зміни ситуації ми пропонуємо швидкими кроками замінити наявну систему на вдаліші варіанти з інших держав Європи. Приклад – Фінляндія, яка за короткий час відсунула російську мову в школах і ВНЗ з першого місця на "більш віддалене" і має високий рейтинг населення у володінні англійською мовою. Мабуть, ще кращим прикладом є Швеція, учні якої на міжнародних тестуваннях частенько випереджають у рівні грамотності... учнів з Великобританії. Самі шведи вказують, що найбільший позитивний вплив на

прогрес англійської мови мав закон-вимога про обов'язкове відмінне володіння цією мовою під час вступу до ВНЗ і подальше її використання в навчальному процесі аж до отримання диплому магістра. Україна має змогу успішно використати досвід Фінляндії чи Швеції в англомовному прогресі, до того ж, ми маємо всі підстави сподіватися на серйозну допомогу всього ЄС.

к.фіз.-мат.н., доц. Лавриненко Н.Ю. (ВДА)

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Чітке визначення політичним керівництвом нашої держави стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію, підписання Генеральним секретарем НАТО, під час візиту до Києва у вересні 2015 року, Дорожньої карти партнерства у сфері стратегічних комунікацій, договору про статус Представництва НАТО в Україні та декларації про посилення оборонно-технічного співробітництва, обумовлює потребу інтенсифікації військової реформи України та впровадження заходів щодо приведення Збройних Сил України (ЗС України) до євроатлантичних стандартів.

Основним завданням військової реформи залишається поступовий перехід до стандартів і процедур НАТО та підвищення взаємосумісності ЗСУ і Північноатлантичного альянсу.

Проаналізувавши досвід Вишеградських країн з набуття членства в НАТО і розглядаючи проблему відповідності України критеріям НАТО, слід зазначити що реформування ЗС України в контексті євроатлантичної інтеграції потребує, зокрема, реформування системи військової освіти та посилення лінгвістичного забезпечення професійної діяльності особового складу. У зв'язку з цим одним з актуальних завдань сьогодення є підготовка магістрів військового управління в міжнародних відносинах (МВУМВ) нового типу, з супрематичним рівнем іншомовної компетентності для фахових дій в екстремальних умовах. У таких умовах успішність та ефективність фахової діяльності МВУМВ забезпечить високий рівень іншомовної компетентності за умови оволодіння ними навичками саморегуляції та самоконтролю.

Зважаючи на вищезазначене ми провели аналіз та підбір перспективних методик саморегуляції з урахуванням умов фахової діяльності МВУМВ і прогресивних тенденцій в освіті. Використання методик саморегуляції під час вивчення дисциплін лінгвістичного циклу сприяло концентрації уваги аудиторії; створенню психологічного комфорту; швидкій адаптації МВУМВ до навчальної діяльності; підтриманню оптимального рівня виконання завдань протягом заняття, забезпечуючи тим самим глибше розуміння дисциплін лінгвістичного циклу.

Удосконалення лінгвістичного забезпечення професійної підготовки МВУМВ шляхом використання нетривіальних технологій сприятиме формуванню кадрового потенціалу ЗСУ для забезпечення державної політики у сфері євроатлантичної інтеграції та створення передумов для набуття членства в НАТО.

АНАЛІЗ СЛОВОТВІРНИХ МОДЕЛЕЙ АНГЛІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ

У кожній живій мові не припиняється процес утворення нових слів. В свою чергу утворення нових слів та термінів відбувається по певним словотвірним моделям, що історично склалися в даній мові.

На функціонування словотвірних моделей постійний вплив мають фонетичні та морфологічні фактори. Так фонетичні фактори впливають на звукову сумісність компонентів похідного слова, в той час як морфологічні впливають на побудову словотвірного ряду, зокрема на морфологічну структуру основ, що вступають в сполучення з іншими основами або афіксами.

Для назви всіх видів словотворчих одиниць слід використовувати термін "похідне". В англійській мові є 4 структурних типа слів: кореневі слова, похідні слова, складні слова, складно похідні слова. Як зазначають науковці, модель похідного – це найбільш загальна формула однотипних утворень, це їх структурно-семантичний аналог.

Словотвірна модель – це найбільш загальна формула утворення лексичних одиниць певного структурно-семантичного типу.

Моделі похідних поділяються на лінійні, що зводяться в кінцевому рахунку до складання певних словотворчих елементів, і нелінійні, які не можуть бути представлені у вигляді ланцюгового їх структурного аналога.

Опис системи словотвору передбачає опис живих моделей, тобто активних та продуктивних. Продуктивність моделі – це кількісна характеристика. Активність моделі – це якісна характеристика.

Для формування словників суфіксів та префіксів ми пропонуємо розроблені бази даних як необхідний універсальний інструментарій у вивченні та дослідженні аналізованого явища. База даних у цьому випадку повинна:

- містити всі необхідні суфікси та префікси, встановлені за обраною методикою;
- подавати продуктивні та регулярні типи, моделі словопороджувального механізму;
- представляти інформацію про похідне та твірне слово;
- подавати перелік похідних слів отриманих в результаті аналізу та їх переклад;
- надавати перелік лексичних обмежень та виключень.
- репрезентувати статистичну інформації, необхідну для характеристики суфікса, моделі, типу.

Спираючись на проведені дослідження розроблений алгоритм аналізу слів, який виглядає наступним чином:

$\langle S_i \langle S_k \rangle \text{ [поле граматичних ознак]} \# \text{ [поле семантичних ознак]} \rangle$,

де: S_i – послідовність букв, яку треба відкинути,

S_k – послідовність букв, яку треба додати.

Поле граматичних ознак містить інформацію про частину мови слова з відповідним суфіксом та відповідні граматичні категорії (рід, істотність тощо), поле семантичних ознак – відповідну даному суфіксу семантику (наприклад: розмір, рід діяльності тощо).

Проаналізувавши тексти військово-політичного та військово-технічного спрямування, автором було визначено основні моделі афіксального словотворення військової підмови англійської мови.

Було розглянуто словотвірні афікси, яку беруть найбільшу участь в утворенні похідних англійських військових термінів, та виявлено їхнє значення.

Виявлено найбільш продуктивні словотвірні моделі, за якими утворюються військові терміни.

Таким чином, найбільш словотвірними суфіксами ад'єктивного характеру є $-able$ та $-al$, які утворюють терміни по словотвірним моделям $V + -able = A$ (maneuverable, defusable) та $N + -al = A$ (tactical, experimental, operational), в той же час словотвірна модель $V + -al = N$ (dispersal), визначена автором, як непродуктивна.

Найбільш словотвірним агентивним суфіксом, утворюючи більш ніж 1000 термінів є суфікс $-er$, який утворює терміни по моделям $V + -er = N$ (beleaguerer, fighter, defender), $N + -er = N$ (gunner, armorer).

Суфікси $-ion$ та $-ing$ утворюють найбільшу кількість субстантивних похідних по моделі $V + -ion = N$ (demolition, atomization, invasion), $V + -ing = N$ (approaching, arming, bombing).

Для утворення прислівників найбільш активно використовується суфікс $-ly$, який утворює похідні терміни по моделі $A + -ly = Adv$ (lightly armored).

Серед префіксів найбільшу активність проявляють префікси негативного характеру, такі як $non-$ ($non + A = A$ і $non + N = N$), $anti-$ ($anti + N = N$ і $anti + A = A$) і $counter-$ ($counter + N = A$, $counter + A = A$, $counter + N = N$, $counter + V = V$) що утворюють великий пласт військових термінів.

Було виявлено відмінності у використанні певних афіксів у текстах різної тематики. Так наприклад, агентивний суфікс $-er$ частіше використовується у текстах військово-технічного спрямування, у яких ми виявили майже вдвічі більше похідних цього типу ніж у текстах військово-політичного спрямування.

к.т.н. Марченко-Бабіч О.М. (ВІКНУ)

ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ АНАЛІЗУ ІНШОМОВНИХ ЗМІ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО МОНІТОРИНГУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ

Інформаційний простір України характеризується наявністю різнопланових інформаційних повідомлень про суспільно-політичні події. Джерелом цих повідомлень є засоби масової інформації (ЗМІ) як україномовні і російськомовні, так і ті, що поширюють інформацію іноземними мовами (переважно англійською та деякими іншими найбільш розповсюдженими мовами світу), розраховану на сприйняття різними цільовими групами-носіями певної мови.

Опрацювання великого обсягу повідомлень іншомовних ЗМІ у стислі терміни викликає потребу щодо удосконалення підходів до моніторингу інформаційного простору в Україні, що включає врахування особливостей сприйняття цільових груп та інших важливих факторів.

Для досягнення даної мети доцільним є визначення основних напрямів аналізу повідомлень іншомовних ЗМІ. Вони включають:

1) визначення предметних галузей, яких стосуються повідомлення, що становлять інтерес. Виконується в ході створення розміченого текстового корпусу, що необхідний для розробки бази знань;

2) встановлення відношень між поняттями, які становлять інтерес, в ході аналізу текстового корпусу, з формуванням відповідних розділів для подальшого опрацювання;

3) в ході дослідження лексики, що описує події в Україні, варто зважати на особливості її сприйняття певними видами аудиторії, з урахуванням прагматичного аспекту.

Також в ході опрацювання повідомлень іншомовних ЗМІ варто приділити увагу лексиці, властивій політичній комунікації, з урахуванням її окремих видів для опрацювання.

Отже, аналіз повідомлень іншомовних ЗМІ про події в Україні передбачає обов'язкове виконання низки завдань в ході розмітки текстового корпусу. Це забезпечить урахування важливих факторів з метою удосконалення підходів до моніторингу інформаційного простору в Україні.

Нікіфорова О.М. (ВІКНУ)

СТАНОВЛЕННЯ ШКОЛИ ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ В УКРАЇНІ

Створення школи військового перекладу в Україні залежить від розвитку трьох основних її складових, а саме: підготовки військових перекладачів, теорії військового перекладу (наукових праць) та практичної діяльності військових перекладачів.

На сьогодні простежується позитивна тенденція збільшення кількості структурних підрозділів вищих навчальних закладів, що займаються підготовкою військових перекладачів, що вказує на актуальність професії військового перекладача. Проте, єдиним підрозділом у Збройних Силах України (ЗСУ), який здійснює підготовку фахівців за спеціальністю “Переклад”, спеціалізація “Військовий переклад”, залишається Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Теорія військового перекладу як окрема спеціальна теорія з власними завданнями, предметом і об'єктом, методологією і методами дослідження, розвивається, на що вказують виконані дисертаційні дослідження з військового перекладу, а також коло відомих представників, які виступали керівниками та опонентами даних дисертаційних досліджень, а саме: професори Чередниченко О.І, Карабан В.І, Кияк Т.Р., Зорівчак Р.П. Наразі було виконано шість досліджень, присвячених проблемам військового перекладу.

Інтенсифікація залучення ЗСУ до заходів міжнародного військового співробітництва, реформування ЗСУ та перехід на стандарти НАТО стимулюють розвиток практики військового перекладу. Перекладацьке супроводження діяльності ЗСУ передбачає виконання професійного усного перекладу офіційних планових і позапланових заходів, здійснення письмового перекладу та редагування документів військово-політичного, військово-технічного та військово-спеціального характеру.

Зважаючи на систематичну підготовку військових перекладачів, розвиток теорії військового перекладу, а також виконання чисельних перекладів текстів військової тематики, що зумовлюють накопичення теоретичного та емпіричного матеріалу, можна стверджувати, що де-факто школа військового перекладу існує та розвивається.

Приліпко М.О. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У зв'язку з безперервними змінами, що відбуваються у світі в різних галузях життя, з'являється потреба у детальному розгляді лексики, що використовується в різних сферах людської діяльності. У світлі останніх подій, що відбуваються на світовій арені, найбільш активним і актуальним стає вивчення військово-політичного дискурсу, а також аналіз етимології, функціонування та розвитку таких мовних явищ, як евфемія, політична коректність, "*doublespeak*", "*newspeak*" і "*unspeak*", як способів досягнення певних цілей.

Військово-політичний дискурс – це різновид мультимедійного дискурсу, тобто публічні виступи, матеріали, опубліковані в журналах, газетах, інтернет-джерелах на військово-політичну тематику, що використовують військову і політичну термінологію, а також евфемістичні заміни з метою виправдання політичних і військових дій і здійснення впливу на широку публіку. Окреслимо особливості функціонування військових термінів у політичному дискурсі:

1) використання суміжних понять сфери військової справи та політики (корпус спеціалізованої лексики, одиниці якої вербалізують поняття, як сфери політики, так і військової справи, наприклад, *to declare a war; cease-fire talks*);

2) тимчасова співвіднесеність понять (тобто використання корпусу термінів, обмеженого часовими рамками). До даного корпусу термінологічних одиниць відносяться лексеми, що вербалізують різні бойові одиниці, що стоять на озброєнні конкретних країн, тематичні прийоми і способи ведення військових дій з їх застосуванням. Наприклад, у промові Дональда Рамсфельда: "*Saddam has amassed large clandestine stocks of **biological weapons** ... including **anthrax** and **botulism toxin** and possibly **smallpox**. His regime has amassed large clandestine stockpiles of **chemical weapons**, including **VX** and **serine** and **mustard gas** ...*", зазначено, що використання даної хімічної і біологічної зброї вказує на часовий відрізок часу, коли вона використовувалась;

3) просторова співвіднесеність (обмежує корпус використання військових термінів часовими рамками; має на увазі використання військових термінів

у військово-політичному дискурсі в певній ситуації). *"There are a lot of weapons in Libya. According to estimates from the US Defence Department there could be as many as 20,000 surface-to-air missiles ... "*. Вказується на можливу загрозу застосування ракет "земля-повітря", а також на кількість даних ракет, що обумовлює використання даного терміну в конкретній поточній ситуації;

4) використання загальних понять (тобто термінів, що вербалізують загальні поняття, дозволяють сформулювати стратегію взаємодії, яка визначається на політичному рівні, тоді як безпосередні питання тактики є долею фахівців). У наступному прикладі *"Mr. Hansen thinks "Norwegian troops will more likely be part of a stabilising force"*, термін *troops* в промові політиків не вказує рід військ. Отже, конкретний вид військ або бойової техніки не має істотного значення для неспеціаліста, але фахівцю, навпаки, він повідомляє необхідну інформацію;

5) несистемне сприйняття (військові терміни в політичному дискурсі не припускають системного сприйняття і необхідні для реалізації мовних стратегій: "переконання");

6) використання синонімів, професіоналізмів, описових зворотів (в політичному дискурсі використання синонімів загальноновживаної або спеціалізованої лексики, описових зворотів замість термінологічної одиниці збагачує мову, дозволяє уникнути явного повтору і вживання незрозумілих слухачеві вузько-спеціалізованих термінів, без шкоди для логіки і сенсу спілкування). Як приклад у фразі *"We have not reached the point of strafing and bombing from space"*, описовий оборот *bombing from space* замінює термін *"kinetic bombardment"*.

Таким чином, використання військової термінології в політичному і військово-політичному дискурсі виконує функцію "переконання", "залякування", а також "демонстрацію переваги". Як зазначив У.Черчілль, *"In wartime, truth is so precious that she should always be attended by a bodyguard of lies"*. Дійсно, як політичні та військові діячі, так і засоби масової інформації, намагаючись або надати позитивну конотацію, або важливість і значимість освітлюваним подіям, вдаються до засобів маніпуляції суспільною свідомістю, що тягне за собою спотворення уявлення про події.

Проноза В.О. (ВІКНУ)

КОНТЕКСТНО-ОБМЕЖЕНИЙ ПЕРЕКЛАД

В даній розвідці-тезах пропонується окремий погляд на перекладацьку штуку. На відміну від завершеного фразового висловлювання, в якому зміст є більш-менш доступний, двомовна діяльність на сучасному етапі ставить питання перекладу сталих словосполучень, що зазвичай не є контекстно-ограниченими. Мова стосується термінів спеціальних галузей, зокрема військової сфери. Проблема ускладнюється з одного боку тим, що терміни вимагають точності, а то й однозначності в перекладі, а з другого – недостатньою опрацьованістю української термінології взагалі.

Отже, пропонується до розгляду словосполучення французької військової термінології, до складу яких входить означальний прикметник *interarmées*. Одним з підходів до вивчення проблеми, хоч і не винятковим, є застосування семного аналізу означального компонента *interarmées*. Для цього буде застосовано автором поняття *перекладацька сема*. Слід нагадати, що термін «сема» – «знак, значення» взято з грецької французьким лінгвістом М. Бреалем і вжито в його роботі «Нарис семантики» (*Essai de sémantique*) наприкінці 19 ст.

Звернемося до французького словника *Le Petit Robert* і згадаємо визначення слова *interarmées*. Принагідно в рамках словотвірного аналізу зазначимо, що це складне слово, перша частина якого є *inter...*, а друга ... *armées*. Ця остання містить ще вказівку множини –s, яка є невід’ємним елементом всього слова. Таким чином, уже структурно слово має три семи.

Що ж друкує цей авторитетний французький словник, яку дефініцію він дає *inter*? Так от, вона означає *l’espacement, la répartition ou une relation réciproque*, де :

- *Espacement* виражає *Проміжки в просторі і часі* тощо;
- *Répartition* – *Розподіл завдань; розподільне розташування у/на просторі* тощо;
- *Relation réciproque* – *Зв’язки між речами, особами ...*

Щодо другої частини *armée (-s)*, словник *Le Petit Larousse* дає такі значення:

- *Сукупність військових сил тої чи тої країни (як ЗС, так і вид ЗС);*
- а. *Сукупність особового складу...*
- б. *Сухопутне з’єднання, що налічує кілька дивізій ...*

Знову звернемося до *Le Petit Robert* і отримаємо дефініцію прикметника: *INTERARMEES*, незм. прикм., означає *Спільний для кількох видів ЗС (СВ, ВМС, ПС)*.

Наступне завдання – це вибір того чи того стилістичного еквіваленту серед синонімічно-аналогічного ряду в даному випадку до семи *спільний для ...* Тут варто ознайомитися, що пропонує "шкільний" *Словник української мови* (СУМ, Інститут української мови НАН України, 2012) в цьому плані. Увагу було звернено на такі абро-морфеми і перші частини прикметникового характеру складних слів української мови:

- **єдиний** (*єдина система* тощо) та **єдино** ... (*єдиноначальний*),
- **загально** ... (*загальноукраїнський* тощо),
- префікс **між** ... (*міжвидовий, міжвідомчий* тощо),
- дієпр. **об’єднаний** (*Об’єднані Нації* і т. ін.),
- **різно** ... (*різнокаліберний, різнотипний* і т. ін.),
- **спільно** ... (*спільнослов’янський* і т. ін.) та **спільний** (*характерний для ...*).

От такі стисло ознаки, що можуть стосуватися до значення *interarmées*. На що ж орієнтуватися вір-перекладачу в доборі оптимального відповідника? Про це далі, в наступних розвідках.

В тезах використано термінологічний словник «*Glossaire OTAN des abréviations ...*» (*NATO Glossary of Abbreviations ...*), випуск ААР-15 (2014), зокрема словосполучення, що фігурують під літерою J, бо це англійсько-французький глосарій, в якому відповідником *interarmées* є *joint*.

МОВА ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНА ПРОБЛЕМА

У процесі становлення державності кожного народу важливою і актуальною стає проблема мови. Важливість мови люди усвідомлювали споконвіків. Це можна помітити уже у давньоіндійських текстах, наприклад у Ригведі, у якій розповідалося про богиню Мови, яка представлена тут як загальна життєва сила. Безперечно, таке ставлення до мови було наївним, але не безпідставним, що з часом довели вже наукові дослідження. Учені завжди віддавали належне мові як засобу комунікації та необхідній умові функціонування культури.

Для давньогрецьких філософів мова є продуктом конвенціональності. Разом з тим мова розглядається передусім як засіб для вираження думок.

У Середньовічний період феномен мови цікавить "отців церкви" – представників ранньої, середньої та пізньої патристики. Володіння мовою виступає головною відмінністю людини від тварини. Сутністю мови стає єдність "тіла" та «душі».

XVII століття характеризується так званим "епістемологічним поворотом". Філософами Нового часу помічено існування труднощів, пов'язаних з неправильним застосуванням слів.

В. Гумбольдт, праці якого з'явилися у 20-30 роки XIX ст., зумів поставити центральні проблеми загального мовознавства. За визначенням В. Гумбольдта, мова є сутністю мислення, вона є мисленням, яке не копіює наявне буття, а творить своє власне.

XX століття називають "лінгвістичним поворотом" у філософії. Саме в цей час до аналізу мови, як основоположної філософської проблеми, звертаються представники різних напрямків філософської думки, таких як: аналітична філософія, логічний позитивізм, феноменологія, герменевтика, структуралізм тощо. "Лінгвістичний поворот" фіксує період переходу від класичної філософії, у якій свідомість розглядається як вихідний пункт філософування, до неklasичної філософії, яка вбачає у мові альтернативу картезіанському *cogito*.

Досліджуючи мову, сучасні учені в першу чергу підкреслюють її комунікативну та пізнавальну функції. Мова бере участь як у передачі думки про щось уже пізнане (іншій людині), так і у формуванні самої цієї думки (людиною для самої себе). Тобто, виконуючи свою роль у акті пізнання, мова виступає подвійним чином. З одного боку, функція мови відповідає процесуальному плану пізнавальної діяльності людини, тобто мисленню, динамічному формуванню і скріпленню думок. Завдяки цій функції мова виступає у якості матеріальної бази мислення людини. З іншого боку, мова, завдяки своїй здатності відображати, фіксувати і зберігати інформацію про досягнену дійсність, відповідає статичному плану пізнання.

Отже, феномен мови існує як специфічна соціокультурна система, і основною функцією мови є відтворення пізнавальних можливостей свідомості та суб'єкта.

РОЛЬ ІНТЕРНЕТ-ЛІНГВІСТИКИ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Аналіз спектра значень, які приписуються Інтернету, дозволяє зробити висновок, що “всесвітня мережа” як технічний феномен стає загальнозначущим способом діяльності, соціальною технологією, яка породжує культурно-семіотичні і культурно-антропологічні форми в рамках культури постіндустріального суспільства та епохи культурного постмодерну. У цих умовах існує об’єктивна потреба у реформуванні всіх соціальних інститутів, одним з яких є інститут військової освіти.

В даний час чітко проглядаються три основні напрями модернізації військової освіти: перший напрямок – це оптимізація самих мереж вищих навчальних закладів; друге – з’єднання, сплав освіти і науки; третє – підвищення якості освіти. Таким чином, система вітчизняної військової освіти знаходиться в процесі складного якісного зростання. Важливу роль у процесі модернізації вищої військової освіти в умовах інформаційного суспільства відіграє інтернет-лінгвістика.

Її застосування дозволяє розкрити причинно-наслідкові зв’язки в об’єктивній єдності загальної, традиційної культури та культури інформаційної; досліджувати взаємини і взаємовплив людини як інформаційної істоти та інформаційного середовища її проживання, а звідси захисту людини від впливу масової інформації на її психічне здоров’я; виявляти закономірності інформаційного впливу на свідомість у процесі медіа-освіти, де відкривається нова роль засобів масової інформації. Ця проблема актуалізується в умовах безперервних інформаційних війн і конфліктів.

Одним з об’єктів вивчення інтернет-лінгвістики стає віртуальна особистість. У процесі комунікації особистість переноситься у віртуальний простір або задані суспільством соціокультурні символи та створює свій віртуальний образ у рамках вже набутих суспільством знань, цінностей, норм, образів, або формує нові, та проявляє себе як активний суб’єкт не тільки соціального, а й інформаційного простору. Мовна особистість отримує безмежні можливості самореалізації у Мережі. У зв’язку з цим спостерігається поява нової форми самореалізації особистості, тобто можна говорити про так звану “віртуальну особистість”, що створюється реальною особистістю та такою, яка відображає зазвичай ідеальне та фантастичне Я-особистості.

У процесі комунікації особистість сприймає віртуальний простір або задані суспільством соціокультурні символи та створює свій віртуальний образ у рамках вже набутих суспільством знань, цінностей, норм, образів, або формує нові, та проявляє себе як активний суб’єкт не тільки соціального, а й інформаційного простору.

Секція 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Prof. Gunilla Holm
(Univ. of Helsinki, Helsinki, Finland),
(Western Michigan Univ., Kalamazoo, Michigan, USA)

OPENING THE BORDERS FOR EDUCATIONAL MOBILITY: THE ROLE OF TEACHERS

In order for individuals and groups from a variety of minority groups (ethnicity, gender, social class, religion, etc.) to experience educational mobility the “educational borders” need to be open or at least porous. The ones who can open the borders are the dominant and powerful groups. Hence, the dominant group(s) needs to be educated to respect and appreciate diversity in order to see the value in sharing one’s privilege. This is the case at the local, national and global level.

First what do those who will become teachers know about cultural diversity, global issues as well as plain world geography? In the American context, at least, this question gained greater urgency following the 9/11 events in the U.S.. At that time, it was noticeable that many teacher education students had difficulties interpreting the events. Many did not know where Afghanistan or Iraq were located and appeared to have no framework for understanding the global connections of these events. For those in education, many could not explain the terrorist events to their own elementary or secondary students, because they did not understand the events and the larger world context.

Teachers are the ones who should open up the world for their students and help them find their way, but how can they do so other than in the most general terms if they themselves are largely ignorant of the world and global issues. How can they guide their students in crossing educational, cultural and geographical borders? Hence, this study shows that in order for teachers to build bridges and open borders, they need a heavy dose of straightforward information. The situation might vary to some extent from country to country but everywhere there is a fair amount of ignorance with regard to global issues. However, not only knowledge but also the skill to view global issues and knowledge critically and from an interdisciplinary perspective is of utmost importance (e.g., Byrnes, 1997; Spring, 1998). This skill has to be acquired in teacher education programs.

Teachers need global knowledge and understanding in order to help their own students understand the world but also in order to work for a better world order that would open up educational possibilities for students in developing countries.

*Doc. of pedagogic s., Prof. Tetyana Koshmanova
(Western Michigan Univ, Kalamazoo, Michigan, USA)*

GLOBAL INFLUNCE OF AMERICAN TEACHERS' TRAINING REFORMS

New socio-economic conditions in post-socialist world caused search for reforms to the system of pedagogical education with consideration to global education trends. The knowledge of the process of formation of the pedagogical education in other countries makes it possible to realize that the exchange of information, focused on the enrichment of personal experience, is reason for such pedagogical development. Therefore, one can assume that the learning experience of pedagogical preparation of teachers in the United States of America will serve as important information, which then might positively influence the development of pedagogical education in any post-conflict country in transition to market economy and civil society.

Research shows, that despite its significance, modern theoretical and practical general pedagogical preparation of teachers in Ukrainian universities is not focused enough on developing an open society, humanitarianism, convergence and cultural dialogue (Koshmanova, 2006; Koshmanova & Ravchyna, forthcoming). To overcome these difficulties, Ukrainian educators will need to not only to reflect on the historical experience of the development of planetary thinking of prospective teachers, but also reflect on the scientific-pedagogical analysis of the global teacher preparation, especially those used in the United States of America.

The approach that is generally practiced in the American teacher education schools is far from being labeled by a certain philosophy of education. Typically, an instructor suggests a small number of large questions that would drive students' discussion for understanding. Usually, these are the questions that professors want students to present at the end and argue positions for. It might be a question about, for instance, debates on the issues of accountability. For example, a teacher educator may ask a question: "What are the most important considerations in the world that should be cause thinking about that?"

The success of the realization of a theoretical conceptual approach to teacher education depends on the use of certain systems of psychological pedagogical conditions. The content of these conditions is defined by a successful continuous renewal of teacher educational programs on the basis of integrating research findings, national cultural-traditions in the area of professional teacher training and global educational trends.

Special Adviser Lindberg Carl
(Swedish National Commission for UNESCO, Uppsala, Sweden)

THE UN DECADE OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT – THE GOLDEN OPPORTUNITY WE CAN'T MISS

By meeting now, this conference helps in ensuring that we do not lose any time in our joint efforts to change our Pre-Schools, Schools and Higher Education Institutions and Adult education all over the world so that they are better able to support sustainable development, economically, socially and environmentally. We have a long draft list of important topics to discuss.

The political will for tackling many of the major challenges facing humanity can only be created by educated public opinion. People able to imagine the conditions in which other human beings live. If humankind – we, our children and grandchildren – is to have a future fit for human beings, a future we can really look forward to, globalisation, as it continues, must aim for completely new goals. It must become globalisation with a human face, not, as now, globalisation that serves the movements of international capital. Globalisation must build on the basic principles and conventions that have been worked out by the United Nations in the sixty years of its existence. And this year we have got a chance to celebrate Unescos 60 year of committed work for education, science and culture.

So we must create a feeling of global responsibility, from which a host of actions can grow that can meet all the threats that the human race itself has created. This is the point of education for sustainable development.

The governments of the countries whose heads of state and government have endorsed the Johannesburg action plan and the UN resolution on the Decade of Education for Sustainable Development must now at last take their responsibility. I am convinced that committed teachers and enthusiastic students are willing to shoulder their share of the responsibility, but this is not enough. Education ministers in all countries must feel that they are morally obliged to jointly seize the opportunity offered by the resolution on the UN Decade and to take the lead in efforts to change their countries' education systems.

Education for sustainable development should begin as early as pre-school so that our children can become people who show responsibility and care about others.

Being able to refer to international political agreements is of great significance if we are to succeed in our work. The United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) strategy for Education for Sustainable Development is very important. Russia and Sweden were together the two lead countries in developing this strategy. At a ministerial meeting in the Lithuanian capital of Vilnius in March last year, representatives of more than 40 of the 55 UNECE member countries gathered to adopt this strategy which now forms the basis of ongoing efforts. The Strategy is now also printed in all the UN official languages. UNECE has also appointed an expert group with the task to develop indicators on ESD supporting the implementation of this Strategy.

MAKING KNOWLEDGE-MARKET LINKS FOR YOUTH EMPOWERMENT

It is suggested that in order to help Kazakhstan's young people develop their talent and creativity, vocational and technical education can serve as a core tool. An examination of a number of reports and documents by national and international organizations including the Republican Scientific and Methodological Centre for Development of Vocational Education and Training (2010) make assessment of the limitations of the present system and suggest measures of innovation that can help the education environment make considerable improvement.

Kazakhstan is keen about promoting innovation as a driver of economic development and diversification. These initiatives have targeted the improvement of some components of the National Innovation System (NIS), in particular, the creation of public innovation-support institutions. Among many initiatives include the creation of an innovation support infrastructure. Bringing structural changes in the economy, and the need to increase the national absorption capacity while facilitating technology transfer, both are critical for Kazakhstan in stressing the importance of education to meet the increased demand for skills.

Firstly, a lack of professional standards and modern qualification requirements to the specialists does not allow developing adequate content of staff training to meet the demands of industry and employers. Secondly, it says that the existing infrastructure, material and technical base of technical and vocational education system does not guarantee high quality of staff training and attractiveness of education for young people. Thirdly, it points out that low motivation of engineering-pedagogical workers to provide quality education became a reason for brain drain to other sectors of economy. Ineffective management does not guarantee competitiveness of education organizations in market conditions. Fourthly, insufficient financing and cost of expenditures to train one professional under the government grant scheme does not help the students obtain necessary qualifications.

Increasing awareness of pitfalls and the involvement of partners with a commercial understanding in research decisions is important to assess and respond to market needs. It remains to be seen how in line with Kazakhstan's desire to become an innovative market economy, public private partnerships will be encouraged to act effectively as the glue that links education and employers. What it implies is a range of public policies, funding systems, and curriculum frameworks that act for a shared purpose to tighten the level of communication among educators and employers.

The underdevelopment of innovation services and market infrastructure limits the effectiveness of public intervention. Entrepreneurs in Kazakhstan are often confronted with a large body of legislation and regulation that severely hampers their innovation efforts.

Doc. Shubina Ivanna
(American University of the Middle East, Salma, Kuwait),
(Humanism economic academy, Lodz, Poland)

THE ART-THERAPY AND IT'S USING IN PEDAGOGY, PSYCHOLOGY AND MEDICINE

Modern social-economic changes in Europe put the task of reforming the higher education structure. First of all, the task is to look for some innovative technologies that can ensure the mobility and competitiveness of the high educated specialists. Work out and implementation of new technologies, their rapid change predicts the development of creative and projective capabilities of students and also forming an overall perception of the world.

Art therapy is based on the assumption that the creative process by which follows self-expression, helps person to solve problems and conflicts in an indirect way. Also art therapy helps person to develop interpersonal skills, as well as manage with person's own behavior, to reduce stress and to improve self-esteem and self-awareness. Such approach to art therapy understanding helps to combine different fields of human development. In practice, it combines the visual art (e.g. picture, painting, sculpture, etc.) with the knowledge of the creative process and with counseling personnel and psychotherapeutic models (Stańko, 2009). It should be emphasized that this is a narrow understanding of art therapy. It presupposes using of the art in the form of graphic activity.

Another important area of art using is the diagnosis making. For the purpose of diagnosis making is used picture in the form of standardized projection tests, for example, Koch Trees Test, Human Character Picture Test Goodenough-Harris, etc. The picture technique let to develop some personal expression and communication skills, facilitates insight into hidden conflicts (Oster, Gould, 2000), favors establishing of the level person's functioning and problems understanding, and also allows to formulate the treatment goals and evaluate the therapy progress (Betts, 2005, for : Stańko in press).

It should be emphasized that the projection method raises a lot of controversy among scientists, generally because the results often need to be verified by other methods. However, this does remove the relevance and validity of the picture use in the diagnostic work by pedagogs, psychologists or doctors.

Art therapy as a form of treatment is usually carried out based on a picture, music and dancing. Picture as a psychological tool is successful in the treatment of people with mental disorders, emotional disorders and personality disorders. It is effective in treating both children and adults (Stańko, 2008). Picture is an effective way to convey thoughts and express emotions, mining experience. For example, in the treatment of children's anxiety picture is the primary method, when the child

express on the paper its worry, anxiety and fear. Picture in this case is an important work with a psychological significance and a subject of analysis, interpretation, and also the basis for therapeutic work (Malchiodi, 2006, for: Stańko, 2008).

Human is a multi-sensor creature and percept the world through the all senses, that's why using a combination of methods to stimulate different senses is very effective. An example might be a series of exercises developed by B. Kasprzak: a person imagines that he/she has a brush in a hand, and at the music background should paint in the space.

Music is another effective therapeutic method. There are several therapeutic methods usually use in music therapy, among which Galińska (1977) distinguishes the following: 1. work off-imaginary and emotional activation; 2. training; 3. relaxing; 4. communicative; 5. creative; 6. psychedelic, ecstatic, esthetic, contemplative.

In the studying process significant is teaching the most important knowledge on the specialty. No less important is the work with students creativity, fostering creative thinking. Lecturers are seeking new methodological and program solutions. Currently, art therapy has a great interest among lectures and teachers, psychologists and doctors.

Art therapy is a kind of educational, preventive and therapeutic activities, realized based on creativity and art. The main effect of art therapy is to support the person and to develop person's cognitive and motor, emotional and motivational, social and professional, spiritual and moral spheres. This effect can be achieved by allowing the person to express of conscious and unconscious content through a deeper knowledge of themselves and others, and by discharging of emotions and feelings, and emotional tension reducing.

*Rector, Doc., Prof. Tamara Zacharuk,
Doc., Prof. Jankowski Kazimierz,
Doc., Prof. Edward Jarmoch
(Uniwer. Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Poland)*

MIGRATION OF POLISH STUDENTS AND WORKES – AS A DESIGNE OF MODERNITY

From 1 May 2004 Poland, is a member of the European Union under the Treaty of Accession, under signed in 16 April 2003. The membership of the EU for Polish citizens gives the free movement of persons, guarantees the right to live, work and study in an ever increasing number of countries of "old Union". Young, educated people, especially knowing foreign languages are increasingly using open borders. In

recent years, you may notice an increased the interest of Polish students in abroad learning. This became possible thanks to the Polish participation in the Erasmus program (Kolanowska 2008). Poland participates in this program since 1998/1999. From the academic year 2007/08 Erasmus is a part of the program "The Lifelong Learning Programme", a new program of the European Union in a field of education and professional perfecting provided for the years 2012–2017. The purpose of Erasmus is to improve the quality of education in the countries participate in this program through the development of international cooperation between universities and to support the student mobility and research workers of universities. Currently in the Erasmus program participating 27 European Union countries, three countries from the European Economic Area: Iceland, Lichtenstein, Norway and candidate country - Turkey. The Erasmus program offers for students a variety benefits.

On the list of countries where Polish students underwent the previous period of study, are all participating countries except Lichtenstein. To the most popular countries in the first place are Germany, where studied 14.554 people, as mean as more than 27% from the total number 53 530 of Polish students. Further countries willingly chosen by our students is the France with 6 647 (12.4%) students, Spain 4683 (8.7%), Italy 4,004 (7.5%) and the United Kingdom 3241 (6%). In these countries, studied more than 61% of Polish students. The least popular for the Polish students were such countries as Iceland, where studied only 23 people, Malta with 16 students and Luxembourg, where the knowledge got only 2 people.

In questioners conducted by the Foundation for the Development of Education System, students give the main reasons for leaving to study abroad. The largest proportion of students indicated a desire to win, "the European experience". Next, cultural considerations are reported, cultural considerations namely the desire to explore other cultures academic regard. Definitely a smaller number of students indicated a desire to better prepare for future work and learn a new environment, to testify in the new environment.

Based on another questionnaire conducted by the international student organization AIESEC shows that about 60% of Polish students planning to go abroad in search of work. In this questionnaire took the part 46 students from Polish universities. In their view, the Polish market is difficult, and educational offer of universities is not suitable for its requirements. In addition, too low salary, which they can get after graduation did not encourage them to look for the work on the Polish market. According to the most of graduates, the next problem they see in the fact that finding interesting work in Poland is only possible through acquaintances. Main directions of emigration are Germany and the UK. Mainly in those countries after graduation, hundred Polish students are going to find a job.

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Суттєвим недоліком сучасної підготовки військових фахівців є перевага описово-пояснювальних та констатуючих підходів в навчанні, що дозволяє формувати у майбутнього офіцера бачення лише зовнішньої сторони своєї діяльності, але не дає можливості зрозуміти й осмислити внутрішні механізми. Тому слід впроваджувати такі педагогічні технології формування управлінської культури майбутніх офіцерів, які поєднують репродуктивні методи отримання курсантами інформації з методами проблемного навчання, де навчальна діяльність носить пошуковий, творчий характер. Одним із оптимальних варіантів застосування визначених технологій – є забезпечення практичної спрямованості навчального процесу. Реалізація цих вимог потребує значних витрат часу на військово-спеціальну та практичну підготовку з метою набуття стійких навичок і досвіду для виконання обов'язків за посадовим призначенням.

Досвід проведення антитерористичної операції та аналіз публікацій дозволяють сформулювати основні вимоги щодо формування управлінської культури майбутнього офіцера в процесі практичної підготовки:

1. Зміна освітньої парадигми із «системи, орієнтованої на викладача» до «системи, орієнтованої на війська та курсанта»;

2. Комплексний підхід до навчання та практична спрямованість. Курсанти все більше зацікавлені у практично спрямованих, інноваційних та інтерактивних методах навчання. До них відносяться різноманітні дискусії, навчальні ігри, тренінги, методи інтерактивного опрацювання навчального матеріалу тощо. Звісно, запровадження таких методів потребує змін в науково-методичному та матеріально-технічному забезпеченні освітнього процесу;

3. Впровадження в освітній процес гнучких робочих навчальних програм (особливо на випускних курсах), певна частка яких буде постійно оновлюватися (поточні зміни змісту керівних документів з питань організації бойової підготовки, особливості організації освітнього процесу частин і підрозділів). Суттєвих змін потребує і система аудиторної роботи. Традиційна знаннево-орієнтована система навчання за умов розвитку інформаційних технологій стає недоцільною;

4. Закріплення навчальних закладів за військовими частинами з метою забезпечення практичної підготовки курсантів;

5. Підвищення ефективності проведення практик (стажувань) у військах та відповідальності командирів військових частин за їх проведення;

Таким чином, практична підготовка як основа управлінської культури майбутнього офіцера повинна бути спрямована на задоволення, як замовника, так і в цілому на відтворення та розвиток кадрового потенціалу Збройних Сил України.

ПРОБЛЕМА ВПЛИВУ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ПРОТІКАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ (ПТСР)

Історія військових конфліктів свідчить, що прояви адиктивної поведінки у військовослужбовців є поширеною негативною складовою ведення бойових дій. Ця поведінка виступає своєрідною негативною стратегією подолання жахів війни: знижується критика, проявляється байдужість до людських страждань, зменшується чутливість до поранень та болю.

У дослідженнях С.В. Литвинцева показано, що адиктивна поведінка становила близько 50% всіх психічних дисгармоній, що фіксувалися в радянських військах, які діяли в Афганістані.

В свою чергу військові психологи США констатували подібну тенденцію в загальній картині психічних порушень військовослужбовців в період бойових дій у В'єтнамі та Іраку.

Є.В. Снедковим показані основні причини поширеності цього виду девіацій: прагнення учасників бойових дій знизити рівень тривоги (51,9% обстежених); бажання отримати задоволення (48,7%); субмісивні мотиви (34,8%); мотиви гіперактивації (17,8%). Серед сприяючих факторів виділені: легкість придбання наркотичних речовин (59,5%); відрив від домівки (40,4%); напружена бойова обстановка (26,2%).

Проте дані наведені Є.В. Снедковим відображають суб'єктивне пояснення військовослужбовцями проявів їх адиктивної поведінки – так зване "самолікування", яке після повернення до мирного життя дає змогу "полегшити" протікання травмуючих спогадів або інших симптомів ПТСР (Brown&Wolfe, 1994; Khantzian, 1985; Stewart).

Насправді, ця поведінка носить завуальований деструктивний характер в подоланні стресових подій. Адиктивна поведінка ускладнює процес подолання стресу. Це може спровокувати посилення симптомів ПТСР і травми. Прикладами таких симптомів є: оніміння почуттів, сепарація від інших людей, злість і дратівливість, депресія, постійне очікування небезпеки.

У роботах американських дослідників (JillianC. Shipherd, Jane Stafford, Lynlee R. Tanner) були встановлені специфічні симптомокомплекси, які є характерними для груп з різною періодичністю проявів адиктивної поведінки. Зокрема, для комбатантів, які вживали психоактивні речовини, характерним був ускладнений перебіг лікування ПТСР та глибина деструктивних змін в особистості. Проте вітчизняних досліджень в цьому напрямку не здійснюється.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, ми можемо зазначити, що дана проблема до кінця не вивчена.

Також ми спостерігаємо наслідки алкоголізації і наркотизації учасників антитерористичної операції. Нажаль, ця проблема дуже серйозна і надалі вона стає більш актуальною.

НОВОЕ В СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНОМ ОБРАЗОВАНИИ: "ЛОГИЧЕСКАЯ СОЦИОЛОГИЯ" А.А. ЗИНОВЬЕВА

Социально-гуманитарное образование современного специалиста, в том числе военного, призвано соединять твердость конструктивных убеждений с широтой кругозора, позволяющего находить решение новых задач, отвечать на вызовы времени. Сложность современной общественной жизни отражается в многообразии признанных в их значимости философских учений. Никакой единой и общеобязательной философской теории не существует и, видимо, не может существовать, ибо каждое конкретное философское учение ограничено принятыми его создателем исходными положениями и основным замыслом, которые выражают не только его личностные особенности, но и отличительные черты социально-культурной ситуации, исторической эпохи.

В работах Зиновьева излагается концепция, претендующая на преодоление принципиальных недостатков как принятой в СССР и других странах коммунистического типа официальной марксистско-ленинской доктрины, так и многочисленных обществоведческих сочинений западных авторов. Эти труды, по его убеждению, будучи любопытными в деталях, в целом совершенно не годятся "для научного понимания важнейших социальных феноменов современности – реального коммунизма, реального западнизма и величайшего перелома в социальной эволюции человечества", который произошел во второй половине XX века и представляет собой сокрушительное поражение коммунизма.

Главное внимание Зиновьева привлекают человеческие объединения, их историческая судьба. Очевидно, такие объединения весьма разнообразны, и размытое обычно понятие общества он "приберегает" для характеристики вполне определенного их типа.

Одна из ключевых тем социальной философии Зиновьева связана с различием и соотношением основных уровней человека, который, как утверждается здесь, "возникает, организуется, живет и эволюционирует одновременно на трех уровнях – на микро-, макро- и суперуровне".

Ценность концепции Зиновьева не в том, что она абсолютно превосходит все другие теории, относящиеся к социальной действительности, и дает исчерпывающую и неопровержимую истину, не требующую дальнейшего развития. Представляется, что данная концепция являет собой очень интересную форму широкого и принципиально антидогматичного теоретического синтеза, подводящего своеобразный итог разнонаправленных исследований современного общества. Данный синтез объясняет многие важные явления общественной жизни. Так, мы привыкли требовать от идеологии теоретической оформленности, ясной экспликации. Зиновьев же убедительно показывает, что идеология западнизма только выигрывает в плане практической действенности благодаря отсутствию жесткой кодификации.

Научные обществоведческие труды Зиновьева, при всей их внешней логической строгости, очень близки к его социологическим романам и нуждаются в них как существенном дополнении и иллюстрации. Может быть, это способно привлечь внимание современной читающей молодежи к предложенной им новой форме социальной философии, которая соединяет научные идеи и повседневные наблюдения, последовательные рассуждения и грустную иронию или даже сарказм. В многоголосье социально-философских учений прошлого и наших дней работы Зиновьева, отличающиеся не только теоретической глубиной, но и, так сказать, педагогичностью, призваны занять достойное место.

Возняк Я.В. (ДДПУ, Дрогобич)

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ

Соціальний захист військовослужбовців має тривалу історію. Особи, які проходили військову службу, і члени їх сімей визнаються однією з тих категорій громадян, щодо яких в першу чергу були встановлені різні види соціальних послуг, що передусім пов'язано з небезпечним характером військової служби.

Проблемність життєдіяльності сімей військовослужбовців помітно загострилася протягом останніх років: знижується їхня активність у соціальних процесах; зростає невизначеність життєвих перспектив; виразно виявляється замкнутість сімей військовослужбовців; слабшає їхня адаптивність у мікросоціальних стосунках; у кожній другій раніше благополучній сім'ї офіцера спостерігається низький рівень соціальних благ та втрата життєвих установок і цінностей. Специфіка професійної діяльності військовослужбовця також спричинює певні обмеження: соціальних контактів членів сім'ї, можливостей дітей в отриманні якісної освіти, кваліфікованого медичного обслуговування, повноцінного відпочинку та спільного проведення дозвілля. До особливостей професійної діяльності військовослужбовців Збройних сил, які можуть вплинути на життєдіяльність їх сімей, слід віднести також постійний ризик для життя і здоров'я, можливість застосування зброї під час виконання військовим своїх службових обов'язків тощо.

Соціальний захист працівників Збройних Сил України забезпечується відповідно до законодавства про працю, про державну службу, інших нормативно-правових актів.

В своїй більшості соціальний захист здійснюється через надання певних пільг для військовослужбовців та членів їх сімей. Пільги військовослужбовцям – права та переваги, що надаються на підставі чинного законодавства громадянам, які перебувають на військовій службі, з метою соціального захисту, компенсації певних обмежень, пов'язаних з перебуванням на військовій службі, та стимулювання зацікавленості у її проходженні.

Соціальний захист військовослужбовців можна визначити з двох позицій: як функцію держави – діяльність держави (в особі органів державної влади), яка спрямована на виконання соціально-захисної функції держави, здійснення заходів щодо підвищення рівня соціальної захищеності військовослужбовців і власне як суб'єктивне право військовослужбовців щодо можливості задовольнити свої законні інтереси.

Гарантії здійснюються через соціально-економічні, правові та політичні чинники, які сприяють реалізації права військовослужбовця на працю, допомогу під час звільнення, у разі часткової чи повної втрати працездатності. Основними економічними заходами держави є: індексація доходів, грошового забезпечення, пенсій, під час інфляції і зростання індексу цін на товари і послуги; надання державної допомоги, пільг та інших видів соціальної підтримки військовослужбовцям, одиноким матерям у разі втрати годувальника; матеріальне забезпечення при досягненні пенсійного віку.

Таким чином, соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей здійснюється відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та інших нормативно-правових актів.

Для військовослужбовців встановлено єдину систему правового і соціального захисту, а також матеріального та інших видів забезпечення з урахуванням займаних військових посад, присвоєних військових звань, загальної тривалості військової служби, в тому числі і в пільговому обрахуванні, задач, що виконуються, умов та порядку проходження ними військової служби.

Належний соціальний захист військовослужбовців вирішується в комплексі з урахуванням потреб та наявних фінансових можливостей держави.

к.пед.н. Воровка М.І. (МДПУ, Мелітополь)

ДЕФІНІЦІЯ "СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ" У ПОНЯТІЙНОМУ ПОЛІ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Студентство є найважливішим джерелом відтворення інтелігенції, помітним суб'єктом не лише економічного та культурного, а й соціально-політичного життя нашої країни. Інтерес до молодіжної проблематики за радянських часів з боку держави був зумовлений потребою утримати молоде покоління в рамках наслідування соціалістичних ідеалів, збереження принципу наступності поколінь. Такі дослідження віталися ще й тому, що мали ідеологічною надзадачею пошук шляхів запобігання у Радянському Союзі студентських закатів, подібних тим, що відбувалися на Заході.

Серед зростаючого з шестидесятих років двадцятого століття кола наукових досліджень студентства можна вказати на ряд праць В. Арбеніної, А. Андрющенка, А. Алексюка, Н. Зязюна, Б. Коротієва, Н. Ничкало, М. Руткевича, Ж. Тощенко та багатьох інших.

Незважаючи на досить інтенсивні міждисциплінарні розвідки, у суспільних науках на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення студентства, його місця в соціальній структурі суспільства, в специфіці цієї групи молоді і навіть у визначенні його соціального статусі.

Історично-педагогічне розуміння поняття "студентська молодь" ускладнюється мінливістю правових підходів до визначення студентства як суспільної групи. В радянському освітньому законодавстві, наприклад у постанові № 64 "Про затвердження положення про вищі навчальні заклади СРСР", до вищих навчальних закладів, відносилися університети, академії, інститути, заводи-вузу тощо [3, с. 46]. Поняття "студенти" ця постанова, так само як і закон УРСР "Про народну освіту" (1974 р.) вживали лише стосовно тих, хто навчався саме у цих закладах, тоді як до тих, хто навчався в середніх спеціальних навчальних закладах використовувалося поняття "учні" [3, с. 46–55; 2, с. 36–42]. Цей підхід відбився в офіційній радянській статистиці, хоча в буденній мові та педагогічних дослідженнях існувала термінологічна різноманітність.

З прийняттям у 1991 р. в Україні закону "Про освіту" середні спеціальні навчальні заклади увійшли в систему вищої освіти як ВНЗ I–II рівнів акредитації та їх учні офіційно отримали статус студентів, що відбилося в редакції закону від 1996 р.

Отже, студентська молодь – це специфічна соціальна група молоді, яка здобуває освіту в вищій школі в процесі стаціонарного навчання, провідною соціальною функцією якої є підготовка до виконання соціально-виробничих, соціально-побутових та професійних задач переважно інтелектуального і управлінського характеру, що відповідають проблемам суспільства та сприяють відтворенню його соціальної структури. В контексті історико-педагогічного дослідження, що охоплює радянську і пострадянську добу – це частина молоді, що навчалася у вищих навчальних закладах, а саме – інститутах, університетах, академіях (до 1996 року), або у вищих навчальних закладах III–IV рівню акредитації (після 1996 року).

*Голуб Ю.В. (ВІКНУ),
Джус О.А. (ВІКНУ)*

ЖІНКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

Однією з тенденцій розвитку сучасного демократичного суспільства є посилення ролі жінки у прийнятті важливих рішень. Жінки керують державами, очолюють правоохоронні органи, проходять службу в армії.

Відповідно метою дослідження є впровадження гендерної політики у Збройних Силах України з урахуванням аспектів проходження військової служби жінками-військовослужбовцями.

Сьогодні жінки активно реалізують себе в усіх, без винятку, сферах суспільної діяльності, зокрема і у сфері захисту нашої держави. Якщо раніше Збройні Сили України традиційно були чи найконсервативнішим суспільним інститутом щодо питання перебування жінок на військовій службі, то на цей час майже 16 % особового складу Збройних Сил України – жінки.

Одним із основних обов'язків держави є забезпечення гендерної рівності як показника та ознаки розвиненого громадянського суспільства, відповідності його європейським стандартам та включення гендерного компоненту у всі сфери суспільного життя: у політику, економіку, культуру, а також оборонну сферу, зокрема, життєдіяльність Збройних Сил.

Безумовно, позитивними аспектами військової служби жінок, є:

- висока працездатність;
- внутрішня самодисципліна;
- відповідальність за доручену справу;
- творчий підхід до вирішення поставленого завдання.

Жінки сприяють зміцненню дисципліни й етичних норм поведінки на військовій службі, зрештою, їх присутність значно пом'якшує морально– психологічну атмосферу у військових колективах, змушує командирів та начальників бути більш стриманими і головне – значно підвищується культура взаємостосунків між військовослужбовцями.

Отже, можна впевнено сказати, жінка – це носій величезного морального потенціалу. Гендерна політика у Збройних Силах України не обмежується питанням дотримання та захисту законних прав військовослужбовців-жінок, а порушує проблеми вразливого гендерного стану військовослужбовців-чоловіків, приймає характер загальної проблеми захисту прав людини у війську.

На наше переконання військова служба у Збройних Силах за умов суспільно-політичних трансформацій в Україні для жінок на відміну від військовослужбовців-чоловіків виявилась більш соціально значущою. Відповідно для повної реалізації потенціалу жінки у війську настав час усунути штучні перепони та застарілі догми, потрібно внести зміни до Статутів Збройних Сил України щодо закріплення рівних не тільки прав, а й обов'язків, тим самим це внесе ясність щодо трактування морально-етичних аспектів служби та виконання функціональних і спеціальних обов'язків.

Таким чином, Збройні Сили України мають потребу у ефективній, сучасній, ресурсно забезпеченій, послідовній гендерній політиці, яка відповідатиме тенденціям загальносвітового гуманітарного розвитку, сприятиме максимальній реалізації соціального потенціалу українського жіноцтва, чоловічої спільноти, особистості загалом, у справі підвищення обороноздатності держави та бойової готовності її війська.

ПЕРСПЕКТИВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ СПОРТИВНОГО РЕЗЕРВУ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Відомо, що спортивні результати, які досягнуті українськими спортсменами на міжнародних змаганнях, є індикатором економічного стану розвитку держави і утвердження її серед розвинених країн світу. Водночас нинішня міграція підготовлених спортсменів та тренерів з високими спортивними рейтингами, наслідки військової агресія на Сході країни актуалізує проблему патріотичного виховання в освітньо-виховній системі підготовки кадрів.

Одним із шляхів вирішення порушеної проблеми під час суспільно-економічних змін в Україні на сучасному етапі є реалізація державної політики в процесі взаємодії державних і недержавних інституцій у сфері фізичної культури і спорту. При цьому пріоритетом у підготовці спортивного резерву має бути об'єднання занять фізичного та патріотичного виховання. Такі заняття слід розпочинати з початкової освіти, яка забезпечить спортсменів необхідними знаннями, оперуючи якими вони у повному обсязі зможуть виконувати свої професійні функції та успішно виступати на міжнародних змаганнях. Проте така форма підготовки певною мірою потребує існування державної соціальної гарантії та має забезпечити професійний розвиток після припинення кар'єри спортсмена, створити умови для тренерської діяльності.

У зв'язку з цим має широко використовуватися державно-приватне партнерство (ДПП), що відіграє важливу роль у реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Форми та проекти ДПП залежать від рівня розвиненості недержавних інституцій як основи громадянського суспільства та в умовах ринку спрямовані на забезпечення оптимальної рухової активності кожної людини впродовж усього життя як важливого чинника здорового способу життя, організації змістовного дозвілля, а також сприяння максимальній реалізації здібностей обдарованих осіб у спорті, підвищення авторитету держави у світовому спортивному русі.

Проектами ДПП з фізичного виховання та підготовки спортивного резерву можуть бути:

- військово-патріотична гра;
- військово-спортивні змагання із залученням національних федерацій;
- удосконалення спортивних баз для фізкультурно-спортивної підготовки та створення сучасної інфраструктури;
- створення національними федераціями своїх відділень для занять військово-прикладними видами спорту;
- діяльність, спрямована на розвиток волонтерства під час проведення військово-спортивних змагань, впровадження практик волонтерської роботи студентів ВНЗ у будинках сиріт, інтернатах, допомогу в формуванні патріотичних знань молоді тощо.

Запропонована модель ДПП дозволить підвищити рівень самодостатності, сформувати патріотичні почуття під час підготовки спортивного резерву, посилить відповідальність менеджерів за надання якісних соціальних послуг

на всіх рівнях управління. Отже, перспективи розвитку системи відносин ДПП у сфері фізичної культури і спорту в Україні передбачають створення та підтримки виховного-тренувального процесу та середовища високої мотивації праці як спортсмена та тренера.

Гончаренко О.А. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ОСВІТНЯ Й СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МОЛОДІ – ВИХІДЦІВ З НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Орієнтація України на інтеграцію в європейське та світове товариство актуалізувала політичне та культурне зближення країн світової спільноти, зокрема й у сфері освіти. Освіта за змістом та державною вагомістю є тією складовою суспільного життя, яка перебуває в діалектичному зв'язку з політичним, соціальним, економічним та культурним розвитком суспільства. З одного боку, освіта зазнає потужних інформаційних впливів, а з іншого – виступає, комунікативним чинником активізації культурного діалогу між націями і народами та відіграє головну роль у забезпеченні конкурентно спроможного потенціалу суспільства.

Особлива роль щодо цього покладається на шкільну та вузівську освіти, де періодично спостерігається невідповідність освітніх підходів об'єктивним вимогам сучасної епохи. При цьому завдання соціалізації молоді – вихідців з національних меншин, яке приходить вирішувати, посідає дедалі вагоме місце в змісті національних освітніх програм. Слід відзначити, що насамперед це стосується не тільки високорозвинених держав, які ведуть перед у світовому соціально-економічному розвитку. Так домінуючою стратегією в освітній галузі США визначена федеральна політика щодо освіти дітей – вихідців з національних меншин, дотримання загальнолюдських цінностей та збереження толерантного ставлення до представників інших рас, етносів та культур. Засоби інформаційного зв'язку надають можливість вихідцям з національних меншин зберігати свої мови та культури з метою підтримання зв'язків з вихідцями з етнічних груп за межами країни. У США відома взаємодія двох провідних типів освітніх систем: асиміляційна та інтеркультурна. І як результат більшість дітей неамериканського походження, не втрачаючи зв'язку з рідною культурою, досить швидко прилучаються до цінностей американської культури, а нерідко й проймаються патріотичними почуттями до так би мовити "другої батьківщини". Імовірно, що славнозвісна "американська мрія", яка продовжує приваблювати мігрантів з багатьох країн і континентів, якщо й збувається для їхніх дітей, то значною саме завдяки соціально-педагогічній підтримці як у шкільні роки так і в подальшому житті.

У той же час ми є свідками того, як підростаюче покоління, що народилося й зростає в Україні, сповідує нерідко різні аж до несумісних цінності, по-різному позиціонують себе щодо процесів державотворення, соціальних інституцій, політичного ладу тощо. Постає питання, щодо невідповідності

освітніх програм вимогам часу, в дусі генералізованих цінностей української культури і водночас відкритості й толерантності до інших культур, у тому числі до європейської та світової спільноти. а також про їхню освітню й соціальну компетентність як громадян власної країни.

Григорчук С. (ВІКНУ)

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ СПІЛКУВАННЯ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТМ

Розглядаючи проблеми військової служби ми не можемо лишити осторонь одну із найсерйозніших проблем, що на пряму пов'язана з діяльністю. Вона стосується психологічних бар'єрів і відображає в подальшому ефективність процесу передачі чи одержання інформації, а також спілкування в цілому.

Комунікативний бар'єр – це психологічна перешкода на шляху сприйняття адекватної інформації між партнерами по спілкуванню.

Військова служба як специфічний вид діяльності саме через: ієрархію безпосередніх і вищих начальників, проходження служби військовослужбовцями які призвані із різних областей із притаманним на їхній території говором і акцентом, а також без ухильне виконання поставлених завдань – призводить до психологічних бар'єрів спілкування. У процесі спілкування командира і підлеглого можливе виникнення бар'єру, що стосуються саме ділового спілкування. Можливе формування трьох комунікативних бар'єрів, які умовно позначаються як бар'єри "авторитета", "уникнення" і "нерозуміння". Перші два забезпечують захист від джерела інформації, третій – захист від самого повідомлення.

Це далеко не весь список комунікативних проблем пов'язаних із проходженням військової служби.

Важливим фактором у процесі спілкування являється також те, що військовий колектив являється соціальною групою зі всіма притаманними їй процесами. А отже, це означає наявність неформальних лідерів, конформістів, групових норм і т.д. Головною психологічною ознакою групи є почуття «ми». Воно є невід'ємною частиною ділового спілкування в будь-якій групі.

Зараз є актуальною проблема психологічних бар'єрів і для військовослужбовців АТО. Для них є особливо важливою правильна постановка задач і наказів. Це потрібно в першу чергу для того, щоб не відбулося зриву виконання бойового наказу. Також військова служба є колективним видом діяльності і це може сприяти в кінцевому результаті виникненню психологічних бар'єрів в спілкуванні між військовослужбовцями, що потім негативно відображається на військовій діяльності військовослужбовців. Загалом ця проблема може бути характерною для будь-якої діяльності.

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО У СФЕРІ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Сучасний стан внутрішніх справ в Україні змушує політичне керівництво держави вживати конкретних заходів щодо зміцнення обороноздатності та накопичення військового потенціалу шляхом організації проектів, що відповідають вимогам часу. Враховуючи політичні обставини, було прийнято рішення про накладення ембарго на співпрацю з Російською Федерацією в сфері ОПК. Саме тому, наразі, особлива увага приділяється налагодженню ефективної взаємодії щодо обміну досвідом у виробленні та обслуговуванні сучасних зразків летального та не летального озброєння між Україною та НАТО.

Варто зазначити, що риторика представників Північноатлантичного Альянсу є доволі схильною до українських позицій. Зокрема, під час зустрічі спільної робочої групи (СРГО) з питань оборонно-технічного співробітництва у форматі НАТО-Україна, задекларовано прагнення 28 країн допомогти Україні боротися з тероризмом шляхом продажу зброї для потреб ЗСУ. Наразі постачання передових зразків озброєння вже відбувається систематично.

Потужним потенційним партнером України в космічній, авіаційній та бронетанковій галузях є Туреччина. Ця країна стояла у витоків НАТО, є членом організації з 1952 року. 8–9 квітня поточного року з офіційним візитом до Туреччини завітав перший заступник секретаря РНБО Олег Гладковський, перший заступник генерального директора ДК "Укроборонпром" Сергій Пінькас, заступник ген. директора концерну по зовнішньоекономічній діяльності Денис Гурак. Результатом візиту стало підписання Меморандуму про взаєморозуміння, домовленість про спільну розробку та виробництво турбореактивних та інших авіаційних двигунів (піднімалось питання створення спільного виробництва з Turkish Engine Industries. Українська сторона запропонувала турецьким партнерам приєднатись до проектів розробки новітніх зразків радіолокаційних станцій, систем зв'язку та навігації.

На початку березня 2015 року "Укроборонпром" сповістив про отримання доступу до головного каталогу НАТО по логістиці, що дозволяє підприємствам вітчизняного ОПК вийти на європейський ринок збуту озброєння.

Підприємства держконцерну "Укроборонпром" протягом трьох років перейдуть на стандарти НАТО у виробництві зброї. Для цього фахівці концерну, спільно з Міноборони України та представниками НАТО, розробили "Дорожню карту реформування системи стандартизації в оборонній сфері на 2015–2018 рр.". Відповідний документ став результатом семінару "Співпраця Україна-НАТО з питань політики стандартизації", який розпочався 31 березня й проходив в рамках Трастового фонду Україна-НАТО з логістики та стандартизації із залученням експертів Альянсу. Дорожня карта, сформована у підсумку семінару, передбачає підготовку фахівців "Укроборонпрому", міноборони та ГШ ЗСУ зі стандартизації – за підтримки Трастового фонду Україна-НАТО. Також у документі прописаний механізм надання допомоги у впровадженні сучасних

механізмів управління життєвим циклом оборонної продукції та побудови системи оцінки відповідності продукції, яка діє в НАТО.

ДК "Укроборонпром" 22 вересня в ході міжнародної виставки "Зброя та безпека-2015" підписав низку домовленостей з американською компанією Textron Systems та польською WB Electronics. Нові проекти повинні посилити обороноздатність України та ЗСУ сучасним озброєнням, зокрема, новітніми безпілотниками і важкою бронетехнікою. Згідно з домовленостями, підприємства "Укроборонпрому" будуть співпрацювати з американською компанією Textron у сфері виробництва важкої броньованої техніки. Зокрема, відбулися переговори з глибокої модернізації машин HMMWVs "Хамві" саме для української армії. Крім того, ДП "Антонов", який входить до складу "Укроборонпрому", домовився про співпрацю з польською компанією WB Electronics. Згідно з підписаним сторонами меморандумом, Україна буде використовувати технології польської компанії в розробці нового тактичного безпілотного авіаційного комплексу для ЗСУ.

Підсумовуючи наявний стан співробітництва, бачимо, що перспективи цього напрямку постійно розширюються. Про це свідчить динаміка постачання до України різноманітних видів озброєння, укладення низки домовленостей між "Укроборонпромом" та компаніями ОПК країн-членів НАТО.

Джус О.А. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Політичні події довкола України протягом останніх двох років цілковито змінили уявлення про геополітичну захищеність та воєнну безпеку нашої Держави. Відносна стабільність в Східній Європі виявилась умовною та залежною від зовнішніх гравців, міжнародні гарантії миру і суверенітету – примарними, реальність – суворою та жорстокою для українців. Керівні органи воєнної організації держави та громадсько свідомі національно-патріотичні сили були змушені дорекібно переглянути підходи до забезпечення суверенітету України. Одним з проявів цього перегляду стала нова Воєнна доктрина України від 24 вересня 2015 року.

До цього часу у вітчизняній науці було поширено погляд щодо важливості військового партнерства саме як фактору забезпечення захищеності України зовнішніми засобами. Через нарощування військового партнерства з країнами Європи, США і НАТО, а також в рамках миротворчої діяльності ООН, передбачалось розвивати дружні стосунки з цими суб'єктами міжнародних відносин, брати участь в інтеграційних програмах, з перспективою набуття членства в ЄС і Альянсі. Такий шлях вважався найбільш політично та економічно виправданим підходом до надійного захисту національного суверенітету. Проте міжнародна практика виявила надмірний оптимізм і безпідставність цього підходу.

Демократичні країни Заходу жодним чином не врятували від анексії і розчленування ні Грузію в 2008 році, ні Україну в 2014–15 роках.

Останні події виявили, що воєнна загроза для України, нажаль, не пережиток минулого, а тому українському війську таки доводиться воювати, вести повноцінні бойові дії. В умовах, коли життя кожного військовослужбовця знаходиться на рахунку, а засоби знищення живої сили вдосконалюються щодня, будь-який бойовий досвід стає безцінним.

Отже, *перший аспект* важливості військового партнерства лежить у отриманні досвіду ведення бойових дій, планування та ведення локальних тактичних та оперативно-тактичних операцій, а також отримання особистого бойового досвіду особовим складом.

Другий аспект важливості військового партнерства як інструменту захисту національного суверенітету полягає в отриманні новітніх, найкращих зразків озброєння та військової техніки, набутті інформації щодо наявності таких зразків, а також безцінних відомостей щодо їх технологій їх виготовлення.

Третій аспект цінності військового партнерства знаходиться у розширенні геополітичної перспективи та збільшення шляхів отримання критичної розвідувальної інформації від союзників і партнерів. Це дозволяє приймати вчасні і обґрунтовані політичні рішення в галузі національної безпеки.

Таким чином, міжнародне військове партнерство має безумовну цінність в контексті забезпечення державного суверенітету України, проте переважно не як елемент зміцнення регіональної безпеки, а як засіб вдосконалення національних збройних сил і системи оборонного планування країни. Тому політика військового партнерства має базуватись на тому, щоб інтереси системи колективного партнерства співпадали з інтересами нашої держави, щоб вони залежали від нас. Тому розробникам стратегії військового партнерства потрібен постійний та ретельний моніторинг глобального середовища, з передбаченням тенденцій його розвитку хоча б на найближчу перспективу. Необхідно передбачати конфлікти, і вчасно переорієнтовуватись в політиці стосовно захисту воєнної безпеки, – відповідно до своїх можливостей.

Дорохов М.С. (ВІКНУ)

НАЦІОНАЛЬНІ АКЦЕНТИ У ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ

В умовах війни на сході країни актуалізуються питання, пов'язані з національно-патріотичним вихованням молоді, особливо військовослужбовців, на прикладах героїчної боротьби Українського народу за незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, відстоювання демократичного вибору держави.

В основі патріотичного виховання повинен бути принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості,

виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави.

Сьогодні на захист України стали представники багатьох націй і народностей Української держави. Тому необхідно формувати особистість, що діє на основі національних та європейських цінностей, з повагою відноситься до національних символів Державного Гербу, Державного Прапора, Державному Гімну України, толерантно ставиться до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей і вважає захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України своїм обов'язком.

На етапі навчання в школі патріотичне виховання повинне бути зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України.

Організація військово-патріотичного виховання і військовослужбовців має бути спрямована на підготовку її до оволодіння військовими професіями, формування психологічної та фізичної готовності до служби в Збройних Силах України.

Державним органам влади, громадським організаціям доцільно було б культивувати ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя та захищати його права, визначені законодавством України; формувати толерантне ставлення до інших народів, культур і традицій, активно протидіяти українофобству, аморальності, сепаратизму.

Фейкова інформація про "злих військових із Західної України, які зараз їдуть до регіону (АТО), будуть під загрозою розстрілу змушувати всіх розмовляти виключно українською мовою" (газета "Народна Армія" від 16 вересня 2015 року) і їй подібна, потребує проведення грамотних контрпропагандистських заходів, особливо серед цивільного населення в районах Сходу країни. Необхідно критично ставиться до виступів окремих політичних лідерів, які в питаннях мови і національностей вносять розбрат і не сприяють згуртуванню народів, що мешкають в Україні.

Національно-патріотичному вихованню має сприяти меморіал українських героїв, що створюється відповідно до Указу Президента України з метою увічнення пам'яті про воїнів, які віддали своє життя за свободу України. про мужність і патріотизм захисників Української держави, зміцнення єдності Українського народу.

Необхідно здійснити підготовку комплексної програми військово-патріотичного виховання, налагодити співпрацю з військовими формуваннями України, залучити громадські організації до проведення патріотичних заходів з молоддю.

СТАНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ (ПОГЛЯДИ З МИНУЛОГО)

Фундатором вітчизняної військової психології визнано Шумкова Герасима Єгоровича (1873–1933) – лікаря-психіатра, психолога, психофізіолога, який у 1900–1905 працював при клініці нервових і психічних хвороб Київського ун-та св. Володимира; під час російсько-японської війни був військовим лікарем, служив в психіатричному госпіталі Червоного Хреста в м. Харбін.

У цей час Шумков Г.Є. під впливом польових спостережень за поведінкою бійців приходить до висновку про необхідність дослідження психічних явищ в умовах бою.

Його позиція виходила на той час із того, що науки про душевний стан воїна на театрі військових дій не існувало, хоча представляла дуже глибоку зацікавленість.

Вивчав він воїна у його душевному стані та прояву, визначивши науково, що таке хоробрість, вказавши причини виникненню почуття страху, визначив ті моменти, які сприяють закріпленню хоробрості та героїства.

Військова психологія буде слугувати загальної меті досягнення перемоги.

Матеріалом для військової психології є розповіді під впливом, спостереження й самоспостереження учасників бойових дій. Всі вони можуть бути даними для пізнання душевного стану воїна, якщо достовірні.

Гарантом достовірності розповідей є відвертість і довіра того, хто розповідає до свого слухача – по-перше, по-друге об'єктивна перевірка: відповідність душевного стану розповідача діям та фізіологічним змінам у різні періоди тих подій.

Діяльність д-ра Шумкова Г.Є. потребує глибокого вивчення та осмислення, виходячи з сьогодення та нових позицій військової психології.

*д.ю.н., проф. Еркінбаева Л.К.,
д.э.н., доц. Кантуреев М.Т.
(ЖГУ, Талдыкорган, Казакстан)*

АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ ОБУЧАЮЩИХСЯ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

Интеграционные процессы, происходящие в мировом сообществе во всех сферах человеческой деятельности, затронули также систему высшего образования. В настоящий период формируется единое мировое образовательное пространство, выражающееся прежде всего в гармонизации образовательных стандартов, подходов, учебных планов, специальностей в разных странах мира.

В плане по совершенствованию кредитной технологии, утвержденном министром образования Республики Казахстан, большая роль отведена развитию академической мобильности студентов и преподавателей вузов в рамках реализации Болонского процесса.

Поддерживая данное направление Жетысуский государственный университет им. И. Жансугурова реализует программы академической мобильности, в рамках заключенных договоров сотрудничает с ведущими вузами стран-участниц Болонского процесса, входящие в Европейский союз – Польшей, Латвией, Швецией, Чехией, Бельгией и научными центрами, университетами Казахстана.

Университет активно сотрудничает с университетом Цюриха (Швейцария), Варшавским университетом (Польша), университетом Западной Англии (Великобритания), Софийский университет «Св. Климента Охридского» (Болгария), Таджикским техническим университетом им. академика Н.С. Осими (Таджикистан), Санкт-Петербургским государственным институтом психологии и социальной работы, Ярославским государственным педагогическим университетом им. К.Д. Ушинского (Российская Федерация), Кыргызско-Российским Славянским университетом им. Б.Н. Ельцина (Кыргызстан), Илийским педагогическим университетом (Китай).

Программа академической мобильности предоставляет возможность студентам, магистрантам продолжить образование или приобрести научный опыт за рубежом путем участия в краткосрочной образовательной или научно-исследовательской программе.

В 2011–2012 учебном году 11 студентов ЖГУ прошли обучение по академической мобильности в Рижском технический университете (Латвия) и Варшавском университете (Польша).

В целях реализации внешней академической мобильности на 2012 год приглашены 8 зарубежных профессоров из Швейцарии, Болгарии, Сербии, Польши, России и Украины для чтения лекций студентам, магистрантам и ППС университета за счет республиканского бюджета.

Мобильность имеет важное значение для развития личности. Формирует уважение к многообразию и способность принимать другие культуры, расширяет сотрудничество и конкуренцию между высшими учебными заведениями.

Заїка Л.А. (НУОУ)

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасний стан розвитку освіти відбувається під впливом складного комплексу об'єктивних та суб'єктивних обставин, серед яких визначне значення мають політичні, економічні, соціальні, військово-технічні, правові, військово-географічні фактори. У короткий термін переглядаються стратегічні цінності,

досягнуті у радянський період, впроваджується досвід армій передових країн світу. Тому доцільно розглядати процес підготовки магістрів військового управління з огляду на сучасні запити суспільства та максимально ефективні засоби навчання у системи військової освіти.

Стандарти освіти сьогодення водночас направлені на реалізацію в освіті компетентнісного підходу. Нова парадигма освіти заснована на ключових компетенціях, які покладені в основу нових державних навчальних стандартів. Компетентнісний підхід акцентує увагу на результаті навчання, причому в якості результату розглядається здатність офіцера адекватно діяти в різних умовах професійного середовища. Головною задачею ставиться не передача інформації, а розвиток з опорою на неї здібностей слухачів компетентно виконувати свої функції, вирішувати проблеми та задачі, оволодівати цілісною професійною діяльністю.

Оволодіння такою діяльністю повинно бути забезпечено в рамках якісної замістом, формам, методам, засобам та процесом навчальною діяльністю, коли би у створених психологічних, педагогічних та методичних умовах відбувалася поступова трансформація навчальної діяльності у професійну. Впровадження в освітній процес підготовки майбутніх магістрів військового управління інновацій є необхідним чинником ефективності формування їх професійної компетентності.

Застосування педагогічної інновації передбачає застосування технічних інновацій (спеціального програмного забезпечення, моделюючих навчальних систем тощо). На наш погляд, є доцільним використання систем імітаційного моделювання бойових дій, в яких створені імітаційні моделі достовірно відображають найбільш суттєві якості об'єктів-оригіналів, дозволяють досліджувати об'єкти моделювання на протязі певного часу та, головне, створюють адекватне штучне середовище професійної діяльності військового фахівця.

Системи імітаційного моделювання є засобом навчання для підвищення ефективності процесу формування професійної компетентності слухачів за рахунок того що:

1. Імітаційне моделювання дозволяє не тільки імітувати необхідні дії визначеної системи, а й дозволяє досить гнучко варіювати її структуру, параметри. Можливість ведення дій у бажаному районі розгортання проти обраного противника потребує перегляду звичних схем розгортання сил та їх застосування, змін структур бойового та тилового забезпечення, концепцій застосування збройних сил, вибору зброї та бойової техніки, тощо. Крім того, можливості комп'ютерного моделювання дозволяють створювати такі ситуації та варіанти дій, які з політичних, економічних або інших причин не можуть бути відпрацьовані у ході інших військових тренувань.

2. Імітаційне моделювання може відігравати важливу роль в системах підтримки прийняття рішень, так як дозволяє досліджувати достатню кількість альтернатив (варіантів рішень), програвати різноманітні сценарії при будь-яких вхідних даних. Головна перевага імітаційного моделювання полягає в тому, що

учасники навчального процесу для перевірки нових стратегій та прийняття рішень, завжди можуть відповісти на питання «Що буде, якщо?...».

3. Застосування засобів імітаційного моделювання дозволяє суттєво скорочувати тривалість досліджень порівняно з натурним експериментом (коли він можливий), а також їх вартість, що значно розширює можливості по відпрацюванню питань організації та ведення бойових дій, способів застосування військ (сил) в операціях з урахуванням надходження перспективних систем озброєння та змін у організаційно-штатних структурах.

4. В імітаційному моделюванні може бути забезпечений різний, в тому числі і високий рівень деталізації процесів, що моделюються. При цьому модель може створюватися поетапно, еволюційно. Це дозволяє внаслідок накопичення досвіду застосування існуючих систем моделювання ефективно працювати над удосконаленням моделюючих процесів, втілювати новітні інформаційні засоби та технології в усі форми оперативної та бойової підготовки.

Досвід впровадження систем імітаційного моделювання в навчальний процес Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (НУОУ), оперативну та бойову підготовку Збройних Сил на базі центру імітаційного моделювання НУОУ створюють необхідні умови та перспективи для подальшого розвитку формування професійної компетентності магістрів військового управління за допомогою систем імітаційного моделювання.

*Зубовський Д.С. (НМЦ КП МОУ),
Халіманенко С.М. (ВІКНУ)*

ДО ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНОМОВНОЇ ВЕРСІЇ "ШКАЛИ ДЕПРЕСІЇ ЦЕНТРУ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ"

У соціально-політичних умовах нашого сьогодення екстремальні умови бойових дій часто призводять до виснаження нервово-психічного потенціалу військовослужбовців. Дане виснаження в більшості випадків зумовлює цілу низку деструктивних порушень психічної діяльності, особливе місце серед яких займає стан депресії.

Для психодіагностики депресії в арсеналі психологів знаходиться значна кількість різноманітних методик. Проте, відповідність більшості з цих методик (адаптованих на російськомовних вибірках) необхідним психометричним критеріям в умовах українського соціуму залишається спірною.

Зазначена вище проблема визначила мету нашого дослідження, що полягала в адаптації закордонної психодіагностичної методики для діагностики депресивної симптоматики до особливостей україномовного населення, рестандартизації її нормативних показників.

У рамках дослідження використовувалась "Шкала депресії центру епідеміологічних досліджень" (Self-Report Depression Scale (CES-D)). Комплекс заходів процесу адаптації базувався на алгоритмі етапності, виділеному

Л.Ф. Бурлачуком. Проте в даних тезах будуть представлені лише результати аналізу психометричних показників валідності методики.

Психометричний аналіз здійснювався на вибірці студентів та курсантів, які навчаються у Військовому інституті та на гуманітарних й природничих факультетах Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Загальна кількість респондентів складала 473 особи (350 чоловіків, 123 жінки, середній вік 19,3 роки). Віковий діапазон респондентів варіювався в рамках від 17 до 23 років.

У рамках перевірки конструктивної валідності, відповіді респондентів факторизувались методом головних компонентів з подальшим обертанням VARIMAX з нормалізацією за Кайзером. Рішення про кількість факторів приймалося на основі аналізу діаграми scree-plot та критерію Кайзера.

Проведений аналіз адекватності факторної моделі даному набору змінних, за допомогою обрахування критерію сферичності Бартлетта та міри вибіркової адекватності Кайзера-Маєра-Олкіна (КМО), підтвердили доцільність подальшого аналізу факторизації: критерій Бартлетта (0,090; $p < 0,001$); КМО (0,846; $p < 0,001$).

Результати факторного аналізу цілком узгоджуються із статистичними результатами авторів методики, які констатують розподіл пунктів шкали на чотири фактори, котрі у сукупності описують 48% загальної дисперсії. Зокрема, застосований нами критерій Кайзера продемонстрував, що чотири фактори дозволяють пояснити в сумі 45,5% загальної дисперсії змінних та узгоджуються з компонентами депресії, вбудованими авторами в структуру шкали й представлену відповідними пунктами. Цю ж структуру підтверджує візуальний аналіз діаграми scree-plot.

Окрім цього, проводилося встановлення конкурентної валідності методики. За результатами перевірки було отримано високий рівень кореляції між результатами по використанню шкали CES-D з методикою "Шкала депресії Зунга" (адаптована Т.І. Баклашовою) – $r = 0,69$ ($n = 304$, $p < 0,001$) та достатньо високу кореляцію з результатами методики "Диференційна діагностика депресивних станів" (В.А. Жмуров) – $0,70$ ($n = 289$, $p < 0,001$).

Таким чином, всі дані, що були представлені вище, дозволяють стверджувати про високу валідність адаптованої україномовної методики.

Зяблюк Т.В. (ВІКНУ)

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ДО ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МОЛОДШИХ ОФІЦЕРІВ

На даному етапі розвитку Збройні сили України знаходяться на шляху збільшення кількості осіб офіцерського складу, це можна спостерігати у кількості набору курсантів до вищих військових навчальних закладів. Сучасний

стан справ у Збройних Силах України, передусім участь у проведенні АТО показує, що у його лавах не вистачає осіб офіцерського складу молодшої ланки, а також досвід бойових дій, висуває до сучасного офіцера підвищені вимоги до фахової компетентності, фізичної підготовленості, військово-професійної та психологічної готовності до виконання своїх функціональних обов'язків.

За цих умов одним із головних завдань військового керівництва є створення належних умов для проходження військової служби особами офіцерського складу, а також створення позитивного іміджу Збройних Сил, що це дійсно гідна структура, яка дає можливість отримати якісну освіту та забезпечити всім необхідним для проходження військової служби, що в свою чергу матиме вплив на якісне виконання військовослужбовцями своїх функціональних обов'язків. Однак, як показують численні дослідження, зокрема соціологічне дослідження Центру воєнної політики та політики безпеки, проведене у жовтні 2009 року серед військовослужбовців, позитивне ставлення до свого статусу спостерігається лише у третини (33,9 %) респондентів, а в подальшому продовжувати військову службу готові 38,6 % військовослужбовців, варто зазначити, що в світлі останніх подій на сході України, на мою думку сьогодні ми будемо мати значно вищі показники. На сьогоднішній день, соціально-правовий захист військовослужбовців, матеріальне та грошове забезпечення бажає бути кращим, тому це не сприяє виникненню в них бажання, продовжувати військову службу, з огляду на це є доцільним вивчення розвитку мотивації до військової служби.

Проаналізувавши емпіричні дослідження з даної теми можна зробити наступні висновки: у військовослужбовців переважає робоча направленість особистості (68,4%), над загальножиттєвою (31,6%). Структура трудової мотивації військовослужбовців має наступний вигляд зовнішньо позитивна мотивація (48,4%), внутрішня мотивація (36,6%), та зовнішньо негативна мотивація (15%), досліджено, що 60% військовослужбовців у повсякденній діяльності керуються мотивами уникнення невдач, та 40% мотивацією досягнення. Також військовослужбовці найбільше надають перевагу матеріальним чинникам (48,3%), менші показники має соціальний статус (30%), наступне місце займає творча діяльність (13,4%), та найменша частка виділяє загальну активність (8,3%). Провідним виступає мотив громадянського обов'язку, а другорядними є мотиви підвищення загальної культури. Експериментально було доведено що на мотивацію до військово-професійної діяльності впливає певним чином рівень освіти та рід діяльності до призиву на службу. Також відзначено значний відсоток військовослужбовців, які бажають продовжувати військову службу, що говорить про певний рівень сформованості мотивації до військової служби.

Загалом дослідження показали, що у військовослужбовців склалося позитивне ставлення до військової служби, при низькому рівні задоволеності власною службовою діяльністю.

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ

Сучасний етап розвитку Збройних Сил України характеризується значним посиленням уваги до проблеми надійного й ефективного функціонування людини в умовах військової діяльності.

Бойові дії на сході України привертають увагу багатьох психологів вчених і практиків до надзвичайно актуальних проблем – формування патріотичної свідомості громадян України, військовослужбовців зокрема, їх психологічної готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність державі, надання психологічної допомоги учасникам бойових дій і т.ін.

Означимо першу проблему. Питання зв'язку формування патріотичної свідомості перебувало в центрі уваги значної кількості українських учених, зокрема О.Г. Асмолова, М.Й. Боришевського, Г.С. Костюка, С.Д. Максименка, В.О. Татенка, П.Р. Чамати; Окремі аспекти даної проблематики висвітлені в роботах таких відомих військових науковців, як В.І. Алещенко, В.Ф. Баранівський, В.І. Осьодло, О.Д. Сафін та ін. Питанням, що стосуються формування патріотичної свідомості (ПС), приділялась увага і автора. Однак проблеми розвитку ПС загалом, і в військовослужбовців зокрема, увага поки що приділена недостатня. Для вирішення цієї проблеми важливим є виявлення та реалізація психологічних умов формування патріотичної свідомості військовослужбовців.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, практики та аналізу проведеного констатувального дослідження нами були виявлені наступні психологічні умови:

- зміцнення етнічної самосвідомості особового складу;
- утвердження в свідомості особового складу ЗСУ любові до України та її Збройних Сил, глибоких національних почуттів і патріотичних переконань, поваги до культури, історичного минулого, національних і військових традицій, гордості за належність до своєї держави, віри в її процвітання, згуртування особового складу навколо ідеї незалежності України;
- формування світогляду військовослужбовців через посилення патріотичної спрямованості змісту воєнно-ідеологічної, психологічної підготовки, засвоєння історії України, Збройних Сил, їх традицій;
- формування сукупності правових, психологічних, військово-спрямованих знань;
- забезпечення розвитку моральних, психологічних, духовних, етичних якостей особистості;
- забезпечення взаємодії військових частини із громадськими та релігійними організаціями, родинами у процесі формування патріотичної свідомості військовослужбовців;
- підтримка позитивного морально-психологічного клімату військового колективу;
- розвиток патріотичної рефлексії.

Реалізація зазначених психологічних умов є базою для формування патріотичної свідомості військовослужбовців. Завдання органів військового управління, службових посадових осіб здійснювати відповідну діяльність з метою підвищення рівня морально-психологічного потенціалу Збройних Сил України, патріотичної свідомості особового складу та його готовності до захисту Української держави.

Сформованість патріотичної свідомості характеризує сутність особистісних перетворень у психіці військовослужбовця. Ми розглядали процес формування ПС як систему певного змісту методів, напрямків та організаційних форм, котрі забезпечують найбільш успішне, цілеспрямоване та послідовне формування у військовослужбовців морально-психологічних та вольових якостей, які є складовими ПС.

Виявлені психологічні умови були враховані при побудові моделі формування патріотичної свідомості військовослужбовців. Модель формування ПС, являє собою системний процес, що включає в себе зміст, мету, критерії, показники, суб'єкти, методи та форми, засоби психологічного впливу. Апробація розробленої моделі формування ПС військовослужбовців була проведена у ході формувального експерименту, результати якого підтвердили правильність виявлених психологічних умов та дієвість моделі цього процесу. Зважаючи на це, доцільно вести мову про те, що прояв патріотичної свідомості є результатом сформованих норм, звичок, поведінки.

Напрями подальшої роботи вбачаються в поширенні досвіду формування ПС досліджуваної категорії та адаптації розроблених психолого-педагогічних засобів формування ПС для військових частин, установ, навчальних закладів.

*к.х.н., с.н.с. Канівець М.П. (УНІСЕВР, Київ),
к.т.н., доц. Лях М.А. (УНІСЕВР, Київ)*

ПОКРАЩЕННЯ І ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ВОДІЇВ У ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Аналіз статистичних показників аварійності за останні роки на автомобільних дорогах України засвідчив, що ситуація характеризується нестабільністю і негативною динамікою тяжкості і кількості ДТП. Державні витрати від загибелі та травмуванні людей при ДТП складають біля 5% національного валового продукту. Потреба вирішення проблеми, на наш погляд, прямо і першочергово відноситься до поліпшення системи підготовки водіїв транспортних засобів у тому числі й у Збройних Силах України. Існуюча практика навчання водіїв, обслуговування та виконання ремонтних робіт, перш за все морально застарілої техніки, не можуть бути прийнятними в сьогоденні. Крім того, основна вимога до стану війська: підтримання рівня бойової готовності частин і з'єднань стала проблематичною.

Це особливо проявилось в умовах дефіциту бюджетних коштів. Чітко розуміємо ситуацію, в якій народжується нове покоління військових спеціалістів у ЗС України. Переоснащення відбувається прямо з конвеєрів підприємств новими і модернізованими видами військової техніки, як вітчизняного виробництва так і зарубіжного. Тому, на наш погляд, в існуючих умовах альтернативою початкової підготовки курсантів можуть бути сучасні тренажерні комплекси, які успішно використовуються в усьому світі для навчання людини та відпрацювання певних навичок і умінь самих різних спеціальностей. Зокрема, при навчанні водінню курсантів (слухачів) можна здобути початковий досвід та зекономити пальноє.

В нашій ситуації необхідно звернути увагу на розробки вітчизняних виробників, наприклад, на перший та поки єдиний у Збройних Силах України динамічний комп'ютеризований тренажер автомобіля КРАЗ-5233 "Спецназ" з урахуванням можливих зауважень та сучасного програмного забезпечення. Він виготовлений за технічним завданням Міністерства оборони України на науково-виробничому підприємстві "Метекол" (м. Ніжин). Платформа дозволяє повністю інтегруватися у середовище завдяки моніторам та трьом двигунам під кабіною. (2014р. Військова академія м.Одеса). Водіння справжньої вантажівки та "віртуальної" дві великі різниці. Тому систему навчання військових спеціалістів по удосконаленню фахової майстерності практичного водіння, на наш погляд, необхідно зберегти з визначенням раціональних елементів та вправ на заняттях. На наш погляд, необхідно мати в учбовому закладі реальне базове шасі автомобіля КрАЗ-6322 "Солдат" (6х6), для вивчення будови та практичного навчання. Адже "АвтоКрАЗ" переорієнтовує ринок, має спільні розробки і вже випускає 33 базові моделі, більш як 260 модифікацій і комплектацій автомобільної техніки. Підприємство має всі можливості для забезпечення української армії сучасними, потужними вантажівками з будь-якими компонувальними рішеннями. Особливістю теоретичної підготовки, як показує практика, перш за все по ПДР, має бути фахова подача матеріалу на сучасному рівні, жорсткий контроль самостійної роботи курсанта (слухача) по блокам пройдених тем з обов'язковим внутрішнім екзаменом у ВНЗі (школі).

Кватернюк К.О. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ ТВАРИН У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ

Протягом декількох тисячоліть людина використовує у військовій справі силу і витривалість тварин, їх нюх, зір і слух, здатність плавати і літати. Всього лише 100 років тому без них були немислимі ні бойові дії, ні постачання і забезпечення військ. Завдяки появі машин і приладів сьогодні немає необхідності проривати ворожий лад атаками кавалерії, підвозити снаряди на конях або відправляти поштових голубів. Разом з тим поки не вдалося створити технічні засоби, за своєю чутливості зіставні з гостротою органів чуття тварин,

штучний розум не може так само швидко і адекватно пристосовуватися до динамічно мінливих умов, як це роблять живі істоти, від природи наділені унікальними інстинктами.

Найпростіша і поширена задача, вирішення якої практично неможливо без участі службових собак, – це охорона об'єктів і ділянок території. Розробка і повсюдне впровадження камер дистанційного спостереження, електронних датчиків дозволяють створювати системи забезпечення безпеки, здатні надійно працювати в цілодобовому режимі. Однак вони є статичними, вимагають постійного чергування операторів і кваліфікованого обслуговування, встановлюються тільки на ретельно обладнаних в інженерному відношенні об'єктах (наявність смуги вільного огляду, надійних загороджень, обмеженої кількості входів і виходів, безперебійного електроживлення), уразливі від зовнішніх впливів, їх розгортання вимагає певного часу, фізичних і матеріальних витрат. Собаки, в свою чергу, готові до несення служби на території зі складним рельєфом і обмеженим оглядом через кілька хвилин після прибуття на нове місце. Вони можуть бачити при дуже слабкому освітленні, розрізняючи більше 10 тис. Відтінків камуфляжного забарвлення. Гострота їх слуху дозволяє фіксувати наближення людини на землі, під землею, на воді і навіть під водою. Але найголовнішим робочим якістю цих тварин є здатність виявляти порушника по запаху через деякий час після перетину охоронюваного периметра, що дає можливість негайно організувати переслідування. Досвідчена і добре тренована собака бере слід і через 12 год, наздоганяючи порушника, що віддалився від місця на 5 км. За цим же нормативам тварина, атестоване на рівень патрульної собаки, виявляє вдень і вночі замаскувався людини на дистанції до 100 м на слух, візуально і за запахом. Службові собаки застосовуються також при прочісуванні місцевості для активного пошуку та затримання розвідників, диверсантів, снайперів, партизанів (повстанців), військовослужбовців ЗС противника, що потрапили в оточення, членів екіпажів збитих ворожих літальних апаратів. Під час в'єтнамської війни американці широко використовували собак для пошуку підземних тунелів і укриттів, кабельних ліній зв'язку, якими користувалися партизани. Важливий напрямок використання собак у збройних силах пов'язано з виявленням вибухівки, зброї та в певній мірі, наркотиків. Фахівці вважають, що собака може ідентифікувати розшукувану речовину по декількох молекул, що потрапили в її носову порожнину. Така точність аналізу без участі тварин може бути забезпечена тільки в лабораторних умовах. Ця здатність використовується при розмінуванні місцевості, проведення обшуків у будинках та інших будівлях, огляді транспортних засобів та людей на контрольних пунктах. В цілому, незважаючи на масове впровадження останніх науково-технічних досягнень у військову справу, тварини продовжують використовуватися в зарубіжних арміях для вирішення широкого кола бойових і спеціальних завдань, а також для підтримки у військовослужбовців високого морального духу і формування в суспільстві привабливого образу збройних сил.

ФІЛОСОФІЯ ЗМІН ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ СТУДЕНТАМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

На вибір цілей виховання нових генерацій впливає багато факторів, тут перехрещуються різноманітні пріоритети. У сучасній Україні унаслідок втручання керівників Росії сталося збурення в усіх сферах, яке має як негативні, так і позитивні наслідки. Ми вважаємо актуальним завдання корекції цілей виховання і навчання з врахуванням тих найновіших явищ, що сталися в останні два-три роки, а також можливих впливів у майбутньому.

Незважаючи на дуже велику кількість публікацій з теми скерування інновацій в освітній системі (тільки для України 1990–2015 років ми можемо вказати сотні творів і документів), вона не тільки актуальна, а й відзначається підвищенням ускладненості через поєднання прискорення науково-технологічного прогресу та появою усе більшої кількості конфліктів і суспільних нестабільностей. Хоч вони мають вплив на все населення, та найгостріше реагує на інноваційні та інші зміни молодь старшого шкільного і студентського віку. Не тільки керівники України, а й колективи ВНЗ повинні безперервно коригувати свою діяльність, орієнтуючи її на максимальний і позитивний навчальний і виховний вплив на студентів.

Особливо важливим стає врахування явища розгортання глобальної і транскордонної "консцієнтальної війни ХХІ ст." – організованого впливу на мислення і світогляд об'єктів нападу, уможливленої безприкладними змінами в інформаційній сфері, що настали після переходу на е-сигнали (цифровий запис) і формування швидкісних світових мереж зв'язку. Не заглиблюючись у деталі, вкажемо на виникнення конкуренції між ЗМІ і соціальними мережами за увагу студентів, за розподіл їх часу упродовж доби. Збільшення кількості і сили впливів на українських студентів має привернути увагу філософів, які цікавляться освітньою тематикою, до рефлексії на сучасність і вибором стратегії руху до майбутнього.

У найближчому оточенні Україна має російський приклад інтенсифікації пропаганди та орієнтацію молоді спершу на об'єднання на основі національної ідеї "Третього Риму", а пізніше – використання її енергії для класичних (територіальних) і новітніх (транскордонні психологічні впливи) інвазій. Архетип поведінки землеробів виключає доцільність запозичення російського виховного взірця в Україні, але примушує захищати себе через вимушені витрати на оборону. Патріотизм нам не завадить, але не російського зразка.

Інший взірець для наслідування у вихованні – країни-члени Європейського Союзу, що захищаються колективно (НАТО), а світогляд молоді скеровують на наукові і суспільно-демократичні цінності. Поступово виникає нова континентальна спільність, де ключовим словом у вихованні є "європейськість". Саме на теренах Європи були створенні конвенції з прав людини і захисту дітей. Можливо, подібна скерованість на якість і безпеку життя зумовили нове досягнення європейців – винахід дешевих плівкових сонячних фотоелементів (Лозанна, 2013).

Звертаючись до студентів, викладачі українських ВНЗ мають інформувати їх, що вказане та інші близькі відкриття в сонячній енергетиці разом з прискоренням удосконалення 3D-принтерів гарантують близьке зникнення основного джерела сили Росії – продажу нафти і газу. Втрата цих коштів зробить бюджет надто малим для утримання Збройних сил і підкупу народів Північного Кавказу та інших регіонів, тому Російська Федерація неминуче і назавжди зникне, як свого часу Австро-Угорщина чи інші подібні імперії. Україні така доля не загрожує, адже несправедливі та підступні дії росіян, масовість їх ненависті надовго знизили бажання українців спілкуватися з ними і розвивати якісь спільні проекти.

Зростає розуміння культурної і наукової безперспективності російської мови на всій території України, переважна більшість населення якої вже готує до приєднання до НАТО, яке так ефективно захищає від російського гніву малі держави. Одночасно поширюється розуміння необхідності оволодіння англійською мовою не тільки в аспектах туризму чи наукових публікацій, а й отримання від наших західних союзників по-справжньому ефективної допомоги.

доц. Коваль Ю.В. (ВІКНУ)

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТА

Психолого-педагогічні дослідження засвідчують, що в сучасних умовах науково-технічної революції та інформаційного буму будь-який спеціаліст, у тому числі і військовий, мають підвестися на дослідницько-творчий рівень своєї професійної діяльності, який у недалекому майбутньому буде обов'язковим для кожного фахівця. Тому спрямованість на творчий характер діяльності військових спеціалістів має бути чи не найголовнішим пріоритетом розвитку військової освіти.

Слід сказати, що вищим досягненням людського буття є творчість. Творчість – це специфічний вид життєвої активності людини, характерний тим, що тут створюється щось нове, оригінальне, неповторне, чого ніколи ще не було.

Відповідно, творчий акт може метафорично розумітися як акт божественного творіння, як процес актуалізації принципово нової якості, що є предметом аналізу синергетики.

Синергетика, нова міждисциплінарна галузь знання, своєрідна міждисциплінарна рефлексія, наука про відкриті дисипативні (нелінійні) системи, що виявляють стани динамічного хаосу, невизначеності в момент переходу зі старого стану в новий, підвела хаос як явище у ранг наукової реальності. Хаос, як джерело нового, є своєрідною умовою творчості.

В даний момент існує два напрямки психодіагностики творчого потенціалу людини. Традиційний напрямок передбачає тестування інтелектуально-образного потенціалу творчої активності. Нетрадиційно-інноваційний напрямок пов'язаний з діагностикою здатності до парадоксального, багатозначного,

"сутінкового", діалектичного мислення, до створення незвичайних контекстів, метафор та ін.

В цілому можна виокремити деякі конкретні методики розвитку творчої особистості, що передбачає і певну психологічну корекцію особистості людини. Це й традиційні навчальні заходи розвитку інтелекту, а також методи інтеграції свідомості і підсвідомого, розвитку метафоричного, парадоксального, багатозначного світосприймання. Це й використання методу евритмії (як особливого виду мистецтва, застосованого у системі вальдорфських шкіл: синтез думки і слова, кольору і музики, рухів тіла і душі), ігрових методик, технік нейро-лінгвістичного програмування по "розкріпаченню" витиснутих сенсорних модальностей людини, що дозволяє їй включатися у процес предметно-перетворювальної діяльності всім цілісним організмом, оскільки відчуженість однієї з сенсорних модальностей у процесі конструктивно-творчої взаємодії зі світом призводить до розширення "кола" відчуженостей людини. Це й розвиток рольового аспекту людини, що можна досягти за допомогою імаготерапії Дж. Волпера, рольових ігор, психодрами Дж. Морено, які дозволяють значно розширити рольовий репертуар людини. Це й методики з розвитку надситуативної активності як спроможності рефлексувати майбутнє, тобто існувати в потенційно-можливому вимірі, що досягається за допомогою когнітивно-світоглядних терапій і корегуючих методів (спрямованих на подолання перекручувань у засобах прийому, переробки і структурування інформації у процесі когнітивної репрезентації світу й "Я", що зумовлює формування дезадаптивних когнітивних схем). Це й методики катарсису, символдрами, відреагування, холотропної терапії, самовираження і корекції за допомогою мистецтва.

Отже, ми розглянули інтегрований підхід до формування творчої особистості та окреслили головні шляхи цього важливого процесу. Природно, що все це потребує експериментальної апробації.

*Копаниця Д.М. (ВІКНУ),
к.психол.н., доц. Васильєв С.П. (ВІКНУ)*

ДО ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АТО

Проблема психологічної адаптації різних категорій особового складу сьогодні стає однією з найважливіших у практиці соціально-психологічного супроводу особового складу під час бойових дій. Перспективним напрямком цих досліджень є вивчення процесу психологічної адаптації військовослужбовців, що брали участь в АТО. На початковому етапі проведення АТО експерти визначили наступні дезадаптаційні прояви особистісного та групового характеру:

1. Психологічна невідповідність особового складу, який був призваний до лав Збройних Сил України під час часткової мобілізації, виконувати свій військовий обов'язок;

2. Психологічна нестійкість особового складу і як наслідок вагомий процент відмов виконувати накази відповідних командирів;

3. Психологічна нездатність підкорюватись командирам, які за віком були значно молодші, але за посадами вище, і як наслідок створення нездорової психологічної атмосфери в підрозділах військових частин в зоні бойових дій;

4. Психологічне небажання відмовитись від вживання алкогольних напоїв, що ставило під сумнів виконання визначених бойових завдань, приводило до прискореної алкоголізації військовослужбовців в умовах дії факторів бойового стресу.

В подальшому, завдяки організації попередньої бойової та психологічної підготовки призваних за мобілізацією військовослужбовців у навчальних центрах, кількість осіб, які відмовлялися брати участь у проведенні антитерористичної операції, стало менше 5%. Цьому сприяла робота мобільних груп психологічного забезпечення, що складалася з фахівців-психологів.

Психологічна адаптація військовослужбовців до умов бойових дій та специфіки АТО – є складовою комплексу заходів психологічної роботи, який повинен включати психологічну підготовку військовослужбовців до бойових дій, психологічний супровід в районі виконання завдань та заходи реадаптації та психологічної реабілітації після повернення в місце постійної дислокації військових частин. Забезпечення психологічної адаптації – є важливою частиною психологічного супроводу. Від якості та ефективності проведення цих заходів та професійної компетенції психологів залежить вірогідність отримання військовослужбовцями психотравм, характер та тривалість подальшої реадаптації та реабілітації.

д.філос.н., проф. Корсак К.В. (КМУ, Київ)

"УКРАЇНЬСЬКА ІДЕЯ – ХХІ" – ДУХОВНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ І ОБОРОННИЙ ЗАСІБ ДЛЯ ВІТЧИЗНИ

Є підстави вважати, що у світоглядному аспекті найбільш **актуальним** для сучасного населення України, що консолідується у цілісну націю у процесі вимушеної відсічі ворогам, є синергетичне формування об'єктивної і плідної самоідентифікації як частини Європи і світу. **Публікації попередників** з цього приводу **є міфами, неправдою, упередженнями** і злісною пропагандою, тому зазвичай висновок з усього цього формулюють доволі невтішний – Вітчизна все ще не має креативної і перспективної "Української ідеї".

Автор ніколи не шкодував уваги цьому феномену, але в своїх рефлексіях досяг точки біфуркації і спроможності до оригінальної пропозиції тільки нещодавно під тиском дуже великої кількості несподіваних відкриттів українських і зарубіжних науковців (головне хобі автора – моніторинг наукових і технологічних досягнень). Вони є наслідком поєднання результатів проекту "Геном 2000" у застосуванні до генетичних характеристик сучасних народів, більш точного археологічного датування та інших досягнень. Спираючись на вказані

й інші науково підтверджені факти, автор створив нову "Українську ідею – XXI".

Цей варіант "Української ідеї – XXI" має історичну (ІСТ) і футурологічну (Ф) частини та у дуже стислому викладі являє собою комплекс перевірених наукових фактів, а саме:

ІСТ-1 – Перший корінець українців походить з Близького Сходу, де вони входили у групу винахідників рільництва, скотарства і металургії міді. Збільшення чисельності спонукало повільне поширення на Захід і Північ, заселення зручних теренів від Дону аж до Атлантики й формування всіх європейських народів-землеробів.

ІСТ-2 – Спершу (8000 р. тому) пращури заселили долини річок, які впадали у тогочасне прісне і мале Чорне море, але після появи вузької Босфорської протоки змістилися на північ і зустріли свій другий корінець – мисливців-аріїв. На тлі кохання і приязні сформувався новий народ – україноарії, які мали щастя тривалого "золотого періоду" Трипільської культури, чому сприяли їхні численні досягнення.

ІСТ-3 – Головні з них – **коні і вози**. Україноарії єдині у світі 6000 р. тому успішно одомашнили коней-тарпанів, винайшли досконале колесо і транспорт, чим викликали безліч наслідків у сферах економіки, війни, міграцій і генетичного змішування. Вони винайшли протоіндоєвропейську мову і поширилися усюди, куди можна було добратися на возах.

ІСТ-3 – Тисячоліттями україноарії змагалися з ворожим впливом за збереження власної ідентичності. Хоч не всі їхні винаходи були успішними (Змійові вали, підземні сховища, заселення теренів ризикованого рільництва й ін.), та загалом наші гени й мова не зникли, а збереглися на великій території. Половину генів великороси отримали від наших пращурів з Чернігівщини-Сіверщини у результаті раптового їх злиття з угро-фінами на теренах Московії у зовсім недалекому минулому.

Ф-1. – Сучасна Україна не зможе швидко сягти добробуту в конкуренції на світовому ринку на основі індустріальних технологій. У даний момент Доля в черговий раз надала українцям новий шанс здійснити прорив у майбутнє. Основою стане цілковита трансформація енергетичної бази через заміну всіх наявних джерел павутинної товщини плівковими перовськітними (відкриття 2013 р., М.Грьотцель, Лозанна) та іншими сонячними фотоелементами. **Практично безкоштовна і цілком "родинна" електрика** має поєднатися з усе більш досконалим виробничим знаряддям – **реплікаторами (3D-принтерами)**.

Ф-2. – З весни 2014 р. йде вільна конкуренція і вдосконалення реплікаторів, які працюватимуть на безкоштовних природних матеріалах. **Сонячні фотоелементи, плівкові наноконденсатори і акумулятори, вдосконалені реплікатори** без надмірних труднощів цілком спроможна виготовляти сучасна промисловість України. Мрії Тараса Шевченка щодо життя земляків близькі до реалізації, а всі наші вороги і заздрісники зникнуть назавжди.

СУЧАСНІ НАУКИ ПРО ВПЛИВ НА ГРОМАДЯН ВІЙНИ-XXI

Незаперечним є факт дуже швидкого і загалом несподіваного прогресу технологій і засобів створення і використання інформації, що стало можливим після переходу від її традиційного запису на папері, фотоплівках чи магнітних стрічках й так званої "аналогової" радіо- і телетрансляції (із використанням модуляції електромагнітних хвиль) до дискретного чи "цифрового" запису й відтворення в елементарній двійковій системі. За час життя одного покоління вартість одиниці інформації зменшилася у мільйони разів, густина запису і швидкість переміщення – зросли ще дужче. Цифрова інформація уже стала майже безкоштовною і загальнодоступною. Ця особливість не зникне ніколи, адже прогрес може тільки удосконалювати інформаційно-комунікаційну техніку.

Та цей значний вигреш для всього людства і кожного громадянина супроводжується небажаним недоліком – практично цілковито відсутні засоби, які спроможні захистити людину та суспільство від дії шкідливої для них інформації, від виникнення під її впливом емоційних травм, ураження психіки, пошкодження нервової системи, навіть збоїв у роботі головного мозку. Процес створення і застосування цих шкідливих сигналів отримав назву **"консцієнтальна війна"** (позначимо її як **"війна-XXI"**) – поєднання ураження свідомості, порушення логіки мислення, активізація негативних емоцій, скерування діяльності на виконання тих цілей, що бажані для ініціаторів цього нападу.

Так сталося, що Україна перебуває у самісінькому епіцентрі грандіозної консцієнтальної війни, яку з моменту відновлення її незалежності проводять політичні, економічні, військові об'єднання, зокрема Росія, США, НАТО, ЄС. На жаль, освітяни України, як і переважна більшість населення, має дуже низьку обізнаність про характер та особливості консцієнтальної війни. Саме це й зробило Україну порівняно "легкою здобиччю" для іноземних нападників. Практично відсутні такі матеріали й аналізи, що пояснювали б ситуацію і давали змогу підвищити спроможність протидіяти ворожій навалі "зразка XXI століття".

Мета наших тез – вказати освітянам новітню інформацію наукового характеру, яка може бути корисною для пояснення слабкої опірності пересічних громадян до впливу брехливої та емоційно небезпечної інформації усіх сучасних видів – друкованих видань, радіо, телебачення та Інтернету. На основі цих наукових даних висловимо пропозиції щодо можливості опору та перемоги в консцієнтальній війні. Для зміцнення захисту молоді і решти населення від війни-XXI ми радимо звернутися не до психології чи фізіології, а до групи тих природничих наук, що сформувалися нещодавно і вивчають людину комплексно і на різноманітних рівнях. Це етологія, нейромолекулярна фізіологія та кілька менш істотних підрозділів сучасної біології. Перша пояснює природно-генетичні витоки людської поведінки, інші успішно відкривають закони діяльності людського мозку, створюючи цим перспективи їх застосування у системі освіти.

Етологи довели, що мільйони років еволюції ссавців готували їх до участі в традиційних війнах чи силових сутичках, а придбані риси непридатні для перемоги над ворожим нападом у стилі війни-XXI.

Але вивчення цих законів та ознайомлення із законами роботи головного мозку дає змогу, як мінімум, бути готовим до нападу, усвідомлювати і зусиллями критичного мислення перебороти його головні негативні наслідки.

Отже, відсутність успадковано-природного захисту від війни-XXI не зробить нас безпомічними жертвами, якщо серйозно змінити зміст шкільного навчання, скоротити малокорисні розділи точних наук й акцентувати саме ті новітні відкриття, які захистять наші майбутні покоління від будь-яких нападів на їх свідомість і спроможність до мислення.

*Корчак О.В. (ВІКНУ),
Савкова В.П. (КНУ ім. Т. Шевченка)*

ОБґРУНТУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ВПЛИВУ НА ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ В ІНТЕГРОВАНІЙ СИСТЕМІ ВО ДЛЯ ВВНЗ

Розроблено метод вибору системи показників впливу на якість підготовки військових фахівців в інтегрованій системі військової освіти (ВО) для вищого військового навчального закладу (ВВНЗ). Сутність її полягає в проведенні експертного оцінювання методом аналізу ієрархій на підставі аналізу нормативно-правової бази і інформації, яка отримується в результаті діяльності ВВНЗ. При цьому алгоритм вибору необхідного методу аналізу ієрархії має наступний вид: якщо кількість показників впливу якості освіти (ЯО) є невеликою (7-9), то необхідно застосовувати класичний метод аналізу ієрархій (МАІ). Навіть при наявності зовнішніх спотворюючих факторів при такій кількості показників можливою похибкою можна знехтувати; якщо кількість показників ЯО є великою (15 і більше), але закономірності спотворення еталонних значень елементів матриці попарних порівнянь невідомі, то застосовується перша модифікація МАІ; якщо кількість показників ЯО є великою (15 і більше) і відомо, що похибка визначення еталонних значень матриці попарних порівнянь збільшується при із зростанням їх кількості, то застосовується друга модифікація МАІ; якщо кількість показників ЯО є великою (15 і більше), похибка визначення еталонних значень матриці попарних порівнянь не залежить від кількості показників, але відомо, що спотворення значення елемента матриці попарних порівнянь від істинного значення тим більше, чим більше цей елемент відрізняється від 1, то застосовується третя модифікація МАІ. При цьому, як правило, повинен бути відомий механізм спотворення кожного із показників і таких механізмів може бути багато для однієї сукупності показників.

При цьому зазначені показники поділені у відповідності до організації і проведення навчально-виховного процесу (НВП) у ВВНЗ на три блоки: Блок 1 – показники впливу на організацію і проведення вступної кампанії; Блок 2 – показники впливу на організацію і проведення НВП у ВВНЗ; Блок 3 – проходження військової служби на первинній посаді за призначенням.

Обґрунтовані показники є складовим елементом для розробки математичної моделі інформаційно-аналітичної системи моніторингу якості освіти ВВНЗ.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРУСТРАЦІЇ

Службово-бойова діяльність військовослужбовців Збройних Сил України на сучасному етапі характеризується значною динамічністю, напруженістю та раптовістю кардинальної зміни умов обстановки. Поступово вирішуються комплексні проблеми українського війська. При цьому окремі аспекти, все ще потребують серйозних зусиль: якісне матеріально-технічне забезпечення, посилення ролі та навченості фахівців по роботі з особовим складом у справі організації психологічного забезпечення. Адже саме людина – суб'єкт, особистість залишається найвищою цінністю та все ще залишається досить слабкою ланкою.

Кожна людина по-різному переживає складнощі та труднощі обов'язків служби. Незвичність нових умов, зміна звичного способу життя, наявність проблем різного характеру. З'ясування психологічних особливостей фрустрації особистості набуває важливого значення у зв'язку з актуальним завданням формування стійкості особистості до впливу несприятливих життєвих факторів.

Існують труднощі й у розумінні самого терміна "фрустрація". Якщо звернутися до філології цього терміна, то *frustration* означає розлад (планів), знищення (задумів), тобто вказує на ситуацію, що травмує, за якої зазнається невдача. Явища фрустрації характеризує ситуації, коли діяльність блокується через непереборну перешкоду, хоча виключно такими ситуаціями обмежити сферу фрустрації не можна. Є неясності в тому, до чого відносити термін фрустрація: до зовнішньої причини (ситуації) або до реакції, що її викликала (психічний стан або окремі реакції).

Фрустрація повинна розглядатися в контексті більше широкої проблеми витривалості (стійкості) стосовно життєвих труднощів і реакцій на ці труднощі. Так найчастіше в закордонній літературі під фрустрацією розуміється факт перешкоди на шляху реалізації мотиву або відповідна реакція на вплив фактора, що травмує. Наприклад, було б доцільно, подібно тому як відрізняють стрес – психічний стан від стресора – його збудника, аналогічно розрізняти фрустратор і фрустрацію – зовнішню причину і його вплив на організм й особистість.

До фрустраторів можна віднести: 1. Незадоволення базових потреб 2. Потреба у безпеці – загроза життю, зниження стану здоров'я, неясність майбутнього. 3. Соціальні – сім'я, дружба – поява бойових побратимів. 4. Повага – пошук самоповаги, поваги товаришів, набуття впевненості в собі. 5. Самовираження – військово-прикладне, моральне. Фрустратори існують як об'єктивно так і суб'єктивно. Емоційний стан людини, що зазнала впливу фрустратора характеризується негативністю та супроводжується негативними емоційними проявами, такими як агресія, гнів, роздратування, почуття провини тощо. Фрустрацію можна розглядати як одну з форм психологічного стресу.

На суспільному рівні толерантність до фрустрації обумовлюється гуртуючим впливом загальних ідеалів і цілей, спільної діяльності при загальному переживанні незгод на груповому рівні груповою підтримкою, згуртованістю, колективізмом, позитивними емоціями; на особистісному – розумним способом життя, здатністю особистості до пошукової активності, умінням "благополучно" переживати невдачі.

*к.т.н. Лещенко О.И. (ОГАТРК, Одесса),
Бат М.З. (БГЭУ, Минск),
Нестеренко В.А. (БГЭУ, Минск)*

ВЫЯВЛЕНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ ПОЗИЦИИ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЁЖИ

Явление активной гражданской позиции играет важную роль в любом государстве. Это понятие подразумевает участие человека в жизни общества, то есть его сознательные действия и поступки, направленные на реализацию общественных интересов. Именно поэтому каждый человек, который хочет жить в демократическом обществе, должен всегда проявлять свою гражданскую позицию.

В наши дни общество не может обойтись без тех людей, которые становятся двигателем в реализации общественных интересов. Образованная патриотичная молодежь, умеющая соотносить свои взгляды с исторически существующими мировоззренческими системами, – это та основная сила, которая двигает общество вперед.

Прошлое родного края всегда вызывает чувство гордости. В наше время бесценным образцом патриотизма и нравственности является героический поступок ветеранов войны. Быть человеком с активной гражданской позицией – значит быть в ответе за свою страну. Прошло уже 70 лет, но подвиг нашего народа в Великой войне – остается высшим примером самоотверженности и любви к Родине.

Целью нашей работы стало выявление уровня гражданской позиции у современной молодежи в республике. Для этого было проведено исследование на базе БГЭУ. Исследование дало следующие результаты:

Помимо выявления уровня гражданской позиции у молодежи, необходимой частью нашего исследования являлось изучение основных качеств современного человека, обладающего активной гражданской позицией. На основе полученных данных был составлен качественный портрет современного человека, занимающего активную гражданскую позицию в обществе. Патриотизм (17%), смелость в поступках (12%), честность в делах (9%), ответственность (7%), а также активность в общественной жизни общества (11%) – вот главные качества, которые испытуемые выделили из многообразия в результате исследования. Помимо этого, не последнее место занимают такие черты, как целеустремленность (5%), толерантность (4%), мужество (4%), доброта (4%), уверенность в себе (4%), образованность (4%), подразумевающая наличие высшего образования, настойчивость (3%) и добросовестность (3%), которую следует понимать как порядочность. Нужно также отметить те качества, которые в соответствии с процентным соотношением заняли свои места в конце списка. Справедливость (2%), инициативность (2%), самоотверженность (2%) и оптимистичный взгляд на мир (1%) – всё это есть те стороны характера, без которых не обойтись человеку, проявляющему активную гражданскую позицию.

ФУНКЦІЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩОЇ ЦІННОСТІ

З давніх часів і до наших днів європейська освіта розвивалась як ціннісна система. І хоча в різні історичні часи (епохи) в різних країнах європейського простору цінності освіти різнилися, їх головний вектор залишався практично незмінним: від античності і до наших днів в центр освітнього простору європейська освіта незмінно ставила Людину як найвищу цінність, створену Природою і Богом.

Толерантність постає як категорія, зміст якої багатошарово, і недостатньо чітко визначено в сучасній науці. Виявлено кілька напрямків трактувань сутності толерантності з точки зору різних наукових підходів.. Як соціально-філософське поняття толерантність – це принцип терпимості одного соціального суб'єкта до політичних, етнічних, конфесійних та інших особливостей іншого соціального суб'єкта, тобто визнання світоглядного, релігійного, соціально-політичного, культурного, національного та етичного плюралізму. Він передбачає діяльність, взаємодію соціальних партнерів на основі рівності, відкритість соціальному досвіду іншого, збереження індивідуальної своєрідності кожного з них і досягнення згоди без утиску їх індивідуальних інтересів на основі діалогу та ненасильства, переважно методами роз'яснення і переконання. Активна толерантність означає духовну відкритість, визнання толерантної позиції в майбутньому. Під суб'єктами толерантності розуміються різні індивіди, соціальні групи, суспільні інститути, суспільства, на які поширюється принцип толерантності, з якими можливий пошук компромісу.

Виходячи з даних компонентів, що складають структуру толерантності, дослідники виділяють такі функції толерантності:

1) мотиваційна (визначає склад і силу мотивації соціальної діяльності та поведінки, сприяє розвитку життєвого досвіду, тому що дозволяє особистості прийняти інші точки зору і бачення вирішення проблем. Спонукає до розширення контактів, діалогів, діяльності, до конструктивної взаємодії з оточуючими);

2) інформаційна (розуміння ситуації, особистості іншої людини);

3) регулятивна (толерантність має тісний зв'язок з вольовими якостями людини: витримка, самовладання, саморегуляція, формованими в процесі виховання);

4) адаптивна (дозволяє особистості сформувати в процесі спільної діяльності позитивне, емоційне, стійке ставлення до самої діяльності, яку здійснює особистість, до об'єкта і суб'єкта спільних відносин).

Вищевикладені теоретичні положення дозволяють уточнити функції толерантності як соціально значущої цінності та пов'язати їх з роллю освіти у формуванні толерантної особистості.

Формування толерантності у підростаючого покоління в даний час являє собою відображення об'єктивної потреби суспільства в новому типі особистості – людині толерантній (*homo tolerans*).

Ці процеси знаходять відображення в науковому знанні. Толерантність може стати цінністю людини в процесі освіти і самоосвіти, формування нового ставлення до представників інших етнічних груп, соціальних спільнот, боротьби зі сформованими негативними стереотипами, агресивністю.

Система вищої освіти може бути розглянута як фактор формування толерантності. Актуальність формування толерантності в системі вищої професійної освіти обґрунтовується в його сучасній парадигмі: орієнтація не стільки на передачу знань, які постійно застарівають, скільки на оволодіння базовими компетенціями, що дозволяють потім – в міру необхідності – здобувати знання самостійно. Основою нової парадигми освіти є "інноваційна освіта", головним принципом якої виступають: "збереження та розвиток творчого, особистісного потенціалу людини..., формування світогляду, заснованого на варіативності рішень, терпимості до інакомислення і моральної відповідальності за свої дії...".

Макеєва О.А. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. У зв'язку із змінами в соціально-економічному, політичному житті суспільства, та в умовах реформування системи вищої освіти, вимоги до випускників вищих навчальних закладів постійно зростають. Окрім професійно-необхідних знань, умінь та навичок майбутні фахівці мають оволодіти високим рівнем корпоративної культури, що дозволить їм бути конкурентоздатними на ринку праці.

Закономірностями формування професійних та особистісних якостей фахівця займалися такі науковці як Андрущенко В., Васянович Г., Гершунський Б., Дубинчук О., Дьомін А., Зязюн І., Козаков В., Ничкало Н., та ін.

Мета – теоретично обґрунтувати необхідність формування корпоративної культури майбутніх фахівців у вищій школі.

Необхідність вирішення цієї проблеми зумовлена не лише її соціокультурною важливістю, а й суперечністю між вимогами до рівня сформованості корпоративної культури майбутніх фахівців та недосконалістю системи щодо її формування у процесі професійної підготовки.

Особливими перевагами наявності високого рівня сформованості корпоративної культури у майбутніх фахівців є:

- високий рівень корпоративної культури майбутніх фахівців дасть можливість їм бути конкурентоздатними на ринку праці, а також, вдало пройти процес адаптації на робочому місці до трудового колективу.

- науково доведеним є той факт, що високий рівень сформованості корпоративної культури майбутнього фахівця впливає на ефективність його роботи та навчання.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та останніх досліджень показав, що основними завданнями, що забезпечать формування корпоративної культури майбутніх фахівців є вдосконалення змісту навчальних програм дисциплін, проведення відповідних тренінгів та наукових заходів щодо означеної проблеми, модернізація форм, методів та засобів навчання.

Як висновок зазначимо, що через стрімкі зміни в соціально-економічному та суспільно-політичному житті, проблема формування корпоративної культури майбутніх фахівців є досить актуальною на сьогоднішній день, та є не достатньо дослідженою у педагогічній теорії та практиці. Перспективою подальших розвідок ми вбачаємо у розробці науково-методичного забезпечення процесу формування корпоративної культури майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки.

д.пед.н., проф. Маслов В.С. (НУОУ, Київ)

ВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК АКТУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується багатьма позитивами і негативами. Суперечливий характер цього періоду відображається в повному обсязі і на змісті, і на формі освітньої діяльності.

З одного боку, активно беруться на озброєння всі, без будь-якої диференціації, інновації західних педагогічних шкіл, але при цьому продовжується напрацювання своїх, авторських методик і технологій навчання та виховання.

З іншого боку, разом із соціально-політичними складовими нашого спільного минулого активно забуваються також і кращі освітні традиції. А серед них традиція гімназії, ліцею, університету навчати красномовства. Красиве, грамотне мовлення завжди було символом високої освіченості, культурності, інтелігентності.

Але з ходом історичного розвитку поступово роль красного слова знецінювалася. Відбувалася трансформація самого призначення вербального спілкування, його змісту і ролі в людському житті. На превеликий жаль, і тут також дуже добре проглядається політичний, ідеологічний компонент.

Проблема вербальної комунікації, ораторської майстерності на різних рівнях досліджувалася багатьма українськими вченими та педагогами-практиками. Але, судячи з усього, підвищення культури мови, ораторської культури професіоналів і керівників усіх рівнів залишиться нездійсненою мрією, поки не стане загальнодержавним завданням. Хотілося б, щоб для заняття значущої державної посади здобувачу було б вкрай недостатнім просто бути етнічним українцем.

У наш час гарне говоріння поступово стає проблематичним не тільки з точки зору фахівців-філологів, психологів, педагогів, соціологів і т.д.

Дійсно, є важливі, фундаментальні державні завдання: економіка, добробут, тривалість життя і т.п. Але якість освіти, освіченість дітей та молоді – це завтрашній день народу, країни, держави.

У нашому педагогічному підході до ораторської майстерності представлені кілька модулів. Основний акцент робиться на практикуми і тренінги, мета яких – цікаво, доступно і результативно формувати вміння, навички, звички говорити красиво, переконливо, чисто і грамотно, зі справжньою любов'ю до рідної мови та її історичних носіїв, з повагою до споріднених і зовсім інших мов і народів, які презентує світове співтовариство.

Таким чином, сучасний стан мовленнєвої культури, вербальної комунікації "середньостатистичних" громадян нашої держави не повною мірою відповідає національним, слов'янським і міжнародним традиціям та нормам. Педагогічна наука і практика давно дійшли висновку про те, що саме найбільш авторитетна особистість в будь-якому мікросоціумі, в цілому в соціумі впливає на психологічні установки людей, на явища і процеси життя. Такою впливовою особистістю найчастіше є високий професіонал, спеціаліст, лідер, неформальний і формальний, офіційний. Саме такий високоосвічений спеціаліст, часто керівник, має можливість впливати на колег і підлеглих. Загальногуманітарна, в тому числі мовленнєва, ораторська підготовка високорівневих спеціалістів може ефективно здійснюватися в системі високорівневої освіти і є її відповідальним та актуальним завданням. Сучасні педагогічні технології взмозі його успішно вирішити з урахуванням нових умов, можливостей та суспільних потреб української держави.

к.психол.н. Мась Н.М. (ВІКНУ)

ДОСВІД ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ ХОРВАТІЇ

У зв'язку із проведенням Антитерористичної операції на сході України проблема психологічних травм, їх наслідків та запровадження системи реабілітації осіб, що постраждали внаслідок бойових дій стала особливо актуальною для суспільства. У зв'язку з посиленням стрессогенності загальних умов життєдіяльності людей виникла необхідність організованої психосоціальної допомоги травмованим особам. До категорій які потребують такої допомоги відносять: військовослужбовців, які брали участь у бойових діях; родини цих військовослужбовців; біженці ті переселенці; родини, у яких є загиблі внаслідок бойових дій; звільнені з полонену; жертви психологічного та сексуального насилля тощо.

Хронічний стрес особливих умов існування під час ведення бойових дій, проникаючий в глибини психіки людини вплив негативних факторів, тривалість

цих впливів, особиста трагічна значимість подій, неможливість ухилитися від них, невідворотність особистої участі у цих подіях - все це веде до значного зниження психологічної стійкості, закономірною циклічністю накопичення та прояву психологічного виснаження, змінам в психосоматичній діяльності організму людини, негайними і відстроченими психогенними реакціями.

З метою уникнення помилок та розробки ефективної системи реабілітації жертв війни необхідно враховувати досвід інших країн. Так, під час війни 1991-1995 років у Хорватії, населення стикається з серйозними травматичними подіями, які необхідно було вирішувати за допомогою організованої психосоціальної допомоги травмованим особам. Урядом Хорватії у 1994 році було створено мережу психосоціальної допомоги. Це стало початком Національної програми психосоціальної допомоги жертвам війни. Як стратегія в побудові соціальної підтримки, була використана пірамідальна модель, що складалася з п'яти рівнів психосоціальної допомоги. Рівні були наступні:

1) основні життєві потреби й емоційні (профілактичні програми в галузі психічного здоров'я): сім'я, громада, медсестри, соціальні працівники;

2) діяльність у співтоваристві (неспецифічна психологічна допомога) центрів соціальної роботи, асоціації ветеранів війни, шкіл, медичних установ, сімей, дитячих садків;

3) конкретна психологічна допомога та консультування (психосоціальні команди для психологічної допомоги та консультування): до їх складу входили спеціально підготовлені психологи, лікарі, педагоги, соціальні працівники, психіатри, юристи);

4) психіатрична допомога (організаційно психіатрична допомога): здійснювалася Національним центром та регіональними центрами для лікування психологічних травм;

5) на національному рівні (координація та оперативне планування): здійснювали – Уряд, Координаційний комітет, експерти-консультанти.

Під час війни у Хорватії робота, в першу чергу, проходила навколо об'єднань, що задовольняли поточні потреби травмованих людей, таких як продукти харчування, ліки, і одягу, і надання кризових психологічних втручань та невідкладної психіатричної допомоги. У 1999 році ця організаційна схема була замінена Національним центром психологічних травм і чотирьох регіональних центрів для психологічних травм в Загребі, Рієці, Осієку і Спліті. У післявоєнний період, акцент був зроблений на психологічну та соціальну допомогу в суспільстві і на узаконенні підходу до лікування психотравми.

Отже, урахування зарубіжного досвіду при побудові системи реабілітації жертв війни дозволить уникнути помилок інших країн і створити ефективну модель психосоціальної допомоги, тому що, успішне відновлення людини може бути досягнуто тільки шляхом інтенсивного і своєчасного впливу.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Теоретичний аналіз основних підходів до вивчення проблеми девіантної поведінки особистості у психології дозволив визначити основи, які використовуються для пояснення її причин і рушійних сил: особистісна деформація, соціальна депривація, спотворення у соціалізації, розлади психічної регуляції соціально-нормативної поведінки особистості, негативні психічні репрезентації сімейних відносин, ідентичність з членами криміногенних груп, психопатологічні, хворобливі порушення поведінки особистості.

Психологічні погляди на поведінку особистості, що відхиляється, утворюють єдиний комплекс, в якому залежно від базових парадигм у розумінні предмета психології змінюється значення сутності та механізмів девіантної поведінки. Теоретичний аналіз основних підходів до вивчення проблеми девіантної поведінки у психологічній науці дозволили виявити два основних підходи до вивчення відхилень: індивідуально-особистісний та соціально-організаційний.

Сучасні психологічні погляди у вітчизняній психології, що ґрунтуються на теорії Л. Виготського, виходять з того, що виникнення девіантної поведінки визначається як умовами соціалізації, так і внутрішньоособистісними умовами, що супроводжуються деструкцією і саморуйнуванням особистості. У вітчизняній психології загальноприйнятим є розуміння єдності соціального і природного у детермінації девіантної поведінки особистості.

Основним джерелом поведінки, що відхиляється, у класичному психоаналізі вважається постійний конфлікт між несвідомими потягами і соціальними обмеженнями, що утворюють структуру «Я» і «Над-Я». Представники поведінкового підходу акцент у походженні девіантної поведінки переносять на неадекватне соціальне навчання. Когнітивний напрямок в основі порушення у поведінці вбачає «неадаптивні розумові схеми». Гуманістичний підхід пріоритетними вважає можливість корекції відхилень поведінки у створенні індивідуального контакту, врахування індивідуальних інтересів, взаємодії в умовах атмосфери довіри.

У психології соціального пізнання здійснюється аналіз внутрішніх характеристик людської поведінки, феномену «групової ідентифікації», соціальної ідентичності, вивчається образ «соціального Я», «образ Я» у групі (соціальна ідентичність), образ соціального середовища проживання (ідентичність за середовищем). Вказується значення дії соціальних інститутів (сім'ї, школи, груп однолітків, організацій, засобів масової інформації та інше) як агентів соціуму на особистість, через які власне і здійснюється безпосередня соціальна детермінація пізнавальних процесів і поведінкових феноменів.

У межах соціально-психологічного підходу у сучасних рольових теоріях особливості поведінкових девіацій визначаються як невідповідність очікуванням суспільства або самого індивіда. Феноменологічний підхід в оцінці пове-

дінкової норми протиставляє нормативну та гармонійну поведінку девіантній і патологічній і під «ідеальною поведінковою нормою» має на увазі не лише «відповідність поведінки», але і її творчу спрямованість – креативність. Емпіричний підхід передбачає виокремлення різних синдромів девіантної поведінки як певних стійких утворень у структурі особистості.

Поведінку, що відхиляється, можна розглядати з особистісних чи соціально-психологічних позицій. Девіантна поведінка різноманітна за структурою, типами, видами та формами. До типів девіантної поведінки належать різновиди поведінки залежно від особливостей взаємодії індивіда з реальністю і механізмами виникнення поведінкових аномалій. Форми девіантної поведінки мають загальні властивості, які є критерієм приналежності до групи девіацій.

Таким чином, розуміння сутності, структури, форм, видів, механізмів девіантної поведінки вимагає інтегративного підходу при аналізі різних теоретичних концепцій, зокрема, це стосується девіантної поведінки військовослужбовців Збройних Сил України. Специфіка девіантної поведінки військовослужбовців характеризується: обов'язковою делінквентністю, високим рівнем віктимності; існуванням специфічних видів поведінки – самовільні залишення частини, нестатутні взаємини. Нерідко вони зустрічаються у поєднанні проявів різних видів девіантної (делінквентної) поведінки. У аддиктивній поведінці військовослужбовців часто зустрічаються проблеми співзалежності з родиною, у суїцидальній поведінці – демонстративно-шантажні способи, у гетероагресивній – прояви інструментальної агресії. Крім типових для цивільного населення видів девіантної поведінки (делінквентної, адиктивної, суїцидальної, агресивної) для військовослужбовців характерні поведінкові девіації на тлі соматичних захворювань, обумовлені елементами вторинної вигоди, у тому числі у формі симуляції, соціального аутсайдерства, комунікативних девіацій, «соціально-стресових розладів», гіпо- та гіперстимуляційних порушень.

Девіації у своїй основі мають порушення ідентичності. Девіації військовослужбовців обумовлені впливом культурно-організаційних умов військової організації та елементів професійної діяльності. На них накладаються поведінкові девіації, пов'язані з віковими особливостями. Гендерні девіації, що містять прояви агресивності та тенденції проведення випробувань на мужність, а також етнокультурні девіації, в основі яких перебуває неадекватність етнічних експектацій, також характерні для девіантної поведінки військовослужбовців.

*Моргун В. (ВІКНУ),
Ткачук Д. (ВІКНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ І СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ПЕРЕДБАЧЕННЯ СКОЄННЯ СУЇЦИДІВ УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ

Статистика та соціологічні дослідження в Україні стверджують, що до 98% всіх учасників бойових дій потребують психологічної реабілітації.

Що більш важливо, велика кількість їх у відсотковому співвідношенні здатні до вчинення суїциду, тому дана проблема постає дуже гостро, адже в Україні відсутні сучасні методи визначення і попередження випадків самогубства.

В більш розвинених країнах, наприклад, США, Італії, Великобританії, існують сучасні превентивні методи, що базуються на алгоритмах машинного навчання та статистичних методах, які враховують різні фактори, що впливають на психічний стан військовослужбовця.

Машинне навчання (від англ. Machine learning) – підрозділ штучного інтелекту, математична дисципліна, що використовує розділи математичної статистики, чисельних методів, теорії ймовірностей. Так як за основу доцільно брати статистичну вибірку хворих, будемо використовувати саме навчання на прикладах (вид навчання, при якому інтелектуальній системі надається позитивні і негативні приклади, що зв'язані передчасно невідомою закономірністю).

Алгоритм використання машинного навчання полягає у наступному. Нехай є p класів провісників:

1. Соціологічна демографія (наукова дисципліна, що формується на стику соціології і демографії і вивчає взаємовплив демографічних і соціальних процесів);

2. Історія попередніх спроб суїциду;

3. Якість догляду за хворими;

4. Час після виписки з лікарні;

5. Інші психопатологічні фактори ризику (психоз, викликаний не емоційним зривом, різкі зміни настрою, тощо).

Тоді маючи вибірку хворих з відомими параметрами для цих класів ми можемо побудувати модель і знайти шукану закономірність між різними і на перший погляд незалежними факторами.

Нехай є поліном виду $f(x) = a_1 f_1(x) + a_2 f_2(x) + a_3 f_3(x) + a_4 f_4(x) + a_5 f_5(x)$

Ми представимо кожен вищезазначений клас у виді функції $f_i(x)$, залежної від певного фактора. Наприклад, для класу «Якість догляду за хворими» ми можемо побудувати таблицю якості за 10 бальною шкалою, зібравши данні і думки професіоналів даної області. На основі даної таблиці ми зможемо згенерувати функцію і, отримавши такі функції, ми будемо поліном, що буде нашим критерієм оцінки небезпеки скоєння самогубства. Коефіцієнти a_i є коефіцієнтами значущості кожного з класів, тобто вони визначають які з класів більш впливові, а які ні. Значення a_i обираються спираючись на думку експертів з даних класів. Далі ми беремо різні початкові статистичні дані і, підставляючи їх у поліном, отримуємо його значення. Для кожного зі значень ми перевіряємо чи було скоєно самогубство і таким чином встановлюємо граничне значення полінома при якому з певною ймовірністю може бути скоєний суїцид. Таким чином, після того як наша модель була побудована, ми можемо взяти конкретні дані одного військовослужбовця і, підставивши їх у поліном, ми з певною ймовірністю можемо стверджувати чи є небезпека скоєння самогубства даним військовослужбовцем.

Даний метод передбачення є статистичним, тому існує наступна залежність: чим більше є статистичних даних – тим більше ми зможемо знайти класів і збільшити ймовірність дати правильний прогноз. Тобто створення великої

бази даних і урахування якомога більшої кількості класів і факторів дозволить давати більш точний прогноз.

Мотика С.М. (КВЛ ім. І. Богуня)

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ВІЙСЬКОВИХ ЛІЦЕЇСТІВ

Сьогодні боєздатність армії визначається не тільки рівнем технічного озброєння та професіоналізму військовослужбовців, але й рівнем патріотичного виховання. Моральний фактор грає тут далеко не останню роль, а його ігнорування може мати фатальні наслідки для української армії.

Президент України на основі указу № 334/2015 від 12.06.15 "Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді" визначає завдання ужити заходів щодо осучаснення роботи навчальних закладів, музеїв, бібліотек, клубів, інших закладів культури з національно-патріотичного виховання, активного залучення ними дітей та молоді до вивчення історії та культури України, подвигів борців за незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, її демократичний вибір. Виховання молодого людини як патріота своєї країни, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, визначає мету затвердженої в Україні наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.15 № 641 Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, що повністю співпадає з концепцією, яка визначена наказом Міністра оборони України від 09.08.10 № 413 "Про затвердження Концепції виховання ліцеїстів військових ліцеїв". Стало традиційним проведення урочистої посвяти у військові ліцеїсти вихованців військових ліцеїв за участю Президента України, що сприяє піднесенню патріотичної свідомості та формуванню морально-психологічних якостей молоді.

Основними завданнями патріотичного виховання є формування у молодих громадян України високої самосвідомості та патріотизму, активної життєвої позиції, національної гідності, готовності до виконання конституційного та громадянського обов'язку щодо захисту національних інтересів України. Військове виховання здійснюється у ході всього освітнього процесу військових ліцеїстів, усім укладом військового життя. Ступінь вихованості військових ліцеїстів визначається також рівнем загальновійськової підготовки яка вимагає від них великих вольових зусиль, самодисципліни, організованості, витривалості, фізичної і моральної напруги. Це формує у військових ліцеїстів морально-психологічні якості, в основі яких лежить воля.

Таким чином, патріотичне виховання є активним процесом планомірного й цілеспрямованого формування у військових ліцеїстів морально-психологічних якостей. Необхідні морально-психологічні якості безпосередньо формуються й розвиваються в процесі предметної роботи з патріотичного виховання військових ліцеїстів взагалі та військово-патріотичного, зокрема.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ В ПРОЦЕСІ ПСИХОПРОФІЛАКТИКИ МІЖОСОБИСТІСНОГО КОНФЛІКТУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІДРОЗДІЛУ

У кожному колективі міжособистісні відносини супроводжуються різноманітними конфліктами. Військове середовище не є виключенням. Сьогодні міжособистісні конфлікти набувають все більшого розповсюдження в підрозділах, частинах та з'єднаннях Збройних сил. Помітно впливаючи на соціально-психологічний клімат військових колективів, міжособистісні конфлікти безпосередньо впливають на якість бойової підготовки, а в кінцевому рахунку – на рівень бойової готовності військ в цілому. Тому своєчасне попередження та вирішення конфліктів між військовослужбовцями не тільки покращує взаємовідношення між ними, але й підвищує стан військової дисципліни, сприяє підтриманню постійної бойової та мобілізаційної готовності підрозділів та частин.

На цьому тлі міжособистісна конфліктна взаємодія військовослужбовців виступає як деструктивний чинник згуртованості та доброзичливого єднання колективу і посідає вагоме місце серед актуальних проблем навчання та служби у військовому підрозділі. Вирішення її потребує якісного пошуку оптимальних шляхів виявлення та попередження проблем у міжособистісних стосунках військовослужбовців, які б інтегрували всі основні види і засоби організованого впливу на свідомість та психіку військовослужбовців, сприяли конструктивній взаємодії в різних сферах повсякденної та службової діяльності. Врахування змістовно-процесуальних складових міжособистісних конфліктів та психологічних чинників, які детермінують їх виникнення і прояви, визначає особливості психопрофілактики і психокорекції міжособистісних зіткнень у військовослужбовців. Відповідно до яких, психопрофілактика полягає у такій організації життєдіяльності військовослужбовців, що мінімізує вірогідність міжособистісної конфліктної взаємодії в підрозділі.

З огляду на актуальність проблеми подолання конфліктності серед військовослужбовців соціально-психологічний тренінг є одним із основних шляхів психопрофілактики міжособистісного конфлікту.

Соціально-психологічний тренінг має на меті підвищити компетентність військовослужбовців у спілкуванні через упровадження інтерактивних методів.

Основними методами соціально-психологічного тренінгу із подолання конфліктності є групова дискусія та рольова гра в різноманітних модифікаціях і поєднаннях.

Соціально-психологічний тренінг суттєво полегшує процес оволодіння знаннями та навичками ефективної соціальної поведінки, сприяє оптимізації комунікативних можливостей людини, формуванню необхідних її якостей у взаємодії з іншими людьми, а у взаєминах – застосуванню цих умінь у конкретних ситуаціях соціуму.

Соціально-психологічний тренінг спрямований на оволодіння визначеними соціально-психологічними знаннями, розвиток комунікативних здібностей

військовослужбовців, рефлексивних навичок, здатності аналізувати проблемну ситуацію, поведінку, стан як членів колективу, так і свій власний, уміння адекватно сприймати себе і оточуючих.

Заходи соціально – психологічного тренінгу позитивно впливають на характер міжособистісних взаємовідносин військовослужбовців з високою конфліктністю із іншими військовослужбовцями у підрозділі.

Переверзєв В.О. (УДУФМТ)

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ОРГАН ВЛАДИ У ВВНЗ

Прийняття нового закону України "Про вищу освіту" створило необхідні передумови для системного оновлення інституту освіти в Україні.

Згідно з законом ст.40 п.1: "Студентське самоврядування – це право і можливість студентів(курсантів) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні вищим навчальним закладом" можна зробити висновок, що законодавці бачать в студентському самоврядуванні інструмент, який допоможе контролювати вищі навчальні заклади з середини.

Коли поставало питання, чи надавати вищим навчальним закладам автономію, основною тезою проти було те, що вищий навчальний заклад може перетворитись на неконтрольовану, корупційну установу в якій рішення будуть залежати від однієї особи. За для недопущення цього, було запропоновано механізм стримування та контролю, який реалізовано через орган студентського самоврядування(далі – ОСС) як той, що найменше знаходиться під впливом адміністрації. В закон були включенні норми, що передбачають захист ОСС від втручання. Ще одна важлива зміна – це законодавчо закріплена заміна форми виборів членів ОСС з конференції студентів в прямі таємні. Варто зазначити, що при не виконанні цих норм, ОСС окремою нормою надали особливе право на захист в формі протесту(ст.40 п.5): "Органи студентського самоврядування мають право оголошувати акції протесту". Дана норма була рецепійована з польського законодавства.

Для створення ефективного ОСС необхідні 3 компоненти :

1. Фінансова незалежність;
2. Довіра студентів(курсантів);
3. Незалежність в прийнятті рішень.

Ключову роль в українських реаліях має фінансова незалежність.

За для досягнення фінансової незалежності в законі передбачена ціла система норм: 1.ОСС може бути зареєстрований як громадська організація і мати власний банківський рахунок. 2.

Власне самі надходження: 2.1. 0,5% від власних надходжень навчального закладу. 2.2. Членські внески студентів(курсантів) в розмірі не більше 1% від прожиткового мінімуму.

За для формування довіри студентів(курсантів), ОСС має проводити відкрито, зрозумілу політику, своєчасно публікувати кошторис витрат.

Третій пункт ефективного органу студентського самоврядування – незалежність в прийнятті рішень. Він базується лише на одному факторі – це люди, які працюють в ОСС. Формування дієвої команди людей залежить від таких факторів: 1. Лідерські якості голови ОСС; 2. Якість проведення виборів; 3. Рівень громадянської та правової свідомості членів.

Пирожок В.Я. (ВІКНУ)

АВТОРИТАРНІ РЕЖИМИ У ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Аналізуючи досвід країн Південно-Східної Азії й Латинської Америки, дослідники оцінюють авторитарні режими як ефективну форму антикризового управління. Прихильники теорії "нового авторитаризму" вважають, що сильна авторитарна влада для суспільств, у яких перехід до демократії й ринку здійснюється за ініціативою "згори", є закономірною необхідністю (С. Хантінгтон, А. Мігранян та ін.). Об'єктивне поєднання елементів авторитаризму й демократії здатне реально забезпечити політичну стабільність, громадський порядок і мобілізацію суспільства для досягнення спільної мети. Для здійснення реформ у суспільствах, що трансформуються, необхідна сильна політична влада, у зв'язку з чим виникає проблема розподілу такої влади, необхідності гарантій того, що сильна влада діятиме тільки в інтересах задекларованих реформ. Актуалізуються механізми, спроможні стати противагою авторитаризму влади у випадку її виходу за межі проголошених цілей. Розглядаючи пострадянські держави як перехідні системи "від тоталітаризму до демократії", деякі дослідники уточнюють: це перехід "через стадію авторитаризму". Р. Сакве вважає, що політичні системи пострадянських держав – це "не повномасштабний авторитаризм, а, скоріше, синкретична суміш авторитарних, корпоративістських, ліберальних і демократичних елементів, які можна визначити як авторитарну демократію". У шкалі автократія/демократія нові незалежні держави були ближче до автократії. Влада розглядала створення авторитарного режиму як необхідний засіб збереження стабільності.

У пострадянських державах великий вплив на політичні процеси здійснює національна політична еліта, яка в 1990-ті роки мала на загальній території традиції і ту ж політичну практику, що й радянська. Стратегія єдиного пострадянського простору зберігала політичну еліту, яка сформувалася в країнах СНД. Але за роки політичних і соціально-економічних реформ у 134 більшості держав сформувалося нове покоління еліти, що володіє широким спектром ресурсів для цілком успішної боротьби за владу. Це, у свою чергу, спричинило на тлі соціальних проблем, що загострилися, розкол як усередині еліти, так і в суспільстві в цілому. Не випадково, що таке розмежування призвело до серйозних

політичних конфліктів у формі „революції троянд”, „помаранчевої революції” тощо. Прикметна риса цих подій високий ступінь їх „інтернаціоналізації”, втручання зовнішніх сил – західних, російських, ісламських та інших. Помітне прагнення Росії в країнах, де спостерігається процес зміни політичної еліти, підтримувати еліту стару попри її політичну неспроможність. Тим часом посилюються „відцентрові” (від Росії) настрої в країнах Балтії, в Грузії, Україні, Молдові, на політику яких стали більше впливати держави Європи, а на політику Узбекистану, Туркменістану, Таджикистану ісламські держави. Такі тенденції не могли не вплинути на баланс інтересів у міждержавних відносинах у межах не тільки СНД і центрально-азійського регіону, але й на міжнародній арені. Та, незважаючи на те, що вплив міжнародного фактора на якість пострадянського простору досить помітний, вирішально на нього впливали й продовжують впливати внутрішньополітичні процеси.

Покотило В.В. (ГУРОС МОУ)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АТО

Бойові дії, що тривають на сході країни, поповнюють ряди тих, хто потребує психологічної реабілітації, і їх кількість постійно зростає. За даними директора Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних Сил України Н. Агаєва: „Для 80 % особового складу, який побував у зоні військових дій на сході країни, характерні агресивність, запальність, напади гніву, стан тривоги, порушення сну, розсіяна увага, тремор (тремтіння) рук, інші ознаки впливу психотравмуючих чинників бойової обстановки”. Тому, необхідно як можна швидше створювати комплексну систему соціальної, психологічної, медико-психологічної реабілітації військовослужбовців ЗС України, їх родичів та біженців, які вимушено лишили місця постійного мешкання. „Якщо цього не буде зроблено, – зазначає член „Української асоціації фахівців з подолання наслідків психотравмуючих подій” М. Кехтер, – у найближчі 20 років ми матимемо великі проблеми. У 1970-х роках у США у 25 % учасників бойових дій, які навіть не мали каліцтва, згодом загострилися різні психічні та психологічні порушення, а серед поранених і покалічених таких було 42 %, до 100 тис. ветеранів у різний час наклали на себе руки, а від 35 до 45 тис. донині ведуть усамітнений спосіб життя”.

Варто зазначити, що медико-лікувальна система в Україні являє собою потужне розгалуження установ різних профілів, в яких сьогодні надається кваліфікована медична допомога постраждалим в наслідок проведення антитерористичної операції. Після закінчення терміну лікування у закладах охорони здоров’я, як правило, учасники антитерористичної операції мають глибокі душевні та фізичні вади і не завжди готові повернутися до нормального життя, потребують додаткової спеціалізованої допомоги, зокрема психологічного

відновлення. Та, аналіз періодичних видань та Інтернет-ресурсу вказують на те, що система психологічної реабілітації в Україні знаходиться поки на етапі становлення.

Наведемо ключові положення нормативно-правової бази щодо створення системи психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції. Стаття 3 Конституції України прямо вказує на те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

В Законі України від 06.12.91 № 1934-XII "Про Збройні Сили України", в Законі України від 22.10.93 № 3551-XII "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" та низці інших законодавчих актів конкретизують вказане положення Конституції щодо створення належних умов для підтримання здоров'я та активного довголіття учасників бойових дій та інвалідів війни.

На даний момент триває ухвалення проекту Закону «Про внесення зміни до ст. 11 Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", згідно з яким військовослужбовці, учасники бойових дій та прирівняні до них особи, особи, звільнені з військової служби, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції чи виконували службово-бойові завдання в екстремальних (бойових) умовах, в обов'язковому порядку повинні пройти безоплатну психологічну, медико-психологічну реабілітацію у відповідних центрах. У якості таких центрів виступають шпиталі ветеранів війни, регіональні реабілітаційні центри, приватні реабілітаційні центри, Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та місцеві санаторії в різних регіонах країни.

З метою злагодженості у функціонуванні відповідних закладів і служб постановою Кабінету Міністрів України від 11.08.14 № 326 була створена Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції. Основне призначення даного відомства полягає у реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції та забезпечення їх адаптації та психологічної реабілітації.

Особливості організації та надання психологічної допомоги учасникам антитерористичної операції та членам їхніх родин досить повно висвітлюється у Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 31.03.15 № 359-р "Про затвердження плану заходів щодо медичної, психологічної, професійної реабілітації та соціальної адаптації учасників антитерористичної операції". В даному документі конкретизована низка заходів по створенню цілісної системи психологічної реабілітації та забезпеченні соціальної підтримки учасникам антитерористичної операції та членам їхніх родин з урахуванням зарубіжного досвіду функціонування таких систем у постконфліктних ситуаціях.

Це далеко не повне висвітлення напрацювань в сфері законодавства що стосується створення повноцінної системи психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції, проте, й вони вказують на значні кроки керівництва держави та оборонного відомства в даному напрямі попри важку соціально-політичну й економічну ситуацію в країні.

ПРОБЛЕМА ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

У психологічній літературі використовується низка термінів (копінг, копінгові дії, копінг-стратегії, копінгові стилі, копінг-поведінка), за допомогою яких визначають індивідуальну адаптаційну реакцію людини до складної життєвої ситуації. Під складною життєвою ситуацією більшість дослідників розуміють ситуацію, що об'єктивно порушує нормальну життєдіяльність особистості і є складною для її самостійного вирішення. Психологічне призначення копінг-поведінки полягає в тому, щоб якнайкраще адаптувати людину до вимог ситуації, оволодіти нею, ослабити або пом'якшити її вимоги, уникнути або звикнути до них і таким чином погасити стресову дію ситуації. За твердженням Лазаруса, головне завдання копінг-поведінки – забезпечення і підтримка благополуччя людини, фізичного і психічного здоров'я, задоволеності соціальними відносинами.

Результати аналізу сучасних наукових підходів свідчать, що психічне і фізичне самопочуття залежить від вибору індивідом копінг-стратегії у момент зіткнення з психотравмуючою ситуацією. Використання активних поведінкових стратегій подолання стресу і відносно низька сприйнятливості до стресових ситуацій сприяють поліпшенню самопочуття. А до його погіршення і наростання негативної симптоматики призводять намагання уникнути проблеми і застосування пасивних стратегій, спрямованих не на вирішення проблеми, а на зменшення емоційної напруги.

Більшість дослідників копінг-стратегій поділяють їх на активні та пасивні. До активних стратегій відносять стратегію "вирішення проблем", як базову копінг-стратегію. Вона містить усі варіанти поведінки людини, спрямовані на вирішення проблемної чи стресової ситуації, а також стратегію "пошук соціальної підтримки", спрямовану на одержання соціальної підтримки від середовища. Пасивна копінг-поведінка забезпечує використання варіантів поведінки, що містять базову копінг-стратегію "уникання", водночас необхідно враховувати, як свідчать результати деяких досліджень, що певні форми уникання можуть мати й активний характер.

Оскільки реалізація копінг-стратегій може проходити в трьох сферах (поведінковій, когнітивній та емоційній), К. Муздибаєв виділяє специфічні стратегії подолання негативних життєвих подій, зокрема, стратегію, сфокусовану на оцінці; стратегію, сфокусовану на проблемі, та стратегію, сфокусовану на емоції, які можуть бути оцінені залежно від того, якою мірою вони відповідають цим загальним адаптивним задачам.

Стратегія подолання стресу, сфокусована на оцінці, містить у собі зусилля людини щодо встановлення значення ситуації, розуміння негативних процесів, що відбуваються, й оцінки їх можливих наслідків. У межах означеної стратегії здійснюється логічний аналіз обставин та пізнавальна підготовка, тобто людина приймає ситуацію і розділяє її, щоб виділити якісь сприятливі

моменти. Ця стратегія може використовувати і неконструктивні навички, продуковані захисними механізмами, наприклад, заперечення або зменшення загрози.

Стратегія подолання життєвих труднощів, сфокусована на проблемі, націлена на рішучу протидію стресорам і їх наслідкам. Даний тип реакції на кризову ситуацію починається з отримання якомога надійнішої інформації відносно тих обставин, у яких опинилася людина. Сюди ж належать навички індивіда в пошуку підтримки та заспокоєння у близьких або корисних йому людей. Центральним моментом цієї стратегії подолання стресових ситуацій є прийняття рішення та здійснення конкретних дій, прагнення безпосередньо мати справу з критичними проблемами.

Стратегія подолання життєвих труднощів сфокусована на емоціях. Вона націлена на управління почуттями, викликаними кризовими подіями, і на підтримку емоційної рівноваги. Адаптивні навички, що допомагають зберегти емоційний баланс, передусім дають надію на зміну ситуації. Надія, роздуми про позитивну перспективу дозволяють людині придушувати негативні почуття та імпульсивні акти і спрямовують її на дотримання норм моралі, оскільки саме надія підтримує волю до життя, саме вона є джерелом прагнень. Окрім регулювання емоцій за допомогою надії, існує також спосіб управління емоціями за допомогою наuczіння терпимості.

У цілому до базових копінг-стратегій науковці та практики відносять стратегії "вирішення проблем", "пошук соціальної підтримки" й "уникання" і наділяють їх такими характеристиками:

1. Стратегія вирішення проблем – це активна поведінкова стратегія, застосовуючи яку людина прагне використовувати особистісні ресурси для пошуку можливих способів ефективного вирішення проблеми.

2. Стратегія пошуку соціальної підтримки – це активна поведінкова стратегія, застосовуючи яку людина для ефективного вирішення проблеми звертається по допомогу і підтримку до оточуючого її середовища: сім'ї, друзів.

3. Стратегія уникання – це поведінкова стратегія, застосовуючи яку, людина прагне уникнути контакту з оточуючим світом, витісняє необхідність розв'язання проблеми. До способів уникання можна віднести відхід у хворобу, активізацію вживання алкоголю, наркотиків, варіантом активного способу уникання – суїцид. Стратегія уникання – одна з провідних поведінкових стратегій, яка сприяє формуванню дезадаптивної, псевдодолаючої поведінки. Використання цієї стратегії обумовлене недостатнім рівнем особистісних копінг-ресурсів і навичок активного розв'язання життєвих проблем. Стратегія уникання може носити адекватний або неадекватний характер залежно від конкретної стресової ситуації, віку і стану ресурсної системи індивіда.

Найбільш ефективним є ситуативне використання всіх трьох поведінкових стратегій. У деяких випадках людина може самотійно подолати труднощі, що виникли, в інших випадках їй потрібна підтримка оточуючих, у третіх – вона може просто уникнути зіткнення з проблемною ситуацією, наперед оцінивши негативні наслідки такого зіткнення.

Достатньо детальною є класифікація П.Тойса, яка спирається на комплексну модель копінг-поведінки. Вчений виокремлює такі поведінкові стратегії:

1. Поведінка, зорієнтована на ситуацію: прямі дії (обговорення ситуації, її вивчення), пошук соціальної підтримки, "втеча" від ситуації.

2. Поведінкові стратегії, зорієнтовані на фізіологічні зміни: використання алкоголю, наркотиків; тяжка праця; інші фізіологічні методи (таблетки, їжа, сон).

3. Поведінкові стратегії, зорієнтовані на емоційно-експресивне вираження: катарсис, стримування та контроль почуттів.

Отже, під копінг-стратегіями ми будемо розуміти засоби управління стресовим фактором, які використовує індивід для відповіді на сприйняту ним загрозу. Поняття об'єднує емоційні, когнітивні та поведінкові стратегії, які використовує індивід для того, щоб подолати вимоги сьогодення. Також, можна припустити, що існує взаємозв'язок між тими особистісними конструктами, за допомогою яких людина формує своє ставлення до життєвих труднощів, і тим, яку стратегію поведінки при стресі вона обирає.

Постосенко В. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ПОСТТРАВМАТИЧНИХ СТРЕСОВИХ РОЗЛАДІВ

Профілактика ПТСР у осіб, що пережили екстремальні події, повинна мати комплексний характер, базуватися на мультидисциплінарному підході та включати в себе медичні, психологічні та соціальні заходи. Профілактична медико-психологічна допомога є найбільш ефективним засобом запобігання негативному впливу тяжкої психічної травми на психічне здоров'я людини, в тому числі дітей та підлітків. Однією з причин росту числа військовослужбовців із ПТСР, що обумовлені впливом життєво небезпечних ситуацій, є практично повна відсутність програм профілактичної спрямованості. Побудова профілактичних програм повинна проводитися з урахуванням основних факторів і умов формування ПТСР: особливостей самої травматичної події, наявності негативних "професійних" чинників, соціально-демографічних і соціально-економічних характеристик, анамнестичних даних, соціально-психологічних і індивідуально-психологічних особливостей.

Ідентифікація стрес-чинників є основною при вирішенні питань організації необхідної медичної та психосоціальної допомоги постраждалому населенню. Виділення "пускових" – найбільш патогенних факторів, які з більшою вірогідністю здатні викликати психічні порушення, в т.ч. розвиток ПТСР, визначає групу первинних стрес-чинників, які необхідно подолати (або зменшити їх вплив) в першу чергу. Ці заходи повинні відбуватися безпосередньо з моменту початку проходження військової служби. Виділення так званих "підтримуючих" патогенних факторів дозволить визначити групу вторинних стрес-чинників, які пов'язані з екстремальними ситуаціями, але самотійно не призводять до формування психічних розладів. Заходи щодо подолання негативного впливу

цих чинників повинні відбуватися в процесі проходження служби наслідків і продовжуватися після завершення стресових подій. Для проведення ефективних реабілітаційних та психопрофілактичних заходів необхідно також визначення "антистресових" факторів, які призводять до зниження патогенного впливу екстремальних подій.

Організація ефективної допомоги потерпілим у результаті бойових дій припускає три основних напрямки, які взаємодоповнюють один одного:

1. створення державної служби допомоги потерпілим з відповідним законодавчим і фінансовим забезпеченням;

2. створення різних громадських та військових організацій по типу товариства ветеранів афганської війни, груп взаємодопомоги жертв катастроф, груп зустрічей, відкритих для кожної людини, що пережила екстремальну подію, де вона могла б одержати потрібну їй інформацію, зрозуміти, що її проблеми можуть бути вирішені;

3. організація консультативної служби для родичів потерпілих, у рамках якої можна було б одержати професійну психологічну допомогу, конкретні рекомендації з побудови взаємин у родині, зняття власної психічної напруги.

д.психол.н., проф. Сафін О.Д. (ВІКНУ)

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ: ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС

Російська Федерація, і це добре видно останні два роки, активно використовує форми та методи інформаційно-психологічного протидіювання з метою досягнення власних геополітичних цілей. В його основу покладено добре відомий у психології механізм проєкції – звинувачуй інших у тому, що робиш сам. При цьому можна як довільно маніпулювати фактами, замовчувати очевидне, так і відкрито брехати. У цьому контексті ретроспективний аналіз історичної пам'яті є надзвичайно актуальним.

Як бачимо, основним об'єктом впливу у війні РФ проти України є навіть не стільки війська супротивника, скільки мирне населення, і у першу чергу власної країни. Майже кожен день федеральні ЗМІ вигадують чергову брехню з метою дискредитації України, її уряду, громадян та армії, зомбуючи своїх співвітчизників і продовжуючи створювати міфи для виправдання власної агресії. Сьогодні лейтмотивом віри у легітимність перебування російських військ на окупованих ними територіях України є надання допомоги "братерському" народові у його боротьбі "проти київської хунти" (щось на кшталт недолугого обґрунтування радянського вторгнення в Афганістан). Росіянам, у яких сформувався комплекс неповноцінності через відставання майже в усіх сферах конкуренції з західним співтовариством, нав'язана модель закритого суспільства і сформована "чорно-біла" ментальність, у якій немає ніяких переходів ("третього не дано"). Це і є фромівське бігство від свободи. Усе покладається на лідера нації, який знає, куди усіх веде, ніколи не помиляється і за усе відповідає.

Як закономірний результат, у громадян сформувалася "захисна" свідомість – гуртуватися навколо такого вождя.

Переважаючою реакцією більшості росіян є повне відторгнення реальної інформації про Україну. Вони навіть не задають питань, не намагаються спіймати на брехні або звинуватити у заангажованості власні ЗМІ. Вони просто геть відмовляються вірити іншим, альтернативним джерелам. У той же час люди, не охоплені загальною істерією, відторгаються натовпом, зазнають обструкції або просто виявляються вбитими (А. Макаревич, І. Пономарьов, Б. Немцов та ін.). Закономірний результат цього великого експерименту – створення альтернативної реальності у головах людей, активізація дрімавших у них архетипів та архетипових страхів. На сьогодні внаслідок втрати здатності до соціальної рефлексії пересічний громадянин перетворився на гоголівського Вія, якому треба піднімати повіки, щоб він міг побачити те, що відбувається, на власні очі. Усе це свідчить про нові мутації свідомості значної частини російських громадян, причому кількість вищих освіт, наукових ступенів, вчених звань чи духовного сану не має жодного значення. Тепер вона не просто доверху наповнена нісенітницею, і тут проблема набагато серйозніша: систематичне вживання брехні патологічно перебудувало саму її структуру, зміст, змінило форму, а її носій цілком перебуває у полоні великодержавного шовінізму, постімперського реваншизму, та ще й страждає на ознаки параноїдної шизофренії, в усьому вбачаючи американське втручання.

Усе це не дуже важко при бажанні зрозуміти тим, хто "мав" щастя жити за часів СРСР. Але за довгі роки наша свідомість була заповнена цією дурнею поступово саме завдяки "м'якій" індоктринації, у якій радянська пропаганда звинувачувала західний світ. Але досвід саме індоктринації – тобто насильницького вдовблювання імперативних ідей і був узятий на озброєння у сучасній Росії. Відомий вислів Й. Геббельса "Чим жахливіше брехня, тим охочіше у неї повірять", як ніколи стався у нагоді.

Напередодні парламентських виборів Президент України подякував Росії за інтервенцію, завдяки чому українське суспільство згуртувалося і завдяки чому у масовій та індивідуальній свідомості наших громадян пройдена "точка неповернення" – остаточно розпалися багаторічні міфи і соціальні стереотипи-мантри про братерську і непохитну дружбу "старшого брата" з українським народом, українці глибше відчували власну національну, європейську ідентичність.

к.психол.н. Сірий А.В. (ВІКНУ)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕЗАКОННИХ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ

Як показує практика комплектування особовим складом незаконних збройних формувань (НЗФ) здійснюється за територіальним принципом. Від села – група, або малий загін, від громади – середній або великий загін. Вік бойовиків будь-який, але переважно це люди молодше сорока років.

Кандидатуру командира (начальника) визначають місцеві діячі опозиції, переважно це впливові люди в регіоні, які вибирають його з числа популярних членів громади.

Інший шлях – "підготовлений натовп", який виражає недовіру діючій владі, звинувачує її у "всіх бідах", приводить до владних структур потрібних людей "із народу". Саме це визначає той факт, що НЗФ є "законними" для місцевих мешканців та правоохоронних органів у визначеному регіоні!

Фінансування та забезпечення НЗФ проводиться за рахунок громади, організацій які її підтримують, за кошти інших джерел.

Організація НЗФ така, що у разі "потреби" вони мають "під рушницею" велику кількість особового складу у самий найкоротший час. Переважно НЗФ не вступають у відкрите протистояння з регулярною армією та правоохоронними органами, тому в основі збройної боротьби НЗФ лежать партизанські дії. НЗФ у своїх діях використовують терористичний акт як спосіб впливу на цивільне населення та військові формування.

Терористичний акт може здійснюватися в таких формах:

– обстріл з засідки в районі місця проживання або роботи (служби) жертви;

– обстріл з рухомого автомобіля;

– підлив особистого (службового) автомобіля жертви;

– підлив службового приміщення або квартири;

– застосування отруйних речовин;

– викрадення з метою допиту, отримання викупу, обміну або знищення.

В останньому випадку жертва піддається жорстоким катуванням, сліди яких на трупі повинні, на думку бойовиків, деморалізувати ворогів і залякати тих, хто вагається.

Учасники НЗВ мають такі криміногенні обриси:

– виключна жорстокість;

– доведений до абсурду фанатизм;

– ненависть до ворогів;

– нехтування правовими і соціальними нормами (відсутність страху перед покаранням, свідоме прагнення до смерті за ідею).

Таким чином, НЗФ мають чітку структуру, ієрархію, організацію.

Вони можуть швидко самоорганізовуватися для будь якої акції і також швидко "розтворюватися" після її проведення серед цивільного населення.

Всі учасники НЗФ мають військову підготовку, добре володіють всіма видами зброї, прийомами та тактикою ведення бою.

Особливо жорсткі учасники НЗФ, по відношенню до своїх ворогів, користуються повагою та авторитетом.

Маючи підтримку серед мешканців свого регіону, являються недосяжними для правоохоронних органів, користуючись безкарністю проводять диверсії та акції владних структур, створюючи небезпеку для інших.

Аналізуючи досвід боротьби з НЗФ, важливо заздалегідь готувати частини і підрозділи Збройних Сил України до застосування в збройних конфліктах.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВАЛЕОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Здоров'я – цінний скарб кожного з народів, особливо для різних вікових груп молоді, оскільки це майбутнє нації. Турбота про здоров'я повинна стояти на найвищому щаблі у кожної людини. Лише здорова людина здатна до ефективної та творчої професійної діяльності. Зазначений акцент спрямований на професійну підготовку саме соціальних педагогів, задля того щоб в майбутньому надати всебічну допомогу людині, яка перебуває в складних життєвих обставинах. Для кращого розуміння сутності поняття "валеологічна культура соціального педагога" необхідно проаналізувати визначення понять "культура" та "валеологія", визначити співвідношення між ними.

Культура – певний рівень розвитку суспільства і людини, виражений в типах і формах організації життя і діяльності людей, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях".

Поняття "валеологія" – це наука, в основі якої лежить здоров'я людини, що живе в складному і постійно мінливому світі, де він піддається впливу величезної кількості параметрів навколишнього біосоціального середовища, наука, яка дозволить людині через систему певного обсягу знань, умінь і навичок своєчасно проводити індивідуальну профілактику здоров'я, зберігати і зміцнювати загальний його потенціал. Валеологічну культуру необхідно розглядати з урахуванням інших компонентів особистості, вікових, статевих та національних особливостей. Вона виражається в глибині й системності засвоєних валеологічних знань, сформованості гуманістичних ціннісних орієнтацій, у розвитку образного мислення, розумінні виховних можливостей, національних культурно-історичних традицій, активності оздоровчої діяльності, творчій ініціативі емоційно-ціннісному ставленні до навчання й обраної професії, здатності до спілкування з питань здоров'я.

Отже, валеологічна культура соціального педагога – це складова його професіоналізму, що характеризується валеологічною обізнаністю, потребою в збереженні здоров'я та її реалізації, вмінням розповсюджувати валеологічні знання на різні вікові групи молоді.

*Сорокіна Ю.Р. (НПУ ім. М.П. Драгоманова),
Шликова В.Г. (НПУ ім. М.П. Драгоманова)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗСУ

Збройні Сили України займають важливе місце у соціальному житті країни. То ж важливо розуміти, що не тільки економіка, а й численні соціальні

аспекти мають високий вплив на дієздатність, ефективність та якість виконання завдань. Звісно, розвиток ЗСУ покращився, однак існує ще багато проблем, які стосуються гуманітарних та соціальних аспектів.

Перш за все, актуальною проблемою соціального розвитку ЗСУ є те, що військовослужбовці, які призванні по мобілізації не є згуртованими, це характеризується, як віковим цензом, так і середовищем, в якому вони розвивалися та проживали.

Відносини у колективі залежать від соціально-психологічного клімату, військової дисципліни й морального-психологічного стану кожного військового. Оскільки колективна організація й зміст військової діяльності помітно відрізняються залежно від виду Збройних Сил (роду військ), тому стосовно до них правомірно розглядаються соціально-психологічні особливості, що мають досить значні відмінності.

Важливо приділити увагу адекватній, висококваліфікованій психологічній допомозі військовим, постраждалим як фізично, так і психологічно. Для тих, хто постраждав психологічно необхідні фахівці з психологічних розладів, які зможуть проаналізувати стан та зробити все необхідне для його відновлення. Для постраждалих фізично, потрібне лікування. А у випадку становлення інвалідності потрібне не тільки пенсійне забезпечення, а й курси професійної перепідготовки для адаптації в суспільстві.

Важливим аспектом є безпосередній контроль над волонтерами, що займаються зборами гуманітарної допомоги, та надсилають військовим.

Якісне взуття та одяг, збалансоване харчування підвищує морально-психологічний стан військових.

Отже, зрозуміло що соціальні та гуманітарні аспекти розвитку Збройних Сил України мають свої проблеми, які потребують вирішення.

док. наук, проф. Спиров Крaсимир (СТУ, Софія, Болгарія)

ВИРТУАЛЬНАЯ СРЕДА ДЛЯ СИСТЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Непрерывное образование – одна из самых новых и современных тем, получившая в последние годы распространение среди специалистов в области педагогики. Что оно из себя представляет? Как его планировать? Как его организовать? Как претворить в жизнь? Эти и многие другие вопросы предстоит решить сейчас и в ближайшем будущем. Почему проблемы непрерывного образования так волнуют специалистов? Почему это образование является условием для экономического и личного преуспевания? Потому что оно способно удовлетворить как потребности экономики в квалифицированных, мобильных по отношению к знаниям работниках, так и потребность каждого члена общества в личной самореализации. Настоящий доклад имеет целью проанализировать виртуальное обучение как одну из возможностей для планирования, организации и проведения непрерывного образования.

В системе непрерывного образования учащиеся уже обладают знаниями, полученными в гимназии или университете, то есть имеют базовые знания. При этом возникает проблема возрастной границы для людей, уже достигнувших определенных успехов в своей сфере деятельности, людей с мотивацией к учебе и дальнейшему совершенствованию знаний, но в то же время-людей занятых. Чтобы непрерывное обучение было эффективным, мы должны считаться с этими условиями. Оно должно быть адаптировано к возрасту обучаемых, то есть к аудитории, очень разной по возрасту, а также быть гибким с точки зрения времени и места проведения обучения, так как учащиеся из разных регионов, и иногда они находятся на достаточно большом расстоянии друг от друга. Нужно иметь в виду и разный уровень базовых знаний обучаемых, и разные индивидуальные потребности каждого. Следовательно, основными принципами организации системы непрерывного образования должны стать принципы индивидуального подхода, сознательности и активности. Их реализация, как и занятость обучаемых, может осуществляться с использованием в процессе обучения компьютерных технологий и Интернета. С помощью компьютерных технологий предлагаемые образовательные возможности могут быть доступны практически в любое время и в любом месте. Они помогут учащимся участвовать в процессе обучения, в то время как содержание и методы обучения будут учитывать их культурные различия и жизненный опыт.

Непрерывное образование в течение всей жизни дает возможность индивидам, организациям и нации в целом встретить вызов мира все возрастающей конкуренции. Его характерными особенностями являются очень низкая фактическая стандартизация и определенность с точки зрения курикулума (учебный план), методов и техники обучения. Система непрерывного образования приведет к двум основным изменениям: к повышению качества образования и выходу на мировые стандарты; к созданию системы обучения, отвечающей реальным условиям рынка труда.

Быстрое развитие компьютерных технологий, появление все новых и новых аппаратно-программных комплексов и Интернета стали предпосылкой, в том числе и для быстрого развития программного обеспечения для обучающих программ и создания так называемых виртуальных обучающих сред.

к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИНИКНЕННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ В УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Одним з наслідків участі в бойових діях є виражений посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) (F43.1), який згідно з МКХ–10 визначається як розлад, що виникає як відстрочена і/або затяжна реакція на екстремальну (травматичну) подію або ситуацію (короткочасну або затяжну) загрозливого або

катастрофічного характеру, що може викликати загальний дистрес майже в будь-якої людини.

Основою для визначення самостійної категорії "посттравматичний стресовий розлад" служить критерій наявності в біографії індивіда травматичної події, пов'язаної із загрозою для життя і супроводжується переживанням негативних емоцій: інтенсивного страху, жаху або почуття безпорадності. Іншими критерієм ПТСР є стійкі яскраві спогади, повторювані в снах, або під впливом обставин які асоціюються зі стресором, а також фактичне уникнення чи прагнення уникнути ситуацій, що нагадують або асоціюються з стресором.

Фактори, що визначають появу ПТСР в учасників бойових дій, поділяються на: соціально-психологічні детермінанти, що передували екстремальній події та які можуть вплинути на процес психотравматизації особистості; соціально-психологічні детермінанти, що діють безпосередньо в осередку екстремальної ситуації; соціально-психологічні детермінанти посттравматичного періоду.

До соціально-психологічних детермінант, що передували екстремальній події і які сприяють виникненню ПТСР в учасників бойових дій відносять: вік (до 18 і після 60 років ризик зростає), низький освітній рівень, акцентуації характеру (наявність шизоїдної, сензитивної, астеноневротичної, лабільної, психастенічної акцентуації), невротичність, схильність до наркотизації, алкоголізації і асоціальної поведінки, обтяженість психічною патологією, психічні захворювання, що передували травмі (і особливо порушення поведінки), наявність психічних захворювань у когось з членів родини (особливо тривожних розладів, депресії і алкоголізму), відсутність родини або розрив сімейних зв'язків, певні особливості світогляду, смисложиттєвих та ціннісних орієнтації особистості.

У якості соціально-психологічні детермінанти, що діють безпосередньо в осередку екстремальної ситуації виступають: інтенсивність отриманого бойового досвіду (тривалість часу проведеного в бойовій обстановці, наявність поранення, смерть товаришів, попадання в засідки, оточення, перебування в полоні тощо), особливості ставлення людини до бойових дій загалом, й до власної поведінки під час бойових дій зокрема, наявність почуття провини тощо.

Соціально-психологічні детермінанти посттравматичного періоду розвитку ПТСР: відсутність соціальної підтримки, відсутність можливості збереження економічного статусу (місця проживання, сім'ї, роботи, професії, рівня доходів), наявність серйозних проблем зі здоров'ям, інвалідність, недостатня якість або відсутність психіатричної та психологічної допомоги, негативна інтерпретація травматичних подій, відсутність сенсу у житті.

Наведений перелік соціально-психологічних детермінант розвитку ПТСР в учасників бойових дій далеко не повний і в основному він базується на дослідженнях колективів зарубіжних вчених тих країни, яким довелося зіштовхнутися з військовими конфліктами, тероризмом та їх наслідками. В Україні вивченню проблем соціально-психологічних наслідків бойових дій раніше не приділялося достатньо уваги, тому сьогодні гостро відчувається їх слабка наукова розробленість.

*к.е.н. Тимошенко Л.М. (ОНПУ),
Андрієнко Т.І. (ОНПУ),
Личов Р.В. (ОНПУ)*

МЕТОДИ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ ДЛЯ АНАЛІЗУ ДИНАМІКИ ГЛЮКОЗИ

Інсулін є важливим гормоном, завдяки якому, при його достатній кількості, підтримується нормальна життєдіяльність організму людини. За стабілізацію рівня глюкози у людському організмі відповідає підшлункова залоза, вона виробляє такі гормони як інсулін та глюкагон, які, в свою чергу, збільшують або зменшують концентрацію глюкози.

Знижена чутливість до інсуліну спостерігається у людей, хворих на цукровий діабет. Цукровий діабет – це захворювання ендокринної системи, що виникає через нестачу інсуліну і характеризується грубим порушенням обміну вуглеводів, а також іншими порушеннями обміну речовин.

У здоровому організмі інсулін регулює рівень глюкози і сприяє її засвоєнню клітинами. При потраплянні їжі всередину організм людини споживає вуглеводи, які, в свою чергу, розщеплюються на глюкозу та інші компоненти.

Розглянемо два методи, завдяки яким можна змоделювати процеси життєдіяльності людини для подальшого аналізу динаміки глюкози в процесі засвоєння їжі. Пропонується використовувати критерій Фішера та експоненційну модель.

Критерієм Фішера (F-критерієм, F^* -критерієм) називають будь-який статистичний критерій, тестова статистика якого при виконанні нульової гіпотези має розподіл Фішера (F-розподіл). Критерій Фішера застосовується в регресійному аналізі шляхом порівняння значення статистики з критичним значенням відповідного розподілу Фішера при заданому рівні значимості. Розглянемо критерій Фішера для того, щоб перевірити чи підвищиться точність представлення розподілу вуглеводів.

На практиці експоненційна модель застосовується у багатьох сферах діяльності, зокрема, експоненційний розподіл втрат у страхуванні. Також експоненційну модель можна розглядати як модель регресійного аналізу. Наприклад, пропонується змоделювати процес надходження глюкози в організм з використанням експоненційної функції.

В процесі побудови моделей та проведення експериментів щодо процесів життєдіяльності людини для аналізу динаміки глюкози в організмі зможемо зробити висновок про точність моделювання розподілу глюкози в крові.

*Тюріна В.О. (ВІКНУ),
к.психол.н. Сторожук Н.А. (ВІКНУ),
к.психол.н. Мась Н.М. (ВІКНУ)*

РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗОНИ БОЙОВИХ ДІЙ

Успішна психологічна реабілітація та ресоціалізація ґрунтується на трьох основних діях – спілкуванні, прийнятті ветерана таким, яким він є і допомозі фахівця. Медико-психологічна реабілітація (далі МПР) ґрунтується на комплексному підході та у повній мірі охоплює всі рівні організації людини та включає компоненти психологічного, психофізіологічного та медичного характеру. Основною метою МПР постраждалих внаслідок НС (негативного стресу) є збереження психоемоційного та соматичного стану здоров'я людини.

МПР здійснюється шляхом проведення комплексу діагностичних, лікувальних, оздоровчо-профілактичних заходів з максимальним використанням природних лікувальних ресурсів, традиційних та нетрадиційних методів відновлюваного лікування лікарями та іншими фахівцями відповідної спеціальності за напрямком антикризової терапії.

Застосування психофізіологічних, психологічних та соціально-психологічних заходів базується на положенні, що процес успішного подолання наслідків ПТСР складається з ряду наступних стадій:

1. Стабілізація, що складається з двох аспектів: виявлення та ідентифікація негативних емоцій та почуттів, пов'язаних з травматичною ситуацією, через вербалізацію соматичних станів.

2. Розрив умовно-рефлекторних зв'язків між травматичними спогадами і реакціями.

3. Переробка травматичного досвіду.

4. Відновлення соціальної адаптації та поліпшення навичок міжособистісної комунікації.

5. Накопичення позитивних емоційних переживань, що сприяють ефективній реабілітації.

Психотерапевтичні підходи, які застосовуються на етапах медико-психологічної допомоги при посттравматичному стресовому розладі, такі як когнітивно-біхевіоральна терапія; десенсибілізація і опрацювання за допомогою рухів очей; групова терапія; психодинамічна терапія; арт-терапія та психофармакотерапія, також використовуються на етапі МПР в санаторно-курортних умовах. Ці інноваційні підходи до організації медико-психологічної допомоги при посттравматичному стресовому розладі мають суттєві переваги перед існуючими на сьогодні:

1) діагностичні підходи згруповані у систему послідовних кроків, яка дозволяє поетапно вирішувати діагностичну задачу;

2) критерії діагностики повніше відображають клінічну структуру ПТСР, точніше – специфіку основних та додаткових методик для проведення психофізіологічного обстеження реабілітантів та дослідження їх психологічної сфери.

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Бойові дії, стихійні лиха, катастрофи, руйнування власного будинку, насильство, катування, терористичні акти тощо здатні травмувати психіку людини. При шоківій реакції стан людини скорботний, напружений, оглушений, дихання ускладнене, неритмічне. Треба частіше торкатися людини, гладити по спині, голові – іноді цього буває достатньо, щоб вивести із шоку.

Якщо вдалося викликати сльози, значить, людина переходить до наступної фази свого стану. У цій фазі можуть виявлятися всілякі реакції (ступор, істерика, плач, рухове порушення, агресія і т.д.), які є адекватними в даній ситуації.

Ступор – заціпеніння, відсутність рухів і мови, реакцій на шум, світло, дотики. Вивести людину з цього стану можна в такий спосіб: зігніть потерпілому пальці на обох руках і притисніть їх до долоні; долоню вільної руки покладіть на груди потерпілого, підладте своє дихання під ритм його дихання; говоріть людині на вухо тихо, повільно й чітко те, що може викликати сильні емоції.

Рухове порушення супроводжується різкими, безцільними діями, ненормально голосною мовою. Щоб допомогти, слід ізолювати потерпілого від інших людей; говорити спокійним голосом про почуття, які її охоплюють; не сперечатися, не ставити питань, у розмові уникати фраз із часткою "не", що ставляться до небажаних дій ("Не біжи", "Не розмахуй руками", "Не кричи").

Нервові тремтіння виглядає так, начебто потерпілий дуже змерз. Допомогу слід надавати в такий спосіб: візьміть потерпілого за плечі та сильно, різко потрясіть протягом 10–15 секунд – треба підсилити тремтіння; продовжуйте розмовляти з потерпілим, інакше він може сприйняти ваші дії як напад. Але при цьому неможна обіймати або притискати постраждалого до себе; укривати його чимось теплим; заспокоювати, говорити, щоб він "взяв себе у руки".

Якщо у людини істерика, необхідно вчинити яку-небудь дію, що виходила б за рамки даної ситуації, наприклад, з гуркотом кинути додола предмет, різко крикнути на потерпілого, у деяких випадках можна навіть дати ляпас. Говорити з людиною треба короткими фразами, впевненим тоном.

*Хижняк Т.О. (НПУ ім. М.П. Драгоманова),
Первак І.О. (ВІКНУ)*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ

У мирний час призиваються до лав Української Армії придатні до служби за станом здоров'я і віком громадяни, яким до дня відправки у військові частини виповнилося 20 років.

Саме цей вік (20 років) вважається одним із надзвичайно складних і відповідальних у плані становлення особистості в процесі набуття молодого особою соціального та професійного досвіду, адаптації та входження її в суспільне життя. Призов молоді людини до лав Збройних Сил – докорінна зміна для неї звичайного середовища, порядку існування, відірваність від родини та близьких.

Молода людина, потрапляючи у військо, півтора року перебуває у вакуумі, ізоляції від зовнішнього світу, підпадає під вплив внутрішньо військових як позитивних, так і не рідко негативних чинників. Це все супроводжується великими фізичними та моральними навантаженнями.

Соціальна допомога з військовозобов'язаною молоддю ставить за мету організацію надання допомоги призовникам та військовослужбовцям у вирішенні соціально-психологічних проблем шляхом падання інформаційних, психологічних і корекційних послуг. При цьому визначено домінуючим індивідуальний адресний підхід та створення системи комплексного впливу на особистість.

Соціальним захистом військовослужбовців займаються військові психологи, юристи, спеціалісти військово-медичних установ. Проте стройові командири, керівники будь-якого рангу також мають забезпечувати соціальну захищеність підпорядкованим їм військовослужбовцям і їхнім сім'ям.

На жаль, у теперішніх умовах не завжди можна раціонально та ефективно організувати надання соціальної допомоги військовослужбовцям. Це завдання виходить за рамки армії. Для його вирішення потрібна зміна морально-психологічного клімату в суспільстві, подолання поширеного нині культу жорстокості, а також поліпшення криміногенної обстановки.

*Шальнева П.О. (КНУ ім. Т. Шевченка),
доц. Мілютіна К.Л. (КНУ ім. Т. Шевченка)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ

В період динамічного розвитку суспільства, наша країна переживає важкі часи поява вимушених мігрантів синдрому емоційного вигорання в них, вимагає детального вивчення цього феномену. Адаптація особистості до життя після травматичних подій відіграє важливу роль в соціалізації цієї особистості.

Об'єктом дослідження синдром емоційного вигорання у вимушених мігрантів, віком від 15 до 30 років.

Предмет дослідження: особливості прояву синдрому емоційного вигорання в вимушених мігрантів, віком від 15 до 30 років.

Актуальність роботи: особливості емоційного вигорання саме у вимушених мігрантів ще досі не привертали значної уваги. Досліджень з цього питання майже немає, тому ми вважаємо, що в умовах сучасної складної соціально-економічної ситуації, саме час зробити акцент на цій темі.

Це пов'язано з тим, що тривале знаходження під впливом травмуючих подій, та зміна місця проживання, в наслідок бойових дій, характеризується підвищеним емоційним, комунікативним перевантаженням та іншими труднощами, які позначаються на психологічному стані та здоров'ї людини.

Мета роботи: теоретичне дослідження специфіки емоційного вигорання у цивільного населення (вимушених мігрантів).

Емоційне вигорання – це реакція фізіологічної та психологічної сфер людини, що виникає внаслідок тривалого впливу стресів середньої інтенсивності, що обумовлені її провідною діяльністю. Емоційне вигорання – це психічний стан, який характеризується виникненням відчуттів емоційної спустошеності та втоми, викликаний провідною діяльністю людини, і поєднує в собі емоційну спустошеність, деперсоналізацію і редукцію професійних досягнень.

Розповсюдження синдрому емоційного вигорання поступово набуває все більших масштабів, що зумовлює ріст інтересу до цього науковців з різних галузей, а зокрема: психологів, педагогів, філософів, медиків та ін.

Проблема синдрому "емоційного вигорання" знайшла своє відображення у роботах таких зарубіжних і вітчизняних вчених присвячених змісту та структурі цього синдрому (Г.В. Ложкін, М.П. Лейтер, С.Д. Максименко, Л. Малець, Е. Махер, В.Є. Орел, М.Л. Смульсон, Т.В. Форманюк та ін.), а також методам його діагностики (В.В. Бойко, Н.Є. Водоп'янова, Т.І. Ронгинська, О.С. Старченкова та ін.). Деякі прояви синдрому "емоційного вигорання" вивчались у представників різних професійних груп – працівників медичних закладів (Г.І. Каплан, Г.Е. Робертс, Б.Дж. Седок, В.Є. Семеніхіна, К. Черніс та ін.), соціальних працівників (Т. Марек, К. Ван Вак та ін.), спортсменів (Б. Вайт, В. Могран, А. Хакней та ін.).

Тож, ми вважаємо, що необхідно проводити більш детальні дослідження з цієї проблеми, саме серед вимушених мігрантів виокремлювати відповідні методи діагностики та корекції.

Шеян О. (ВІКНУ)

ПСИХОПРОФІЛАКТИКА НЕГАТИВНИХ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗА КОНТРАКТОМ В ПРОЦЕСІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У періоди інтенсивної зміни економічного та політичного життя суспільства завжди загострюється інтерес до проблеми головних рушійних сил людського життя, можливостей пристосування особистості до оточуючого її соціального середовища. В умовах сучасних гібридних воєн духовна складова оборони держави та моральний дух Збройних сил стають ключовими чинниками.

У зв'язку з цим питання психічного здоров'я військовослужбовців має стати чи не на перший план. Ефективне виконання бойового завдання з мінімальними втратами – одне з основних завдань, яке покладається на сучасні Збройні сили. Сучасна бойова діяльність пов'язана з великими фізичними

і психічними навантаженнями, що знижують її успішність, дестабілізуючи психіку воїнів, що негативно позначається на результатах виконання бойових завдань в цілому.

Психічне та фізичне здоров'я військовослужбовців за контрактом є сьогодні одним з важливих складових чинників нашого суспільства, адже воно змінюється при взаємодії із середовищем. У сучасних умовах, вирішуючи завдання психічного здоров'я військовослужбовців, все більш актуальним стає необхідність створення алгоритмічної послідовності технології його оцінювання, яка дає можливість підвищити його ефективність, інформативність та точність.

На мій погляд, для молодих людей, які вирішили присвятити своє життя службі за контрактом необхідно обов'язково отримати військову освіту, адже без якісної освіти стає неможливим підвищення бойової та професійної готовності. На сучасному етапі військова освіта забезпечує підготовку військових фахівців з високим рівнем професіоналізму, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, створення умов для неперервного підвищення рівня знань, практичних навичок військових фахівців, їх творчого розвитку та самореалізації, а також нарощування її інноваційного потенціалу, інтеграція в європейський та світовий військово-освітній простір.

На мою думку одним із ключових факторів є психологічна підготовка, яка підвищує фізичну й психічну стійкість до впливу екстремальних умов бойових дій; розвиває психофізіологічні механізми та психічні функції, які необхідні для виконання функціональних обов'язків, збереження життя й високої працездатності при будь-яких ускладненнях обстановки.

Збройні сили завжди були, є та будуть невід'ємною частиною будь-якої держави. Це міцний щит для захисту кордонів, для захисту мирного неба над головами жителів тієї чи іншої країни. Армія завжди була у центрі уваги нашого суспільства, а військові користувалися заслуженим авторитетом серед населення. Багатовікова історія вже показала, що держава повинна докладати багато зусиль для розвитку та модернізації власних Збройних сил. Ще видатний французький полководець Наполеон Бонапарт казав: "Народ, який не бажає годувати власну армію, незабаром буде вимушений годувати чужу".

Секція 4

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА БОРОТЬБА У ВОЄННІЙ СФЕРІ

ТРОЛІНГ ЯК ЗАСІБ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

Третє тисячоліття визначається стрімким глобальним розвитком комп'ютерних інформаційних технологій, засобів електронної телекомунікації, масовим впровадженням їх у всі сфери суспільної діяльності. Сьогодні найбільш перспективною технологічною платформою для подальшого розвитку інфраструктур масової інформації та комунікації – як на глобальному, так і на локальному рівнях – вважається саме Інтернет і пов'язані з ним нові види медіа-сервісів. Уже сьогодні всесвітня мережа є інтегральною складовою більшості аспектів людського життя, але завдяки розповсюдженню та вдосконаленню ІКТ її вплив на глобальний політичний, економічний, гуманітарний розвиток продовжує швидко зростати.

Інформаційні війни, медіа-тероризм стали породженням інформаційної глобалізації та все більше викликають тривогу і занепокоєння і потребують детального з'ясування їх можливих наслідків.

Разом із масовою комп'ютеризацією та поширенням мережі Інтернет по всьому світові з'явилися значні можливості впливати на психологію користувачів, до того ж мова йде про вплив як свідомий, так і підсвідомий, або неусвідомлений. Під психологічною маніпуляцією слід розуміти прийоми, засновані на психологічному впливові на співрозмовника з метою ввести його в стан роздратування, зіграти на його почуттях самолюбства, сорому, використати прояви й інші тонкі особливості психіки людини. Одним із найяскравіших проявів психологічної маніпуляції в Інтернеті є тролінг – досить нове поняття у інтернет-термінології. Це написання в інтернет-мережі (на форумах, у групах новин тощо) провокаційних повідомлень з метою викликати флейм, конфлікти між учасниками, беззмістовну розмову, образи і т.п. Під флеймом (з англ. flame – вогонь, полум'я), слід розуміти обмін повідомленнями на форумах і в чатах у формі словесної війни, яка нерідко втрачає відношення до первинної причини дискусії. Відповідно людину, яка розміщує грубі і провокаційні за змістом повідомлення в Інтернеті, називають тролем.

Головною метою тролінгу є внесення в суспільство розладу, хаосу. Провокаційні, інколи гумористичного, іронічно-саркастичного характеру повідомлення троля спрямовані на велику чисельність інтернет-користувачів, залучених до безкорисної конфронтації. Чим більше реагує віртуальне суспільство, тим більша можливість тролінгу з боку ініціатора, оскільки увага інших стверджує його впевненість у тому, що його дії досягають поставленої мети – викликати хаос.

Тож, як бачимо, явище тролінгу в інтернет-мережі досить поширене і його легко відстежити навіть простому користувачеві Інтернету. Проте дуже важко відстежити чіткі межі між свідомою, навмисною маніпуляцією та випадковою і несвідомою.

НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИМ ОПЕРАЦІЯМ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Відповідно до нової редакції Воєнної доктрини України воєнним противником України є Російська Федерація (РФ), що висуває завдання з передислокації військових частин і з'єднань і облаштування належної військової інфраструктури у східних та південних областях, а також створення і розвиток інститутів, що відповідають за інформаційно-психологічну безпеку, з урахуванням практики держав-членів НАТО.

Зокрема, під час свого першого візиту до Києва 22 вересня 2015 року, Генеральний секретар НАТО Йенс Столтенберг підписав три документи:

- дорожню карту партнерства у сфері стратегічних комунікацій, який спрямований на об'єднання зусиль у сфері боротьби з інформаційним впливом РФ;

- договір про статус Представництва НАТО в Україні;

- декларацію про посилення оборонно-технічного співробітництва, яка передбачає технічну компліментарність – поєднання стандартів.

Інформаційно-психологічна війна проти України здійснюється з метою приниження української мови і культури, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації та спеціальними підрозділами альтернативної до дійсності викривленої інформаційної картини світу.

Для протидії інформаційній агресії з боку РФ створене Міністерство інформаційної політики України. Водночас нагальною потребою є створення відповідних центрів інформаційно-психологічних операцій (ІПО) безпосередньо у зоні проведення антитерористичної операції (АТО).

Виходячи із цього, ІПО на південному сході нашої держави повинні здійснюватись за такими напрямками:

- зона проведення АТО (для формування поглядів про законність рішень і планів воєнно-політичного керівництва України);

- внутрішня територія України (для демонстрації впевненості дій українського керівництва і формування в цивільного населення поглядів на підтримку рішень воєнно-політичного керівництва України);

- іноземні держави, зокрема й РФ (для створення інформаційних умов позитивного сприйняття політики України).

Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки повинно знаходитись в постійному розвитку і пошуку нових способів застосування спеціальних підрозділів для досягнення на сучасному етапі перемоги над противником у збройному конфлікті на сході України, що набув ознаки гібридної війни.

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Інформатизація суспільства породжує нові форми протистояння, яке може бути збройним чи відкритим. Науковці вважають, що традиційне розуміння війни як військового зіткнення двох держав чи блоків з визначеними політичними цілями вже відійшло у минуле та вимагає корекції. Ними широко використовуються такі поняття, як гібридна війна та мережецентрична.

Суть гібридної війни полягає у тому, що одна держава підкорює і створює необхідні та достатні умови для підкорення іншої, не встановлюючи повного та тотального контролю над територією. Гібридна війна включає підбивні дії, корупцію, енергетичну, економічну, фінансову та інформаційну війну.

В гібридній війні бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу. Вона полягає у агресивних діях на свідомість жителів іншої держави. Тобто – це прагнення не знищити мільйони людей, а залякати й деморалізувати їх. Саме це є характерним для сучасного протистояння, в тому числі збройного, України та Російської Федерації.

Головним стратегічним національним ресурсом стає інформаційний простір, тобто інформація, мережева інфраструктура та інформаційні технології. Генерал Філіп Брідлав, головнокомандувач сил НАТО, на саміті НАТО в Уельсі навіть назвав сьогоднішні дії РФ у цьому напрямку найбільш вражаючим бліцкригом, який будь-який бачила історія інформаційних воєн.

Росія створила віртуальну реальність, в якій живуть її громадяни, яка не має нічого спільного із реальністю і подіями в Україні. Вона використовує інформаційні війська, що здійснюють інформаційний наступ, інформаційні атаки – як на населення Росії, так і на громадян України. Метою інформаційної агресії є захоплення не стільки територій, скільки людей, точніше – їх свідомість. Поневолення населення через встановлення контролю над свідомістю людей, над їх мисленням, світоглядом, їх поглядами, їх системами цінностей. Інформаційну агресію здійснюють спеціально підготовлені фахівці. Нині в Росії існує 74 центри підготовки бійців спецпропаганди, Там навчаються військово-службовці, журналісти, військові кореспонденти, психологи, філологи, люди інших професій. Їм викладаються основи і методи ведення інформаційної війни.

У гібридній війні використовуються наступні методи: соціальний контроль, тобто вплив на широкі шари суспільства; маніпулювання інформацією, тобто використання правдивої інформації так, щоб з неї були зроблені невірні висновки; дезінформація, тобто поширення спотвореної або сфабрикованої інформації (чи і того і іншого одночасно); фабрикація інформації, тобто створення свідомо помилкової інформації; лобіювання; шантаж; здирництво.

Для перемоги нам потрібні контр-дезінформаційні служби на кшталт центра боротьби з інформаційною агресією проти України, проти антиукраїнської пропаганди і дезінформації.

МАНІПУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ В ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙНАХ

Маніпулювання свідомістю людей – одна з найбільш серйозних і широко обговорюваних проблем нашого часу. Її гострота пропорційна руйнівним наслідкам маніпулятивних технологій в суспільстві, що проявляється в деструкції прийнятих моральних норм, трансформації цінностей та ідеалів, поширенні насильства, жорстокості тощо. Для того щоб уявити, що відбувається в інформаційному просторі в рамках українсько-російського конфлікту, необхідно особливу увагу приділити базовим прийомам та інструментарію маніпулювання суспільною свідомістю.

Проблема застосування маніпулятивних технік знаходиться в полі зору різних областей знань: психології, історії, філософії, етики, політики, культурології, соціології і інших наук. Саме тому ми маємо такий широкий спектр розгляду різних її аспектів – від товарного фетишизму до психології навіювання, від особливостей впливу на людей масової культури до застосування соціально-інформаційних технологій як засобів маніпулювання суспільною свідомістю.

Інструментарій маніпулюванням свідомістю включає в себе мову, емоції, сенсаційність і терміновість, підміну історичних фактів, повторення, дроблення, вилучення з контексту, змішання інформації та думки, прикриття авторитетом, активізацію стереотипів тощо.

Маніпулювання суспільною свідомістю в "гібридних війнах" дозволяє говорити про це, як про єдину добре керовану систему. Якщо розглядати особливості її інструментарію, то він дійсно перебиває весь спектр пропагандистських технологій. З боку Російської Федерації дуже активно експлуатується сьогодні етнічний націоналізм, ідея "єдиного російського народу", що в тандемі з релігійним фактором "ми всі православні люди" породжує суспільство фанатиків, не здатних критично мислити та аналізувати інформацію. В свідомості людей починається такий перелом, коли особистий досвід або досвід близької людини (родича з України, наприклад) стає менш впливовим, ніж повідомлення в російських ЗМІ. Це дозволяє породжувати стереотипи, апелювати до емоцій, навіть не намагаючись створювати видимість достовірності.

Таким чином, маніпулювання суспільною свідомістю є важливою складовою інформаційної війни Російської Федерації проти України. Терміни "маніпулювання" і "зомбування" стосовно негативного впливу масової культури та медіа стали настільки звичним і часто вживаними, що прийшов час деталізувати їх для широкої аудиторії. В рамках медіа-освіти слід розшифрувати для пересічного глядача, слухача і користувача соцмережі, що драматизація, фрагментація, привернення уваги або її розсіювання – це і є базові прийоми маніпулювання суспільною свідомістю в інформаційних війнах.

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ АЛГОРИТМІВ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ТОНАЛЬНОСТІ ТЕКСТУ

Аналіз тональності тексту – клас методів контент-аналізу в комп'ютерній лінгвістиці, призначений для автоматизованого виявлення в текстах емоційно забарвленої лексики і емоційної оцінки авторів (думок) по відношенню до об'єктів, мова про якіде в тексті.

До сучасних методів відносяться: *Метод k-найближчого сусіда (k-nearestneighbor)*, *ArtificialNeuralNetwork (Штучні нейронні мережі)*, *Метод опорних векторів (SVM)*, *Метод ключовихслів*.

Метод ключових слів заснований на підрахунку ваги слів в тексті.

В якості ознак використовуються слова і словосполучення, важливість яких оцінюється на основі релевантної частоти (*RelevanceFrequency*, *RF*).

У методі на основі ключових слів застосовувався лексико-статистичний аналіз, і для кожного класу складався свій список ключових слів.

З цією метою для кожного слова зі словника колекції (складеного після попередньої обробки) обчислювалась вага для кожного класу.

У список заносилась підмножина слів з найбільшою вагою, гранична вага визначалась експериментально, на основі "гладкого" контролю і метрики *macroF1*, окремо для кожного класу.

Визначення класу документа з тестової колекції здійснювалося наступним чином.

Для кожного класу на основі його списку ключових слів підраховується сумарна вага слів, що входять в документ, таким чином, отримувалась вага класу.

Рішення про віднесення документа до того чи іншого класу приймається на основі порівняння ваг класів.

У доповіді запропонований підхід до формування інформаційної моделі методу шляхом формалізації задачі, та програмної реалізація методу для вирішення задачі моніторингу інформаційного простору.

УЧАСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗСУ У БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАННЯХ НАТО

Сухопутні війська є основним видом та головним носієм бойової могутності Збройних Сил України. Їм належить вирішальна роль у виконанні бойових завдань в рамках антитерористичної операції на сході України.

Сучасні Сухопутні війська – це моноліт механізованих і танкових військ, ракетних військ і артилерії, аеромобільних військ, армійської авіації, частин і підрозділів ППО, спеціальних військ, частин та установ, технічного й тилового забезпечення. До їх складу входять також військово-навчальні і медичні заклади, система військових комісаріатів, мережа інших спеціалізованих частин та установ, сучасна навчальна база, яка включає навчальні центри та полігони, які використовуються і для проведення міжнародних військових навчань.

За умов всебічного реформування сфери національної оборони та залучення Збройних Сил до антитерористичної операції міжнародні військові навчання та залучення збройних сил країн-членів НАТО стають важливим важелем підвищення боєздатності українського війська.

Сухопутні війська розпочали участь в міжнародних військових навчаннях з 1995 року. Одним із перших міжнародних військових навчань на території України було трьохстороннє українсько-польсько-британське тактичне навчання аеромобільних підрозділів "Козацький степ/Cossack Steepe", яке було започатковано з метою підготовки та нарощення бойової готовності підрозділів Сухопутних військ і є відкритим для збройних сил країн-членів НАТО та держав, що приєдналися до програми ПЗМ.

Основними міжнародними військовими навчаннями є "Козацький степ", "Сі Бриз/Sea Breeze", "Швидкий Тризуб/Rapid Trident", "Комбайнд Ендевор/Combined Endeavor", "Щит миру/Shield of Peace", військові навчання з підрозділами збройних сил сусідніх держав, а також навчання у рамках функціонування регіональних багатонаціональних формувань.

Щорічна програма передбачає цілу низку різноманітних заходів – від широкомасштабних військових маневрів до комп'ютерних командно-штабних навчань та семінарів.

Участь з'єднань та частин Сухопутних військ у міжнародних навчаннях допомагає не лише отримати корисний досвід, а й залучити різні види міжнародної допомоги.

Слід враховувати, що і наші іноземні партнери з демократичних країн цікавляться бойовим досвідом українських військовослужбовців, тактичним прийомом, вдосконаленням за час проведення антитерористичної операції, а спільна зацікавленість дозволяє збільшити потенціал міжнародних військових навчань.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НА ТЕРИТОРІЇ ВЛАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Цивільно-військове співробітництво (Civil-Military Co-operation – CIMIC, далі ЦВС) в органах військового управління збройних сил країн НАТО виникла у другій половині 80-х років XX століття у зв'язку з численними міжетнічними конфліктами на територіях країн Південної та Східної Європи, для врегулювання яких залучалися міжнародні миротворчі контингенти.

Виходячи з досвіду набутого миротворцями, військові аналітики НАТО дійшли висновку, що застосування військової сили, власне, вже не є вирішальним фактором для досягнення кінцевої мети миротворчих операцій з підтримання миру та безпеки. Наявні виклики і загрози потребують постійного моніторингу цивільного середовища, всебічного вивчення і прогнозування впливу громадянського суспільства на дії військових багатонаціональних сил. Саме це забезпечує ефективне проведення заходів ЦВС під час застосування міжнародних миротворчих контингентів.

Особливістю роботи ЦВС в Україні є те, що воно здійснюється не в складі миротворчої місії, а в умовах проведення антитерористичної операції. Також цивільно-військове співробітництво проводиться на території своєї держави, що має низку плюсів та мінусів.

До плюсів можна віднести те, що особовий склад груп ЦВС спілкується з населенням на рідній мові та може швидко виявляти потреби та проблеми мирного населення, що впливає на швидкість вирішення даних питань. До мінусів слід віднести проблеми з фінансуванням. Коли ЦВС здійснюється під егідою миротворчої місії, то фінансове та матеріальне забезпечення здійснюється за нормами, визначеними ООН, іншими безпековими міжнародними організаціями.

Проте управління працює і здійснює такі завдання: організовує та здійснює взаємодію з усіма зацікавленими організаціями і цивільним населенням на контрольованій ЗС України території; координує взаємодію військового командування і гуманітарних організацій у наданні допомоги населенню, що потерпає внаслідок військового конфлікту, дій терористичних угруповань тощо.

Слід зазначити, що фахівці ЦВС з увагою та відповідальністю розглядають кожне звернення і по кожному з них ретельно відслідковується алгоритм виконання.

Робота йде на результат і на перспективу. Навіть в складних умовах ведення неоголошеної проти нашої країни війни, відбудова мирного життя у регіоні має величезне політичне і морально-психологічне значення.

Народ повинен бути упевненим у тому, що Збройні Сили України здатні не тільки захистити незалежність і цілісність держави, а й бути дієвим інструментом для активного її відновлення в усіх сферах життєдіяльності.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ПРОТИБОРСТВО У НОВОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Національна безпека України у новому геополітичному середовищі все більше залежить від гостроти інформаційно-психологічного протиборства (ІПсП), здатності нашої держави виявляти і нейтралізувати нові виклики і загрози в інформаційній сфері.

Урахування досвіду провідних країн світу в галузі ІПсП, потужного інформаційного пресингу Російської Федерації на Україну дозволяє визначити деякі напрями розвитку інформаційної політики України в новому геополітичному середовищі.

Одним із таких напрямів є підготовка висококваліфікованих фахівців з ІПсП у ЗС України. На всіх рівнях державного і військового управління необхідно сформувавши єдине розуміння необхідності нагального вирішення даної проблеми. Наступний напрям – подолати негативну тенденцію неухильного відставання України від провідних країн світу у темпах розвитку сил, засобів і технологій ІПсП, що не дозволяє забезпечити необхідний рівень ефективності застосування військових частин ЗС України, особливо в зоні АТО.

В сучасних умовах наріжним каменем повстала проблема координації заходів з ІПсП органами державного і військового управління, створення структур, націлених на комплексне ведення інформаційної боротьби. Сьогодні, як ніколи, виникла об'єктивна необхідність сформувавши системне бачення інформаційної безпеки держави як механізму протидії агресії по відношенню до нашої держави у будь-якій формі її прояву.

Недосконаліми є механізми, запроваджені нормативно-правовою базою, що визначає повноваження, функції та завдання відомств, структур і організацій, які діють в інформаційній сфері. Недостатньо розвинена науково-методична база для підготовки і ведення ІПсО, невідпрацьовані правові механізми регулювання взаємодії з підрозділами інших складових сектору безпеки і оборони, недержавними структурами, комерційними організаціями, телекомунікаційними операторами, телерадіокомпаніями, друкованими та електронними засобами масової інформації тощо.

У зв'язку з викладеним вище, пропонується створити дієву систему інформаційної безпеки держави для забезпечення необхідних передумов в інтересах ефективного ведення інформаційної боротьби, від чого в значній мірі залежатиме спроможність держави запобігати несилowymi методами ескалації воєнно-політичної і воєнної напруженості, здійснювати адекватну відповідь на інформаційні акції проти України.

З цією метою доцільно було б створити Комітет інформаційної безпеки держави, підпорядкований безпосередньо Президентові України, до складу якого ввести структурні підрозділи із завданнями підготовки і ведення інформаційної боротьби на державному рівні.

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ЗСУ

В сучасному світі розвиток держави визначає насамперед рівень її досягнень у сфері обробки інформації. Сьогодні Україна вибрала стратегічний шлях свого розвитку, що полягає в інтеграції в Європейське співтовариство. Як відомо, однією з особливостей цього співтовариства є побудова інформаційного суспільства, яке широко використовує досягнення нових інформаційних технологій і зокрема глобальної комп'ютерної мережі Internet. У даний час у нашій країні відзначається інтенсивне використання як готових закордонних програмних продуктів, так і виробництва вітчизняних. Збільшується кількість користувачів глобальної комп'ютерної мережі Internet (більше 1 млн.) та кількість провайдерів, хоча значна їхня частина знаходиться лише у великих містах.

Крім того, за поточної ситуації в Україні було б доцільним застосування інформаційних технологій в умовах проведення антитерористичної операції. В першу чергу використання технологій такого типу може дати можливість в декілька разів збільшити ефективність оперативної і бойової підготовки. Причинами є те, що навчання військових фахівців з використанням провідної комп'ютерної техніки не включає в себе великі затрати в порівнянні з підготовкою фахівців на місцевості, воно є більш безпечним, гнучким і адаптивним, а крім того включає в себе можливість програвати ситуацію декілька разів. За невеликою кількості недоліків на підготовчому етапі такого навчання можна з легкістю сказати що використання інформаційних технологій в даній сфері є досить вигідним і зручним рішенням.

Управлінська діяльність та прийняття рішень є невід'ємною частиною ефективного проведення АТО. Наявність інформації та можливість швидкого її аналізу в процесі управління, в діяльності керівника – це один із найважливіших факторів, який впливає на ефективність управління.

Наразі в світових локальних війнах та збройних конфліктах використовується велика кількість необхідних технологій: нетбуки, великі плазмові монітори для відображення тактичної інформації з вбудованою технологією SMART для можливості її аналізування, а також є системи супутникового зв'язку для створення певних зон комунікації між підрозділами. Більшість учасників АТО наголошує саме на тому, що їм не вистачає передових технологій, а комп'ютери початку 90-х років не можуть надати необхідних можливостей для ефективного проведення операції. В цьому випадку російські військові досягли набагато кращих результатів. А для нас так звана "гібридна війна" була досить неочікуваною.

Тому забезпечення українських військ передовими інформаційними технологіями може стати переломним моментом в проведенні антитерористичної операції на сході нашої держави.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ БЛИЗЬКОГО СХОДУ

За роки незалежності Україна підтримувала та розвивала військово-технічне співробітництво з країнами Близького Сходу. Особливо дієвим була співпраця з Іраком, Йорданією, Єгиптом та Саудівською Аравією.

Пік взаємовигідного співробітництва з країнами регіону був досягнутий у 2004 році. Ринки Близького Сходу розглядалися як найперспективніші для збуту української продукції машинобудівного та металургійного комплексу, продукції оборонного призначення. Україна активно брала участь в міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки в Лівані, Іраку, Афганістані, що сприяло підвищенню її міжнародного авторитету та військово-технічному співробітництву.

На сучасному етапі першочергового значення набуває опрацювання найбільш перспективних та сучасних форм співпраці у військово-технічній сфері. Це робота міжурядових спільних комісій з питань технічного та економічного співробітництва, розробка довгострокових програм співробітництва, участь національних виробників у роботі міжнародних виставок та бізнес-форумів, які відіграють важливу роль в економічному розвитку країн Близького Сходу.

Перед українською оборонною промисловістю та машинобудуванням стоїть масштабне завдання переорієнтації своїх кооперативних зв'язків, які до агресії з боку Російської Федерації проти України переважно здійснювалися з цією державою. Окремо, слід виділити Державне підприємство "Антонов", яке нещодавно припинило свої зв'язки з російськими ОПК та авіаційною промисловістю. Постало питання не лише про майбутнє підприємства, а цілої важливої галузі економіки ДП "Антонов" підписало контракт з Саудівською Аравією про спільне виробництво транспортного літака Ан-132, що дає змогу залишитись на ринку літакобудування, притягнути інвестиції та сучасні технології. Така кооперація може забезпечити не лише експортні замовлення, а й можливості переоснащення вітчизняної транспортної авіації сучасною авіатехнікою. Необхідно врахувати і невдалий досвід спроб налагодити спільне виробництво літака Ан-70 не лише з Росією, а й з європейськими партнерами.

В умовах складної воєнно-політичної обстановки навколо України оборонно-промисловий комплекс нашої держави, який був орієнтований на експорт озброєння та військової техніки, тепер активно працює на внутрішній попит. З цього випливає проблема збереження позицій на зовнішніх ринках озброєння та військової техніки та подальшого швидкого відновлення рівня співпраці. Основою військово-технічної політики має бути динамізм і прагматизм, гнучке реагування на зміни у балансі сил та позиціях інших держав. Завдяки досвіду антитерористичної операції Україна може вийти на новий якісний ступінь розвитку озброєння та військової техніки, які можуть знайти попит у світі, включаючи країни Близького Сходу.

ПРО МЕТОДИКУ ДІАГНОСТУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЕКОНОМІСТА В СИСТЕМІ ІНТЕГРАТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства одним з пріоритетних завдань виступає підвищення доступності якісної освіти, що відповідає потребам інноваційного розвитку економіки, актуальним потребам суспільства та окремого громадянина. В свою чергу, визначення ступеня якості вимагає певних технологій моніторингу та управління якістю освіти, однією з яких виступає педагогічне діагностування.

В розрізі професійної підготовки та майбутньої діяльності фахівців галузі економіки і фінансів, що вимагають застосування математичних знань під час складання математичних моделей економічних задач, їх розв'язання та інтерпретації результатів, оволодіння та застосування сучасних методів розрахунків в економіці тощо, в поле зору вчених потрапляють питання щодо діагностики математичної компетентності.

Питанню діагностування математичної компетентності здобувачів вищої освіти різних спеціальностей присвячені праці І. Байгушевої, Н. Глузмана, Л. Нізамієвої, Н. Самарук, Г. Сіра, Я. Стельмах, С. Темирової, Л. Шинкаренка та інші.

На відміну від існуючих підходів до діагностування математичної компетентності, ми намагались задіяти потужний апарат оцінювання рівнів сформованості мультиплікативної компетентності майбутнього економіста (МКМЕ) щодо діагностування математичної компетентності майбутніх економістів у межах системи інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів (СІПП МЕ).

Оцінка сформованості математичної компетентності майбутнього економіста в СІПП МЕ – процедура, яка за допомогою системи методик виявляє стан суб'єкта (фахівця), дозволяє визначити параметри та критерії щодо сформованості системи математичних знань, практичних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій і взаємин, особистісних якостей, досвіду пізнавальної діяльності, що забезпечує здатність майбутнього економіста до застосування математичних методів під час економічних розрахунків, моделювання та прогнозування економічних явищ як для стандартних завдань, так і в ситуації невизначеності у відповідності з потребами суспільства, різних соціальних груп, ринку праці.

Аналіз поняття "математична компетентність майбутнього економіста" дозволив виокремити три критерії сформованості цієї якості фахівця: 1) сформованість базової складової; 2) сформованість професійної складової; 3) сформованість соціальної складової.

Оцінювання математичної компетентності майбутнього економіста можна проводити за методикою оцінювання компетентності економіста в системі інтегративної професійної підготовки майбутніх економістів, провівши відповідні скорочення.

Оцінка сформованості математичної компетентності майбутнього економіста відбувається за кожним критерієм згідно діагностичного комплексу методик, як середнє арифметичне оцінок за кожним показником, який оцінювався від 0 до 1. Сукупна оцінка $IK_{МК}$ (інтегративний коефіцієнт математичної компетентності майбутнього економіста) визначалась як середнє геометричне інтегративного коефіцієнта за критерієм "сформованість базової складової" ($IK_{БС}$) та середнього арифметичного інтегративних коефіцієнтів за критеріями "сформованість професійної складової" ($IK_{ПС}$) і "сформованість соціальної складової" ($IK_{СС}$).

Сформованість математичної компетентності майбутнього економіста може бути діагностовано на трьох рівнях: елементарному ($0 \leq IK_{МК} < 0,70$), достатньому ($0,70 \leq IK_{МК} < 0,90$) та високому ($0,90 \leq IK_{МК} \leq 1$) (аналогічно первісній розгляданого поняття).

Відкритим залишається питання щодо достатності умов навчально-виховного середовища СІПІ МЕ для формування необхідного рівня математичної компетентності майбутнього економіста.

*к.ю.н. Кузьменко А.М.
(Київський університет права НАН України)*

БЕЗПЕКОТВОРЕННЯ – ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ/НЕБЕЗПЕКОЮ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ

Нині людське суспільство знаходиться на тому рівні розвитку, коли питання безпеки набуло ширшого значення. Стало ясно, що система безпеки не може складатися лише з державного або приватного сектора. З цієї причини виникла нагальна необхідність у формуванні відповідної галузі науки.

Загальна теорія безпеки – наука, котра вивчає фундаментальні основи і закономірності ефективного забезпечення безпеки, які реалізуються у сфері безпеки соціальних систем різних видів і рівнів у межах відповідних правовідносин. Складовим елементом поняття „забезпечення” є й поняття „управління”.

Наукова і навчальна дисципліна „Теорія управління безпекою соціальних систем (організацій) – ТУБСС” є коротким викладом основних положень теорії забезпечення безпеки, особливостей управління процесом безпекотворення – утворення сприятливих (безпечних) умов існування та прогресивного розвитку соціальних систем типу людина, суспільство, держава, міжнародне співтовариство, людська цивілізація в процесі повного циклу їх існування – від моменту виникнення (зародження) до моменту їх зникнення (загибелі). Дана дисципліна є експериментальною і не має аналогів у вітчизняних та зарубіжних освітніх установах.

Корінне питання методології безпекознавства – питання про природу безпеки, небезпеки та безпекознавчий дуалізм. „Безпекознавчий підхід” є

основою ідеології безпекоцентризму. Категорія „безпеки” життєдіяльності соціальних систем – це біосоціальна категорія, котра нерозривно пов’язана з людиною як біологічною, так і соціальною істотою. В його основі закладений рівень сприятливості стану для нормального існування і розвитку об’єкта захисту, благополуччя якого залежить від можливості задовольняти свої потреби та реалізовувати інтереси. Суть природи безпеки – постійне існування небезпеки та перманентна необхідність управління нею.

Безпека – стан захищеності особи, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх небезпек, ризиків, викликів і загроз, заснований на активній цілеспрямованій діяльності людей, народів, суспільства, держави, світового співтовариства, людської цивілізації щодо запобігання (виявлення, попередження, профілактика) і протидії (ослаблення, усунення, ліквідацію) чинникам небезпек, ризиків, викликів і загроз.

Кузнєцов О.С. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗМК У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА МІЖ УКРАЇНОЮ І РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

Характерною рисою у змісті діяльності вітчизняних ЗМК залишається домінування в інформаційному полі України кількості матеріалів негативної смислової спрямованості, у порівнянні з числом матеріалів з позитивним або нейтральним змістом. Хоча в українських офіційних засобах масової інформації матеріали Переважно подаються виважено, сприяють консолідації суспільства, однак, на думку фахівців, українська журналістика поки що здійснюється на недостатньо високому професійному рівні. Особливо це стосується так званого питання "свободи слова", яке часто підмінюється безконтрольністю і суб’єктивними оцінками.

Результати національних соціологічних досліджень показали, що 72% українців дізнаються новини переважно з українських телеканалів та Інтернет-ЗМІ (43% дивляться тільки телебачення, 29% додатково користуються Інтернетом). 22% дивляться українські і російські джерела інформації (з них 9% – телебачення). 6% не цікавляться новинами з жодних із перерахованих ЗМК.

Як показують дослідження, абсолютною домінантою українського телефіру є шоу та серіали. Переважна більшість шоу (85%) – вітчизняного виробництва. Російські шоу становлять близько 13%. На відміну від шоу, українських серіалів (або вироблених у співпраці з Україною) - мало (5% і 6%, відповідно). Іноземний контент, здебільшого – російський (66%).

Як свідчать результати, українські ЗМК втрачають довіру аудиторії майже по всій Україні, крім Західного регіону. В цілому по Україні 65% респондентів не змінили свого ставлення, 19% погіршили та 11% – покращили. Російські ЗМІ втрачають довіру, у тому числі й на Сході України.

Найбільш поширеними думками щодо ідеї, яка може об'єднати українців, є гуртування навколо досягнення миру, а також та, що кризовий період мине і Україна стане процвітаючою державою.

Таким чином, соціальні дослідження, актуалізація бази даних суттєво спрощують здійснення контент-аналізу матеріалів, поширюваних у інформаційному просторі України. Накопичення матеріалів, розширення бази контент-аналізу полегшує здійснення прогностичного аналізу, вироблення передбачень та прогнозів. Постійний моніторинг національних та зарубіжних інформаційних джерел сприяє оперативному використанню необхідного інформаційного продукту при підготовці наукових досліджень.

к.пед.н., доц. Мамчур К.В. (ВДА)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА У ВІЙНІ В СИРІЇ

Збройний та політичний конфлікт в Сирії продовжує бути одним із провідних чинників нестабільності як на Близькому Сході, так і у світі в цілому. Протести проти майже 50-річного правління Баасистів та вимоги відставки президента Башара аль-Асада переросли у більш небезпечний міжцивілізаційний конфлікт, в якому перетинаються інтереси провідних держав світу. В ситуації, що склалася, від світового співтовариства вимагається пошук нових підходів та способів впливу на конфлікти та управління ними.

Розкол в традиційно згуртованому арабсько-мусульманському суспільстві Сирії та дезорієнтування його в політичній обстановці призвів до руйнування традиційного суспільного устрою та стрімкої девальвації цінностей. Виник ідеологічний вакуум, який одразу заповнився екстремістською ідеологією Ісламської держави Іраку і Леванту (ІДІЛ), інших терористичних організацій (Джабгат ан-Нусра, Хізбалла тощо). ІДІЛ на сьогодні є найбільш впливовою ісламською екстремістською організацією, яка має досить ефективний пропагандистський апарат, який успішно використовує соціальне відмежування, почуття гніву, потребу групової приналежності, соціальну та політичну безпорадність та інші чинники радикалізації суспільства як в Сирії та і за її межами для залучення до ІДІЛ нових членів.

На сьогодні, бойові дії в Сирії між військами Башара аль-Асада, силами опозиції, угрупованнями ІДІЛ активно супроводжуються дезінформацією про оперативну обстановку в країні, результати проведення бойових операцій, реальне співвідношення сил. Також використовуються фото-та відеофальшивки і постановочні сцени для створення образу своїх сил в позитивному ключі, а протиборчої сторони – в негативному. Окрім того в інформаційні ресурси "випадково" потрапляє потрібна інформація з місця подій, часто без посилання на джерела, яка здебільшого побудована на емоціях.

Війну в Сирії в даний момент нездатний припинити ніхто: надто багато сил та ідеологій змішано, надто серйозні наслідки для усіх геополітичних акторів. Основні геополітичні гравці, чиї інтереси перетинаються в Сирії, в основному вдаються до стратегічних інформаційно-політичних операцій, тобто міжнародних інформаційних заходів, спрямованих на донесення до іноземної аудиторії спеціально відібраної інформації та індикаторів для впливу на її емоційну сферу, мотиви, об'єктивність суджень та в перспективі на прийняття рішень урядами іноземних держав, організаціями, та окремими особами на користь цілей і завдань країни, що їх проводить.

Мінаєв А.В. (ВІКНУ)

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

В інформаційному суспільстві інноваційні технології в інформаційній сфері відіграють роль ключового фактора забезпечення динамічності розвитку економіки, її конкурентоздатності на світових ринках, основою науково-технічного прогресу, ефективного управління, відповідності системи освіти вимогам сучасності та високої рівня обороноздатності держави. З цих причин доцільним є запровадження у навчальний процес Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка вивчення майбутніми офіцерами з рівнем вищої освіти магістр навчальної дисципліни "Інноваційні технології в інформаційній сфері".

Курсантам необхідно засвоїти сутність інновацій, інноваційного процесу, інноваційної діяльності та менеджменту, фактори економічного лідерства розвинутих країн, стрімкого прогресу нових економік у світі та причин уповільнення соціально-економічного розвитку України, втрати нею позицій в науці та технологіях. Майбутні офіцери мають бути обізнані у методиці управління інноваційними проектами, механізмах впровадження інноваційних технологій, у сучасних методах та засобах впровадження нових ідей. Особливе місце в сучасних умовах займає проблематика визначення перспективних технологій і методик, які можуть бути застосовані в професійній діяльності.

Офіцери сучасної армії повинні знати технології сучасних війн та операцій, їх інформаційну складову, систему інформаційно-аналітичного забезпечення військ, захисту інформації, вміти ефективно застосовувати електронно-обчислювальну та телекомунікаційну техніку, новітнє програмне забезпечення. За умов реформування оборонної сфери необхідно знати сучасні технології підготовки та прийняття рішень, оборонного планування, наприклад, західну PPBE System.

Фахівці в галузях міжнародної інформації, міжнародних відносин, журналістики, рекламування військової служби, військового перекладу, військової психології, інформаційно-пропагандистського забезпечення повинні добре знати функціонування Інтернету, засобів масової інформації, включаючи Інтернет-

ЗМІ, можливості інших засобів масової комунікації, таких, як соціальні мережі та блоги для розповсюдження інформації й ведення інформаційно-психологічної боротьби. Необхідно вміти ефективно використовувати відомчі друковані видання, телерадіостудії в інтересах військ, для впливу на населення в районах дислокації та проведення операцій, бути обізнаними в методах сучасного цивільно-військового співробітництва (CIMIC). Курсанти повинні знати сучасні соціальні технології, методику інформаційної та аналітичної роботи, соціологічних досліджень та опитувань, вміти протидіяти негативному маніпулятивному впливу та здійснювати контрпропаганду.

Інноваційні технології в інформаційній сфері – однин з ключових важелів здійснення реформ в Україні, важливий фактор підвищення її обороноздатності та модернізації Збройних Сил України.

*к.т.н., с.н.с. Мірошніченко О.В. (ВІКНУ),
Яременко С.В. (КНУ ім. Т. Шевченка)*

ПРОБЛЕМА МОНІТОРІНГУ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРІВ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ

Для виявлення джерел інформаційного впливу в Інтернет-ресурсах потрібно провести аналіз її "сторінок" на найбільш популярних інформаційних Інтернет порталах соціальних мереж.

Програмний алгоритм виявлення джерела інформаційного впливу реалізований наступним чином:

Перший крок. Використовуючи url адресу сайту отримується код сторінки (сторінок) інформаційного порталу у вигляді об'єкту Document, який створюється при застосуванні методу бібліотеки JSoup.parse.

Другий крок. Передбачає отримання всіх посилань на новини з об'єкту Document за допомогою JSoup. Отримавши ці посилання ми таким самим чином отримуємо інформацію яка описує новини з посилань.

Третій крок. Далі використовуючи JSON, записуємо інформацію у структурованому вигляді та зберігаємо з допомогою використання MySQL у вигляді реляційної бази даних для подальшого багаторазового користування.

Четвертий крок. Використання збережених даних для визначення тональності інформаційного ресурсу сторінки (сторінок).

Описаний алгоритм дозволяє проаналізувати інтернет ресурси та виявити інформаційний вплив. Результатом роботи є реалізація алгоритму моніторингу інтернет ресурсів, який успішно вирішив поставлену проблему.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ПРІОРИТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Все частіше висловлюється думка, що в третьому тисячолітті лідерство у світі буде визначатися здебільшого не економічним потенціалом держави, а його здатністю контролювати інформаційні процеси. Інформація стала найбільш високоліквідним товаром – вартість інформації та її своєчасної доставки в потрібне місце зростає лавиноподібне. Інформаційно-технологічне захоплення середовища, в умовах глобалізації, призведе до світового домінування. Інформаційна війна стала фактом нашого життя. Мільйони людей відчують її вплив – щонайменше дискомфортний, а часто-густо й деструктивний. Виходячи з наведеного можна надати визначення інформаційної війни. інформаційною війною можна розуміти боротьбу сторін за досягнення переваги над супротивником у своєчасності, достовірності, повноти отримання інформації, швидкості та якості її переробки та доведення до виконавців.

До видів інформаційної зброї можна умовно віднести п'ять відповідних сукупностей або групи засобів, які можуть бути застосовані для деструктивних (дезорієнтуючих, дезінформуючих, дезорганізуючих, дестабілізуючих, руйнуючих, пригнічуючих тощо) інформаційних впливів на змістовні компоненти стратегічних систем управління:

- засоби масової інформації і агітаційно-пропагандистські засоби;
- психотронні засоби;
- електронні засоби;
- електронно-обчислювальні засоби;
- лінгвістичні засоби;
- психотропні засоби.

Особливо небезпечною з них є сьогодні для інформаційних комп'ютерних систем органів державної влади, управління військами і зброєю, фінансами і банками, економікою країни, а також для людей при інформаційно-психологічному впливі на них з метою зміни та управління їх індивідуальною та колективною поведінкою.

Психічна деградація суспільства в найближчому майбутньому стане цілком реальною у випадку, якщо державні керівники не проаналізують світові тенденції в екології свідомості і не зроблять відповідні конструктивні висновки.

Основними загрозами інформаційно-психологічній безпеці є:

- блокування на неусвідомлюваному (підсвідомому) рівні свободи волевиявлення людини, штучне прищеплення їй синдрому залежності;
- розробка, створення і застосування спеціальних технічних і програмних засобів для деструктивного впливу на психіку людини;
- маніпулювання громадською свідомістю з використанням спеціальних засобів впливу;

– руйнування єдиного інформаційного і духовного простору України, традицій суспільства і суспільної моралі.

У сучасному світі перше місце належить не фінансовому потенціалу, у чому нас постійно прагнуть переконати, а інтелектуальному. Необхідно нагадати, що у 70–80-ті роки минулого століття, за інтелектуальним потенціалом Україна займала 1-е місце у світі, і навіть в умовах сьогодення, вітчизняні математики і програмісти залишають за собою провідні позиції у світі. Консолідація суспільства навколо відродження та розвитку інтелектуального потенціалу це запорука безпеки України у майбутньому.

Україна, шляхом розвитку освіти, науки і технологій, може зайняти передові позиції на світовому ринку ІТ, це має стати пріоритетним завданням національного відродження України.

Те, що ми сьогодні розглядаємо інформаційну безпеку як пріоритет національної безпеки, вселяє надію, що ми знаємо свій шлях і до мети будемо йти цілеспрямовано. А для цього нам потрібно забезпечити мир.

Овчинніков М.О. (ВІКНУ)

ДВОСТОРОННЄ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З РЕСПУБЛІКОЮ ПОЛЬЩА У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

З отриманням Польщею політичної свободи та здобуттям Україною незалежності розпочався активний процес формування нової моделі міждержавних відносин. Нова сторінка в багатовіковій історії зв'язків українського та польського народів головним чином пов'язана з процесом формування та реалізації стратегічного партнерства на сучасному етапі в об'єднаній Європі. Тому, в умовах розбудови і утвердження як України, так і Польщі виникає необхідність об'єктивно дослідити складний процес налагодження і розвитку сучасних українсько-польських двосторонніх відносин у військовій сфері. Вхідження Польщі в євроатлантичні та європейські структури ще більше посилює значення повноцінного розвитку стратегічних українсько-польських відносин. Із вступом Республіки Польща до Північноатлантичного Альянсу та Євросоюзу українсько-польський державний кордон перетворився у важливу частину нових східних кордонів НАТО та ЄС, а тому спільна партнерська діяльність України та Польщі повинна й надалі підтверджувати стратегічний характер українсько-польських взаємин.

Висвітлення мети й завдань двостороннього співробітництва України з Республікою Польща у військовій сфері зокрема передбачає: аналіз законодавчої та нормативно-правової бази, політологічної літератури й інформації в відкритих джерелах; структурно-функціональний аналіз для розкриття системи основних характеристик співробітництва України й Республіки Польща у військовій сфері; прогнозування та моделювання для визначення перспектив двостороннього оборонного співробітництва двох стратегічних партнерів. Викон-

ристання загально-наукових та спеціальних дослідницьких методів дозволить одержати бажані наукові результати.

Період дослідження охоплює час від грудня 1991р. до сьогодні. Нижня хронологічна межа знаменує початок відносин між Україною та Республікою Польща як повноцінними суб'єктами міжнародних відносин. Верхня межа означена співпрацею двох держав в рамках проголошеного стратегічного партнерства та за умов обрання і реалізації Україною курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію.

Аналіз джерел, частину з яких вперше введено до наукового обігу, доцільно було б розглянути в рамках особливого партнерства між Україною та Польщею у нинішній складній воєнно-політичній обстановці. Сьогодні виникає також необхідність дослідити сучасні як українські, так і польські джерела, статті та наукові праці у контексті даної проблематики.

*к.і.н., доц. Онищук М.І. (ВІКНУ),
Бондаренко Р.О. (ВІКНУ)*

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ "ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ"

Актуальність проблеми інформаційної безпеки визначається сучасними тенденціями в галузі інформаційних, комп'ютерних технологій, у сфері формування нового типу суспільства і економіки, що характеризується різними економістами, соціологами по-різному. Американський соціолог Р. Кроуфорд визначає сучасне суспільство як "суспільство знання" (knowledge society) у якому найголовніша роль приділяється знанню. Нове знання приводить до появи нових технологій, що веде до економічних змін, потім до соціально-політичної трансформації, що в кінцевому підсумку приводить до появи нового бачення всього світу

Серед актуальних проблем сучасної політичної науки однією з найбільш значущих постає дослідження питань забезпечення інформаційної безпеки в умовах "гібридної війни". Нині національна безпека значною мірою залежить від забезпечення інформаційної безпеки, оскільки захищеність інформації та її повнота впливають на стабільність у суспільстві, забезпечення прав і свобод громадян, правопорядок і, навіть, на збереження цілісності держави.

Просування України до інформаційного суспільства вимагає ефективного управління усіма видами інформаційних ресурсів та елементами інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, державної підтримки вітчизняного інформаційного виробництва, ринку інформаційних технологій, засобів, продуктів і послуг.

Проблеми забезпечення інформаційної безпеки сьогодні для України стоять на одному рівні із захистом суверенітету і територіальної цілісності, забезпеченням її економічної безпеки. Рівень інформаційної безпеки активно

впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки України, бо найчастіше реалізація інформаційних загроз – це нанесення шкоди в політичній, військовій, економічній, соціальній, екологічній сферах тощо.

Упродовж багатьох років державна інформаційна політика спрямовувалася переважно на розв'язання проблем, пов'язаних із діяльністю електронних та друкованих засобів масової інформації (ЗМІ). З часу проголошення незалежності України відбулося переосмислення ролі і місця ЗМІ в демократичному суспільстві. Сьогодні розширився зміст державної інформаційної політики завдяки поширенню нових завдань щодо захисту прав людини і громадянина на свободу слова та вільний доступ до публічної інформації. Одним з головних завдань в сучасних умовах є визначення і впровадження в практику основних засад забезпечення інформаційної безпеки в умовах "гібридної війни" проти України, усвідомлення нових викликів і загроз в сфері інформаційної безпеки та шляхів протидії негативному інформаційно-психологічному впливу.

*к.і.н., доц. Онищук М.І. (ВІКНУ),
Мехед П.М. (ВІКНУ)*

ІНФОРМАЦІЙНА БОРОТЬБА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В сучасних умовах наріжним каменем повстала проблема координації заходів з інформаційної боротьби органами державного і військового управління, створення структур, націлених на комплексне ведення інформаційної боротьби. Сьогодні, як ніколи, виникла об'єктивна необхідність сформувати системне бачення інформаційної безпеки держави як механізму протидії агресії по відношенню до нашої держави у будь-якій формі її прояву.

Недосконалими є механізми, запроваджені нормативно-правовою базою, що визначає повноваження, функції та завдання відомств, структур і організацій, які діють в інформаційній сфері. Недостатньо розвинена науково-методична база для підготовки і ведення інформаційно-психологічних операцій, невідпрацьовані правові механізми регулювання взаємодії з підрозділами інших складових сектору безпеки і оборони, недержавними структурами, комерційними організаціями, телекомунікаційними операторами, телерадіокомпаніями, друкованими та електронними засобами масової інформації тощо.

У зв'язку з викладеним вище, пропонується створити дієву систему інформаційної безпеки держави для забезпечення необхідних передумов в інтересах ефективного ведення інформаційної боротьби, від чого в значній мірі залежатиме спроможність держави запобігати несилowymi методами ескалації воєнно-політичної і воєнної напруженості, здійснювати адекватну відповідь на інформаційні акції проти України.

З цією метою доцільно було б створити Комітет інформаційної безпеки держави, підпорядкований безпосередньо Президентові України, до складу якого ввести структурні підрозділи із завданнями підготовки і ведення інформаційної боротьби на державному рівні з метою забезпечення національних інтересів у всіх сферах, у тому числі й в оборонній, створення необхідної законодавчої і нормативно-правової бази. Відповідні структури як складові системи інформаційної безпеки держави мають бути у всіх силових структурах та інших міністерствах і відомствах, де це обумовлено інтересами національної безпеки держави. Діяльність цих структур має координуватися з боку Комітету інформаційної безпеки держави.

У силових структурах держави, міністерствах і відомствах, де це обумовлено інтересами національної безпеки України, доцільно створити відповідні структури, діяльність яких координуватиме Комітет інформаційної безпеки держави.

Така система могла б сприяти побудові й реалізації чіткої схеми координації ведення інформаційної боротьби на державному рівні, взаємодії між відомчими структурами інформаційної боротьби, а також підготовки і ведення інформаційної боротьби в інтересах безпосередньо завдань Збройних Сил України.

*к.т.н., доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
Пампуха Ю.А. (ВІКНУ)*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

Сьогодні практично усім відоме поняття «соціальна мережа», хто хоч якимось чином вважає себе частиною сучасного суспільства. Вони відіграють значну роль у житті суспільства. Особливою популярністю користуються ці ресурси серед сучасної молоді, яка все більше приділяє увагу Інтернету.

Аналіз процесу виникнення і розвитку соціальних мереж, а також функцій, які вони виконують у сучасному світі, показують, що значне поширення соціальних мереж має суттєві негативні соціальні наслідки: віртуалізація соціального життя; переплетіння реального та віртуального у житті людини; Інтернет-залежність, що викликає комплекси, психічні розлади, часті зміни настрою та депресії; поява нових технологій у політичному житті, за допомогою яких здійснюється маніпулювання свідомістю тощо. Крім того, широкі можливості сучасних комп'ютерних технологій дозволяють не докладаючи великих зусиль, створювати "інформаційний портрет" користувача, який може бути використаний у злочинних цілях.

Сьогодні соціальні мережі можна впевнено називати інструментом маніпуляції та провокації задля впливу на масову свідомість. Це один із найвпливовіших засобів у веденні інформаційних війн сучасності. "Благородність" цієї

війни полягає у фактичній відсутності жертв, беззбройному вирішенні питань, проте смертоносні ін'єкції інформації непомітно вводяться в мозок особистості, примушуючи її мимоволі діяти за чітко спланованим кимось планом. Використовуючи відомі психологічні правила поведінки, тобто так звані соціотехніки, маніпулятори керують людьми, направляючи їх у потрібне для них русло.

Соціальні мережі виконують ряд глобальних завдань, першочерговими з яких є: формування маніпуляцій поведінкою, оперативний контроль за поведінкою і діяльністю людей (конкретної особи зокрема), механізм формування конкретної поведінки в конкретному місці у потрібний момент.

Соціальні мережі зараз переживають період бурхливого зростання. Феномен їх успіху полягає в тому, що інтернетизація світу продовжується стрімкими темпами і використання соціальних мереж є найкращим засобом впливу на свідомість особистості у таких сформованих умовах.

Пасхалов А.К. (ВІКНУ)

ЕВОЛЮЦІЯ РОЗВИТКУ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ В ЗОНІ АТО

Активна підтримка сепаратистських сил і найманців на сході України російським військово-політичним керівництвом супроводжується потужним інформаційно-психологічним забезпеченням їх підривної діяльності. Російськомовні радіо, телебачення, друковані видання не міняють своєї антиукраїнської тональності.

Разом з тим, аналіз сутності і змісту радіо і телепередач, публікацій, спрямованості соціальних мереж свідчить про подальшу активізацію інформаційної війни російських ЗМІ в медіа просторі України і за його межами. Сьогодні ми є свідками подальшого нарощування інформаційного ресурсу РФ з метою ескалації збройної агресії.

До найбільш поширених тем зарубіжних і українських ЗМІ доцільно віднести матеріали, які відображають сучасний стан розвитку суспільства, міжнародних відносин, розкривають особливості соціальних, етнічно-конфесійних та економічних процесів, про що свідчать чисельні проведені соціологічні дослідження та опитування.

Проведений контент-аналіз матеріалів виявив зміщення смислових акцентів у зарубіжних ЗМІ: якщо раніше більшість негативних оцінок була притаманна західним ЗМІ, то зараз питома вага тривалий час припадає саме на російські ЗМІ, інформаційні матеріали яких часто мають тенденційну спрямованість, суб'єктивні перекоханості, не завжди відповідають дійсності, або спотворюють реальні факти. Водночас вони характеризуються гнучкістю і оперативністю, що свідчить про високий рівень фахівців інформаційної діяльності РФ.

На сході України припинено трансляцію українських каналів та замінено їх російськими, що підтверджує координацію інформаційної війни на території України з боку Росії.

Поінформовані джерела розповідають про погрози з боку Росії прямо вторгнутися в Україну в разі розширення санкцій з боку ЄС. Останні роки Російська Федерація інвестувала великі ресурси в розвиток своєї пропаганди на світову спільноту, населення своєї країни та російськомовне населення на сході України.

Особлива увага в змісті пропагандистської діяльності російських ЗМІ надається сьогодні рекламуванню високого рівня життя в їхній країні, приниженні життєвого рівня українців, викривленню історії, фактів і подій.

Таким чином, аналіз еволюції розвитку російської пропаганди в зоні АТО свідчить про нарощування сил, засобів, форм, способів і технологій інформаційно-психологічного впливу на місцеве населення в умовах "гібридної війни". Пропаганда Російської Федерації спрямована сьогодні на подальше, поглиблене переформатування свідомості, ціннісних орієнтацій, установок і психології населення не тільки в зоні АТО, в своїй державі, а й всього світового співтовариства.

к. наук з д.у., доц. Петрик В.М. (КПІ)

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТРУ УКРАЇНИ

Викликає занепокоєння проект Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.15 № 266, яким передбачається руйнування системи підготовки фахівців з управління інформаційною безпекою. Як зазначалося вище, знання і вміння цих фахівців дозволяють ефективно займатися діяльністю з виявлення шкідливих інформаційно-психологічних впливів, виявлення загроз і небезпек національній безпеці України в інформаційній сфері, а також проведення аналітичних досліджень у сфері інформаційної безпеки України. Постанова передбачає ліквідацію галузі знань 1701 "Інформаційна безпека" взагалі і зокрема напряму підготовки 6.170103 "Управління інформаційною безпекою". Вводиться нова галузь знань 12 "Інформаційні технології", до неї входять такі спеціальності: Інженерія програмного забезпечення, Комп'ютерні науки та інформаційні технології, Комп'ютерна інженерія, Системний аналіз, Кібербезпека.

Необхідно терміново внести зміни у цю постанову для збереження підготовки фахівців з управління інформаційною безпекою, насамперед для захисту інформаційного простору України від зовнішньої агресії.

Терміново необхідно вести нову галузь знань "Інформаційна безпека держави" до якої повинні увійти такі спеціальності:

1. "Управління інформаційною безпекою"
2. "Захист інформаційного простору України".

Спеціальність "Управління інформаційною безпекою" передбачає наявність таких знань: базові поняття щодо інформаційної безпеки держави, суспільства і особи; види та сучасні технології інформаційних впливів; форми і види

інформаційного протиборства; особливості впливу на інформаційний простір України засобів масової інформації та неурядових організацій; інформаційні аспекти економічного протиборства і тероризму; кримінологічну характеристику комп'ютерної злочинності; склад злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку; історію і особливості сучасного стану інформаційно-психологічного протиборства; концептуальні засади забезпечення інформаційної безпеки держави; нормативно-правове регулювання забезпечення інформаційної безпеки України; державну систему забезпечення інформаційної безпеки України та функції суб'єктів, які її утворюють; іноземний та вітчизняний досвід щодо підготовки фахівців із інформаційної безпеки держави.

Спеціальність "Захист інформаційного простору України" передбачає наявність таких знань: етапи, ознаки, суб'єкти та методи проведення спеціальних інформаційних операцій; завдання, об'єкти посягань, форми проведення інформаційної війни; історію і особливості сучасного стану інформаційно-психологічного протиборства; особливості впливу на інформаційний простір України засобів масової інформації та неурядових організацій; духовно-релігійну складову національної безпеки України; особливості захисту інформаційного простору у провідних країнах світу; нормативно-правове регулювання щодо захисту інформаційного простору нашої держави; функції суб'єктів систем із захисту інформаційного простору України; сучасні піар-технології як механізм впливу на інформаційну сферу нашої держави; імідж, бренд та політична модернізація держави; іміджології інститутів сектору безпеки та оборони; комунікативна іміджева компетентність фахівців сектору безпеки та оборони.

Спеціальності "Управління інформаційною безпекою" та "Захист інформаційного простору України" передбачають наявність таких вмінь:

1. Проводити порівняльний аналіз форм, методів, засобів та технологій проведення інформаційних війн, акцій інформаційного впливу і спеціальних інформаційних операцій;

2. Здійснювати прогнози щодо можливих небезпек інформаційному простору держави.

3. Використовувати світовий досвід щодо забезпечення інформаційної безпеки для його творчого впровадження на українських теренах.

4. Аналізувати сучасний стан нормативного регулювання та державної системи забезпечення інформаційної безпеки нашої держави, а також розробляти пропозиції щодо їх вдосконалення.

5. Проводити аналітичні дослідження у сфері забезпечення інформаційної безпеки України.

6. Організовувати заходи щодо захисту інформаційного простору України від зовнішньої інформаційної агресії.

7. Використовувати піар-технології проводити іміджбілдінг для захисту національної безпеки в інформаційній сфері.

Таким чином, для збереження підготовки фахівців з управління інформаційною безпекою, насамперед для захисту інформаційного простору України

від зовнішньої агресії сьогодні необхідно терміново внести зміни в постанову Кабінету Міністрів України від 29.04.15 № 266.

Присяжнюк Д.М. (в/ч А0515)

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДЕРЖАВИ ТА ПРОЦЕС ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

У наші дні термін "модернізація" активно обговорюється в українському суспільстві. Для більшості сучасних досліджень характерна широка різноплановість підходів до визначення поняття "модернізація".

Під модернізацією часто розуміють процес побудови сучасної держави-нації, який має три варіанти розвитку. Перший – формування відповідних демократичних інститутів та управління як ключового компонента модернізації. Другий – зміни за допомогою авторитарного правління, яке маскується лексемою "консервативної модернізації". Прикладами є невеликі країни, або великі, які поки що не можуть служити прикладом сталого розвитку. Третій – розглядає модернізацію поза контекстом "авторитаризм – демократія" (технократичний, постполітичний підхід, знімає цю дихотомію як нерелевантну). Тобто модернізація – це вдосконалення технологій, що веде до технологічного прориву.

Політична модернізація визначається як процес трансформації суспільства, який супроводжується формуванням політичних інститутів, соціальною мобілізацією і розширенням політичної участі, поширенням демократичних цінностей і норм, властивих розвиненим країнам, у країнах менш розвинених.

Результатом політичної модернізації в Україні мають стати реальний поділ влади, створення правових та інституційних гарантій діяльності опозиції, незалежність суду і ЗМІ, демократизація влади, реальне дотримання принципів правової держави. Політична система повинна забезпечувати стабільний розвиток і динамічну рівновагу між інтересами всіх політичних груп. Держава, якій вдається ефективно вирішувати завдання політичної модернізації, здобуває позитивний імідж, як в очах власного населення, так і міжнародної громадськості.

Для успішної політичної модернізації необхідний широкий суспільний консенсус з найбільш важливих питань політичного життя.

За цих умов важливого значення набуває процес формування іміджу держави, який має спонукальний, діяльнісний характер для всього суспільства. Позитивний імідж країни може викликати почуття патріотизму, мобілізувати суспільство на модернізацію всього суспільного життя.

За умови грамотної реалізації іміджевого потенціалу Україна має всі можливості, щоб стати демократичною та економічно розвиненою країною.

Необхідними складовими реалізації цього потенціалу є політична модернізація, стійке економічне зростання, ефективна соціальна політика, інноваційний шлях розвитку, поліпшення демографічної ситуації.

Виконання цих умов стане реальністю, якщо всі державні інститути об'єднують свої зусилля, а орієнтиром у цьому стане формування позитивного іміджу як усередині держави, так і в міжнародному просторі. Позитивне сприйняття України у світі здатне сформувати сприятливий клімат у реалізації найважливіших політичних, економічних і соціальних реформ.

к.т.н., с.н.с. Присяжнюк М.М. (НА СБУ)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

За сучасних умов інтенсивного розвитку суспільства інформаційна складова набуває дедалі більшої ваги і стає одним із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки держави.

Інформаційна безпека є невід'ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки. Водночас інформаційна безпека є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки.

Саме тому розвиток України як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий лише за умови забезпечення належного рівня її інформаційної безпеки.

Забезпечення інформаційної безпеки (ЗІБ) можна визначити як комплекс заходів необхідний для досягнення такого стану інформаційного розвитку (духовного, соціально-політичного, технічного) та захищеності людини, суспільства й держави, за якого сторонні інформаційні впливи не завдають суттєвої шкоди національним інтересам.

З цією метою в державі створюється система ЗІБ, основу якої складають відповідні органи та сили, що вживають адміністративно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських та інших заходів, спрямованих на забезпечення стійкого функціонування системи державного управління в інформаційній сфері.

Відповідно систему суб'єктів ЗІБ можна визначити як організовану державою сукупність державних органів, громадських організацій, посадових осіб та громадян, об'єднаних цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів в інформаційній сфері, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства держави.

В демократичній державі ЗІБ має базуватися на таких принципах:

- свобода збирання, зберігання, використання та поширення інформації;
- достовірність, повнота та неупередженість інформації;
- обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону;
- гармонізація особистих, суспільних і державних інтересів;
- запобігання правопорушенням в інформаційній сфері;
- економічна доцільність;
- гармонізація національного законодавства в інформаційній сфері з міжнародним;

– пріоритетність національної інформаційної продукції.

Виходячи з того, що ЗІБ є певним видом діяльності, варто зазначити, що її змістом є сукупність певних дій або заходів держави. Зазначені заходи ЗІБ можна поділити на загальні, до яких відносяться правові, організаційно-технічні й економічні, та на конкретні відповідно до найважливіших сфер життєдіяльності суспільства та держави.

*Прокоф'єва К.О. (ГІС Асоціація України),
Черненко О.Є. (ГІС Асоціація України)*

МАСОВІ МІГРАЦІЇ – ВРАЖАЮЧИЙ ФАКТОР ВІЙН НОВОГО ПОКОЛІННЯ

Широке розуміння предмета демографії передбачає вивчення міграцій населення у різних генераціях, соціальних групах і на різних територіях. Являючи собою сукупність усіх видів переміщень у просторі, міграції призводять до зміни географічного розміщення населення, його густоти та заселеності територій, їх супроводжують збільшення або скорочення чисельності населення, зміни його статевого, вікового, сімейного, шлюбного та етнічного складу, соціальної структури територіальних спільнот як у місцях виходу, так і в місцях вселення мігрантів.

Сьогодні особливу актуальність представляє собою фактор раптової масової міграції великих мас цивільного населення в результаті ескалації регіональних конфліктів малої інтенсивності, з подальшим наданням їм рівня середньої інтенсивності, а також «на межі» з великомасштабною війною. Як новий вражаючий фактор сучасної війни він був виявлений під час Югославського конфлікту. Він був не просто виявлений, а осмислений, проаналізований і введений в стратегію ведення воєн сучасного типу на рівні з іншими вражаючими факторами. Як виявилось, цей фактор унікальний, він має нові властивості і якісну своєрідність. Відповідно – визначені тактика і методики спрямування впливу цього чинника і регулювання його потужності за необхідністю.

Хвилі мігрантів для політиків і громадянських суспільств ЄС є своєрідною дилемою: з одного боку, ЄС готовий захищати проголошені цінності навіть ціною власного існування, з іншого – відмовившись від цих своїх цінностей, захищаючи себе «фізично», ЄС має загубити при цьому сенс (а з ним і цінності) свого власного існування.

Головна якісна своєрідність цього нового чинника полягає в тому, що він не вимагає наявності безпосередньої «контактної зони» місця ведення бойових дій з об'єктом ураження! Ці дві ланки війни: зона бойових дій та об'єкт ураження, можуть перебувати один від одного на віддаленні в тисячі кілометрів. Якісна своєрідність також полягає в тому, що під час формування

цього вражаючого фактора він не сприймається об'єктом ураження в якості потенційної загрози.

*д.т.н., професор Сенченко М.І.
академік Міжнародної академії інформатизації
(ДНУ «Книжкова палата ім. І. Федорова»)*

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ПРОТИБОРСТВО В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У ХХІ столітті розгорнулось глобальне безкомпромісне інформаційно-психологічне протиборство світових еліт. Сьогодні як ніколи в своїй прадавній історії українська політична еліта повинна бути до нього готова. Інформаційний вакуум, що утворився після розпаду Радянського Союзу, швидко заповнили інформаційні операції деструктивних сил, що вирішують свої завдання за допомогою методів інформаційної війни.

Основними сферами ведення інформаційного протиборства, як відомо є політична, дипломатична, фінансово-економічна, військова. Однією із сучасних форм боротьби між державами, що проводиться однією державою з метою руйнування інформаційної безпеки іншої, при одночасному захисті своєї країни від аналогічних дій з боку агресора є геополітичне інформаційне протиборство (ГІП).

Аналізуючи процеси, що відбуваються в нашій державі, поведінку нео-лібералів, які захопили більшість засобів масової інформації і проводять політику дебілізації власного населення, щорічне зменшення чисельності українського народу майже на півмільйона, повне зруйнування промисловості й агро-промислового комплексу та інші руйнації, можна дійти висновку, що українська політична еліта прийняла правила гри світового уряду.

Продовжується нищення власної кіноіндустрії, переписується історія України. Сьогодні очевидні спроби відкинути історичне минуле і розпочати історію від Дня незалежності. На цьому тлі закриваються бібліотеки, відсутнє фінансування оплати праці бібліотекарів й комплектування бібліотек новими книжками та періодичними виданнями. Навіщо читати і розвиватися населенню, що підлягає знищенню й перетворенню на рабів?

Сьогодні ми стаємо свідками й учасниками драми, наслідки якої визначать долю всіх поколінь ХХІ століття. Ми вступили в століття, яке можна назвати як "століття стратегічної нестабільності".

"Стратегічна нестабільність" – це наслідок стратегічної гри, в якій беруть участь дві сторони: сильний і слабкий, які поведуть себе неадекватно. Неадекватність поведінки сильного полягає в нерозважливій завищеності його зазіхань, що нарощуються у дусі концепції "відсовуваних рубежів": падіння одного провокує на взяття наступного, і так до фатальної risks.

Піддати власне населення керованій деградації – для цього вимагається зробити попередній антропологічний переворот, варто по-іншому подивитися

на український народ. Пограбування населення під час номенклатурної приватизації можна якось зрозуміти – спрацьовував фактор збагачення. Але для того, щоб приступити до планового прискореного вимирання, скорочення кількості власного народу, позбавивши його нормальних умов і гарантій людського існування, необхідне обґрунтування у формі нового наукового расизму. Без наділення українського народу властивістю расової неповноцінності неможливо було б робити з ним те, що зараз робиться. А такою властивістю можна наділити тільки за умови знищення будь-яких свідчень його високої людської інтелектуальної і моральної гідності.

Так розпочалася дискредитація української національної культури, з одного боку, і відлучення "сучасно думаючого" населення від культурної спадщини, з іншого. Сталося так, що без ідеологічно обґрунтованої ненависті до національної культурної спадщини не можна було зайняти "послідовну позицію" у справі реалізації планів глобалізації щодо нашої країни, а без такої готовності "еліта", яка встигла не на жарт проштрафитися перед власною країною, не могла розраховувати на зовнішню компенсаційну підтримку.

Неадекватність поведінки сильного полягає в його неготовності вчасно подивитися в обличчя реальності, створеної авантюризмом сили: слабкий ігнорує очевидність виклику, всіляко заколисує себе думкою, ніби нічого страшного й виключного не відбулося і головне полягає в тому, аби заспокоїти агресора. Проте, чим поступливішими в цій грі показують себе слабкі, тим більше це провокує сильного, який запевняє себе в тому, що для нього немає нічого неможливого.

"Сильні" сьогодні – це нова компрадорська і гендлярсько-лихварська еліта, це "нові українці", які конвертували владу у власність, залишившись при владі. Іншими словами, агресор і жертва агресії дуже рідко на початку стратегічної гри виступають у відповідних ролях. Однак нерішучість слабого провокує сильного, який стає агресивнішим, а простір його авантурної діяльності зростає в міру того, як слабкий поступається. Таким чином, з самого початку процесу ми стикаємося не з природною нестабільністю, а з суспільним "виробництвом", у якому задіяні дві сторони. Слід зауважити, що така модель є універсальною. За допомогою цієї моделі можна описувати глобальну стратегічну нестабільність сучасного світу загалом, а також соціальну нестабільність в Україні, пов'язану з "реформами" і діями президентів та урядів.

Сьогодні всі партії, психоаналітики, інформаційні кілери привчають усіх слухати, переварювати сказане, висловлювати нав'язану думку. З далекої давнини свобода слова була доступна або юродивому, або тому, хто має владу, або тому, в кого є гроші, щоб оплатити сказане. І чим більше грошей, тим більшу нісенітницю можна нести і гнати людей інформаційними чергами з кулемета, встановленого на телевізійних антенах, у суспільство закінчених ідіотів.

В сучасних Умовах кожен українець мусить думати і сам діяти своїм розумом до розуміння того, що для нього краще: жити вільним у незалежній державі, керувати якою мусить титульна нація, чи бути загнаним олігархічними словесними батогами чи солодкими конвеєрними відеообразами у хлів для інформаційних свиней.

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасному світі, що має визначення "століття інформаційних технологій", невід'ємними компонентами систем управління державою, економікою, фінансами і обороною є інформаційні і комунікаційні системи. Їх впровадження веде до створення єдиного світового інформаційного простору, що вимагає високого науково-технічного і промислового потенціалу, а також відповідного культурно-освітнього рівня суспільства.

Проведений аналіз воєн і збройних конфліктів переконливо показує, що інформаційна інфраструктура країни-жертви агресії є однією з основних цілей при веденні бойових дій, а сторона, що програє інформаційне протиборство, неминуче терпить поразку не лише в сучасній високотехнологічній війні, але і в локальних збройних конфліктах.

Нині провідні держави світу приділяють велику увагу розвитку теорії і практики інформаційного протиборства, створенню сил і засобів інформаційної боротьби.

На першому етапі руйнування держави призводить до утворення все більшої кількості субкультур, "племен" з вузькою ідентичністю і лояльністю.

На другому етапі держава, що занепала, замінюється наддержавними утвореннями в політиці, економіці та культурі.

Нинішня ситуація виносить на порядок денний стару як світ ідею створення "глобальної держави".

Практична реалізація концепції "інформаційної війни" здійснюється шляхом проведення інформаційних операцій, які є комплексом взаємозв'язаних за метою, місцю і часу заходів і акцій, спрямованих на управління процесами маніпулювання інформацією для досягнення і утримання інформаційної переваги над супротивником шляхом впливу на його інформаційну інфраструктуру при одночасному захисті власної.

Таким чином, глобальні протиріччя вимагають нових засобів і методів впливу на стратегічний інформаційний ресурс. При цьому доцільно виділити ключові особливості інформаційної війни: порівняно низьку вартість створення засобів інформаційного протиборства; можливість безперешкодно "порушувати" традиційні державні кордони при підготовці і проведенні інформаційних операцій; можливість маніпулювати інформацією; зміна пріоритетів в діяльності стратегічної розвідки, які зміщуються в сферу завоювання і утримання інформаційної переваги; складність виявлення початку інформаційної операції; складність створення коаліції проти агресора, що розв'язав інформаційну війну.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РОСІЙСЬКИХ ЗМІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

На сучасному етапі розвитку державності і суспільства України засоби масової інформації мають безпосередній та потужний вплив на свідомість своєї аудиторії, який має як позитивний, так і негативний характер.

Один з ключових пунктів плану захоплення України полягає в інформаційно-психологічній обробці населення Росії, маніпулюванні громадською думкою. Вирішальна роль в цьому відведена засобам масової інформації. Загалом російські ЗМІ і, в першу чергу, телебачення дуже сильно сприяли агресивній політиці В. Путіна. Вони допомогли не лише у створенні образу ворога-українця у свідомості більшості росіян, але й сприяли захопленню Криму та приєднанню його до Російської Федерації на правах суб'єкта. Завдяки ЗМІ росіяни вважають за необхідне підтримувати "так звані" Донецьку та Луганську народні республіки всіма засобами, у тому числі й військовими.

Інформаційно-психологічні операції в тилу противника – один з елементів ведення гібридної війни Росією проти України. Їх мета – дестабілізація суспільного життя через деморалізацію зсередини, що створює підґрунтя для успішного здійснення агресором політичних, економічних і військових дій.

З огляду на те, що об'єктами інформаційно-психологічного впливу є люди, головне завдання пропагандистських акцій полягає в тому, щоби вплинути на духовну сферу – громадську думку, ціннісні орієнтації, політичні погляди, посіяти страх і невпевненість перед майбутнім, викликати недовіру до органів влади, створити атмосферу невдоволення, тривоги, сприяти виникненню опозиційних сил і стимуляції антиурядової діяльності.

В умовах сучасної гібридної війни проти України з боку РФ спостерігається насичення інформаційного простору великою кількістю інформації маніпулятивного характеру. Постає нагальна необхідність застосування методів захисту медіа простору України від впливу маніпулятивних технологій російського медіа продукту.

Сьогодні Україна дає приклад успішної протидії путінській імперській агресії. Ми викинемо з нашої землі бандитські зграї чужинців та запродавців. Ми повернемо з московського полону в єдину українську сім'ю наш рідний Крим.

Досягнути перемоги над противником у гібридній війні можливо лише за рахунок національного згуртування та мобілізації всього суспільства на боротьбу з підступним ворогом. Чіткими та скоординованими діями силових структур слід нейтралізувати та знешкодити терористичні та кримінальні угруповання, іноземні агентурні мережі та ресурсні бази агресора на території України.

СУГЕСТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

Реформування суспільства та перехід до ринкових відносин різко активізували інформаційно-комунікативні процеси. Сучасна епоха стрімкого розвитку засобів і форм інформатизації значно розширила інформаційну сферу і посилила значення інформаційно-психологічного впливу. Використання в інформаційно-комунікативних процесах маніпулятивного впливу на різні категорії громадян досягла таких масштабів, що може становити загрозу інформаційно-психологічній безпеці особистості й суспільства в цілому.

Сучасний етап розвитку суспільства значно посилив тенденцію використання новітніх технологій інформаційного впливу маніпулятивного характеру на психіку людей. Проблема застосування прийомів нейролінгвістичного програмування в умовах кардинальних змін суспільства стає особливо актуальною як в теоретичному, так і в прикладному плані. Сьогодні це все більше і більше дезорієнтує соціально активну частину населення, викликає психоемоційну і соціальну напруженість.

Пристосування до досить негуманного світу споживання, егоїзму і відвертої боротьби за існування стало сьогодні парадигмою більшості прикладних напрямів у психології та поведінкових науках. Основним об'єктом такого виду впливу на людину є її психіка і контрольована нею діяльність, а основним засобом впливу виступають соціально продумані програми вербального і невербального впливу, що дозволяють змінювати світогляд, цінності особистості.

Нейролінгвістичне програмування володіє потужним арсеналом засобів психологічного впливу, за допомогою яких може здійснюватися корегування мислення, емоцій та поведінки як окремої особи, так і значної кількості людей. Прийоми нейролінгвістичного програмування можуть використовуватися як інструмент реалізації позитивних намірів та сил для поступального розвитку, стимулювання перспективних суспільних змін на краще, так і як потужний засіб маніпулятивного впливу з негативними намірами.

Особливого масштабу використання прийомів нейролінгвістичного програмування набуває в сучасних умовах, коли в Україні йдуть бойові дії не тільки на передовій, а також і ведеться інформаційна війна проти України з метою дискредитації дій Збройних Сил України. Вдале використання прийомів нейролінгвістичного програмування дозволяє ворогу вести повномасштабну пропаганду з метою засудження України як суб'єкта світової політики та послаблення авторитету нашої держави на міжнародній арені. Лише своєчасне та правильне застосування засобів маніпулятивного впливу дасть змогу здобути перемогу над ворогом в інформаційно-психологічному протистоянні. Тому нейролінгвістичне програмування сьогодні є ефективним засобом інформаційно-психологічного впливу в умовах ведення "гібридної війни".

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ РОЗВІДУВАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Проведено визначення сутності комплексування підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) на організаційному рівні та рівні змісту навчання, а також проведено аналіз історичних передумов розвитку комплексної системи підготовки фахівців розвідувально-інформаційних систем (РІС) на прикладі Житомирського військового інституту імені С.П. Корольова, як критично важливого чинника забезпечення ефективності такої підготовки.

Узагальнюючий термін РІС охоплює всі спеціалізації технічних видів моніторингу (розвідки), космічних систем та спеціальних систем зв'язку, що їх забезпечують; інформаційної безпеки та технічного захисту інформації; радіоелектронної боротьби тощо. Всі зазначені спеціалізації підготовки військових фахівців мають змістом їх професійної діяльності експлуатацію та застосування складних інформаційних систем, кожна з яких, крім інших функцій, має основну чи допоміжну функцію моніторингу (розвідки). У доповіді термін РІС розглядається саме в цьому контексті, у його змістовному взаємозв'язку з офіційно прийнятими (стандартизованими) термінами: розвідувально-інформаційні системи – це складні інформаційні системи, основною чи допоміжною функцією яких є функція моніторингу (розвідки) для потреб сектора безпеки та оборони держави. При цьому функція розвідки РІС включає складові: добування, збору, обробки та аналізу розвідувальних даних (формування розвідувальної інформації), що визначає рівень складності та можливості інформаційної системи.

Підготовка військових фахівців РІС має суттєві особливості, які визначаються: широким спектром спеціалізацій їх підготовки з невеликими обсягами замовлення; розширеними кваліфікаційними вимогами до випускників, у т.ч. у міждисциплінарній сфері, вимогами до засвоєння знань та вмінь на творчому рівні. Це визначає комплекс проблем, серед яких:

- формування змісту освіти при поєднанні потоків невеликої чисельності, забезпечення раціонального співвідношення базової та спеціальної підготовки, раціонального використання науково-педагогічного потенціалу та навчально-матеріальної бази (НМБ) ВВНЗ, окремих для кожної спеціалізації РІС;

- адаптація змісту підготовки до швидких змін воєнної справи, узгодження програм підготовки фахівців тактичного (ТР) та оперативно-тактичного (ОТР) рівнів, фахівців із вищою освітою та молодших спеціалістів, що визначається вимогами спільного виконання завдань на колективних системах озброєння і військової техніки (ОіВТ);

- невідповідність необхідного та наявного бюджету навчального часу для реалізації розширених кваліфікаційних вимог випускників.

Все це суттєво ускладнює організацію підготовки, а в деяких випадках може унеможливити таку підготовку за критерієм "ціна/якість". Аналіз історич-

ного досвіду провідних ВВНЗ доводить, що одним із критично важливих шляхів розв'язання проблем є комплексування підготовки фахівців РІС. Комплексування (поєднання, сполучення, інтеграція) набуло значного поширення саме у ВВНЗ, що визначається специфічними проблемами системи військової освіти, які найбільш характерні для підготовки фахівців РІС.

У ході проведення аналізу комплексування підготовки військових фахівців РІС розглядалось:

а) на організаційному рівні шляхом:

формування безперервної системи підготовки фахівців РІС на ТР і ОТР (визначення раціональної мережі ВВНЗ системи військової освіти);

формування системи безперервної підготовки фахівців РІС для МО України та інших військових формувань (ІВФ), іноземних військових фахівців (за спільними спеціальностями) в окремому ВВНЗ (утворення навчального комплексу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців, у т.ч. з активним використанням НМБ бойової підготовки військ);

поєднання підготовки на спільній базі окремого ВВНЗ військових фахівців кадру і запасу (за спільними ВОС) та цивільних фахівців (за спільними напрямками та спорідненими спеціальностями)

б) на рівні змісту навчання шляхом:

зосередження в окремому ВВНЗ спеціальностей та спеціалізацій підготовки військових фахівців певної спрямованості, зокрема РІС;

узгодження нормативних складових змісту освіти споріднених напрямів (спеціальностей) та їх навчальних планів за змістом і часом для оптимізації лекційних потоків курсантів (слухачів, студентів), диференціації лабораторних та практичних занять для окремих спеціалізацій у межах спільного лекційного потоку спеціальності (споріднених спеціальностей);

диференціації підготовки фахівців для МО України та ІВФ у межах спеціалізації шляхом індивідуалізації навчання, наукової роботи, системи курсових, кваліфікаційних робіт та ін.;

узгодження окремих елементів практичної підготовки на спільній НМБ різних категорій тих, хто навчається, у т.ч. проведення з ними спільних комплексних практичних занять (тренувань) із відповідним розподілом функціональних завдань для економії ресурсу ОіВТ, інших витрат.

Для аналізу вибрані чотири інтервали (1927–1935; 1957–1968; 1977–1991; 2007–2012), що належать до кожного з чотирьох основних періодів розвитку ЖВІ, та додатковий інтервал (1914–1918), що належить до періоду становлення системи підготовки фахівців ППО під час Першої світової війни, яка була успадкована ЖВІ після революції.

Проведений аналіз розвитку системи підготовки військових фахівців у ЖВІ в контексті історичних передумов розвитку сучасної комплексної системи підготовки фахівців РІС дозволяє стверджувати про наявність стійкої традиції комплексування на організаційному та змістовному рівнях.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕСТРУКТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ НА ОСОБОВИЙ СКЛАД ВІЙСЬК (СИЛ) ТА ОРГАНИ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

Інформатизація збройних сил стала пріоритетним завданням військової політики економічно розвинених держав світу. Перевага у ступені інформованості стає неодмінною умовою перемоги у війні, що переконливо доводить досвід проведення антитерористичної операції силовими структурами України.

Разом з тим, стрімкий розвиток і впровадження інформаційних технологій у системах управління військами та зброєю обумовлює появу широкого спектру загроз інформаційній безпеці зазначених систем, що загострює актуальність розробки тематики удосконалення системи протидії деструктивним інформаційним впливам.

Крім того, соціальні мережі можуть істотно підвищити ефективність механізмів громадської самоорганізації, сприяючи розвитку громадянського суспільства.

В свою чергу, нові форми комунікації держави та суспільства створюють передумови розвитку інститутів і організацій громадянського суспільства.

Проведений аналіз можливостей здійснення впливу через соціальні мережі продемонстрував доцільність здійснення моніторингу загроз у таких мережах.

Це дозволить забезпечити більш повні дані для оцінювання потенційних загроз для кожної особи, а також врахувати її реакцію на ті чи інші інформаційні приводи.

Отже, здійснення оцінки морально психологічного стану особового складу ЗСУ є важливим завданням забезпечення національної безпеки, вирішення якого, потребує активної участі з боку військового керівництва держави.

Фурса Н.В. (ГУР МОУ)

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Аналіз можливих геополітичних сценаріїв подальшого розвитку подій в Україні, що відбуваються внаслідок реалізації сучасної геостратегії РФ, дозволяють виділити найбільш актуальні реальні і потенційні загрози національній безпеці України в інформаційній сфері.

В основу запропонованої класифікації загроз покладено основні положення Закону України "Про основи Національної безпеки України", Указів Президента України "Про Стратегію національної безпеки України" та "Про Воєнну доктрину України".

Реальні та потенційні загрози національній безпеці України, які несе в собі геостратегія північного сусіда, можна класифікувати за такими сферами: у зовнішньополітичній сфері, у сфері державної безпеки, у військовій сфері та сфері безпеки державного кордону України, у внутрішньополітичній сфері, в економічній сфері, у соціальній та гуманітарній сферах, в екологічній сфері, в інформаційній сфері.

В інформаційній сфері новими викликами і загрозами національній безпеці України можна вважати:

1. Намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації. Цілеспрямована інформаційна війна, яка ведеться проти України російським телебаченням та іншими засобами пропаганди, створює життєво небезпечну загрозу національним інтересам України як на її території, так і за кордоном.

2. Формування російськими засоби масової інформації в очах своїх громадян, в тому числі і в мережі Інтернет, хибного уявлення про процеси, які відбуваються на материковій Україні та поза її межами, руйнування перспективи відновлення добросусідських відносин між українським і російським народами, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної, соціальної ворожнечі, пропагування війни і поширення культу насильства, прагнення підірвати суспільно-політичну і соціально-економічну стабільність.

3. Активізацію комп'ютерної злочинності та комп'ютерного тероризму, за допомогою яких російські спецслужби продовжують реалізовувати небезпечні спеціальні інформаційні операції проти України.

Особливо гострою залишається загроза застосування проти об'єктів критичної інформаційної інфраструктури системних кібератак та проведення кібертерактів, що може призвести до загроз життю громадян, завадити доступності державних послуг і створити фінансово-економічні проблеми загальнонаціонального рівня.

*Хатян О.А.,
технічний директор компанії WisdomWell*

МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ PR-ВПЛИВУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БОРОТЬБИ

Аналіз наукових здобутків у сфері дослідження інформаційно-психологічної боротьби показує обов'язкову наявність в інформаційному просторі певних інформаційних загроз. Провідником зазначеного типу загроз є акт інформаційного впливу через інформаційні джерела ЗМІ, який ми називаємо спрямованим або "PR-впливом". Ефективний метод виявлення інформаційних впливів є основою механізму протидії інформаційним загрозам, та відповідно, потужним інструментом інформаційно-психологічної боротьби.

Для виявлення "PR-впливу" пропонується метод, що полягає у наступному.

1. У якості вхідної інформації маємо репрезентативно достатню базу інформаційних повідомлень відібраних з новинних Інтернет ресурсів, яка постійно оновлюється.

2. Індукуємо кожне повідомлення бази за допомогою алгоритму лінгвостатистичного оцінювання за наступними ознаками: наявність лексики що характеризує констатацію фактів, подій чи стосунків – "подієвість"; наявність лексики що характеризує спрямованість на довільний опис та оцінювання відношення до події або стосунків – "не подієвість"; наявність "позитивної"/"негативної" лексики; наявність "емоційної"/"не емоційної" лексики; наявність "маніпулятивної"/"не маніпулятивної" лексики.

3. У процесі поточного моніторингу "тем дня" (конструкція, що враховує і лексичні і змістовно-сміслові ознаки групи пов'язаних повідомлень) виявляємо такі, що мають ознаки: новизна, гучність (привертає увагу), важливість (геополітична, екологічна, економічна, соціальна).

4. Застосовуємо механізм автоматизованої побудови семантичного фільтру для повідомлень "теми дня", що визначена у п."3.

5. Відпрацьовуємо семантичний фільтр за широкий проміжок часу для встановлення часу події (початкова фаза), протягу її обговорення, динаміки та тонального окрасу.

6. Для відібраної у п. 5. множини повідомлень розраховуємо показник *відсутності "PR-впливу"* як відношення кількості повідомлень з ознаками "подієвість", "не емоційність", "не маніпулятивність" до загальної кількості повідомлень та показник *наявності "PR-впливу"* як відношення кількості повідомлень з ознаками "не подієвість", "емоційність", "маніпулятивність" до загальної кількості повідомлень.

7. Перевіряємо статистичну гіпотезу про наявність "PR-впливу", на множині повідомлень відібраних фільтром (п. 5.) з урахуванням показників, отриманих у п.6.

Таким чином, запропонований нами метод виявлення факту наявності контенту, спрямованого на впровадження "PR-впливу" є інструментом інформаційно-психологічної боротьби ефективність якого будемо опрацьовувати у подальших експериментально-прикладних дослідженнях.

д.політ.н., проф. Храбан І.А. (ВДА)

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКА ПОЛЬСЬКОГО

Сучасна війна – це не тільки збройне протистояння, а й боротьба поглядів, принципів, морального духу. Досягнення перемоги у сфері суспільної свідомості є не менш важливим фактором, ніж перемога на полях битв. Психологічна боротьба починається задовго до ведення військових дій, триває під час і після їх закінчення. Головним її завданням є нав'язування своєї волі

шляхом впливу на групову свідомість супротивника з метою управління та маніпулювання свідомістю населення і особового складу збройних сил.

Керівництво Збройних сил Республіки Польща (РП) надає важливого значення психологічному забезпеченню діяльності Війська Польського (ВП) як в мирний, так і у воєнний час. Особливо зростає роль цього виду забезпечення в умовах, пов'язаних з участю національних військових контингентів у миротворчих місіях під проводом НАТО в різних регіонах світу.

У ВП завдання здійснення інформаційно-психологічного впливу на війська і населення противника для досягнення політичних, військових і пропагандистських цілей покладено на центральну групу психологічних дій (ЦГрПсД – Centralna Grupa Działan Psychologicznych, місце дислокації м. Бидгощ). Вона є окремою військовою частиною, яка безпосередньо підпорядкована командуванню Сухопутних військ і входить до складу сил спеціальних операцій, що створюються.

ЦГрПсД створена на базі чотирьох груп психологічної оборони, що існували до 2001 року (ПсОб центрального підпорядкування, ПсОб Сухопутних військ і двох ПсОб військових округів).

Головним завданням ЦГрПсД є забезпечення військового керівництва країни, родів військ і служб своєчасною інформацією, що дозволяє планувати і проводити операції та вживати заходів, спрямованих на обробку військ і населення супротивника шляхом пропаганди з метою зниження їх морального духу і можливостей по здійсненню протидії.

Всього ЦГрПсД нараховує понад 110 військовослужбовців (офіцерів, хорунжих і сержантів). Особовий склад тільки кадровий. Основними спеціальностями є оперативно-штабна, соціально-психологічна і технічна.

Таким чином в Республіці Польща створена дієва система психологічного забезпечення діяльності Війська Польського як в мирний, так і у воєнний час.

д.політ.н., проф. Храбан І.А. (ВДА)

СЛУЖБА СТРАТЕГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНТЕРЕСАХ ОБОРОНИ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Питаннями розвідки та контррозвідки в Португалії займається Система інформації Португальської Республіки (СІПР), порт. *Sistema de Informações da República Portuguesa*, SIPR), що складається з двох служб інформації: Служби стратегічної інформації в інтересах оборони (ССІО, зовнішня розвідка і розвідка з оборонних питань) та Служби інформації і безпеки (СІБ, внутрішня розвідка, забезпечення внутрішньої державної безпеки у рамках виконання функцій контррозвідки). Вона знаходиться під прямим керівництвом прем'єр-міністра і безпосередньо підпорядковується генеральному секретарю СІПР. Останній призначається на посаду прем'єр-міністром і здійснює інспекцію, контроль і координацію діяльності спецслужб.

Служба стратегічної інформації в інтересах оборони (ССІО) є державною службою, що добуває та обробляє ексклюзивну інформацію для захисту національної незалежності, забезпечення національних інтересів у сфері оборони та зовнішньої безпеки португальської держави. Вона має адміністративну та фінансову автономію.

ССІО робить внесок у процес прийняття політичних рішень шляхом добування та обробки ексклюзивної інформації, зокрема у сферах, що стосуються:

- оцінки терористичної загрози, виявлення міжнародних мереж організованої злочинності, зокрема, тих, хто бере участь в торгівлі наркотиками, сприянні незаконній імміграції та розповсюдженні ядерної, біологічної та хімічної зброї;

- безперервного моніторингу ситуації в галузі безпеки португальських співтовариств, що знаходяться за кордоном;

- оперативного сповіщення про ситуації, які могли б сприяти захисту національних інтересів;

- політичних, енергетичних, економічних та оборонних питань, які складають пріоритет зовнішньої політики Португалії.

ССІО здійснює співробітництво з СІБ у рамках єдиної системи – СІПР. Крім того, вона сприяє акумулюванню інформації, що надходить від всіх державних інституцій, які займаються питаннями безпеки, оборони та дипломатії.

Таким чином, протягом кінця ХХ – початку ХХІ століть у Португалії створилося дієздатне розвідувальне співтовариство, головну роль в якому грає Система інформації Португальської Республіки, одним із основних елементів якої є Служба стратегічної інформації в інтересах оборони.

*Черненко О.Є. (ГІС Асоціація України),
Прокоф'єва К.О. (ГІС Асоціація України),
Старинець Р.В. (ДП "УКРНДПІЦИВІЛЬБУД")*

АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З СИЛОВИМИ ДЕРЖАВНИМИ СТРУКТУРАМИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Прогностичний наліз розвитку суспільно-політичної обстановки на сході нашої держави свідчить про необхідність урахування особливостей сучасних форм і способів ведення бойових дій, важливості взаємодії громадянського суспільства з силовими державними структурами в умовах сучасної війни.

Сучасні форми ведення війни вирізняються наступними своєрідними рисами:

- у конфліктах останнього покоління "полем бою" є вся територія зони конфлікту, все суспільство проти якого противник веде війну;

– зниження залежності від централізованих систем, у тому числі – інформаційних. Розосередження поряд зі зростаючим значенням швидкості, вимагає високого ступеня готовності до того, щоб підтримувати ефективність дій за рахунок навколишнього оточення і самого противника, залучення ресурсів суспільства, прямої взаємодії з суб'єктами господарювання та громадськістю;

– ключовою ідеєю стала спрямованість дій на досягнення внутрішнього колапсу сил противника, замість його знищення;

– психологічні операції у формі медійно-інформаційного втручання стають фактично переважаючою оперативною і стратегічною зброєю.

В таких умовах системний та структурний аналіз національного українського досвіду та його порівняння з позитивними прикладами досвіду міжнародного, надає можливість досягнення нової якості протистояння сучасним викликам і загрозам у воєнній сфері.

Поєднання взаємодії громадянського суспільства (заходи цивільної оборони) з діючими силовими державними структурами, можливостями математичного моделювання процесів та використання сучасних інформаційних технологій сприяють формуванню стійкої протидії сучасним загрозам.

Секція 5

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗСУ (НА ПРИКЛАДІ ОКРЕМОГО БОЙОВОГО З'ЄДНАННЯ)

Гібридна війна на Сході України яскраво продемонструвала непересічне значення інформаційної складової сучасного військово-політичного протистояння. При цьому, якщо в суто військовому сенсі українські силові структури змогли за короткий час адаптуватися до наявних умов ведення бойових дій і успішно протистояти не лише терористичним угрупованням так званих "ополченців", а й регулярним російським підрозділам, то на інформаційному фронті противник досі діє значно ефективніше за нас.

Слід зазначити наступні об'єктивні причини. Адже Росія насправді ніколи не припиняла інформаційної війни проти України і провадила її з більшою чи меншою інтенсивністю протягом усього пострадянського періоду. З початком Майдану Кремль поступово запустив на повну потужність свою пропагандистську машину, яка була успадкована від Радянського Союзу і в подальшому перетворена на ефективну індустрію тотальної брехні – завдяки колосальним фінансовим вливанням, безперервній практиці застосування і відмові від будь-яких моральних стримувань.

Зі зрозумілих причин Україна не може симетрично конкурувати з безсормною кремлівською пропагандою на глобальному рівні. Однак фактом є також те, що ми недопрацюємо навіть на тих рівнях інформаційно-психологічного протистояння, на яких володіємо співставними з противником ресурсами.

В цьому контексті цікавим буде звернутися до досвіду роботи новоствореної прес-служби бойового з'єднання – механізованої бригади, яка діє на донецькому напрямку.

На початку 2015 р., майже через рік після розгортання бойових дій на Донбасі, Міністерство оборони, Генеральний штаб ЗСУ та Міністерство інформаційної політики розпочали кампанію з розвитку медіа-структур в зоні проведення АТО. На базі ВІКНУ були організовані курси, до яких залучили понад два десятки професійних журналістів, призваних до лав Збройних Сил за частковою мобілізацією. Передбачалося, що випускників цих курсів буде призначено на посади прес-офіцерів бойових частин (бригад і окремих батальйонів). На той час ці посади перебували в стадії впровадження.

Водночас, у підготовчий період організації курсів відбір кандидатів на навчання було проведено неналежним чином. Єдиним критерієм відбору фактично стала приналежність військовослужбовця до будь-якого засобу масової інформації на якомусь з етапів професійної кар'єри. В результаті серед слухачів опинилися не лише, власне, журналісти, а й відеооператори та режисери; ті, хто тільки розпочинав службу, і ті, хто вже фактично готувався до демобілізації; кілька осіб не мали закінченої вищої освіти і взагалі не могли претендувати на отримання офіцерських звань і заміщення вакантних посад у створюваних прес-службах.

На мій погляд, така ситуація спричинена насамперед низькою виконавчою дисципліною в управлінських структурах оборонного відомства. І масштаби цього явища насправді є досить загрозливими.

За наявною інформацією лише кілька випускників вищезгаданих курсів на сьогодні призначені на посади в прес-службах військових частин і фактично виконують функції прес-офіцерів. Решта або "загублені" штабами в процесі формування інформаційних підрозділів в органах військового управління, або обіймають відповідні посади, проте виконують невластиві функції за призначенням. Частина випускників давно демобілізувалися, дехто виконує обов'язки прес-офіцерів неофіційно, лише завдяки добрій волі і зацікавленості командування військових частин, формально перебуваючи на інших посадах. До останньої категорії належить і автор цієї доповіді.

Попри кількаразові звернення до профільних представників вищих штабів, доповідачеві не вдалося отримати ані посадові інструкції, ані будь-які методичні рекомендації для роботи прес-офіцерів. Тож систему роботи довелося формувати "на марші", виходячи з наявних потреб.

Завдання, які стоять перед прес-службою бригади, що бере безпосередню участь у бойових діях, можна розподілити на кілька напрямків:

1. Комунікація з цивільними ЗМІ, як вітчизняними, так і закордонними, супроводження їх на бойові позиції, організація інтерв'ю з командирами та бійцями, надання потрібних коментарів та інформації.

2. Робота на імідж частини: організація інформаційних приводів, створення статей і відеороликів та їх публікація, ведення та контентне наповнення сторінок частини в соціальних мережах.

3. Реагування на інформаційні виклики.

При реалізації кожного із зазначених напрямків доводилося стикатися з труднощами, переважно суб'єктивного характеру. Здебільшого вони полягали в наступному:

- забюрократизована й неефективна система допуску журналістів на бойові позиції;

- нерозуміння більшістю командирів середньої ланки важливості зв'язків з громадськістю й висвітлення бойової діяльності підрозділів у ЗМІ, що призводило до формування практики, коли питання допуску журналістів на бойові позиції залежало в значній мірі від особистого ставлення командирів до конкретних мас-медіа та їх представників;

- недосконале розуміння командуванням військових частин специфіки роботи прес-служб, а відтак невинуватена дифузія їхніх функцій з функціями відділень по роботі з особовим складом;

- неналежне технічне забезпечення прес-служб, зокрема засобами фото- та відеозйомки, зв'язку, комп'ютерною технікою, доступом до Інтернету, засобами пересування.

Іноземні журналісти, яким доводилося працювати по обидва боки фронту, в особистому спілкуванні неодноразово зазначали, що система комунікацій зі ЗМІ в лавах терористичних угруповань "ДНР" та "ЛНР" налагоджена більш ефективно ніж з українського боку.

Зважаючи на вищезазначене, доводиться констатувати, що система інформаційного забезпечення діяльності ЗСУ на рівні бойових з'єднань перебуває в зародковому стані, її роботу неможна вважати задовільною; роль і важливість інформаційної підтримки чітко не прописана в керівних документах, не доведена належним чином до командирів усіх рівнів, а відтак і не усвідомлена ними; кадрове і технічне забезпечення новостворених прес-служб далеке від оптимального.

*Воронков В.І., Соловій О.В., Трошкін Є.М., Савватєєв Н.О.,
Пікуль В.О., Богатирьов К.О., Мемджанов О.С. (ВІКНУ)*

СЛОВО ПЕРЕМАГАЄ

Під час Другої світової війни почала зароджуватися нова особлива форма війни – "мала війна".

Цьому сприяла поява в США інституту пропаганди й у збройних силах усіх провідних світових держав – підрозділів, відповідальних за диверсійну роботу в глибокому тилу противника. Розробниками доктрини "малої війни" стали три країни: США, Німеччина й колишній СРСР.

Це особлива доктрина бойових дій, її основу становить постійний моніторинг загроз і небезпек в економічній і політичній сферах на всіх територіях, прямо або побічно пов'язаних з інтересами економіки панівної держави. Остання, маніпулюючи суспільною думкою регіону, створює необхідний вектор напруженості й утручається в конфлікт на правах миротворця. Натомість справжньою метою є повне підпорядкування місцевої влади панівній державі з установленням керування останньої. При спробі локальної держави вийти за визначені рамки керування коректується суспільна думка й змінюється правлячий режим.

Ця доктрина досить успішно використовується НАТО при підпорядкуванні неугодних держав. Діяльність ЗМК передбачає участь у трьох стадіях сценарію розвитку бойових дій. У підготовчий період, що триває в середньому від двох до шести місяців, відбувається створення образу ворога й переконання громадян своєї країни в реальній загрозі їхнім інтересам, для чого можуть бути застосовані механізми штучного розпалення міжетнічної або міжконфесійної ворожнечі й переходу політичного конфлікту у військовий конфлікт слабкої інтенсивності. Далі – етап воєнної операції, тривалість якого залежить передусім від важливості конкретного регіону для завойовника.

Другий етап містить дві складові. Мета повітряної війни – досягнення абсолютної переваги в повітрі і вторгнення на територію противника. В інформаційній сфері в період повітряної війни ЗМК закріплюють образ ворога в суспільній думці своїх країн. У процесі ведення воєнної операції на ворожій території проводиться робота з населенням із формування в нього установок суспільної думки, вигідної Альянсу; і тотального контролю над вихідною

інформацією й коментарями до неї. На завершальній стадії включаються механізми піару для забезпечення приходу до влади в регіоні лояльного щодо Альянсу уряду й схвалення суспільної думки до цінностей західної демократії й масової культури.

Діяльність ЗМК у період військово-політичного конфлікту контролюють військові. Давно вже не секрет, що найбільш впливові національні ЗМІ укладають особливий договір із владою, де визначають свою роль у висвітленні конфлікту.

Отже, протиборство починає розгортатися не тільки на театрі воєнних дій, але й на глобальному рівні. Тому кожна держава створює цілий спектр структур, призначених для включення й використання оборонно-наступального комплексу інформаційного впливу.

ЗМК дають змогу забезпечити стратегію інформаційного домінування. “Ми вступаємо в еру, коли визначальну роль будуть відігравати швидкість, точність і теоретична витонченість зброї, а не її руйнівна сила” (генерал Франклін Мартін, Агентство з нових видів озброєнь США). Так, для ведення інформаційно-психологічного протиборства в Міністерстві оборони США створено значну кількість підрозділів, військовослужбовці яких мають на своїй формі нашивку **"Слово перемагає"**.

Воронков В.І. (ВІКНУ)

НОВА ЕПОХА ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ

Засоби масової комунікації є потужним інструментарієм ведення війни. ЗМК здатні переформатувати картину світу не тільки окремої людини, нації, але й світового суспільства.

Чим більш вагомого значення набувають ЗМК у житті суспільства, тим глобальнішим стає інформаційний вплив. Цей процес можна подати у вигляді схеми:

Епоха газет > Перша світова війна > Епоха радіо > Друга світова війна >
Епоха телебачення > Розвал двополюсного світу > Епоха Інтернету >???

Серед значущих трендів розвитку ЗМК слід зазначити такі: конструювання реальності через контроль над порядком подій, що висвітлюються; монополізація суспільно важливих каналів інформації, що надає змогу підмінювати не тільки канал, але й джерело інформації; вплив на глибинні структури комунікації, що призводить до переформатування картини світу як окремої особи, так і суспільства; зміна "ери класичних мас-медіа" періодом соціального медіа-буму; використання нових медіа-майданчиків (насамперед, соціальних мереж) в інформаційно-комунікаційному протистоянні; самосегментація аудиторії; створення інтернетних ЗМІ; зниження інтересу до газет. Таким чином, ЗМК на сучасному етапі дотримуються комплексної мультимедійної стратегії.

Військові ЗМК стають ефективною зброєю ведення війни. Їх метою у випадках воєнних конфліктів є повне інформаційне підпорядкування місцевої влади панівній державі; установлення рамок керування; корегування суспільної думки. На своїй території – забезпечення оперативної військової комунікації, вирішення завдань військової організації, об'єднання військовослужбовців у "коло своїх", актуалізація ролі командира, здійснення інформаційно-психологічного впливу на військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Військові соціальні мережі починають виконувати місію ЗМК: транслюють найбільш значущі події, організують їх обговорення, містять відео фрагменти, присвячені значним подіям як силових структур, так і суспільства, і такі, що викликають резонанс у відвідувачів ресурсів тощо.

Цей феномен зумовлений занепокоєнням військового керівництва можливістю непередбачених наслідків безконтрольного спілкування в соціальних мережах.

Отже, ЗМК дають змогу забезпечити стратегію інформаційного домінування у воєнній сфері.

*Дегтярьов А.С. (НМЦ КП МОУ),
Халіманенко С.М. (ВІКНУ)*

СКРИНІНГОВІ (ВІДБІРКОВІ) ПЕРЕВІРКИ В МІНІСТЕРСТВІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Сучасний досвід армій провідних країн світу, а також силових структур України переконливо свідчить, що в умовах обмеженого фінансування проблема відбору кандидатів до силових структур стає надзвичайно важливою. Для вирішення цієї задачі традиційні методи відбору виявляються малоефективними. З'являється потреба в оновленні процедури відбору, а також у пошуку найбільш ефективних методів, одним з яких є метод психофізіологічної діагностики – опитування з використанням поліграфа ("детектора брехні"). З метою підвищення якості підбору персоналу в кадрових органах проводяться скринінгові перевірки.

Скринінг (від англійської screening – просіювання, відсіювання) – це перевірка кандидата на посаду з метою виявити фактори ризику, що перешкоджають нормальному виконанню своїх обов'язків і є загрозливі для роботодавця та колективу в цілому.

В Україні дані дослідження широко використовуються у МВС, СБУ, а з 2015 року започатковано і у МО України.

Обстеження на поліграфі проводиться на різних етапах кар'єри як військовослужбовця так і державного службовця, і в кожному випадку має свою специфіку: при прийомі на службу (роботу); у процесі періодичних кадрових перевірок, пов'язаних з переміщенням по службі; при проведенні службових розслідувань; при підозрі на зв'язок з кримінальними структурами тощо.

При професійному відборі поліграф використовується в комплексі з іншими методами оцінки та доповнює їх. Особливо цінний її профілактичний ефект, що спонукає кандидата на службу до чесних відповідей, що стосуються окремих фактів біографії, мотивації вступу на службу, шкідливих звичок і т.п. На думку зарубіжних фахівців, опитування є найбільш ефективним методом для виявлення кандидатів з високим ступенем ризику (тобто з злочинним минулим, шкідливими звичками). При цьому, достовірність оцінки надійності персоналу коливається від 86 до 100%.

Таким чином, активне застосування поліграфних досліджень у МО України сприятиме підвищенню якості комплектування його структурних підрозділів надійним персоналом, і як наслідок, дозволить забезпечити високу надійність та ефективність професійної діяльності.

Ділай А.Ю. (ЦДО МОУ газета "Народна армія")

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА У ВІЙСЬКОВІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ ЯК МЕТОД ВПЛИВУ НА ГРОМАДСЬКІСТЬ

Ще не так давно вплив газети під час воєнних дій вважався більшим за багатотисячне військо. Та вже сьогодні створюються нові методи інформаційного впливу на людей, і як результат на їхню поведінку. Журналістика все більше тяжіє до коротких меседжів, інтерактивності та цифрової подачі. Для того, щоб дізнатися про певну подію варто лише розмістити відповідний запит у пошуковій системі або промоніторити соціальні мережі. Мова йде не просто про соціальні мережі як джерело інформації, а і про інструмент реклами та впливу на громадську думку. Тобто робота з SMM (socialmediamarketing).

У час військових дій імідж нашого солдата та Збройних Сил в цілому відіграє важливу роль. В першу чергу – відображає ступінь довіри населення до армії. І саме завдяки соціальним медіа можна його як підвищити, так і підірвати. Тому правильний підхід до єдиної інформаційної лінії, ефективного застосування соціальних методів може допомогти виграти війну.

Для дієвого використання соціальних медіа потрібно: вивчити свою цільову аудиторію, обрати майданчик для розміщення інформації, інструменти роботи з відео та фото хостингами, блогами, коментарями тощо.

Загалом, сьогодні у штаті Збройних Сил України вкрай необхідно мати команду кваліфікованих SMM-менеджерів. Їх задача повинна будуватися довкола однієї центральної мети – перемогти ворога. Як говорив древньо-китайський філософ Сунь-Дзи, "...щоб убивати ворога, потрібно розбудити почуття гніву у своїх людей". Ця формула актуальна і для медіа. Якщо урядові газети чи телебачення (тут говоримо і про ситуацію з військовою журналістикою) не можуть говорити прямо, хто у нас ворог, цю функцію можуть виконувати соціальні мережі.

Щоб стати ефективними та популярними військові ЗМІ повинні бути обов'язково представлені в мережі Інтернет, йти в ногу з часом та розуміти специфіку роботи з соціальними медіа. Головний редактор "Meduza Project" Галина Тимченко впевнена, що "трафік більшості онлайн-видань приходить із соціальних мереж. Тому їх ведення не менш важливе, ніж якісне наповнення сайту. Як поведження у Twitter, Facebook і Вконтакте".

Головна ідея соціальних мереж не у ретрансляції матеріалів з основних інформаційних ресурсів, а окреме, індивідуальне представлення їх у інформаційному полі. Соціальні медіа – окремий продукт, який має будувати свою стратегію для впливу на громадську думку населення. Особливо актуальне це питання під час воєнних дій, коли інколи чисельність, вишкіл та технічна оснащеність ворога переважають, але на нашій стороні – правда, впевненість у перемозі.

Таким чином, військова журналістика має включитися у процес боротьби із ворогом за допомогою SMM. І головне завдання тут обрати єдину інформаційну концепцію для кожного окремого соціального медіа. Що, зокрема, сприятиме зміцненню Збройних Сил України, підвищенню їх авторитету на міжнародній арені.

засл. журналіст України Клубань О.М. (ВІКНУ)

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ОПЕРАЦІЙ ЯК НОВИЙ ВИД БОЙОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Ефективне використання засобів масової інформації у реалізації управлінських рішень завжди було проблематичним у Збройних Силах України. Керівники різних ланок, починаючи з верхніх ешелонів і до самого низу, в плануванні оборонних заходів стратегічного, оперативно-тактичного рівня та в своїй повсякденній діяльності не завжди враховували вимоги розвитку інформаційного суспільства щодо необхідності їх постійної інформаційної підтримки з використанням сучасних форм та методів впливу. Частково причиною тому є сформовані за радянської бутності певні стереотипи, які ще довго даватимуть про себе знати, а також цілий ряд інших як суб'єктивних, так і об'єктивних обставин. Навіть створення в українському оборонному відомстві уже за лекалами демократичного розвитку і досить успішне функціонування потужної системи інформаційного забезпечення діяльності армії та сил флоту, що неодноразово відмічалось як міжнародними експертами, так і представниками вітчизняних мас-медіа, часто не знаходило повного і всебічного розуміння багатьма представниками керівного складу українського війська, необхідності ефективного застосування ними за призначенням всього накопиченого арсеналу сил і засобів, помноженого на світовий та власний досвід.

Ця проблема стала найбільш очевидною з розв'язанням РФ гібридної війни проти України, основною складовою якої є саме інформаційна агресія. І

успішно протистояти їй, адекватно реагуючи на усі виклики і загрози, можливо тільки професійно використовуючи усі сили та засоби, які є в наявності. І не тільки в безпековому секторі держави, а й максимально мобілізувавши потенціал суспільства в цілому. Що власне і підтверджено появою активного, так би мовити, волонтерського руху в соціальних мережах та в інформаційному просторі в цілому. При цьому важливою складовою успіху є не суцільна партизанщина, породжена палким почуттям високого патріотизму громадськості та відповідальності кожного за долю країни, що, безумовно, відіграло свою роль у виникненні потужного опору агресору, а й гнучке управління, здійснюване єдиним центром з чітко вибудованою вертикаллю, професійно сформованим баченням спільних завдань з відповідним контентним наповненням та уміло організована активна взаємодія на усіх рівнях функціонування ефективної системи інформаційної протидії агресору.

Важливими складовими функціонування цієї системи є постійний моніторинг інформаційного простору з подальшим прогностичним аналізом, що дозволяє приймати відповідні виважені управлінські рішення відносно напрямів та окремих проектів інформаційної підтримки усіх оборонних заходів на театрі воєнних дій та в тилу. Їх оперативне доведення до виконавців, організація роботи та контроль, а також аналіз ефективності і необхідність корегування завдань потребують не тільки якісної підготовки та підбору кадрів по усій вертикалі (до окремого батальйону включно), але й повного розуміння командирами, керівниками кожного органу військового управління важливості цього специфічного напрямку бойового забезпечення. І саме тут потрібні чіткі і однозначні директивні рішення Міністерства оборони та Генерального штабу ЗС України щодо організації інформаційної підтримки дій військ і сил флоту, які б стали на заваді перетворенню на аматорство важливої складової бойового забезпечення частин та підрозділів в сучасній війні.

Особливих зусиль ця інформаційна робота потребує безпосередньо на лінії оборони та в прифронтовій полосі. Саме тут з багатьох причин і виникає найбільше проблем з реалізацією задумів щодо інформаційної протидії агресору. Часто прес-офіцер бригади (батальйону) залишається сам на сам зі своїми проблемами. Зазвичай, без необхідної методичної підтримки і відповідних рекомендацій від представників вищого органу військового управління він вирішує їх в міру свого розуміння, обмежених можливостей та не завжди достатнього рівня професійної підготовки. І добре якщо є з ким порадитися, коли його командир розуміє важливість цього напрямку роботи і завжди готовий зорієнтувати свого помічника у зв'язках з громадськістю в тому чи іншому питанні. Але нажаль частіше трапляється навпаки. І прес-офіцер інколи сприймається в штабі не як представник органу військового управління, що відповідає за роботу зі ЗМІ, а як звичайний воєнний кореспондент, якому не обов'язково треба знати про цілу низку управлінських рішень. Хоча сьогодні в умовах війни ця бойова одиниця є основною складовою в функціонуванні усієї системи інформаційної підтримки військ.

Прес-офіцер має володіти оперативною й об'єктивною інформацією щодо діяльності його бригади (батальйону), використовуючи її за призначенням,

орієнтуватися в оперативній ситуації, що складається в зоні відповідальності його військової частини, знати все, чим живуть підпорядковані підрозділи, опираючись на свої джерела інформації в них. Він має постійно здійснювати комунікацію із журналістами центральних і іноземних ЗМІ, які прибувають у розташування військової частини, та в бойові порядки підрозділів, а також із медіа, що знаходяться у прифронтовій полосі, особливу увагу приділяючи взаємодії з місцевою пресою, радіо і телебаченням, тісна співпраця з якими є важливою ланкою в площині військово-цивільних відносин.

Світовий досвід ведення сучасних воєн та аналіз застосування сил і засобів Збройних Сил України під час проведення АТО дозволяє уже зараз зробити висновок, що наряду із установленою класифікацією різних видів підтримки бойових операцій виникли нові напрямки бойового забезпечення військ і сил флоту. Так, до них вже зараз можна віднести інформаційну підтримку, юридичну, лінгвістичну тощо. Слід зазначити, що ці нові види підтримки призначені обслуговувати не тільки виключно бойові операції, але й усі інші напрямки бойового забезпечення. Саме тому інформаційна підтримка військових операцій стає одним із найважливіших елементів у плануванні оборонних заходів будь-якого рівня.

Таким чином, враховуючи викладені вище думки, слід внести значні корективи в навчальні програми підготовки та перепідготовки не тільки фахівців з інформаційної підтримки діяльності збройних сил (військова журналістика та зв'язки з громадськістю), але й військових кадрів в цілому, оперативно-тактичного і стратегічного рівня включно. Тільки розуміння усіма військовиками, командирами і штабами побудови надійних і гнучких комунікацій між армією та суспільством, уміння ефективно використовувати весь арсенал інформаційно-медійних технологій у військовому управлінні, приймання нелінійних рішень, та оперативне застосовування сучасних сценарних планів інформаційної протидії агресору дають можливість ефективно діяти, адекватно реагувати на усі виклики, ризики та загрози, що пов'язані з веденням гібридної війни.

*Король В.Г. (ВІКНУ),
к.і.н., доц. Любовець Г.В. (ВІКНУ)*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: КОМУНІКАЦІЙНО-КОНТЕНТНИЙ АСПЕКТ

Проблеми інформаційної безпеки в сучасному світі набувають ознак першочергових, оскільки боротьба між державами, союзами держав, внутрішньодержавна практично перейшла у комунікаційно-контентний вимір. В Україні, яка намагається жити за Майданними принципами, інформаційна (інформаційно-безпекова) сфера давно перестала бути окремою. Минулі лінійні ознаки викликів та загроз інформаційній безпеці відійшли на другий план, пропустивши на перше місце комбіновану сукупність різноформатних, різнодинамічних,

багатовимірних явищ, процесів, тенденцій інформаційного протистояння, яке набуло нових технологічних індикацій.

Однією з найбільших проблем, з якою держава і суспільство стикаються практично під час всього періоду незалежності – це залежність українського інформаційного простору від російського (державного) та російськомовного (адаптованого російського державного в Україні) контенту. Відсутність цілеспрямованої та послідовної інформаційної діяльності української держави з питань захисту власного інформаційного простору, фахова недосконалість працівників засобів масової інформації, холдингізація ЗМІ тощо призвели до перетворення інформаційної сфери в середовище комунікаційно-контентного перевиробництва чужого (за змістом, духом, акцентами, актуалізацією) контентного потоку.

На жаль, оперування мас-медійними працівниками запозиченим матеріалом відбувається (в переважній більшості) без необхідного творчого та змістовного осмислення. А оскільки ці процеси не регулюються вітчизняним законодавством, то держава і суспільство занурюються в нав'язані зовні тенденції і процеси.

Слід звернути увагу на найвищому рівні на те, що такі комунікаційно-потоківі сентенції, які витончено нав'язуються українському інформаційному середовищу, не є спорадичними, а являються заданими характеристиками геостратегічних композицій інтересів, намірів та мрій планетарних гравців міжнародної спільноти.

Наглядно ми це спостерігаємо на прикладі дій путінської Росії, яка демонструє всьому світові композиційну гру на всіх рівнях – від містечкового в російській глибинці до всепланетного на засіданні Генеральної асамблеї ООН.

Тут виникає ще одна грань інформаційної безпеки країни – сертифікований переклад іноземних матеріалів. Від фахового і своєчасного (оперативного) перекладу новинної, подієвої, суспільно-значущої тощо інформації прямо залежить не лише її сприйняття в Україні, а й формування сталої громадської думки, яка здатна за певних умов стати каталізатором знакових подій в країні.

Для прикладу можна взяти виступи провідних спікерів на 70-й сесії ООН. Для того, щоб журналістська спільнота могла якнайповніше зробити власний аналіз, який стосується, зокрема, України, необхідно було практично миттєво перекласти (знову ж таки, проблема сертифікованого перекладу) виступ президента США Б. Обама та опублікувати в офіційних виданнях (Укрінформ) тексти виступів щонайменше трьох президентів України – П. Порошенка, США – Б. Обама та РФ – В. Путіна. Таку роботу не може замінити, наприклад, онлайн демонстрація виступів. За відсутності такої роботи ми знову потрапляємо під вплив російської пропаганди, яка миттєво намагається нав'язати нам власне бачення та трактування.

В цьому випадку (як, власне, і у всіх інших) важливо якнайдовше втримати суспільну увагу довкола тем, викладених президентами України і США, давати в розвитку поглиблений аналіз-роз'яснення експертами науково-дослідних центрів ситуативних сервісів, адміністрації Президента, РНБОУ тощо.

Викладені вище аспекти комунікаційно-контентної безпеки національного інформаційного простору могли би стати логічним розвитком інформаційного стилю, народженого на Майдані. Тоді був започаткований абсолютно новий для української спільноти стиль ДОВІРИ. Він виявився самодостатнім, потужним і зумів самоорганізувати десятки тисяч громадян по всій Україні, втримував увагу міжнародної спільноти своїм енергетичним запалом та натхненням. Це був справжній розрив стандартних інформаційних шаблонів, що панували до того.

Якщо влада не продовжить цю яскраву традицію і не зробить саме такий стиль інформаційного спілкування нормою, нам загрожує повернення до минулого – в стилістиці, методах, формах взаємовідносин влади і суспільства. Такий розрив між владою і суспільством неминуче призведе до соціально-політичної напруги.

Відтак перед державою постає багатофункціональна задача створення відповідної нинішнім (і майбутнім) національним викликам, ризикам та загрозам координаційної системи, в основі якої має бути сценарно-медійний комунікативно-контентний ситуативний сервіс як постійно діюча державна функція.

к. наук з с.к. Курбан О.В. (ВІКНУ)

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ТА МЕХАНІЗМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ІЗ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН У СОЦІАЛЬНИХ ОН-ЛАЙН МЕРЕЖАХ У ВІЙСЬКОВИХ ВНЗ УКРАЇНИ

Сучасне суспільство формується в контексті трьох технологічних напрямків – хай-х'юм (високі гуманітарні), хай-тек (високі технічні) та хай-сенсоро (високі сенсорно-технологічні). Вони формують характер людської спільноти початку III-го тисячоліття, що визначається як постіндустріальна, постмодерністська та цифрова.

Цифровий характер сучасних технічних комунікацій формує принципово нову модель взаємовідносин між індивідуумами на персональному, внутрішньогруповому та міжгруповому рівнях. З моменту народження, у середині XX ст., цифрові технології пройшли три етапи технологічного оновлення, які визначаються форматами web 1.0, web 2.0, web 3.0. Сьогодні ми знаходимося на перехідному від 2.0 до 3.0 етапі. Цей етап розпочався із створенням першої соціальної мережі (1995 р.) і визначається як час домінування он-лайн мережових суспільств, деякі з них, зокрема мають глобальний планетарний характер. Зсув значної частини життєвих процесів у віртуальний простір, призвів до формування нових філософських постулатів, морально-етичних концепцій соціально-економічних та політичних управлінських систем. А також до напрацювання нових підходів та засобів ведення військових дій.

В контексті зазначених вище тенденцій, військова справа набуває сьогодні принципово нових рис, порівняно з усією минулою історією локальних та

світових війн. Система управління віртуалізується, значна частина функцій перекладається з людини на штучний інтелект та машини. Бойові роботи – андроїди, безпілотні літальні апарати, системи наведення та корегування вогню, розвідувальні пристрої поступово переходять зі сторінок фантастичних творів у реальний театр бойових дій. В цих інноваціях особливе значення відіграють інтернет-технології, як засіб передачі даних та технічна підтримка базового інформаційного процесу.

Розвиток он-лайн соціальних мереж і глобалізація світового співтовариства активно використовуються у військовій галузі не тільки з метою здійснення управлінських процесів, але й для ведення віртуальних бойових дій, які забезпечують реальні військові протистояння.

Технології 2.0 органічно вписалися у інформаційно-психологічний формат ведення так званої гібридної війни, а їх значення зростає з кожним наступним міжнародним військовим конфліктом в арифметичній прогресії.

Актуальність процесів формування системної практики ведення віртуальних інформаційних війн викликала необхідність комплексної підготовки профільних фахівців, як важливої стратегічної **мети** для вітчизняних закладів освіти та центрів перепідготовки військових кадрів. Особливо гостро це питання постало в контексті останніх подій на Півдні та Сході України.

У зазначеному контексті, на сьогодні **основними завданнями** профільних військових ВНЗ є надання системного розуміння теорії, методології та методики ведення сучасних мережових інформаційно-комунікаційних протистоянь у соціальних он-лайн мережах, а також практична підготовка майбутніх фахівців із питань інформаційної безпеки.

В основі навчання та прикладних тренувань має бути закладений принцип алгоритмічності інформаційних процесів, які складаються з окремих інструментів, і компонуються відповідно до комунікаційної ситуації, специфіки цільових груп та характеристик інформаційного поля.

*к.т.н. Литвиненко Н.І. (ВІКНУ),
к.т.н. Литвиненко О.І. (ВІКНУ)*

СУТНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ДОСЯГНЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Сучасна епоха характеризується якісно збільшеною роллю міжнародних відносин у житті людства. Зростання ролі міжнародних відносин у світі викликає посилення уваги до цієї області з боку світового співтовариства. Особливо гостро у сучасних міжнародних відносинах стоїть питання міжнародної безпеки як одного з основних чинників сталого розвитку кожної окремої держави.

Джерелом воєнної загрози для держави завжди вважали можливість застосування проти неї збройної сили з боку інших держав. Однак розмах діяльності міжнародних терористичних угруповань і найрізноманітніших повстан-

ських і антидержавних рухів у другій половині XX ст. – на початку XXI ст. досить виразно продемонстрував їх здатність серйозно дестабілізувати ситуацію в будь-якій країні світу і призвести до громадянської війни чи навіть міжнародного збройного конфлікту. У зв'язку з цим необхідно проаналізувати сучасний стан розроблення системи заходів щодо досягнення міжнародної безпеки та дослідити основні шляхи її удосконалення.

Поряд з традиційними джерелами небезпеки (прагнення окремих країн до гегемонії, перевага у системах стратегічних озброєнь, експансіонізм) рівень безпеки на сучасному етапі розвитку людства додатково визначається новими загрозами: зростанням локальних конфліктів, поширенням міжнародного тероризму, розкраданням ядерних матеріалів і несанкціонованим поширенням ядерних технологій, утворенням у деяких державах незаконних збройних формувань, високою імовірністю застосування ними зброї масового ураження.

Забезпечення миру та міжнародної безпеки залишається однією з глобальних проблем сучасності. Міжнародне співтовариство, починаючи з початку XX ст., приділяє значну увагу питанню міжнародної безпеки та шляхам його вирішення. Для цього створюються відповідні організації та законодавча база, приймаються необхідні рішення на міжнародному рівні. Проте, всупереч всім зусиллям, на даний час існує можливість виникнення міжнародних конфліктів, вирішення яких може здійснюватись силовими (військовими) методами. Саме тому міжнародним акторам, насамперед, державам, необхідно спрямовувати значні зусилля на підтримання власних потенціалів на рівні, який хоча і повністю не буде виключати можливості здійснення агресії з боку інших держав, проте максимально унеможливить подібні дії та зробить їх "незручними" для агресора. Як член міжнародної спільноти, Україна також відіграє свою роль у підтриманні міжнародної безпеки, відстоюючи, разом з тим, власні національні інтереси.

*к.геогр.н., доц. Ольховой І.О. (ВІКНУ),
Пампуха Ю.А. (ВІКНУ)*

РОЛЬ ЖУРНАЛІСТА У ВИРІШЕННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Під час активного розвитку збройного конфлікту та після його завершення важливу роль відіграють мас-медіа, які формують думку аудиторії про саме явище та його наслідки. Розвитку конфлікту багато в чому сприяють саме засоби масової інформації, які, маніпулюючи думками аудиторії та пропагуючи певні ідеали, зумовлюють виникнення реакції своєї аудиторії, яка в подальшому й впливає на перебіг конфліктної ситуації. Саме тому вивчення ролі ЗМІ, та журналіста зокрема, під час конфліктів набуває дедалі більшої актуальності.

Головним полем діяльності сучасних ЗМІ є конфлікти. Саме на суперечках, проблемах та протиріччях базується більшість новин мас-медіа. Засоби

масової інформації, висвітлюючи проблему, мають можливість не просто передати факт, а й вплинути на його сприйняття аудиторією, сформувати конкретну думку про подію чи явище, зумовити виникнення позитивних чи негативних емоцій. Кожен журналіст, при всій претензії на об'єктивність, в будь-якому випадку діє у певному полі влади та заангажованості (політичної, етнічної або реакційно-бюрократичної). Головним же критерієм оцінки роботи журналістів під час висвітлення подібних конфліктів є критерій достовірності та повноти наданої інформації. Роль, яку ЗМІ відіграють у врегулюванні конфлікту, залежить від того, наскільки журналісти вільні у своїй професійній діяльності й наскільки відкритий для них доступ до важливої для громадськості інформації.

Задаючи негативний настрій аудиторії висвітленими матеріалами стосовно конфліктів, журналісти створюють напруженість у соціумі, проте вони також можуть і допомогти опонентам знайти спільну мову під час і після врегулювання конфлікту. Загалом ЗМІ, в яких головним пішаком є журналіст, набувають важливого значення під час конфлікту.

Саме від ставлення журналістів, які представляють політику свого ЗМІ, до події, їхньої упередженості та заангажованості значною мірою залежить перебіг самого конфлікту. Ретельне вивчення впливу засобів масової інформації на аудиторію надасть можливості сформулювати основні способи та методи впливу мас-медіа на перебіг конфлікту, визначити основні чинники впливу, створити механізми захисту споживачів від них.

Савенко В.М. (ВІКНУ)

ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ

В умовах тотальної інформатизації сучасного суспільства випереджаючими темпами зростає необхідність застосування масової комп'ютеризації, розвиток і впровадження новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій в тому числі і у воєнній сфері. До засобів інформаційно-психологічного впливу, які можуть використовуватися як противником для здійснення деструктивних дій у сучасній війні (АТО), так і нашими військами для ліквідації цих наслідків, відносяться:

- засоби масової інформації (ЗМІ);
- військові ресурси мережі Інтернет;
- друкована продукція;
- військові засоби радіомовлення, в т. ч. малогабаритні радіоприймачі;
- військові засоби звукомовлення;
- військові засоби телемовлення;
- голографічні зображення.

До засобів, підготовлених для передачі ЗМІ, відноситься спеціально підготовлена інформація, збережена у вигляді друкованого тексту, файлу на носії,

відео-, аудіокасеті, оприлюднення (передача) якої передбачається при проведенні брифінгу, прес-конференції з журналістами ЗМІ.

Військові ресурси Інтернет – спеціалізовані комп'ютерні сайти Збройних Сил України. Розміщена на них інформація призначена як для національних, так і для закордонних користувачів, покликана пропагувати офіційну точку зору керівництва держави, у тому числі військового командування, і формувати сприятливу суспільну думку про збройний конфлікт, що відбувається, і про дії своїх Збройних Сил.

Друкована продукція – це листівки, буклети, пропагандистська література тощо. Тексти для друкованої продукції готуються у військових стаціонарних та польових друкарнях на високому професійному рівні з урахуванням національно-психологічних особливостей військовослужбовців і населення та відрізняються лаконічністю та простотою. Деякі листівки можуть не містити тексту і бути суто ілюстративними.

Нетрадиційність друкованої продукції полягає не у формі (листівки застосовувалися й у минулих війнах), а у змісті, тобто в інформації, спеціально підготовленій на основі новітніх досягнень у науці та техніці з урахуванням можливостей використання інформаційних технологій.

Військові засоби радіомовлення – рухомі і стаціонарні радіостанції для мовлення на місцевих радіочастотах або розраховані на можливість приймання малогабаритними радіоприймачами з фіксованою частотою.

До *військових засобів звукомовлення* відносяться мегафони, встановлені на транспортних засобах, у тому числі на літаках і вертольотах.

Військові засоби телемовлення, як правило, застосовуються після знищення національних телевізійних центрів з метою заповнення "інформаційного вакууму" і призначені для передачі виступів державних керівників, представників військового командування з роз'ясненнями ними своїх позицій, дій з метою формування позитивного відношення у населення до збройного конфлікту (АТО), Збройних Сил і в цілому до своєї держави.

Голографічні зображення – засоби, що здатні вплинути на психічний стан людини, особливо в екстремальних (бойових) умовах.

В якості технічних засобів інформаційно-комунікаційного впливу можуть виступати:

- комп'ютерна техніка та засоби комунікації;
- звукомовні станції;
- станції магнітного запису та копіювання;
- засоби оперативної поліграфії;
- радіо- і телестанції;
- засоби радіорозвідки;
- засоби радіоподавлення;
- літаки і вертольоти спеціального призначення тощо.

Для протидії інформаційно-психологічним впливам противника можуть використовуватися всі вищезазвані та інші ефективні засоби інформаційно-комунікаційних технологій, що врешті-решт являє собою складне комплексне завдання з великою кількістю чинників, які змінюються та потребують відпо-

відного інформаційного, програмно-математичного, технічного, лінгвістичного та іншого видів забезпечення і застосування. Це постійний творчий пошуковий процес, кінцева ціль якого – перемога у інформаційній сучасній війні, особливо з урахуванням АТО.

*Савенко В.М., Клімченко К.С., Дереш Б.Б., Маркевич Д.П.,
Подкіч В.О., П'ясецький Я.О., Далієвський Є.В. (ВІКНУ)*

"ХВАЦЬКА КАВАЛЕРІЙСЬКА АТАКА"

В останні роки з'явилося нове слово, що фіксує виникнення нової спеціальності, немислимої раніше: айварник (від англ. I-War – інформаційна війна) – спеціаліст із ведення інформаційних війн. Цей факт свідчить про те, що ведення інформаційно-психологічного протиборства перестає бути таємною сферою міжкорпораційних, міждержавних інтересів, а виходить на широку арену повсякденного життя.

Засоби масової комунікації відіграють у цьому процесі одну з головних ролей

Нині рекомендації з ведення інформаційних війн можна знайти навіть в інтернеті, що ще раз підтверджує глобальний характер інформаційно-психологічних впливів на людину, суспільство, державу.

Розглянемо техніки маніпуляції, що застосовують засоби масової комунікації при здійсненні ІПсВ. Деякі з них були детально описані В. Сороченко, а зараз активно цитуються як у дослідженнях науковців, так і в соціальних мережах інтернету при обговоренні теми ІВ.

"Хвацька кавалерійська атака"

Як правило, вона проводиться в кілька етапів, коли в інформпрострі масово з'являються матеріали з "потрібною" інформацією про опонента (на основі як реальних, так і віртуальних фактів). "Використовується, природно, і "легка кавалерія" – новини на телебаченні й у інтернетних виданнях. Поки сторона, що підпала під атаку, почне розгортатися й спростовувати факти – атакуючих і сліду не залишиться. Звичайно, велике промислове підприємство в такий спосіб не переможеш, але якому-небудь банку або трастовій компанії можна неабияк потріпати нерви. Мабуть, це самий улюблений атакуючий прийом українських компаній – недорого й досить просто" (В. Сороченко).

Протидія цій атаці передбачає не відбиття ударів, а усунення її причин

За таким сценарієм на пострадянському просторі формується дефіцит будь-якого товару. Так, проблеми з постачанням гречки розпочалися після того, як ЗМК повідомили про можливість цього. Далі – події набувають глобального характеру для більшості пострадянських держав.

Після того, як ЗМК зініціювали паніку з приводу щезання гречки з прилавків магазинів, почався другий етап інформаційної атаки – коментарі посадових осіб та аналітичні дослідження цього факту.

Третій етап інформаційних подій навколо зникнення гречки – коментарі в блогах та іронічне оброблення ситуації в гумористичних інтернетівських ресурсах.

Таким чином, "хвацька кавалерійська атака" спровокувала "наступ по всьому фронту", оскільки причини ІПсВ не були усунені.

Селезньов В.Д. (прес-служба ГШ ЗСУ)

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ І МАСОВІ КОМУНІКАЦІЇ (З ДОСВІДУ АТО В УКРАЇНІ)

Завдяки розвитку світового інформаційного простору, доступності до будь-якої інформації на новий рівень виходить активне використання засобів масових комунікацій у підтримці бойових операцій під час ведення сучасної війни з її нелінійним характером. В зв'язку з цим і дезінформація противника стала значно більшим фактором ураження, ніж це було раніше. Адже сьогодні командири та особовий склад противника одночасно мають доступ фактично до одних і тих самих інформаційних потоків, які в змозі аналізувати в силу своєї обізнаності і підготовленості. Тому:

- командири противника не можуть приймати рішення, які сильно протирічать висновкам бійців, що зроблені з потоків отриманої інформації;
- командири противника позбавлені можливості самостійно створювати інформаційну картину світу своїм бійцям;
- якісна дезінформація може змусити противника до одночасних миттєвих хибних дій вже за 5 хвилин після розповсюдження (раніше це були години та дні, за котрі вони могли зрозуміти обман).

Кейс 1. Літак

Літом 2014 року над тимчасово окупованою територією зазнав ураження літак українських ВПС. Екіпаж катапультиувався. Дуже швидко українські військові медіа повідомили, що літак впав коло одного з міст Донбасу.

В районі падіння, вказаному інформаційними структурами ЗСУ, терористи розпочали масштабні пошукові заходи, щоб знайти пілотів збитого літака.

Однак, насправді, пілоти досягли землі на парашутах у зовсім іншому місті: їх встиг забрати український спецназ та вивезти з оточення. Терористи не зразу зрозуміли свою помилку та прибули на реальне місце приземлення пілотів вже запізно.

У той же час, дезінформація дозволяє перемагати ворога не тільки у тактичних операціях, а і у більш складних стратегічних комбінаціях.

Кейс 2. Дебальцево

Зима 2014–2015 років була досить холодною. Інформаційний простір наповнювали повідомлення про жахливий стан українських бійців на передовій: вони мерзнуть, нема теплого обмундирування, тому вимушені зігріватися спиртним.

Інформаційні структури ЗС України досить стримано спростовували ці звинувачення, надаючи перевагу лиш формальним повідомленням, не намагаючись активно переконати аудиторію у не такому вже й трагічному стані речей. У результаті, приймаючи до уваги змальований в ЗМІ низький бойовий дух українських солдатів, російсько-терористичні війська наважились на досить ризиковану операцію. А саме – розпочали наступ на Дебальцево посеред зими, котра є досить невдалим часом для проведення масштабних загальноармійських наступальних операцій. Зауважимо, навіть досвідчені генерали Другої Світової вкрай рідко наважувались наступати взимку. Воєнно-історичний досвід свідчить, що лиш поодинокі зимові кампанії були вдалими.

Не стало виключенням і Дебальцево. І хоча по закінченню півторамісячних боїв українські сили все ж залишили місто, битва виявилася виграною саме ЗСУ. Так як, залишивши на полі бою величезну кількість знищеної живої сили і техніки, ворог втратив змогу організувати результативний потужний наступ, який готувався на весняно-літню кампанію 2015 року. Таким чином ЗС України запобігли значно більшим втратам, ніж були понесені при утриманні Дебальцево та відході з нього.

Окремо слід сказати і про такий прийом дезінформації противника, як змальовування не всієї повноти картини. Подібна технологія є досить ефективною, коли бійці ворога мають можливість "давити" на своїх командирів, вимагаючи від них наступу. Причому у ті райони, якими, після перегляду телевізора та інтернету, їм здається легко оволодіти.

Кейс 3. Мар'їнка

В кінці весни на початку літа 2015 року ЗМІ були заповнені повідомленнями про масовий відвід української важкої артилерії від лінії розмежування. Важкі гармати покинули свої позиції та залишили сотні кілометрів фронту без вогневої підтримки.

Керманічі російсько-терористичних військ вирішили, що це їх шанс на перемогу. Так само вважали і солдати, котрі на інтернет-форумах шпиняли власних командирів за нерішучість у такий зручний для наступу момент. Результатом таких переконань ворога став наступ на місто Мар'їнку 3 червня 2015 року. Проте вони не врахували, що за дві-три години українська артилерія у змозі зайняти свої вогневі позиції. І дві години, на перший погляд, вдалого наступу ворога закінчилися для нього нищівною поразкою. Сотні бойовиків не змогли вийти з вогняного мішку, в якому опинилися.

Тобто замовчування структурами інформаційної підтримки ЗС України реального часу, потрібного для повернення гармат на позиції, спокусило ворога на легку перемогу, яка виявилася смертельною пасткою.

Формування повідомлень дезінформації сьогодні у ЗСУ відбувається за перевіреними класичними та новітніми технологіями. Перше, це абсолютна правдива основа повідомлення новин: "літак впав", "гармати відвели". Друге – замовчування важливих деталей повністю дезорієнтує противника у висновках, які можна зробити з новини. І третє – це доповнення новини правдоподібною інформацією, що остаточно сплутає карти противника.

Безумовно, головні інформаційні операції цієї війни з використанням засобів масових комунікацій ще попереду. Тож про них поки що говорити не на часі. Проте є ряд напрямків інформаційної протидії, які треба розвивати вже сьогодні, щоб ослабити ворога.

В першу чергу йдеться про необхідність глибокого і активного інформаційного проникнення в політичне, військове, економічне та культурне життя країни – агресора. Закидаючи деструктивні ідеї, розпалюючи ворожнечу між різними групами впливу в РФ, дезінформуючи її громадськість, ми зможемо знизити військовий потенціал ворога, запобігти його агресивним діям проти України та інших країн світу.

Другий напрям можливої і потрібної вже сьогодні роботи – це знищення залишків іміджу РФ у світі. Більш широке висвітлення злочинів режиму Путіна призведе до зменшення кількості союзників РФ у світі та зниженню її військових можливостей.

к.політ.н. Турченко Ю.В. (НДЦ ВІКНУ)

НЕДЕРЖАВНА СКЛАДОВА У ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Розвиток інформаційного суспільства в сучасному світі набув такого масштабу, що спричинив потребу формування спеціальних напрямів у політиці держав. Більш того, ефективність інформаційної політики обумовлює ефективність державної політики загалом, і у сфері оборони, зокрема. Характерно рисою трансформації сфери оборони в демократичних країнах є її перехід у контроль громадськості. Задля цього розробляється певна інформаційна політика, яка встановлює межі, форми і напрями залучення громадськості до реалізації оборонної політики.

Для України актуальність проблематики є особливо актуальною, оскільки з огляду на геополітичне становище, територія України представляє інтерес і для Заходу, і для Сходу (в обличчі Росії), а сучасні війни – це насамперед війни інформаційні, тому зберігаючи пасивну позицію, держава прирікає себе на поразку. Запобігти цьому можна тільки шляхом вироблення адекватної інформаційної політики спрямованої на оборону держави та залученню недержавних інституцій до її здійснення.

Виходячи з того, що інформаційні відносини у сфері оборони відбуваються не тільки за участю органів державної влади, а й за участі інститутів громадянського суспільства (недержавних організацій), сформульовано авторське визначення *"державної інформаційної політики у сфері оборони"*.

"Державна інформаційна політика у сфері оборони" визначається як функціонування державних та недержавних інституцій України з метою регулювання інформаційних відносин задля запобігання і врегулювання конфліктів та захисту національних інтересів в інформаційній сфері.

Отже, у сфері оборони в Україні державна інформаційна політика реалізується за участю інститутів партнерства (державних та недержавних суб'єктів), таких як: органи державної влади (державна складова), інститути громадянського суспільства та засоби масової комунікації (недержавна складова). Так як недержавна складова все більше визначає ефективність здійснення державної політики у сфері оборони, її функціонування неможливе без спільних заходів органів державної влади та інститутів громадянського суспільства.

Шевченко Г.В. (ДУТ)

МЕТОДИКА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ПРОВАЙДЕРОМ ЩОДО СТРАТЕГІЇ МЕДІАПЛАНУВАННЯ РЕКЛАМНОЇ КАМΠΑНІЇ

Важливе питання, з яким компанії стикаються при розміщенні реклами, це розробки ефективних медіа-стратегій. Медіапланування – це діяльність, що забезпечує контакт цільової аудиторії з рекламним повідомленням, тобто, це планування рекламних та PR компаній: професійний аналіз та вибір оптимальних засобів та детальна програма розміщення рекламних повідомлень в межах компанії. Оптимізація медіакампанії – зниження її вартості з мінімальною шкодою для ефективності.

Прийняття рішень щодо застосування таргетингу при виборі тих чи інших засобів масової інформації та носіїв реклами є непростим процесом. Запропонований ефективний спосіб подолати деякі з труднощів за допомогою використання комп'ютерних моделі медіапланування.

По-перше, це методи математичної оптимізації, за допомогою яких спеціалісти максимізують рівень охоплення аудиторії в рамках обмежень рекламного бюджету. Однак ці моделі вимагають значної кількості жорстких обмежень. Тому менеджерам надається свобода дій щодо визначення суб'єктивної цінності кожного з носіїв реклами і подальшого коригування.

По-друге, використовуються імітаційні моделі, які базуються на обробці реальних даних про рівень охоплення аудиторії, які є результатом статистичних досліджень потенційних споживачів. Моделі дозволяють імітувати можливий рівень охоплення та частоту рекламних контактів цих споживачів за заданих графіків використання носіїв реклами. Отримані результати зіставляються з даними відгуку на рекламу. Після цього найбільш оптимальним графіком рекламної кампанії вважається той, у якому буде визначено максимальний відгук на рекламу.

По-третє, максимально ефективні рішення можна отримати в разі використання евристичних моделей, хоча результати можуть не бути оптимальними. З'явилися моделі, що базуються на використанні фактичних даних, технологій сканування перегляду певних веб-сайтів окремою людиною. Це дозволяє залучати індивідуальні дані про рівень охоплення та частоту рекламних контактів. Такі моделі націлено на максимізацію ефективного охоплення аудиторії.

Комп'ютерні моделі враховують тарифи рекламних агенцій та носіїв реклами на окремі послуги, рівень аудиторії окремих носіїв, частоту рекламних контактів тощо. Але всі результати проходять перевірку логікою оцінних критеріїв загальної картини рекламного бізнесу. Тому останнє слово залишається за менеджером із медіапланування.

Секція 6

ФІНАНСИ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Аналізуючи систему грошового забезпечення особового складу на сьогодні, потрібно зазначити, що останнім часом урядом нашої держави було зроблено ряд досить серйозних кроків для зняття соціальної напруги серед особового складу Збройних Сил України, особливо тих, які приймають участь у проведенні антитерористичній операції на Сході України.

В умовах ринкової економіки роль грошового забезпечення, як джерела задоволення соціальних, культурних та духовних потреб військовослужбовців набуває найбільш актуального значення. Адже в такий нестабільний час, коли військовослужбовець не має можливості отримувати додатковий дохід за рахунок інших джерел, він може розраховувати лише на своє грошове утримання.

Пошуки оптимальності та стабільності щодо системи формування доходів військовослужбовців Збройних Сил України, виходячи з сьогоднішніх важких умов, просто необхідні. Урядом запроваджено ряд пільг військовослужбовцям, які захищають Україну у зоні проведення Антитерористичної операції, а також ряд додаткових виплат.

За безпосередню участь в АТО військовослужбовцям виплачується винагорода у розмірі 100% від місячного грошового забезпечення, але не менше, як три тисячі гривень на місяць. Винагорода також виплачується під час перебування на стаціонарному лікуванні після поранень і травм, отриманих під час АТО. Також за виконання успішного бойового завдання, їм виплачується винагорода, яке підтверджується відповідними документами. За безпосередню участь в бойових діях після віддання бойового наказу, військовослужбовцям виплачується додатково винагорода у розмірі 1 тисячі гривень за кожен добу участі. Безпосередня участь в бойових діях – це виконання військовослужбовцем військової частини бойових завдань в умовах безпосереднього зіткнення з противником, виконання завдань ракетними військами та артилерією, участь в веденні оперативної розвідки, здійснення польотів в район проведення АТО. Крім того, зазначеним військовослужбовцям виплачується додатково винагорода за знищення ворожої техніки.

Безумовно, розширення пільг і прав у повній мірі залежить від економічної політики та економічного стану в країні, від реформ, які повинні відбутися у Збройних Силах України. Розуміючи необхідність посилення контрактної та професійної складової Збройних Сил України, відновлення престижу військової служби та забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців, особливо в той час, коли українське військо захищає суверенітет та територіальну цілісність нашої держави вкрай необхідним є впорядкування грошового забезпечення військовослужбовців, проведення підвищення посадових окладів, окладів за військовим званням обґрунтовано з декількох точок зору: оплата за кількістю і якістю військової служби; збільшення загального розміру грошового забезпечення, яке б забезпечувало задоволення матеріальних, духовних та інтелектуальних потреб військовослужбовців на рівні, визначеному законодавством.

ПЕРСПЕКТИВИ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ НАТО

В нових умовах військової агресії Російської Федерації проти України став можливим стрибок у розвитку озброєння та військової техніки (ОВТ) для національної армії, і у тому числі, за рахунок військово-технічного співробітництва (ВТС). Україні необхідна диверсифікація іноземних джерел постачань оборонних технологій і безпосередньо озброєнь для потреб військової організації держави. Орієнтація на західні технології стає обов'язковим питанням розвитку оборонного потенціалу України.

Наша держава має більш ніж 15-річний досвід ВТС з країнами-членами НАТО. На жаль, наполегливе небажання України переозброювати свою армію і, певною мірою, не готовність західних оборонних компаній з їх традиціями до гнучкої військово-технічної політики відносно України унеможливило високий рівень ВТС між сторонами.

Найважливішим є те, що Україна почала поступово наближатись до стандартів НАТО, які стали домінуючими в світі. Використаний досвід країн НАТО засвідчив військово-політичному керівництву України, що політика ВТС повинна розглядатися як один з найважливіших механізмів стратегії військової політики держави.

Для західних оборонних компаній з початком агресії Російської Федерації проти Української держави з'явилися повністю нові і досить привабливі умови – Україна перетворилася на потужний ринок оборонних технологій. Президент України Петро Порошенко, під час святкування Дня незалежності 2015 року, пообіцяв протягом наступних трьох років виділити близько 40 млрд. грн. для переозброєння сил оборони України.

Перспективами розвитку ВТС України з країнами НАТО є такі:

- поширення співпраці з провідними оборонними компаніями цих країн з метою закупівлі та використання окремих високотехнологічних підсистем для підвищення технічних характеристик української оборонної продукції;

- участь українських оборонних підприємств у реалізації іноземних оборонних проектів, спрямованих на забезпечення потреб в озброєнні та у військовій техніці країн НАТО;

- створення спільних кооперацій між оборонними підприємствами і компаніями країн НАТО та України для розробки та виробництва нових зразків ОВТ для забезпечення потреб збройних сил нашої держави.

Для України вкрай важливим є максимально ефективно використання всіх наявних можливостей для створення тих зразків ОВТ, які могли б протистояти тому, що має російська армія на сході нашої країни. Тому, робота з країнами НАТО, з їхніми оборонними компаніями може стати дуже серйозним імпульсом, що допоможе нам у короткий термін вирішити цілий ряд завдань національного оборонно-промислового комплексу.

РОЗВИТОК ЕКСПОРТУ ВІЙСЬКОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПРІОРИТЕТ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

В умовах складної економічної ситуації в Україні одне із найважливіших завдань влади полягає у пошуку додаткових джерел фінансування модернізації українського ОПК та переозброєння ЗС України. Проте сучасні тенденції розвитку оборонної промисловості України вказують на наявність суттєвих деструктивних явищ у цій сфері. Зокрема, на думку більшості фахівців, сьогоdnішній кризовий стан підприємств, що виробляють товари військового призначення та подвійного використання, є свідченням глибокої системної кризи, як сектору економіки, що обслуговує оборонні потреби держави, так вітчизняної промисловості загалом.

В той же час окрема продукція військової промисловості нашої держави й досі залишається конкурентоздатною на міжнародному ринку ОВТ. Проте, оскільки українські підприємства не володіють достатніми фінансовими ресурсами для налагодження масового конкурентного виробництва, а укладання міжнародних контрактів є досить складним, часто політично заангажованим процесом, значна кількість технологій виробництва військового призначення та подвійного використання (далі – військові технології) залишається нереалізованою і з кожним роком втрачає свою новизну і актуальність. В той же час згідно економічної теорії та практики, власник певного економічного ресурсу постійно повинен проводити аналіз можливих альтернативних шляхів використання таких технологій. У разі неможливості використати ресурс найбільш економічно доцільним способом (використання військової технології для виготовлення і експорту готової продукції), його потрібно використовувати іншим, альтернативним способом (здійснити експорт такої технології).

На міжнародному ринку ОВТ останніми роками існує тенденція до зростання попиту на військові технології, як на окремий предмет військово-технічної співпраці. Варто зазначити, що на сьогоднішній день Україна має певний позитивний досвід здійснення експорту військових технологій. Значний потенціал нашої держави щодо подальшого розвитку даного виду економічних відносин робить експорт військових технологій одним із важливих напрямів воєнно-економічної політики України.

Для цього потрібно вирішити низку проблемних питань, що пов'язані із вдосконаленням *механізму експорту військових технологій*, в тому числі: принципів державного регулювання експортом військових технологій, забезпечення захисту інтелектуальної власності в оборонно-промисловому секторі економіки нашої держави, визначенням ринкової вартості військових технологій, розробленням ефективної системи маркетингу військових технологій, тощо.

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо експорту військових технологій свідчить що традиційно держави і окремі підприємства, що досягли високого технічного рівня, прагнуть зберегти свою монополію на нові технології. Адже чим вище ступінь монополізації науково-технічного і виробничо-

управлінського досвіду, тим сильніше позиції власника технології на товарному ринку. Водночас поширеною є також тенденція щодо здійснення трансферу технологій комерційними або некомерційними шляхами.

Досліджуючи можливості України щодо географічної диверсифікації експорту військових технологій, слід зазначити, що для вітчизняних виробників одними із найперспективніших є ринки ОВТ держав Азії, Близького Сходу та Південної Америки. Крім того, в сучасних умовах Україна має також перспективи щодо військово-технічної співпраці з державами із високим рівнем економічного розвитку, в першу чергу, з країнами-членами ЄС та НАТО.

Слід зауважити, що у порівнянні із трансфером готових зразків озброєння та військової техніки, поглиблення взаємодії України із державами євроатлантичної спільноти шляхом розвитку трансферу військових технологій є тривалим процесом і має ряд переваг, до основних з яких можна віднести:

- якісне поглиблення військово-технічної співпраці держав-учасниць трансферу;
- перспектива подальшої співпраці (трансфер комплектуючих засобів для виробництва готової продукції);
- економія фінансових ресурсів зі сторони держави-імпортера військових технологій;
- розвиток військово-технічної складової економіки держави-імпортера військової технології.

Отже, у разі налагодження ефективної системи експорту військових технологій в т.ч. з країнами-членами ЄС та НАТО, Україна здатна суттєво збільшити обсяги власного експорту за наступними напрямками:

- експорт ракетно-космічних технологій (з урахуванням вимог Режиму контролю ракетних технологій);
- експорт технологій виробництва танкової та бронетанкової техніки, двигунів для танкової та бронетанкової техніки;
- експорт технологій модернізації сучасної військової техніки (яка була експортована іноземним партнерам раніше);
- експорт авіаційних технологій та технологій авіаційного двигунобудування;
- експорт технологій виробництва суден, у тому числі технологій створення підводних телекерованих апаратів;
- експорт технологій створення електронно-оптичних виробів, навігаційних приладів, головок самонаведення для ракет "земля – повітря", "повітря – повітря" і артилерійських снарядів;
- експорт технологій виробництва станцій радіотехнічного контролю, звукометричних систем артилерійської розвідки, складних систем управління, апаратури радіозв'язку, радіотехнічної та радіоелектронної боротьби, створення безпілотних літальних апаратів, авіаційних і ракетних систем прицілювання, тощо.

Варто зазначити, що Україна має значні перспективи щодо взаємодії з державами Європейського союзу і НАТО стосовно обох складових міжнародного трансферу військових технологій: експорту та імпорту.

Враховуючи вищезазначене, стає очевидним, що відсутність заходів державної влади, щодо збільшення обсягів експорту військових технологій, як альтернативного шляху їхнього використання, призводить до недоотримання підприємствами ОПК України значної кількості фінансових ресурсів, що в умовах конкурентного ринку фактично є збитками цих підприємств.

За таких умов, розроблення ефективного механізму експорту військових технологій є одним із першочергових напрямів вдосконалення державної політики у сфері військово-технічного розвитку України.

*Брижсєватий В.М. (ВІКНУ),
Щербина І.М. (ВІКНУ)*

ДОЦІЛЬНІСТЬ ПРОЦЕДУРИ КОМПЕНСАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗСУ УТРИМАНОЇ СУМИ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Відповідно до п. 165.1 ст. 165 розділу IV "Податок на доходи фізичних осіб" (далі – ПДФО) нової редакції Податкового кодексу України (далі - ПКУ) до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку не включаються сума грошового або майнового утримання чи забезпечення військовослужбовців строкової служби та деякі інші доходи та виплати, прирівняні до доходів військовослужбовців та членів їх сімей.

Суми податку на доходи фізичних осіб, що утримуються з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, спрямовуються виключно на виплату рівноцінної та повної компенсації втрат доходів цієї категорії громадян (п. 168.5 ст. 168 ПКУ).

Дана процедура є частиною механізму перерозподілу коштів між Державним і місцевими бюджетами. Згідно п.1. статті 64. нової редакції Бюджетного кодексу України до доходів бюджетів міст обласного значення, міст Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад включаються (закріплюється) 60 % ПДФО, що сплачується (перераховується) згідно з ПКУ на відповідній території, а 40 % ПДФО – до бюджету міста Києва.

На основі проведеного мною дослідження, об'єктом якого були 109 військових частин Збройних сил України (далі – в/ч ЗСУ), бюджети м. Києва та 17-тьох обласних центрів за 2014 рік, виявлено проблемний аспект процедури закріплення частини коштів від компенсації ПДФО за місцевими бюджетами, а саме: майже 10% в/ч ЗСУ юридично розташовані в м.Києві, біля 36% – в обласних центрах, приблизно 54% – на території інших населених пунктів країни. Обсяг надходжень бюджетів міста Києва і досліджуваних міст обласного значення за 2014 рік – 24022946,3 та 32344643,7 тис. грн. відповідно.

На мою думку, існує наступні шляхи вирішення даного питання:

1) скасувати механізм компенсації ПДФО військовослужбовцям;

2) виключити процедуру утримання ПДФО з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями;

3) зекономлені кошти від скасування механізму компенсації ПДФО спрямувати у вигляді бюджетних трансфертів в бюджети регіонів, в яких наявний дефіцит коштів.

Отже, механізм закріплення коштів Державного бюджету України за місцевими бюджетами шляхом компенсації ПДФО військовослужбовцям ЗСУ є не доцільним, так як всього приблизно 50% в/ч ЗСУ розташовані на територіях м. Києва та містах обласного значення України. Це призводить до надмірної концентрації фінансових ресурсів у бюджетах вищезазначених міст, що суперечить принципу справедливості і неупередженості бюджетної системи держави.

Бухер О.А. (ВІКНУ)

СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВИМ ЧАСТИНАМ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Фінансова допомога армії, яка надається фізичними та юридичними особами, на сьогоднішній день є важливою складовою в розбудові Збройних Сил України, підвищенні їх боєздатності та зміцненні обороноздатності держави в цілому.

У квітні 2014 року були внесені зміни до ряду Законів України, відповідно до яких благодійні пожертви фізичних та юридичних осіб на законодавчому рівні визначені джерелом фінансування потреб національної оборони держави.

Пожертви фізичних та юридичних осіб можуть бути у вигляді безоплатної передачі у власність військових частин та установ Збройних Сил України як коштів, так і матеріальних цінностей, нематеріальних активів безоплатному виконанні робіт та наданні послуг. Благодійні кошти та майно з моменту їх отримання військовими частинами та установами Збройних Сил України набувають статусу бюджетних та використовуються на організацію основної діяльності бюджетних установ.

Незважаючи на те, що останнім часом було врегульовано багато питань, пов'язаних з визначенням порядку отримання, обліку та використання благодійної допомоги, під час практичної діяльності виникає ряд проблемних питань, які потребують вирішення.

Зокрема, існує необхідність спрощення процедури отримання кошторисних призначень на благодійну допомогу, отриману військовими частинами (установами) в натуральному вигляді, оскільки на сьогоднішній день тривале проходження документів не дозволяє забезпечити своєчасне відображення допомоги в бухгалтерському обліку виконання державного бюджету. Нерідко виникають випадки, коли кошторисні призначення надаються військовій части-

ні вже після того, як матеріальні цінності витрачені (втрачені) під час ведення бойових дій.

На даний час недостатньо врегульований порядок організації фінансового забезпечення військових частин, які не ведуть самостійного фінансового господарства. За таких умов, коли військова частина, яка не є розпорядником бюджетних коштів, а прикріплена одночасно на забезпечення за різними його напрямками (фінансового, матеріального та технічного) до декількох інших військових частин, виникає проблема в організації документообігу, забезпеченні повноти оприбуткування матеріальних цінностей, отриманих у вигляді благодійної допомоги.

Потребує удосконалення і порядок ведення бухгалтерського обліку допомоги, отриманої у вигляді матеріальних цінностей. Так, існуючий відомчий порядок оприбуткування матеріальні цінності до моменту отримання кошторисних призначень на позабалансовому рахунку 02 "Активи на відповідальному зберіганні" ускладнює облік та не в повній мірі відповідає Плану рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ, затвердженому наказом МФУ від 26.06.13 № 611.

Таким чином, дослідження зазначеного питання необхідно продовжувати з метою практичного вирішення проблемних питань фінансового та матеріального забезпечення військ.

*Бухер О.А. (ВІКНУ),
Пахольчук В.В. (ВІКНУ)*

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АТО

Основою для організації діяльності підрозділу та досягнення ним поставлених завдань є якість та ефективність організації військового управління. Ключовими моментами, які потребують уваги командира є організаційні, політичні, економічні, психологічні, соціальні та правові аспекти. Досить мало дослідженим, але не менш актуальним, залишається економіка ведення бойових дій, що має визначальне значення під час довготривалих бойових дій.

Збройні Сили України озброєні старими зразками ОВТ, що не використовуються за стандартами НАТО. На даному етапі – це є зручним моментом, оскільки у нас наявна значна матеріальна база, ОВТ із відповідними зразками боєприпасів. Проте основним питанням у даному процесі є наявний ресурс озброєння, його фізичний та моральний знос, а також умови та темпи нашої інтеграції ЗСУ відповідно до НАТО.

Під час проведення АТО ми мали великі втрати та пошкодження ОВТ, що потребує подальшого ремонту та відновлення для виконання поставлених перед нею завдань. Першим питанням є неефективне врахування економічних аспектів під час прийняття управлінських рішень на виконання завдань. Підприємства

корпорації Укроборонпром не здатні забезпечити відповідні для відновлення та постановки у стрій військової техніки та засобів ураження у визначені ситуацією строки. Таким чином у МОУ утворюється великий обсяг дебіторської заборгованості, пов'язаної з авансуванням ремонтно-відновлювальних робіт та бойові втрати. Іншим негативним наслідком є система подвійних витрат до якої призводять подібні дії. Ми витрачаємо фінансовий ресурс на техніку, яка потребує подальшої заміни, але, в той же час, ми на даному етапі стагнації фінансової системи не можемо провести заміну ОВТ відповідно до стандартів НАТО. Це у свою чергу, стане непомірним тягарем для держави, адже вітчизняний оборонпром не передбачав підприємств відповідної спеціалізації. Тому закупівлі ОВТ та боєприпасів, МТЗ тощо будуть проводитися з-за кордону. Це втрата робочих місць та підвищені транзакційні витрати.

Таким чином, ми бачимо необхідність прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень на бій, що враховуватимуть фізичний знос ОВТ (стволів, матеріальної частини і т.д.), а також економічну ефективність використання тих чи інших бойових можливостей для виконання поставлених завдань. Подібна побудова організації військового управління призведе до економії бюджетних коштів, в умовах обмеженого фінансового ресурсу МОУ та може бути направленим на реструктуризацію та розвиток ЗСУ.

к.е.н., доц. Ващенко І.В. (ЦВСД НУО)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЕНСАЦІЙНИХ ВИПЛАТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗА КОНТРАКТОМ

Питання вчасного і повного забезпечення компенсаційних виплат для військовослужбовців за контрактом у Збройних Силах має велику складність. Насамперед, це пов'язано з проведенням Антитерористичної операції, на проведення якої йде лівова частка як фінансових, так і матеріальних ресурсів.

Військовослужбовці мають право на такі види компенсаційних виплат, які можна умовно поділити на:

- компенсації, які відносяться до видів грошового забезпечення;
- компенсації, які відносяться як забезпечення соціального і правового захисту;
- компенсації за недоотримані види матеріального забезпечення (речового, продовольчого).

Компенсації, які відносяться до грошового забезпечення – це компенсація з податку на доходи фізичних осіб, за невикористану відпустку при звільненні з військової служби, грошова допомога при звільненні з військової служби.

Компенсації, які відносяться до соціального захисту – це компенсація за піднайом жилих приміщень; грошова допомога при загибелі, каліцтві.

Компенсації за недоотримані види матеріального забезпечення – це компенсації за продовольчий пайок; за недоотримане речове майно та інші.

Насамперед, виплата таких компенсацій проводиться за наявності коштів. А їх доволі часто немає, або запланована доволі незначна кількість. Наприклад, на виплату компенсації за піднайом у 2015 році призначено 120 млн. грн., але на сьогоднішній день вже існує значна кредиторська заборгованість по проведенні такої виплати у Збройних Силах. Це пов'язано з тим, що багато військовослужбовців почало оформлювати пакет необхідних документів на отримання такої допомоги, і відповідно реєструватися та ставати на облік. А Головне КЕУ не запланувало такої великої кількості військовослужбовців на отримання такої компенсаційної виплати. Як наслідок – в наказі "Про бюджетну політику у ЗСУ на 2015 рік" було внесено чергові зміни стосовно зменшення розмірів такої виплати з подальшим можливим її скасуванням.

Таким чином, в умовах особливого періоду необхідність проведення компенсаційних виплат стоїть доволі гостро. Для того, щоб забезпечити зменшення заборгованості стосовно таких виплат необхідно:

- вдало і правильно проводити фінансове планування, насамперед, що стосується компенсаційних виплат грошового забезпечення;
- начальникам служб забезпечення військових частин вчасно і в повному обсязі витребовувати майно для військовослужбовців, правильно визначати необхідну кількість майна;
- начальникам фінансово-економічних органів контролювати правильність і законність проведення всіх компенсаційних виплат військовослужбовцям свої військових частин.

к.е.н. Гусєв Ю.В. (МОУ)

ПОНЯТТЯ СПЕЦІАЛЬНИХ (ВІЛЬНИХ) ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН І ТЕРИТОРІЙ ПРІОРИТЕТНОГО РОЗВИТКУ

Тяжка економічна ситуація України, спричинена бойовими діями на сході країни та небажанням інвесторів вкладати свої ресурси в країну з тяжкою політичною ситуацією, стали причиною необхідності пошуку невідкладних реанімаційних заходів підняття рівня економіки держави. Одним із таких заходів є досвід провідних країн світу в частині запровадження спеціальних (вільних) економічних зон та територій пріоритетного розвитку. Вільні економічні зони називають вікнами світової економіки, через які в ряд регіонів і країн проникають іноземні інвестиції, технології, досвід управління. Крім того, багато економістів вважають спеціальні економічні зони прототипом нової політики «відкритих» дверей для економічного розвитку держави. Тому на разі є необхідність аналізу побудови вільних економічних зон, аналізу їх структури, позитивних і негативних сторін а також доцільність їх запровадження за конкретного стану економіки держави і політичної ситуації, яка склалася.

Характерними ознаками вільних економічних зон є:

- інтеграція у світове господарство та підпорядковані їй цілі – нарощування експорту товарів та імпорту капіталів, залучення передових високих технологій, підготовка кадрів тощо;
- стимулювання розвитку місцевих факторів виробництва й забезпечення зміни існуючих на момент створення зони продуктивних сил та економічного потенціалу;
- формування особливих економічних відносин виробництва та розподілу продукту;
- здатність до дифузного розширення та розповсюдження власних меж (кордонів) на інші, пов'язані з нею безпосередньо або опосередковано господарські сфери, галузі, території;
- наявність чітко визначеного кордону.

Основним завданням регіональної політики у цій сфері є мінімізація виявлених територіальних диспропорцій, які можуть спричинити соціальні конфлікти, уповільнити розвиток регіону, держави чи сукупності держав.

Завдання регіональної політики різних держав та територій мають розбіжності, але в загальному вигляді вони передбачають:

- створення єдиного економіко-правового простору;
- вирівнювання умов соціально-економічного розвитку регіонів;
- забезпечення пріоритетного розвитку тих регіонів, які мають стратегічне значення або є найбільш перспективними;
- максимально ефективне використання природоресурсного потенціалу регіонів;
- екологізація регіонального природокористування.

Впровадження та використання спеціальних (вільних) економічних зон та територій пріоритетного розвитку є дуже успішним напрацюванням в системі ринкових ідей, допомагає розвитку здорової конкуренції, створює нові й ефективні моделі управління виробництвом, експортом та інноваціями, а відтак є запорукою ефективного економічного зростання.

к.е.н., доц. Кириленко І.В. (ВІКНУ)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКУПІВЕЛЬ ТОВАРІВ, РОБІТ І ПОСЛУГ ДЛЯ ПОТРЕБ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Закупівля товарів, робіт і послуг для потреб Збройних Сил України повинна здійснюватися відповідно до чинного законодавства України та з дотриманням принципів, направлених на отримання максимального результату від використання бюджетних коштів.

Виходячи з скрутної економічної ситуації в країні, законодавство щодо закупівель за державні кошти постійно змінюється і на теперішній час діє Закон України від 10.04.14 № 1197-VII "Про здійснення державних закупівель", з

чисельними змінами, який і визначає основні засади діяльності.

Так в законі визначено, що вартість предмета закупівлі товарів, робіт і послуг переглядається кожні 12 місяців з урахуванням індексів споживчих цін, індексів цін виробників промислової продукції. За результатами перегляду Кабінет Міністрів України вносить, за необхідності, до Верховної Ради України проект закону про внесення змін до цього Закону.

Сутність процесу закупівель проявляється у принципах, які викладені у статті 3 Закону України № 1197-VII:

- добросовісна конкуренція серед учасників;
- максимальна економія та ефективність;
- відкритість та прозорість на всіх стадіях закупівель;
- недискримінація учасників;
- об'єктивна та неупереджена оцінка пропозицій конкурсних торгів;
- запобігання корупційним діям і зловживанням.

Отже, можна зазначити, що метою існуючого порядку закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти слід розуміти найбільш ефективне їх використання.

Кириленко К.І. (КНУ ім. Т. Шевченка)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РИНКУ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ

Незважаючи на складну ситуацію у світовій економіці, загальний обсяг експорту та імпорту зброї в 2010–2014 роках збільшився в світі на 16 відсотків. Такі дані навів у своїй щорічній доповіді Стокгольмський інститут дослідження проблем миру SIPRI.

Двома найбільшими світовими експортерами озброєнь є США (31% глобального експорту) та Росія (27%). Далі у рейтингу – Китай, Німеччина, Франція, Великобританія, Іспанія, Італія, Україна та Ізраїль.

Протягом останніх п'яти років обсяги експорту українських озброєнь складали 3% від світового продажу (у 2005–2009 роках цей показник складав 2%). Як говориться у звіті, Україна є третьою за обсягами постачань озброєнь для Китаю – у 2009–2014 роках туди експортувалися двигуни для військових літаків. Крім того, у 2014 році Україна постачала бронетехніку у Камерун та Нігерію. Експорт зброї з РФ за останні десять років зріс на 37%. Росія постачала зброю до 56 країн та бойовикам у східній Україні у 2010–2014 роках – зазначають у SIPRI.

Defense News, міжнародний тижневик, присвячений політиці, бізнесу і оборонним технологіям, що видається у Сполучених Штатах, основною аудиторією якого є ключові особи у військовій, урядовій та промисловій галузях у всьому світі, складає рейтинг найбільших виробників зброї світу. Список складається відповідно до прибутків, які досягнула компанія упродовж року.

Так до п'ятірки найбагатших входять фірми зі Сполучених Штатів (Lockheed Martin, Boeing, Raytheon, General Dynamics, Northrop Grumman) та Великої Британії (BAE Systems). Прибуток лідера рейтингу Lockheed Martin у 2014 році склав \$40,128 млн. Український Оборонпром заробив минулого року на продажах зброї \$575,90 тис. Це на 15% менше, ніж у 2013-му, проте тоді до рейтингу Top 100 Global Defense Companies Україна не увійшла. Серед російських компаній до списку увійшло аж вісім. Найбагатша із них, Almaz-Antey, заробила \$9,20980 млн і посіла 11-те місце.

д.е.н., проф. Купалова Г.І. (КНУ ім. Т. Шевченка)

УКРАЇНІ ПОТРІБНІ ЕКОЛОГІЧНІ МЕНЕДЖЕРИ

Військові дії, які в останні роки відбуваються у східних регіонах України, різко погіршили і без того несприятливий екологічний стан територій як в місцях проживання громадян, так і заповідної зони. Це спричинено, зокрема, впливом таких факторів як руйнація виробничої, соціальної, природоохоронної інфраструктури через пожежі, обстріли, затоплення шахт, зведення охоронних фортифікаційних споруд, поховання загиблих поза межами кладовищ тощо. Дія вказаних та інших чинників негативно позначається на якості атмосферного повітря, води, ґрунтів. Результати проведеного Міжнародною благодійною організацією "Екологія-Право-Людина" обстеження наслідків військових дій на довкілля в зоні АТО показали, що пожежами було охоплено 17% площ лісових масивів і 24% степу. Внаслідок масштабних пожеж, обстрілів, вирубки дерев значної шкоди завдано заповідникам ("Провальський степ", "Трьохізбенський степ"), регіональним ландшафтним паркам ("Донецький кряж", "Зуївський"), національному природному парку "Святі гори", 13 заказникам та ін. Причому ці процеси носять не локальний, а глобальний характер.

Головним завданням нині стоїть відновлення життєдіяльності територій, регіонів, постраждалих внаслідок військових дій, насамперед, Донбасу, на створення інфраструктури якого з державного бюджету України передбачається спрямувати більше 10 млрд. грн. Крім того, до цієї благородної справи може залучитися Німеччина, яка виявила готовність виділити 500 млн. євро.

Проте для успішного здійснення комплексу економіко-екологічних заходів країні бракує кваліфікованих кадрів по вирішенню екологічних проблем, управлінню еко-системами. Тому необхідно забезпечити екологізацію системи сучасної вищої освіти не лише за допомогою впровадження в діючі навчальні програми, курси, дисципліни екологічних принципів, ідей, категорій, положень, які відповідають вимогам сталого економічного розвитку, виховання екологічної культури та формування екологічної свідомості студентів, а й шляхом підготовки спеціалістів нового типу, ширшого профілю, з поєднанням екологічної, економічної і соціальної складових у їх майбутній професії, спеціальності.

Нині існує гостра потреба у підготовці фахівців-менеджерів еколого-економічного профілю, так званих, екологічних менеджерів. Вони повинні володіти необхідними міждисциплінарними знаннями, навичками як з екології, природокористування, так і з екологічних менеджменту та маркетингу, екологічної економіки, екологічного підприємництва, екологічного обліку, аудиту і звітності, сучасних технологій "зеленого" бізнесу тощо. Екологічні менеджери повинні вміти:

- досліджувати та розраховувати розмір шкоди, завданої довкіллю, економіці і здоров'ю населення;
- визначати та реалізувати першочергові заходи по вирішенню екологічних і соціальних проблем;
- аналізувати й оцінювати економічну та екологічну ефективність інвестиційних проектів;
- розробляти стратегію "зеленого" розвитку суб'єктів господарювання і територій.

Практичний досвід організації еколого-економічної освіти накопичений у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. З 2009 р. на створений на економічному факультеті українсько-німецькій кафедрі екологічного менеджменту та підприємництва на базі спеціальності "Економіка підприємства" здійснюється підготовка магістрів за спеціалізацією "Екологічне підприємство". Активно ведуться наукові дослідження, проводяться науково-практичні конференції, симпозиуми, публікуються монографії, статті, підручники з екологічного менеджменту й бізнесу, успішно захищені дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Однак, повністю проблема не вирішена, оскільки не організована підготовка вказаних фахівців на рівні бакалаврату. Одна з причин – відсутність до недавнього часу спеціальності "Підприємство".

З прийняттям Постанови КМУ від 29.04.15 № 266 "Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти", з'являється можливість відкриття за галуззю знань "Управління та адміністрування" нової спеціальності "Підприємство, торгівля та біржова діяльність". В рамках цієї спеціальності, на нашу думку, доцільно готувати фахівців із екологічного підприємництва ("зеленого" бізнесу), екологічного менеджменту на рівні бакалаврату і магістратури, які зможуть вирішувати нагальні екологічні, економічні і соціальні проблеми

к.е.н. Луцик Ю.О. (ВІКНУ)

УКРАЇНА У СВІТОВОМУ РЕЙТИНГУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

У сучасному економічному житті конкурентоспроможність є однією з найпопулярніших і найпоказовіших категорій, яка дозволяє оцінити якість не

тільки продукції і самого виробництва, але й економічної системи, в межах якої це виробництво здійснюється. В світі співвідношення між країнами в економічній площині розраховується і визначається Всесвітнім економічним форумом, який складає світовий рейтинг конкурентоспроможності. Нагадаємо, що Індекс глобальної конкурентоспроможності визначає здатність економіки зростати у довгостроковій перспективі.

Проаналізувавши дані по Україні за загальним рейтингом конкурентоспроможності розвитку країн світу, розрахованим Всесвітнім економічним форумом, необхідно сказати: Україна хронічно відстає від більшості країн майже за всіма макроекономічними критеріями й оцінками.

За підрахунками Всесвітнього економічного форуму, згідно даних Індeksu глобальної конкурентоспроможності, Україна у 2014–2015 році посіла серед 144 країн світу 76 місце. Показники конкурентоспроможності 2015–2016 року відкидають позиції порівняно з попереднім рейтингом на 79 місце серед 140 країн світу.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з більш ніж 100 змінних індексів, які умовно поділили на три основні групи субіндексів: основні вимоги, підсилювачі продуктивності, інновації та фактори вдосконалення.

У звіті зазначається, що значна втрата позицій відбувається за рахунок складових основних вимог (87 позиція). Наша країна на думку Всесвітнього економічного форуму відстає в наступних напрямках – право власності (135 позиція), державні установи (131 позиція), ефективність уряду (130 позиція).

За другою групою показників, яку умовно назвали підсилювачі продуктивності Україна займає 67 позицію. При чому, основними складовим цього показника, за якими відбувається відставання є вплив оподаткування на стимули до роботи (135 позиція), здатність країни утримувати таланти та здатність країни залучати таланти (відповідно 132 та 130 позиції), конкуренція (125 позиція), технологічні запозичення (114 позиція), наявність новітніх технологій (113 позиція), ефективність ринку товарів (112 позиція).

За рівнем розвитку інновацій та факторів вдосконалення ми маємо 92 позицію в загальному рейтингу. За цим показником країна займає одне із останніх місць серед держав по рівню державних закупівель високотехнологічної продукції (123 позиція), відповідності бізнесу сучасним вимогам (99 позиція), інноваціям (81 позиція).

Значна відстань відділяє Україну від провідних країн світу. Однак, є багато прикладів щодо наявності значної кількості країн, які подолали своє відставання, де держава активно впроваджує цілеспрямовану політику в напрямку формування конкурентоспроможної політики.

На сьогодні потрібно шукати пріоритети які б дозволили скоротити відставання України від країн світу. Стратегія створення в Україні економічних основ має концентруватися на формуванні середовища сприятливого для інноваційної діяльності та впровадження нових технологій у всіх сферах економіки та суспільного життя, технологічної модернізації виробничого комплексу, підвищення продуктивності праці та рівня життя, залучення й використання творчого потенціалу нації.

Як висновок, можна зазначити, що місце України на світовому ринку в майбутньому, в першу чергу, буде залежати від того, наскільки ефективно розв'язуватиметься у найближче десятиліття питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Адже рівень конкурентоспроможності свідчить про довгостроковий аспект розвитку, про здатність досягати та підтримувати темпи економічного зростання, що в майбутньому має привести до високого рівня добробуту населення.

*к.е.н. Луцик Ю.О. (ВІКНУ),
Вовченко А.О. (ВІКНУ)*

ПОБУДОВА РОБОТИ ФІНАНСОВОГО ОРГАНУ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розглянемо питання організації налагодження автоматизації в фінансовому органі військової частини за допомогою програмного продукту Microsoft Excel.

Дана робота повинна проводитися начальником фінансового органу.

Одним з головних етапів є визначення функцій та завдань фінансового органу військової частини та розподіл їх між працівниками. Відповідно до поділу використовується налагодження програмного забезпечення на відповідних робочих місцях. Налаштування програмних продуктів відповідно до функцій покладених на працівника. Наприклад створення роздавальних відомостей на виплату грошового забезпечення з використанням програмного продукту Excel.

Враховуючи те, що меморіально-ордерна форма обліку має лінійну структуру:

Рис.1

Отже, відповідно до можливостей Microsoft Excel стає можливим створення системи в якій інформація розподіляється автоматично по всіх регістрах обліку. Інформація з документів проходить по регістрах аналітичного та синтетичного обліку та заноситься до балансу відповідно до створених документів в програмі. Дана ситуація можлива лише при використанні прив'язки регістрів аналітичного обліку до регістрів синтетичного та останніх до журналу головної та відповідно до балансу.

Також слід зазначити, що деякі реєстри аналітичного обліку служать для звірки на правильність з інформацією в меморіальних ордерах та оборотних відомостях, а завдяки таким можливостям як: «Умове форматування» ми

можемо створювати умови за яких при невідповідності помилки автоматично будуть відображатися іншим кольором. Дана операція дає можливість створити систему запобігання механічним помилкам.

Важливим елементом побудови системи автоматизації за допомогою програмного продукту Microsoft Excel є чітке розмежування обов'язків по доступу до шаблонів реєстрів обліку. Працівник повинен мати доступ лише до тих документів які передбачені його посадовими інструкціями.

На Рис.1 відображений рух інформації відповідно до форми обліку яку використовують військові частини. Дана схема повністю характеризує розмежування обов'язків між працівниками фінансового органу. Жовтим кольором зображені стадії обліку за участю бухгалтерів фінансового органу а синім – за участю помічника та начальника ФЕО. Для налаштування даної системи необхідно створення локальної мережі, яка б дозволила передавати інформацію з реєстрів аналітичного обліку, які ведуться бухгалтерами на комп'ютер помічника та начальника ФЕО де безпосередньо формуватиметься синтетичний облік та звітність.

Дана система при раціональному та вмілому підході до її створення дасть можливість зменшити об'єми навантаження на працівників ФЕО шляхом автоматизації подвійного запису та спростить роботу начальника ФЕО, щодо контролю.

*к.е.н., доц. Медведєв Ю.Б. (ВІКНУ),
Шевчук А.А. (ВІКНУ)*

ЗБІЛЬШЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ – НОВІ ВЕКТОРИ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ

Пріоритетним напрямом податкової реформи в умовах децентралізації є усунення протиріч між інтересами платників податків та держави, що сприятиме збільшенню надходжень до бюджету. Для вирішення даного питання необхідно досягти фіскального компромісу, який сприятиме легалізації бізнесу та призведе до збільшення фінансових ресурсів бюджету.

Ефективність фіскальної політики держави визначається вирішенням питання фінансування соціальної інфраструктури для забезпечення виконання визначених конституцією соціальних стандартів в Україні. Результатом проведення реформи податкової системи має бути соціально-економічний розвиток регіонів за рахунок гармонізації оподаткування, особливо в частині оплати праці. Завдання реформування податкової системи зводиться до узгодження інтересів держави та суб'єктів бізнесу в особі платників податків, які знаходяться в пошуку шляхів оптимізації податкових платежів.

В умовах децентралізації успіх податкової реформи залежить від вирішення основного питання – зменшення об'єму тіньової економіки в Україні, який згідно офіційних даних Міністерства економічного розвитку і торгівлі в

2014 році виріс на 7% порівняно з 2013 роком і досяг рекордного з 2007 року значення 42%. Однією із причин такої ситуації є високе податкове навантаження на фонд оплати праці і, як наслідок, тінізація виплати заробітної плати. В проекті податкової реформи окреслено основні засади лінійної моделі податкової системи, що полягає у встановленні наступних ставок: 20% з податку на прибуток; 20% – ПДВ; 20% – ПДФО; 20% – ЄСВ.

На нашу думку, наступним логічним кроком може стати реформування оподаткування оплати праці на основі запропонованої нами моделі в поєднанні з пропозицією даною проектом податкової реформи.

Таким чином, запровадження запропонованої нами моделі нарахування ЄСВ згідно з регресивно-прогресивним методом, при якому на мінімальну і на максимальну суму заробітної плати буде застосовано висока ставка нарахування ЄСВ, в поєднанні з пропозиціями відображеними в проекті податкової реформи, щодо ставки ЄСВ на рівні 20% для середнього розміру оплати праці, гарантовано зменшить податкове навантаження на бізнес-одиниці. Результатом буде легалізація виплати заробітної плати бізнесом, що створюватиме можливість додаткових надходжень потенційних фінансових ресурсів через сплату податку на доходи фізичних осіб, що є позитивним фактором для наповнення місцевого бюджету.

Нові вектори реформування оподаткування заробітної плати є способом досягнення рівноваги та гармонійного розвитку економіки регіонів в умовах децентралізації і як наслідок легалізація бізнесу через зменшення податкового тиску на бізнес-одиниці в частині оплати праці, що призведе до збільшення фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Остапенко О.П. (ВІКНУ)

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ МОНТЕ-КАРЛО ДЛЯ ОЦІНКИ СТРАТЕГІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ У ЗСУ

Методи Монте-Карло – це загальна назва групи методів для розв'язання різних задач за допомогою випадкових послідовностей, які дозволяють побудувати математичну модель для проекту з невизначеними значеннями параметрів, і, знаючи ймовірнісні розподіли параметрів проекту, а також зв'язок між змінами параметрів (кореляцію).

Метод Монте-Карло – це один із методів моделювання результатів функціонування складної системи, на яку впливають випадкові фактори і яка, зазвичай, не може бути описана жодними іншими методами. Даний метод покликаний імітувати сам процес функціонування досліджуваного об'єкта.

Ідея методу Монте-Карло базується на заміні експериментів над реальними об'єктами експериментами над їхніми моделями. Метод Монте-Карло дає можливість одержати аналог таких даних, беручи їх не з життя, а з псевдореального функціонування моделі. *Основний принцип, що лежить в*

основі методу Монте-Карло – реальні статистичні дані замінюються даними, отриманими на основі вибірки з чисел, що підпорядковуються тим самим законам розподілу, що й реальні.

Найголовніше тут, що ці закони в моделях можна змінювати відповідно до можливих змін у реальних системах (початок антитерористичної операції на сході України), які бажано змодельовати, не вдаючись до таких експериментів над реальними системами (рис.1).

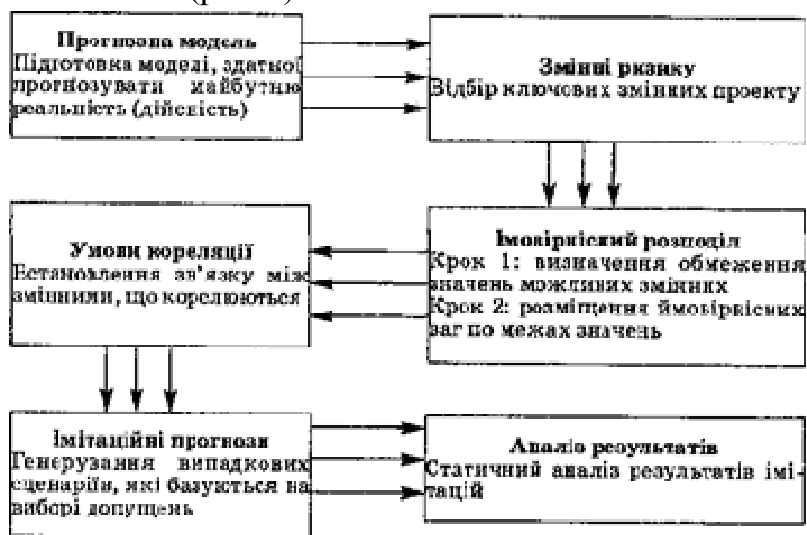

Рис. 1 Блок-схема оцінки ризику за методом Монте-Карло

Перший крок при застосуванні методу імітації полягає у визначенні функції розподілу кожної змінної, яка впливає на формування потоку готівки. Як правило, передбачається, що функція розподілу є нормальною, і, отже, для того, щоб задати її, необхідно визначити тільки два моменти (математичне сподівання і дисперсію).

*Остапенко О.П. (ВІКНУ),
Молоконій В.Л. (ВІКНУ)*

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ – МЕХАНІЗМ ВИХОДУ З КРИЗИ, ЧИ ДЖЕРЕЛО ПОКРИТТЯ ПЕРЕДВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ?

27 серпня 2015 року закінчились переговори між міністром економіки України Наталією Яресько з клубом кредиторів. Переговори мали на меті реструктуризацію державного боргу України, який складав 19,3 млрд. дол. США. Домовленість була досягнута, результатом чого стало негайне писання 20% боргів, тобто близько 3,7 млрд. дол. США, а також відстрочення погашення решти суми боргу за євробондами на 4 роки – в терміни від 2019 р. до 2027 р. Тобто, це означає, що в короткостроковій перспективі Україна виграє. Але є одне запитання, про яке Міністерство фінансів не дуже охоче говорить – це Value Recoveri Instrument. Цей інструмент прив'язує виплати кредиторам до темпів приросту ВВП. Враховуючи те, що відсоткова ставка по облігаціях

зросла в незначній мірі (з 7,22% до 7,75%), то причиною, яка наштовхнула кредиторів до такого кроку стало саме VRI, якщо не брати до уваги спад західних ринків і незначне погіршення відносин з Китаєм.

Суть механізму VRI заключається в тому, що при зростанні ВВП до 3% – виплати нульові, від 3% до 4% – виплати сягнуть 15% від суми перевищення 3% зростання ВВП, а від 4% – виплати складуть 40% від кожного відсотка перевищення ВВП, але не більше ніж 1% від загального ВВП. Ще однією умовою для вступу в дію VRI є досягнення ВВП України позначки в 125 млрд. дол. США. (за прогнозами МВФ в 2015 ВВП України становитиме \$84,3 млрд).

Основним в цьому договорі стало не стільки списання боргів, як відтермінування їх погашення. Це дало Україні короткострокову перерву в обмін на середньострокову вигоду для кредиторів.

Як тільки стало відомо результати переговорів, НБУ відразу зменшило облікову ставку, а в уряді заговорили про підвищення соціальних стандартів. Кошти на це планується брати з тих, що з'явилися за рахунок детінізації економіки і боротьби з корупцією, що дало додатково 2 млрд. грн. надходжень до Державного бюджету за ПДВ, проте борг держави перед підприємствами за податковим кредитом складає 47 млрд. грн. Також, прем'єр-міністр України заявив про підвищення пенсій і мінімальної заробітної плати, що потребує близько 10 млрд. гривень на рік. Незважаючи на те, що урядовці в інтерв'ю заявляють про залишки на казначейських рахунках в сумі понад 46 мільярдів гривень, підвищення соціальних стандартів раніше від запланованого терміну звучить як популізм, адже ці 46 мільярдів не мають нічого спільного з економічним зростанням. Вони утворилися в результаті девальвації гривні і непомірної інфляції. Ці кошти забезпечать виплату по підвищеним стандартам до кінця 2015 року, проте їх не вистачить на 2016 рік. Єдиним джерелом для покриття цих витрат в 2016 році є емісія, нові позики або підвищення оподаткування (варіант відпадає, адже зміни до податкового кодексу не передбачають підвищень оподаткування). Тож, єдиною альтернативою неемісійного шляху є стимулювання реального сектору економіки і виведення її з тіні.

Позитивним фактором підвищення соціальних стандартів є те, що вони торкнуться в більшості малозабезпечених слоїв населення, які витрачатимуть кошти в першу чергу на продукти харчування, товари і послуги вітчизняного виробництва, а також можливо на оплату комунальних послуг. Такий розподіл витрат призведе до розвитку малого і середнього українського бізнесу, що дозволить вітчизняному виробнику стати більш конкурентоспроможним до періоду відкриття кордонів з ЄС.

Отже, Україна отримала фінансову перерву, але реальні джерела значного збільшення державних стандартів дуже обмежені. Кредити МВФ і інші позики, які надходять до країни не повинні бути використані на проїдання чи на задоволення популістських потреб суспільства. Більший пріоритет повинні мати довгострокові перспективи перед короткостроковими результатами задля власної вигоди.

Тому, постає гостра потреба перебудови економіки в її основі, наприклад замінити апарат управління в давно збиткових державних монополіях, чи перестати нарешті "згодовувати" населенню чергову порцію популістських подачок напередодні чергових виборів.

*Остапенко О.П. (ВІКНУ),
Паскевич В.Л. (ВІКНУ)*

СУБ'ЄКТИ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ: ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ ТА ЇЇ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

В інвентаризаційному процесі значну роль відіграє правильність підбору суб'єктів інвентаризації, а саме інвентаризаційної комісії. Це головним чином впливає на якість проведення перевірки.

Варто виокремлювати дві групи суб'єктів: ті, що призначають проведення перевірки та ті, що її проводять. На тих, хто призначає інвентаризацію покладається обов'язок контролю за діяльністю інвентаризаційної комісії та приймати управлінські рішення після її завершення. До суб'єктів, що проводять перевірку належить інвентаризаційна комісія.

Для проведення інвентаризації у військовій частині наказом командира частини створюється інвентаризаційна комісія з представників командування військової частини, фінансового органу та досвідчених працівників і військово-службовців, які знають об'єкт інвентаризації, ціни та первинний облік. Інвентаризаційну комісію очолює командир військової частини (його заступник) або керівник структурного підрозділу, уповноважений командиром.

Також головою інвентаризаційної комісії може призначається офіцер, який займає посаду не нижче посади командира роти.

Інвентаризаційна комісія утворюється терміном на один рік і може розподілятися на робочі групи для проведення інвентаризації військового майна окремих служб або підрозділів.

Начальник фінансового органу разом з керівниками відповідних підрозділів та служб зобов'язані контролювати дотримання установлених правил проведення інвентаризації, а голова та члени інвентаризаційної комісії зобов'язані забезпечити додержання правил проведення інвентаризацій, повноту і точність внесення до інвентаризаційних описів (актів інвентаризації) даних про фактичні залишки активів та повноту відображення зобов'язань.

Склад інвентаризаційної комісії підбирається заступником командира військової частини з тилу, узгоджується з начальником штабу, заступниками командира, начальниками родів військ та служб і віддається наказом командира частини за місяць до початку календарного року.

З першого січня 2015 року інвентаризація військового майна проводиться у відповідності до нового керівного документа, а саме наказу Міністерства фінансів України від 02.09.14 № 879 "Про затвердження положення про

інвентаризацію активів та зобов'язань", а інвентаризаційні дані повинні записуватись у нові форми інвентаризаційних описів, які передбачені у наказі Міністерства фінансів України від 17.06.15 № 572.

Щодо питання відповідальності, то члени інвентаризаційної комісії несуть всі види відповідальності як перед Законами України, так і перед командиром військової частини:

- за несвоєчасність і недодержання порядку проведення інвентаризації, визначеного наказом командира військової частини і врегульованого чинним законодавством України;

- за неповну і неточну інформацію, внесену в інвентаризаційні описи та в інші інвентаризаційні документи;

- за невідповідність внесених до описів відмітних ознак основних засобів (марка, розмір), за якими визначають їх ціну;

- за неправильне і неточне, несвоєчасне оформлення інвентаризаційних документів.

Варто зазначити, що відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.84 № 8073-X несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризації грошових коштів і матеріальних цінностей тягнуть за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що в гривнях дорівнює від 136 до 255 гривень.

Отже, суб'єктами інвентаризації виступає команди військової частини та інвентаризаційна комісія. Комісія створюється відданням наказу командиром частини про створення інвентаризаційної комісії. Інвентаризаційна комісія несе усі види відповідальності за порушення встановлених вимог до проведення перевірки.

***Паскевич В.Л. (ВІКНУ),
Шрамко О.В. (ВІКНУ)***

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Для прийняття правильних управлінських рішень керівнику установи необхідно оперувати достовірною інформацією про фінансово-господарський стан установи. Переконатись у достовірності даних керівникові допомагає фінансовий контроль.

Фінансовий контроль на сучасному етапі є важливим елементом в системі управління. Аналізуючи роботу контролюючих органів можна виявити їхню низьку ефективність в процесі перевірки.

Більш сучасним та ефективним "способом" контролю є аудит, зокрема такий його вид як внутрішній аудит. Основною його відмінністю від ревізії є оцінка ефективності діяльності установи та стан реалізації поставлених цілей.

В навчальній літературі та нормативно-правових актах передбачено безліч різних визначень терміну внутрішній аудит. Всі вони дуже близькі за

своїм змістом. Одне із них трактує внутрішній аудит, як незалежну діяльність в установі, метою якої є отримання достовірної та повної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, сприяння ефективному виконанню завдань та досягнень цілей установи.

Організація внутрішнього аудиту в установі є досить складним процесом. Цей процес включає наступні заходи: планування перевірки, узагальнення інформації про діяльність установи, оцінка адекватності системи управління та складання аудиторського висновку із відображенням певних рекомендацій щодо покращення ефективності діяльності.

Отже, необхідність впровадження такого виду фінансового контролю, як внутрішній аудит покликана визначати ефективність діяльності установи, попередити незаконні дії працівників та помилкові управлінські рішення.

*Пелешко В.І. (ВІКНУ),
Шрамко О.В. (ВІКНУ)*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Аудит (від латинського audit – слухати) – це перевірка даних бухгалтерського обліку і фінансової звітності з метою висловлення незалежної оцінки про її достовірність в усіх аспектах відповідності до нормативно-правових актів.

В Україні поняття "аудит" з'явилося наприкінці минулого століття із прийняттям Закону України "Про аудиторську діяльність". Пізніше із прийняттям Бюджетного кодексу аудит визначають як процес перевірки і надання допомоги підприємствам. Але цікавим є те, що конкретного визначення аудиту цей нормативно-правовий акт не дає.

Аудит класифікується на інвестиційний, зовнішній, внутрішній, екологічний і аудит проектів. Що стосується внутрішнього аудиту, то за визначенням Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту – це незалежна, об'єктивна діяльність з надання впевненості та консультування, що має додавати вартості організації та покращувати її діяльність.

Виходячи з вище викладеного матеріалу аудит у Збройних Силах України – це покращення діяльності військових частин, установ і організацій Міністерства оборони у ракурсі проведення фінансово-господарської діяльності. На сучасному етапі ведеться активна співпраця з країнами Західної Європи стосовно перейняття досвіду та впровадження його в Україні. Насамперед, це стосується методології проведення внутрішнього аудиту, розроблення своєрідної "дорожньої карти" – плану, за яким буде проведено належну оцінку фінансово-господарської діяльності військових частин та установ Міністерства оборони України. Також особливу увагу потрібно звернути на розроблення і

встановлення єдиних вимог стосовно внутрішнього аудиту, які вже давно широко розроблені в країнах Західної Європи.

Отже, для Збройних Сил України є пріоритетним напрямком співпрацювати із зарубіжними країнами стосовно перейняття досвіду проведення внутрішнього аудиту.

*Роллер В.С. (ВІКНУ),
Дикий Ю.Г. (ВІКНУ)*

ВПЛИВ КОЛЕКТИВНО-ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА РЕЗУЛЬТАТИ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Колективний договір, угода яка укладається на основі чинного законодавства, прийнятих сторонами зобов'язань з метою регулювання виробничих, трудових і соціально-економічних відносин і узгодження інтересів працівників та роботодавців. Метою колективного договору є врегулювання виробничих, трудових, соціально-економічних інтересів працівників та власників.

На сьогоднішній день колективний договір регулює заробітну плату працівників, через систему доплат та надбавок, а також положенням про преміювання які зазначені в колективному договорі установи. Розглядаючи заробітну плату працівників, потрібно звернути увагу на функції заробітної плати. До основних функцій заробітної плати належать: відтворювальна, регулююча, стимулююча, соціальна, формування платоспроможного попиту населення.

На мою думку найважливішою функцією заробітної плати є стимулююча. Адже вона полягає в тому, щоб мотивувати працівника краще виконувати свою роботу, збільшувати продуктивність праці, покращувати якість виготовлених товарів, наданих послуг тощо. Заробітна плата тоді виступає в ролі стимулу для робітника: він знає, що якщо покращить виробничі показники, то і збільшиться його заробітна плата. Це все забезпечується колективним договором установи, шляхом преміювання працівників, за такої схеми робітники прагнуть до кращого виконання, а це, в свою чергу, підвищуватиме рівень працівників і всього установи загалом.

Також через колективний договір забезпечується охорона праці працівників та охорона здоров'я. Що є досить важливим фактором для працівників, тому що кожний працівник знає, що він має право на забезпечення охороною праці в установі і без перешкод може якісно виконувати свої обов'язки.

Як висновок можна зазначити, що колективно-договірне регулювання відіграє досить важливу роль в повсякденній діяльності працівників та установи в цілому. Через колективний договір підвищується ефективність праці працівників, підвищуються результати діяльності установи.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ВИТРАЧАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

На сьогодні гостро постає питання недостатнього забезпечення фінансових потреб Міністерства оборони України. Ще при зародженні класичної політекономії Адам Сміт дійшов висновку, що витрати на утримання армії – це необхідні витрати для виконання обов'язку держави перед народом. Такий специфічний товар купує населення у держави, сплачуючи його вартість у вигляді податків. Отож, оборонні витрати – одне з головних "суспільних благ", які безперервно конкурують із соціальними витратами за частку, відведену їм у держбюджеті.

У нас відсутнє наукове передбачення, ми не побудували прогнозів моделей розвитку на майбутнє, ми не визначилися, що нам потрібно і де ми його візьмемо та як воно вплине на інші сфери життя. Сучасна система планування суттєво викривлена і відірвана від реалій. Навіть річні плани не виконуються, не кажучи вже про середньо- та довгострокові. Не створено ефективно функціонуючої системи організації. Натомість функціонують розірвані між собою окремі її елементи. Але єдиної складної багаторівневої – немає. Не було чіткості та послідовності в реформуванні Збройних Сил. Щонайменше, викликає подив той факт, що витрачено вже 10 років на невдалі експерименти і помилки, а й тепер не зрозуміли, що планування повинно будуватись на реальному ресурсному забезпеченні. Адже будь-яка програма чи реформа без ресурсного забезпечення є лише віртуальною грою. Найсуттєвішою проблемою для функціонування і розвитку Збройних Сил будь-якої країни є економічне забезпечення.

Фактично протягом усієї історії свого існування, кошти, що виділялися Збройним Силам України, витрачалися на їх утримання, мінімальні обсяги призначалися на їх реформування, розробку, закупівлю і ремонт озброєння та військової техніки та підготовку військ. Все це вкрай негативно впливає на боєздатність збройних сил в цілому.

д.і.н., доц. Чеберяко О.В. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ВОЄННА ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Між війною, економікою та станом національної безпеки існує тісний зв'язок, оскільки війна ніколи не була самоціллю і абсолютна більшість збройних конфліктів мають цілком визначену економічну сутність, що в цілому впливає на рівень національної безпека як однієї з найголовніших сфер відповідальності держави і вимагає до себе уваги не лише спеціальних державних органів (РНБО, МОУ, МВС, СБУ та інших), а й "непрофільних"

міністерств та відомств, помилки в діяльності яких можуть становити загрозу ефективній реалізації національних інтересів України.

Однією з найважливіших складових національної безпеки є воєнна безпека держави, яка повинна протистояти воєнній небезпеці з метою усунення зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці держави у воєнній сфері та створення сприятливих умов для гарантованого захисту її національних інтересів. У міжнародній практиці воєнна безпека передбачає право суверенної держави на самооборону для стримування воєнної агресії, допускає можливість застосування державою воєнної сили для захисту власного суверенітету і територіальної цілісності.

На сьогодні ні збройні сили, ні збройна організація держави, яка розглядається як сукупність збройних сил та інших військових формувань (внутрішніх і прикордонних військ, військ цивільної оборони і державної безпеки, міліції, партизанських сил та народного ополчення у період війни), придатних до ведення збройної боротьби, самостійно вести війну не здатні.

Тому важлива роль належить воєнній організації держави, яка розглядається як сукупність збройної організації та воєнно-політичних, воєнно-економічних, воєнно-наукових та інших органів, організацій та установ, об'єднаних спільною діяльністю у воєнній сфері, функціональними стосунками та загальною структурою. Основною складовою воєнної організації та ключовим силовим інститутом держави є Збройні Сили України (ЗСУ). Відповідно до ст.17 Конституції України захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості покладається на ЗСУ.

Слід зазначити, що у початковий період незалежності ЗСУ, інші військові формування та правоохоронні органи розглядалися переважно як самостійні силові структури, створення та розвиток яких підпорядковувалися їхнім функціям і завданням, а взаємодії між ними не приділялося належної уваги. Навіть у першій Воєнній доктрині України поняття "воєнна організація держави" не вживалося.

Турбота про стан воєнної організації цілком і повністю перебуває в компетенції держави, відповідальність якої значно зростає в кризові періоди. Адже за законами суспільного розвитку розвал армії призводить до загибелі держави.

Ефективне функціонування складників воєнної організації України є основою реалізації політики національної безпеки. Серед комплексу проблем забезпечення функціонування цих інститутів найважливішою є проблема забезпечення належного рівня їх фінансування, особливо в період збройної агресії РФ. Суть її полягає не лише в недостатніх обсягах фінансування, а й необхідності визначення оптимальної структури витрат відповідно до державних пріоритетів у сфері національної безпеки.

Нова Воєнна доктрина України передбачає, що фінансування сектора оборони щорічно має відбуватися на рівні не менше 3% від ВВП. Також

необхідно забезпечувати ефективне функціонування розвідувальних органів України; реалізовувати соціальні та правові гарантії військовослужбовців та членів їхніх сімей; фінансувати заходи стратегічних комунікацій.

Чистик О.М. (ВІКНУ)

ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ НА РОЗВИТОК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ АГРЕСИВНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Відповідно до нової редакції Воєнної доктрини України від 2 вересня 2015 року затвердженої Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 головна роль у забезпеченні воєнної безпеки України належить Збройним Силам України. Фінансування потреб оборони держави здійснюється за рахунок і в межах коштів, визначених у законі про Державний бюджет України на відповідний рік. Для досягнення цілей Воєнної доктрини загальний обсяг видатків на оборону має становити не менше трьох відсотків запланованого обсягу валового внутрішнього продукту на відповідний рік.

Чисельність і структура сил оборони та їх складових визначатиметься з урахуванням стану безпекового середовища та потреб оборони України, необхідності відсічі збройній агресії Російської Федерації і запобігання очікуваним конфліктам, а також фінансово-економічних можливостей держави. Сили оборони намагатимуться забезпечити спроможності, які передусім визначають їх здатність до збройного захисту України та відбиття збройної агресії у східних регіонах України.

Зрозуміло, що за сучасних умов виникаючих загроз у секторі безпеки і оборони потреба у фінансових ресурсах значно зросла і продовжує зростати. При цьому показники і структура видатків потребують дослідження процесів та моделюванні прогнозів фінансових ресурсів з метою приведення до визначеної структури Збройних Сил України та отримання вірогідних сценаріїв їх розвитку в залежності від економічних можливостей держави.

Загальні видатки російського бюджету у 2015 році становлять 15 трлн. рублів, із яких витрати на національну оборону складають більше 3 трлн. рублів (близько 50 млрд. дол. США), а загалом на силові відомства припадає 40% бюджетних витрат. Що стосується українського бюджету, то тільки після анексії Криму Росією та початку збройного конфлікту на Донбасі у 2014 році видатки на Збройні Сили України у бюджеті на 2015 рік були збільшені утричі – до понад 44 млрд. грн. (близько 2,0 млрд. дол. США) (проти більше 27 млрд. грн. (близько 1,23 млрд. дол. США) у 2014 році). А загалом силові відомства мають бути профінансовані на майже 83 млрд. грн. (проти 63 млрд. грн у 2014 році). Військові видатки, а також видатки, пов'язані із військовими діями (наприклад, на компенсації біженцям), перевищують 5% ВВП України у 2015 році.

Для обґрунтування кількісних параметрів військової потенціалу України в сучасних умовах необхідно вийти за рамки суто військових аспектів розгляду проблеми. Ця проблема повинна вирішуватися комплексно з урахуванням забезпечення соціально-економічної стійкості країни в цілому та оборонно-промислового комплексу зокрема, з урахуванням формування сприятливих макроекономічних пропорцій.

к.е.н., доц. Чімишенко С.М. (ВІКНУ)

ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ НАРАХУВАННЯ ТА ВИПЛАТИ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ ЗСУ

В сучасних умовах здійснення реальних перетворень в Україні в контексті наближення нормативно-правової бази держави до європейських стандартів актуальним стає, зокрема, питання нормативно-правового регулювання питань нарахування та виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України. Актуальність питання полягає в необхідності синхронізації нормативно-правової бази у всіх сферах економіки.

Розвиток нормативно-правової бази з питань нарахування та виплати грошового забезпечення військовослужбовцям триває в умовах проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей (далі – АТО), що в свою чергу суттєво активізує цей процес.

За час проведення АТО було прийнято величезну кількість нормативно-правових актів щодо запровадження нових виплат військовослужбовцям, зміни правил нарахування та виплати грошового забезпечення, введення нових видів відрахувань з грошового забезпечення тощо.

Виникають складнощі із визначенням місячного оподаткованого доходу та бази нарахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – ЄСВ) для військовослужбовців. Так, згідно із листом колишньої Податкової Адміністрації України (зараз – Державна фіскальна служба України), під грошовим забезпеченням, в контексті визначення бази нарахування ЄСВ, слід розуміти виплати, що передбачені постановою Кабінету Міністрів України від 07.11.07 № 1294. При цьому запровадження нових видів виплат, що визначаються іншими постановами Кабінету Міністрів України, викликає багато питань щодо включення їх до бази нарахування ЄСВ. Цим самим органом також видано роз'яснення, що внаслідок того, що грошове забезпечення військовослужбовців не відповідає визначенню заробітної плати, військовослужбовцям не може надаватись податкова соціальна пільга.

Кричущим є той факт, що Департаментом внутрішнього аудиту та фінансового контролю Міністерства оборони України створено прецедент, коли до незаконних виплат відносять виплату грошової компенсації сум податку на доходи фізичних осіб, що утримується з грошового забезпечення та інших

виплат, одержаних військовослужбовцями у разі звільнення їх з військової служби після виключення їх зі списків особового складу військової частини.

У зв'язку із запровадженням виплат військовослужбовцям, які беруть безпосередню участь в АТО та виконують бойові завдання, невирішеним залишається питання щодо утримання аліментів з зазначених виплат.

Всі ці питання виникають внаслідок відсутності синхронізації при внесення змін у різні діючі та видання нових нормативно-правових документів.

Таким чином наразі виникає нагальна потреба у розробці ефективного механізму кодифікації та синхронізації нормативно-правової бази, зокрема з питань нарахування та виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних сил України.

*к.е.н., доц. Чимишенко С.М. (ВІКНУ),
Турович І.І. (ВІКНУ)*

ОСОБЛИВОСТІ ГРОШОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВИСОКОМОБІЛЬНИХ ДЕСАНТНИХ ВІЙСЬК

Високомобільні десантні війська – рід Сухопутних військ Збройних Сил України, що характеризуються здатністю ведення активних бойових дій в тилу противника під час проведення оборонних, спеціальних (антитерористичних) та миротворчих операцій. Військовослужбовці даного роду військ відрізняються високою професійною майстерністю, відмінною бойовою підготовкою, морально-психологічною стійкістю, та здатністю до оперативного виконання поставлених завдань в складних умовах. Всі ці особливості проходження служби зумовлюють необхідність отримання високого рівня грошового забезпечення з метою стимулювання та заохочення. Окремим фактором є високий ризик загрози життю та здоров'ю військовослужбовців, пов'язаний зі здійсненням стрибків з парашутом.

На даний момент грошове забезпечення десантників, що проходять службу за контрактом, на відміну від інших військовослужбовців Сухопутних військ, має такі особливості:

- надбавка за особливі умови служби у розмірі 25% від посадового окладу;
- щомісячна додаткова грошова винагорода у розмірі 100% від всього місячного грошового забезпечення;
- не розповсюджується обмеження у розмірі 50% на додаткові надбавки та виплати;
- отримання грошової винагороди за стрибки з парашутом;
- пільгове обчислення вислуги років.

Всі ці особливості, на мою думку, є об'єктивними та необхідними, але одна з них, а саме винагорода за стрибки з парашутом, має дуже низький розмір

(від 6 до 13% мінімального посадового окладу командира взводу). Тобто плата за один стрибок складає приблизно від 50 до 100 гривень. Я вважаю, що така винагорода не виконує свої заохочувальної та стимулюючої функції, водночас її нарахування та виплата є досить трудомісткими та обтяжливими для фінансово-економічного органу. Тому, на мою думку, необхідно або встановити єдиний фіксований розмір (для зручності розрахунку), або встановити вищий відсоток, щоб військовослужбовці дійсно прагнули виконати максимум стрибків в межах плану бойової підготовки.

Шашерин В.А. (в/ч А4502)

РАБОТНИК НАПРАВЛЕН В АТО. КАК РАСЧИТАТЬ ЕГО ЗАРАБОТНУЮ ПЛАТУ С УЧЁТОМ ПОВЫШЕНИЯ

Постановлением КМУ от 22.07.15 № 522 для работников воинских частей при условии их участия **в обеспечении проведения антитеррористической операции непосредственно в районах её проведения** заработная плата за фактическое время пребывания в таких районах повышается на 50% (при наличии подтверждающих документов такого участия). Право на выплату заработной платы в повышенном размере возникает при соблюдении трёх условий: – подтверждение непосредственного участия работника (невоеннослужащего) в обеспечении проведения антитеррористической операции; – нахождение в населённом пункте, который согласно постановлений КМ Украины входит в зону АТО; – подтверждение времени фактического пребывания в районе проведения АТО. Условия выплаты такого повышения заработной платы должны быть отражены в соответствующем разделе коллективного договора путём внесения в него изменений .

При расчётах с работником следует исходить из того, что в зону АТО работник направляется в служебную командировку, цели которой и определяют порядок всех выплат как за период командировки, так и повышения заработной платы за участие в АТО, а именно: для непосредственного участия в АТО или в обычную служебную командировку

Важным для решения вопроса начисления заработной платы является то, что **работник в обоих случаях направляется в командировку**, следовательно, заработная плата ему должна начисляться и выплачиваться с соблюдением требований *ст. 121 КЗоТ Украины*, а именно размер заработной платы **не может быть ниже среднего заработка такого работника**. Такой оплате подлежит период с момента выбытия работника из воинской части и по день его возвращения обратно в воинскую часть.

Период оплаты дней непосредственного участия работника в обеспечении АТО для выплаты 50% повышения **определяется от даты прибытия работника для непосредственного участия (обеспечения) в АТО по дату его**

выбытия по окончании выполнения поставленных задач (на основании выписок из приказов руководства соответствующих секторов АТО). Сумма повышения заработной платы определяется после возвращения работника из зоны АТО.

Данное повышение **является гарантированной выплатой работнику**, согласно *п.п.2.2.1 Инструкции № 5* относится к дополнительной заработной плате работника, т.е. для его выплаты при отсутствии необходимого фонда заработной платы воинская часть должна истребовать дополнительные бюджетные ассигнования с внесением изменений в смету 50% повышение определяется исходя из **дневного заработка** работника.

к.е.н., доц. Шпильовий С.Є. (ВІКНУ)

КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ ОБОРОННОГО БЮДЖЕТУ

Контроль за виконанням оборонного бюджету здійснюється безпосередньо Державною казначейською службою під час перевірок кошторисів доходів і видатків, переказів коштів, здійснених розпорядником кредитів, проведення платежів, перевірок звітності тощо. Крім того, право проводити ревізії та перевірки фінансової діяльності, стану збереження коштів і матеріальних цінностей достовірності обліку і звітності в міністерствах відомствах та інших органах виконавчої влади, бюджетних установах, на підприємствах і в організаціях, які отримують кошти з бюджету, надано органам Державної контрольно – ревізійної служби України. Органи Державної фіскальної служби здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства, правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджетів, державних цільових фондів податків, зборів і внесків, встановлених законодавством. Разом з цим контроль за проведенням платежів та отримання готівки здійснюється органами Державної казначейської служби лише в межах коштів на рахунку, за якими здійснюється фінансова операція. Органи Державної казначейської служби не здійснюють попередній контроль цільового використання коштів за кодами економічної класифікації видатків. Відповідальність за прийняті рішення щодо цільового використання коштів несе їх розпорядник. У Міністерстві оборони України, крім вищевикладеного, здійснюється внутрішній аудит.

Основними завданнями внутрішнього аудиту є надання об'єктивних і незалежних рекомендацій щодо:

- функціонування системи внутрішнього контролю та її удосконалення;
- удосконалення системи управління;
- запобігання фактам незаконного, неефективного та не результативного використання бюджетних коштів та державного (військового) майна;
- запобігання виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності підконтрольних суб'єктів.

Керівництво та організацію проведення внутрішнього аудиту покладено на Міністра оборони України.

Безпосереднє керівництво за проведенням аудиторських перевірок покладається на директора Департаменту внутрішнього аудиту та фінансового контролю в Міністерстві оборони України.

Планування діяльності з внутрішнього аудиту – це процес, що включає комплекс дій, спрямованих на формування, погодження та затвердження піврічних планів проведення внутрішнього аудиту.

Піврічні плани проведення внутрішнього аудиту формуються на підставі оцінки ризиків діяльності та визначають теми внутрішніх аудитів.

Шрамко О.В. (ВІКНУ)

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "ВНУТРІШНІЙ АУДИТ"

Дати визначення внутрішнього аудиту однозначно досить важко, адже кожна країна та майже кожний аудитор вбачає в цьому своє конкретне уявлення. Звернувшись до спеціальної літератури можна знайти наступні його трактування:

1. Найбільш поширеним є визначення внутрішнього аудиту як складової частини внутрішнього контролю. Таке формулювання міститься у міжнародних стандартах аудиту (далі – МСА): **внутрішній аудит** – елемент внутрішнього контролю на підприємстві, який здійснюється спеціально призначеним персоналом в рамках підприємства. Подібне визначення внутрішнього аудиту у Положенні про аудиторські стандарти (далі – SAS) № 55: один із способів керівництва правильністю організації і ефективністю роботи інших ланок структури внутрішнього контролю.

2. Розглядаючи внутрішній аудит як одну із форм внутрішнього контролю, що властива ринковій економіці, у визначення внутрішнього аудиту включають мету його здійснення: регламентована внутрішніми документами організації сукупність процедур внутрішнього контролю ланок управління і різноманітність аспектів діяльності організації, що здійснюється працівниками спеціалізованого контрольного підрозділу (відділу, бюро тощо) або окремою посадовою особою (внутрішнім аудитором) з метою допомоги органам управління у здійсненні ефективного управління системою внутрішнього контролю.

3. Типовим, для економістів англо-саксонських країн є представлення внутрішнього аудиту як встановленої в організації незалежної системи оцінки і перевірки її діяльності з метою допомоги працівникам ефективно виконувати власні обов'язки.

4. Суперечливе визначення внутрішнього аудиту і у Національних нормативах аудиту (далі – ННА): термін "внутрішній аудит" означає діяльність внутрішньої аудиторської служби (або служби внутрішніх ревізорів підприємства), яку незалежно від назви, можна розглядати як окремий вид аудиторських

послуг, що надаються незалежним аудитором підприємству. Ми поділяємо думку російського економіста В.В. Скобари, що функції внутрішнього контролю повинні виконувати безпосередньо працівники організації, займаючись цим не епізодично, а щоденно. Тому теза, що внутрішній аудит можуть здійснювати незалежні (зовнішні) аудитори є помилковою. У даному випадку, вказану у ННА діяльність незалежних аудиторів, на наш погляд, необхідно розглядати як управлінський аудит.

Дослідження аудиторської практики, а також вивчення представлених у джерелах економічної літератури визначень внутрішнього аудиту і аналіз їх недоліків дозволяє запропонувати такий підхід до його формулювання: внутрішній аудит – це діяльність кваліфікованих працівників підприємства, спрямована на зменшення інформаційного ризику під час прийняття управлінських рішень. У даному визначенні, враховуючи бурхливий розвиток внутрішнього аудиту у світі, не обмежується сфера його впливу, а тільки вказується призначення внутрішнього аудиту. Крім того, акцентується увага на факті здійснення внутрішнього аудиту виключно персоналом підприємства. Під інформаційним ризиком в даному випадку слід розуміти ймовірність прийняття керівництвом неадекватних рішень внаслідок використання недостовірної інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства.

Внутрішній аудит є основою для прийняття оперативних, тактичних і стратегічних управлінських рішень у процесі фінансово-господарської діяльності.

На даному етапі становлення аудиторської діяльності в Україні досить важко передбачити напрямок формування системи внутрішнього аудиту, проте вже зараз можна визначити деякі особливості вітчизняного внутрішнього аудиту і перспективи його розвитку. Безумовно, еволюція даного виду аудиторської діяльності в нашій країні базується на впровадженні нагромадженого у світі досвіду внутрішнього аудиту і надбаннях школи традиційної ревізії фінансово-господарської діяльності. Стимул розвитку внутрішнього аудиту закладений у самій його природі, оскільки єдина спільна характеристика, що властива будь-якому виду діяльності внутрішніх аудиторів – це її мета, а саме, корисність для підприємства.

Секція 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВСЯКДЕННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

В умовах проведення антитерористичної операції для забезпечення високої бойової готовності та боєздатності частин і підрозділів важливе значення має відповідний рівень правопорядку і військової дисципліни. Кожен злочин чи будь-яке інше правопорушення негативно впливають на морально-психологічний стан підрозділу та його здатність виконувати бойові завдання за призначенням.

Розслідування військових злочинів (злочинів проти встановленого порядку несення військової служби) безпосередньо впливає на стан правопорядку та військової дисципліни у Збройних силах та інших, утворених відповідно до законів України, військових формуваннях. Досудове розслідування військових злочинів повинне проводитися за умови неухильного дотримання всіх норм процесуального законодавства. Тільки за суворого дотримання законності можуть бути виконані завдання розслідування. Досудове розслідування військових злочинів покликане забезпечувати швидке, повне і всебічне розкриття кожного вчиненого військового злочину, встановлення винних осіб і вірне застосування закону до них, встановлення завданої злочином шкоди і вжиття заходів щодо його ліквідації та можливість притягнення винних осіб до відповідальності в процесі судового розгляду. Крім того, в процесі досудового розслідування встановлюються причини й умови, що сприяли здійсненню злочину, і вживаються заходи щодо їх усунення. У кожній справі слідчий зобов'язаний встановлювати, які приписи закону порушено, ким порушено і чому їх було порушено. Причини й умови, які сприяли здійсненню військових злочинів, встановлюються впродовж усього розслідування, під час проведення кожної слідчої дії.

Таким чином, досудове розслідування виконує двоєдине завдання боротьби зі злочинністю – створює умови для вірного застосування закону щодо конкретного правопорушника, встановлення винних осіб та притягнення їх до відповідальності, а також виконує функцію загального попередження, запобігання правопорушенням. Головне в боротьбі з військовими злочинами – це їх запобігання (попередження, профілактика), і в цій роботі неабияка роль відводиться органам юстиції, а саме органам військової прокуратури на які покладено розслідування військових злочинів. Дієвість профілактичної роботи підвищується, якщо вона спрямована на ліквідацію конкретних порушень встановленого порядку несення або проходження військової служби та інших обставин, що сприяли правопорушенням.

Досудове розслідування військових злочинів сприяє також правовому вихованню військовослужбовців. Свідки, потерпілі, підозрювані й обвинувачені при провадженні слідчих дій пізнають норми кримінального і кримінального процесуального права, переконуються в тому, що за кожну протизаконну дію неминуче настане відповідальність.

Таким чином, важливість проведення досудового розслідування військових злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України, полягає не лише

в об'єктивному, всебічному, фаховому встановленні всіх обставин злочину, що допомагає встановленню і притягненню до кримінальної відповідальності винних осіб, які вчинили військові злочини, але і сприяє запобіганню злочинів, зміцненню правопорядку і військової дисципліни у військах.

Волков А.Г. (ВІКНУ)

НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО НАДАННЯ КОМАНДИРАМ ДОДАТКОВИХ ПРАВ ТА ПОКЛАДАННЯ НА НИХ ДОДАТКОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ У ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України.

Відповідно до ст. 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості покладаються на Збройні Сили України.

Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Прийняття Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період" від 05.02.15 № 158-VIII (далі Закон) було обумовлено необхідністю забезпечення правопорядку і військової дисципліни у Збройних Силах України в умовах особливого періоду.

На сьогодні масовий характер мають випадки грубого порушення військової дисципліни. Зокрема, набуло поширення вживання алкогольних напоїв у місцях злагодження бойових підрозділів та районах проведення антитерористичної операції військовослужбовцями Збройних Сил України, які призвані під час часткової мобілізації.

Крім того, з початком оголошення мобілізації самовільно залишили військові частини або місця служби понад 10 тис. військовослужбовців. Також виявлено факти непокорі чи невиконання наказів стосовно понад 2 тис. військовослужбовців.

Така ситуація негативно впливає на обороноздатність держави та авторитет Збройних Сил України.

Вищезазначеним Законом передбачається покласти на командирів обов'язок вживати рішучих заходів щодо припинення вчинення кримінального правопорушення підлеглими та відновлення правопорядку. Для цього в особливий період, у тому числі в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, з метою затримання військовослужбовців, які вчиняють кримінальні правопорушення,

пов'язані із непокорою, опором чи погрозою начальнику застосування насильства, самовільним залишенням бойових позицій та визначених місць дислокації військових частин (підрозділів) в районах виконання бойових завдань, командири наділяються повноваженнями особисто застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби, а в бойовій обстановці – застосовувати зброю чи віддавати підлеглим наказ про застосування таких засобів, якщо в інший спосіб неможливо припинити такі злочинні діяння (зміни до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України).

Верховна Рада України з початку 2015 року прийняла цілу низку змін до нормативно-правових актів які регулюють правовідносини у воєнній сфері, змінюючи правовий статус військовослужбовців під час проходження військової служби в особливий період.

Законодавчі зміни щодо надання командирам додаткових прав та покладання обов'язків у особливий період і посилення відповідальності військовослужбовців сприятливо впливають на загальний стан справ у воєнній сфері України.

Глухова А.С. (КНУКіМ)

РОЛЬ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ РЕГІОНАЛЬНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Захист прав людини – нагальна проблема людства, яку намагались вирішувати протягом тисячоліть, розглядаючи її з позиції політики, права, етики, релігії, філософії. Проблема прав людини розв'язувалася по-різному залежно від різноманітних чинників. Права притаманні природі людини, виникають у неї від народження і закінчуються після смерті. Держава може встановлювати, змінювати і скасовувати права людини, але лише ті, що є похідними, не може обмежувати чи скасовувати "природні права", які називають також "основними правами", які часто закріплюються у конституціях (наприклад, розділ 2 Конституції України) і гарантуються міжнародним правом. Держава не дарує людині її прав, закріплюючи їх у законах, вона тільки формулює поняття і забезпечує їх захист. У ст. 1 Загальної декларації прав людини зазначається, що "всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах". Кожна людина, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, віросповідання, мови, має права та свободи, ніхто не має права свавільно позбавити людину її прав і свобод.

Питанням, що стосується захисту прав людини займається багато урядових і неурядових організацій, у тому числі міжнародних, зокрема, Рада Європи, ОБСЄ, міжнародна організація Червоного Хреста та ін. Кожна із цих організацій має власні вектори і специфіку розвитку. У міжнародному публічному праві (договорах, конвенціях та інших нормативно-правових міжнародних актах) встановлюються "мінімальні стандарти" прав людини, тобто мінімальний пере-

лік та обсяг прав людини, що повинен забезпечуватись всіма державами. Такі "мінімальні стандарти" включають в себе основні або "природні" права, які можуть бути розширені чи доповнені державою, але не можуть бути обмежені чи скасовані нею. Захист прав і свобод людини здійснюється в межах Ради Європи, учасниками якої є всі держави-учасниці Європейського Союзу.

Міжнародний захист прав людини набуває останнім часом великого значення. Загальна декларація прав людини та інші важливі міжнародно-правові акти про права людини вказують, що значення універсальних прав людини й основних свобод полягає насамперед у тому, що такі права мають визнаватися за всіма людьми, незалежно від того, де вони перебувають. Міжнародне право виключає будь-які відмінності у правах залежно від кольору шкіри, етнічного походження, статі, майнового стану тощо та вважає таку дискримінацію у правах злочинною.

Міжнародні механізми захисту прав людини умовно поділяють на універсальні та регіональні. Сутність регіональних міжнародно-правових механізмів захисту прав людини полягає не в наданні кому-небудь додаткових прав, а в забезпеченні правовими засобами умов, за яких усі могли б рівною мірою користуватися універсальними правами та свободами. Наприклад, надання представникам мовних меншин права користуватися мовою меншини не позбавляє інші мовні групи можливості користатися своєю мовою, але водночас захищає таку меншину від асиміляції. Міжнародні договори не лише містять норми про спеціальні права, а й зобов'язують держав-учасниць включати їх у національне законодавство.

Регіональні механізми захисту прав людини створюються на підставі міжнародних договорів окремих груп держав, як правило в межах географічних регіонів. Вказані регіональні механізми, створено в Європі (у рамках Ради Європи – на підставі Конвенції про захист прав людини й основних свобод 1950; у рамках ЄС – на підставі установчих договорів Європейського Союзу; у рамках ОБСЄ – згідно з Гельсінським Актом 1975 р.); в Америці – згідно з американською Конвенцією про права людини 1978 р.; в Африці – згідно з африканською Хартією прав людини 1981 р. Після розпаду СРСР у рамках СНД також було здійснено спробу створити міжнародну систему захисту прав людини на підставі Конвенції Співдружності Незалежних Держав про права й основні свободи людини 1993 р. Європейський Союз був заснований саме на спільному прагненні сприяти миру, створити світ, як ґрунтується на повазі прав людини, демократії, а стабільний мир та розвиток можливий лише за умови поваги прав людини та верховенства права. Стаття 21 Договору про Європейський Союз підтверджує прагнення ЄС сприяти розвитку демократії та прав людини за допомогою усіх своїх зовнішніх дій. Набуття чинності Хартії ЄС із засадничих прав та перспектива визнання Європейським Союзом юрисдикції Європейського суду з прав людини – завдяки приєднанню Євросоюзу до Європейської конвенції з прав людини – підтвердили прихильність ЄС до утвердження прав людини в усіх сферах життя.

Судовими органами із захисту прав людини є Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини, квазісудові органи. Також діють

спеціальні міжнародні органи, наприклад, Європейський комітет із питань запобігання тортурам і такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, утворений згідно з Європейською конвенцією про запобігання тортурам і нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. За останні десятиліття істотно зросла роль міжнародних неурядових організацій у захисті прав людини. Серед найбільш впливових організацій можна назвати Міжнародний Гельсінський Комітет, Міжнародну Амністію, Міжнародну Організацію Червоного Хреста, Лікарів за мир та ін. Серед основних напрямів їхньої діяльності: моніторинг стану прав людини в окремих державах; моніторинг законодавства про права людини в окремих державах; складання доповідей про стан справ у галузі захисту прав людини; та надання їх міжнародним міжурядовим органам із прав людини; участь у розробці міжнародних договорів із прав людини, а також інша діяльність.

Отже, надзвичайно важливу роль у забезпеченні прав людини сьогодні відіграють регіональні міжнародно-правові механізми захисту прав людини, які, проте, потребують постійного розвитку і удосконалення, зважаючи на важливість їх мети і завдання діяльності.

Гуцин О.О. (ВІКНУ)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Міжнародні миротворчі операції не можна представити як сукупність військових дій щодо противника або сторони воєнно-політичного конфлікту, які перериваються переговорами з вироблення умов політичного врегулювання чи виробленням окремих політичних правил, що обумовлюють поступки однієї сторони стосовно іншої. Проте спільними рисами військових операцій і міжнародних миротворчих операцій є те, що вони залишаються "продовженням політики іншими засобами". Причому під терміном "продовження політики" розуміється передусім не як підпорядкованість військових цивільній владі, а попередження того, що головна стратегія війни, миротворчої операції або іншої перспективної дії має бути виведена з-під впливу тимчасових потреб, що обумовлюють локальні успіхи (тимчасовий успіх акції не повинен вносити плутанини у вже прораховані дії).

Якщо у випадку війни прораховані дії є військовими, то в міжнародних миротворчих операціях такі прораховані дії є переважно політичними. Тому неуспіх міжнародної миротворчої операції – це насамперед неуспіх конкретної політики врегулювання. У випадках неуспіху жодне кількісне нарощування військових контингентів у районах воєнно-політичних конфліктів не матиме успіху і буде заздалегідь приречене на провал. Це було яскраво продемонстровано, зокрема, під час наймасштабніших міжнародних миротворчих операцій 1992–1999 рр. на території колишньої Югославії.

Виходячи з цього досвіду сучасний перехід ООН до більш широкого застосування військової сили під час проведення міжнародних миротворчих операцій є не що інше як зміна політичних підходів до врегулювання воєнно-політичних конфліктів. Однак зміщення акценту міжнародною спільнотою на більш широке використання силових методів під час проведення операцій остаточно не змінить суть цих операцій як політичного інструмента врегулювання воєнно-політичних конфліктів.

Цей принцип було викладено в доповідях Голів Незалежних груп ООН високого рівня по миротворчим операціям – Лахдара Брахімі від 21.08.2000 та Жозе Рамуш-Орта від 17.06.15

У доповіді Л. Брахімі підкреслюється, що в умовах сучасних конфліктів, які часто супроводжуються етнічними чистками і масовим порушенням прав людини, дотримання принципу неупередженості не повинно "зводиться до рівного поводження з усіма сторонами у всіх випадках і в будь-який час", подібно політиці заспокоєння. У деяких випадках місцевими сторонами можуть бути не рівні в моральному відношенні суб'єкти, а явні агресори і жертви, і тому миротворці можуть мати не тільки оперативні обґрунтування для застосування сили, але й моральне зобов'язання застосувати її.

У рекомендаціях комісії Л. Брахімі немає чіткої відповіді на питання про ступінь співпраці з регіональними організаціями в сфері миротворчості. В Доповіді підкреслюється необхідність приведення практики приведення операцій до єдиних стандартів через навчання і надання матеріально-технічної підтримки регіональним організаціям для участі у миротворчому процесі під керівництвом Ради Безпеки. Таким чином, доповідь в цілому дає відповіді, хоча іноді занадто обтічні й дипломатичні, на найважливіші дилеми миротворчого досвіду ООН на Балканах.

В останні півтора десятиліття спостерігається розширення партнерства у миротворчості. Організація об'єднаних націй працює разом з регіональними організаціями, такими як ОБСЄ, Європейський Союз, НАТО, Африканський Союз, Економічне Співтовариство держав Західної Африки (ЕКОВАС) та ін. У даному відношенні примітний досвід взаємодії ООН, НАТО і ЄС в Боснії і Герцеговині. Так, наприкінці листопада 2005 р. Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію, в якій привітала намір Європейського союзу продовжувати військову операцію в Боснії і Герцеговині (операція "Алтея") після листопада 2005 р. й продовжила мандат багатонаціональних сил Європейського союзу щодо стабілізації (СЕС) на додатковий період в 12 місяців. Ці сили (EUFOR) є правонаступником Сил по стабілізації (SFOR, військові контингенти 27 держав), які до листопада 2004 р. діяли під егідою НАТО.

Сучасні дослідники класифікують наявні форми миротворчості в 5 основних груп:

– запобігання конфліктів. Сюди він відносить передчасне попередження, розвідку і спостереження за розгортанням кризи, стабілізуючі дипломатичні заходи і превентивне розгортання збройних сил;

– надання гуманітарної допомоги. В цю групу включено заходи з порятунку, охороні, поверненню біженців і переміщених осіб, фінансова і соціальна допомога постраждалому від конфліктів цивільному населенню;

– операції військової підтримки. Вони проводяться для забезпечення за допомогою військової сили безпечних умов передачі влади під міжнародним контролем від одних політичних сил або органів іншим, також для реформування збройних сил і збройних формувань, що брали участь в конфлікті, під задачі мирного часу. До цього ж типу відносяться поліцейські операції із забезпечення законності і порядку;

– операції з демобілізації. Це дії по роз'єднанню, відведенню з бойових позицій, роззброєння, насильної демобілізації збройних формувань сторін, раніше брали участь у збройних зіткненнях. Такі операції можуть включати широкий соціальний компонент з реабілітації, поверненню до мирних професій та соціальних функцій колишніх комбатантів;

– гарантії свободи пересування або заборони на пересування. У ситуації "розповзання" конфлікту доводиться проводити блокування зовнішніх кордонів регіону або особливих "зон безпеки". Часто також потрібно вирішувати зворотню задачу забезпечення вільного виходу з конфліктного регіону біженців і переміщених осіб або їх повернення до місць постійного проживання.

Можна констатувати, що така систематизація вирішує завдання "плавного переходу" від звичайних форм операцій, що проводяться за згодою конфліктуючих сторін, до форм насильного встановлення миру, і служить теоретичним обґрунтуванням введення проміжної категорії "розширеного миротворчості", яка лягла в основу сучасної англійської доктрини миротворчих операцій. Але помітно, що всі наведені різновиди операцій розраховані на "польові дії", в той час як політичне врегулювання конфліктів, вироблення соціально-політичних критеріїв пост-конфліктного примирення, ліквідація самих обставин конфлікту винесені "за дужки", повинні здійснюватися поза операцій.

Димарецький І.В. (ВІКНУ)

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРАВОВУ ПІДГОТОВКУ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Основні проблемні питання виникають у зв'язку із неоднозначним застосуванням у практичній діяльності норм чинного законодавства, неврегульованістю або нечіткого урегулювання окремих положень щодо здійснення правової підготовки у Збройних Силах України.

Також хотілося б зазначити, що зустрічається неможливість законодавця оперативно регулювати на вимоги сьогодення та відповідно вчасно вносити зміни в Закони України.

Також до проблемних питань можна віднести здійснення правової підготовки в умовах воєнного часу та бойовій обстановці, так як без практичного досвіду дуже складно виявити недоліки у регулюванні.

Варто зазначити, що результати діяльності командирів (начальників), органів з гуманітарних питань та військової юстиції, спрямованої на впровадження в життя вимог Міністра оборони України, начальника Генерального штабу Збройних Сил України щодо вдосконалення правової підготовки серед особового складу, свідчать про недостатню правову освіченість і компетентність деяких військових службових осіб, низьку правову культуру та правосвідомість окремих військовослужбовців.

Взагалі у багатьох військових частинах та з'єднаннях приділяється недостатньо уваги вивченню нормативно-правових актів, формально проводяться заняття з правової підготовки, заліки з правового мінімуму не складаються всупереч вимогам наказу Міністра оборони України від 25 червня 1993 року № 136.

Правовий нігілізм не дозволяє впроваджувати здорові, високоморальні відносини у військових колективах, щодо прав особистості породжується порушення законності, негативно впливає на стан бойової та мобілізаційної готовності, господарської та виконавчої дисципліни, виконання військовослужбовцями службових обов'язків за посадовим призначенням.

Дмитренко Ю.С. (НМЦ КП МОУ)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В ЗСУ

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства для Міністерства оборони України стає актуальним питанням пошуку принципово нових засобів і методів запобігання корупції. У даний час в Збройних Силах України впроваджується в практику метод інструментального виявлення прихованої інформації за допомогою детектора брехні. Так, відповідно до статей 10, 11, 12 Закону України "Про Збройні Сили України", Положення про Міністерство оборони України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.11.14 № 671, з метою покращення якості роботи з персоналом при прийнятті (поновленні) на військову службу за контрактом, призначенні (переміщенні) осіб офіцерського складу на посади номенклатури призначення Міністра оборони України, при вступі громадян України на державну службу та їх призначення на посади у структурні підрозділи Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, попередження та виявлення корупційних, інших правопорушень у сфері службової діяльності, наказом Міністра оборони України від 14 квітня 2015 року № 164 затверджено Інструкцію про порядок організації та проведення опитування персоналу з використанням поліграфа у Збройних Силах України. Це обумовлює необхідність розробки питань механізму реалізації правових норм, що регламентують проведення поліграфічних опитувань,

правового захисту особистості в процесі таких опитувань, методичного забезпечення їх застосування.

В той же час в Україні застосування поліграфа прямо законодавством не передбачено. Перевірка поліграфом у Збройних Силах України відбувається в межах Антикорупційної програми МОУ на 2015–2017 роки. Головні зусилля програми спрямовані на пріоритетні напрямки, що мають суттєві корупційні ризики і становлять загрозу реформі оборонної сфери, особливо в умовах проведення АТО на сході України. Але, відсутність закону щодо використання детектора брехні створює чимало проблем, наприклад значно ускладнює можливість відшкодувати шкоду, моральну або фізичну, яка може бути завдана людині під час такої перевірки.

У той же час існує набагато більш складне нормативно-правове питання: а як чинити з результатами обстежень на поліграфі, особливо в тих випадках, коли вони носять звинувачувальний характер? Де правові критерії і можливі межі їх застосування? Всім добре відомо, що страх людей перед поліграфом, його критика з боку різних суспільних інститутів, а також реально можливі зловживання і фатальні помилки, пов'язані з його використанням, виникають не на рівні ініціювання застосування поліграфа, а саме у зв'язку з реалізацією отриманих з його допомогою результатів.

Затверджена інструкція дозволяє або навіть зобов'язує проводити тестування на поліграфі осіб офіцерського складу, що призначаються на керівні посади, однак проблема полягає в тому, що робити з результатами тестування, особливо якщо вони матимуть обвинувачувальний характер? Які конкретно дії можна і потрібно буде застосовувати по цих результатах до осіб, які не пройшли тестування, і в рамках якого правового поля вони можуть використовуватися? Погоджуючись із юристами (А. Маляр), що досліджували це питання потрібно розробити внутрішню нормативну документацією, включаючи регламенти і стандарти застосування поліграфа, а також тактику реалізації отриманих з його допомогою результатів. Розробка цих документів допоможе вирішити головне завдання – реалізувати комплекс антикорупційних заходів у Збройних Силах України, не обмежуючи при цьому конституційних прав військовослужбовців.

Таким чином, Міністерство оборони України, виходячи з специфіки своєї діяльності, має вирішувати проблему застосування поліграфа і, зокрема, процедуру прийняття рішень за результатами тестування, на підставі своїх нормативно-правових документів, затверджених керівництвом цих відомств.

к.політ.н. Дубовик Н.А. (ДУТ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Основною проблемою особистості, з точки зору соціології, є питання її входження у певні соціальні спільноти, бо тільки в межах цих спільнот відбувається реалізація на практиці суспільних і особистих інтересів.

Процес такого входження і є метою **соціалізації**. Його змістом є *процес засвоєння індивідом упродовж його життя соціальних норм, культурних цінностей і діяльнісних принципів того суспільства, до якого він належить*.

Однією із фундаментальних сторін загальної соціалізації виступає **правовий аспект соціалізації особистості**. Він охоплює процес включення особистості у правові відносини, що виникають у суспільстві у зв'язку з дією права і відповідно до правових вимог як до окремих індивідів, так і до соціальних інститутів. Ці вимоги обумовлені конкретними економічними, суспільно-політичними, соціально-психологічними і духовними особливостями того суспільства, в межах якого реалізується правовий аспект соціалізації.

Таким чином, поняття соціалізації, введене Е. Дюркгеймом, слід розуміти як *процес формування основних якостей особистості на основі виховання, навчання, засвоєння соціальних ролей, унаслідок чого особистість перетворюється в реального з соціальної точки зору члена суспільства, тобто набуває здатності жити і діяти в ньому*.

Правова соціалізація виступає при цьому як набуття особистістю таких соціальних якостей, що необхідні їй для входження в суспільство як певну правову систему. У зв'язку зі складністю соціальної структури суспільства правова соціалізація суспільства означає включеність в різноманітні соціальні групи, кожна із яких має свої уявлення, цінності, традиції тощо стосовно права, його використання і ставлення до нього.

Правовий аспект соціалізації має, таким чином, своєрідне і різко відмінне від інших аспектів соціалізації значення. Це випливає з того, що правова соціалізація є не що інше, як усвідомлення особистістю своєї соціальної ролі шляхом включення у соціально-правові відносини суспільства. Тобто правова соціалізація є головним напрямом формування особистості як громадянина.

Оскільки головною практичною проблемою соціалізації є проблема формування таких якостей особистості, завдяки яким вона здобуває здатність пристосуватися до умов соціального життя певного суспільства, то і правова соціалізація в її реальному прояві виступає як здатність особистості адаптуватися до конкретної державної і правової системи.

Механізм будь-якого аспекту соціалізації, в тому числі й правового, базується на засадах соціальної активності. Тільки завдяки такій активності особистість включається в життя суспільства, а необхідні для соціалізації якості особистості перетворюються в умови її діяльності.

Завдяки тому, що правова соціалізація пов'язана з можливостями і здатністю дотримання основоположних державних і правових норм, її вплив на долю особистості має вирішальне значення. Це обумовлено тим, що фактична нездатність особистості адаптуватися до правових норм і інституціонального устрою суспільства веде до застосування щодо такої особистості механізму примусу.

У загальному вигляді можна виділити три рівні правової соціалізації особистості.

Локальний, тобто такий, що спрямований на опанування обмежених аспектів якоїсь галузі правових відносин і стосується в кожному конкретному випадку невеликої кількості особистостей або соціальних спільнот.

Інституціональний, під яким розуміють соціалізацію стосовно правових відносин, що виникають унаслідок діяльності певних правових інститутів. Отже, цей рівень охоплює інтереси певних соціальних прошарків.

Соцієтальний рівень правової соціалізації пов'язаний з дією систем правових інститутів або правового життя суспільства в цілому. Деякою мірою до цього рівня причетні всі члени суспільства.

Зазначені рівні правової соціалізації значно відрізняються один від одного за змістом, термінами дії і соціально-психологічними характеристиками учасників. При цьому є очевидним, що незалежно від рівнів на кожному із них завжди існує такий аспект, на пізнання і реалізацію якого і спрямований процес правової соціалізації. Цей аспект становить специфіку кожного рівня.

Як відомо, однією із фундаментальних ознак соціології є те, що вона визначає і оцінює за допомогою соціальних характеристик людей стан суспільних відносин і включеність у них окремих особистостей або їх спільнот. Особистості і суспільні відносини виступають при цьому як суб'єкти і об'єкти соціалізації. Суб'єктно-об'єктний характер зв'язку особистості і суспільних відносин є тим, що об'єднує всі рівні правової соціалізації і їх аналіз.

Методологічною передумовою наукового підходу до питань соціалізації під зазначеним кутом зору є визначення соціального призначення і природи права. Концепція сучасного розуміння права, якщо синтезувати ідеї різних підходів до права, зводиться до того, що право – це загальний масштаб і ступінь свободи і що сутністю права як суспільного явища є реалізація принципу рівності на основі органічно притаманної йому справедливості.

Але всезагальність права за наявності соціальних відмінностей між людьми і фактичної нерівності конкретних осіб та їх спільнот означає, що принцип рівності і справедливості є принципом формальної рівності, тобто такої, що в кожному конкретному випадку може мати різний соціальний зміст і наслідки. Із цього випливає, що в самій природі права закладена можливість суперечностей між правовим принципом або дією і соціальною дійсністю, в якій вони реалізуються. Існування такого протиріччя і обґрунтування шляхів його подолання становлять глибинний зміст діалектики суб'єкта і об'єкта правової соціалізації. Реальною формою прояву цієї суперечності виступає той або інший рівень розбіжності між правом як системою принципів рівності і справедливості і правовим життям конкретної особистості, тобто тією сферою її соціального буття, яка може бути оцінена і регульована за допомогою права.

Вияв зазначеного протиріччя і його проявів та причин, обґрунтування шляхів його подолання становлять наукову основу дослідження проблем соціалізації особистості.

КЛАСИЧНІ ПАРАДИГМИ СОЦІОЛОГІЇ ПРАВА

Соціологія права є самостійною і досить значною галузевою соціологічною теорією. За значимістю, широтою наукових інтересів та насиченістю наукових джерел вона по праву займає місце поряд із економічною та політичною соціологією. Це – один з головних підрозділів соціологічної теорії.

Поряд із багаточисленними суспільними сферами, до котрих можна віднести економічну, політичну, соціокультурну, суспільство функціонує і в так званій правовій, що проявляє механізм функціонування суспільства в контексті утвердження правил (формальних та неформальних), узгоджень щодо кожної дії індивіда, групи, організації, інституту між собою у взаємовідносинах.

Як відомо право – в найбільш простому його визначенні – це система регуляції суспільних відносин, мета якої – встановлення режиму правопорядку. В соціальному плані право ніколи не буває абстрактним, воно завжди виражає волю та закріплює інтереси певних груп населення, які стоять при владі. Виходячи з цього, можна вивести і основні ознаки права.

Право – це, передусім, система норм та правил поведінки, які мають загальнообов'язковий характер і які встановлені або санкціоновані державою. Воно завжди виражає державну волю, охороняється і забезпечується державою.

Виходячи зі сучасних уявлень про предмет, проблематику та пізнавальні структури соціології права в різноманітті теорій як минулого століття, так і сучасних, чітко вирізняються певні "відправні моменти", теоретичні конструкції, що стали вирішальними для інституалізації соціології права та її розвитку. Такі теорії, як правило, називають "класичними". Найчастіше такими визнають вчення М. Вебера, Е. Дюркгейма, К. Маркса, Т. Парсонса.

Зазначимо, що "класичні теорії в соціології права" спиралися на певні загальносоціологічні і навіть соціально-філософські парадигми, що стали віхами розвитку гуманітарного знання в цілому.

З ім'ям видатного французького соціолога Е. Дюркгейма пов'язана класична парадигма в соціології права, що залишається одним із теоретичних фундаментів сучасної соціології права. Це стосується, зокрема, дослідження ролі соціальних конфліктів у суспільних відносинах, вчення про покарання, про зв'язок права і форм соціальних відносин, концепції аномії і т. ін.

Наступна класична парадигма соціології права пов'язана з ім'ям М. Вебера, для якого соціологічний аналіз права був не просто можливістю застосування розробленої ним загальної соціологічної теорії, а важливим елементом її конструювання. Т. Парсонс зазначав, що "серцевиною соціологічного вчення М. Вебера є його соціологія права". Найважливішими елементами веберівської соціології права є такі: а) концепція панування через використання державного апарату, в рамках якого раціональні правила або закони є важливою формою легітимного панування; б) вчення про взаємодію політичних структур та права; в) вчення про взаємодію права та економічної системи; г) концепція соціальної ролі професійних юристів.

Дискусійним є питання щодо ролі марксистської парадигми в розвитку соціології права. Оцінки правових явищ посідають досить незначне місце у працях К. Маркса та Ф. Енгельса, що давало змогу окремим західним авторам взагалі заперечувати наявність марксистської парадигми. Разом з тим Ж. Карбоньє вважає, що марксизм створив соціологію права. Можливість розглядати марксистську соціологію права як реальний феномен він пов'язує з трьома фундаментальними положеннями: а) методологія історичного матеріалізму; б) вчення про класову боротьбу; в) вчення про відмирання держави.

Сутність "історико-матеріалістичного" розуміння права полягає в його інтерпретації як надбудови стосовно економічної структури суспільства, яка є "базисом" і визначає основну лінію причинно-наслідкових зв'язків правової надбудови. Перетворення економічної структури у внутрішній момент політико-правових інститутів є становленням сутності права. В марксистській моделі "базиса – надбудови" ідея детермінізму як основа їх взаємодії доповнюється ідеєю "зовнішньої самостійності" надбудови, що пояснює можливість впливу на право інших соціальних факторів і зворотного впливу права на базис.

Наступним базовим положенням є теза про класовий характер права та роль класової боротьби у правовому розвитку. Розділ суспільства на класи породжує ситуацію, коли "економічно панівний клас" на службу своєму "інтересу" ставить всі елементи надбудови і, перш за все, – право та державу. Тобто, правом стає система норм, нав'язаних суспільству панівним класом через примус держави, яка є не що інше, як апарат насильства одного класу над іншим. Право є не що інше, як возведена в закон "воля класу, ... зміст якої визначається матеріальними умовами" буття цього класу.

Згодом марксистська соціологічна концепція розвивалася й доповнювалася та стала одним із теоретичних джерел сучасної соціології права.

Із середини ХХ ст., за виразом К. Девіса, "синонімом соціологічної теорії" стало поняття "структурний функціоналізм". Отже, саме структурно-функціональний підхід став панівною теоретичною парадигмою в соціології права, створивши її категорійне ядро і стиль пізнання та інтерпретації правової реальності. Створення цієї парадигми пов'язується з ім'ям Т. Парсонса та його послідовників (перш за все Р. Мертон). Проблеми методології дослідження правової реальності для Т. Парсонса та його послідовників органічно входили до загальної методології аналізу, але були дуже важливими внаслідок значущості нормативних структур для суспільства.

Нормативна структура є важливою характеристикою суспільства, аналізуючи яку, Т. Парсонс виділяє в ній чотири субординованих елементи: цінності, норми, колективи (спільноти), ролі.

Цінності – це уявлення про бажане суспільство, які є загальновизнаними. Соціетальні норми (а право в позитивному розумінні є їх найважливішою частиною) виникають як застосування фундаментальних цінностей до особливих умов функціонально диференційованих спільнот чи підсистем суспільства. Спільноти (колективи) утворюють зразки поведінки в специфічних ситуаціях (наприклад, серед бюрократії, військових і т. п.), а ролі є нормативними очікуваннями відповідної поведінки окремих індивідів як членів суспільства.

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СТАТУСУ ТА ФУНКЦІЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

За час незалежного існування нашої держави здійснювалися неодноразові спроби вирішити складні питання різних аспектів державотворення. У цьому процесі завжди важливе місце посідали проблеми створення і належного функціонування власних Збройних Сил, як необхідного та важливого атрибуту державності. Періодично розглядалися питання їх реформування та розвитку, удосконалення правових засад організації і функціонування, керівництва та управління ними. Проте на сьогодні у цій важливій царині багато нагальних проблем та вузлових питань, які так до кінця і не вирішено.

Водночас ці питання істотно актуалізуються зараз, коли нові реалії сьогодення є наявним підтвердженням того, що оборонний потенціал продовжує залишатися визначальним елементом спроможності будь-якої держави відстоювати свої життєво важливі національні інтереси, а її воєнна безпека – інтегральним результатом діяльності вищого політичного керівництва щодо забезпечення збройного захисту вказаних інтересів.

Беззаперечним є те, що обов'язковою умовою ефективного та якісного виконання Збройними Силами України, покладених на них Конституцією України завдань і функцій, є чітка регламентація їх правового статусу та визначення компетенції. Зазначеному відповідає також позиція відомого науковця в галузі конституційного права О.Ф. Фрицького, згідно якої при з'ясуванні місця і ролі будь-якого органу держави, який визначається Конституцією, принциповим є визначення його функціонального призначення, а також місця, яке цей орган посідає у системі державних органів.

Аналіз положень Конституції України стосовно Збройних Сил України, статусного Закону України "Про Збройні Сили України" та Закону України "Про оборону України" не дають чіткого розуміння порушеної проблематики, а подекуди й взагалі наводять на думку що Збройні Сили України існують в якомусь ніби прихованому стані. На підтвердження цього С.Ю. Поляков зазначає, що правовий статус Збройних Сил України визначений поверхово, можна сказати ледь окреслений, оскільки їх компетенція залишилась не визначеною. Жоден правовий акт не вказує на конкретні повноваження, права та обов'язки, реалізація яких покладена на Збройні Сили як такі. Також він наголошує, що функції Збройних Сил України, особливо пов'язані з застосуванням військового примусу, мають чітко виражений владний характер. Таким чином, той факт, що Збройні Сили України є складовою частиною механізму держави, не викликає сумнівів.

В.В. Речицький визначає, що підрозділи Збройних Сил України, інших військових і збройних формувань є особливими ланками державного механізму. Прикметною рисою їх правового і фактичного статусу є можливість неконтрольованого застосування сили або іншого примусу.

В контексті зазначеного слухними є пропозиції О.В. Скрипнюка, який вважає, що в чинній Конституції інститут захисту засад конституційного ладу

практично не передбачений, оскільки норми статті 17 носять загальний і неконкретний характер. Все це разом не дає змоги стверджувати про наявність конституційних гарантій стабільності і захисту конституційного ладу, адже ці гарантії мали б бути зафіксовані у спеціальній статті Основного Закону.

На необхідності розширення переліку функцій Збройних Сил України наголошує Президент України Петро Порошенко, разом із науковцями Національного інституту стратегічних досліджень. Вони зазначають, що до цього спонукає досвід застосування Збройних Сил України в антитерористичній операції. Однією з таких функцій, на їх переконання, має бути участь Збройних Сил у захисті конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким способом. Крім того, необхідно покласти на Збройні Сили завдання з оборони державного кордону України у мирний час і в особливий період, оскільки Державна прикордонна служба України, як правоохоронний орган, здійснює лише охорону та захист державного кордону.

М.В. Оніщук також вважає, що вітчизняна конституційна система потребує більш детального регулювання інститутів захисту Конституції України та введення нового розділу "Конституційні гарантії". В цьому розділі він пропонує визначити статус Уповноваженого з прав людини, Рахункової палати, поліції, спецслужб, Військових сил, а також більш детально прописати підстави та порядок оголошення воєнного і надзвичайного стану. Науковець наголошує, що Конституція має бути більш деталізована щодо статусу Збройних Сил.

А.М. Колодій обґрунтовує необхідність регламентувати існування і функціонування системи правоохоронних органів, про які лише згадується в частині 3 статті 17 Конституції України. При цьому, на переконання науковця, до вказаної системи належать й Збройні Сили України, а статус останніх він пропонує винести на конституційний рівень регулювання.

Схожі позиції запропоновані вченим-конституціоналістом В.В. Речицьким у проекті Конституції України (2012). Зокрема, у цьому проекті в окремому розділі (XI) закріплюється правовий статус суб'єктів сектору безпеки і оборони, а саме: Служби безпеки України, Збройних Сил України, поліції. Також автор виокремлює нові розділи XIV, XV про надзвичайний та воєнний стан відповідно.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що діяльність Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів держави спрямована на забезпечення зовнішньої і внутрішньої безпеки України. Враховуючи загальну мету функціонування зазначених органів в державі, а також спорідненість їх завдань стосовно захисту конституційного ладу, вважаємо за доцільне під час модернізації Основного Закону України ввести до нього новий розділ, в якому визначити статус та місце цих органів у системі державних органів. Еталонним прикладом для наслідування може стати частина IX "Зовнішня і внутрішня безпека" Декларації про державний суверенітет України.

Також пропонуємо врахувати й світову практику конституційного будівництва, зокрема країн, в конституціях яких містяться норми, що закріплюють статус Збройних Сил. Найповніше ці питання відображені в окремій главі VIII "Збройні сили і поліція" Конституції Республіки Угорщина, главі XXVI "Обо-

рона і безпека" Конституції Республіки Узбекистан, розділі 2 "Безпека, оборона країни, цивільна оборона" Конституції Швейцарії, розділі "Захист, Військова служба" Конституції Австрії, розділі VIII "Військо Югославії" Конституції Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії, частині VII "Оборона Республіки та оголошення стану війни або надзвичайного стану" Конституції Македонії, а також в Конституції Іспанії.

Конституційне закріплення вказаних питань має пріоритетне значення для удосконалення правових засад діяльності як Збройних Сил України, так й сектору безпеки і оборони в цілому. Зазначене сприятиме не лише повноцінному визначенню їх конституційно-правового статусу, а й реалізації єдиної державної політики у сфері національної безпеки та оборони держави, а також створить дієве підґрунття для подальшого комплексного, системно-структурного реформування Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони.

*Ломака Є.К. (КНУ ім. Т.Г. Шевченка),
Шульгін В.В. (ВІКНУ)*

ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ: АСПЕКТИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ТА ДОЦІЛЬНОСТІ

Внаслідок реформування судової системи, питання існування військових судів розглядалося неодноразово. В "Концепції судово-правової реформи в Україні" від 28.04.92 зазначалося, що військові суди як спеціалізовані суди звільняються від будь-якої залежності від військового командування та розглядають справи про військові злочини військовослужбовців та справи про їх соціальний захист.

В Указі Президента України "Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів" від 10.05.06 № 361/2006 зазначалося, що існування військових судів як спеціалізованих судів, а також наділення суддів таких судів особливим статусом суперечить європейським стандартам. До повного скасування вони існували лише як суди кримінальної юрисдикції для розгляду справ про військові злочини у першій інстанції.

Указом Президента України "Про ліквідацію військових апеляційних та військових місцевих судів" від 14.09.10 № 900/2010 військові суди було ліквідовано. Як результат виникла проблема здійснення ефективного правосуддя, у справах, суб'єктами яких виступають військовослужбовці, так як розгляд таких справ покладался на суди загальної юрисдикції.

Військові суди здійснюють розгляд кримінальних справ про злочини, які виникають у сфері військових правовідносин, стосовно військовослужбовців та інших осіб, визначених законом. На військовослужбовців, які мають особливий правовий статус, покладається неухильне дотримання Конституції України,

законів і підзаконних актів, військової присяги, наказів командирів (начальників). Усе це зумовлює існування специфічних суспільних відносин у сфері проходження та несення військової служби, а також підвищену суспільну небезпечність військово-кримінальних правопорушень, зокрема військових злочинів. Зазначені злочини мають свої особливості: 1) спеціальний об'єкт – встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби; 2) спеціальний суб'єкт – військовослужбовець або військовозобов'язаний під час проходження навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів (особовий склад ЗСУ та інших військових формувань, миротворчі контингенти України в різних країнах світу, СБУ, Державна прикордонна служба, ДССТ, Національна гвардія України, ДССЗЗІ, СЗРУ, УВО).

Таким чином:

- діяльність суб'єктів правовідносин у військовій сфері регулюється величезним ієрархічним масивом актів законодавства щодо порядку проходження військової служби, відомчими нормативно-правовими актами, настановами, інструкціями за напрямками військової діяльності, управління, збереження, обслуговування та використання зброї, бойової і спеціальної техніки, більшість з яких є актами обмеженого доступу. Загальні суди, не забезпечені такими актами, та умовами їх зберігання, тому виникає необхідність зібрання та зберігання таких відомчих нормативно-правових актів, що чітко здійснюватиметься військовими судами;

- військові суди широко використовували практику виїзних судових засідань шляхом мобільного, оперативного розгляду справ, особливо під час військових навчань, у віддалених гарнізонах, на особливо режимних об'єктах та у військових частинах, які перебувають за межами України у складі миротворчих контингентів. Специфіка таких засідань як найкраще пристосована до умов проведення Антитерористичної операції на сході країни;

- загальні суди до цього часу не забезпечені системними архівами таємних нормативно-правових актів, які необхідні при закритому розгляді окремих справ, що пов'язані з додержанням вимог охорони державної таємниці. Загальні суди не мають категорованих приміщень, де повинні зберігатись архівні нормативно-правові акти. У свою чергу, судді загальної юрисдикції не мають спеціальних допусків та не можуть працювати з такими документами;

- наявна низька загальна та спеціальна професійність суддів загальної юрисдикції, наслідком чого є повільний розгляд судових справ. Судді військових судів мають військову спеціальну фахову підготовку, яка проявляється в наявності вищої юридичної та військової освіти, практиці та досвіді проходженні військової служби. На відміну від суддів цивільних судів, вони обізнані з практикою реалізації норм статутів ЗСУ, що позитивно впливає на оперативну ефективність винесення правосудного рішення. Від терміну протягом якого військовослужбовець перебуває під судом, залежить рівень бойової готовності військової частини, стан військової діяльності особового складу. Адже важливість покладених на військові частини бойових завдань, зокрема під час несення бойового чергування не дозволяє на тривалий час відволікати військовослужбовців від виконання обов'язків військової служби.

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА АЕРОПОРТІВ УКРАЇНИ

В умовах глобалізації світу роль цивільної авіації в економіці сучасних країн неухильно зростає, але разом з тим прийшло розуміння того, що така техніка суттєво впливає на зростання забруднень навколишнього природного середовища. Авіаційний транспорт є складовою частиною єдиної транспортної системи України, тому в ЗУ "Про транспорт" від 10.11.94 є низка норм щодо охорони природного навколишнього середовища від його негативного впливу.

Основне забруднення атмосферного повітря повітряними суднами цивільної авіації українських авіакомпаній відбувається у зв'язку із використанням газового палива. Тому Закон України "Про охорону атмосферного повітря" закріплює принцип правового регулювання впливу людини на атмосферу, зокрема через обов'язкову стандартизацію і нормування в галузі охорони атмосферного повітря. Аналізуючи стан правової охорони атмосферного повітря від негативного впливу цивільної авіації слід також враховувати, що одним з головних чинників негативного впливу цивільної авіації на навколишнє природне середовище є авіаційний шум.

Держава проводить низку правових заходів щодо охорони екології в сфері цивільної авіації, таких як:

- встановлення штрафних санкцій за викиди в атмосферу стаціонарними джерелами, в т.ч. й підприємствами цивільної авіації. відповідно до ст.11 Закону України "Про охорону атмосферного повітря" викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами можуть здійснюватися після отримання дозволу, який видається територіальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів за погодженням із територіальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони здоров'я;

- настання адміністративної відповідальності (мається на увазі у ст.11 Закону України "Про охорону атмосферного повітря"), яка встановлює дозвільну систему регулювання викидів в атмосферу, в Законі України "Про охорону атмосферного повітря" встановлено також пряму заборону щодо навмисного викиду в атмосферу палива при невдалому запуску двигуна чи після його виключення;

- настання цивільної відповідальності, говорить у статті 34 Закону України "Про охорону атмосферного повітря", де передбачено відшкодування шкоди, завданої порушеннями законодавства про охорону атмосферного повітря;

- ст.3 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" передбачає стягнення збору за забруднення навколишнього природного середовища й погіршення якості природних ресурсів;

- встановлення санітарними нормами для відповідного часу доби певного рівня шуму, при здійсненні будь-яких видів діяльності.

Узагальнюючи вищезазначене, необхідно констатувати, що на сучасному етапі в Україні створено певний міжгалузевий нормативноправовий механізм, що регулює екологічні аспекти безпеки цивільної авіації. Але, як уявляється, він потребує подальшого вдосконалення для практичного застосування; зокрема шляхом розвитку запобіжних заходів у даній сфері у світлі міжнародних вимог та стандартів. Варто відзначити збільшення норм екологічного спрямування у повітряному законодавстві України. Але попри задекларовані в новому Повітряному кодексі України пріоритети, відсутність у ньому механізму притягнення до юридичної відповідальності за порушення норм екологічного характеру поки ще не сприяє усвідомленню значущості екологічної складової безпеки цивільної авіації.

Мойсей Л.О. (ВІКНУ)

ЖИТЛО УЧАСНИКАМ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

27 травня 2015 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову про використання бюджетних коштів на закупівлю житла для учасників анти-терористичної операції (надалі – АТО) та членів сімей загиблих військовослужбовців. У відповідності до постанови уряду виділено один мільярд гривень на закупівлю житла. Спеціальним Міністерствам доручено невідкладно оформити відповідні бюджетні програми, а Мінфіну – забезпечити належне фінансування. У Міноборони стверджують, що зазначених коштів вистачить на купівлю понад трьох тисяч квартир. "Ефективне та цільове використання цих коштів дасть можливість у 2015 році збудувати та придбати 3058 квартир, у тому числі, 2907 квартир – за бюджетні кошти та 151 квартиру – за не бюджетні", – йдеться в офіційній доповіді начальника управління комунікацій та преси Міноборони О.Гаврилюк.

На перший погляд створюється враження, що процес забезпечення житлом учасників АТО та членів їх сімей запущено. Проте ухвалюючи досить приємні у законодавчому відношенні для суспільства законодавчі акти держава залишає військовослужбовця продовжувати свою боротьбу уже тепер на фронті бюрократичному, подекуди жорстокому і цинічному.

Натомість експерти підрахували, що мільярда гривень, обіцяного урядом на покупку житла для військових і сім'ям загиблих в АТО, вистачить приблизно на тисячу квартир. Зокрема, як йдеться у аналізі ситуації, що склалася на вторинному та первинному ринках нерухомості проведеного президентом Ліги експертів України С.Бовсуновської середня вартість будівництва житла, яке нам пропонує цього року Мінрегіонбуд це 5737 гривень за квадратний метр по Україні, Київ – 6706 гривень, Одеська область – 5552 гривні. Як йдеться у повідомленні експерта розрахунок проведено по найбільших областях і по

середній вартості будівництва житла по Україні. Аналіз показує, що в Одеській області житло на первинному ринку зможуть придбати 1126 сімей. Це якщо всі військовослужбовці і сім'ї загиблих захочуть жити, приміром, в Одеській області. Якщо у місті Києві, то це буде 933 сім'ї, але ж ніяк не 4300 сімей, як це було задекларовано Кабінетом міністрів. Тобто виходить в 4,5 рази менше. На вторинному ринку ситуація майже така ж – тільки 1000 сімей зможуть за ці гроші придбати квартири. Тобто виникне ситуація за якої держава не в змозі буде забезпечити усіх хто має у цьому потребу.

Щодо нормативної складової гарантування права на житло учасникам АТО та членів їх сімей. Правом на першочергове забезпечення житловою площею володіють учасники бойових дій на підставі пункту 14 статті 12 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" поряд з іншими пільгами. На думку автора, беручи до уваги потужність державної бюрократичної системи статус учасника антитерористичної операції не слід ототожнювати із статусом учасника бойових дій, який надається за низки підстав та обставин. Проте, правом на отримання житла учасник бойових дій може скористатися лише якщо військовослужбовець проживає у приміщенні, що не відповідає встановленим санітарним і технічним вимогам; забезпечений житловою площею нижче за встановлений рівень; хворіє на тяжкі форми деяких хронічних захворювань, у зв'язку з чим не можете проживати в комунальній квартирі чи в одній кімнаті з членами своєї сім'ї; проживає: в гуртожитку, за договором піднайму житлового приміщення в будинках державного чи громадського житлового фонду чи за договором найму житлового приміщення в будинках, в одній кімнаті по дві і більше сім'ї, тривалий час за договором найму в будинках, що належать іншим громадянам на правах власності. Окрім цього, у відповідності до статті 45 Житлового кодексу України правом першочергового забезпечення житлом користуються також інші категорії населення. Виходячи з чого першочергове забезпечення житлом здійснюється в порядку черги, сформованої за принципом терміну подання документів та прийняття рішення про зарахування на даний вид черги. Разом з тим, належить взяти до уваги також особливості забезпечення житлом військовослужбовців Збройних Сил України, зокрема ототожнення понять забезпечення житлом військовослужбовців "за місцем роботи" та "за місцем проживання". Що виключає у відповідності до нормативних актів оборонного відомства право зарахування на квартирний облік у органах виконавчої влади, що носить на думку автора досить дискусійний характер.

Залишається лише сподіватися, що процес забезпечення житлом учасників АТО і родин загиблих на сході країни військовослужбовців не гальмуватиметься та у процесі реалізації своїх прав останні не зіштовхнуться з непорозуміннями та зможуть реалізувати гарантоване державою право.

КОДИФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

З моменту здобуття Україною незалежності та створення Збройних Сил України актуальним залишається нормативно-правове регулювання діяльності української армії. Особливо важливим це питання є сьогодні, коли наша держава знаходиться у стані збройного протистояння.

Військове законодавство є невід'ємною частиною національного права. Військове право є комплексною галуззю права, що регулює відносини, що складаються у військовій сфері, зокрема між військовослужбовцями, органами військового управління, органами державної влади. Проте сьогодні норми військового права містяться у десятках законів та інших нормативно-правових актах, що зумовлює необхідність систематизації їх у один кодекс військового права для системного і вичерпного регулювання військової сфери.

Правильність чіткого регулювання військової сфери наочно демонструють Статути Збройних Сил України, які детально регламентують повсякденне життя, виховання, навчання, бойову діяльність військ.

Для кодифікації пропонується використати норми Законів України "Про Збройні Сили України", "Про оборону України", "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", "Про військовий обов'язок і військову службу", "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", "Про правовий режим майна у Збройних Силах України", "Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав", "Про господарську діяльність у Збройних Силах України", "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", а також інших постанов Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства Оборони, що регулюють військову діяльність.

Створення такого кодексу значно полегшить регулювання військових відносин, зумовить оновлення законодавства, усуне суперечності, прогалини, приведе сферу військово-правового регулювання до вимог сучасності.

к.ю.н. Опанасенко О.О. (ВІКНУ)

СКОРОЧЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЗА УЧАСТЮ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН МОУ

На нашу думку, представництво в адміністративному судочинстві військових частин Збройних Сил України, як найважливішої складової Воєнної організації держави, є найяскравішим прикладом діяльності сторін судочинства у сфері публічно-правових відносин. Згідно з Концепцією розбудови та діяльності Воєнної організації держави, Збройні сили України становлять її ядро й основу забезпечення воєнної безпеки.

Як показники доступності судового процесу, М.О. Овчаренко розглядає, зокрема, такі його характеристики: розумний строк розгляду справи, максимально можлива простота процесу. Аналіз даних Єдиного державного реєстру судових рішень дозволяє стверджувати, що окремі категорії справ у воєнній сфері вже розглядаються на сьогоднішній день у порядку скороченого провадження. Зокрема, зазначене стосується справ щодо стягнення виплат соціального забезпечення, що мають отримуватися особою під час проходження військової служби, оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, отримання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг. Разом із тим, вказані справи становлять невелику частину спорів у воєнній сфері. Вказане зумовлює таку особливість відносин військової служби як письмовий характер. Особливо це притаманне таким сферам відносин як притягнення військовослужбовця до юридичної відповідальності. Аналіз судових справ у воєнній сфері, дає підстави стверджувати, що у вказаних справах такі джерела доказування, як показання свідка, висновок експерта, речові докази майже не використовуються, натомість практично у всіх випадках юридичні факти предмета доказування встановлюються на підставі письмових доказів. Зі змісту ч. 4 ст. 183-2 КАС України випливає, що у скороченому провадженні рішення (постанова) суду приймається на підставі лише письмових доказів, оскільки для дослідження інших засобів доказування відсутні умови.

Таким чином можна зробити висновок про доцільність розширення категорій справ, передбачених ч.1 ст. 183-2 КАС України, що можуть розглядатися за правилами скороченого провадження за рахунок спорів які виникають під час проходження військової служби за участю військових частин МОУ.

к.ю.н., с.н.с. Пасіка С.П. (ВІКНУ)

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ПІД ЧАС ВВЕЗЕННЯ ПРОДУКЦІЇ ОБОРОННОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНУ

Забезпечення Збройних Сил України (далі – ЗСУ) продукцією оборонного призначення завжди було однією з актуальних проблем вітчизняної оборонної сфери. Військова агресія щодо України з боку Російської Федерації стала новим викликом для оборонної промисловості нашої держави. Додатковою складністю є застаріла матеріально-технічна база ЗСУ, що вимагає відповідного переозброєння. При цьому суттєвим фактором негативного впливу на стан матеріально-технічного забезпечення ЗСУ залишаються прояви корупції у воєнній сфері України.

Характерні прояви корупції у даній сфері засвідчуються фактами перевірок ввезення продукції оборонного призначення в Україну.

Відомо, що протягом грудня 2014 року складом комплексної комісії перевірено фактичний стан діяльності п'яти структурних підрозділів економічного блоку Міністерства оборони України (Департамент державних закупівель та постачання матеріальних ресурсів, Військово-медичний департамент, Головне квартирно-експлуатаційне управління ЗСУ, Департамент економічної діяльності, Департамент капітального будівництва) щодо забезпечення організації проведення процедур державних закупівель, постачання матеріальних ресурсів і виконання робіт (послуг) для потреб ЗСУ, провадження економічної діяльності, здійснення капітального будівництва, придбання та розподілу житла. За результатами попереднього моніторингу та операційного аудиту найбільш ризикових операцій, внутрішні аудитори МОУ запобігли втратам на суму понад 200 млн. гривень. Крім того, відшкодовано і повернуто державі 100 млн. грн., передано до правоохоронних органів матеріали аудитів на суму понад 380 млн. грн. втрат та збитків. До дисциплінарної відповідальності притягнуто майже 1500 осіб, із них 65 – звільнено із займаних посад.

Законом від 10 лютого 2015 року № 168-VIII "Про внесення змін до п. 2 Закону України "Про внесення змін до Податкового Кодексу України щодо звільнення від оподаткування продукції оборонного призначення" введено передумову кваліфікації "країни походження" військової продукції, що усуває потенційну можливість постачання зазначеної продукції з країни, яка визнана державою-окупантом чи державою-агресором стосовно України чи з окупованої території України, визначеної такої згідно з законодавством. Також документом усуваються нормативні перешкоди для реального безподаткового ввезення продукції оборонного призначення на територію нашої держави шляхом зняття обмежень, які діяли у попередній редакції законів від 2 вересня 2014 року № 1657-VII та № 1658-VII відповідно "Про внесення змін до Митного кодексу України щодо спрощення ввезення продукції оборонного призначення" та "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо звільнення від оподаткування продукції оборонного призначення". Результатом зазначених адміністративно-правових нововведень стало те, що, з одного боку Законом вирішується питання безподаткового ввезення продукції оборонного призначення, у тому числі для потреб антитерористичної операції, на територію України та підвищення її обороноздатності. З іншого – унеможливорюється фінансування військово-промислового комплексу держави-окупанта (агресора).

Однак, слід відзначити, що надзвичайно важливою перешкодою у ефективності функціонування даного митного режиму може стати корупція, як явище, котре пристосовується до змін у регулюванні суспільних відносин. Для запобігання розвитку даного явища, на наш погляд, необхідно у першу чергу проводити заходи по попередженню корупційних проявів, виявити джерела появи корупції та вжити відповідних заходів щодо їх припинення. Вважаємо, що попередження, виявлення і припинення корупції під час застосування митного режиму до ввезення продукції оборонного призначення в Україну може бути реалізоване шляхом здійснення цілого комплексу заходів. Однією із складових яких є проведення якісної нормотворчої роботи, законодавчою і виконавчою гілками влади. Активна діяльність волонтерських структур,

у тому числі за кордоном, сприяє процесу ввезення продукції оборонного призначення в Україну, залученню благодійних коштів щодо імпорту такої продукції та іншим позитивним напрямом матеріально-технічного забезпечення ЗСУ та інших військових формувань.

Пасічний А.В. (ВІКНУ)

ВІЙСЬКОВА ЧАСТИНА ЯК СУБ'ЄКТ, ЩОДО ЯКОГО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Згідно з Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб" в законодавство України було введено новелу, згідно з яким фактично юридична особа стає суб'єктом злочину, хоча Кримінальний кодекс не містить конкретних положень щодо юридичної особи як суб'єкта злочину.

Новий розділ Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб містить загальні положення щодо таких заходів та підстави їх застосування. Постає питання про застосування таких заходів до військової частини як юридичної особи.

За загальними підставами застосування таких заходів військова частина може бути суб'єктом до якого буде їх застосовано, проте таке застосування може бути ускладнено у зв'язку з особливістю військової частини як юридичної особи. Також постає запитання про уповноважену особу військової частини, які саме службові особи та в який момент можуть діяти від імені військової частини. Питання про вид заходу щодо юридичної особи, військової частини, також є неоднозначним, а саме яким чином буде сплачуватися штраф військовою частиною, порядок ліквідації як заходу кримінально-правового впливу та конфіскація майна. На мою думку, деталізація даних положень має міститися в спеціальних нормативних актах.

В час проведення Антитерористичної операції на території України такі положення мають бути негайно роз'ясненні, оскільки проблема їхнього застосування на практиці буде однозначною щодо військових частин. Також ці положення не втратять своєї актуальності і після закінчення Антитерористичної операції.

Отже, військова частина як юридична особа є суб'єктом щодо якого можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, проте недостатня деталізація положень та відсутність спеціального деталізуючого законодавства буде спричиняти проблеми їх застосування на практиці щодо військових частин. Тому, застаріле військове законодавство має бути оновлено, змінено або доповнено враховуючи положення Кримінального Кодексу України щодо заходів кримінально-правового впливу щодо юридичних осіб.

ВІЙСЬКОВІ АДМІНІСТРАЦІЇ – ТИМЧАСОВІ ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Як показали події на сході України, досвід проведення антитерористичної операції, держава виявилася не готовою до виконання своїх повноважень в районах де з різних причин перестали функціонувати органи державної влади та місцевого самоврядування. Тому постала нагальна потреба законодавчого врегулювання питань реалізації державою своїх функцій і повноважень в особливий період. Для цього новим законом України "Про правовий режим воєнного стану" передбачена можливість створення тимчасових державних органів – військових адміністрацій.

Військові адміністрації – це тимчасові державні органи, які можуть утворюватися на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадського порядку та безпеки, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян.

Військові адміністрації утворюються рішенням Президента України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування. Вони утворюються в одному чи декількох населених пунктах (селах, селищах, містах), в яких сільські, селищні, міські ради або їхні виконавчі органи не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження, у тому числі внаслідок фактичного саморозпуску або самоусунення від виконання своїх повноважень, або їх фактичного невиконання. У районі, області військові адміністрації утворюються у разі не скликання сесії відповідно районної, обласної ради у встановлені Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" строки або для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадського порядку і безпеки.

Військову адміністрацію населеного пункту очолює начальник, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за пропозицією Генерального штабу Збройних Сил України або відповідної обласної державної адміністрації. У разі прийняття рішення про утворення районних, обласних військових адміністрацій їх статусу набувають відповідно районні, обласні державні адміністрації, а голови районних, обласних державних адміністрацій набувають статусу начальників відповідних військових адміністрацій.

Спрямування, координацію та контроль за діяльністю військових адміністрацій з питань забезпечення оборони, громадського порядку і безпеки, здійснення заходів правового режиму воєнного стану здійснює Генеральний штаб Збройних Сил України, а з інших питань – Кабінет Міністрів України, обласні державні адміністрації у межах своїх повноважень. Загальне керівництво діяльністю військових адміністрацій населених пунктів здійснюють керівники відповідних районних державних адміністрацій або начальники районних військових адміністрацій (у разі їх утворення). Безпосереднє керівництво військовими адміністраціями здійснюють їхні начальники.

Військові адміністрації населених пунктів формуються з військовослужбовців військових формувань, утворених відповідно до законів України, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, служби цивільного захисту, які відряджаються до них у встановленому законодавством порядку для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки із залишенням на військовій службі, службі в правоохоронних органах, органах та підрозділах цивільного захисту без виключення зі списків особового складу, а також працівників, які уклали з Генеральним штабом Збройних Сил України трудовий договір.

Військові адміністрації виконують повноважень органів місцевого самоврядування на відповідній території, а також разом із військовим командуванням, реалізують повноваження з питань забезпечення оборони, громадського порядку і безпеки, здійснення заходів правового режиму воєнного стану до скасування воєнного стану.

Фінансування діяльності військових адміністрацій із виконання повноважень органів місцевого самоврядування здійснюється за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів, виконання інших функцій – за рахунок коштів Державного бюджету України.

Таким чином, запровадження новим законом України "Про правовий режим воєнного стану" військових адміністрацій населених пунктів, районних, обласних військових адміністрацій, створює єдину систему органів державної влади в особливий для реалізації державою владних повноважень на відповідних територіях, які разом з військовим командуванням реалізують заходи правового режиму воєнного стану для забезпечення оборони держави.

Роговенко Д.А. (ВІКНУ)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-УЧАСНИКІВ АТО

На сьогодні актуальним є вирішення ряду питань, що стосуються соціальних і правових аспектів грошового та інших видів забезпечення військовослужбовців-учасників антитерористичної операції (далі – АТО).

Упродовж багатьох років реформуванню та розвитку Збройних Сил України приділялось недостатньо уваги. В той же час події в Криму і на Сході України наглядно демонструють життєву необхідність функціонування якісно підготовлених та належним чином забезпечених Збройних Сил. Тому актуальними є слова про те, що армія – це гарант існування нації і держави, це збройний та ідейний хребет країни, це живе втілення національного патріотизму, зрештою – це безпека для кожного українця.

В Основному Законі України зазначено, що оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України.

Нині тисячі військовослужбовців захищають незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, безпосередньо беручи участь в АТО.

Поряд із прийняттям нормативно-правових актів щодо посилення обороноздатності країни до законодавства вносять також зміни, що безпосередньо стосуються правового статусу та соціальних гарантій військовослужбовців, задіяних у зоні АТО.

Аналізуючи зміни до законодавства з дня оголошення проведення АТО, можна зробити висновок про покращення соціального стану військовослужбовців-учасників АТО за рахунок збільшення видатків з державного бюджету та залучення благодійних внесків.

Уряд України, плануючи державний бюджет на 2015 рік, насамперед враховував оборонні потреби. Розподіл оборонних видатків у поточному році є наступним:

– на розвиток озброєння	– 14,0 млрд грн.;
– на підготовку Збройних Сил України	– 1,9 млрд грн.;
– на їх утримання	– 28,7 млрд грн.

Враховуючи досвід країн з потужними та розвинутими збройними силами, слід зазначити, що такий розподіл видатків не є однозначним і потребує коригувань. В якості ефективного зарубіжного прикладу розподілу оборонних видатків у відсотковому відношенні можна привести розподіл видатків на збройні сили Сполучених Штатів Америки:

- 50 % – утримання особового складу;
- 25 % – бойова підготовка;
- 25 % – закупівля озброєння та військової техніки.

На нашу думку, адекватним до потреб сучасних Збройних Сил України можна вважати наступний розподіл видатків на оборону:

- утримання особового складу – 40%;
- бойова підготовка – 30%;
- закупівля військової техніки й озброєння – 30%.

Підсумовуючи викладене, належний рівень соціального забезпечення військовослужбовців-учасників АТО є однією з важливих складових функціонування Збройних Сил України загалом.

Сорока В.В. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ПОНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Актуальність цієї теми полягає у тому, що питання забезпечення національної безпеки є чи не найгострішим на сьогоднішній день. У час, коли наш сусід, колишній братський народ, здійснює військову інтервенцію та збройну агресію щодо України, надзвичайно важливо зуміти зберегти незалежність держави, забезпечити її національні інтереси та досягнути миру для кожної людини. Тому впровадження політики захисту національних інтересів від

зовнішніх та внутрішніх загроз є одним із найбільш пріоритетних напрямів національної політики.

У ХХ ст. поняття національної безпеки було вперше введене до політичного лексикону в посланні Президента Т. Рузвельта Конгресу США 1904 р., де він обґрунтовував приєднання зони Панамського каналу інтересами національної безпеки.

Відповідно до ст. 2 Закону України "Про основи національної безпеки України" законодавчо-правову основу забезпечення національної безпеки України становлять Конституція України, Закони України "Про Раду національної безпеки і оборони України", "Про інформаційну безпеку України", "Про службу безпеки України" тощо, а також Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України, концепції, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи воєнного будівництва, інші нормативно-правові акти державних органів влади й управління, міжнародні договори й угоди, укладені чи визнані Україною.

Перш за все необхідно визначити поняття національної безпеки. Під національною безпекою розуміється показник здатності суспільства й держави, що захищають національні інтереси самостійно чи разом з іншими дружніми країнами (народами, націями), стримувати або усувати внутрішні й зовнішні загрози національному суверенітету, територіальній цілісності, соціальному ладу, економічному розвитку, іншим важливим елементам духовної й матеріальної цілісності. В.А. Ліпкан визначає національну безпеку, як сукупність офіційно прийнятих поглядів на цілі і державну стратегію в області забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз політичного, економічного, соціального, військового, техногенного, екологічного, інформаційного та іншого характеру з урахуванням наявних ресурсів і можливостей ступінь захищеності інтересів особистості, суспільства й держави від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Основними принципами забезпечення національної безпеки є: пріоритет прав і свобод людини і громадянина; верховенство права; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів; своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки; демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією держави та іншими структурами в системі національної безпеки; використання в інтересах України міждержавних систем та механізмів міжнародної колективної безпеки.

Отже, забезпечення національної безпеки України може бути здійснено лише за наявності чіткої політики та системи захисту національних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, яка має здійснюватися відповідно до вищезазначених принципів.

Кожен свідомий українець бажає, щоб закінчилися збройні сутички, які відбуваються на території України. Для цього необхідні не лише прагнення, а й конкретні дії. Тому розробка програми про забезпечення національної безпеки має стати першим кроком до мирного вирішення конфлікту.

ДОКАЗУВАННЯ ПРАВОМІРНОСТІ РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Як показує історія 24-х річного існування незалежності нашої держави, з кожним роком матеріально-побутові умови життя військовослужбовців та членів їх сімей погіршилися та значно знизився їхній життєвий рівень.

Збройні Сили України, як зазначають вищі посадові особи Міністерства оборони, до вторгнення агресора – Російської Федерації практично повністю були матеріально не забезпечені. До того ж військовий бюджет України, в який закладаються обмаль коштів на реалізацію багатьох життєво необхідних програм піддавався кожен раз зменшуванню та недофінансуванню "у зв'язку з економією бюджетних коштів", і в першу чергу саме за статтями військово-соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей. Все це в підсумку породжує масу конфліктів у військовій сфері, що мають стійку тенденцію до наростання, в зв'язку з чим військовослужбовці вимушені звертатися до суду з вищезазначеними позовними вимогами.

В зв'язку з цим вкрай гострою залишається проблема з організації представництва в судах загальної юрисдикції в яких представники здійснюють захист інтересів Збройних Сил України.

З метою захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій в Україні був прийнятий Кодекс адміністративного судочинства України (далі КАС України), який набрав чинності з 1 вересня 2005 року. Статтею 17 КАС України передбачено, що розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Одночасно з цим особливістю адміністративного судочинства є те, що у судовому процесі сторони, якій необхідний судовий захист завжди протидіє величезний адміністративний апарат, а тому сторони заздалегідь перебувають у нерівному становищі.

В адміністративному судочинстві суд відіграє більш активну роль ніж в цивільному, а саме проявляє ініціативи щодо збору доказів, щоб вирівняти заздалегідь нерівні можливості сторін щодо доказування обставин у справі, а відтак, на суб'єкта владних повноважень покладається й ще більша відповідальність, щодо здійснення належного захисту сторони в адміністративному процесі.

Одночасно з цим, приписами ст. 71 КАС України зазначено, що в адміністративних справах в яких предметом спору є протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, то обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

Отже, законодавець з однієї сторони констатує принцип змагальності в адміністративному судочинстві, а з іншої покладає на відповідача - суб'єкта владних повноважень, обов'язок доказування правомірності свого рішення.

В статті 49 КАС України зазначено, що особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки.

Слід звернути увагу, що у разі недобросовісного застосування у судовому процесі стороною - представником Збройних Сил України процесуальних прав і неналежного виконання ним процесуальних обов'язків, може призвести до невірної встановлення обставин по справі та задоволення самого позову, в якому останній бере участь в якості відповідача.

Приписи ст. 72 КАС України визначають, що обставини, встановлені судовим рішенням в адміністративній, цивільній або господарській справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини, з чого слідує, що дане положення передбачає можливість сторони використати один факт неналежного виконання обов'язків представника іншої сторони, для того щоб використати отримане рішення в інших справах, як преюдиціальне.

Отже, найважливішу та пріоритетну роль в захисті інтересів військової частини в судових інстанціях покладається на представника суб'єкта владних повноважень (помічника командира з правової роботи та юрисконсульта військової частини), відповідно до вимог "Інструкції з організації представництва інтересів Міністерства оборони України, органів військового управління, армійських корпусів, повітряних командувань, об'єднань, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України під час розгляду справ судами загальної юрисдикції, ведення претензійно-позовної роботи та виконання рішень судів", затвердженої наказом Міністра оборони України від 14.12.07 № 686.

Виходячи з викладеного слід дійти висновку, що кінцевий результат процесу судового засідання в багатьох випадках та в основному залежить від належного представництва суб'єкта владних повноважень в судовому процесі, який підтримує або заперечує проти задоволення адміністративного позову.

Тхорук Я.Р. (КНУ ім. Т. Шевченка)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ВІЙСЬКОВОГО ДУХОВЕНСТВА У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Створення нормативно-правової бази з питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців розпочалося в Україні з середини 2000-х років, коли Міноборони було видано директиву від 21.04.06 № Д-25.

Із 2010 р. при Міноборони діє консультативно-дорадчий орган – Рада у справах душпастирської опіки, до складу якої входять представники релігійних

спільнот, віруючі яких служать у Збройних Силах України (далі – ЗСУ). Також наказом Міноборони від 22.04.11 № 220 затверджено Концепцію душпастирської опіки у Збройних Силах України.

При цьому донедавна головним напрямом співпраці української армії та релігійних організацій було налагодження роботи в армії волонтерів-священослужителів різних конфесій для забезпечення конституційного права громадян на свободу світогляду та віросповідання. Це передбачало насамперед забезпечення командуванням військових частин можливості військовослужбовцям у вільний від служби час брати участь у богослужіннях і виконанні релігійних обрядів.

Однак із початком на території Східної України антитерористичної операції (далі – АТО) для задоволення релігійних потреб військовослужбовців виникла необхідність створити в ЗСУ повноцінну службу військового духовенства (капеланства).

Кабінет Міністрів України 02.07.14 видав розпорядження № 677-р, яким зобов'язав Міноборони розробити Положення про капеланську службу та укомплектувати штат військових священників. Відповідне Положення було затверджене наказом Міноборони від 27.01.15 № 40.

Дане Положення встановлює призначення та головні завдання служби військового духовенства, її структуру, порядок формування і діяльності. Так, зокрема, визначено, що капеланську службу становлять підрозділи (посадові особи) з питань служби військового духовенства та військові священники (капелани).

Служба військового духовенства ЗСУ складається з головного підрозділу (управління) Міноборони і чотирьох територіальних підрозділів – Західного, Центрального, Східного і Південного. Начальниками територіальних підрозділів призначаються військовослужбовці.

Основними напрямками діяльності підрозділів служби військового духовенства є:

- реалізація державної політики у сфері свободи світогляду та віросповідання військовослужбовців та членів їх сімей;
- взаємодія зі структурами (посадовими особами) релігійних організацій, на які покладено завдання релігійної опіки військовослужбовців;
- організація задоволення потреби у військових священниках (капеланах);
- організація забезпечення діяльності військових священників;
- надання консультацій органам військового управління, навчання командирів (начальників) методам роботи з капеланами.

Військові священники (капелани) після проходження ними спеціального відбору призначаються на посади працівників Збройних Сил України.

Таким чином, в Україні фактично реалізована німецька модель капеланської служби, що не передбачає присвоєння армійським священникам військових звань. Разом з тим створено правові передумови для включення служби військового духовенства ЗСУ разом із підрозділами, що проводять ідеологічну та виховну роботу в армії, до загальної системи духовної підтримки особового складу незалежно від світоглядної орієнтації військовослужбовців.

СТРУКТУРА ТА СИСТЕМА ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ НОВОГО БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Збройні Сили України мають таку загальну структуру: Генеральний штаб Збройних Сил України як головний орган військового управління; види Збройних Сил України (Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили); з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, що не належать до видів Збройних Сил України. З часом, у Збройних Силах України відбулися значні структурні перетворення, уточнено розподіл оперативних, адміністративних функцій та функцій всебічного забезпечення військ (сил) між органами військового управління всіх ланок. Однак не вдалося запровадити якісно нову систему управління військами (силами), матеріальну основу якої становила б Єдина автоматизована система управління Збройними Силами України на сучасній технологічній базі.

Систему управління Збройними Силами України доцільно розглядати в двох окремих площинах: органів управління та засобів управління.

До складу органів військового управління входять: у стратегічній ланці – Міністерство оборони України, Генеральний штаб, командування видів Збройних Сил України; в оперативній ланці – оперативні командування "Північ", "Захід", "Південь", управління армійських корпусів і повітряних командувань; у тактичній ланці – управління бригад, полків, окремих батальйонів та їм рівних тактичних підрозділів. На даний час органи військового управління, що стосується Збройних Сил України, в цілому забезпечують стійке і безперервне управління військами (силами), але мають обмежені можливості щодо управління спільними діями з іншими складовими сил безпеки і оборони. Засоби зв'язку та автоматизації Збройних Сил залишаються у своїй основі аналоговими, несумісними з телекомунікаційною мережею держави, не відповідають потребам управління Збройними Силами України. Це вимагає вжиття невідкладних заходів щодо переходу на цифрові засоби зв'язку з необхідним рівнем завадостійкості та захищеності.

Отже система управління Збройними Силами України потребує комплексної реорганізації, адаптації органів та пунктів управління, систем зв'язку і автоматизації до умов і потреб виконання завдань сучасної збройної боротьби, у тому числі забезпечення необхідних спроможностей щодо управління міжвидовими угрупованнями військ (сил) в умовах жорсткого інформаційного протиборства. При цьому перехід системи управління до функціонування в умовах особливого періоду має відбуватися без суттєвих структурних змін у порівнянні з умовами мирного часу. Інші складові сектору безпеки і оборони України мають системи управління, які здатні забезпечити виконання їхніх завдань у взаємодії зі Збройними Силами України лише частково. Нормативно-правове визначення єдиної системи управління сектору безпеки і оборони України відсутнє, так само як відсутнє й положення про Ставку Верховного Головнокомандувача. Не розроблені чіткі алгоритми спільних дій і взаємодії

Збройних Сил з іншими військовими формуваннями, правоохоронними органами, у тому числі спеціального призначення, Службою зовнішньої розвідки, центральними та місцевими органами виконавчої влади України. Існуючі технічні засоби системи управління інших складових сектору безпеки і оборони України мають обмежені можливості щодо взаємно сумісності та оснащені переважно застарілими обладнанням і засобами зв'язку та інформатизації, які в переважній більшості відпрацювали свій ресурс і потребують заміни. Важливо, що за нинішнього розвитку радіоелектронної розвідки вони не здатні забезпечити належний рівень технічного захисту інформації. Не створено ефективну систему інформаційного забезпечення бойових дій на основі широкої інтеграції усіх видів радіоелектронної розвідки та використання сучасних засобів зв'язку. Це, зокрема, не дає змоги оперативно застосовувати засоби вогневого ураження, наблизити їх ефективність до рівня високоточної зброї. На фоні загострення воєнно-політичної обстановки довкола України нагальним є внесення суттєвих коректив до пріоритетних напрямів розвитку Збройних Сил України на короткострокову і середньострокову перспективи. В процесі протидії агресивним діям Російської Федерації в Криму та на Сході України наочно виявилися недоліки підготовки Збройних Сил України, їх структури, дислокації, забезпечення та основних кількісно-якісних характеристик характеру сучасних загроз застосування воєнної сили проти України. Недостатньою виявилася готовність до здійснення територіальної оборони, протидії військовій розвідці противника, здійснення інформаційно-психологічних заходів та ведення контрпропаганди. Відсутні умови для створення організованого руху опору на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях. У складі Збройних Сил України недостатня кількість сучасного і модернізованого озброєння та військової техніки. В той же час до категорії надлишкового майна виведено значну кількість озброєння, яке виявилось необхідним у ході антитерористичної операції як для Збройних Сил України, так і для інших складових сектору безпеки та оборони України. Значно погіршилась ситуація у Військово-Морських Силах України. Після окупації Росією Криму, вони втратили значну кількість корабельного та авіаційного складу, майже усі запаси флотського озброєння, військової та спеціальної техніки, матеріальних резервів тощо. Військово-Морські Сили залишилися без об'єктів базування, ремонтних органів, навчальних закладів, полігонів, житлового фонду тощо.

к.ю.н. Хом'яков Д.О. (ВІКНУ)

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ І ТОВАРІВ ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Значний обсяг розробок у створенні зразків ОВТ займає проведення науково-дослідних конструкторських робіт "озброєння" (НДКР озброєнь). Результатом цих робіт зазвичай є "товари військового призначення та подвійного

використання". У ч. 11 ст. 1 Закону України "Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання" визначено значення основних термінів, які використовуються в досліджуваній проблематиці.

Перелік (список) таких товарів затверджується Кабінетом Міністрів України відповідно до ст. 9 цього Закону і визначений у Додатку до Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807 .

Під час митного оформлення товарів військового призначення і товарів подвійного використання суб'єкт або іноземний суб'єкт зобов'язаний подати до митного органу відповідний дозвіл чи висновок Держекспортконтролю, а також інші документи, необхідні для здійснення митного контролю і митного оформлення товарів згідно із законодавством. Експорт, імпорт, тимчасове вивезення, тимчасове ввезення товарів, які є матеріальними носіями інформації, зарахованої до державної таємниці, здійснюється з дотриманням вимог законодавства з питань охорони державної таємниці. Не допускається експорт окремих товарів до держав, стосовно яких Радою Безпеки ООН встановлено ембарго.

У разі коли експорт здійснюється до держав, стосовно яких Радою Безпеки ООН установлено часткове ембарго, до зазначених документів додається копія відповідного висновку Держекспортконтролю на право проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічного договору (контракту) на експорт товарів, окрім випадків, передбачених п. 4 Положення про порядок державного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів), здійснення міжнародних передач товарів військового призначення і подвійного використання, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 4 лютого 1998 р. № 125. Зобов'язання та гарантії іноземного суб'єкта – кінцевого споживача імпортованих товарів повинні бути надані у вигляді сертифіката кінцевого споживача, імпортного сертифіката чи іншого документа.

Чумачов О.М. (ВІКНУ)

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ДИСЦИПЛІНАРНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Від суворого та неухильного дотримання військової дисципліни, своєчасного попередження дисциплінарних правопорушень військовослужбовців нерідко залежить не тільки ефективність діяльності окремих військових підрозділів, але і авторитет збройних сил в цілому.

Щодо актуальності і багатогранності профілактики та попередження дисциплінарних правопорушень свідчить той факт, що дослідженням даних питань займаються представники соціології, психології, філософії, педагогіки та інших наук. Представляється, що поряд з подальшими удосконаленням

організаційних і психологічних основ профілактики дисциплінарних правопорушень, важливе значення набувають правові підвалини, що включають у себе, зокрема, переосмислення діючих і прийняття додаткових нормативних актів у розглянутій сфері.

Слід зазначити, що "профілактика правопорушень» і «профілактика дисциплінарних правопорушень", незважаючи на схожість між ними, поняття далеко не ідентичні. Для успішної роботи із проведення профілактики дисциплінарних правопорушень необхідно, насамперед, враховувати специфіку, особливості і ознаки дисциплінарних правопорушень.

Під правопорушенням, відповідно до словника юридичних термінів, розуміється "суспільне небезпечне, шкідливе, протиправне, винне діяння деліктоздатної особи, за яке може бути накладене покарання чи стягнення".

Відповідно до п.45 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України під дисциплінарним правопорушенням розуміється невиконання (неналежне виконання) військовослужбовцем своїх службових обов'язків, порушення військовослужбовцем військової дисципліни або громадського порядку.

Можливо дещо ґрунтовніше зазначити ознаки дисциплінарного правопорушення військовослужбовців:

- 1) полягає в протиправному винному порушенні військової дисципліни;
- 2) зазіхає на встановлений порядок реалізації обов'язків військової служби;
- 3) має прояв в недотриманні військовослужбовцями Військової присяги, військового законодавства, посадового регламенту (службових, посадових обов'язків), контракту про проходження військової служби, тощо;
- 4) в окремо взятих випадках може бути зроблений і в позаслужбовий час і виражається в діях (бездіяльності), несумісних зі статусом військовослужбовця, що призведе до погіршення авторитету Збройних Сил України (скоєння правопорушення у військовій формі, з використанням військового транспортного засобу, техніки, іншого військового майна, бравування своїм службовим становищем, приниження товаришів по службі та ін.);
- 5) тягне застосування заходів дисциплінарно-правового примусу.

Очевидним є факт, що цілями роботи із профілактики дисциплінарних правопорушень в Збройних силах України є не тільки недопущення здійснення військовослужбовцями дисциплінарних правопорушень, але і підвищення ефективності заходів, спрямованих на зміцнення військової дисципліни, правопорядку, а також підтримка здорової морально-психологічної обстановки, що особливо важливо в умовах проведення АТО та розбудови сучасних та потужних збройних сил.

У якості основних завдань профілактики дисциплінарних правопорушень військовослужбовців можна привести наступні:

- 1) скорочення кількості дисциплінарних правопорушень, які скоєні військовослужбовцями;
- 2) виявлення та системне вивчення причин і умов здійснення дисциплінарних правопорушень, вжиття заходів щодо їх усунення (їх мінімізація та нейтралізація);

3) підвищення правосвідомості і рівня правової культури військовослужбовців;

4) розробка прийомів, засобів, методів попередження дисциплінарних правопорушень разом із розробкою рекомендацій щодо найбільш ефективного їх застосування.

Без сумніву, профілактика дисциплінарних правопорушень військовослужбовців містить у собі заходи не тільки правового, але і соціального, виховного характеру. Вважається, що для профілактики дисциплінарних правопорушень командирами (начальниками), іншими посадовими особами всіх ланок управління повинні використовуватися різні форми інформаційно-виховного, психологічного, організаційно-управлінського впливу, в тому числі і правового виховання.

Виходячи з викладеного профілактику дисциплінарних правопорушень, які скоєні військовослужбовцями Збройних Сил України, можливо представити як особливий вид дисциплінарної практики, що забезпечує цілеспрямований вплив на військово-службові відносини з метою попередження порушень військової дисципліни, а також виявлення, нейтралізація і усунення факторів та обставин, що сприяють здійсненню дисциплінарних правопорушень, встановлення осіб, схильних до їх здійснення, своєчасний коригувальний вплив на таких осіб.

*к.т.н. Шмиголь В.М. (ВІКНУ),
д.т.н., проф. Сбітнєв А.І. (НАОУ)*

ПІДХОДИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Складовою частиною структури національної безпеки є цивільний захист, визначений Законом України "Про основи національної безпеки України". Цивільний захист як компонент національної безпеки, забезпечує захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства, довкілля та держави.

Об'єктами цивільного захисту є все, що має життєво важливе значення для суб'єктів безпеки: населення, матеріальні та духовні потреби людини, природні ресурси та довкілля.

Суб'єктами цивільного захисту в широкому розумінні є вищі органи державної влади, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування уповноважені захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, у мирний час, та в особливий період.

Прийнятий у 2013 році "Кодекс цивільного захисту України" має регулювати відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та

визначає повноваження органів державної влади, але необхідно враховувати, що система цивільного захисту будь-якої країни функціонує в конкретних соціальних і економічних умовах. Складно розглядати систему цивільного захисту, як здатну самостійно забезпечити збереження життя людей в сучасній обстановці. Тільки в проведенні комплексу заходів політичного, економічного, військового та соціального характеру можливо ретельно підвищити ефективність захисту населення і територій при надзвичайних ситуаціях мирного часу і військових небезпек.

Вирішувати цю задачу на сучасному етапі розвитку системи захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій необхідно інноваційними підходами до організації та змісту заходів щодо захисту населення і територій, особливо у сфері воєнної та природно-техногенної безпеки, відповідно сучасним викликам. Забезпечити раціональну реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту об'єднавши в єдину систему органи управління, сили і засоби всіх державних органів влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності недостатньо, для її ефективного функціонування необхідно принципово змінити і вдосконалити фінансове та матеріально-технічне забезпечення системи, радикально покращити технічне оснащення сил цивільного захисту. А головне підвищити кредит довіри у людей, створити атмосферу співпраці з питань цивільного захисту і необхідності вміти надати допомогу постраждалим. В складний час основний тягар ляже на плечі працездатного населення і саме від їх компетентності може залежати життя людей.

Шульгін В.В. (ВІКНУ)

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

Функції військового права – це відносно виокремленні напрями специфічного однорідного правового впливу на свідомість, волю та поведінку (військово-соціальну практику) військовослужбовців та інших спеціальних суб'єктів військової сфери суспільних відносин, у результаті чого виявляється їх сутність, соціальне призначення та роль у життєдіяльності Збройних Сил України та в цілому Сектору безпеки і оборони держави. Розрізняють регулятивну, охоронну та виховну функції права, зокрема військового права, як основні та загальні; внутрішні та зовнішні. Хоча необхідно уточнити і доповнити їх перелік в умовах особливого періоду такими функціями як: безпеково-превентивна, інформаційна, інформаційно-психологічна, інформаційно-безпекова, ідеологічна, екологічна, політична, довідкова, історично-пізнавальна, навчальна, культурно-просвітницька, оціночна, що відповідає функціям держави; законодавча, виконавча, судова, що відповідає функціям суб'єктів державної влади; за часом дії – постійні та тимчасові (стосується особливого періоду).

На думку Т.Н. Радько система функцій права безпосереднім чином пов'язана із системою права. У відповідності із цим можливо виокремити 5 функцій права, що утворюють систему функцій: загально-правові, міжгалузеві, галузеві, інституційні, функції норми права. Функції військового права є комплексно-галузевими функціями. У складі цих функцій зосереджені функції, які притаманні інститутам, субінститутам та нормам військового права, що реалізуються лише в особливий період. Військово-правові функції конкретизують основні функції. Вони носять виключно імперативний характер під час реалізації мети правового регулювання в особливий період, хоча і інтегровані в систему функцій інших галузей системи права держави. Таким чином, досягається хоча і тимчасовий, але цілеспрямовано-необхідний військово-правовий вплив, що має вирішальне значення на цивільно-правові суспільні відносини в умовах особливого періоду.

Регулятивна функція призупиняє своє первісне значення, оскільки можливості інтенсивної правотворчості та розвитку суспільних відносин в особливий період істотно обмежені. Охоронна функція реалізується за допомогою введення та ужорсточення військово-кримінальних санкцій, й починає відігравати вирішальне значення. Виховна функція забезпечується впливом військового права на свідомість та поведінку військовослужбовців, але не скільки на удосконалення рівня їх правосвідомості та правомірності, а скільки на беззастережну покору в умовах військово-правових обмежень особливого періоду. Не випадково Н.А. Гредескул, ще у 1900 році зазначав, що: "покоря праву всіх інших частин суспільної організації спирається на покору йому військової сили. Якщо ця організація фізичної сили виходить із пут покори, то із гаранта права вона перетворюється у найвеличнішу перешкоду для його правильного здійснення..."

Функції права, на відміну від права як деякої у певній мірі самостійної сутності, не є самостійними та завжди обумовлені правом. Але реалізацію функцій права не слід ототожнювати із реалізацією самого права. Ми погоджуємось із А.І. Абрамовим, що функції права, а зокрема військового права, необхідно розглядати як внутрішньо належні праву явища, що визначаються роллю (призначенням) права у суспільстві, уявляють собою основні (головні) напрями його впливу на об'єктивну реальність та відображають зв'язок права з іншими явищами соціальної дійсності.

І коли мова йде про реалізацію функцій військового права в особливий період, то необхідно мати на увазі перш за все втілення його соціального цивільно-військового призначення.

Висновок: Таким чином, для реалізації функцій військового права в особливий період принципове значення набуває не стільки повсякденна соціально-правомірна поведінка військовослужбовця, а скільки її ефективність в умовах особливого правового режиму. Остаточним результатом реалізації функцій військового права в особливий період виступає стан охорони правового режиму особливого стану, зокрема упорядкованості цивільно-військових суспільних відносин.

ВІДНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВИХ СУДІВ НА ОСНОВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВОСУДДЯ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що 14 вересня 2010 року Указом екс-президента України було ліквідовано інститут військових судів. Такі дії свідчать про завчасну підготовку до дестабілізації становища Збройних сил України та статусу військовослужбовців. Ліквідація військових судів не сприяла розвитку судоустрою в державі як планувалося, а навпаки – загострила проблему правосуддя, внаслідок військових дій на сході країни, які призвели до збільшення кількості військових злочинів. Варто зазначити, що цевже посприяло відновленню військових прокуратур в Україні.

Ліквідація військових судів призвела до підриву основ національної безпеки держави, знищила механізм оперативного оскарження незаконних дій командування, сприяла падінню дисципліни серед особового складу військовослужбовців. Досвід європейських країн показує, що діяльність військових судів спрямована на охорону від будь-яких посягань на безпеку держави, боєздатність та боєготовність її збройних сил та інших військових формувань, захист прав і свобод військовослужбовців та інших громадян, а також прав і законних інтересів військових частин, установ та організацій.

Військові суди діяли у складі Збройних Сил України. Їх повноваження передбачали розгляд справ: про всі злочини, вчинені військовослужбовцями Збройних Сил України, Національної гвардії, прикордонних військ, Служби безпеки України та інших військових формувань; справ про шпигунство; справ про адміністративні порушення військовослужбовців; справ про захист честі та гідності військовослужбовців тощо.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, відновлення інституту військових судів є надзвичайно актуальним та важливим завданням, що постає нині перед державою. Такі суди покликані вирішувати специфічні завдання, виконання яких не притаманне іншим судам. Тому, наступним кроком має бути відновлення в системі загальної юрисдикції військових судів, створення кваліфікованого штату військових суддів та забезпечення вільного доступу до правосуддя усіх військовослужбовців України.

Секція 8

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО, ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ТА НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ГІС ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ОПЕРАТИВНОСТІ ПРИВ'ЯЗКИ ПОЗИЦІЙ АРТИЛЕРІЇ

У системі вогневого ураження противника найважливіша роль належить артилерії. Вона створює сприятливі умови для завершення розгрому противника загальновійськовими частинами (підрозділами).

Залежно від обставин та характеру цілей (об'єктів) артилерія виконує завдання з ураження наземних елементів систем високоточної зброї, артилерії, танків, БМП (БТР), протитанкових та інших вогневих засобів, живої сили, вертольотів на посадкових майданчиках, пунктів управління, засобів ППО, радіоелектронних засобів противника; руйнування його фортифікаційних споруд; а також дистанційного мінування місцевості. Крім того, артилерія може виконувати завдання світлового забезпечення бойових дій військ вночі, задимлення місцевості, цілевказання і доставки в розташування противника агітаційного матеріалу.

Значення артилерії як головної вогневої сили Сухопутних військ було завжди високим і залишається таким сьогодні. На сучасному етапі, з досвіду військових навчань та минулих локальних війн, у яких застосовувалися Сухопутні війська, загальний обсяг завдань вогневого ураження в тактичній зоні розподіляється так: на артилерію – 60–70 %, на авіацію – 20–25 %, на ракетні війська – до 5 %, на механізовані і танкові війська – до 10 %.

Артилерія на основі повної підготовки розрахованих установок для стрільби може негайно відкривати точний вогонь по цілях (об'єктах) противника. Підготовка і ведення такого вогню забезпечують прихованість організації загальновійськового бою, раптовість його початку і значне ураження живої сили і техніки противника.

До позитивних якостей артилерії належить також практична незалежність від ступеня ППО противника і метеорологічних умов. Досвід проведення АТО на сході країни свідчить, що за складних метеорологічних умов і надійної ППО авіація практично не може брати участь у вогневому ураженні противника. За таких умов на артилерію може покладатися до 90 % усіх вогневих завдань.

Вищезазначені якості дозволяють зробити висновок, що сучасна артилерія є найбільш дієвим та ефективним засобом ураження противника і вогневої підтримки загальновійськових підрозділів і частин у сучасному бою.

Успіх сучасного загальновійськового бою в значній мірі залежить від ретельної організації бойового забезпечення. Для ефективної стрільби артилерії потрібно провести комплекс заходів, спрямованих на безперервне підтримання артилерійських підрозділів у стані постійної готовності до виконання вогневих завдань за різних обставин. Одним з заходів підготовки стрільби на вогневій позиції є топогеодезична прив'язка позицій артилерії. В умовах сучасного бою є актуальним використання мобільних ГІС за допомогою яких виконання прив'язки позицій виконується значно швидше в порівнянні з традиційними методами та мають високу точність.

ВИКОРИСТАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНИ

Нинішнє покоління є безпосереднім свідком того, що наука не стоїть на місці, а розвиток технологій набирає обертів з кожним роком.

У реальність втілюються ідеї, які всього 10 років тому вважалися фантастикою. Однак, мабуть, самі глобальні зміни і нововведення відбулися в сфері робототехніки та автоматизації різного устаткування, починаючи від промислових верстатів, закінчуючи роботами і військовою технікою.

Одним з найбільш яскравих прикладів, безумовно, є розробка людством безпілотних літальних апаратів. БПЛА – це безпілотний літальний апарат, без екіпажа на борту, створений для повітряного знімання і спостереження в реальному часі за наземними об'єктами.

Головним бойовим завданням цих літаків у зоні АТО, є проведення повітряної розвідки секторів, в яких перебувають диверсійні терористичні угруповання.

Бойовий досвід ЗСУ на сході України, показав, що використання БПЛА суттєво заощаджує час, забезпечує високу скритність та мобільність і що найголовніше зменшує ризик втрати особового складу.

Всі ці фактори просто необхідні для виконання бойової задачі, тому можна з впевненістю сказати, що сучасні бойові дії не можливі без використання БПЛА.

Але використання цих новітніх технологій, потребує великих фінансових затрат. Тому основною проблемою використання безпілотників, є їхня висока вартість.

Особливо дорогими є дрони іноземного виробництва. Для вирішення цієї проблеми, українські фірми зайнялись виробництвом БПЛА. Ці українські аналоги іноземних дронів являються набагато дешевшими і є більш доступними.

От, наприклад, комплекс з базової станції та двох планерів коштує близько \$25 тис., найближчий американський аналог обходиться в \$200–250 тис.

На сьогоднішній день вже налагоджене виробництво вітчизняних безпілотних літальних апаратів, які використовуються на сході України силами АТО.

Це дозволяє суттєво скоротити витрати та привертає увагу іноземних виробників, до подальшої співпраці, удосконалення дронів, а в майбутньому до розвитку новітніх технологій.

ГЕНЕРАЛІЗАЦІЯ ПІДПИСІВ НА ЕЛЕКТРОННИХ КАРТАХ

Генералізація є невід'ємною і при цьому дуже складною частиною картографії. Це процес прийняття рішень, які об'єкти необхідно залишити на карті, які – прибрати, які – прорідити, а що слід спростити для забезпечення більш чіткого представлення інформації, в залежності від призначення карти, її масштабу та особливостей території, що картографується. Однією з найважливіших підзадач генералізації є генералізація підписів.

Як правило, підписи на електронних картах використовуються для найменування об'єктів і локацій, але їх роль в дійсності набагато важливіша. Підписи не тільки позначають місце розташування об'єктів, але також відображають їх тип і форму, зв'язки між ними, символізують асоційовані з ними дані. Підписи у вигляді коротких блоків і описів використовується для позначення важливих елементів карти, таких як заголовки, джерела даних, тип проекції, масштаб, легенда і призначення карти.

Всі підписи, під час виконання генералізації на електронних картах повинні бути розташовані так, щоб не виникало сумнівів, до якого об'єкта вони відносяться; вони не повинні закривати умовних знаків важливих об'єктів та орієнтирів, перетинати зображення державних кордонів та мати мінімальну кількість перетинів з іншими елементами змісту карти.

Під час виконання бойових задач та проведення навчань, велика кількість підписів на карті веде до конкуренції за увагу з рештою символами карти, при цьому підписи дуже сильно впливають на подання загальної обстановки бою, допомагають більш точно та швидко оцінити відомості про противника, про свої підрозділи, про біологічну, хімічну, радіаційну обстановку, тощо. Ці дані дають змогу командуванню на оперативне прийняття рішення, допомагають вдало застосувати наявні сили, засоби та особливості місцевості, а також звести до мінімуму прийняття хибних рішень, що є особливо актуальним сьогодні, під час виконання бойових задач в зоні проведення антитерористичної операції.

Важливим завданням генералізації на електронних картах є проведення відбору підписів для певного масштабу. Для цього розробляється методика відбору підписів на електронних картах, яка дозволить більш ефективно та раціонально використовувати карти за призначенням. Під час генералізації підписів виконуються наступні задачі:

- 1) підбір шрифтів, розмірів, кольору та стилів подання текстових підписів;
- 2) розміщення (позиціонування) підписів на карті;
- 3) візуальна ієрархія підписів на карті, тощо.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО КОМАНДУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИМИ КАРТАМИ ТА ФОТОДОКУМЕНТАМИ ПРО МІСЦЕВІСТЬ В СИСТЕМІ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Досвід участі збройних сил у воєнних конфліктах останніх десятиліть та проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей показав, що ефективність застосування систем управління військами і зброєю знаходиться у прямій залежності від якості інформаційного забезпечення, і зокрема, від повноти, достовірності забезпечення військ (сил) вихідними топогеодезичними даними та інформацією про місцевість, яка використовується штабами і військами. Операція не може проводитись без плану, при розробці якого в першу чергу використовуються необхідні топогеодезичні дані.

Виникає невідповідність між збільшенням обсягу й розширенням переліку специфічних завдань, які покладено на систему забезпечення оперативного командування (ОК) спеціальними картами та фотодокументами про місцевість в нових умовах, а також неповним використанням її можливостей.

Провівши аналіз літератури, останніх досліджень та публікацій з питань удосконалення системи забезпечення спеціальними картами та фотодокументами про місцевість збройних сил провідних країн світу, основних завдань топогеодезичного забезпечення ОК Збройних Сил України в операції та вимог військ (сил) до топогеодезичного забезпечення в операції показав, що сучасні принципи організації системи забезпечення спеціальними картами та фотодокументами про місцевість у Збройних Силах України впроваджуються недостатньо ефективно.

У відповідності з теорією дослідження операцій, якість функціонування будь-якої системи оцінюється за допомогою показників ефективності, під якими слід розуміти таку числову характеристику системи, яка виражає ступінь застосування (придатності) системи до виконання поставлених перед нею завдань, тобто ступінь досягнення мети функціонування системи.

Згідно з теорією складних систем характерною особливістю кожної організованої системи є наявність цілей функціонування, що визначають її основне призначення.

Під ефективністю системи забезпечення ОК спеціальними картами та фотодокументами про місцевість в оборонній операції розуміється здатність системи до накопичення запасу і виготовлення спеціальних карт та фотодокументів про місцевість, що відповідатиме визначеному ступеню відносно розрахованого нормативу запасу.

Оцінка ефективності системи забезпечення ОК спеціальними картами та фотодокументами про місцевість необхідна у разі дослідження ефективності

системи в динаміці: за періодами її функціонування в оборонній операції. На сьогодні в теорії управління запасами розроблено широкий спектр показників. Але в разі вибору необхідних показників виникає ряд проблемних питань, одне з яких методичного характеру.

Його сутність полягає в тому, що хоча система забезпечення ОК спеціальними картами та фотодокументами про місцевість в цілому й нагадує систему управління будь-якими запасами, але оцінювати її ефективність тільки з фінансової сторони, як це робиться в суто економічних завданнях, буде не зовсім слушно. Крім того, особливістю її функціонування є те, що вона власними силами створює відповідну продукцію (спеціальні карти та фотодокументи про місцевість) та доводить її до користувачів.

Це все стало основою при виборі, з більш широкого переліку показників розроблених в рамках теорії управління запасами, показників ефективності функціонування системи забезпечення ОК спеціальними картами та фотодокументами про місцевість під час підготовки оборонної операції.

На основі запропонованих показників стало можливим здійснювати оцінку ефективності функціонування системи забезпечення ОК спеціальними картами та фотодокументами про місцевість в оборонній операції.

Проведено визначення та обґрунтування показників ефективності системи забезпечення спеціальними картами та фотодокументами про місцевість ОК в оборонній операції. Основними складовими узагальненого показника ефективності системи забезпечення спеціальними картами та фотодокументами про місцевість враховуючи завдання, що на неї покладені, визначені показники: ефективності, точності та надійності.

В дослідженні проведено визначення та обґрунтування показників ефективності функціонування системи забезпечення спеціальними картами та фотодокументами про місцевість ОК в оборонній операції. Основними складовими узагальненого показника ефективності системи забезпечення спеціальними картами та фотодокументами про місцевість враховуючи завдання, що на неї покладені, визначені показники: ефективності функціонування, точності та надійності.

Розглянуті теоретичні положення буде покладено в основу подальших досліджень із питань удосконалення системи забезпечення ОК спеціальними картами та фотодокументами про місцевість в операціях.

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ АВТОМАТИЗОВАНОГО СТВОРЕННЯ КАРТОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ

Сучасні технічні та програмні засоби, що застосовуються на підприємствах картографічної галузі не можуть повністю автоматизувати процес складання картографічних творів. Тому слід говорити про картографування автоматизоване, як науковий, технічний та виробничий напрям картографії, що охоплює вивчення теорії, методології та практики створення, оновлення і використання карт, атласів та інших просторово-часових картографічних творів у графічній, цифровій та електронних формах за допомогою різних технічних і апаратно-програмних засобів.

Дослідження географічних інформаційних систем (ГІС) як програмних продуктів щодо розширення їх функціональності та програмних засобів, що не є спеціалізованими картографічними програмами, є і ще тривалий час буде залишатися завданням актуальним.

ГІС дозволяють в зручному вигляді відображувати географічну інформацію і використовувати отримані за результатами геоінформаційного картографування електронні та комп'ютерні картографічні моделі для вирішення різноманітних практичних задач.

Застосування ГІС дозволяє значно ефективніше використовувати методи, способи, прийоми картографування, реалізовані в програмному забезпеченні ГІС, а нові його обчислювальні можливості дадуть змогу швидше вирішувати складніші наукові задачі з одночасною перевіркою правильності теоретичних концепцій.

Аналізуючи визначальні риси геоінформаційного картографування, маючи певний досвід використання ГІС у практиці створення різних видів та типів картографічних творів, а також характеризуючи можливості автоматизації окремих процесів складання карт за допомогою векторних графічних редакторів, доцільно стверджувати, що геоінформаційне картографування відзначається високим ступенем автоматизації, опорою як на бази цифрових даних, так і на бази географічних знань. У зв'язку з цим "універсальний" на сьогодні алгоритм автоматизованого створення картографічних творів полягає у послідовному застосуванні сучасних ГІС та технологій у поєднанні з векторними графічними редакторами для кінцевого оформлення результатів картографування.

Подальші розробки повинні бути зорієнтовані на моніторинг функціональних можливостей програмного забезпечення для визначення механізмів взаємодії інтеграції форматів даних груп програм. Це без сумніву приведе до збагачення теоретико-методологічних основ геоінформаційного картографування як сучасної технології автоматизованого створення картографічних творів.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СЕРВЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ГІС НОВОГО ПОКОЛІННЯ

ArcGIS Server анонсований як перший сервер корпоративних ГІС-додатків, який реалізує бізнес-логіку геоінформаційних систем (ГІС) в дусі слідування серверним стандартам інформаційних технологій (ІТ). Це серйозна заявка на всебічну "всепросторовість" підприємства, інтеграцію функціональності ГІС в бізнес-процеси з домінуючим просторовим компонентом та формування нових даних на основі існуючих в рамках бізнес-процесів підприємства.

ArcGIS Server допомагає у використанні просторового контексту корпоративних інформаційних авуарів і дозволяє кинути погляд на майбутнє корпоративних ГІС, в якому, можливо, більше просторового контексту означатиме менше ГІС.

До недавнього часу Web-картографія, що представляє собою обмін цифровими картами через Інтернет, була ідеєю ГІС для Web. Але таке бачення ГІС вірне лише частково. Карти є класичним фінальним продуктом робочого процесу ГІС, втім, не єдиним. Більш того, управління просторовими даними та їх геообробка через Web привертає все більше уваги в корпоративному середовищі. Дійсно, є багато причин для серверної обробки даних. Ключова полягає в тому, що все можна зробити в серверному середовищі ArcGIS Server.

При використанні серверної обробки настільний клієнт вільний. Таким чином можливе переміщення робочого навантаження з клієнта ArcGIS на сервер ArcGIS. Для підприємств з великим числом клієнтів така зміна місця виконання робіт може замінити великі інвестиції в клієнтів відносно невеликою інвестицією в оновлення сервера.

Далі, навіть Desktop з ліцензією ArcView може скористатися серверними функціями, які забезпечує ArcGIS Server. ArcGIS Server пропонує, зокрема, функціональність редагування просторових даних через Web, яка здатна обслуговувати картографічні сервіси, OGC WMS сервіси. KML, Mobile ADF і багато іншого. Більше того, доступність стандартів Web-сервісів таких як SOAP і UDDI дозволяє будь-якому розробнику працювати з ArcGIS Server. Тобто, компанія ESRI має цілком певний погляд на те, які будівельні блоки потрібні для обслуговування просторового контексту в сервісно-орієнтованій архітектурі.

Отже, ArcGIS Server змінює поточний стан речей. Перша зміна полягає в тому, що бачення, в якому додаток є головним, змінюється перспективою, в якій головним є процес. Зараз це відбувається повсюдно в ІТ-індустрії. Друга зміна полягає в тому, що фокус зміщується від чисто ГІС-додатків до ідеї обслуговування ГІС-контентом без явної ГІС.

*к.т.н. Кольцов Р.Ю. (ВІКНУ),
Панасенко Р.В. (ВІКНУ)*

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ СТВОРЕННЯ І РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗСУ

Аналіз стану навігаційного забезпечення в Україні та у провідних державах, а також світових і вітчизняних тенденцій розвитку навігаційних технологій та напрямків їх застосування дає змогу зробити висновок щодо перспективності використання інформації супутникових радіонавігаційних систем у військових задачах.

Зважаючи на недоліки супутникових радіонавігаційних систем, досліджені можливості комплексного використання кількох систем навігації, основною з яких є космічна, та допоміжних (наземних радіонавігаційних, інерціальних тощо), що дозволить створити інтегровану навігаційну систему, яка перевершує за своїми технічними характеристиками кожен з систем окремо.

За результатами оцінки наукового та виробничого потенціалу України, отриманими сумісно з Науковим центром Сухопутних військ Академії сухопутних військ, Національним університетом оборони України, запропоновані наукові установи і підприємства промисловості в якості головних розробників системи навігаційного забезпечення Збройних Сил України, які повинні сформувати єдиний задум щодо сучасного навігаційного забезпечення та реалізувати комплексний і системний підхід до автоматизації процесів управління різнорідними засобами.

На основі аналізу вимог військових споживачів навігаційної інформації та шляхів впровадження геоінформаційних і супутникових навігаційних технологій розроблені пропозиції щодо організаційної та функціональної структур системи навігаційного забезпечення ЗС України, які мають відповідати організаційній структурі органів військового управління ЗСУ і завданням, покладеним на систему.

Коржов М.О. (ВІКНУ)

ВИКОРИСТАННЯ СУПУТНИКОВИХ СИСТЕМ В ГЕОДЕЗІЇ

У наші дні GPS-вимірювання є найбільш точним, швидким і зручним способом визначення координат точок. Саме в цьому випадку географічні координати точки визначаються за допомогою штучних навігаційних супутників Землі і GPS приймачів. Це ті технології, які створювалися в інтересах збройних сил і використовувалися тільки військовими, але сьогодні доступні всім.

GPS-вимірювання мають безліч переваг перед іншими методами визначення координат місцевості. Серед них виділяються такі як: швидке отримання результатів, іноді навіть в режимі реального часу, можливість визначення координат у світлий і темний час доби, можливість експлуатації в складних

метеорологічних умовах. Є й недоліки, пов'язані з погіршенням якості результатів при роботі в зоні високих перешкод, поряд із сильними джерелами електромагнітного випромінювання. GPS-вимірювання значно підвищують продуктивність праці при визначенні координат, а тому прискорюють проведення інженерно-геодезичних робіт, розширюють можливості і технології виконання топографічної зйомки, значно полегшують і здешевлюють виконання кадастрових робіт при межування ділянок. Таким чином, застосування супутникового методу і використання GPS-систем геодезичного класу дозволяє проводити визначення координат значно швидше і точніше, ніж при використанні інших методів, а значить, є економічно виправданим.

Основний механізм, який застосовується в супутникових радіонавігаційних системах як в GPS NAVSTAR, так і в ГЛОНАСС, що дозволяє знайти положення точки в тривимірному просторі, полягає в багаторазовому обчисленні відстаней до множини пунктів з відомими координатами. У даному випадку до орбітального угруповання супутників. У результаті обробки значень способом лінійної засічки, в районі шуканого об'єкта виникає сукупність точок з приблизними координатами, розрахованими на різний момент часу за весь період вимірів. Далі програмним методом обчислюється деяке середнє значення координат. Точність визначення координат залежить від класу супутникового приймача і від режиму вимірів, у певних умовах і від тривалості вимірів.

*Корюковець Т.Д. (ВІКНУ),
Левінська Н.В. (ВІКНУ)*

ВИКОРИСТАННЯ ТРИВИМІРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ СТВОРЕННЯ КАРТИ ДІЛЯНКИ РІЧКИ

Стрімкий розвиток комп'ютерної техніки та пов'язаних з нею геоінформаційних технологій відкриває нові напрямки інформатизації у будь-якій сфері людської діяльності. Не є виключенням і напрямок використання технологій в топографічній службі Збройних сил України. Основною проблемою є використання геоінформаційних систем не в повному обсязі. Велика кількість функцій, яка необхідна бути задіяна топографічною службою – упускається.

Труднощі в досягненні мети постає через нестачу висококваліфікованих фахівців – офіцерів із первинним військовим званням. Ця проблема може бути вирішена тільки якісною підготовкою курсантів. Необхідність надання їм, як теоретичних знань так і якісних практичних навичок.

Існує проблема і у вирішенні питань щодо відновлення програмного забезпечення та придбанні необхідного сучасного обладнання.

Питання щодо необхідності впровадження тривимірного моделювання у повсякденну діяльність частин, та широкого його використання неодноразово описувалися у наукових роботах. Головною перевагою трьохвимірного моделювання є можливість наочно показати дії підрозділів, об'єкти у динаміці, а не просто як малюнок. Завдяки впровадженню трьохвимірному моделювання,

командування, матиме ясну картину місцевості, її характеристики і реальний вид, згідно цієї інформації, планування операцій стане більш точним і з найменшими втратами. За допомогою анімації, можна змодельовати дії, які виконують підрозділи, а також передбачити дії сил противника.

Розвиток геоінформаційних технологій в топографічній службі надасть новий рівень Збройним силам України. Впровадження в роботу трьохвимірного моделювання надасть пріоритет у веденні бойових дій, а також у виконанні навчань на полігонах.

Левінська Н.В. (ВІКНУ)

ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ КАРТОГРАФІЧНОЇ ГЕНЕРАЛІЗАЦІЇ

Картографічна генералізація – один із найскладніших процесів при створенні як традиційних, так і цифрових карт. Автоматизована картографічна генералізація (АКГ), у свою чергу, має особливості, які пов'язані з використанням методів математичної обробки картографічної інформації, що враховують усе різноманіття чинників картографування. Для реалізації АКГ необхідно створити модель картографічної генералізації, тобто систему логічних і математичних правил, що визначають процес обробки цифрової картографічної інформації (ЦКІ) з метою її просторового абстрагування та узагальнення змісту відповідно до призначення й масштабу карти, а також особливостей об'єктів і явищ, що картографуються.

Процес узагальнення змістовних ознак об'єктів тісно пов'язаний із процесом їх відбору, в якому виділяють цензовий і нормативний. Найбільш просто формалізується цензовий відбір, тобто встановлюються критерії, нижче яких об'єкт на карті не показується. Нормативний відбір полягає у визначенні норми відбору залежно від масштабу карти та особливостей картографованої дійсності (густота розташування об'єктів і їх кількість на місцевості).

Відбір об'єктів впливає на загальне навантаження карти. Навантаження залежно від методів відбору може бути, наприклад, оптимальним (карта насичена, але читається) або граничним (після якого карта стає нечитабельною). Навантаження карти – це функція чотирьох величин: масштабу карти; кількості (густоти) об'єктів на місцевості (або на вихідному матеріалі); значущості об'єктів; розмірів картографічних умовних знаків та підписів.

Залежність, що визначає кількісну генералізацію, може бути встановлена способами математичної статистики, емпірично або аналітично. У автоматизованій картографії з'явилася реальна можливість виконати відбір змісту карти машинним способом.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ІМІДЖУ ТЕРИТОРІЇ: КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ

У сучасному світі, який характеризується процесами глобалізації, особливої актуальності та важливості набуває питання щодо успішного формування туристичного іміджу території в умовах жорсткої конкуренції за спрямування туристичних потоків. Формування та просування іміджу територій обумовлена багатьма складовими.

Формування туристичного іміджу нерозривно пов'язано, в першу чергу, зі зміною менталітету, постійною готовністю до змін та залученням професіоналів для інтенсивних дій щодо створення та успішного втілення концепції креативності. Звичайно – це потребує значних фінансових витрат, саме тому організація та проведення важливих знакових подій набуває особливого значення в умовах конкурентної боротьби між територіями. Адже проведення таких заходів априорі привертає увагу потенційних відвідувачів, що, у свою чергу зміцнює імідж території, сприяє розвитку інфраструктури, відкриває нові ринки та, врешті-решт дає всі підстави для неодноразового відвідування даної туристичної дестинації, що сприятиме популяризації та створенню на такій основі нових місць для відвідування.

Українські міста мають необхідні передумови щодо формування нового або представлення оновленого туристичного іміджу. Для того, щоб набути привабливого туристичного іміджу, необхідно знайти конкурентні переваги в геопросторовому відношенні, тобто такі, які б вирізняли територію з поміж інших, наприклад: видатні історичні постаті та події, пам'ятки архітектури, традиції та національний колорит, фестивалі та місцеві свята, езотеричні символи та культи, визначні пам'ятки тощо.

Варто зазначити, що у деякій проекції створення туристичного іміджу території відіграє просвітницьку функцію, розповідаючи людям про унікальність даної місцевості, її можливостях. Формування туристичного іміджу територій на основі конкурентних переваг базується також на духовній основі: сутність туристичної дестинації, її місце, значення та роль у світі, особливості, символи, легенди і міфи. Наприклад, у Карпатському регіоні України можуть застосовуватися, як традиційні стратегії, так і інноваційні стратегії. Чимало міст Карпатського регіону можуть привабити туристів чудовими пейзажами, ландшафтами, помноженими на наявність та успішне функціонування оздоровчих, культурних, розважальних споруд, розвиненою інфраструктурою - транспортом, готелями, привабливими та затишними кав'ярнями, цікавими ресторанами з неперевершеною автентичною кухнею. Зокрема, можна позиціонувати себе, наприклад, як туристичні дестинації екопродукції, шоколаду, сиру, меду, ремесел тощо.

ПОРІВНЯННЯ ВИКОРИСТАННЯ GPS ТА ГЛОНАСС У ВІЙСЬКОВИХ ДІЯХ

Враховуючи останні події в Україні та гостру проблему у наявності відповідних картографічних матеріалів, досить часто для ведення бойових дій використовується глобальні навігаційні супутникові системи. Тому на сьогодні постає питання про використання навігаційних супутникових систем українськими військами для отримання можливостей точного виконання поставлених задач, а головне для збереження цілісності особового складу.

Обидві системи GPS та ГЛОНАСС використовуються у військових цілях, але різними державами. Тому коротко про головне:

GPS (англ. Global Positioning System – система глобального позиціонування) – супутникова система навігації, яка забезпечує вимірювання відстані, часу і визначення місцеположення у всесвітній системі координат WGS 84. Дозволяє в будь-якому місці Землі (виключаючи приполярні області), майже при будь погоді, а також в навколоземному космічному просторі визначати місце розташування і швидкість об'єктів. Система розроблена, реалізована і експлуатується МО США, при цьому в даний час доступна для використання для цивільних цілей – потрібен тільки навігатор або інший апарат (наприклад, смартфон) з GPS-приймачем. Космічний сегмент складається з 32 супутників, що обертаються на середній орбіті Землі. Кругова орбіта з висотою порядку 20200 км є орбітою добової кратності з періодом обертання 11:00 58 хвилин. 24 супутника забезпечують повну працездатність системи в будь-якій точці земної кулі, але не завжди можуть забезпечити впевнений прийом і хороший розрахунок позиції. Тому, для збільшення точності позиціонування та резерву на випадок збоїв, загальне число супутників на орбіті підтримується більшим.

Глобальна навігаційна супутникова система (ГЛОНАСС, GLONASS) – радянська / російська супутникова система навігації, розроблена на замовлення Міністерства оборони СРСР. ГЛОНАСС призначена для оперативного навігаційно-часового забезпечення необмеженого числа користувачів наземного, морського, повітряного і космічного базування. Також можливе використання у цивільних цілях. Основою системи повинні бути 24 супутники (але на сьогодні лише 19), що рухаються над поверхнею Землі в трьох орбітальних площинах з нахилом орбітальних площин $64,8^\circ$, висотою 19100 км і періодом 11:00 15 хв. В даний час точність визначення координат системою ГЛОНАСС дещо відстає від аналогічних показників для GPS.

Відмінність ГЛОНАСС від GPS незначна, але все ж переважає американська система. Це пояснюється кількістю супутників, яких у GPS більше, ніж у ГЛОНАСС (32/24(19) на користь GPS). Тому використання у військових діях GPS на даний час більш актуальний та дозволяє мати кращу роздільну здатність та точність. Але також можливий варіант коли можна використовувати приймачі, що одночасно відслідковують супутники як і GPS, так і ГЛОНАСС, що забезпечить наявність кращих даних про місцевість.

*к.т.н. доц. Пампуха І.В. (ВІКНУ),
Шмиголь Є.В. (ВІКНУ)*

ГЕОПРОСТОРОВА РОЗВІДКА В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Протягом декількох років ми пройшли шлях від великого скупчення паперових карт до автоматизованих систем, що забезпечують розуміння та уявлення нашого Світу і нашу взаємодію з ним. Велика кількість супутників, технологій спостереження та визначення місця розташування дозволяють створити базу знань, що має життєво важливе значення для світової спільноти.

На сьогоднішній день геопросторова розвідка (ГПР) дозволяє вирішити широкі типи завдань, які виникають в ході природньої та людської діяльності.

Цей вид забезпечення визначається перетином методів аналітичної роботи розвідки, географічних наук, та геоінформаційних технологій (ГІС) та складається з системного формування образів, даних видової розвідки і геопросторової інформації.

Функціонал сучасних ГІС дає можливість організувати комплексну інтерпретацію аерокосмічних знімків і створити тематичні геопросторові моделі складних об'єктів розвідки, які зберігаються у вигляді шарів геопросторової бази даних і можуть супроводжуватися умовними графічними позначеннями, електронними таблицями та текстовою інформацією, що дозволяє автоматизувати процес і зменшити час обробки даних, як результат зменшиться кількість хибних рішень, зменшаться затрати часу для адаптації до мінливих ситуацій, що досить актуально в ході проведення спеціальних операцій.

Сучасні вимоги до систем управління та світовий досвід показали, що геопросторова розвідка стає важливим компонентом інформаційного забезпечення сучасних армій.

Таким чином, наведені вище матеріали свідчать, що унікальними перевагами ГПР є можливість проведення всебічного геопросторового аналізу операційного середовища, точність і достовірність аналітичних оцінок, простота та наочність подання інформації.

Особлива роль відводиться ГПР при підготовці і проведенні військових та інших операцій збройними силами.

*к.т.н. Панін В.Г. (ВІКНУ),
Бокучава Т.А. (ВІКНУ)*

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ МОДЕЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНИХ ЗАДАЧ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ БАЗ ГЕОДАНИХ

Моделювання – це метод дослідження різних явищ і процесів, розробка варіантів управлінських рішень. Моделювання ґрунтується на заміщенні реальних об'єктів їх умовними зразками, аналогами. Методом моделювання опису-

ються структура об'єкта (статична модель), процес його функціонування й розвитку (динамічна модель). У моделі відтворюються властивості, зв'язки, тенденції досліджуваних систем і процесів, що дає змогу оцінити їх стан, зробити прогноз, прийняти обґрунтоване рішення. Форми моделювання різноманітні і залежать від видів структурних моделей та сфери застосування. Виділяють предметне і знакове моделювання. Предметне припускає створення моделей, що відтворюють просторово-часові, функціональні, структурні й інші властивості оригіналу (конкретно-наукові моделі). Знакове полягає в репрезентації параметрів об'єкта за допомогою символів, схем, формул, семантичних структур (логіко-математичні моделі). Гносеологічний зміст моделювання утворює основу для переносу результатів, одержаних у ході вивчення моделей, на оригінал.

База геоданих являє собою відкриту структуру для збереження і керування даними ГІС (просторова геометрія, таблиці, зображення), реалізовану в системі керування реляційними базами даних (РСУБД). База геоданих відповідає фундаментальній реляційній моделі даних, у якій кожен просторовий об'єкт і його атрибути зберігаються у виді рядка таблиці. Об'єкт представляє просторовий елемент реального світу чи об'єкт, що моделюється в даній ГІС (наприклад, земельна ділянка, будинок, дорога, річка). Набір подібних просторових об'єктів, таких як ділянки річки, зберігається в таблиці РСУБД і називається класом об'єктів. Набори зв'язаних класів об'єктів, що мають однакову просторову прив'язку, можуть бути організовані в більшу структуру, так званий набір класів об'єктів.

Кожен просторовий об'єкт у базі геоданих містить форму (геометрію) і може існувати сам по собі, на противагу моделі даних покриття, де, скажімо, полігони моделюються у виді наборів дуг і точок.

Здатність збереження геометрії простого об'єкта (такого як полігон ділянки) є однією з переваг моделі бази геоданих, оскільки кожен просторовий об'єкт завжди доступний для відображення й аналізу.

Писаренко І.А. (ЗОШ № 18, м. Ірпінь)

ІНТЕГРУВАННЯ ЯК ОСНОВНА ІДЕЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

В ідеології ГІС закладена ідея інтегрування. Геоінформаційні системи відрізняються від інших інформаційних систем саме тим, що володіють ефективними можливостями інтегрування різнопланової просторової інформації, пов'язаної з реальним земним простором. Це означає, що будь-які дані можуть бути інтегровані в одну систему, якщо ці дані мають або можуть мати просторову прив'язку в реальному земному просторі.

Наприклад, одна муніципальна ГІС інтегрує інформацію про містобудування, населення, землекористування, житловий й нежитловий фонд, міські інженерні системи водопостачання, водовідведення, теплопостачання, газопостачання, електропостачання, транспортну інфраструктуру, про екологічну обстановку, правопорушення...

Це дає можливість управляти, наприклад, підсистемами міста комплексно й у взаємозв'язках, визначати вплив одних факторів на інші. У загальному випадку інтегровані географічні дані надають можливість:

- реалізувати комплексний підхід при аналізі сукупності сутностей реального світу;

- визначати вплив, залежності, зв'язки одних об'єктів і явищ реального світу на інші, виробляти пропозиції для прийняття об'єктивних управлінських рішень.

- забезпечити цілісність і несуперечність всієї інформації в системі,

- уникнути дублювання введення даних,

- поліпшити інформаційну взаємодію, підвищити якість і оперативність роботи підсистем.

Таким чином, інтегрування багатьох факторів є ключовим методом геоінформаційних систем. Чим більше інформації в системі, тим ефективніше працює система. Причому, ці можливості ростуть не пропорційно, а експоненціально.

ГІС інтегрує не тільки дані, але й передові інформаційні технології.

Технології автоматизованої картографії, технології баз даних, технології цифрової обробки результатів позиціонування й дистанційного зондування Землі, технології ГІС Web сервісів у відкритих середовищах Інтернет та інші не тільки розширюють можливості ГІС, але й визначають майбутню стратегію розвитку ГІС у зв'язку з інтеграцією й розвитком передових інформаційних технологій.

*Писаренко Р.В. (ВІКНУ),
Халіманенко В.К. (КНУКіМ)*

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Необхідність та актуальність створення та подальшого використання геоінформаційних систем військового призначення обумовлена загальним підвищенням вимог військ (сил) до оперативності, повноти і якості інформаційного забезпечення процесу управління повсякденною та бойовою діяльністю військ (сил) і невідповідністю сучасного стану забезпечення Збройних Сил інформацією про місцевість досягненням в області інформаційних технологій та застосування комп'ютерних систем.

Географічна інформаційна система (ГІС) військового призначення – це сукупність взаємопов'язаних органів управління, технічних засобів, банку і баз цифрових картографічних даних, математичного та програмного забезпечення, що призначені для надання органам управління і військам (силам) цифрової картографічної інформації про місцевість та об'єкти на ній і накладання на неї даних обстановки (воєнно-стратегічної, оперативної, тактичної) в інтересах забезпечення діяльності військ (сил), як в мирний так і у воєнний час.

ГІС військового призначення містить повну організаційну структуру з певним розподілом завдань, функцій, процедурами, методами та ресурсами, що дозволяє здійснювати підтримку практично всіх напрямків діяльності органів управління та військ (сил).

Основними функціями, що реалізує ГІС військового призначення у загальному випадку є: введення і оновлення даних; зберігання і операції з даними; аналіз даних; виведення і подання даних та результатів. Для досягнення мети функціонування ГІС військового призначення буде у своєму складі мати наступні основні підсистеми.

Підсистема збору даних (введення даних) – призначена для збору і попередньої обробки вихідних даних про місцевість з різних джерел, якими можуть бути різні електронні пристрої.

Підсистема зберігання і пошуку даних – здійснює організацію просторових даних у бази даних з метою їх пошуку, оновлення та редагування.

Бази даних є обов'язковими компонентами ГІС, яка завжди має два їх типи – графічні бази даних та тематичні бази даних. В графічних базах зберігається те, що прийнято називати топографічною основою. Тематичні дані містять в собі так називаємо навантаження карти і додаткові дані, що відносяться до просторових, але не можуть бути прямо нанесені на карту – це опис територій або інформація, що міститься у різних звітах.

Підсистема візуалізації – за її допомогою виводяться на екран монітору наявна інформація у вигляді відеозображень, карт, таблиць, схем тощо.

Підсистема обробки і аналізу. За допомогою даної підсистеми здійснюється робота з базами даних: пошук, сортування, розподіл і групування даних, встановлення обмежень і параметрів, а також виконуються задачі на основі існуючих даних та виконуються функції моделювання.

Підсистема виводу – призначена для відображення наявної бази даних, або частини її та результатів обробки (моделювання) цих даних у табличній, діаграмній, або картографічній формі, тобто у виді, який потрібний користувачу.

Розглядається геоінформаційна система військового призначення, структура й функції, які значно покращують якісний процес управління військами (силами) та забезпечують можливість використання інформації, яка має координатно-часову прив'язку, для забезпечення вирішення різноманітних завдань за призначенням.

МЕТОДИКИ СТВОРЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ З ВИКОРИСТАННЯМ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Топографічні карти призначені для забезпечення потреб органів державної влади, господарства, оборони, а також є основою для створення геоінформаційних систем. Вони створюються в графічній, цифровій та електронній формах у єдиній системі координат і висот за уніфікованими та погодженими між собою умовними знаками та класифікаторами.

Карти в графічній формі створюються методами топографічних зйомок аналоговими або цифровими технологіями – первинні карти, та методом складання – похідні карти. Основним методом зйомки є аерофототопографічна зйомка. Аерофототопографічна зйомка виконується: стереофототопографічним методом – у відкритих районах, де з відповідною точністю забезпечується фотограмметричне визначення планово-висотного положення точок земної поверхні, та комбінованим методом – у пласкорівнинних та заліснених районах, де фотограмметричне визначення планово-висотного положення точок земної поверхні не забезпечує відповідної точності тому, що форми рельєфу на аерофотознімках стереоскопічно не читаються.

Вибір методу топографічної зйомки визначається фізико-географічними умовами району робіт, обсягами і термінами їх виконання та економічною доцільністю. Кожен метод зйомки може застосовуватися окремо або в комбінації з іншими методами.

Цифрові топографічні карти повинні забезпечувати можливість автоматизованого визначення даних про місце розташування об'єктів та їхніх характеристик, включати цифрове значення кількісних та якісних характеристик і кодів об'єктів у прийнятій системі класифікації і кодуванні картографічної інформації, мати таку структуру подання інформації, яка б забезпечувала можливість внесення змін і доповнень, можливість її конвертації у топологічні або нетопологічні формати геоінформаційних систем та виділення незалежних моделей визначених елементів змісту карт. Зміст і точність цифрових топографічних карт має відповідати змісту й точності топографічних карт відповідного масштабу.

Топографічна служба у ході проведення спеціальної операції на Сході України стикнулася з проблемою часткової мольної застарілості та непрактичності методів створення картографічної продукції. Що в свою чергу негативно впливає на якість виробленої продукції, та унеможливорює своєчасне виконання завдань топогеодезичного забезпечення. Стрімкий розвиток технологій у напрямку ГІС та картографування, дозволяє удосконалити та спростити існуючі методики, а як наслідок покращити весь процес створення карти.

*к.т.н., доц. Савков П.А. (ВІКНУ),
Писаренко Р.В. (ВІКНУ),
Шмиголь Є.В. (ВІКНУ)*

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ГЕОПРОСТОРОВОГО АНАЛІЗУ В СУЧАСНИХ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

З кожним роком збільшується кількість завдань, які успішно вирішують сучасні геоінформаційні системи (ГІС) і технології, зокрема – використання ГІС в поєднанні з базами даних.

Серед них: дослідження природних явищ, оцінка та передбачення результатів людської діяльності, оцінка стану місцевості, аналітичне прогнозування тощо.

Поява баз геоданих дозволяє підвищити ефективність використання ГІС в різних сферах людської діяльності а саме у військовій сфері, землевпорядкування, моніторингу надзвичайних ситуацій та інше.

Накопичені за багато років геодані, які необхідні для сьогодення потребують проведення системного аналізу, обґрунтування критеріїв, способів інтерпретації результатів та отримання нових знань з метою оптимізації геоданих для розробки методичних рекомендацій щодо роботи з базами даних в сучасних геоінформаційних системах можуть бути використані для отримання нових знань.

Останнім часом в ході створення і застосування інфраструктури просторових даних (ІПД) зріс практичний інтерес до баз даних та оперативної аналітичної обробки даних.

Необхідність забезпечення інтеграції та спільного використання просторових даних, отриманих з різних джерел, при формуванні ІПД, змусила звернути увагу на методи структурованих запитів, маніпуляцію даними та керування географічними або геопросторовими даними.

Використання можливостей ГІС при обробці даних баз геоданих для отримання необхідної інформації підвищує ефективності створення та оновлення карт.

Також слід зазначити що на даний момент є перспективним напрямом у вирішенні поставлених завдань через безпосередню взаємодію з базою геоданих за допомогою мови структурованих запитів та використання такого інструменту, як ModelBuilder в геоінформаційній системі ArcGis.

В результаті аналізу географічної інформації виходить якісно нова інформація і виявляються раніше невідомі закономірності.

Метою просторового аналізу є отримання нової інформації з даних для прийняття достовірних рішень.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ

Методи дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) базуються на реєстрації і подальшій інтерпретації відбитої сонячної радіації від поверхні ґрунту, рослинності, води та інших об'єктів. Винос пристроїв, що реєструють, у повітряний або навколоземний простір дозволяє одержати значно більш широке охоплення території порівняно з наземними методами досліджень. При дистанційному зондуванні значний вплив на якість і застосовність одержуваних даних чинять спектральний діапазон зйомки, просторова точність, радіометрична точність, просторове охоплення, оперативність і повторюваність зйомки, вартість даних.

Фіксування випромінювання виконується як з використанням хімічних фотографічних методів, так і електронних фоточутливих елементів. У першому випадку зображення поверхні Землі фіксується на фотоплівці, що вимагає доставки її на поверхню Землі, проявлення і друку знімків. Для наступного сеансу зйомки необхідний запуск нового космічного апарата, тому в наш час ця технологія практично не використовується на автоматичних супутниках (в основному на населених орбітальних станціях і кораблях). Основний обсяг даних ДЗЗ виробляється за допомогою електронних приладів, що фотореєструють відбиту сонячну радіацію так званих приладів із зарядовим зв'язком – ПЗЗ. Ці прилади дозволяють реєструвати різні діапазони хвиль відбитої сонячної радіації як у видимій, так і в ультрафіолетовій та інфрачервоній спектральних зонах.

На основі таких елементів створюються електронні скануючі пристрої, що можуть установлюватися на різних космічних апаратах, призначених для зйомки атмосфери, океану і поверхні суші. При встановленні радіолокаційних систем такі супутники можуть визначати висоту і довжину хвиль, рівень водної поверхні, розливи нафтопродуктів на поверхні води. З природно-ресурсних супутників ведуться спостереження за кольором і щільністю рослинного покриву, кольором і текстурою ґрунтів, кольором води, температурою земної поверхні. З космосу здійснюється високоточна зйомка для топографічного картографування, радіолокаційна зйомка рельєфу і вологості поверхневого шару ґрунту. Зйомка ведеться безупинно згідно з маршрутом прольоту супутника, дані постійно передаються на наземні станції.

На наземних станціях виконується обробка інформації, що надходить: здійснюються геометрична корекція (усуваються кутові перекручування крайових зон, лінійні перекручування уздовж лінії зйомки і т. ін.); радіометрична корекція (усуваються перешкоди, що виникають при зйомці, передачі і прийомі даних, атмосферні перешкоди, вирівнюється освітленість); нарізка на ділянки визначеного розміру, прив'язування до системи координат і т. ін. Такі матеріали можуть передаватися замовнику протягом тижня після зйомки. Багато комерційних систем можуть проводити зйомку визначеної ділянки, для чого зміню-

ється кут нахилу знімальної камери або орбіта супутника. У центрах обробки інформації накопичені великі архіви цифрових даних.

У наш час діють кілька комерційних систем дистанційного зондування, дані яких активно поширюються і на Україні. Досить поширені дані американської системи Landsat, французької SPOT, індійської IRS, російської “Ресурс”. Дані високої просторової точності пропонуються знімальними системами Iconos і QuickBird (США).

Сміловський О.М. (ВІКНУ)

СТВОРЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ КАРТ ДЛЯ ПОТРЕБ ЗСУ

На сучасному етапі технічного прогресу все ширше застосовуються методи геопросторового аналізу. Можливості сучасних геоінформаційних систем (ГІС) для проведення геопросторового аналізу стану місцевості дозволяють відображати практично необмежені характеристики об’єктів місцевості, подій чи явищ на ній, такі як:

- поля щільності;
- поля інтенсивності явищ;
- поля взаємодії;
- поля небезпек тощо.

Тобто, ГІС дозволяють створити такий вид документа як аналітичні карти, які надають геопросторово визначену із застосуванням необхідних кількісних характеристик оцінку об’єктів місцевості, явищ чи подій на ній із наданням їх порівняльних характеристик щодо необхідного показника; характеризують можливу динаміку процесу чи явища на визначеній території; являють собою звід відомостей про явище чи події, що вивчаються та надають геопросторово визначену із застосуванням необхідних кількісних характеристик оцінку об’єктів місцевості та можливих кількісних чи якісних змін характеристик об’єктів місцевості.

Для створення аналітичної карти організації оборони підрозділу необхідно розглянути дві складові:

– тактична складова аналітичної карти – у цій частині розробки карти мають бути враховані вимоги бойового статуту Сухопутних військ в частині, що стосується організації оборони підрозділів, а саме: бойовий порядок підрозділу в обороні, організацію системи вогню та взаємодії, інженерне обладнання району, особливості ведення оборони в різних типах місцевості;

– картографічна складова аналітичної карти. А саме обсяг інформації, яка необхідна для відображення на документа; визначення інформативного навантаження картографічного документу для прийняття оптимального рішення; встановити вагові коефіцієнти між елементами зображення для реалізації можливості проведення геопросторового аналізу; визначити форму (зовнішній вигляд та колір) умовних знаків відповідно до способу подання інформації.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СИСТЕМА ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО НАЯВНОСТІ ОБ'ЄКТІВ, ЩО РУХАЮТЬСЯ, ЗА УМОВ ЗАШУМЛЕНOSTІ ЗОБРАЖЕНЬ У ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

Для оптимального представлення інформації людині-"оператору" під час зондувань землі із повітря (космосу) з метою прийняття рішення про наявність того чи іншого штучного об'єкта в умовах зашумленості треба створювати інтегральні інформаційні моделі. Такі моделі дозволяють природно пред'являти зображення місцевості людині і внаслідок чого суттєво зменшити час на прийняття рішення. Реалізувати такі моделі доцільно в інтелектуальних системах підтримки прийняття рішень, що входять до систем відображення інформації.

Як правило, на певній місцевості існує завдання дешифрації (виявлення) об'єктів, що рухаються, за умов зашумленості знімків (зображень, спостережень). Причиною зашумленості може бути неоптимальність пристроїв обробки, нестационарність шумових і перешкодових сигналів, збільшення енергетичного потенціалу пристроїв зондувань тощо.

З метою дешифрації об'єктів, що рухаються, доцільно використовувати кореляцію координат об'єктів на послідовності зображень тому, що швидкість та прискорення об'єктів мають визначені значення та між координатами існує статистичний зв'язок.

Існує дві гіпотези щодо наявності сигналів: перша-присутній тільки перешкодовий сигнал, друга-корисний сигнал та перешкодовий сигнал. За певний інтервал часу отримано декілька знімків (зображень), число сигналів в кожному зображенні випадково, треба визначити кількість сигналів та визначити їх параметри.

З метою розв'язання цієї задачі пропонується використовувати такі методи як перетворення Нough, Фур'є, прискореного зчитування.

В доповіді наводяться особливості застосування цих методів, переваги та недоліки, пропонуються перспективи подальших досліджень.

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КАРТ ТА ФОТОДОКУМЕНТІВ ПРО МІСЦЕВІСТЬ ЗА ДОСВІДОМ ПРОВЕДЕННЯ АТО

Як свідчить досвід ведення локальних війн та збройних конфліктів останніх років, у тому числі хід проведення антитерористичної операції на сході України, ефективність застосування систем управління і зброї знаходиться в прямій залежності від інформаційного забезпечення, і зокрема від повноти

і достовірності інформації про місцевість, яка використовується штабами і військами.

Підвищення ефективності управління підрозділами неможливе без завчасного планування на основі врахування змін обстановки, що відбулися, для внесення уточнень в раніше прийняті плани (рішення) та забезпечення своєчасного перенацілювання зусиль чи акцентування уваги підрозділів (військ) в інтересах успішного виконання задач, що перед ними стоять. Всі зміни обстановки повинні бути відображені на картографічному документі і це не випадково. На топографічній карті за допомогою знакової системи створюється образ місцевості, який формує уявлення командира про визначену територію та надає додаткову інформацію про розташування об'єктів інтересів командира.

У сучасному бою топографічні карти використовуються командирами і штабами всіх рівнів в якості основного документу про місцевість. Топографічні карти є точним і наглядним документом і вміщують велику кількість інформації про місцевість. Але при підготовці і веденні бойових дій військами, потрібна допоміжна інформація про окремі рубежі, райони, ділянки і об'єкти місцевості, яка на топографічних картах не відображається.

Відомо, що під впливом бойових дій та не своєчасного оновлення території держави на місцевості відбуваються суттєві зміни, які необхідно довести до командирів і штабів. Очевидно, що чим старіші топографічні карти, слабше розвинута геодезична мережа, тим більше додаткових та допоміжних даних про місцевість потрібно наносити на спеціальних картах та фотодокументах про місцевість. Нажаль, саме територіям східної України за роки незалежності приділялось найменше уваги щодо створення та накопичення запасів топографічних карт, оновлення їх змісту.

В умовах швидкоплинності зміни обстановки при підготовці та веденні бойових дій в зоні проведення антитерористичної операції необхідно було забезпечити оперативне отримання різномірної інформації про місцевість штабами і військами всіх рівнів, з метою детального вивчення місцевості, прийняття обґрунтованих управлінських рішень, вирішення розрахункових задач.

Для вирішення зазначених завдань були сформовані зведені топографічні групи, для виконання завдань в польових умовах, з метою обробки, створення та плотерного розмноження спеціальних карт і фотодокументів про місцевість за матеріалами аерокосмічного знімання.

Основними документами про місцевість, що створювалися топографічними групами, були:

- фотосхеми масштабу 1:10 000, 1:25 000 на населені пункти, окремі ділянки місцевості, райони блокпостів, ділянок інженерного обладнання;
- комбіновані план-схеми міст Луганської, Донецької областей масштабу 1:10 000 - 1:20 000;
- карти змін місцевості (оперативно виправлені) масштабів 1:25 000 та 1:100 000.

Враховуючи специфіку ведення бойових дій переважно в межах або поблизу населених пунктів опрацьована та набула широкої практики технологія створення так званих "гібридних" фотосхем, фотокарт (суміщене зображення

трансформованих аерокосмічних зображень з нанесеними назвами вулиць міст та інших об'єктів міської інфраструктури).

З метою ретельної підготовки маршрутів висування колон, вивчення ділянок обладнання переправ, з урахуванням особливостей місцевості, здійснювалася підготовка фізико-географічних описів відповідних маршрутів, ділянок місцевості.

Завдяки використанню цифрових даних космічної зйомки стало можливим отримати у короткий термін, оперативно обробити та опрацювати максимум інформації про місцевість незалежно від її досяжності.

Досвід організації топогеодезичного забезпечення антитерористичної операції підтвердив, що не зважаючи на широкий розвиток геоінформаційних систем, засобів супутникової навігації, які суттєво спрощують виконання ряду завдань, в оглядовому майбутньому потреба в спеціальних картах та фотодокументах на паперових носіях буде високою, оскільки вони залишаються найбільш універсальним, зручним та надійним засобом детального вивчення місцевості для оцінки обстановки, виконання вимірів, прийняття рішень.

к.т.н. Хірх-Ялан В.І. (ВІКНУ)

СПОСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ООНОВЛЕННЯ ЦИФРОВИХ КАРТ МІСЦЕВОСТІ

Широке впровадження засобів електронно-обчислювальної техніки в системі управління Збройних Сил країни зумовлює необхідність включення цифрової інформації про місцевість у процеси автоматизованої обробки даних.

У зв'язку з цим виникає необхідність у розробці нових підходів щодо автоматизації систем оновлення та оперативного виправлення цифрових карт, удосконалення організації, технологій і технічних засобів отримання цифрової інформації про місцевість, її накопичення, зберігання, опрацювання й передачі користувачам.

Одним із етапів методики оперативного оновлення цифрових карт, який можливо автоматизувати, це визначення аркушів цифрових карт, які потребують першочергового оновлення. Запропонований спосіб автоматизації такого вибору дозволить скоротити час та підвищити ефективність проведення оновлення цифрових карт.

Зменшення часу при плануванні та підготовці до проведення робіт по оновленню цифрових карт місцевості за рахунок автоматизованого визначення порядку оновлення аркушів цифрових карт за ступенем змін місцевості для зазначеного району.

Одним із шляхів скорочення термінів оперативного виправлення карт є автоматизація процесів підготовки, збору та обробки вихідних даних, усунення дублювання рутинних операцій копіювання змін з одного носія на інший.

Всього цього можна досягти, якщо зорієнтувати процес оновлення не на традиційну, а на цифрову форму представлення даних. Реалізація цього шляху можлива з використанням програмного забезпечення інструментальних картографічних та геоінформаційних систем.

На даний час, при плануванні робіт по оновленню цифрових карт, райони які підлягають оновленню визначаються заздалегідь відповідно до керівних документів. Але послідовність оновлення номенклатурних аркушів в районі при цьому не визначається. Саме це на наш погляд може призвести до ситуації, коли аркуш, який потребує першочергового оновлення фактично буде оновлений в останню чергу. Для виключення таких випадків пропонується автоматично визначати аркуші, на яких передбачаються найбільші зміни, що дозволить визначити послідовність їх оновлення.

Автоматичний аналіз змісту цифрової картографічної моделі місцевості значно прискорює процес планування робіт по оновленню визначених районів, а також визначення порядку оновлення аркушів цифрових карт за ступенем змін місцевості.

Алгоритм передбачає обробку табличної форми подання цифрової карти, за кількістю об'єктів пошарово, з урахуванням вагових коефіцієнтів важливості шару шляхом математичної обробки статистичних даних аркушів цифрової карти в районі оновлення.

Для розв'язання поставленого завдання доцільним є використання методу аналізу ієрархій, саме цей метод дозволяє визначити вплив кожного із сегментів цифрової карти місцевості на необхідність оновлення аркушу ЦК в цілому. Метод базується на обробці експертних оцінок, які надані фахівцями у відповідній галузі.

Так, використовуючи експертні дані та обробляючи їх на основі методу аналізу ієрархій можна визначити послідовність проведення оновлення цифрових карт на заздалегідь визначений район з мінімальною похибкою.

к.в.н., с.н.с. Шевченко О.В. (НУОУ)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ТОПОГРАФІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗСУ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОПОГЕОДЕЗИЧНОГО ТА НАВІГАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК (СИЛ) ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АТО

Досвід проведення антитерористичної операції та збройних конфліктів останніх десятиліть, стрімкий розвиток інформаційних технологій висуває нові вимоги до топогеодезичного та навігаційного забезпечення.

Виходячи з цього спочатку створюється система, що дозволяла б військам негайно реагувати на ситуацію на рівні наявних геопросторових даних, а потім необхідно зосередитися на підготовці (головним чином у цифровій формі) всіх

необхідних картографо-геодезичних і інших геопросторових даних, на кризовий район за час, що дозволив би здійснити плани розгортання і застосування збройних сил.

З часів проголошення незалежності України до цього часу структура топографічної служби Збройних Сил України зазнала значних змін. Загальна чисельність особового складу зменшилась майже у 10 разів, кількість військових частин зменшилась майже в чотири рази, у той час, як завдання з забезпечення території у топогеодезичному та навігаційному відношенні залишилися незмінні, а у останні роки постійно збільшується.

Підготовка фахівців, оновлення карт та закупівля топогеодезичних приладів, відновлення техніки, друк карт протягом багатьох років або не фінансувалося зовсім, або – за остаточним принципом.

Все це призвело до накопичення певних проблем, які ускладнили виконання завдань топогеодезичного та навігаційного забезпечення під час проведення антитерористичної операції.

На даний час у оперативних командуваннях фактично відсутні необхідні військові частини топографічної служби для виконання всього комплексу завдань топогеодезичного та навігаційного забезпечення.

В ОК “Південь” залишився 331 склад топографічних карт, у ОК “Північ” 124 топографічна частина. Тому тактичні групи та оперативно-мобільне угруповання були посилені підрозділами військових частин безпосереднього підпорядкування (геодезичні групи 161 та 64 тгц, картографічний відділ 161 тгц з похідним сховищем карт). При цьому зазначені можливості були вкрай обмежені (64 тгц знаходився в стадії розформування, чисельність 161 тгц з кінця 2013 року також був скорочена, крім того він здійснює переміщення до попереднього місця дислокації, 13 фотограмметричний центр тимчасово втратив спроможності щодо виконання завдань за призначенням в зв’язку з подіями в АРК).

Таким чином, після детального аналізу для ефективного та всебічного виконання завдань топогеодезичного та навігаційного забезпечення Збройних Сил України пропонується нова перспективна структура топографічної служби ЗС України.

При цьому в оперативних командуваннях необхідно мати наступний комплект військових частин топографічної служби:

- картографічна частина (створення, розмноження, доведення до штабу і військ спеціальних карт, фотодокументів, бойових графічних документів, оперативний друк топографічних карт);

- склад топографічних карт (накопичення запасів топографічних карт і доведення їх до військ);

- топогеодезичний центр (забезпечення військ вихідними геодезичними та навігаційними даними; геодезична підготовка позиційних районів РВ і А, зенітно-ракетних підрозділів, виконання польових топогеодезичних робіт).

ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ УМОВНИХ ЗНАКІВ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ

Письмо виникло ще в доісторичну епоху, його появі передувало первісне мистецтво. Малюючи на стінах печер, на скелях, первісна людина намагалась зафіксувати свої знання про навколишній світ.

Наші далекі предки користувалися малюнками для задоволення художніх потреб і ритуальних та магічних обрядів (пов'язаних з полюванням та ін.). Пізніше малюнки стають частковим доповненням до усних розповідей, а згодом перетворюються у самостійний засіб передавання відомостей.

Топографічні елементи місцевості зображуються на топографічних картах у вигляді умовних знаків, знаючи які, можна уявити характер і взаємне розташування місцевих предметів.

Топографічні карти відображають місцевість не в фотографічному вигляді, а мовою картографії – за допомогою спеціальних умовних знаків, які відображають природні і суспільні явища у формі, яка найкращим чином сприятлива для сприйняття і передачі їх кількісних та якісних характеристик. У своїх сполученнях і взаємозв'язках на картах ці знаки створюють просторовий образ дійсної місцевості.

Сутність застосування картографічних умовних знаків стає очевидною при співставленні карти з аерофотознімком на одну і ту ж ділянку місцевості. Перше враження може бути несприятливе для карти. Видима з висоти польоту дійсна картина земної поверхні замінена на карті зображенням її системою умовних картографічних знаків, які немов би стирають багато індивідуальних рис об'єктів місцевості, проте разом з тим об'єднують зображення.

Зображення топографічних елементів місцевості за допомогою картографічних умовних знаків суттєво впливає на якість топографічних карт: від них залежить її точність, детальність і наочність зображення та запам'ятання змісту карти. Тому до умовних знаків завжди висувалися серйозні вимоги.

При створенні топографічних карт прагнуть до стандартизації та стабільності умовних знаків, тобто знаки не повинні змінюватися якомога довгий час. Проте безперервне підвищення вимог військ до топографічних карт змушує час від часу змінювати умовні знаки, які втратили значення для військ і створювати нові знаки, які відповідають вимогам сьогодення. Крім того, умовні знаки необхідно змінювати у зв'язку з розвитком картографічного виробництва, застосуванням новітніх технологій створення топографічних карт.

Власне, через це умовні знаки періодично змінюються. На даний час використовуються умовні знаки, прийняті у 2002 році. До цього часу користувалися умовними знаками 1983 року, а ще раніше – 1963 року. Умовні знаки стандартні і обов'язкові для всіх відомств та установ, що займаються створенням топографічних карт. На всіх топографічних картах умовні знаки одних і тих самих об'єктів загалом однакові й відрізняються лише розмірами.

Саме цим і забезпечується стандартність умовних знаків і полегшується читання карт різних масштабів.

Таким чином, кожен умовний знак несе певну інформацію про місцевий предмет. Дуже важливо вміти якомога повніше розкрити зміст умовних знаків. За формою і накресленням умовного знаку спочатку визначають, який місцевий предмет зображено, а потім докладно, за додатковими елементами малюнка основного умовного знаку, за пояснювальними знаками, підписами й цифрами визначають характер зображеного на карті місцевого предмета.

Секція 9

ІННОВАЦІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

TRADITIONAL AND INNOVATIVE TEACHIING METHODS: APPLICATION OF ACTIVE LEARNING METHODS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Traditional and modern methodology. To apply any method or teaching strategy, the teacher shall take into account important factors: interest, motivation and level of intellectual abilities of each student. He should start teaching with a gradual understanding of the development process of his students. The taxonomy of Bloom's educational objectives (1956) identifies the hierarchy of six categories in the cognitive sphere.

Traditional method. Traditional teaching methods related to the language classes are still widely used in many schools, especially public schools. The teacher controls the learning process and thus, is at the center of this whole process. In addition, learning takes place following the strict requirements of a textbook. The traditional way of learning is a process of interaction where the teacher is a source of knowledge, and students are passive recipients of knowledge.

Modern teaching methods. It is safe to say that all the teachers are looking for better ways of teaching and use of modern methods and teaching strategies. In contrast to the traditional methodology, modern methodology is much more focused on the individuality of a student. According to Jim Scrivener, the main role of the teacher is "to help the learning process to take place", which means "involvement of students in what is happening", "allowing them to work at their own pace, without giving them long explanations, encouraging their participation and communication".

Advantages and disadvantages of traditional and modern methods. Applying modern teaching methods, we are able to use many different auxiliary devices and materials. Children, of course, get great pleasure from the lessons, with the use of a variety of visual materials, such as flashcards, interactive whiteboards, and CDs. Thus, they become more attentive and better remember the learning material by passing it into the long-term memory much faster than if the teacher explained the subject in the traditional way. These aids also "support the facts in the explicitly-declarative memory of students".

Conclusion. It is hard to say what methods should be used today in the classroom, especially by young teachers. Everything should be taken into account in the educational process: the classroom itself, the number of students, the equipment owned by an educational institution, the basic knowledge of students and their abilities, social conditions, and the motivation of each individual. The teacher can use any pedagogical methods authorized by the education system, both traditional and modern, but including their wide range in his activities, he should improve his teaching skills, working around the clock for self-improvement. He shall be a good example for his students, not only as a representative of his profession, but also as an interesting personality that can engage students in the learning process. Being a teacher is a lot of work and a great responsibility. It is necessary to anticipate all the

possible difficulties, just entering the classroom. Establishment of personal contact of the teacher with students takes a long time through the determination of a comfort zone in the learning process. If the teacher sees his students as those who need a teacher that can help them when they need it during the educational process, if he is able to bring a smile, the flash of joy and happiness, a twinkle in their eye, then we do not have to ask questions relating to traditional or modern teaching methods. Everything is within the power of such a teacher.

Prof. Bombardelli Olga. (University of Trento, Trento, Italy)

INNOVATIVE TEACHING AND ASSESSMENT AT THE UNIVERSITY FOR QUALITY LEARNING, AGAINST EARLY UNIVERSITY LEAVING

In the contemporary era new skills are required besides the traditional ones, and students are expected to develop key competences. The purpose of education is not just making a student literate but adds understanding of the world, rationale thinking, awareness of the own decision making process. High goals like independent thinking and wisdom are still crucial tasks of quality education.

At the present time all students should be equipped with the knowledge, skills, and work habits they will need to pursue good results in their studies and challenging careers after graduation, with potentially significant consequences for our economy, democracy, and society. In future students will influence the common development in all fields. Among several influence factors, the teaching and assessing forms at the University play an important role.

Teaching, learning, and educational strategies. There is a need to improve teaching methodologies and to encourage high level learning, including responsibility and equilibrium. Information technology and new forms of communication give easy access to sources, and are altering the way students, faculty and staff learn and work. Internet-ready phones, handheld computers, digital cameras etc. are revolutionizing the learning habits. The directed instruction model has been used for centuries as an educational strategy in all institutions of learning, where, basically, the teacher controls the instructional process, delivers the lecture content to the entire class and the students listen to the lecture.

In-class small group activities or in pairs to solve problems creates space for powerful peer-to-peer learning and rich class discussion, instructors helping those who get stuck and guiding those who are headed in the wrong direction. In fact it is difficult having interactive teaching strategies because of the large numbers of students, anyway efforts are needed to build an academic community including students.

Presentations (oral, written, multimedia) of knowledge and opinions with reasoned arguments, alternative forms of work and assessment like preparing an exhibition, a dvd, a school journal on line, filming and exchanging DVD, podcasts etc. are powerful working strategies, require search and selection of information on the topics, allow to practice personal documentation/ enquiry, interviews.

Formative evaluation. The assessment methods have a major influence on how high educational goals are achieved and the key competences are learned; not always students are aware of what they are expected to perform for the examinations. The weight of assessment extends both to individuals and to education and training systems in general.

Conclusive Discussion. High level education is very important for the development of the society and for the life of the students. Universities play a key role in that and should promote social mobility. Achieving goals like learning to learn, communication, independent and critical documented thinking, entrepreneurship, scientific work, and social skills implies the implementation of innovative teaching and assessment strategies according to the aims of education and to the different teaching and learning styles of the learners. Improvements will take place if teachers are convinced of the need for this change, and know how to manage this new approach to learning. Students learn best when the educational process is purposeful, and collaborative. Articulating explicitly what they are expected to perform in their learning process facilitates their success, constitutes a form of empowerment for students, and a basis for continuing improvement lasting after the University time, preventing drop out.

*Prof. Arne Carlsen
(Institute for Lifelong Learning, Hamburg, Germany),
(Danish Pedagogical University, Copenhagen, Denmark)*

LIFELONG LEARNING AND THE SOCIO-ECONOMIC CONTEXT OF EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: A NEW ROLE FOR THE UNIVERSITY

The concept of education for sustainable development has in recent years expanded from environmental education to also embedding economic, social and intercultural dimensions - combining respect for nature with economic growth, social inclusion and intercultural diversity.

Similarly, the focus on knowledge production, knowledge transfer, consciousness raising and curriculum development in education for sustainable development has led to a situation where along with the traditional Mode 1 of knowledge production, Mode 2 and the use of produced knowledge has gained importance. In the domain of educational policy, this implies a movement from knowledge and skills to how to use knowledge and skills – in other words, to competences and competence development.

Continuing education for sustainable development is no longer only about developing a curriculum or introducing sustainable development into subject-teaching. Continuing education and training at all levels and lifelong learning have themselves become an important part of sustainable development. This goes for management courses and courses for professionals at the highest level, upgrading

and up-skilling of the labour force, and to reintroducing into adult education the offer of courses in new basic skills, as studies show that social inclusion to a large extent depends on inclusion via overcoming literacy problems.

The general mechanism through which education is to influence growth, and then development, would be by productivity increase. Higher levels of skills will be conducive to a higher level of productivity in the knowledge economy.

Eurydice provides information on and analyses of European education systems and policies and consists of 35 national units based in all 31 countries participating in the EU's Lifelong Learning Programme. It presented in March 2010 the study "Focus on Higher Education in Europe 2010: The impact of the Bologna Process" which is a comparative study on higher education reform in the 46 countries in the Bologna process. Where the social dimension of higher education is seen to be a significant challenge with few countries having linked their policies on the social dimension to the Bologna commitment, and having raised participation to mirror the overall societal distribution, lifelong learning has become a recognized mission during the Bologna decade, but nevertheless remains a peripheral concern in many countries. However Eurydice states that the focus on the social dimension and lifelong learning will be even more important throughout the next decade if the crucial goal to establish a Europe of knowledge is to be achieved.

The conclusions to be drawn from analysing recent education policy documents about the role of universities and of the socio-economic context education for sustainable development points to a new agenda, where * global financial crisis can be seen to have a potential as a lever to change, with a potential new university role with focus on a social dimension and on lifelong learning, with new partnerships with labor market and industry, and a commitment to more relevant and high quality research, and finally for targeting the cultural issues. Within the concept of sustainable development, the role of the university should also be seen as an essential part of the promotion of human flourishing.

Prof. Davis Josephine Barry
(*Western Michigan University, Kalamazoo, Michigan, USA*)

CONTINUOUS EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF PROSPECTIVE TEACHERS

Description of the Course. The College of Education at Western Michigan University (W.M.U.) offers an «Early Childhood Education» degree which requires that the students take certain courses. The class entitled: «ED 3500 Children, their Families and Society» allows those taking the class, to gain a comparative perspective on issues that surround young children, and an understanding of the impact that these issues may promote.

Area I: Children past and present. The introduction to the semester's content provides students with the broad knowledge of the historical past of children, along

with the skills necessary to probe into the current condition of young children. This is done through the Ecological Theory developed by Urie Bronfenbrenner (Bronfenbrenner, 1996) and Community Based Action Research (Stringer, 1996).

Area II: Influences of the American Society on families and children.

Teachers are often held accountable for solutions to problems that have their roots in the experiences of individual people and the realities of social life of which all facets are considered.

The course attempts to inform future teachers on systematic approaches to formulating solutions to the difficulties faced by young children. Conceptual understanding of social realities, and the corresponding effects on families and children are further explored through the participation in «Academic Service Learning». This exercise takes the students into the broader community. They are to develop knowledge, through systematic research, of the effects of homelessness, on families and children.

Area III: Global Perspectives. Now that the students have developed a strong background knowledge of the lives of children, and sensitivity to the plight of the young, they are now ready to envision a wider world.

A global perspective allows for a comparative approach to the study of influences of culture and society on the condition of children. This third area of study looks at how the lives of children are influenced by war, disease, famine, poverty, and child trafficking, within societies of developing countries.

This course which offers an all-purposeful learning environment, undertaken on an on-going basis, aims at improving knowledge, skills, and competence of those participating in the class.

van Dijk Erik

the Green Key international coordinator (Driebergen, the Netherlands)

**THE GREEN KEY INTERNATIONAL PROGRAMME –
IMPROVED ENVIRONMENT AND EDUCATED CITIZENS**

The Green Key International Programme is a successful model of cooperation between NGOs, businesses and educators for improving the environment and lifelong learning focused on sustainable development in tourism sector. The programme contains in-formal and non-formal learning as the integral part of raising awareness of hotels' owners, staff and clients in environmental issues and sustainable development.

Tourism represents a major pressure on the environment on the one hand because of lots of travelling, and on the other hand because it represents an extraordinary load on natural sites or seasonal hot spots that are not adapted for such a phenomenon. The Green Key was created to encourage directors of tourism accommodations to reduce environmental impact of its structure and its visitors through the implementation of ecofriendly management and raising awareness of its staff and guests.

The Green key is an international FEE programme since the General Assembly 2003 in Boltenhagen (Germany). It must be implemented by a FEE member organisation, or under specific agreement with the FEE national organisation. The Green Key pursues 4 goals: (a) Environmental education of the owners, the staff and the clients; (b) Environmental preservation by the reduction of the impacts of the facility; (c) Economical management as a reduction of the consumption induces a reduction of the costs; (d) Marketing strategy with the promotion of the label and the facilities awarded. The Green Key has been created in 1994 in Denmark by HORESTA, a professional federation of hotels. In 2002 the label was adopted as the fifth international programme of the FEE (Foundation for Environmental Education). For this historical reason this programme counts an International Steering Committee (ISC).

One of the most challenging categories for the hotels to implement is raising awareness of the staff and clients (especially the clients) in environmental and sustainable development issues. To help the hotels in this field Keep St. Petersburg Tidy NGO linked the hotels with educational establishments taking part in another FEE programme “Eco-Schools/Green Flag”. Eco-schools and eco-kindergartens developed many forms of education, training, upbringing and awareness raising suitable for children, youth and adults. Keep St. Petersburg Tidy NGO arranged two training seminars for eco-managers of the hotels and teachers to find the best approaches of introducing environmental and sustainable development issues to people of different ages staying at the Green Key hotels.

During the pilot year the Green Key hotels in St.-Petersburg tried several methods to choose the most suitable for them. For example, “Cronwell Inn Stremyannaya”, “Club MarInn” and “AventInn” held contest of drawings given them by school #437 and kindergarten #8; the “German Club” initiated tree planting action and building birds’ houses action held together with the kindergarten #69; business hotel “Comfort” hosted the meeting of the American teacher with the most active teachers and students of school #403 and lyceum #389 to share experience in awareness rising on climate change.

The Green Key programme goes on. There is an idea to establish Information and methodological center of the programme in St. Petersburg to accumulate and disseminate best practices for cleaner environment and more aware citizens.

***Doc., Prof. Biljana Djoric Francuski
(University of Belgrade, Belgrad, Serbia)***

TEACHING CULTURE IN HIGHER EDUCATION: A CASE STUDY

This paper presents the need to introduce a different way of teaching cultural studies at the level of higher education in philological faculties. It is based, on the one hand, on the theoretical concepts of culture, cultural studies, intercultural learning and teaching, as well as learner/teacher autonomy, and on the other hand, on the author’s longtime experience over many years in teaching British (Cultural) Studies

at the Faculty of Philology of the Belgrade University in Serbia. Its aim is to help other teachers by encouraging them not only to reorganize their work with students, but also to develop their own autonomy, and the autonomy of their students, in teaching cultural studies within their respective institutions of higher education.

This paper is part of the research project "National, Regional, European and Global Framework of Social Crises, and Contemporary Serbian Literature and Culture", financed by the Serbian Ministry of Education and Science for the period of 2011-2014 (Project No. 178018).

Another relatively new scientific field connected to cultural studies, which has so far not yet been developed enough, is the discipline of intercultural studies, which includes intercultural training, intercultural learning and intercultural education as an umbrella discipline. When the need for cross-cultural understanding became obvious, a new science named *intercultural training* came into existence, and it incorporated elements of previously existing branches of learning, namely: linguistics, psychology, sociology, anthropology, communications and management. The main goal of this study area is the facilitation of effective intercultural communication, by enabling people to appreciate cultural values of people from other cultures, as well as their cultural differences, in order to avoid conflicts and misunderstandings. "Today, in our interculturally interwoven world, intercultural training is necessary more than ever, because it moves people towards a state of functional cultural understanding by reinforcing the ability to interact effectively with individuals from different cultures based on understanding of cultural rules."

However, though intercultural studies was conceived by integrating the knowledge already obtained in other disciplines, there are enormous differences between this scientific area, on the one hand, and these disciplines, on the other. The essence of that disparity is thus explained by Bennett: "Intercultural relations are an unusual academic specialty among the social sciences. This is in part because it specifies a relatively specific domain as its focus. So, unlike sociology, which claims all of social relations as its domain, or anthropology, which even more grandly claims all of human phenomena as its bailiwick, intercultural studies constrains itself to those human interactions that occur across cultural boundaries."

Master of f.&b., j.r. Dubko Anna
(Universidad de Alcala, CIFF, Madrid, Spain,)
Master of f.&b. Boissier Quentin
(Universidad de Alcala, CIFF, Saint Cyr au Mont d'Or, France)

SUSTAINABLE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON VOLATILITY OF STOCK PRICES. STATE OF ART

Social media for the last 10 years have become a rightful part of life. And for the generation of 2000, it will be as natural as a car or hot water. Firstly treating social media as an entertainment sites, soon many professional spheres revealed its potential: firstly, marketing and advertising, then recruiting – nowadays recruiting through social media, allowing the HR to reach passive candidates is becoming more

and more popular. Then there was a number of reports on the role of social media in growing and “heating up” the protest movements. Now it is the turn of finance. The critical condition for social media to be influential is number of people engaged. As soon as critical mass of professional investors and economists started sharing their thoughts through social media, it began to affect the market. According to Colt Technology Services, in 2013 about 45 percent of financial-services workers regarded social media as a trailing indicator and used them to validate their trading decisions.

There also can be a different approach – not through the analysis of mass opinion, but through the analysis of the posts of key figures that actually form the mass expectations. As we could see in real-life examples, in both cases major changes in market were caused by single initial source whose message later was shared by others, but what determined the changes was the one single trigger. Now it is important to briefly observe key factor groups that define the influential power of social media message. We can single out three groups of factors: factors of the recipient of the message; properties of the technology; properties and qualities of the source – the sender. First group includes personal traits of the recipient that define how easily he is influenced by the information from social media. Here we include (a) risk-taking – general readiness to take risk and participate in activities with high level of uncertainty; (b) propensity to trust – basic level of trust that is formed in early childhood and serves as base for local trust and (c) locus of control – an extent to which individuals believe they can control events happening to them. As we can observe, very different people are involved in the cascading processes of information dissemination, so we can conclude that this group of factors is not the most significant when we are studying mass processes.

Now let us explain what is the practical implication. In portfolio management we can distinguish two kinds of managers: active and passive. The latter refers to managers whose goal is to replicate the performance of an index whereas active managers select asset classes and securities to include in their portfolios. The performance of active managers has two components. The first one is security selection, which refers to their ability to value and select securities to add in their portfolios, and then their strategy can be for example to short sell overvalued securities and being long on undervalued ones (arbitrage or market neutral strategy), or to overweight the stocks with the highest risk-adjusted return in an equity long-only strategy. The second component is called market timing management, which is the ability to anticipate market trends and to thus modify the portfolio risk exposure by increasing or decreasing the beta of the portfolio. Beta referring to the risk arising from the exposure to general market movements. Alpha that can be seen as the added value allows to evaluate and compare fund managers’ performance. It refers to the outperformance (or underperformance) compared to a benchmark such as an index. Hence, passive managers will have an Alpha equal to 0 because the performance of their portfolio will be derived from an index, whereas active managers will perform differently from the benchmark. Growing interest to the topic both from academicians and practitioners proves potential impact of social media to the stock market. We believe, that when tested, our model will help to reveal existing correlations between opinions of key figures expressed publicly and stock prices movements. That is a good example of sustainability and globality of the world processes.

BASES FOR THE PLAN TO MEASURE THE SOCIAL CLIMATE IN VOLUNTARY AND INFORMAL EDUCATION

The increasing quantitative and qualitative importance of leisure time in contemporary society is a challenge for a number of scientific disciplines, including philosophy, sociology and pedagogy. Regular surveys mapping the development of the European society (e.g. the Eurobarometer) also deal with the trends in spending free time. At present, the development of voluntary education and informal learning is becoming one of the key topics in the entire European Union. The strategic documents such as the Treaty of Lisbon or the Bologna Process also mention the outlooks in this field and set goals to achieve. A wholesome climate in the environment of informal learning is one of the fundamental factors of educators' activities in the area of voluntary education. The wholesome climate enables the creation of a quality relation between the provider and the recipient of education. This relation then becomes a part of the offer presented by the pedagogue (mostly a free-time pedagogue).

The term social climate is one of the terms that everyone is «sort of» familiar with. However, if we take a closer look, we will see that the term is amply used in scientific and professional literature. For instance, the term classroom social climate denotes social and psychological phenomena (interactions, communication, their subjective and shared perception and assessment) which are long-term and typical of the given class and the given teacher for several months or years. The social climate is created and attended by: all the learners comprising the class, groups of learners, individual learners, all teachers teaching the class and teachers as individuals. The classroom social climate is also, yet indirectly, influenced by broader social phenomena such as the social climate of the school and social climate among the school's staff. However, its effects are not global, but selective. A single school can house different social climates in different classes: from positive ones to those which exert negative influence upon learners. This area has been subjected to investigation and critical analyses for more than 50 years.

The «moral climate» of school emphasises that the school cannot focus on the cognitive side of education, although this is frequently the case. This view is supported by the statement made by one of the well-known representatives of the humanistic pedagogy in Slovakia who said that «upbringing is more important than education». In this way the author points out the requirements for a «moral school culture».

What is the situation in informal groups? Surely, it is also based not only in the investigation into interpersonal relations between all the participants within the group and the educational process, but also the broadest conditions in which the society works and functions as well as the perception of these conditions by participants in informal education and by the general public. The climate of the process which we are observing cannot be separated from the world as it is experienced by the entire society; in the general social sense the term social climate represents a complex

structure of relations within which voluntary and informal education plays its crucial part as a universal ground.

What are the tools to measure social climate? The creation of a humanly authentic climate is in the hands of each of us. It cannot be measured by means of a positive science and calculations; therefore, it defies outward comparisons. The school environment and the domain of free time differ; an important role will certainly be played by the importance and weight of the leisure activity, its outward and internal success, the way this activity is perceived by the society, the local environment, the family; however, one cannot ignore the influence of the mass media etc. The microclimate of a process can also be influenced by its participants. All this comprises the objective in the specific research that we are conducting.

PhD, Prof. Matsuda Takeo. (Nagoya University, Nagoya, Japan)

THE CONCEPT AND HISTORY OF SOCIAL EDUCATION IN JAPAN

The two aspects of social education in Japan. Social education and lifelong learning in Japan are often socially recognized as the types of learning for self-fulfillment including learning based on culture and hobbies. It is quite true that these types of education often have such elements. Accordingly, the abovementioned education and learning styles are regarded as personal affairs and, as a result, considered personal expenses. It is difficult to regard the fields of social education and lifelong learning as the kinds of education and learning that should be paid by public taxes under the present financial crisis of local authorities. In the field of social education, at *Kominkan* (community education center) in particular, self-fulfilling educational activities centering on culture and hobbies have spread since the 1960s, and furthermore, owing to the spread of lifelong learning since the late 1980s, the learning activities through the study program have become generalized.

The historical concept of social education. "Social education" is a coined word that combines "society" and "education." It is a concept that education is connected to society, which means it's based on the consciousness of society and takes society as its target. At this point, social education in Japan is different from adult education in the UK etc., which emphasizes general education. However, as a tool for the general public to access education, the elements of hobbies and entertainment were also integrated into social education. In addition, to cultivate citizens who take important parts in civil society, general education was also included in social education. On the other hand, from the viewpoint of nationalism, social education was considered as a tool to deal with social problems. Meanwhile, it is utilized to promote community development.

Community values in social education. Social education has traditionally expected the "power of society" to promote education in society. Social education lies deep within local society or community, and it has taken part in the process of creating autonomous practices by citizens to realize the "common good" and self-governance in communities.

Social education has common characteristics with social capital. The concept of both social education and social capital has been used to emphasize the social context of education. And furthermore, social education attaches great importance to the value of social networks, the criteria of generalized reciprocity and trust, and the bonds of community, which are the main components of social capital.

Yamana paid attention to "association" as a facilitator of social education in the book, while distinguishing national education from social education. He discusses the "principle of social education", and states that "society educates itself" is the basic tenet of education.

Kawamoto paid attention to the community from the perspective of social education in the 1920s, which was influenced by progressive education in the United States. After World War II, the issues surrounding the relationship between social education and community were discussed with the establishment of *Kominkan*.

Various goods exist in communities, and they are reconciled and coexistent, but they also collide. Moreover, national values penetrate into communities. *Kominkan* play an important role in balancing various goods and realizing "common goods" in communities. "Common goods" are defined, corrected and decided through deliberation. They are realized through deliberation in *Kominkan*.

Therefore, it is necessary to prepare the various places for deliberation in *Kominkan* formally and informally. The staff of *Kominkan* takes part in this process of deliberation as facilitators, and the educational activities of residents create new community values. On the other hand, *Kominkan* have begun to play a part in welfare work. Social education can also realize new "common goods" of communities, including educational welfare work as well as German sozialpädagogik, social pedagogik in Nordic countries and so on. The values of social education are created by taking part in the realization of "common goods" in communities.

PhD Pipoyan Samvel K.
(NCVETD, Yerevan, Republic of Armenia)

LIFELONG EDUCATION IN ARMENIA: CHALLENGES AND SOLUTIONS

The UN Development Program praised Armenia for its education showings, which have remained consistently high for years, in its 2006 National Human Resources Development Report. Evidently, 99.4% of adult Armenians are literate. Such a high score on literacy augurs well for the nation's continued education prospects. But Armenia did not do so well in workforce competencies and qualifications: the research showed that most Armenians are employed in primary occupations that require only the basic skills. Armenian employers, on the other hand, express concern about the state of the nation's education system, teaching quality and the poor level of knowledge and competencies demonstrated by today's college graduates. Of particular concern to employers are new graduates' poor aptitude for

independent analysis and problem-solving, their inadequate communication skills, insufficient IT literacy, and a few other complaints.

The abovementioned policy instruments were followed by the establishment of a number of new institutions within the education system, notably, the National Center for the Promotion of Vocational Education and Training (2014) and National Vocational Training Quality Assurance Center (2014). Overall, the framework was now complete for the Concept Guidelines of Lifelong Education for the Republic of Armenia (“Guidelines”), ratified by the Armenian government on 15 October 2015. The Guidelines define continued or lifelong education as “the sum total of all educational activity undertaken by a person during his/her lifetime with the aim of improving their knowledge, skills or competencies, whether personal, civil or social, or improving the knowledge and skills associated with better employment prospects,” which is basically in tune with the internationally accepted definition. The Guidelines also define the principles, functions and structure of lifelong education, set the key objectives and map out the ways to achieve them.

With the exception of teachers and the unemployed, no statistical records are kept in Armenia for people enrolled in those training formats, but unofficial estimates put their number in a high five-figure range. In the meantime, this area of the education system is not regulated by any laws in Armenia.

The principal impediments to the advancement of lifelong education in Armenia are, therefore: (1) inadequate administration of lifelong education formats, (2) lack of funding for lifelong education, (3) a weak support network for lifelong education, (4) no statistics on lifelong education, (5) excessive centralization of the education system, (6) insufficient international cooperation, and so on. These problems can be addressed by means of (1) stepped-up government support for education, (2) gradual devolution of the education system and decrease in direct government interference, (3) local, regional and institutional self-governance in lifelong education, (4) advancement of social partnership, greater involvement of citizens and non-government associations in decision-making on lifelong education, (5) keeping track of the lifelong education system and building a national database, (6) a radical increase in funding for lifelong education, (7) design and enforcement of national qualification benchmarks and a system to attest, recognize and certify the results of earlier education (all kinds of training), and formation of a network of appropriate institutions, (8) joining all kinds of international programs and networks, broader partnership ties with the appropriate institutions, (9) design and enforcement of new standards for statistics gathering, monitoring and evaluation, (10) improvements to the legal framework for lifelong education, (11) gearing the learning process so as to inspire and drive personal growth and fulfillment, (12) support for all formats of educational activity, (13) recognition of previously received education, (14) gradual implementation of a lending system in vocational education and training, (15) continuous study of international expertise and best practice in the administration and delivery of lifelong education. We believe that if the steps listed above are taken and the associated challenges tackled, the Republic of Armenia will eventually nurture a flexible system of lifelong education that will.

*Doc., Prof. Gita Revalde
(Riga Technical University, Riga, Latvia)*

ROLE OF INTERNATIONAL COOPERATION

In the 21st century the world is becoming globalized as never before. Science has always been "global" or "international", but also tertiary education is becoming global. Globalization may lead to the situation that the future graduates will be obliged to work in an international team. They will need to acquire different new skills like intercultural communication and other not taught in "traditional" or national education systems. That is one of the reasons why internationalization of tertiary or higher education is becoming more and more important in all aspects of university management.

As relationships between and among the nations, cultures and countries are getting better, as higher becomes student mobility. Student mobility has increased from 0.5 mill students worldwide in 1995 to 2.7 mill in 2005. This mirrors the growing globalization of economies, markets and societies. Outbound mobility rate in the Bologna Area is increasing +5 % annually since 2000. Inbound mobility is 7 %, in Europe, with around half being non- citizens of EHEA.

If we look on policy documents in the European Commission, they also state increasing role of international cooperation. First one is smart growth, which means developing economy based on knowledge and innovation. Then comes sustainable growth - promoting more resource efficient, greener and more competitive economy. And third one is inclusive growth: fostering a high-employment economy delivering social and territorial cohesion.

For development of innovation, both, highly qualified human capital and competitive research are necessary. It is important to improve the quality of education to acquire better skills and competences, enhance the collaboration between educational establishments and employer organizations, motivate the students choose the study disciplines in respect with that state needs, develop lifelong learning system to allow to keep the competences online with fast changing needs of the globalized economy and labor market, and one of the most important – *increase the regional and international cooperation*.

*PhD, Assoc. Prof. Stavreva Veselinovska Snezana
(University "Goce Delcev", R. Stip, Macedonia)*

Children, Ict And The Everyday Nature Of Social Exclusion

Introduction. For most of human existence, children spent a great deal of their childhood's outdoors, connecting with nature on a regular basis as they explored fields, farms or wild areas close to their homes. During the last part of the twentieth century, children's environments became increasingly urbanized at a rapid rate. Gradually, children's access to the natural world has been shrinking, with alarming

results. Researchers have found that a number of societal factors have resulted in a profound change in the way today's children experience the natural world. The lives of children have radically changed over the course of the past century.

What are the reasons for the disconnection of children with nature. Today's youth have been dubbed "digital generation" and "indoor children." However society refers to them, this generation of children is unlike any other. Children have never been more technologically savvy than they are today. Nor has any other generation of children been more linked to the world around them, so long as that world is mediated by technology made possible by the internet. Facebook and YouTube unite them in ways we couldn't have imagined when we were ourselves children. But all of this technological interaction has come at a price. The everyday lives of children have moved indoors and inside of a handheld device. This shift in lifestyle trickles down from adults to even the youngest children. A recent article in the pedagogical journal "An educational crossroads" reported that one-third of Macedonia children aged 3 to 6 years has a television in their bedroom. The ways in which children once connected with the natural world – curious exploration, free play outdoors, experiences with nature – have quietly faded into the background, if not disappeared altogether from the lives of our plugged-in youngsters.

School Reforms. In a piece dedicated to deconstructing the ways our schools of today exacerbate the child - nature divide, points out that schools have turned up the thermostat on an already super hot technology driven Macedonian culture. As the counterbalance to the overly plugged in world, schools should "unplug" and focus their efforts on developing the health of children's inner lives by giving them experiences with the real world, as well as the symbolic world. This federal education policy includes no direct mention of any form of environmental education. In fact, on the national level, environmental education is not even under the jurisdiction of the Ministry of Education in Macedonia. Matters of learning in and about the natural world are overseen by the Environmental Protection Agency, as mandated by the Environmental Education. Standardized tests that measure students' proficiency in prescribed areas (also referred to as content standards, usually focused on literacy and math) rarely include topics defined as 'environmental science' and are, therefore, often excluded from a school's curriculum. Above and beyond changes in standards and curriculum, school schedules have also changed.

Summary. Early experiences with the natural world have also been positively linked with the sense of wonder. This way of knowing, if recognized and honored, can serve as a life-long source of joy and enrichment, as well as an impetus, or motivation, for further learning. Sadly, the ability to experience the world...as a source of wonder tends to diminish over time. This seems to be especially true in Western cultures, where for the sake of objective understandings; children are encouraged to focus their learning on cognitive models, rather than on first-hand investigations of the natural environment." Without continuous hands-on experience, it is impossible for children to acquire a deep intuitive understanding of the natural world that is the foundation of sustainable development. All of us can look at our outdoor environments through a new lens and begin to assess our outdoor play areas and activities and how they support children's learning and development. Everything

you do inside can be done outside. But the opposite is not true. There are many activities that can be offered outside that cannot be offered inside. Let us all commit to moving our children outside and connecting them with the naturalized world.

MSC Tase Mirela
(University "Alexander Moisiu", Tirana, Albania)

DEVELOPMENT OF PRESCHOOL EDUCATION IN ALBANIA AFTER 90 YEARS AND HIS CONTRIBUTION TO THE EDUCATION SYSTEM

Albania 90 years marked the fall of the communist system as it was in all Eastern European countries. Albania faced with radical changes not only in economic social field but also in the education field. Problems inherited from the past were very deeply. So the issue needs deep reforms in this area. Should be liquidated structure, management methods models

form the hardness stencil, rusty that we had last time and should be built lesson plans, curriculum texts with Western democratic face. Another view was required for the organization of learning and education, a modern vision for cooperation between school and family community. The more so in a postcommunist society carries along the direction dictatorial mentalities and practices, where everyone walked around the one unit, or a small group of evil social, but the beginnings of pluralism in the education sector and in sectors others were «inspired» the worst of the street and with significant implications today in the first decade of the new millennium.

Quantitative indicators of development of university education in 1990 estimated that followed, education 56% of preschool children 3–5 years old, compulsory education 96–98% 8-year students, who included educational requirement, secondary education 70% of students who completed the 8-grade. During the transition period one negative phenomena, which appeared in education, was the fact that, different age groups of children significantly reduced the opportunity to benefit particularly from education. Secondary school and he, even in compulsory education 8-year low number of students. After the 1990s a new epoch began for Albanian society. The democratic changes, which swept all fields of life, were reflected in education as well. The changes which brought about the market economy and the emergence of, new social phenomena, made it necessary to carry out emergent changes in the educational system, such as: (1) elimination of the political and ideological dimensions of the one-party system from the curricula of pre-school education; (2) inclusion of new components in the structure of the pre-school curricula; (3) modernisation of the teaching methodology projects on the basis of regions or the schools by having as its student and the development of the independent and creative thinking.

Ministry of Education, which occupies a leading ZHKFH weight for age 3-6 years old, provides objective of hers include 100% of children aged 5-6 years and 50-70% of those aged 3-5 in preschool through 2015. It has the objective to the extent

of methodologies that put the focus of educational activity the child, reforming the curricula of teacher branch school system, establishment of training system for teachers and improving the legal framework that will support the decentralization of school system. This sector has the objective functioning of preschool institutions by age 0–3 years, improving infrastructure through increased investment in preschool infrastructure (kindergartens). In the context of decentralization are the focus areas of poor and marginalized, where there is a need of establishing services for this age group and training and training of employees of local government in implementing policies of social services.

Recommendations: (1) State to invest more in creating these institutions as well as restoration of existing ones; (2) to increase the number of educators and training them in accordance with modern methods that work in this educational level; (3) to promote social policies that support families in need; (4) to develop programs to include in the education and Roma families and those families who have problems revenge; (5) have a genuine institutional cooperation both at central and local; (6) legal mechanisms act; (7) increase the number of preschool education experts particularly at local level; Preschool education is the cornerstone for the education of young generations. Therefore to be a society of educated and competitive in the labor market have to invest today in such a way as to be part of EU integration

Assoc. Prof. Arsal Zeki. (Abant Izzet Baysal University, Bolu, Turkey)

EXAMINATION OF TEACHER COMPETENCES IN TURKEY IN TERMS OF LIFELONG LEARNING COMPETENCES OF EUROPEAN COMMISSION

Introduction. Lifelong learning is considered as a goal for education and as an essential workplace component (Kirby, Knapper, Lamon and Egnatoff, 2010). Lifelong learning is a main aim of European Union to decide educational values, ideas and politics of European education systems (Dehmel, 2006). According to the European Commission's "Memorandum on Lifelong Learning" lifelong learning is an essential policy for the development of citizenship, social cohesion and employment

Key Lifelong Learning Competences of European Commission. People living in Europe need a wide range of key lifelong learning competence to adapt themselves to rapidly changing world. The key lifelong learning competence defined by European Commission are a combination of knowledge, skills and attitudes appropriate to the context. The citizens of European countries need key competences for personal fulfilment and development, active citizenship, social inclusion and employment. There are eight key competences which are all considered equally important. The competences include basic skills of language, literacy, numeracy, information and communication technologies, learning to learn and social and cultural awareness. These key competences are follows: communication in the mother tongue is the ability to express and interpret concepts, thoughts, feelings, facts and opinions in both oral and written form (listening, speaking, reading and writing),

and to interact linguistically in an appropriate and creative way in a full range of societal and cultural contexts; in education and training, work, home and leisure; communication foreign languages include the ability to understand, express and interpret concepts, thoughts, feelings, facts and opinions in both oral and written form (listening, speaking, reading and writing) in an appropriate range of societal and cultural contexts (in education and training, work, home and leisure) according to one's wants or needs; mathematical competence and basic competences in science and technology: Mathematical competence is the ability to develop and apply mathematical thinking in order to solve a range of problems in everyday situations; digital competence involves the confident and critical use of Information Society Technology (IST) for work, leisure and communication. It is underpinned by basic skills in information and communication technology (ICT); "learning to learn" is the ability to pursue and persist in learning, to organise one's own learning, including through effective management of time and information, both individually and in groups. This competence includes awareness of one's learning process and needs, identifying available opportunities, and the ability to overcome obstacles in order to learn successfully; social and civic competences include personal, interpersonal and intercultural competence and cover all forms of behaviour that equip individuals to participate in an effective and constructive way in social and working life, and particularly in increasingly diverse societies, and to resolve conflict where necessary; (7) sense of initiative and entrepreneurship refers to an individual's ability to turn ideas into action. It includes creativity, innovation and risk-taking, as well as the ability to plan and manage projects in order to achieve objectives.

The Teacher Competences in Turkey. The teacher competences defined by the Minister of National Education in Turkey are organized in six main themes, personal and professional values, knowing students, teaching and learning process, monitoring and evaluating student development, relationship with school, family and society, and curriculum and content knowledge.

Conclusion. As a result, this study indicated that teacher competences defined by Minister of National Education in Turkey includes some lifelong learning competences but they are not enough for sustainable professional development of teachers. Researchers interested in lifelong learning and teacher education in other countries should examine their teacher competences in terms of key lifelong learning competences of European Commission.

Абрамян О.В. (ВІКНУ)

НОВІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Система військової освіти має переважно закритий характер, а військово-освітні заклади виконують функцію інструменту, що дозволяє регулювати поведінку особового складу в процесі вирішення освітніх завдань у навчальній й військово-службовій діяльності, накладаючи певні обмеження на поведінку курсантів, регламентуючи службові відносини на принципах централізації і

єдиноначальності, що передбачають однозначну субординацію всіх військово-службовців.

Таким чином, у процесі соціально-психологічного і педагогічного спілкування складаються неписані норми, традиції, звичаї, які, разом з формальними, також регулюють відносини, задають відповідні моделі поведінки. У зв'язку з цим важливим є знаходження балансу середовища ВВНЗ із зовнішнім середовищем, підтримання відповідності педагогічних відносин, форм і методів мотивації і стимулювання педагогічної діяльності вимогам зовнішнього середовища.

Відтак, особливо важлива роль у ВВНЗ належить комунікації всіх учасників навчального процесу, що створює прямі і зворотні зв'язки, нормативно обмежує простір можливих соціальних інтеракцій і задає поле необхідних дій, ініціює процеси самоорганізації, здійснює добір найбільш відповідних та адекватних способів навчальних та, загалом, поведінкових дій, вимиває віджилі і закріплює життєздатні соціальні норми і структури організації.

Важливим у зазначеному процесі постає гуманітаризація освітнього простору ВВНЗ. Цей процес безпосередньо пов'язаний із завданням вдосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх військових фахівців. Актуальність пошуку нових підходів до його вирішення визначається характером виконання професійних функцій військового фахівця в мирний і військовий час – функцій керівника і вихователя підлеглих.

Слід зазначити, що успішному виконанню зазначених функцій перешкоджають певні недоліки в методичній підготовці НПП ВВНЗ, невміння на практиці навчати і виховувати підлеглих, мобілізувати їх на виконання поставлених завдань.

Одним із засобів досягнення ефективності в роботі з морально-психологічного забезпечення, вдосконалення управління цього процесу є органи виховної роботи, створені в ЗСУ. Одне із завдань цих органів – зміцнення морально-психологічного стану і психологічної стійкості особового складу при виконанні завдань в будь-якій обстановці, зокрема, і нестандартній; взаємодія з органами державної влади в центрі і на місцях, соціальними інститутами, ЗМІ.

Найважливішими складовими психологічного забезпечення є мотивація учіння (зокрема, моделювання ситуації успіху), робота з соціально-психологічної адаптації курсантів до умов навчання у військовому вузі.

Ефективне навчання неможливе без створення відповідної мотивації, яка повинна мати як енергетичне, так і керуюче спрямування, яке реалізуються завдяки визначенню внутрішньої активності курсанта процесі навчання за рахунок ухвалення цілей і завдань діяльності як особистісно значущих для них.

Загалом, серед основних організаційно-психологічних умов ефективності професійної підготовки майбутніх військових фахівців у контексті їх психолого-педагогічної підготовки можна виокремити врахування таких видів активності особового складу в навчально-службовій діяльності, як пізнавальний, емоційний, мотиваційний і вольовий у контексті застосування в педагогічній практиці різних підходів, прийомів і способів ефективного навчання курсантів (вдосконалення методик навчання), а також забезпечення завдання з соціально-психологічної адаптації курсантів до умов навчання у ВВНЗ.

ІННОВАЦІЇ В ПІДГОТОВЦІ ОФІЦЕРА НОВОЇ ФОРМАЦІЇ

Стратегія розвитку вищої освіти України має увібрати в себе загально-світові тенденції трансформації сутності та методів сучасної вищої освіти, яка у багатьох розвинутих країнах стала прискорювачем економічного зростання, сприяла задоволенню зростаючих потреб і розкриттю творчого потенціалу особистості, забезпечила впровадження нових інформаційних технологій.

Освіта має бути інноваційною. Необхідно готувати людину, здатну ефективно працювати за умов змінюваності та невизначеності багатьох чинників, що впливають на результат, і спроможну при цьому приймати правильне рішення і домагатися його виконання.

Сучасна концепція TQM ґрунтується на таких принципах, як залучення вищого керівництва та всього персоналу, орієнтація на споживача, процесний і системний підходи, постійне вдосконалення якості, прийняття рішень на основі фактів, налагодження партнерських відносин з постачальниками.

Якщо і починати підготовку фахівців спільно із замовником, то схема Військова частина – Військовий інститут ідеальна, так як Міністерство оборони України є одночасно і "споживач", і "виробник".

Але скільки було новаторських педагогічних ідей поховано в минулому, у нас не дуже бажають змін, киваючи на завантаженість, фінансування і таке інше.

Що цікаво, це не зовсім нові ідеї, ще в 60 роки підготовкою протягом всього навчання разом з ВНЗ займалися в КБ конструктором космічних кораблів С.П. Корольовим, а в наші часи особливо активну участь у підготовці фахівців беруть замовники європейських та американських компаній, а вони не звикли викидати гроші на вітер.

Приведемо приклад нових підходів до навчання в Німеччині. В якості успішної моделі такої освіти хочеться навести створення в Німеччині так званої подвійної освіти. Німецька модель управління якістю освіти включає дві основні оціночні системи: 1) поточний моніторинг якості освіти та 2) оцінка «періоду напіврозпаду знань».

Спільно з керівниками МОУ, ВНЗ і побажаннями курсантів в майбутньому служити у відповідній військовій частині, складається індивідуальна програма підготовки, де активну участь з першого дня приймають керівники в/ч, як у військовій частині, так і на деяких практичних заняттях у ВВНЗ. Військова частина нарівні з ВНЗ бере активну участь у підготовці свого майбутнього офіцера.

Це не новизна, в Узбекистані навіть доктора наук, професора 2–4 години на тиждень читають лекції в коледжах, начальники цехів, майстри з підприємств проводять практичні заняття з своїми майбутніми співробітниками.

Всього 2 години на тиждень дає викладачеві можливість не тільки навчити, а й побачити реалії війська (багато викладачів ВВНЗ далекі від сьогоденного дня військового життя підрозділів), аналогічно і вчитель школи

побувавши на практичних заняттях у ВНЗ не тільки віддає, але й здобуває нові знання.

Курсанти старших курсів активно бере участь у житті військових частин і закінчивши ВВНЗ уже готовим офіцером, знаючим і колектив частини, стають майстром своєї справи.

Головне в такій схемі підготовки бажання, можливості начальника і професорсько-викладацького складу ВВНЗ, керівництва військових частин. Ми спробуємо, ентузіасти можуть зробити багато, але не все, від керівництва Міністерства оборони України залежить створення механізму організації даного процесу, можливо невеликої допомоги в організації наукового експерименту і в подальшому розповсюдження на інші ВВНЗ та регіони, спеціальності.

*д.ю.н., проф. Бектурганов А.Е.
(ЖГУ, Талдыкорган, Казакстан)*

ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В РАЗВИТИИ СОВРЕМЕННОГО ВУЗА КАЗАХСТАНА

Анализ казахстанского законодательства о науке и образовании, других официальных документов показывает, что интеграция науки и образования представляет собой процесс взаимодействия, сотрудничества научных организаций и учреждений высшего образования. Основная причина, обуславливающая необходимость интеграции науки и образования, связана, прежде всего, с созданием эффективной системы развития фундаментальных наук за счет кооперации ученых высших учебных заведений и научно-исследовательских институтов, сохранения ведущих научных школ, повышения качества образования, развития новых форм организации учебного процесса.

Для осознания и утверждения конкурентоспособности своих знаний и умений каждый студент должен иметь возможность хотя бы короткое время обучаться и стажироваться за рубежом, а благодаря этому в основном вузе он может сократить количество часов, посвященных изучению иностранных языков.

Основными направлениями достижения данной цели могут быть:

- повышение качества образования и подготовка научно-технических кадров, обладающих современными знаниями на уровне новейших достижений науки и технологий и практическим опытом участия в научных исследованиях, полученным в процессе обучения;
- привлечение и закрепление талантливой молодежи в науке и образовании;
- повышение эффективности использования бюджетных средств, кадровых, информационных и материально-технических ресурсов научных организаций и вузов при проведении фундаментальных и прикладных исследований и подготовке научных кадров;

– активизацию взаимосвязей с предпринимательским сектором экономики и корпоративной наукой, процессов коммерциализации результатов научных исследований и разработок и передачи технологий в реальный сектор экономики.

Очевидно, что суть интеграции науки и образования состоит в формировании устойчивых взаимосвязей между научной и образовательной деятельностью, прежде всего на основе проектного финансирования, управления, стимулирования и взаимодействия. Таким образом, наука обогащает образование новыми знаниями, разрабатывает новые, прогрессивные методы обучения, а образование служит источником, питающим науку молодыми кадрами. Решение многих проблем развития научной и образовательной деятельности зависит от их эффективного взаимодействия. Основными задачами современного этапа интеграции науки и образования в Республике Казахстан, на наш взгляд, должны стать подготовка кадров для науки и высоких технологий, стимулирование научных исследований в ведущих университетах, концентрация усилий академической и вузовской науки на приоритетных направлениях, совместное использование дорогостоящего оборудования.

*Бідюк О.І. (ХмНУ),
к.т.н. Огнєвий О.В. (ХмНУ)*

МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ В АВТОМАТИЗОВАНИХ НАВЧАЮЧИХ СИСТЕМАХ

Методи побудови моделі користувача (учня) активно досліджуються в області систем комп'ютерного навчання і систем для діалогу на природній мові.

Найбільш проста для реалізації є *оверлейна модель*. Вона будується на припущенні, що знання учня і знання системи мають аналогічну структуру, при цьому знання учня є підмножиною знань системи. Кожній темі ПО додається числовий атрибут, що показує ступінь розуміння учнем матеріалу по цій темі. Значення цього атрибута визначаються в ході опитування учня.

Більш складна стратегія запропонована для *різницевої моделі*. При побудові цієї моделі система аналізує відповіді учня і порівнює їх з тими знаннями, які закладені в системі та якими користується експерт при вирішенні подібних завдань. Відмінності між цими знаннями і лягають в основу моделі користувача. Ця модель дозволяє враховувати не тільки відсутність знань у студента, але і неправильне їх використання.

В якості особливості різницевої моделі можна вказати, що вона, так само як і оверлейна модель, припускає ідентичність структури системи знань і учня. (Втім, для навчальної системи це не є перешкодою до використання цих моделей, т. к. завдання системи якраз і полягає в тому, щоб передати свої знання вивченого в тій формі, в якій вони закладені).

Пертурбаційна модель будується на припущенні, що знання користувача і знання системи можуть частково збігатися. У цьому випадку важливою передумовою побудови такої моделі є ідентифікація причин розбіжності, оскільки без визначення розбіжностей модель користувача буде занадто невизначеною.

Розрізняють такі причини розбіжностей:

- недолік знань;
- наявність помилкових знань;
- неправильне застосування знань або невміння їх застосовувати;
- помилка, породжена неухважністю;
- навмисне допущена помилка (дається перший-ліпший відповідь).

Остання причина легко виявиться, якщо поставити кілька простих запитань. Виявлення інших причин можна здійснити шляхом повторного опитування учня.

Як видно, всі ці методи передбачають наявність не тільки деяких кількісних параметрів (описовій частині), але й наявність способів (правил) визначення ступеня відповідності системи знань і знань учня, тобто процедурної частини.

к.пед.н., доц. Блощинський І.Г. (НАДПСУ)

КОМУНІКАТИВНО-КУЛЬТОРОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ- ПРИКОРДОННИКІВ У СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Зміни, які відбуваються у зв'язку з реформуванням Державної прикордонної служби України (ДПСУ) та розвиток нових форм і способів охорони державного кордону зумовлює підвищення вимог до професійної підготовленості військовослужбовців, що, у свою чергу, потребує якісно нового підходу до їх фахової підготовки. Коло необхідних професійних умінь для прикордонників значно розширилося. Важливого значення набувають моральні й інтелектуальні якості, формування комунікативних умінь персоналу, від якості яких залежить ефективність прикордонного контролю у пунктах пропуску, ступінь інформованості керівництва, ефективність впливу на осіб, які перетинають державний кордон, морально-психологічний клімат колективу тощо. Професійна підготовка курсантів у Національній академії ДПСУ імені Б. Хмельницького спрямована на формуванні неординарної особистості, здатної вирішувати професійні завдання будь-якої складності та досягнути високого рівня професійної компетентності, до структури якої входять такі компоненти (мотиваційно-ціннісний, комунікативно-культурологічний, когнітивно-поведінковий, операційно-діяльнісний та технологічний).

Комунікативно-культурологічний компонент професійної компетентності для офіцера-прикордонника, який повинен гідно представляти нашу країну на державному кордоні є вкрай важливим для його професійного успіху та

обов'язковий атрибут іміджу кваліфікованого, компетентного й інтелігентного фахівця. У наш час один з основних принципів діяльності ДПСУ – це законність, повага, дотримання прав і свобод людини та громадянина. У зв'язку з цим розробка Відомчих стандартів культури прикордонного контролю є черговим кроком у реалізації концептуальних засад розвитку ДПСУ, її наближення до кращих європейських зразків облаштування життєдіяльності персоналу. У нових Відомчих стандартах вимоги до культури спілкування прикордонників у пунктах пропуску досить високі, а піднятися до рівня кращих європейських стандартів не лише щодо оперативності здійснення прикордонного контролю, а й щодо якості обслуговування тих, хто перетинає українські кордони, – одне з пріоритетних завдань, яке стоїть перед ДПСУ. Як держава починається з кордону, так і кордон починається з людей, які його охороняють. Офіцерам-прикордонникам доводиться не тільки оперувати законом, але й пояснювати, доводити, переконувати та усвідомлювати той факт, що вони є офіційними представниками держави на кордоні, а тому мають бути зразком порядності, культури й витримки, берегти військову честь, захищати власну гідність і поважати гідність інших людей. Отже, від їх культурного рівня, коректного ставлення до кожного громадянина, правомірності дій та належного зовнішнього вигляду залежить формування громадської думки про країну в цілому.

*к.пед.н. Васильєва-Халатникова М.О.
(КНУ ім. Т. Шевченка)*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ДО НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ З КУРСАНТАМИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Викладач вищого навчального закладу – ключова фігура в системі вищої освіти, яка забезпечує фундаментальну, професійну та практичну підготовку курсантів у вищому навчальному закладі відповідних освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів. Вдосконалення цієї системи багато в чому залежить від особистісних якостей, теоретичної та методичної підготовленості науково-педагогічного складу, його здатності проводити заняття з тими, хто навчається, на якісно новому сучасному рівні.

Сьогодні до викладача вищого навчального закладу пред'являються більш високі, ніж раніше вимоги. Це обумовлено не тільки потребами реформування вищої школи, а й сучасним трактуванням змісту процесу навчання, відповідно до якого, курсант – не пасивний учасник цього процесу, а його активний суб'єкт, який бере участь у вирішенні різних дидактичних завдань. Такий підхід вимагає перегляду стратегії навчання та використання у навчальному процесі методів, що дозволяють навчити курсантів мислити, активно опановувати знання, самостійно здобувати й оновлювати їх.

Досвід викладачів-новаторів кращих вищих навчальних закладів показує, що якість підготовки курсантів значно зростає при такій організації навчання,

коли викладачі знають і враховують, як загальний рівень розумового розвитку тих, хто навчається, так і особливості мислення окремих категорій курсантів. Коли навчальні заняття проходять у вигляді вирішення певних пізнавальних завдань, в ході яких курсанти не просто слухають і запам'ятовують, спостерігають і копіюють, а беруть активну участь в пошуку і, як би, відкритті нових знань, у вишукуванні нешаблонних прийомів роботи.

Інтерпретація взаємозв'язку "професіоналізму" і "майстерності" відображена у ряді досліджень з педагогічної діяльності. Більшість вчених – А.М. Алексюк, О.О. Вербицький, В.Г. Кремень, Н.В. Кузьміна, О.О. Реан та інші) – змістовно ототожнюють "професіоналізм" і "майстерність". Синонімічне вживання понять "професійна майстерність" та "педагогічна майстерність", що зустрічається іноді в педагогічній літературі, не є обґрунтованим.

Поняття "педагогічна майстерність" охоплює собою тільки педагогічну діяльність і не містить в собі якісну характеристику виконання викладачем завдань у галузі наукової роботи. Разом з тим, педагогічна майстерність є центральним компонентом професійної майстерності викладача вищого навчального закладу в силу пріоритетності завдань, що вирішуються ним у ході педагогічної діяльності.

к.філос.н., доц. Волошина Н.М. (ВІТІ)

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ

Відомо, що кістяк збройних сил становить офіцерський корпус. Підготовка офіцерів здійснюється вищими військовими навчальними закладами, які є елементом системи вищої освіти України. Українська вища освіта інтегрувалась десять років тому, у травні 2005 року, в Європейську Болонську систему. Дана система обумовлює кредитно-модульну організацію навчального процесу, яка базується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (кредитів). Протягом навчального семестру курсанти складають модульні контролі, а їхні знання оцінюються за рейтинговою 100-бальною шкалою. Курсанти, які за результатами модульних контролів здобули з конкретних навчальних дисциплін не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються з цих дисциплін із виставленням їм державної семестрової оцінки.

Позитивним у запровадженні кредитно-модульної системи є: по-перше, чітке визначення обсягу самостійної роботи курсанта – не менше 25 відсотків навчального матеріалу. Самостійне відпрацювання якого є обов'язковим і підлягає модульному контролю; по-друге, висвітлення рейтингу кожного курсанта в групі на курсі та факультеті; по-третє, унеможливлення випадковості отримання позитивної оцінки за допомогою шпаргалки, адже бали заробляються протягом усього семестру; по-четверте, стимулювання роботи науково-педагогічних працівників над собою. Їм доводиться багато працювати, щоб вийти на передові рубежі науки, або конкретної навчальної дисципліни; по-п'яте – необхідність

переведення підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, методичних розробок для практичних занять, в електронні, та поширення їх в мережі "Інтернет";

Що бажано, зробити для більш успішного інтегрування навчальних закладів силових структур України в європейську систему підготовки офіцерських кадрів.

1. Використовувати досвід роботи військових навчальних закладів європейських країн. Періодично надавати можливість науково-педагогічним працівникам – офіцерам перевіряти свої наукові досягнення безпосередньо у військах, шляхом призначення на відповідні командні та інженерні посади.

2. Зробити наочними для всіх результати модульного контролю, оприлюднювати рейтингові списки курсантів з урахуванням показників успішності і участі в громадському житті навчального закладу.

3. Активніше використовувати інститут наставників не тільки для виховання, а перш за все для навчання. Бажано, щоб кожен професор, доцент не формально мав діючу власну наукову школу.

4. В умовах оптимізації організації навчального процесу, відмовитись від проведення екзаменаційних сесій, а даний час використовувати для надання курсантам можливості працювати над бакалаврськими й магістерськими роботами, організації та проведення додаткових практик, стажувань.

5. Активізувати обмін курсантами із вищими навчальними закладами зарубіжних країн за рахунок держави.

*к.е.н., доц, PhD Ec.Sc. Гетьман О.О.
(УМСФ, м. Дніпропетровськ)*

ДУАЛЬНА МОДЕЛЬ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Розвиток і якість вітчизняної системи освіти є найважливішим позитивним показником, який формує позитивний імідж України за індексом міжнародної конкурентоспроможності на світовому рівні. Проте, найбільшою проблемою вітчизняної системи освіти, на наш погляд, є її відокремлене функціонування від ринку праці, що і актуалізує необхідність ґрунтовних досліджень в цьому напрямку.

Вітчизняна освіта має глибокі традиції. Але приєднання ВНЗ України до Болонського процесу передбачає реалізацію заходів з використанням форм навчання, характерних для європейської освіти. Європейська освіта має суттєві відмінності, тому впроваджувані заходи щодо гармонізації національної та європейської освіти мають бути комплексними, на основі реформ інституційного, змістовного і науково-методичного характеру, що вимагає вирішення багатьох питань як на державному рівні, так і в кожному окремому ВНЗ.

Конкурентними перевагами вітчизняної освіти є:

– високоякісна гуманітарна підготовка фахівців порівняно з багатьма зарубіжними ВНЗ;

– ґрунтовна, глибока, предметна і фундаментальна підготовка, яка є основою подальшої професійної мобільності, створює передумови для конкурентоспроможності фахівців на ринку;

– єдині для усієї держави стандарти якості підготовки фахівців (ОПП, ОКХ);

– високий рівень наукової підготовки кадрів, що забезпечується за рахунок існування наукового ступеня доктора наук (після захисту кандидатської дисертації, яка прирівнюється до ступеня доктора наук у країнах ЄС).

До недоліків вітчизняної системи освіти відносять: занепад науково-дослідної роботи; низька питома вага населення з вищою освітою (22.5% в Україні проти 50.5% у країнах ЄС); низький рівень оплати праці професорсько-викладацького складу; відсутність механізмів заохочення працівників вітчизняної освіти до підвищення якості виконуваної роботи та пропонованих освітніх послуг; низький рівень використання інноваційних технологій у навчальному процесі ВНЗ; застаріла матеріально-технічна база, відсутність коштів на її реновацію; недостатнє бюджетне фінансування вітчизняної системи освіти.

Механізм співпраці виглядає таким чином: 1) студент (бажаючий взяти участь у такій програмі) повинен подати заявку на відкриту вакансію для підприємства; 2) після отримання заявки підприємство оцінює резюме та проводить інтерв'ювання з найцікавішими кандидатами; 3) після проведення відкритого конкурсу підприємство підписує контракт і направляє у ВУЗ для отримання спеціалізованої освіти найцікавіших кандидатів.

Перевагами такої системи є: можливість працювати і навчатися в той же самий час; студенти отримують робочі місця і соціальні гарантії одночасно; студенти набувають досвіду; студенти мають унікальну можливість отримати подвійну освіту: теоретичні знання у ВНЗ і практичні навички на підприємстві; зручний графік: 3 місяці студенти працюють в компанії, 3 місяці навчаються в університеті і т.д.; такий освітній формат має дуже високу репутацію в країнах ЄС, але тільки Німеччина на сьогодні пропонує таку можливість; близько 80–90% студентів отримують високо оплачувану гарантовану роботу на підприємстві після здобуття освіти; студенти з таким рівнем освіти мають переваги для перебування в ЄС протягом довгострокового періоду; деякі з компаній, якій співпрацюють з ВНЗ за цією програмою, мають філії по всьому світу, що означає перспективи і кар'єрне зростання для студентів.

Ефективне впровадження передових ідей Болонського процесу у практику регулювання вітчизняної системи освіти, як і будь-яких інновацій, має відбуватися зі збереженням найкращих вітчизняних освітніх надбань і традицій. Тому цілком виправданою є необхідність подальшого удосконалення підготовки фахівців у ВНЗ України в межах програм дуального співробітництва. Це сприятиме максимальному збереженню позитивних здобутків національної системи освіти й ефективному використанню досвіду європейських країн для підготовки мобільних, творчих фахівців високої кваліфікації.

*д.т.н., проф. Гунченко Ю.О. (ОНУ ім. І.І. Мечникова),
Халед Алаіасра (ОНУ ім. І.І. Мечникова),
Ємельянов П.С. (ОНУ ім. І.І. Мечникова)*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ПРИ НАВЧАННІ ТЕХНІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Словесні методи навчання, як правило, поєднуються із засобами наочності автоматизованих навчальних систем (АНС). Психологічні дослідження вказують, що близько 90% інформації про зовнішній світ людина отримує за допомогою органів зору. Установлено, що око здатне сприймати мільйони біт інформації за секунду, тоді як вухо – лише тисячі. За допомогою зору інформація не тільки сприймається краще, а й носить більш глибокий, осмислений характер, краще запам'ятовується, довше зберігається в пам'яті. Учені зазначають, що для сприйняття раніше невідомого людині об'єкта необхідно при словесному опису 2,8 с; при зображенні на контурному малюнку – 1,5 с.; на кольоровому фото – 0,9с; засобами кіно – 0,7 с; при демонструванні об'єкта в натуральному вигляді – 0,4 с. Тому в дидактиці значну роль відіграють методи наочності, до яких відносять: ілюстрування (illustration – зображення, наочне пояснення), демонстрування (demonstratio – показ), самостійне спостереження, дослід.

І.Ф. Харламов справедливо об'єднує ілюстрування і демонстрування в єдиний ілюстративно-демонстративний метод. Його сутність він убачає в тому, що в процесі навчальної роботи викладач ілюструє, наочно пояснює свій виклад, або демонструє той чи інший посібник, який може виступати як ілюстрацією, так і джерелом нових знань.

Для навчання інженерно-технічним предметам застосовують систему наочності, що включає декілька видів:

1. Натуральна наочність. Це об'єкти, що вивчаються в натуральному вигляді. Іконічна наочність зображення об'єктів у натуральному вигляді (плакати, слайди та ін.).

2. Символічна наочність умовні зображення об'єктів: схеми, діаграми, графіки, таблиці, формули та ін.

3. Наочність у вигляді моделей: макети, моделі копії, моделі принципу побудови й дії, моделі технологічного процесу та ін.

4. Наочність у вигляді стендів, що поєднують у різних варіантах попередні бази наочності.

Ефективність ілюстративно-демонстраційного методу залежить від умілого поєднання слова і наочних посібників, дотримання певних технічних прийомів і правил. Наприклад, при демонструванні реальних предметів, моделей, особливу роль відіграє використання якомога більшого числа рецепторів (дотик, зір, нюх, смак тощо).

Важливим є дотримання викладачем правил застосування наочних посібників АНС. Наочний посібник потрібно попередньо підготувати для показу. Розміщення його повинно бути таким, щоб було чітко видно всі необхідні дета-

лі, сторони об'єкта, моделі, переріз та інші, які розфарбовуються згідно закономірностей колористики науки про сприйняття кольорів. Поява й зникнення наочною посібника мають бути узгоджені зі змістом навчального матеріалу.

Формування спеціаліста вимагає, щоб студент оволодівав знаннями, навичками й уміннями не тільки з навчальних посібників, а й безпосередньо з реального життя шляхом спостережень та дослідів, які він сприймає. Цим постійне спостереження відрізняється від дослідів, в яких студенти виступають у ролі експериментатора.

Як доводять дослідження, можливості засобів наочності з використанням АНС значно ширше, ніж ілюстрації до викладеного матеріалу. Згідно з цілями активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, кінцевою метою є відкриття нових для студентів знань, формування пізнавальних потреб. А цей аспект перед усім пов'язаний з проблемним навчанням, коли використання наочності не тільки спрямовує процес створення образу ситуації, а й впливає на переструктурування цього образу у відповідності до навчального завдання.

Застосування наочності у навчанні важливе і з позиції формування пізнавальних здібностей студентів. У даному випадку доцільно згадати "Школу радості" В.О. Сухомлинського. Він, показавши роль педагога у розвитку спостережливості учнів, використовував природу не тільки як джерело пізнання нових об'єктів спостереження, а й як чинник формування особистості.

Важливо зазначити, що у формуванні навчально-пізнавальної активності студентів наочність з використанням АНС виконує також особливу функцію: збудження пізнавальної потреби через наближення навчального об'єкта до суб'єкта пізнання.

к.пед.н., доц. Дебич М.А. (ІВО, Київ)

МОДЕРНІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ: ПОДВІЙНІ / СПІЛЬНІ СТУПЕНІ

Після багатьох століть конфронтацій і доволі тривалих збройних конфліктів на теренах Європи стала домінувати тенденція об'єднання зусиль для гарантування миру і забезпечення якості життя. Не випадково саме тут були запропоновані перші наднаціональні законодавчі засоби – світові конвенції з прав людини і захисту дітей. Організація Європейського Союзу з виборним європейським парламентом і подобою уряду має серед важливих завдань не тільки політичне та економічне узгодження, а й розвиток освіти та інтенсифікацію наукових досліджень задля технологічного прогресу.

У дійсності країни-члени Європейського Союзу своїм першим пріоритетом для ХХІ ст. обрали повернення в Європу світового технологічного лідерства, для чого щороку витрачають багато мільярдів євро. Частина цих коштів йде на забезпечення обмінів студентами, викладачами і науковцями-дослідниками. Утвердилося переконання у тому, що замкненість систем освіти є дуже негативним явищем, а от відкритість приносить переважно позитивні наслідки для економік і якості життя.

Розширення обмінів логічно зумовило винайдення ідеї не просто визнання періодів навчання, а такого якісного узгодження діяльності двох чи більше ВНЗ, яке дає змогу присуджувати не тільки "свої" дипломи і ступенів, а ще й "спільні". Незважаючи на певні труднощі початкової стадії подібних експериментів, сформувався консенсус в Європі вважають, що упровадження спільних курсів навчання та спільних програм, які завершуються видачею спільного / подвійного диплому, сприяють розвитку системи забезпечення якості освіти не тільки всіх учасників, а й Європи в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що ще до введення Болонського процесу були спроби збільшити міжнародну мобільність студентів. Прикладом є Конвенція про визнання кредитів і кваліфікацій (Лісабонська конвенція, спільно розроблена Радою Європи та ЮНЕСКО), яка зробила великий внесок у розвиток мобільності та освітнього взаємовизнання. Вона схвалена національними представниками на зустрічі в Лісабоні у квітні 1997 року і ратифікована більшістю європейських країн, включаючи й Україну.

З того часу ліквідація гальм на кордонах та уведення євро зумовило в Європейському Союзі багато конференцій та інших заходів, які узагальнювали досвід залучених до вказаної тісної інтеграції закладів та урешті мали наслідком формулювання чітких рекомендацій і норм, які дають змогу ліквідувати непорозуміння і досягти максимального позитивного результату. У даний момент вихід випускників європейських університетів спільний ринок праці уже став реальністю у зв'язку з прийняттям цілого ряду законопроектів на фоні розвитку європейської інтеграції. Для учасників діяльності системи вищих шкіл України відкриваються серйозні перспективи реального приєднання до європейського простору вищої освіти і наукових досліджень у багатьох секторах, насамперед, у фундаментальних науках, а також традиційній та комп'ютерній інженерії.

Якщо з середини XIX ст. і пізніше мобільність полягала у навчанні чи підготовці дисертації за рубежом, то після формування тісних економічних альянсів на кшталт ЄС, взаємодія набула якісного підвищення й вийшла на рівень "спільних кваліфікацій".

З початком Болонського процесу в 1999 році та впровадженням триступеневої структури вищої освіти за моделлю бакалавр-магістр-PhD, а також з прийняттям заходів щодо забезпечення порівнянності дипломів, ці починання отримали подальший розвиток.

На зустрічах міністрів освіти країн-учасниць Болонського процесу підтримується ідея підвищення європейського виміру в галузі вищої освіти в усіх країнах, що підписали Болонську декларацію. У комюніке цих конференцій є конкретні посилання на підтримку спільних програм, спільного забезпечення якості та мобільності студентів і персоналу.

Програми подвійних ступенів у європейських університетах отримали повну підтримку в Болонському процесі. Фактично вони були визнані в якості одного з головних інструментів створення Європейського простору вищої освіти.

ДИАЛОГ О РАЗВИТИИ ВЫШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Часто мы говорим о кризисе в сфере образования, который рассматривается по-разному, и в последнее время не столько традиционно сквозь призму "управления экологической безопасностью и управления риском", и "цивилизационного разрыва". Ведутся исследования, которые показывают, что молодые люди не желают учиться у взрослых, что они коренным образом меняют свою ценностную ориентацию, что они "новые люди". Это провоцирует полные дискуссии – как в отношении этих итогов, так и в связи с потребностью в "новом образовании" для "новых людей".

На первый взгляд, так бывало и раньше. О кризисе в сфере образования заходили разговоры на рубеже двух последних веков, и всегда, как общество, так и специалисты были убеждены в том, что новое время требует кардинального переосмысления существующих решений. Это приводило к созданию, а чаще всего просто к актуализации существующих уже идей и течений, к началу разгоряченных дискуссий, в ходе которых предлагаются разные решения. Однако, если в прежние времена потрясения сконцентрировались, в основном, в сфере среднего образования, ныне и высшее образование оказалось в эпицентре "уникальных" событий, в принципе отличающихся от существующих, которые наталкивают нас на вывод о том, что "университеты вступили в период "бесконечной безнадежности".

Так, с одной стороны, мы признаем, что "действительно поставлено начало общим усилиям на создание Европейского образовательного пространства осуществлением пилотного проекта для обмена студентами, а с другой – что, вероятно, наиболее серьезная из всех других проблем, которую следует решить, связана с мобильностью. Возникает своеобразный парадокс – наиболее трудно-решимыми являются проблемы в сфере, где накоплен наиболее большой опыт.

Исходя из вышесказанного, можно прийти к выводу, что диалог с другими – это ответственность самого Университета, для чего необходимо:

- научиться защищать свои ценности, оставаясь гибким и восприимчивым к требованиям государства;
- разработать механизмы, облегчающие общение с бизнесом в условиях высокой конкурентоспособности образовательного рынка;
- конкурировать на рынке с другими университетами, находясь в сотрудничестве с ними.

Возникает вопрос: "Не считаются ли университеты наднациональной общностью, чья миссия – это развитие культур?" Может ли действительно случиться цитированное утверждение Гиббинса Хага " – "если университеты не адаптируются, пойдём без них" .

Вероятно ответы на все вопросы нужно найти в диалоге с самим собой, потому что судьба Университата в руках его академической общности.

*д.пед.н., проф. Джураев Р.Х.
(УНИИПН, Ташкент, Узбекистан)*

НОВЫЕ ПОДХОДЫ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Инновация – нововведение, новшество – прогрессивное, по сравнению со сложившимися явлениями в массовой практике; всегда отличается новизной и полезностью. Инновации востребованы достижениями комплекса наук, прежде всего о человеке, передовым педагогическим опытом.

Основным инновационным направлением современного образования является гуманизация, гуманитаризация и демократизация образования, ориентир на национальные и интеллектуальные и общечеловеческие ценности.

В центре внимания – личность с целевой установкой на формирование и развитие ее целостности, с высокой профессиональной квалификацией, социально активной, творческой, свободной в профессиональном выборе и определении жизненного пути.

Другим инновационным педагогическим стилем является эмоционально-ценностный: эмоциональная открытость преподавателя, наличие у него эмпатических способностей, способность строить диалог со студентом на основе эмоционально-доверительного общения.

В педагогических вузах республики наблюдается следующее: укореняется демократический стиль обучения; организация учебного процесса строится на знании концепции личности, закономерностей ее развития; используются новые технологии, облегчающие студенческий труд и готовящие их к творческой педагогической деятельности; в учебном процессе активно используются индивидуально-дифференцированные формы работы со студентами – будущими учителями; наблюдается оживленное творчество преподавателей, творческий подход к профессиональной подготовке будущих специалистов в сфере образования; активизируется творческий потенциал студентов, поощряется их самостоятельность и инициатива; в управлении учебным процессом студенты все чаще получают роль субъекта деятельности, становится традиционным взгляд на студента как на источник собственного развития.

Педагогической науке предстоят многогранные научно-исследовательские новации по решению ряда проблем, связанных с различными нововведениями в сфере высшего, в том числе педагогического образования.

Наука в системе подготовки кадров, согласно Национальной программе, уже выполняет свои функции: активно проводятся научные исследования по обеспечению эффективного выполнения национальной программы по подготовке кадров, в том числе на инновационном педагогическом материале.

ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАВДАНЬ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Новий тип економіки висуває і нові вимоги до випускників вишів, серед яких все більший пріоритет отримують системно організовані знання, комунікативність, здатність до рефлексії та самоорганізації, автономність і відповідальність. Тенденція до зміни у розумінні результатів освіти зафіксована у Національній рамці кваліфікацій, як документу, в якому надано опис кваліфікацій для використання органами виконавчої влади, установами та організаціями, що реалізують державну політику у сфері освіти, зайнятості та соціально-трудових відносин, навчальними закладами, роботодавцями. Для забезпечення формування необхідних кваліфікацій у систему вищої освіти впроваджується компетентнісний підхід, спрямований на те, що в процесі освіти потрібно не просто забезпечити засвоєння студентом знань, умінь та навичок, а спрямувати його на самостійне добування і адекватне застосування отриманих знань у відповідності з конкретним життєвим або професійним контекстом. Одним з важливих, на нашу думку, інструментів практичного впровадження компетентнісного підходу є розроблення компетентісно орієнтованих завдань.

Як відомо, компетентність завжди формується і проявляється в діяльності. Тому її формування має здійснюватися в ході освітнього процесу через засвоєння знань, набуття вмінь та розвиток особистісних якостей, необхідних для виконання певного виду діяльності. На нашу думку, основним засобом формування професійної компетентності майбутніх фахівців мають виступати компетентісно-орієнтовані завдання, які включають в себе зміст і технології навчання, викладання та оцінювання якості підготовки студентів у навчальному процесі ВНЗ, що забезпечують її ефективність.

Компетентісно-орієнтоване завдання організовує навчально-пізнавальну, дослідницьку, проектну, квазіпрофесійну діяльність студента, а не відтворення їм інформації або окремих дій. Даний вид завдань виконує гностичну, виховну, аксіологічну, мотиваційно-стимулюючу, керуючу, контрольну-оцінну функції, проте домінуючою серед них виступає предметно-діяльнісна, що полягає у формуванні у студентів здатності застосовувати знання та вміння, набуті при вивченні дисциплін під час професійної підготовки, при вирішенні пізнавальних, квазіпрофесійних та професійних завдань.

Самим змістовним з наведених є другий етап, тому зупинимось на ньому докладніше. Для реалізації другої дії представленого алгоритму пропонуємо використання таксономії педагогічних цілей американського вченого Б. Блума. Таксономія Б. Блума визначає способи класифікації розумових умінь, починаючи від найпростіших навчальних дій (знання, розуміння, застосування) до найскладніших (аналіз, синтез, оцінка). Причому високі рівні мислення (аналіз, синтез, оцінка) включають всі пізнавальні вміння нижчих рівнів (знання, розуміння, застосування). Тобто при вибудовуванні змісту освіти варто починати ускладнення в міру того, як людині потрібно не просто запам'ятати щось, але й застосувати.

Причому спочатку застосувати в знайомій ситуації, потім у схожій, а потім в абсолютно незнайомій. Тільки потім вже використовувати кілька різних методів (можливо частинами) в абсолютно нових умовах. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з використанням таксономії Блума зумовлює певну послідовність подання матеріалу, використання теорії і практики, звернення до попереднього досвіду особистості студента і його життєвих ситуацій.

Використання компетентнісно орієнтованих завдань при підготовці майбутніх фахівців зумовлює зміни як у виборі змісту, так і методів навчання. Виконання завдань покликане усунути недоліки традиційного навчання, спрямувати зусилля на формування аналітичного мислення, комунікативних навичок, здатності до рефлексії, підвищуючи таким чином рівень професійної підготовки.

*ректор, д.ф.-м.н., проф. Дусматов О.М.
(ДГПИ, Джизак, Узбекистан)*

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД К ПОДГОТОВКЕ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ

Общеизвестно, что интеллектуальный потенциал является ключевым условием обеспечения стабильного развития любого государства, его экономического и социального благосостояния. Именно высокий уровень образования рассматривается сегодня в Узбекистане как основа свободного демократического общества и как фактор экономической и социальной независимости республики. Решающим фактором возможностей каждого государства, каждой нации является знания и образованность, интеллектуальный и духовный потенциал людей.

Инновационное решение подготовки научно-педагогических кадров в высших учебных заведениях предполагает комплексный подход к организации в них учебной, научной и духовно-просветительской работы.

Система духовного воспитания в вузе является логическим продолжением такой работы в дошкольных, средних и средне специальных образовательных учреждениях и предусматривает формирование и развитие социально значимых ценностей, гражданственности и патриотизма в процессе обучения и воспитания. Специфика её заключается в том, что в вузе осуществляется не только формирование и развитие у студентов этих качеств, но и умений и навыков организации и проведения духовно-просветительской работы.

В организационном плане в духовном воспитании студентов целесообразно использование информационных технологий.

На сегодняшнем этапе необходим качественный скачок в деятельности вузов в области подготовки научно-педагогических кадров, который предполагает инновационный подход к научно-исследовательской работе и широкое привлечение одарённой молодёжи к ней. Решение этой задачи успешно осуществляется в вузах Республики, где имеется высокий научный потенциал и соответствующая научно-исследовательская база. В вузах с недостаточным уровнем

научного потенциала решение данной задачи мы видим в создании в них филиалов кафедр и лабораторий ведущих научно-исследовательских центров.

Немаловажную роль в этом играет внедряемая сегодня в вузах система "наставник-ученик", согласно которой со 2-го курса одарённые студенты прикрепляются к ведущим учёным и ведут под их руководством научно-исследовательскую работу, пишут курсовую и готовят выпускную квалификационную работу.

В настоящее время в системе высшего образования внедряется инновационная методика непрерывного повышения квалификации педагогических кадров. Главная цель – переподготовка ныне работающих педагогических кадров по следующим направлениям: знание и усвоение правовых нормативных основ высшего образования, профессиональные навыки и педагогическое мастерство, научно-творческий потенциал, духовно-просветительский потенциал, компьютерная грамотность, знание иностранных языков.

Последовательная реализация программы данной методики должна способствовать подготовке глобально мыслящих педагогических кадров с глобальными профессиональными качествами.

Перед нами предстоят большие задачи, связанные с усовершенствованием содержания высшего образования на основе национальных и общечеловеческих ценностей и мировых требований. Это создание нового поколения образовательных стандартов, учебных планов и учебно-методических комплексов, обеспечивающих качество образования на уровне мировых стандартов, создание современных интеллектуальных образовательных программ, создание и реализация дифференцированных образовательных программ, создание и реализация нового поколения учебников и учебно-методических пособий.

*к.пед.н., доц. Дячук А.О. (ХмНУ),
к.т.н. Муляр І.В. (ХмНУ)*

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ УПРАВЛІНСЬКИХ КАДРІВ

Технологізація процесу професійної освіти управлінських кадрів (менеджерів, військових, керівників підрозділів) означає не лише визначення максимально можливого набору засобів і методів дії, а й опис умов їх успішного використання. Назвемо низку технологій оптимізації процесу професійної освіти управлінців і виховання, що мають методологічне значення:

- технології когнітивно-інформаційної оптимізації;
- технології комунікативної оптимізації;
- технології групової консолідації, групового об'єднання.

У технологіях когнітивно-інформаційної спрямованості зазвичай виділяються чотири проблеми, що викликають її необхідність: інформаційне навантаження, спотворення і втрати інформації, недостатність інформації в каналах зворотного зв'язку, низька швидкість інформаційних потоків.

Технології комунікативної оптимізації спрямовані на поліпшення взаєморозуміння, засновані на психологічних механізмах ідентифікації, емпатії, рефлексії і стереотипізації. Розроблено і застосовується безліч методів комунікативної оптимізації. Особливо важливе значення мають методи комунікативного включення, що значно підвищує якість професійної освіти майбутніх управлінців усіх ланок.

Технології групової консолідації спрямовані на підвищення групової згуртованості. Згуртованість групи забезпечується розвитком внутрішньогрупових зв'язків, залежить від організації спільної діяльності, глибини опосередкування цією діяльністю поведінки членів групи.

З огляду на досить широке коло компетенцій, якими має володіти управлінець, доцільним у його професійній підготовці буде також компетентнісний підхід. Однією з основних проблем компетентнісного підходу є створення загальноприйнятої методики формування ключових компетентностей і визначення адекватних засобів їх реалізації. Даний підхід вимагає зміни навчального процесу, оскільки формування компетентностей вимагає створення певних навчальних ситуацій, які можуть бути реалізовані в спеціальних навчальних середовищах, що дозволяють викладачу моделювати та здійснювати ефективний контроль за діяльністю майбутніх фахівців у цьому змодельованому середовищі.

Новий механізм формування знань майбутнього фахівця-управлінця має базуватись на суттєвому збільшенні самостійної та наукової роботи, зменшенні кількості лекцій і збільшенні питомої ваги колоквиумів, обговорень, дискусій, "круглих столів", ділових ігор та ін., тобто всього того, що забезпечує ефективний перехід від пасивного передавання знань до активного засвоєння.

*д.ю.н., проф. Еркинбаева Л.К.
(ЖГУ, Талдыкорган, Казакстан),
д.э.н., доц. Кантуреев М.Т.
(ЖГУ, Талдыкорган, Казакстан)*

АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ ОБУЧАЮЩИХСЯ И ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

Интеграционные процессы, происходящие в мировом сообществе во всех сферах человеческой деятельности, затронули также систему высшего образования. В настоящий период формируется единое мировое образовательное пространство, выражающееся прежде всего в гармонизации образовательных стандартов, подходов, учебных планов, специальностей в разных странах мира.

В плане по совершенствованию кредитной технологии, утвержденном министром образования Республики Казахстан, большая роль отведена развитию академической мобильности студентов и преподавателей вузов в рамках реализации Болонского процесса.

Політривжую данне напранвленне Жетусуский государтвенный университет им. И. Жансугурова реалізуєт программы академической мобильности, в рамках заключенных договоров сотрудничает с ведущими вузами стран-участниц Болонского процесса, входящие в Европейский союз – Польшей, Латвией, Швецией, Чехией, Бельгией и научными центрами, университетами Казахстана.

Университет активно сотрудничает с университетом Цюриха (Швейцария), Варшавским университетом (Польша), университетом Западной Англии (Великобритания), Софийским университетом "Св. Климента Охридского" (Болгария), Таджикским техническим университетом им. академика Н.С. Осими (Таджикистан), Санкт-Петербургским государственным институтом психологии и социальной работы, Ярославским государственным педагогическим университетом им. К.Д. Ушинского (Российская Федерация), Кыргызско-Российским Славянским университетом им. Б.Н. Ельцина (Кыргызстан), Илийским педагогическим университетом (Китай).

Программа академической мобильности предоставляет возможность студентам, магистрантам продолжить образование или приобрести научный опыт за рубежом путем участия в краткосрочной образовательной или научно-исследовательской программе.

В 2011–2012 учебном году 11 студентов ЖГУ прошли обучение по академической мобильности в Рижском техническом университете (Латвия) и Варшавском университете (Польша).

В целях реализации внешней академической мобильности на 2012 год приглашены 8 зарубежных профессоров из Швейцарии, Болгарии, Сербии, Польши, России и Украины для чтения лекций студентам, магистрантам и ППС университета за счет республиканского бюджета.

Мобильность имеет важное значение для развития личности. Формирует уважение к многообразию и способность принимать другие культуры, расширяет сотрудничество и конкуренцию между высшими учебными заведениями.

*Залеський Є.М.(ВІКНУ),
Аронов А.О.(ВІКНУ),
Сидоров Ю.Т.(ВІКНУ)*

МЕРЕЖЕВІ ПІДРУЧНИКИ ЯК ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сьогоднішня дидактика спирається на активні методи навчання – які, завдяки формуванню позитивної мотиваційної структури навчальної діяльності сприяють підвищенню пізнавальної активності тих, хто навчається. Здатність комп'ютера до побудови візуальних і інших складних образів істотно підвищує пропускну спроможність інформаційних каналів, удосконалює набори загальних і спеціальних логічних прийомів розумової діяльності, що підвищує ефективність навчання.

Наразі одним із найважливіших елементів сучасної системи освіти стали електронні підручники (ЕП), що забезпечують активне, діяльнісне навчання, розкривають і використовують творчі здібності тих, хто навчається.

Але ЕП в тому вигляді, в якому вони сприймалися зовсім недавно, – тобто низка взаємопов'язаних між собою посиланнями статичних HTML сторінок, оздоблених графічними ілюстраціями та мультимедійними вставками, розміщена на CD (DVD) носіїві (або на сайті), що застосовуються, наприклад, у кейс-технологіях, – не дозволяють повною мірою реалізовувати дидактичні задуми викладача і не відповідають сучасним темпам оновлення інформації.

Технології дистанційного навчання висувають нові вимоги до ЕП. Зокрема, на наш погляд, оптимальним варіантом є інтегрування їх до комп'ютерно-мережевої структури системи дистанційного навчання (СДН). Такої системи, де ті, хто навчаються, працюють за під'єднаним до мережі Інтернет комп'ютером, необтяженим ані додатковою програмою, ані працюючим CD/DVD дисководом. Програмно все, що потрібно для цього, знаходиться на сервері ВНЗ та обслуговується адміністратором і викладачами. В цьому випадку автоматично вирішуються (або з'являється можливість досить легко розв'язати) багато проблем, яких майже неможливо уникнути при застосуванні технології статичних Веб-сторінок.

Виходячи з цих міркувань та завдяки плідним дискусіям щодо цієї проблеми в Лінгвістичному науково-дослідному центрі ВІКНУ, нами були розроблені вимоги до електронних (мережевих) підручників, які, на наш погляд, найбільш відповідають сучасному стану проблем застосування комп'ютерно-мережевих технологій дистанційного навчання в начальному процесі підготовки фахівців у ВНЗ.

А саме:

1. Відсутність необхідності будь-що додатково інсталювати в комп'ютері користувача.
2. Можливість створення необмеженої кількості незалежних підручників із будь-яких дисциплін.
3. Можливість оперативно змінювати структуру та зміст будь-якого підручника, схеми проходження навчання.
4. Можливість вільно структурувати кожне заняття.
5. Можливість введення в заняття будь-якої кількості графічних та мультимедійних матеріалів.
6. Можливість категорювання користувачів та керування рівнями доступу.
7. Наявність розширеної підсистеми контролю засвоєння матеріалу та набуття навичок.
8. Наявність захисту даних про результати заходів контролю.
9. Простота роботи викладача при наповненні й корегуванні занять.
10. Наявність зворотнього зв'язку з викладачем.
11. Можливість для викладача переглядати результати тестів, відповідати на он-лайн питання та робити розсилки повідомлень / розпоряджень.

Сьогодні СДН наповнюються електронними курсами. Поняття "курс" доволі багатозначне. Різні словники надають різні тлумачення цьому терміну

(навіть в нашому конкретному контексті): "Закінчений цикл, весь обсяг спеціального навчання", "Розтягнута в часі тренінгова або семінарська робота", "Серія занять по одному предмету, яка може тягнутися кілька семестрів", "Навчальний посібник, що містить виклад основ будь-якої науки або її частини", "Кілька книг, які утворюють один підручник одного предмета".

Де-факто в освітній сфері вже уклалася калька з англійської "електронний курс" (electronic course, e-course) і навіть з'явилась у нормативних документах. І, хоча лінгвістична розробка термінології дистанційного навчання не є темою цього виступу, вважаємо за доцільне підкреслити, що, на нашу думку, більшою мірою відображає суть нашої розробки термін "мережевий підручник", бо цей термін універсальніший за "електронний курс дистанційного навчання".

За визначенням В.В. Краєвського "Підручник – книга або інший носій інформації, в якому міститься систематизований навчальний матеріал, необхідний для організації освіти з певного навчального курсу". За таким визначенням можна усвідомити наше розуміння лексичної парадигми "підручник ↔ курс" – студент дистанційно вивчає якусь дисципліну, проходячи один чи декілька курсів, при цьому він користується мережевим підручником.

Тобто "мережевий підручник" – це розміщений на освітньому мережевому ресурсі й оснащений тренінговими та контрольними модулями електронний підручник як елемент системи дистанційного навчання, який можливо використовувати у традиційному навчанні, забезпечений зворотнім зв'язком студента із викладачем, оперативно підтримучим актуальність інформації, закладеної в підручник.

СДН – система, що забезпечує використання технологій дистанційного навчання в синхронному й асинхронному режимах для проведення самостійного навчання та планових занять, яка містить низку мережевих підручників, підсистему контролю якості засвоєння знань та здобуття умінь, навичок і зворотній зв'язок. Вимоги такої системи до рівня комп'ютерних знань викладачів та тих, хто навчаються – знання пересічного користувача.

к.пед.н., проф. Зельницький А.М. (НУОУ)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Система освіти в Україні формується як одна з найголовніших цінностей, як стратегічний ресурс поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності нашої держави на міжнародній арені.

Військова освіта є складовою загальнодержавної системи освіти. З неї розпочинається зміцнення обороноздатності держави, відтворення і нарощування кадрового потенціалу Збройних Сил України. В основу розвитку військової освіти як цілісної системи, покладено покращення її якості, підвищення ефективності підготовки військових фахівців і, в першу чергу, – фахівців з вищою освітою.

У Законі України "Про вищу освіту" якість освіти визначається як – "... рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти". Компетентність військового фахівця розглядається як інтегральний показник якості його підготовки, що характеризується ступенем здатності і готовності до постійного самовдосконалення, застосування сформованих знань, умінь, навичок, особистих якостей і ціннісних орієнтацій при виконанні службово-бойових функцій в умовах мирного та воєнного часу на посаді за призначенням.

Структура якості військової освіти містить три головні складові: якість потенціалу досягнення мети освіти; якість процесу формування професіоналізму; якість результатів освіти. Забезпечення якості військової освіти пов'язане із вирішенням основних проблем у межах кожної з наведених складових.

Щодо якості потенціалу – нагальними проблемами є такі: стійка тенденція до зниження інтелектуального та фізичного рівнів підготовки кандидатів на навчання, недосконалість нормативно-правової бази, недостатність постачання матеріально-технічного та фінансового ресурсів, падіння престижності військової служби. Щодо якості процесу – це: повільне впровадження компетентнісного підходу та інноваційних педагогічних технологій в освітню діяльність. Щодо якості результатів – це: недосконалість підходів до ідентифікації, кількісного оцінювання та вимірювання рівня сформованості визначених компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою та в ході служби офіцера у військах. Розв'язання цих та інших проблем сприятиме підвищенню якості військової освіти.

док., доц. Каниос Анна
(Університет імені Марии Кюри-Склодовской, Люблин, Польща)

СОЦИАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ОЖИДАНИЯ ПОЛЬСКИХ СТУДЕНТОВ ОТДЕЛЕНИЯ "СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА"

Глобальные изменения, трансформационные и интеграционные процессы в странах Европейского Союза привели к реформам всех уровней системы образования. Основной целью Евросоюза является создание в Европе самой конкурентной в мире экономики, основывающейся на знаниях, динамически развивающейся, способной к непрерывному росту, созданию всё большего числа рабочих мест и гарантирующей большую общественную сплочённость.

Одной из основных целей польской социальной политики является, к примеру, создание гражданам условий для самореализации и личного роста, пропагандирование активной гражданской позиции, общественной интеграции и трудоустройства, т.е. формирование так называемых ключевых компетенций. Можно говорить о таких восьми ключевых компетенциях: 1) общение на родном языке; 2) общение на иностранных языках; 3) математическая грамот-

ность и базовые компетенции в науке и технологии; 4) компьютерная грамотность; 5) освоение навыков обучения; 6) социальные и гражданские компетенции; 7) инициативность и предпринимательство; 8) осведомленность и способность выражать себя в культурной сфере.

Высшее образование имеет огромное значение, так как одной из его функций является подготовка к исполнению социальных ролей сознательных и профессиональных граждан. Этот аспект особенно важен в контексте подготовки профессиональных кадров для социальной сферы, предметом их влияния становится человек, нуждающийся в помощи, находящийся в тяжёлой и сложной жизненной ситуации.

В настоящее время часто поднимается вопрос о качестве вузовского образования, значимость которого вытекает из роли образования, а также становится производной социальных нужд, ожиданий и требований, адресованных высшему учебному заведению.

В большинстве европейских стран целью обучения в области социальной работы является формирование социальных компетенций. Следует отметить, что полученные результаты исследований не являются слишком оптимистичными. Они подталкивают к проектированию действий, направленных на повышение уровня социальных компетенций студентов. Тем более, что эти компетенции, как подчёркивают исследователи особо пригодны для профессий, требующих контакта с людьми. Особое значение социальные компетенции имеют также в процессе поддержки других людей.

Исследования в области образования специалистов по социальной работе необходимы как для проектирования действий в области образования, так и для социальной практики. Именно профессия социального работника больше других профессий обременена ответственностью не только по отношению к клиенту, но и к обществу.

к.психол.н., с.н.с. Капосльоз Г.В. (НУОУ)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Досвід розвинутих країн світу свідчить, що в еру інформаційної глобалізації особливої ваги набуває активізація функції університетів (вищих навчальних закладів) щодо генерації (творення) нових фундаментальних знань. Для цього на кафедрах та в науково-дослідних підрозділах, які функціонують в складі вищих організується проведення наукових досліджень. Викладачі вищих навчальних закладів, як правило, поряд з викладанням, завжди здійснюють наукову та науково-технічну діяльність.

Забезпечення оцінювання якості наукової та науково-технічної діяльності наукових та науково-педагогічних працівників та управління нею потребують

інструментів оцінки результативності, інструментів формування зворотного зв'язку, інструментів прийняття рішення про перерозподіл ресурсів.

Моніторинг наукового забезпечення педагогічної системи ВВНЗ – це спостереження, оцінювання, прогнозування та управління змінами сукупності якостей наукових та науково-педагогічних працівників, а також характеристик їх наукової та науково-технічної діяльності, яка спрямована на досягнення кращої якості та (або) попередження (недопущення) негативних змін педагогічної системи ВВНЗ. Характерними (визначальними) рисами моніторингу є синхронізованість (систематичність) процесів спостереження, оцінювання, прогнозування та управління змінами у просторі (відносно конкретних об'єктів моніторингу та їх взаємодії з іншими об'єктами системи вищого рівня) та часі (врахуванням часу появи того чи іншого явища (об'єкта (зміни його стану), процесу (зміни його характеристик)).

Виходячи із даного визначення побудова системи моніторингу передбачає:

- розроблення науково-методичного апарату (методик спостереження, оцінювання поточного стану, прогнозування та управління змінами) моніторингу наукового забезпечення педагогічної системи ВВНЗ;

- розбудову структурних підрозділів органів управління з метою надання їм спроможностей забезпечити синхронізованість (систематичність) процесів спостереження, оцінювання, прогнозування та управління змінами у просторі та часі.

*Кравченко О.І. (ВІКНУ),
к.т.н. Лоза В.М. (ВІКНУ)*

МІСЦЕ І РОЛЬ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ВНЗ

Соціальне замовлення на підготовку фахівців, здатних мобільно і гнучко реагувати на нові віяння часу, створювати інноваційні продукти і швидко впроваджувати їх у виробництво, сприяв переходу від усталеної за десятки років парадигми "навчання на все життя" до "навчання протягом усього життя". У сучасних умовах швидкоплинний розвиток суспільства сприяє тому, що освіта отримана одного разу в навчальному закладі, через два-три роки потребує оновлення, а фахівці - в підвищенні кваліфікації та перепідготовці.

Включення комп'ютерів в навчальний процес змінює роль засобів навчання, що використовується у викладанні різних предметів, і змінює саме навчальне середовище, в якому відбувається процес навчання. Комп'ютер слід розглядати як компонент системи засобів навчання, що забезпечують наочність діяльності і її практичну спрямованість. Крім того, в систему засобів обов'язково повинні входити традиційні засоби навчання, що забезпечують підтримку викладання навчального предмету.

Широке застосування програмно-педагогічних засобів (ППЗ) забезпечує підвищення якості знань студентів, урахування їхніх індивідуальних особливостей, сприяє інтенсифікації навчання.

Аналіз існуючого програмного забезпечення навчального призначення (ПЗНП) та створення бази даних педагогічних програмних засобів, аналіз навчальних програм стали основою для визначення загальних вимог до комп'ютерних засобів навчання і до специфіки визначення їх місця у навчальному процесі ВНЗ.

Вимоги до комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання: принцип науковості; принцип наочності; принцип систематичності й послідовності; принцип активного залучення всіх учнів до навчального процесу; принцип індивідуалізації, індивідуального підходу у навчанні; принцип доступності.

Необхідною передумовою визначення доцільності використання ПЗНП на певному етапі навчання є створення науково обґрунтованого орієнтовного переліку тем і форм подання навчального матеріалу у ПЗНП, структурованого відповідно до чинних освітніх програм.

Під впливом упровадження інформаційних технологій в навчальний процес вищої школи знаходяться всі наочні сфери діяльності, оскільки широке впровадження і звичне використання технологій стає методологічною основою домінування прикладного компонента вищої освіти.

Отже, комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання у ВНЗ повинні розроблятися на основі новітніх педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій, використання яких може забезпечити створення у ВНЗ єдиного освітньо-наукового інформаційного середовища, в якому навчальна діяльність буде своєрідною моделлю майбутньої професійної діяльності студентів в умовах інформаційного суспільства.

ректор, проф. Ломакович А.Ф. (КОГПА, Кременець)

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

Система освіти будь-якої держави має відповідати соціально-економічному рівню і цілям розвитку суспільства. Впродовж розвитку суспільства змінюються його цілі, змінюються економічні можливості, тому має змінюватися, модернізуватися, реформуватися і освіта.

Криза освіти має глобальний характер, вона охопила увесь світ, найбільш глибоко та гостро вразивши країни, що розвиваються, і пострадянські держави. У кризі освіти більшість аналітиків вбачають загрозу національної безпеки, сигнал до негайних і рішучих дій для її подолання. Аналіз дозволяє виділити ряд об'єктивних передумов, факторів, що спричиняють необхідність реформування освіти. Ці фактори можна розділити на дві групи: загальні, діючі в усьому світі та особливі, діючі в одній або деяких групах країн. Розглянемо основні

передумови, що викликають необхідність реформування систем освіти різних країн світу.

Для сучасного світового ринку освітніх послуг характерні процеси регіоналізації освітніх ринків, а також посилення конкуренції як на національних, регіональних, так і в цілому на світовому ринку.

Рівень розвитку національної системи освіти стає не тільки найважливішою умовою економічної та політичної незалежності країн, але й необхідною умовою ефективного входження у світове економічне співтовариство та сприяння соціальному прогресу. Всі суспільства – сучасні, постіндустріальні та ті, що модернізуються або розвиваються, відчують потребу у доступі до якісної вищої освіти, диверсифікованості видів та типів програм вищої освіти, посилення потреби у фундаменталізації базових знань та висококваліфікованих фахівців.

Перехід до ринкової економіки неминуче супроводжується демократизацією і лібералізацією суспільно-політичної системи, підвищенням ролі і значущості особистості в суспільстві. Через це особистість, її інтереси мають стати цільовим вектором реформування системи освіти.

Науково не обґрунтований перехід до ринкової економіки в багатьох пострадянських державах призвів до різкого економічного спаду. Значно знизилося фінансування сфери освіти і науки. Це призвело до морального та фізичного старіння матеріально-технічної бази навчальних закладів, деградації інфраструктури.

Система освіти України успадкувала основні досягнення та недоліки радянської освітньої системи. Їхній аналіз дозволяє визначити основні напрями реформування системи освіти.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про необхідність глибоких, докорінних змін у системі освіти для того, щоб забезпечити її відповідність умовам і потребам ХХІ століття. При реформуванні вищої освіти в Україні необхідно зберегти і розвинути все краще, що було у старій системі, а також творчо використовувати досягнення світового досвіду, активізувати наполегливі пошуки нового. Головною метою реформування є забезпечення якості освіти, що відповідає потребам постіндустріального суспільства, що розвивається, з урахуванням економічних можливостей і реальних потреб держави.

к.е.н., доц. Кубіцький Ю.С. (МАУП, Ужгород)

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДИК НАВЧАННЯ З ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Метою інтерактивного навчання є розвиток особистості майбутнього фахівця, насамперед, – різноманітних форм мислення кожного студента у процесі засвоєння знань, а визначення конкретних цілей і завдань освіти розглядається як цілісна взаємодія всіх учасників навчально-виховного процесу, в якому вони виступають суб'єктами занять, спілкування та організації. При цьому, взаємодія між викладачем та студентами має суб'єктний характер.

Професійне самоусвідомлення дає можливість кожному молодому фахівцю стати конкурентоспроможною особистістю в умовах сучасного ринку, який орієнтується на високу якість результатів праці.

Впровадження інтерактивних методик при викладанні економічних дисциплін дає змогу докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт. Студент стає співавтором лекцій, семінарських занять тощо. Підхід до студентів, який знаходиться у центрі процесу навчання, ґрунтується на повазі до його думки, на спонуканні до активності, на заохоченні до творчості. Цей підхід добре відомий ще з праць Л. Виготського, П. Гальперіна, В. Дяченка, С. Шевченка, Ш. Амонашвілі та ін. Він полягає насамперед у навчально-виховній ефективності занять і як наслідок – у значному зростанні рівня реалізації принципів свідомості, активності та якості знань, вмінь і навичок, які набули студенти. Це сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу й розвитку мислення.

Основна відмінність інтерактивних вправ і завдань від звичних полягає в тому, що вони направлені не тільки і не стільки на закріплення вже вивченого матеріалу, скільки на вивчення нового.

Сучасна педагогіка багата цілим арсеналом інтерактивних підходів, серед яких можна виділити: творчі завдання; роботу в малих групах; навчальні ігри (ролеві, ділові й освітні ігри, імітації); використання суспільних ресурсів (запрошення фахівця, екскурсій); соціальні проекти та інші позааудиторні методи навчання (змагання, радіо, газети, фільми, спектаклі, виставки, уявлення, пісні, казки, розминки); вивчення і закріплення нового матеріалу (інтерактивна лекція, робота з наочною допомогою, відео- та аудіоматеріали, "студент в ролі викладача", "кожен навчає кожного", мозаїка, використання питань, Сократівський діалог); обговорення складних і дискусійних питань, проблем ("Карусель", "Зміни позицію", дебати, симпозіум); дозвіл проблем ("Дерево рішень", "Мозковий штурм", "Аналіз казусів") та ін.

Таким чином, використання інтерактивних занять дає змогу: підвищити інтерес студентів до майбутньої професійної діяльності; розвинути комунікативні навички та вміння; емоційні контакти між студентами; сформувати аналітичні здібності, відповідальне відношення до власних вчинків (здатність критично мислити; вміння робити обґрунтовані висновки; вміння вирішувати проблеми і конфлікти; ухвалювати рішення і нести відповідальність за них); навички планування та самоконтролю.

Кузнєцов А.В. (НУОУ, Київ)

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Одним з вирішальних факторів успішної трансформації та модернізації Збройних Сил України на нинішньому етапі їх функціонування є широко-масштабна реформа системи військової освіти, яка повинна бути наближена до сучасних вимог та перспектив розвитку теорії і практики збройної боротьби.

Світовий досвід показує, що виконання цього завдання потребує активного впровадження сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі.

Інформаційні технології це сукупність методів та програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюжок, що забезпечує збирання, оброблення, зберігання, поширення та відображення інформації, з метою зменшення трудомісткості процесів використання інформаційного ресурсу, а також підвищення їхньої надійності та оперативності.

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних технологій та інформатизація суспільства висуває підвищені вимоги до підготовки спеціалістів з будь-якого фаху у вузах. У зв'язку з цим, найважливішою задачею вищої школи слід вважати випуск фахівців, які в своїй професійній діяльності здатні ефективно використовувати сучасні інформаційні технології. Сучасні інформаційні технології в освітньому процесі це не тільки використання мультимедійних засобів та Інтернет-технологій на лекціях, семінарах, практичних заняттях, комп'ютеризація бібліотек, а й створення такого інформаційно-освітнього середовища, яке забезпечує задоволення різноманітних інформаційних потреб тих, хто навчає, і тих, хто навчається. Все це веде до неминучого перегляду організаційних форм навчальної роботи, а саме: збільшення самостійної, індивідуальної роботи, відхід від традиційних лекцій та практичних занять, збільшення об'єму робіт пошукового та дослідницького характеру, поза аудиторні заняття, які стануть складовою частиною цілісного освітнього процесу.

Перспективними напрямками впровадження інформаційних технологій в освітньому процесі слід вважати: організацію дистанційного навчання як одного з найдієвіших інструментів реалізації моделі безперервного навчання та створення персональних сайтів викладачів.

Впровадження сучасних інформаційних технологій в освітній процес це копітка й безперервна робота, але без такої роботи неможливо задовольнити інформаційні потреби керівників, викладачів і слухачів, сформувати в них необхідний рівень інформаційної культури, забезпечити сучасний рівень якості освітніх послуг, досягти необхідного рівня академічної мобільності, забезпечити гармонійне поєднання наукової й навчальної діяльності.

*доктор Куля Ева
(Університет гуманітарних і естетичних наук Яна Кохановського,
Кельце, Польща)*

РЕАЛИЗАЦИЯ ТРЕБОВАНИЙ БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА ПРИ ОБУЧЕНИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ В ПОЛЬШЕ

Система обучения преподавателей является неотъемлемой частью целого образования. Она обусловлена ролью системы образования в усвоении знаний, касающихся современных глобальных и национальных проблем, подготовкой молодых поколений к реализации принятых программ социального, экономического и культурного развития страны, состоянием знаний общественных нужд

и стремлений, а также характерными чертами профессии учителя. Обучение преподавателей должно способствовать развитию воспитанников и направить их мышление на проблемы и требования будущего. Именно поэтому образование учителей включает предметное и профессиональное обучение.

Традиционное обучение преподавателей в Европе проходит в основном в университетах и других высших учебных заведениях. Именно там будущие учителя проводят большую часть времени профессиональной подготовки, несмотря на то, реализуется ли там параллельная или поэтапная модель обучения. Педагогические учебные заведения имеют широкую программную автономию, особенно в странах, в которых контроль квалификации преподавателей ограничивается простыми директивами относительно содержания обучения и не определяет стандартов компетенций, которые должны быть результатом этого обучения. Такая ситуация наблюдается в большинстве стран.

В Польше для того, чтобы образование учителей соответствовало требованиям современности и гарантировало добросовестную предметную и педагогическую подготовку, в девяностые годы XX века началась работа над стандартами обучения преподавателей. В настоящее время образование учителей регулируют два документа: Стандарты образования для отдельных отделений вузов, гарантирующие специальную подготовку и Стандарты образования учителей, регулирующие правила педагогической и предметной подготовки.

Стратегия подготовки учителей высокого класса в Сингапуре, Корее и Финляндии основана на принципе, что педагогику изучают самые лучшие. Это отделение вуза считается там одним из трех наиболее престижных. Следствием этого является очень строгий прием в вуз, которому предшествует проверка потенциала кандидатов на учебу и обучение, небольшое количество мест в вузе, высокий уровень обучения и много предложений работы для выпускников.

Результатами являются:

- высокий академический уровень кандидатов в учителя;
- высокий престиж профессии учителя среди студентов и выпускников;
- высокая зарплата начинающих учителей;
- отличные результаты учебы.

Система обучения и повышения квалификации учителей в Польше должна принять такую форму, чтобы гарантировать профессиональную подготовку всех учителей для их профессиональной работы. Такая система должна учитывать:

- определение умений, которыми должны обладать учителя и лица, проводящие обучения в свете их изменяющейся роли в обществе знаний;
- создание условий, облегчающим учителям и лицам, проводящим обучение, выполнение задач, которые ставит перед ними общество знаний, в том числе путем обучения и повышения профессиональных квалификаций в контексте принципа учебы в течение всей жизни;
- обеспечение соответствующего подбора кандидатов для профессии учителя для всех предметов, на всех уровнях обучения, а также большей привлекательности обучения и повышения квалификации;
- привлечение к процессу обучения и переподготовки лиц, которые получили профессиональный опыт в других областях.

УРОКИ ДЛЯ РОССИЙСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ И МИРОВОЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ КРИЗИС

Мировые экономические кризисы – это расплата человечества за его социальное благополучие и недостаточную образованность. Они подобны гигантским цунами: человечество знает, что они постоянно таятся в тени социального благополучия и всегда готовы обрушить на него всю мощь своей дремлющей до-поры-до-времени неуправляемой энергии, разрушив привычный образ жизни, но каждый раз в начале движения этой стихии мир оказывается перед ней беззащитным.

Вместе с тем, вызывает удивление, что среди причин, которые прямо или косвенно обусловили наступление мирового экономического кризиса, образование даже не упоминается. В чём причина? Возможно магия термина "экономический кризис" оказалась настолько сильна, что "заблокировала" другие причины, или сказался стереотип прежнего мышления, или между образованием, а точнее – между сложившимся уровнем образования и разразившимся экономическим кризисом не наблюдается взаимосвязи? Наверное, не столь важно почему так произошло, сколько необходимо осознать необходимость изучения этой причинно-следственной взаимосвязи.

Урок первый. Каждый раз, когда в той или иной части мира происходит крупная техногенная катастрофа (а глобальный экономический кризис, возможно, было бы правильно назвать глобальной экономической катастрофой), то группы экспертов, тщательно изучая причины этой "техногенной трагедии", почти всегда обнаруживают ошибки, связанные с "человеческим фактором".

Урок второй. Экономический кризис "обнажил" многие проблемы экономического развития, в частности, неспособность российской науки обеспечить реальному сектору экономики необходимы уровень инновационного развития.

Урок третий. Не оправдались ожидания прошлого, 2009 г., что экономический кризис окажет крайне негативное влияние на приём в негосударственные вузы и на платные отделения в вузы государственные.

Урок четвёртый. Экономический кризис заставил ещё раз серьёзно задуматься о качестве российского вузовского образования: низкий уровень профессиональных знаний выпускников вузов и университетов остаётся одной из главных причин медленного роста инновационного потенциала страны.

Урок пятый. Впервые после эпохи Петра I в отечественной истории возникла ситуация, когда переход на рельсы инновационного развития становится для России, возможно, единственным условием её существования и развития.

Рассмотренные выше уроки экономического кризиса относительно проблем российского высшего образования, разумеется, не единственные

НОВІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

В сучасних умовах розвитку суспільства екологічна освіта набуває першочергового значення, тому вивчення позитивного міжнародного досвіду сприятиме вирішенню глобальних екологічних проблем в Україні. Орієнтація на принципи сталого розвитку – найважливіша задача політичного та економічного відродження країни. Саме екологічна освіта в школі володіє усіма можливостями формування екологічно-свідомого громадянина.

В останні десятиліття в школах Німеччини відбулися істотні зміни у методах та формах навчання. Поширення набули проектно – орієнтовані форми роботи, зросла кількість позашкільних заходів. У експериментальних школах викладалися окремі теми з використанням методу проектів. Для шкільної освіти Німеччини характерна своєчасна діагностика навчально-виховного процесу. Вона робить можливість дати справедливую оцінку апробації тих чи інших рекомендацій, покращити методику роботи, сприяти зближенню теорії і практики навчання та виховання. Німецькі педагоги намагалися будувати зміст екологічної освіти з урахуванням принципів неперервності, міжпредметності, цілісності.

Дослідники визначили 4 основних критерії екологічної освіти школярів: ситуативний підхід, діяльнісний підхід, проблемний підхід, системний підхід.

Під ситуативним підходом розуміється такий підхід в екологічному навчанні, при якому темами вивчення є актуальні проблеми з навколишнього для школярів середовища.

Під діяльнісним підходом розуміється такий підхід в екологічному навчанні, при якому вчитель і школярі спільно вирішують на практиці екологічну проблему.

Діяльнісний підхід найчастіше приводить до конкретних продуктів процесу навчання, як, наприклад, розробки тематичних матеріалів.

Під проблемним підходом розуміється такий підхід в екологічному навчанні, при якому вчитель разом з учнями вивчають визначену екологічну проблему, виділяючи протиріччя, що існує, і можливі шляхи його усунення чи можливості згладжування.

Під системним підходом розуміється такий підхід в екологічному навчанні, при якому вивчення проблеми будується через пізнання системних взаємозв'язків.

Проведений нами аналіз результатів діагностичних досліджень вчених Німеччини дозволив встановити такі основні шляхи вдосконалення екологічної освіти в школах Німеччини:

– відмова від введення єдиного стандарту екологічного освіти для шкіл країни;

– введення системи діагностики факторів, що визначають процес навчання і виховання, стан екологічної освіти в школах, зміни в ході застосування тих чи інших форм і методів навчання, а також рефлексії даного процесу;

– уточнення мети та завдань екологічної освіти з врахуванням специфіки регіону й інтересів учнів, надання школам більшої автономії з питань тематичного планування, реалізації принципу "відкритості" навчання шляхом інтеграції процесу навчання і життя регіону; побудови навчально-виховного процесу на основі проблемно-діяльнісного підходу, при якому важливе значення має методика пізнання, спрямована на вивчення та вирішення проблем у ході діяльності.

Предметом подальшого вивчення могла би стати співпраця середньої школи з вищими навчальними закладами з метою підготовки студентів університету до професійної діяльності у галузі екологічної освіти молоді Німеччини, для того щоб використати позитивний досвід в українській школі.

Негореев А.А. (TRANS-LUX S.R.L., Кишинёв, Молдова)

НОВЫЕ ПОДХОДЫ В СИСТЕМАХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В УСЛОВИЯХ БОЛОНСКИХ РЕФОРМ

Государственно-политические и социально-экономические преобразования конца 90-х годов XX века в странах Центрально-Восточной Европы, связанные с крушением социалистической модели развития и переходом к демократическому обществу, оказали существенное влияние на образование.

Система образования в **Чехии** на протяжении последнего десятилетия явилась объектом довольно интенсивных преобразований, отражающих международные процессы трансформации высшего образования. До 1 января 1993 года высшее образование в Чехии функционировало в рамках общей системы образования Чешской и Словацкой Федеративной Республики..

Чешская система высшего образования не является бинарной системой, то есть такой, которая различает профессионально и академически ориентированные вузы, как в некоторых европейских странах. Общей целью вузовских образовательных программ является обеспечение выпускникам со степенью бакалавра или магистра успешное вхождение в рынок труда или возможности продолжить свое обучение в соответствии с принципами Болонского процесса.

Особенностью институциональных изменений в высшей школе явилось увеличение в учебных заведениях количества различных внутренних структур – кафедр, факультетов, а также расширение частного сектора высшего образования.

Политика Чехии в сфере высшей школы на перспективу ставит целью повышение конкурентоспособности чешской высшей школы, прежде всего в рамках общеевропейского образовательного пространства, предусматривает дальнейшее расширение массовости и доступности высшего образования (третич-

ного) образования, совершенствование системы контроля его качества, улучшение подготовки научно-педагогических кадров.

Интеграционные процессы в европейском образовании, интенсивность которых возросла после принятия Болонской декларации, обусловили последовательные изменения в образовательной политике и **в Венгрии**. Качественно новые преобразования в сфере венгерского высшего образования начались еще после общественно-политических трансформаций 1990-х годов. В стране были устранены политические и идеологические барьеры высшего образования.

Согласно международной типологии система высшего образования в Венгрии относится к двойной – состоит из университетского и неуниверситетского секторов образования. В структуре высшей школы действуют два типа высших учебных заведений: университеты "egyetem" и колледжи "főiskola". Оба типа институтов имеют свои особенности, и до недавнего времени предлагали разные профессиональные программы.

Реформирование высшего образования тесно связано с мерами по адаптации Венгрии к новым социально-экономическим условиям общественного развития в Европе.

Интеграционные процессы, характеризующие в последние десятилетия разные сферы жизни европейских стран, обуславливают последовательные изменения в их образовательной политике. В посткоммунистических странах Центрально-Восточной Европы общее направление всех изменений связано со вступлением в Европейский союз, с гармонизацией национальных систем образования в рамках "единой Европы знаний". Участие Чехии и Венгрии в реализации положений Болонского процесса привело к изменению приоритетов в развитии высшей школы, структурным перестройкам в системах высшего образования.

*к пед.н., проф. Окса М.М. (МДПУ, Мелітополь),
Дрібноход Д.А. (МДПУ, Мелітополь)*

ЛЮДИНОВИМІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТИ ТА ЙОГО ВИМІРЮВАННЯ

На початку ХХІ сторіччя освітній простір України характеризується актуалізацією проблеми якості виховання і його оцінювання. Виховання на законодавчому рівні розглядається як необхідний компонент освітнього процесу.

Реформа освіти передбачає реформування обох їх складових – виховання і навчання. У протилежному випадку вона має асиметричний характер, втрачає системність і цілісність, зосереджуючись головним чином на оновленні цілей, цінностей, змісту структури, процесів і технологій навчання., а тому, одним з недоліків сучасної освіти, можемо визначити те, що вона дуже часто стала вправою у здобуванні визначених навичок дуже рідко-розширенням розуму і серця.

Людиноспрямованість освітнього процесу є визначальним чинником, що впливає на цінності морально-етичної культури, якими є не знання, а особистісні сенси; не педагогічні вимоги, а педагогічна підтримка й турбота, співпраці й діалог викладача та студента; не обсяг знань, не кількість засвоєної інформації, а цілісний розвиток, саморозвиток і особистісне зростання фахівця. Людиновимірний підхід до формування морально-етичних цінностей майбутніх фахівців, на нашу думку, є пріоритетним у сучасній концепції вищої освіти, згідно з якою педагог професіонал має стати гідним представником української спільноти.

Навчальний заклад не займає уособленого положення у соціумі. Потoki оточуючого людину життя втягують його в могутні процеси, де максимізація особистих вимог значно сильніша за дитячі та юнацькі образи та уявлення.

Освіту давно звинувачують у тому, що вона є "виробником" амбіцій особистості, що породжують суперечки в суспільстві. Актуалізація в нашій дійсності проблеми людино мірності якості освіти, а тобто і виховання, поставила питання, як суміщати традиційне для української практики "цілісне оцінювання" з більш вузькими оціночними методиками і процедурами. Не є секретом, що дане питання проявляє факт осмислення наукою і практикою обмежених властивостей кваліметрії людини і освіти в їх сучасному концептуальному, теоретичному і методологічному станах.

До двох методологічних моделей оцінювання виховного потенціалу через зміст освіти і рівень вимог до випускників бажано додати ще п'ять моделей людиновимірності.

Перша: соціальне оцінювання за допомогою різних методик конкретно-соціологічного аналізу. Друга: виявлення ціннісних орієнтацій особистості випускників методом оцінки володіння такою змістом освіти, що найбільше акумулює в собі змістовні і ціннісні сторони людиновимірності, тобто такі, які мають інтегрований характер. Третя: формування в суспільстві екології виховання соціального інституту і педагогічного процесу (на рівні родини, суспільства, суспільної думки і суспільних ініціатив, соціальної і освітньої нормотворчості, реальних дій законодавчої і виконавчої влади, нових інституцій засобів масової інформації, творчих союзів і об'єднань тощо). Четверта: досягнення збалансованості освітніх вимог з комплексом соціальних стандартів і нормативів. П'ята: введення в атестаційні процедури факторних параметрів, що гармонізують навчальну, розвиваючу і виховну функції освітнього закладу і через оцінку яких можна було б оцінювати виховання в опосередкованих і імовірнісних характеристиках.

Таким чином стратегічні напрямки фундаментальної освіти наука і сучасні інформаційні і телекомунікаційні технології – ті необхідні складові, без яких не розкривається людино вимірний потенціал освіти і без яких модернізація вищої освіти неможлива. Особлива роль в цьому багатогранному процесі сучасного менеджменту освіти належить оцінюванню.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ НАВЧАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Розв'язання проблем, що постають перед навчанням військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління (ВСУ), можливе в об'єднанні класичних та інноваційних технологій навчання. У цьому контексті становлять інтерес дослідження зі створення методичної системи навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів ВСУ на основі інтегрованого підходу, що полягає в об'єднанні структур фахових знань під час вивчення військово-спеціальних дисциплін (морально-психологічне забезпечення діяльності військ (сил), морально-психологічне забезпечення операцій (бойових дій), морально-психологічне забезпечення дій (Сухопутних військ, Повітряних Сил, Військово-Морських Сил), організація виховної та соціально-психологічної роботи у військах (силах) тощо) на основі відповідного педагогічного досвіду, нагромадженого в дидактиці вищої військової школи та методиці навчання військово-спеціальних дисциплін.

У сучасній науковій літературі можливість здійснювати військово-спеціальну діяльність магістрів ВСУ визначають терміном військово-спеціальна компетентність. Під військово-спеціальною компетентністю розуміють складну інтегровану якість магістра військово-соціального управління. Визначення результату навчання військово-спеціальних дисциплін через військово-спеціальну компетентність дає: по-перше, можливість виразити значення традиційної тріади "знання, навички, уміння", як через їх з'єднувальну ланку; по-друге, дає можливість компетентного магістра ВСУ відрізнити від некомпетентного за здібністю першого серед множини рішень вибирати найбільш оптимальні, піддавати сумніву ефектні, але неефективні та аргументовано спростовувати хибні рішення, тобто володіти критичністю мислення; по третє, військово-спеціальна компетентність передбачає постійне оновлення знань, володіння новою інформацією для успішного рішення професійних завдань в даний час і в даних умовах; в-четвертих, включає як змістовні (знання) так і процесуальні (уміння) компоненти. Результатом навчання військово-спеціальних дисциплін є сукупність набутих магістром ВСУ здатностей до військово-спеціальної діяльності.

Отже військово-спеціальна компетентність магістра ВСУ – це здатність використовувати професійний потенціал (систему знань умінь та навичок з морально-психологічного забезпечення діяльності військ) для створення авторської технології професійної діяльності в напрямі формування достатнього для виконання завдань за призначенням морально-психологічного стану особового складу та створення умов для його самовдосконалення та самореалізації в процесі навчання військово-спеціальних дисциплін.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ

Як відомо, "Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки" у вищій освіті спрямована на розроблення стандартів вищої освіти, орієнтованих на компетентнісний підхід в освіті, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Компетентнісний (компетентний – "той, хто знає, володіє необхідною інформацією..." підхід у методології основну увагу звертає на аксіологічний, культурологічний, мотиваційний, рефлексійний, когнітивний, операційно-технологічний та інші складники результату навчання (Н. Бібік, В. Лозова, В. Лозовецька, О. Малихін, С. Мартиненко, О. Пошетун, В. Радул, І. Рогальська, О. Савченко, В. Серіков, Ю. Чернова, С. Якушева та ін.).

Компетентнісна освіта – "особистісно-діяльнісна, результативна освіта; вона зміщує акцент на здатність особи до практичних дій у певному контексті. Звичайний результат навчання: "знаю що...", змінюється в напрямі "знаю як..." (О. Савченко). Компетентність фахівця охоплює професійні знання, вміння і навички, досвід роботи у певній галузі виробництва, соціально-комунікативні й індивідуальні здібності особистості, що забезпечують самостійність у здійсненні професійної діяльності (В. Лозовецька).

Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх спеціалістів у вищому навчальному закладі нині отримує характер широкомасштабної інновації, в умовах якої зміст освіти структурується у відповідності з ключовими компетентностями. Він характеризується у вищій освіті не стільки як цілеспрямоване формування професійної компетентності у відповідних видах професійної діяльності, стільки як розвиток особистості компетентного професіонала.

Вважається, що професійна компетентність спеціаліста розкривається через його професійні уміння як сукупність найрізноманітніших дій, що узгоджуються з функціями певної діяльності і значною мірою виявляють індивідуально-психологічні особливості фахівця, його неуміння діяти, враховуючи певну професійну ситуацію. Нині характеризують такі уміння будь-якого спеціаліста у сфері освіти, як уміння конструювати нові приклади рішення конкретної професійної ситуації в умовах застосування сучасних технологій навчання.

Отже, на засадах компетентнісного підходу проектується психодидактична модель технології навчання та її застосування у підготовці майбутніх фахівців у ВНЗ, кінцевим результатом якої є відповідність майбутнього фахівця державним освітньо-кваліфікаційним вимогам до спеціаліста, зокрема її аспекту – готовності фахівців певного профілю до розв'язання професійних ситуацій.

Водночас подальшого дослідження потребує проблема характеристики діяльнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців у ВНЗ.

*д.пед.н., проф. Петрук В.А. (ВНТУ, Вінниця),
к.пед.н., доц. Прозор О.П. (ВНТУ, Вінниця)*

ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНІ ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ В ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Фундаментальні дисципліни в технічному ВНЗ не оминула участь суттєвого скорочення годин аудиторних занять в межах тій саме загальній кількості годин та обсягу матеріалу. Як наслідок, викладачі ВНЗ починають дотримуватися шкільної системи навчання, а саме: намагаються стисло подати теоретичний матеріал, а далі дотримуватися практики самостійного опрацювання теоретичного матеріалу та розв'язування великої кількості задач, але під час позааудиторної роботи студентів. Результати можуть мати далеко небажані наслідки. Як показує наш досвід, лише 6% студентів технічного ВНЗ спроможні самостійно набути достатній рівень теоретичних знань та практичних умінь з вищої математики. Виникає потреба шукати технологію навчання, яка б в скорочений термін допомогла першокурсникам набути умінь самоопрацювання тем вищої математики. Отже, виникає потреба в новому способі засвоєння та використання інформації для розв'язування стандартних та технічних задач.

В процесі професійної підготовки майбутніх фахівців технічного профілю важливо враховувати негативні наслідки професії. Для людей, які більшість часу працюють з комп'ютерною технікою, такими наслідками можуть бути труднощі в спілкуванні з іншими людьми. Подолання цих труднощів можливе за рахунок упровадження в процес професійної підготовки групових форм організації навчальної діяльності, які сприяють соціально-психологічній адаптації студентів, а тому позитивно впливають на формування особистості майбутнього фахівця. Як показує наш досвід, при груповій роботі посилюється активність і мотивація, інтерес, спостерігається підвищення рівня засвоєння знань, розвиваються особисті якості студента, комунікативні навички, вміння працювати в команді, навички активного слухання і конструктивної критики. Групова організація навчальної діяльності передбачає поділ академічної групи на малі групи (мікрогрупи).

Багато років, намі розробляються та впроваджуються в навчальний процес інтерактивні форми навчання вищої математики майбутніх фахівців технічних спеціальностей з вищою освітою. У науково-педагогічній літературі описано досить багато шляхів реалізації ідеї інтерактивного навчання з розробкою конкретних методик, але для фундаментальних дисциплін (вищої математики, фізики, хімії та ін.) технічних ВНЗ їх обмаль.

Метою занять є засвоєння знань, набуття умінь та навичок застосовування отриманих теоретичних знань для розв'язування прикладних задач; розвиток потенціалу самоосвіти та саморозвитку, а саме: самостійне набуття знань із різних джерел, самостійне застосування знань та формулювання висновків, прагнення до самоосвіти; розвиток вміння формулювати проблему та оперативно її вирішувати, використовуючи математичні знання та методи; планувати

послідовність виконання завдання; формування прагнення до більш глибокого вивчення матеріалу, підвищення мотивації до вивчення предмету; сприяння формуванню колективних стосунків, допомога адаптуватися в новому колективі через організацію навчальної діяльності у взаємодії.

к. філос.н., доц. Похресник А.К. (ІВО, Київ)

СВІТОВА ТЕНДЕНЦІЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Одразу ж після II світової війни разом з розгортанням космічних і ядерних перегонів розпочався глобальний процес руху сектора вищої освіти до повного охоплення навчанням молоді вікової групи 18-23 років. Він не був однорідним, адже країни-лідери (США, Канада, держави Скандинавії та ін.) розпочали його раніше, інші ж (Японія, Південна Корея, Китай тощо) приєднувалися тільки після виникнення належних економічних і політичних умов. В СРСР аж до його зникнення з міркувань економії коштів існувала модель елітарної вищої освіти з багаторічною селекцією учнів за здібностями до точних наук ще у школах.

Відновлення незалежності України ліквідувало подібні бар'єри, що дало змогу створити цілком сучасну за кількісними показниками вищу школу, ресурси якої достатні для навчання у ВНЗ різних рівнів акредитації майже повного складу вказаної вікової групи.

Новий Закон України "Про вищу освіту" закріплює це досягнення і скеровує вищу школу на подальший розвиток. Однак, вказана орієнтація, на наш погляд, заслуговує прискіпливого критичного аналізу, адже мало враховує новітні світові тенденції надходження великого значення наукових досягнень і створення на цій основі більш досконалих виробничих технологій. Подібне явище вже у найближчі роки неминуче змінить ринок праці не тільки у державах-лідерах, а й на решті планети, включаючи Україну. На наш погляд, на часі освітньо-філософський аналіз саме вказаних очікуваних інновацій, адже вища школа України має орієнтуватися на ринок праці XXI, а не XX століття.

В останні роки у секторі вищої освіти України домінували адміністративні заходи, що найбільше активізувалися навесні та улітку в час прийому молоді на навчання. Зазвичай домінували електорально-політичні впливи, що нерідко провокували бурхливі дискусії й навіть активні протести. Уведення зовнішнього тестування внесло мало змін, відтак, на наш погляд, "зарубіжний досвід" набагато корисніший не для винайдення нових правил вступу у ВНЗ, а для вибору головної стратегії скерування діяльності всього нашого великого сектору вищої освіти на вирішення економічних, соціальних і культурних завдань. Та наукові дослідження такого типу зустрічаються в Україні надто рідко, що й спонукало автора до аналізу можливого впливу на освіту хвилі науково-технологічного прогресу "зразка XXI ст."

З точки зору філософії, вища освіта є продуктом тривалого розвитку, у процесі якого виявляли себе більшість тих законів, які відкрила ця наука. Відзначимо, що аж до кінця ХХ ст. лише університети уособлювали поняття „вища освіта”, а тому для освітньої сфери була застосовна дуже проста з математичної точки зору формула **"В.О. = ун-ти"**.

Упродовж другої половини ХХ ст. вища освіта переходила від елітарного варіанту до загального, але завдання охоплення навчанням більшості складу групи молоді 18–23 років не пощастило вирішити "розмноженням" університетів (їх позначають літерою "А" – академічні), а тому більшість молоді отримує фах не в них, а в неуніверситетських професіоналізованих ВНЗ, які вважаються закладами "В". Формула різко змінилася на таку:

"В.О.-21 = заклади А+В"

Завдяки невисокій вартості програм „В” системи вищої освіти багатьох розвинених держав виявилися спроможними надавати вищу освіту двом третинам молоді вікової групи 18–23 років. До того ж, унаслідок постійного збільшення кількості місць праці у третинному секторі національних економік, випускники з програм "В" рідко – рідше від володарів дипломів "А" – виявляються безробітними.

Незалежній Україні, де тимчасово все ще діє перша формула вищої освіти, доведеться у процесі своєї освітньої й іншої європейської інтеграції використати досвід ЄС і трансформувати вищу школу за другою формулою. До цього нас спонукатиме нове МСКО 2011 року, який посилює поділ навчання на типи "А" і "В". Вкажемо, що й технологічні відкриття в сонячній енергетиці і альтернативному виробництві (у 3D-принтерах) також примушують приступити до підготовки нашої вищої школи до вимог ринку праці 2030-х рр.

к.пед.н. Приходько Ю.І. (НУОУ)

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Зростання потреби в інформації, збільшення її потоків в людській діяльності призводять до появи нових інформаційних технологій в дидактиці підготовки військових фахівців, що, в свою чергу, зумовлюється такими чинниками: комп'ютеризацією та автоматизацією всіх складових воєнної сфери; зміною поглядів на ведення сучасних бою та операції; модульною побудовою сучасного озброєння, військової техніки та особливостями їх функціонування, бойового застосування та експлуатації; необхідністю системного формування змісту освіти та компетенцій фахівців; переходом від інформаційно-знаннєвої моделі підготовки фахівців до компетентнісної; можливостями динамічного програмування та моделювання будь-яких процесів, дій, ситуацій; зростанням достовірності прогностичних даних для прийняття різних рішень на основі здобуття

потрібної для цього інформації сучасними засобами спостереження, зв'язку та розвідки.

Серед загальних тенденцій, що простежуються у процесі інформатизації освіти, можна виділити такі: використання національних і світових інформаційних освітніх ресурсів; виникнення нових форм підготовки та перепідготовки фахівців, у тому числі – дистанційного навчання; розширення сфери використання технологій навчання в підготовці військових фахівців; поява інноваційних засобів навчання: комплексних навчальних середовищ, імітаційних моделей, тренажерів; використання інформаційних технологій в позааудиторній роботі; формування основ інформаційної культури у процесі вивчення навчальних дисциплін; інформаційно-технологічне забезпечення основних видів електронного науково-методичного забезпечення освітнього процесу та освітньо-управлінської діяльності вищих військових навчальних закладів.

До основних проблем і завдань інформатизації військової освіти можна віднести такі: забезпечення розвитку особистості майбутнього військового фахівця, розкриття його творчого, лідерського потенціалу; формування інформаційної культури фахівця; удосконалення управління військовою освітою; створення інформаційних мереж і баз даних; інтенсифікація науково-технічних, психолого-педагогічних і науково-методичних досліджень; запровадження нових форм і технологій підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців.

*к.пед.н. Прохоров О.А. (НУОУ),
к.пед.н., с.н.с. Олійник Л.В. (НУОУ)*

ДО ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ШКОЛИ

Для покращення професійної освіти науково-педагогічних працівників в умовах вищої військової школи необхідно вдосконалити її систему. Ефективність системи професійної освіти науково-педагогічних працівників прослідковується в чіткій взаємодії її елементів: школи молодого науково-педагогічного працівника, одно та двох місячних курсів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів України та навчанням офіцерів за спеціальністю "Професійна освіта", спеціалізацією "Педагогіка вищої військової школи" з отриманням кваліфікації викладач університету, вищого військового навчального закладу. Систему професійної освіти науково-педагогічних працівників необхідно визначити як освітню технологію з внутрішньо-організованим змістом, тобто логіка і структура змісту в контексті взаємовідносин учасників освітньої, зокрема і педагогічної дії. Тому визначена система має допомогти науково-педагогічному працівнику стати як суб'єктом

учіння під час навчання, так і суб'єктом власного особистісного розвитку. Шляхами впровадження ідей прогресивних дидактичних систем в освітній процес може бути організація міжособистісної навчальної взаємодії, суттєве вдосконалення змістовного і методичного компоненту освітнього процесу.

Виходячи з вищезазначеного, перед вищими військовими навчальними закладами стоїть завдання привести у відповідність зміст, форми і методи підготовки науково-педагогічних працівників з вимогами сьогодення. Одним із напрямків вирішення визначеної проблеми є запровадження науково-дослідної роботи шифр "Інновація – В" за темою "Інноваційні основи підготовки та підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників в системі вищої освіти та науки" метою якої є удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників в системі вищої військової освіти".

Отже, для вирішення проблем професійної освіти науково-педагогічних, працівників необхідно провести позитивні зрушення у таких напрямках: реформувати освітні документи по підготовці науково-педагогічних працівників; посилити та взяти за основу наукову роботу у професійній освіті науково-педагогічних працівників в умовах вищої військової школи; запровадити загальноприйнятні механізми оцінювання, забезпечення та сертифікації якості професійної освіти науково-педагогічних працівників; підтримувати зусилля на шляху модернізації вищих військових навчальних закладів, де існують проблеми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

*д.пед.н., проф. Рахмонов А.А.
помічник Президента Республіки Таджикистан (Душанбе)*

ТАДЖИКИСТАН НА ПУТИ К ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Вхождение Республики Таджикистан в мировое сообщество, подписание международных конвенций и актов, интеграция в системе образования, взаимобмен студентами и научными кадрами, признание адекватности дипломов и многое другое способствовали развитию образования и открыли путь к широкому международному сотрудничеству, которое необходимо всесторонне развивать. В рамках единого образовательного пространства государств Содружества был разработан ряд межправительственных соглашений в области образования. Таджикистан, являясь суверенным государством, одобрил эти документы и на данном этапе они реализуются в системе образования нашей республики. Одной из важнейших задач образовательной системы республики является поддержка новых форм интеграции науки и образования, выработка совместных подходов к созданию образовательных стандартов на основе новейших достижений мировой науки, а также осуществление совместной экспертизы учебных программ и учебников. В настоящее время в республике осуществляются эти

и другие преобразования, и наша страна шагает в ногу со временем, обеспечивая достойное развитие независимого государства.

Сегодня в вузах Таджикистана осуществляется поэтапный переход на кредитную систему обучения, а также расширяется сфера применения средств новых информационных технологий в учебном процессе. Эта система уже внедрена практически во всех вузах республики. Переход на кредитную систему обучения позволил расширить перспективы академической мобильности преподавателей, ученых-исследователей нашей страны с высшими учебными заведениями стран содружества и других государств.

Проблема подготовки педагогических кадров в годы независимости стала очень актуальной, так как с обретением государственной независимости Республикой Таджикистан стали необходимы высококвалифицированные педагогические кадры. Нехватка педагогов стала ощущаться и в связи с гражданской войной, которая привела к миграционным процессам – огромное количество высококвалифицированных кадров покинуло нашу страну. В современных условиях особенно остро стоит проблема переподготовки и переквалификации кадров. В связи с этим значительно возрастает роль и значение непрерывного образования как процесса обучения взрослых, выявление психологических основ обучения на этапе зрелости.

Ещё раз хочется подчеркнуть, что основной задачей нашего вуза является преобразование личности студента в учителя-профессионала, способного решать многообразные задачи, связанные с обучением и воспитанием таджикских школьников. Поэтому улучшение профессиональной подготовки учителя требует не только новых, более эффективных путей организации учебно-воспитательного процесса в педвузе, но и пересмотра структуры и содержания предметной подготовки студентов, чтобы поднять ее на новый технологический уровень преподавания.

Свйонтик О.О. (ДДПУ, Дрогобич)

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВИХОВАНЦІВ

Соціальна відповідальність як інтегральна характеристика особистості має стати одним з визначальних чинників сформованості власної значимості, відчуття приналежності до соціального оточення, тому формування почуття відповідальності є нагальним завданням сучасного інституту освіти з перших років.

Звичайно, почуття відповідальності – це характеристика зрілої особи. Але закладається воно саме в дитячі роки, яка формується як власна риса характеру, що проявляється у культурі життєдіяльності і є органічною частиною внутрішнього світу людини, що визначає її етичні, естетичні, світоглядні цінності

і норми, традиції, звички. Відповідальна людина усвідомлює себе як причину здійснюваних нею вчинків, ініціює зміни у власному житті і вміє аналізувати власні дії, критично ставитися до діяльності оточуючих, виробляючи власну модель поведінки. Щоб бути по-справжньому відповідальною, дитина повинна уміти прогнозувати наслідки власної діяльності, керувати почуттями, тобто мати як теоретичний, так і практичний досвід міжособистісних взаємин.

Значимим у формуванні почуття активної відповідальної власної світоглядної позиції вважаємо виховні твори для дітей, які протягом багатьох років відбираються освітянами і пропонуються для обговорення у шкільних читанках. Зокрема, виховні оповідання В.О. Сухомлинського для молодших школярів є яскравим прикладом актуальності та сучасності піднятих ним проблем у процесі формування світогляду та моральних цінностей дітей, а саме виховання почуття відповідальності. Цей виховний аспект як психолого-педагогічна проблема постійно в центрі уваги В.О. Сухомлинського, бо вона – одна із домінантних якостей особистості. У своїх роботах він неодноразово повертається до важливості виховання у дітей відповідальності в процесі становлення особистості в колективі, відповідальності за власні вчинки, за вчинки товариша, за життя друзів наших менших.

Відповідальність як моральна якість особистості починає свідомо формуватися у дітей молодшого шкільного віку в період першого досвіду соціальної поведінки. На рівні самостійно вироблених моральних понять відповідальна поведінка з'являється у тих дітей, які усвідомили загальнолюдські цінності, моральні категорії набули змісту в процесі практичної діяльності, дістали схвалення та визнання від оточуючих, а саме, значимих дорослих – батьків, вчителів, однокласників.

Засобами активного впливу на формування поглядів та переконань молодших школярів вважаємо виховні твори, які презентуються читанками. Так як навчальні підручники для молодших школярів виступають джерелом істини, навіюють модель соціальної поведінки, їх виховний вплив вважаємо значимим.

Завдання педагога полягає у підготовці до активного обговорення вчинків героїв оповідань, виокремленні проблем у взаєминах, проекції на формування ставлення дітей до вчинків героїв, наслідуванні чи критиці відповідної поведінки, прийнятті моральних цінностей через мотивацію діяльності героїв творів та усвідомлену проекцію на власну життєдіяльність. Педагогічно доцільно є прилучати дітей до продуктивної спільної діяльності з почуттям "плеча товариша", відповідальності за власні вчинки. Нехай частіше учні чують від педагогів та батьків: "Подумаймо разом", "А як би ти вчинив?", "Що ти б хотів змінити в нашому колективі, а в собі?"

"Без розумного вияву волі вихователя як вимог колективу, громади, суспільства виховання перетворилося б у стихію, а слова вихователя – в рожеву водичку, в солоденький сироп абстрактного добра". Отже, основною рушійною силою для формування відповідальної та активної діяльності є воля, свобода, свідомість та моральний ідеал.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРИ СТАЦІОНАРНОМУ НАВЧАННІ У ВНЗ

В умовах сучасного інформаційного суспільства впровадження комп'ютерної техніки, інформаційних і комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності соціуму є невід'ємною частиною його розвитку. Інформаційні технології виступають потужним джерелом інновацій, у тому числі в галузі освіти.

Використання інформаційних технологій в освіті дає можливість проводити навчання в нових ефективних формах, таких як проведення лекційних та практичних занять із використанням електронних презентацій та засобів мультимедіа, впровадження програм електронного тестування, зокрема і віддаленого, використання електронних підручників, навчальних курсів та програм тренінгу тощо. Дистанційне навчання є однією з форм сучасного електронного навчання.

Під дистанційним навчанням розуміють таку форму освітнього процесу, що базується на принципі самостійного навчання студента і характеризується віддаленим місцем розташування учнів і викладача в просторі та (або) в часі і можливістю вести діалог за допомогою засобів телекомунікації.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної теорії і практики дистанційної освіти дозволяє відзначити характерні особливості цієї форми навчання, такі як гнучкість, модульність, паралельність, дальнюдію, асинхронність, охоплення, рентабельність, соціальність, інтернаціональність, які дають значну перевагу перед традиційними формами навчання.

Використання принципів дистанційного навчання студентів у вищих навчальних закладах не передбачає відмову від традиційних форм навчання, однак дозволяє доповнити процес навчання новими, нетиповими для стаціонарного навчання формами. Крім роботи з очними викладачами студенти мають можливість епізодично або безперервно працювати з віддаленими викладачами. В якості форм такого додаткового навчання можна відзначити дистанційні курси, семінари та консультації з використанням електронних навчальних матеріалів.

Поєднання традиційного викладання в аудиторії та дистанційного навчання дозволяє підвищити особистісну орієнтацію навчання, врахувати індивідуальні особливості студентів, надати їм вибір у формах і темпах підготовки. Крім того, світова практика констатує педагогічну і економічну доцільність інтеграції дистанційних форм навчання в очну, що дозволить вирішити значне коло соціально-економічних проблем, які стоять перед системою освіти вищої школи в інформаційному суспільстві.

*д.э.н., проф., ректор Скворцов В.Н.
(ЛГУ, г. С.-Петербург Россия)*

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ РОССИЙСКОЙ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ

Объявление инновационного развития одной из основных стратегических составляющих развития России со всей очевидностью означает, что к системе образования не только будут предъявлены новые требования, но и пересмотрены многие ее целевые установки. Если до последнего времени, внесение инновационных технологий в образовательный процесс было одним из важных собственных результатов системы образования безотносительно к региональным и общенациональным экономическим и социальным результатам, то в настоящее время выдвигается задача – система образования должна стать одним из условий инновационного развития государства в целом и его территориальных образований, в частности.

Особое место в инновационном развитии страны будет принадлежать Государственной программе "Образование и развитие инновационной экономики: внедрение современной модели образования в 2009–2012 годы".

Каковы основные требования к системе образования? Где зоны основного несоответствия системы образования задачам инновационного развития страны? Подобных областей, наверное, можно назвать достаточно много – это и значительный отрыв профессиональной специализации вузов от сложившейся профессионально-квалификационной структуры рабочих мест; и сохраняющееся несоответствие профессиональных знаний и умений молодых специалистов требованиям, которые предъявляют к ним работодатели; и ряд других несоответствий, которые выступают барьерами на пути инновационного развития. Для того чтобы российская система образования отвечала требованиям инновационного развития, необходимо:

во-первых, отказаться от концепции "догоняющего развития";

во-вторых, должны возрасти объемы и скорость усвоения системой образования новых знаний, вырабатываемых как "большой" наукой, так и другими многочисленными центрами инновационного развития, то есть система образования должна превратиться в систему непрерывного образования с постоянно обновляющимся содержанием.

Одно из самых значимых направлений системы образования для реализации стратегии инновационного развития – интеграция высшего образования с "большой" наукой.

Важным условием перехода к инновационному развитию системы образования является введение новых принципов управления и механизмов финансирования системы образования.

Наиболее радикальным шагом в политике оплаты труда работников образовательных учреждений – отказ от системы разрядов для расчета заработной платы. В постановлении Правительства Российской Федерации от 5 августа

2008 г. определены основные положения введения новой системы оплаты труда в образовательных учреждениях. В частности, заработная плата руководителя будет напрямую зависеть от средней заработной платы основного персонала, то есть если у работников зарплата будет снижаться, то и руководитель также будет получать меньше.

Министерство образования и науки РФ разработало перечни примерных показателей стимулирования основного персонала федеральных бюджетных образовательных учреждений за качество и количество труда, в соответствии с которыми в каждом учреждении системы образования будут разработаны свои положения по оценке эффективности деятельности работников. В учреждениях устанавливаются выплаты стимулирующего характера следующих видов: выплаты за интенсивность и высокие результаты работы; выплаты за качество выполняемых работ; выплаты за стаж непрерывной работы, выслугу лет; премиальные выплаты по итогам работы.

В заключение хочу подчеркнуть, что каждый шаг российского образования на пути инновационного развития имеет под собой не только организационную и педагогическую теоретико-методическую основу, но и опирается на реальные масштабные и долговременные финансовые инвестиции, что является важнейшим условием достижения поставленных задач.

к.и.н., доц. Строчук М.С. (БГУ, Брест, Республика Беларусь)

АКАДЕМИЧЕСКИЕ СВОБОДЫ В СИСТЕМЕ ЦЕННОСТЕЙ ЕВРОПЕЙСКОЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

С увеличением пространства высшего образования значительно повышается ответственность университетов перед обществом за качество европейского образования, актуализируется проблема предоставления определенных прав и свобод, создание соответствующих условий членам академического сообщества (преподавателям, студентам, ученым) осуществлять свои функции, реализовывать свои академические потребности. Основоположающим принципом функционирования университетской среды как одного из важнейших интеллектуальных ресурсов общества является принцип академической свободы и автономии.

Академическая свобода – это свобода, предоставляемая обществом членам академического сообщества для того, чтобы сделать возможным выполнение возложенных на них задач. Академическая свобода включает в себя такие элементы, как свободу преподавания, свободу проведения научных исследований, свободу обучения. Она тесно связана с автономией учебного заведения, которая означает самостоятельность, независимость учреждения при определении его политики в осуществлении образовательного процесса, подборе кадров, научной, финансовой, хозяйственной и иной деятельности.

Истоки академических свобод как университетской традиции уходят во времена средневековья и характеризуют одну из сторон функционирования первых европейских университетов. Содержание понятия претерпело значительную эволюцию в ходе развития университетского образования. Категория академическая свобода сегодня отражает существенные свойства и отношения в сфере высшей школы. Это правовая традиция, комплекс прав, закрепленных конституционным и образовательным законодательством, локальными актами вузов.

В системе ценностей университетского образования академические свободы играют особую роль, являются существенным условием осуществления функций, которые вверены учреждениям высшего образования. Приверженность европейского академического сообщества ценностям академической свободы, принципам автономии нашла свое выражение в "Великой Хартии университетов" (Magna Charta Universitatum), принятой в Болонском университете на съезде европейских ректоров, созванном по случаю 900-летия этого старейшего учебного заведения Европы 18 сентября 1988 г.

Академическая свобода – особая форма социальной ответственности, которая предполагает, что учреждения образования, профессорско-преподавательский состав должны уточнить свою миссию, свое место и роль в процессах модернизации высшей школы. Для белорусской высшей школы актуальным остается в законодательном порядке более четко очертить правовые контуры академической свободы, ее гарантии, опираясь на общепризнанные международные документы.

Высшее образование как определяющая сфера общественного развития сможет с высокой эффективностью реализовать свои функции только в случае полного соблюдения и обеспечения прав и свобод членами академического сообщества.

*д.в.н., проф. Телелим В.М. (НУОУ),
к.пед.н., доц. Приходько Ю.І. (НУОУ)*

ВІЙСЬКОВА ОСВІТА В СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ

Досвід війн і збройних конфліктів останніх десятиліть, в яких брали участь збройні сили провідних країн світу свідчить, що успіх в них досягається завдяки воєнно-економічним і технологічним чинникам, що є продуктами людських знань.

Можна стверджувати, що основою воєнної могутності держав вже на теперішньому етапі стають знання в різних сферах і така тенденція з часом буде тільки зростати, про що свідчать сучасні погляди на будівництво та застосування збройних сил.

По-перше, набуло практичної реалізації таке поняття як "Сектор безпеки і оборони" яке в якості інтегральної конструкції сформувалося та набуває практичної реалізації внаслідок змін, що відбулися в світі знань – науки, техніки, інформаційних технологій та їх логічного, реального використання, застосування для захисту національних інтересів, національної безпеки держав і потребує подальшого кадрового, нормативно-правового, структурного, організаційного, фінансового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.

По-друге, на рівні військової науки та практики має місце усвідомлення того, що в світі знань та інформації, коли успіх військових операцій багато в чому визначається нематеріальними факторами, чисельність збройних сил не відіграє такої важливої ролі як раніше. Збройні сили сучасності стають переважно не чисельними, а мобільними та високопрофесійними.

По-третє, незважаючи на те, що зі змінами в світі змінюється характер війн, воєнних конфліктів, які, на відміну від війн 1914–1917 рр., 1939–1945 рр. втрачають масштабний характер, воєнні дії як спосіб захисту та задоволення певних інтересів, усунення перешкод до їх просування та досягнення поставлених цілей, залишається невід'ємною складовою сучасної цивілізації.

По-четверте, на теперішньому етапі розвитку світової цивілізації має місце військово-технічний і технологічний прорив у сфері різних видів озброєння, військової техніки, створених на основі інтегрованих наукових досягнень, і характерний для збройних сил провідних країн світу.

Викладене актуалізує проблеми дослідження та визначення основних напрямів, що мають сприяти посиленню стратегії і практики безпеки та оборони держави в контексті людського фактору – застосування Збройних Сил України для забезпечення суверенітету та територіальної цілісності держави, підвищення професіоналізму, компетентності фахівців в системі військової освіти, спроможних до дій у різних видах сучасної збройної боротьби.

Військова освіта, в першу чергу, тактичного рівня, в усіх провідних країнах світу – це корпоративна система підготовки військових фахівців, призначення яких – виконання завдань, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребою їх застосування в конкретних умовах мирного та воєнного часу.

В доповіді розглядаються основні напрями та шляхи розвитку військової освіти, що, на думку авторів, мають сприяти підготовці військових фахівців, спроможних оволодіти сучасними формами, видами збройної боротьби, застосування військ (сил), гідно відповісти на виклики безпеки та обороні держави, а саме: підвищення рівня управління військовою освітою, налагодження високопрофесійного аналітичного, інформаційного супроводу управлінських рішень; забезпечення реального та дієвого функціонування в системі військової освіти за спрямованістю всіх видів підготовки персоналу; організація прийому до вищих військових навчальних закладів найбільш підготовлених кандидатів з військ, з числа випускників загальноосвітніх закладів та ліцеїв, забезпечення високих конкурсних показників; перехід до інноваційних дидактичних засад

у підготовці військових фахівців з вищою освітою з одночасним переглядом структури, змісту та термінів навчання; формування нового покоління моделей і змісту підготовки військових фахівців усіх рівнів, ступенів освіти і ланок управління; застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, тренажерів, інтегрованих навчальних середовищ, імітаційних моделей; впровадження системи дистанційного навчання; перегляд підходів та принципів інтеграції військової освіти з цивільною; створення в системі військової освіти ієрархічної структури з моніторингових досліджень якості освіти та освітньої діяльності (органи управління – військові навчальні заклади всіх рівнів акредитації); удосконалення матеріально-технічної бази вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів; забезпечення пріоритетної поставки до військових навчальних закладів, навчальних центрів нових зразків озброєння та військової техніки, навчально-тренувальних комплексів, сучасної комп'ютерної техніки, систем управління та засобів зв'язку.

*д.пед.н., проф. Ткачова Н.О. (ХНПУ),
к.пед.н., доц. Зеленська О.М. (ХУПС, Харків)*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ВІЙСЬКОВОЇ ПЕДАГОГІКИ

В останні роки спостерігається активізація співпраці між представниками Збройних сил України та інших країн і військово-політичних блоків, а також співробітництва в галузі військової освіти. А тому в багатьох нормативних документах, що регламентують функціонування цих сфер військової справи (Воєнна доктрина України, Закон України "Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки", Концепція кадрової політики у Збройних силах України до 2017, Концепція навчання іноземних мов у військових навчальних закладах тощо) наголошується на необхідності формування іншомовної професійної компетентності курсантів як складника їхньої професійної компетентності.

Специфіка цієї компетентності зумовлюється такими характерними відмінностями професійної діяльності військового фахівця: формулювання її цілей і завдань згідно з актуальними запитами суспільства й закріплення їх у законах військової служби; поліфункціональність військової діяльності, що вимагає від офіцерів готовності виконувати складні різновекторні завдання; інтегративний характер результатів цієї діяльності, що забезпечуються боєздатністю військових підрозділів і частин, морально-психологічним станом військового колективу, відповідності індивідуальних якостей і дій військовослужбовця поставленим цілям, завданням і функціям (О. Богданюк).

На основі врахування різних точок зору науковців (Р. Гришкова, О. Єфімова, Т. Попова, Н. Сахарова та ін.) і специфіки професійної діяльності військового фахівця зроблено висновок про те, що в контексті проблеми дослідження іншомовна професійна компетентність курсантів визначається як інтегративне особистісне утворення, яке уможливорює їхню спроможність ефективно виконувати свої професійні обов'язки в іншомовному середовищі й системно підвищувати свою професійно-мовну обізнаність. Структура цієї компетентності включає такі компоненти: мовно-когнітивний, функціонально-дієвий, особистісно-ціннісний.

Так, перший із цих компонентів є результатом опанування курсантами відповідних професійних знань (одиниць іноземної мови, що відображають її фонетичні, граматичні й лексичні норми; іншомовних еквівалентів професійної термінології та іншої професійно важливої інформації; лінгвокраїнознавчих і соціолінгвістичних знань тощо). Функціонально-дієвий компонент включає такі види вмінь: інформаційно-аналітичні (уміння шукати, обрати, трансформувати, зберігати, транслювати, оцінювати й інтерпретувати потрібну професійну інформацію іноземною мовою, приймати оптимальні рішення на основі опрацьованої інформації), організаторсько-комунікативні (вміння швидко й адекватно транслювати учасникам ділової комунікації потрібну інформацію іноземною мовою, організовувати ефективну взаємодію у військовій сфері за допомогою використання іноземної мови, координувати спільні дії в міжнародних миротворчих операціях чи навчаннях тощо), соціокультурні (уміння правильно використовувати вербальні й невербальні засоби спілкування в умовах іншомовної комунікації, адекватно тлумачити реакції та комунікативні сигнали від іноземних партнерів, враховувати їхні особливості етнокультурного характеру), оцінно-рефлексивні (вміння здійснювати об'єктивний самоаналіз і самоконтроль виконаних професійних дій у військовій сфері, отриманих результатів військової діяльності, визначити недоліки); коригувально-самоосвітні (вміння своєчасно здійснювати корекцію своєї комунікативної поведінки для можливості досягнення поставлених цілей і завдань, здійснювати системну іншомовну самоосвіту). Ураховуючи недостатню теоретичну та практичну розробленість проблеми формування іншомовної професійної компетентності курсантів, можна зазначити, що ця проблема вимагає подальшого дослідження.

д.пед.н., проф. Толипов У.К. (ТГПУ, Ташкент, Узбекистан)

ПОКАЗАТЕЛИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ

Современное состояние образования в Узбекистане характеризуется отчётливо просматривающейся тенденцией внедрения в учебный процесс общего и профессионального образования на всех его ступенях эффективных

педагогических технологий. Образование вошло в эпоху, когда педагогические системы должны быть не только развивающими, но и развивающимися. То, в какой мере оно сможет эффективно отвечать вызовам времени, во многом зависит от педагогов, их готовности и способности включиться в процесс обновления теории и практики обучения.

Предлагаемая система критериев оценки педагогических технологий позволяет охарактеризовать не только количественные, но и качественные параметры профессионального обучения.

Отличительной особенностью данной системы является наличие нескольких групп критериев, каждая из которых позволяет достаточно подробно охарактеризовать конкретную педагогическую технологию не только на этапе оценки результатов, и на этапах ее проектирования.

Критерии оценки на этапе проектирования новых технологий.

Первый критерий – расчленение процесса на внутренние, связанные между собой этапы, фазы, операции, процедуры.

Вторым критерием служит критерий алгоритмичности.

Критерий технологической последовательности дает возможность отслеживать выполнение следующих требований, обеспечивающих успешное течение технологического процесса:

Критерии оценки на этапе проектирования включают в себя и частный критерий управления процессом обучения.

2. Критерии оценки новых технологий на этапе функционирования.

Содержание обучения может быть оценено частным критерием эффективности содержания обучения, который характеризуется следующими качественными и количественными показателями.

3. Критерии эффективности результатов обучения.

В качестве примера оценки эффективности результата обучения покажем изменения показателя глубины знаний в зависимости от уровня усвоения.

I уровень (узнавание), II уровень (репродуцирование), III уровень (продуктивная деятельность), IV уровень (трансформация).

Аналогично оценивается эффективность усвоения знаний по каждому качественному показателю на всех представленных уровнях.

В целом оценить результаты обучения, учитывая всю совокупность приведенных показателей, возможно, используя методику тестового контроля или метод компонентного анализа.

Особенностью данных методов контроля является то, что они применимы к любому виду обучения, как к теоретическому, так и производственному. Отличие состоит в том, что в первом случае интегральным критерием оценки будет служить критерий усвоения учебного материала, а во втором – критерий сформированности профессиональных навыков и умений, обеспечивающийся, соответственно, своими специфическими критериями.

СИСТЕМА ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ

З набуттям незалежності створення, становлення та пріоритетний розвиток системи військової освіти, як складової Збройних Сил України, стали важливим і відповідальним державним завданням, адже професійна, дисциплінована, озброєна новітньою військовою технікою, мобільна, свідомо свого високого національно-патріотичного обов'язку армія є однією зі складових національної безпеки та оборони будь-якої держави.

Водночас, розвиток військової освіти відбувався в умовах постійного перегляду поглядів на національну безпеку та оборону держави, відсутності чітких і стабільних параметрів щодо поточного та прогнозованого скорочення Збройних Сил України, їх завдань, загальної та організаційно-штатної структури, кількості та обґрунтованості спеціальностей для комплектування частин і підрозділів фахівцями різних рівнів, ступенів освіти, ланок управління тощо. Викладені підходи стали причиною низки недоліків, що накопичувалися в системі військової освіти протягом тривалого часу, а за своєю сутністю – наслідком двох груп суперечностей – зовнішнього та внутрішнього характеру.

Суперечності зовнішнього характеру – між: діючими концептуальними поглядами на розвиток військової освіти та сучасними тенденціями, притаманними функціонуванню світових цивільних і військових освітніх систем; передбаченим фінансовим, матеріально-технічним, інформаційним забезпеченням, оснащенням ВВНЗ, навчальних центрів озброєнням, військовою технікою та сучасними вимогами і потребами щодо якості підготовки офіцерських кадрів, спроможних виконувати поставлені завдання в динамічних умовах застосування сучасних видів і систем озброєння тощо.

Суперечності внутрішнього характеру пов'язані з управлінськими та процесуальними чинниками функціонування військових навчальних закладів. Вони в цілому відбивають стан неповної відповідності складових процесу підготовки компетентних військових фахівців потребам виконання ними кваліфікаційних вимог, якісного засвоєння освітньо-професійних програм.

В доповіді з урахуванням визначених суперечностей обґрунтовуються можливі напрями та шляхи подальшого розвитку системи військової освіти на інноваційних концептуальних засадах і підготовки військових фахівців на основі компетентнісного підходу.

МОДЕРНИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ ЕГО ИНФОРМАТИЗАЦИИ

Как отмечают многие исследователи, для современной системы высшего профессионального образования в России характерен комплекс проблем.

В последние годы в качестве конструктивной альтернативы существующей парадигмы в сфере образования многими исследователями предлагается *гуманистическая парадигма*, объявляющая человека высшей ценностью и выдвигающая новый подход к решению многих назревших проблем современности. Система образования имеет двойственный характер своего развития.

С одной стороны, система образования всегда в той или иной степени соответствует времени, отражает уровень и структуру общественного сознания и в определенной степени воспроизводит ее. С другой стороны, образование ориентировано на будущее и призвано создавать интеллектуальные предпосылки для социального развития. Выбор соответствующей концепции образования в целом зависит от доминирующих ценностных и мировоззренческих установок, многообразия духовных потребностей общества.

Одним из главных достижений последних двух десятилетий XX века в сфере образования являются не только количественные и качественные изменения в этой сфере, а более глубокое осмысление социальной роли образования, его миссии в обеспечении устойчивого социально-экономического развития, повышения уровня и качества жизни людей, совершенствования демократических, правовых, культурных и этнических институтов.

Многими исследователями отмечается, что *"смена цивилизаций"* проходит *через информатизацию общества*. Современное общество вступило в эпоху глобализации экономики и ее *интернетизации*. Яркой особенностью современного общества является *интенсификация информационных процессов*: если раньше (30–50 лет назад) объем знаний удваивался каждые 10–15 лет, последнее десятилетие – каждые 1,5–2,0 года, то к 2015 году этот процесс по прогнозам будет занимать всего 70 дней.

Таким образом, новые подходы к реформированию отечественной системы образования в соответствии с перспективными тенденциями мирового развития, должны определяться перемещением источников и движущих сил социального и экономического прогресса из материальной сферы в интеллектуальную. При этом должна существенно измениться роль образования: образование должно стать определяющим фактором социального и экономического роста. Образование должно уже не столько удовлетворять потребности общества, сколько формировать будущие потребности общества. Отсюда вытекает и приоритет образования не только в социальной, но и в экономической политике современного государства. На практике этот приоритет означает целенаправленное развитие образования в интересах повышения человеческого капитала, а на этой основе – в интересах будущего страны в целом, и отдельного человека в частности.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ВОСПИТАНИЯ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

В контексте сложнейших социально экономических перемен, характерных для стран СНГ в последнее 10-летие XX века, были подвергнуты переоценке, а порой просто отброшены многие традиционные постулаты нашей жизни. В этом разряде оказалась и категория воспитания, которая стала квалифицироваться как потерявший свою актуальность и жизненную необходимость идеологический придаток ушедшей политической системы.

Воспитание всегда ориентировалось, прежде всего, на подрастающее поколение, молодежь. В сложившейся ситуации образовался вакуум в целенаправленном воздействии со стороны общественных институтов (семья, образовательная система) на молодое поколение. В условиях продолжающегося реформирования общества в Республике Узбекистан система высшего образования играет значимую роль в удовлетворении интересов личности, потребностей региональных рынков труда, перспектив развития экономики и социальной сферы.

Основными достижениями в развитии высшего образования последних лет являются: гибкость и вариативность содержания образования, многоуровневость, многопрофильность и многофункциональность высших учебных заведений, практика инновационной деятельности, научный потенциал педагогических кадров, налаживание связей с работодателями и другими субъектами социального партнерства, международное сотрудничество и др.

Высшая школа позволяет представить ценность познания, разума, понимания сущности бытия, мироздания не только как абстрактный идеал, но и как учебную и практическую деятельность, как процесс становления и самосовершенствования **Профессионала**.

Основными ориентирами для оценки результативности воспитания в системе высшего образования могут быть показатели сформированности у студентов и выпускников высших учебных заведений таких качеств, которые необходимы им для реализации своих гражданских прав и свобод, соблюдения требований общества, государства, выполнения обязанностей члена семьи, трудового коллектива. Воспитательная работа должна иметь свои количественные и качественные индикаторы и критерии, направленные на оценку ее результативности. Разработка критериев эффективности воспитания, которые можно рассматривать как разновидность образовательных стандартов – тонкая и сложная работа, представляющая самостоятельное направление научного обеспечения воспитательного процесса.

Воспитание молодежи, по нашему мнению, должно быть направлено на становление гуманной личности с присущим для нее сочетанием выраженной индивидуальности с коллективистской направленностью, характеризующейся осознанием своего гражданского долга, трудолюбием, ответственностью, профессиональной и гуманитарной культурой, а также культурой взаимодействия с окружающими людьми.

МЕТОДИКА СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Сьогодні освітній процес реорганізується у відповідності до нової редакції Закону України "Про вищу освіту", тому у ВВНЗ повинні розроблятися нові стандарти вищої освіти. За таких умов важливого значення набуває проблема щодо з'ясування сутності професійних стандартів, їх розробка і використання.

Відповідно до статті 10 Закону: "Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності.

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми: обсяг кредитів ЄКТС, перелік компетентностей випускника; нормативний зміст підготовки; вимоги професійних стандартів тощо".

У зв'язку з цим, очевидно, що існує прямий взаємозв'язок між стандартом вищої освіти та професійним стандартом. При цьому, саме професійний стандарт є вихідним, оскільки саме він визначає основні компетентності випускника вищого навчального закладу, систему виробничих (службових) функцій і типових завдань його діяльності, перелік відповідних знань, умінь та навичок, необхідних для їх реалізації.

До особливостей розробки методики зазначеного стандарту слід віднести те, що професія (компетенція) військового фахівця є загальною для всіх видів його службової діяльності. Характерною ознакою методики є те, що побудова професійного стандарту ґрунтується на компетентнісному і модульному підходах, які передбачають розробку відповідних профілів професійних компетентностей на групу посад у визначеній сфері професійної діяльності. Вона повинна містити їх назви, а також враховувати те, що професійна діяльність розподіляється на структурні елементи (модулі, службові завдання, функції), по кожному з яких встановлюються відповідні вимоги до знань, комплексних і деталізованих умінь.

В методиці має бути реалізований метод аналізу службових завдань за допомогою формального опису їх структури, а також компетентнісний підхід до визначення змісту загальних і професійних компетенцій для кваліфікаційних рівнів, узгоджених з Національною рамкою кваліфікації. При цьому, структура і зміст професійного стандарту повинні бути максимально придатні для побудови освітньо-професійної програми та навчального плану підготовки у ВВНЗ військового фахівця за спеціальністю "Управління діями військових підрозділів (за видами та родами військ)".

Професійний стандарт військового фахівця пропонується створювати відповідно до алгоритму, що передбачає послідовне виконання робіт в рамках 6 етапів: 1. Визначення сфери службової діяльності; 2. Визначення службових процесів; 3. Визначення для кожного з службових процесів необхідних знань та умінь; 4. Визначення для службових процесів загальних і професійних компетентностей; 5. Розподіл службових процесів за рівнями (ступенями) вищої освіти; 6. Оформлення професійного стандарту військового фахівця.

МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Мотиваційна готовність майбутніх офіцерів до військової служби формується в ході професійного навчання, практичної діяльності та військового виховання. Будучи стрижнем психології особи, мотивація впливає на результативність професійної діяльності. На даний момент якісна підготовка військових фахівців для потреб Збройних Сил та інших силових структур України є визначальним чинником успішних дій у виконанні антитерористичної операції та важливим стратегічним ресурсом забезпечення незалежності України та її національних інтересів. У структурі професійної готовності можливо виділяти наступні компоненти: мотиваційний (відношення до професійної діяльності як до суспільно значимої справи і прагнення до вдосконалення знань, умінь і навиків), волевий (уміння діяти відповідно до зразка і здійснювати контроль шляхом зіставлення з ним як з еталоном); розумовий (досягнення достатне високого рівня розвитку пізнавальних процесів у вибраній сфері професійної діяльності), комунікативний (наявність контекстного спілкування з різними категоріями людей). Таким чином, професійна готовність військового фахівця до практичної діяльності потребує складної структурно-системної підготовки, яка охоплює різні сторони психіки фахівця і включає особово-мотиваційну і волеву сфери, узагальнені знання, певні професійні навики, здібності особи. При цьому, це не сума ізольованих психічних якостей і властивостей, а їх цілісна єдність, що має певну структуру.

Виходячи з вище зазначеного, мотиваційна готовність – це цілісна, відносно стійка система психологічних утворень особи, які, актуалізуючись в тих або інших обставинах, створює відповідні стани психіки, спонукає та регулює поведінку і діяльність військовослужбовця.

Мотиваційна готовність до професійної діяльності визначається відповідною спрямованістю, наявністю сенсу в цій діяльності, а також професійними установками особи. В процесі навчання у ВВНЗ у курсантів формуються мотиваційно-ціннісні орієнтації на майбутню військову службу і професійну діяльність, ефективне освоєння функціональних обов'язків в об'ємі первинних офіцерських посад відповідно до отриманої військової спеціальності.

Результатом професійного становлення офіцера у ВВНЗ повинні стати: упевнене виконання функціональних обов'язків за посадовим призначенням; уміння побудувати міжособові стосунки у військових колективах, організувати виховну роботу в підрозділі; здібності бачити головне в роботі, чітко визначати цілі та проявляти наполегливість в їх досягненні, здійснювати підбір виконавців і раціонально розподіляти обов'язки між ними, доводити розпочату справу до кінця; уміння адаптуватися до змін соціального середовища за рахунок загальноосвітньої та військово-професійної підготовки; прагнення до постійного самовдосконалення; упевненість в своїх силах і здібностях, а також в правильності вибору життєвого шляху та ін.

НОВІ ПІДХОДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Військова освіта як складова загальнодержавної системи вищої освіти поступово переводиться до організації підготовки офіцерських кадрів за двома рівнями вищої освіти – бакалавра та магістра.

В контексті переходу до нової моделі підготовки військових фахівців, що базується на принципах запровадження європейській системи вищої освіти, важливо розуміти, що ж вона собою представляє і як побудована в країнах, для яких являється традиційною. В європейському співтоваристві країн-учасниць Болонського процесу прийняти три структурних ступені (рівні) вищої освіти: перший – бакалаврат (рівень – “бакалавр”), другий – магістратура (рівень – “магістр”) і третій – докторантура (рівень – “доктор філософії”).

Коректними в європейській моделі вищої освіти, в основному, визнані два варіанти організації підготовки: 1) 3 + 2 + 3 та 2) 4 + 1 + 3 роки навчання (бакалаврат + магістратура + докторантура). Крім того, можлива також “підсилена” модель вищої освіти – 4 + 2 + 3 роки навчання. На цей час явно домінує перша модель, хоча практикується також модель з інтеграцією перших двох рівнів (3 + 2 = 5 – “інтегрована магістратура”), коли рівень бакалавра поглинається в процесі магістерської підготовки.

Нинішня модель військової освіти (тактичний рівень – спеціаліст (4 або 5 років) + оперативно-тактичний рівень – магістр (2 роки) + ад’юнктура – (3 роки навчання) відрізняється від європейських варіантів за рахунок більших термінів навчання на першому і другому рівнях вищої освіти. Зрозуміло, виконати, в цілому, зазначену вище європейську норму щодо структури ступенів (рівнів) вищої освіти і термінів навчання для системи військової освіти є надто проблематичним.

При визначенні можливих схем підготовки військових фахівців важливе місце посідають кваліфікаційні вимоги, опис яких здійснюється відповідно до Національної рамки кваліфікацій.

Зберігаючи специфіку системи підготовки військових фахівців за умови впровадження структури “бакалавр – магістр” перший рівень вищої освіти “бакалавр” можливо та доцільно ототожнити з підготовкою офіцерів тактичного рівня, а другий рівень “магістр” – з підготовкою офіцерів оперативно-тактичного рівня. Для цього потрібно нормативне перетворення освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” в залежності від нинішнього терміну його навчання, напрямів і спеціальностей підготовки військових фахівців, в оновлений рівень вищої освіти “бакалавра” і тільки в окремих випадках в рівень вищої освіти “магістр”.

При цьому, окремою проблемою в реалізації цієї норми є проблема визначення суті бакалаврата. Треба мати на увазі, що рівень бакалавра повинен забезпечувати повну готовність фахівця до професійної (службової) діяльності. Ця проблема представляє особливу важливість в силу того, що згідно з існуючими поглядами фахівців на розподіл ринку праці бакалаври повинні скласти від 70 до 80% усіх випускників ВНЗ.

ПЕРСПЕКТИВНІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ТИЛУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВВНЗ

Нині відбуваються кардинальні реформи в українській армії, а тому потребує суттєвих змін система професійної підготовки військових фахівців. Пріоритетною вимогою освітньої реформи згідно вимог Болонського процесу є підготовка висококваліфікованих військових фахівців. У нашій державі особливо гостро постало питання підготовки офіцерських кадрів, які здатні укріпити обороноздатність України на якісно новому рівні вирішувати практичні військові завдання та реалізовувати свої професійні обов'язки. В умовах сучасної соціокультурної ситуації виникає нагальна потреба в розробці інноваційних підходів до формування фахової компетентності майбутнього українського офіцера.

Події які відбуваються на територіях проведення антитерористичної операції підтверджують той факт, що нові умови ведення бойових дій вимагають від офіцерів тилу вміння швидко реагувати на запити армії. Офіцери тилу мають бути готовими до приймання нестандартних рішень, повинні уміти передбачати наслідки своєї господарсько-економічної діяльності. Як показує практика, доволі часто від умілих дій та виважених підходів до реалізації своїх професійних обов'язків офіцерського корпусу тилу залежить успішність усієї бойової операції та життя і здоров'я військовослужбовців. У нашому баченні компетентний майбутній офіцер тилу повинен: володіти уміннями та навичками організаторської діяльності (організаторська компетентність); мати економічну компетентність; бути готовим до управлінської діяльності (управлінська компетентність).

У процесі констатувального етапу дослідження, що проходив на базі Військової академії (м. Одеса) було встановлено, що деякі питання повсякденної діяльності офіцера тилу (тилове забезпечення мобілізаційного розгортання, бойова і спеціальна підготовка підрозділів тилу, зміцнення в них військової дисципліни та правопорядку, зберігання техніки і технічних засобів тилу) вивчаються дещо поверхнево. Під час діагностичного дослідження встановлено, що майбутні офіцери лише опосередковано уміють дотримуватися найсуворішого режиму економії та витрачання матеріальних і грошових коштів. Ми також можемо констатувати й той факт, що ще й нині навчання і виховання у ВВНЗ не стали єдиним освітнім процесом, потребує вдосконалення методика формування у курсантів необхідних командно-методичних навичок, командирських та особистих якостей. Зазначені недоліки в підготовці майбутніх офіцерів тилу, в основному, обумовлені недосконалістю педагогічних методик, що використовуються при організації навчально-виховного процесу.

КОНТЕНТ "ДІЯЛЬНІСТЬ" У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ДО КОРЕКЦІЙНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ

Запровадження сучасних моделей організації навчання, виховання і реабілітації дітей з особливостями психофізичного розвитку потребує фахівців нового типу, оскільки ефективність інклюзивного навчання залежить від правильного психолого-педагогічного супроводу цих дітей, який забезпечують вчителі-дефектологи, вихователі дошкільних установ, педагоги, психологи.

Психолого-педагогічними умовами підготовки майбутніх спеціалістів до роботи із школярами в умовах інклюзивної освіти є: поповнення змісту професійної підготовки студентів теоретичними питаннями щодо проблеми; забезпечення майбутніх педагогів та психологів навичками і вміннями корекційно-виховної роботи; організація комплексу практичних занять контекстового характеру.

Принципово важливим є діяльнісний підхід у підготовці студентів до інклюзивної освіти дітей з особливими потребами. Він передбачає урахування основних принципів корекційної освіти та формування готовності майбутніх фахівців до здійснення розвитку дітей у тому числі шляхом корекції провідної діяльності. Складовою діяльності педагога є діагностична, профілактична й корекційна робота.

Студенти мають не тільки правильно орієнтуватися у вікових межах та видах провідної діяльності, але й ефективно враховувати їх під час здійснення корекційно-розвивальної діяльності, основними принципами якої є: принцип розвивального навчання, принцип єдності діагностики і корекції відхилень у розвитку, принцип урахування співвідношення первинного порушення і вторинних відхилень у розвитку дитини, генетичний принцип, принцип корекції і компенсації, діяльнісний принцип, принцип раннього початку корекційного впливу.

Майбутні фахівці вчать на навичкам організації дитячої праці, адже саме вона є одним з найважливіших засобів психокорекції та корекції порушень розвитку. Включення у колективну виробничу працю за умов її правильної організації є переломним періодом у житті учнів з особливими освітніми потребами, адже їх таким чином вводять до системи суспільних відносин, що вимагають співпраці, вимогливості, довіри та взаємодопомоги. Основними видами дитячої праці є самообслуговування, господарсько-побутова праця, праця в природі, ручна (художня) праця.

Невичерпним джерелом натхнення для майбутніх фахівців у контексті корекційної діяльності є етнопедагогіка, адже саме її тисячолітній досвід містить такі методи і прийоми роботи із дітьми різних вікових категорій та здібностей, які можуть допомогти у яскравій формі, невимушено досягати значних успіхів у дитячому розвитку. Це використання у психокорекційній діяльності засобів фольклору – дитячих ігор, лічилок, мирилок, казок, скоромовок, прислів'їв, приказок, іграшок з природного матеріалу, впровадження різноманітних методик ручної праці, національної колористики тощо.

Ефективність корекційної діяльності залежить значною мірою від особистості людини, яка здійснює корекційно-розвивальний вплив. Педагог має бути гуманною, чуйною, освіченою, доброю людиною, гарним фахівцем, всебічно працювати над собою. Принциповою під час підготовки фахівців до діяльності в умовах інклюзії є комунікативна складова, адже важливо вміти ефективно спілкуватися з дітьми, їхніми батьками, іншими учасниками корекційно-розвивального та навчально-виховного процесів.

Таким чином:

1) педагог, що працює із дітьми з особливими потребами, має бути сформованою, самоактуалізованою особистістю, чітко розуміти і здійснювати на практиці корекційний вплив, розбиратися у специфічній діалектиці розвитку;

2) вирішальна роль у корекції розвитку і становленні особистості належить діяльності;

3) у корекційно-виховній роботі важливу роль відіграють не тільки засоби корекції чи методичні прийоми, а особистість та діяльність педагога, тобто педагогічно спрямована сукупність його соціально і професійно значущих характерологічних якостей та активності.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Akbarov A.	365
Atwell E.	93
Babych B.	93
Boissier Q.	371
Bombardelli O.	366
Carlsen A.	367
Davis J.B.	368
Djoric Francuski B.	370
Dubko A.	371
Holm G.	121
Jankowski K.	126
Jansova P.	373
Jarmoch E.	126
Koshmanova T.	122
Lindberg C.	123
Matsuda T.	374
Najam Abbas.	124
Pipoyan S.K.	375
Revalde G.	377
Shubina I.	125
Stavreva Veselinovska S.	377
Tase M.	379
van Dijk E.	369
Zacharuk T.	126
Zeki A.	380
Абаркін П.С.	48
Абрамян О.В.	381
Алфьоров О.В.	193
Андрієнко О.О.	259
Андрієнко Т.І.	185
Анікеєнко Ю.М.	260
Анохіна Г.П.	94
Аронов А.О.	400
Бабій О.С.	21, 73
Бадрук О.О.	129
Балабін В.В.	95, 96
Банзак О.В.	22, 54, 55, 59
Барабаш О.В.	23, 75
Баранов А.В.	335
Басанець В.Ф.	98
Бат М.З.	160
Бегма В.М.	261
Безносьок О.О.	383
Безносьок С.А.	24
Бектурганов А.Е.	384

Берназ Н.М.	25
Бицак І.Л.	336
Биченков В.В.	26
Бідюк О.І.	385
Блощинський І.Г.	386
Богатирьов К.О.	237
Богуславець А.В.	194
Бодров С.В.	23
Бойченко О.В.	28
Бойчук В.О.	29
Бокучава Т.А.	347
Бондаренко Р.О.	211
Борзак О.М.	30
Боринський В.М.	99
Боровик Л.В.	32
Боровик О.В.	31, 32
Борух А.С.	293
Браун В.О.	52
Брижеватий В.М.	263
Будіянська Л.М.	53, 76
Бурий С.В.	128
Бухер О.А.	264, 265
Васильєв С.П.	154
Васильєва-Халатникова М.О.	387
Ващенко І.В.	266
Вишневський М.И.	130
Вишнівський В.В.	86
Візгін О.В.	235
Вовк О.І.	100
Вовченко А.О.	273
Возняк Я.В.	131
Волков А.Г.	294
Волошина Н.М.	195, 388
Воровка М.І.	132
Воронков В.І.	237, 238
Гальчус А.О.	101
Ганєва Т.І.	33
Гап'юк В.М.	70
Гарбаров Р.В.	337
Гастинщиков В.Г.	196
Гахович С.В.	197
Гвоздицький Л.ІА.	81
Гетьман О.О.	389
Гика В.А.	80
Глухов С.І.	86
Глухова А.С.	295
Гнатюк В.В.	60

Голуб Ю.В.	133
Гонтарук О.М.	135
Гончаренко О.А.	136
Гончарук Л.М.	102
Горшколепов В.Б.	69
Григолінська Н.М.	103
Григорчук С.	137
Гришин С.П.	34
Гуда М.В.	198
Гулеватий Д.Ю.	45
Гунченко Ю.О.	79, 391
Гурман І.В.	60
Гусев Ю.В.	267
Гущин О.О.	297
Далієвський Є.В.	250
Дармороз М.М.	31
Дахно Н.Б.	35
Даценко Д.К.	199
Двірний А.М.	138
Дебич М.А.	392
Дегтярьов А.С.	239
Делибалтова В.К.	394
Демченко С.В.	64
Демьяненко В.А.	36
Дереш Б.Б.	250
Джулій В.М.	37, 38
Джураев Р.Х.	395
Джус О.А.	133, 139
Дзюба Т.М.	209
Дикий Ю.Г.	281
Димарецький І.В.	299
Ділай А.Ю.	240
Дмитренко Ю.С.	300
Дорохов М.С.	140
Дранник П.А.	30
Драч І.І.	396
Дрібноход Д.А.	414
Дружинін А.О.	39
Дубина П.М.	61
Дубовик Н.А.	301
Дубровинський Г.Р.	142
Дусматов О.М.	397
Дячук А.О.	81, 398
Еркинбаева Л.К.	142, 399
Ємельянов П.С.	391
Жарков Я.М.	200, 201
Жердєв М.К.	40, 41

Жигальський П.В.	37
Жиров Б.Г.	42, 60
Жиров Г.Б.	42
Житко А.О.	202
Заїка Л.А.	143
Залеський Є.М.	400
Зарицька А.І.	104
Зборовская І.А.	55
Зеленська О.М.	430
Зельницький А.М.	402
Златніков В.Г.	106
Зотов С.В.	338
Зубовський Д.С.	145
Зяблюк Т.В.	146
Іванченко Є.А.	203
Іванченко І.О.	53, 76
Іноземцева В.В.	129
Казанцев О.Ю.	43
Каменюк Ю.В.	148
Каниос А.	403
Канівець М.П.	149
Кантуреев М.Т.	142, 399
Капосльоз Г.В.	404
Катеринчук І.С.	44, 45
Кватернюк К.О.	150
Кириленко І.В.	268
Кириленко К.І.	269
Кисилевський А.А.	69
Кисіль А.В.	340
Кислинг Э.С.	28
Кірик Т.В.	152
Клімченко К.С.	250
Кліщ О.В.	66
Клубань О.М.	241
Коваль Ю.В.	153
Кожедуб О.В.	304
Кольцов Р.Ю.	341, 342
Комарницька І.І.	107
Комарницька О.І.	107
Копаниця Д.М.	154
Копачовець О.М.	38
Коржов М.О.	342
Король В.Г.	243
Корсак К.В.	155
Корсак О.І.	108
Корсак Ю.К.	157
Корчак О.В.	158

Корюковець Т.Д.	343
Котляренко О.П.	306
Кравченко О.І.	405
Крапивный Ю.Н.	46
Красильников С.Р.	48, 49
Кривонос А.О.	50
Крижний А.В.	30
Крихта В.В.	40
Кубіцький Ю.С.	407
Кузнецов А.В.	408
Кузнецов О.С.	205
Кузьменко А.М.	204
Кузьменко М.Д.	159
Куліш Ю.М.	51
Куля Э.	409
Купалова Г.І.	270
Курбан О.В.	245
Кутраков О.П.	39
Лавриненко Н.Ю.	109
Лалетін С.П.	64, 65
Левінська Н.В.	343, 344
Левчук А.Р.	49
Ленков С.В.	52
Лепіх Я.І.	53, 76
Лещенко Є.О.	56
Лещенко О.І.	22, 54, 55, 56, 160
Ленков Є.С.	62, 66
Ленков О.С.	38, 85
Литвиненко Н.І.	246
Литвиненко О.І.	246
Личов Р.В.	185
Лісовський В.М.	110
Лобанов Н.А.	411
Лоза В.М.	405
Ломака Є.К.	308
Ломакович А.Ф.	406
Ломакович В.Я.	412
Луник О.О.	45
Луцик Ю.О.	271, 273
Любовець Г.В.	243
Любченко В.В.	57
Ляпунова В.А.	161
Лях М.А.	149
Макеєва О.А.	162
Мамчур К.В.	206
Маркевич Д.П.	250
Марченко-Бабіч О.М.	111

Маслов В.С.....	163
Маслов О.В.	59
Мась К.В.....	310
Мась Н.М.....	164, 186
Медведєв Ю.Б.....	274
Мельник А.В.....	345
Мельник М.О.....	58
Мельник Я.І.....	166
Мемджанов О.С.....	237
Мехед П.М.....	200, 212
Мілютіна К.Л.	188
Мінаєв А.В.....	198, 202, 207
Мірошніченко О.В.....	208
Місяць О.О.....	195
Могильний Д.М.....	351
Мойсей Л.О.....	311
Мокрицкий В.А.....	59
Молокопій В.Л.....	276
Моргун В.....	167
Мотика С.М.....	169
Мукогоренко О.С.....	195
Муляр І.В.....	60, 61, 398
Мусієнко А.П.....	23
Мясіщев О.А.....	62, 63
Назаренко С.Ю.....	346
Негорєєв А.А.....	413
Нестеренко В.А.....	160
Никитин Г.Д.....	58
Никитюк Б.М.....	313
Нікіткін О.М.....	29
Нікіфоров М.М.....	64, 65, 209
Нікіфорова О.М.....	112
Ніколайчик К.....	170
Ноянчук В.В.....	63
Овчинніков М.О.....	210
Огнєвий О.В.....	66, 385
Ожаровський С.Г.....	62
Окса М.М.....	414
Олійник Л.В.....	416, 421
Ольховой І.О.....	247
Онищук М.І.....	211, 212, 223, 224
Опанасенко О.О.....	313
Опенько П.В.....	30, 67
Осадченко І.І.....	417
Остапенко О.П.....	275, 276, 278
Охрамович М.М.....	65
Охріменко П.Г.....	68

П'ясецький Я.О.	250
Павлисько А.І.	21
Павлишин В.О.	69
Пампуха І.В.	69, 213, 337, 347
Пампуха Ю.А.	213, 247
Панасенко Р.В.	342
Панін В.Г.	347
Пасіка С.П.	314
Пасічний А.В.	316
Пасічник Р.М.	83
Паскевич В.Л.	278, 279
Пасхалов А.К.	214
Пахольчук В.В.	265
Пашинський В.Й.	317
Первак І.О.	187
Переверзев В.О.	171
Петрик В.М.	215
Петрук В.А.	418
Пелешко В.І.	280
Пирожок В.Я.	172
Писаренко І.А.	348
Писаренко Р.В.	336, 349, 352
Пікуль В.О.	237
Подкіч В.О.	250
Подлісовський В.В.	70
Покотило В.В.	173
Пономаренко А.А.	175
Постоєнко В.	177
Похресник А.К.	419
Приліпко М.О.	113
Присяжнюк Д.М.	217
Присяжнюк М.М.	218
Приходько Ю.І.	420, 428
Прозор О.П.	418
Прокоф'єва К.О.	219, 231
Проноза В.О.	114
Прохоров О.А.	421
Проценко Я.М.	71
Рахмонов А.А.	422
Ревуцький Є.	73
Роговенко Д.А.	318
Роллер В.С.	281
Ряба Л.О.	81
Савватєєв Н.О.	237
Савенко В.М.	248, 250
Савков П.А.	351, 352
Савкова В.П.	158

Савран В.О.	40, 41
Савчинська Н.Ю.	34
Савчук Р.Г.	338
Саланда І.П.	75
Сантоній В.І.	53, 76
Сафін О.Д.	178
Сбітнєв А.І.	89, 328
Свйонтик О.О.	423
Селезнєв В.Д.	251
Сенченко М.І.	220
Сенченко О.М.	222
Сидоров Ю.Т.	400
Сизов А.І.	282
Сівков С.В.	337, 353
Сірий А.В.	179
Скакун Л.В.	425
Скворцов В.Н.	426
Скорук О.А.	223
Сміловський О.М.	335, 354
Сніжко А.О.	181
Собченко В.А.	77
Соколіна О.В.	116
Соловій О.В.	237
Солодєєва Л.В.	37
Сорока В.В.	319
Сорокіна Ю.Р.	181
Спиров К.	182
Ставський Д.В.	224
Старинець Р.В.	231
Сторожук Н.А.	183, 186
Сторубльов О.І.	355
Стрельбіцький М.А.	78
Строчук М.С.	427
Супрунов Ю.М.	225
Телелим В.М.	428
Тимошенко Л.М.	83, 185
Ткачова Н.О.	430
Ткачук Д.	167
Толипов У.К.	431
Толок І.В.	433
Топольніцький В.В.	321
Трасковецька Л.М.	32
Трошкін Є.М.	237
Турович І.І.	286
Турченко Ю.В.	227, 253
Тхорук Я.Р.	322
Тюріна В.О.	186

Тюріна Ю.В.	187
Тютюков І.В.	324
Фёдоров А.И.	434
Федченко О.П.	355
Фурса Н.В.	227
Халед А.	391
Халед Алаіасра.	79
Халилова Ш.Т.	435
Халіманенко В.К.	349
Халіманенко С.М.	145, 239
Хатян О.А.	228
Хижняк Т.О.	187
Хірх-Ялан В.І.	357, 358
Хмельницький Ю.В.	80, 81
Хом'юк В.В.	82
Хом'яков Д.О.	325
Храбан І.А.	229, 230
Храбан Т.Є.	117
Цыцарев В.Н.	52
Чайківська Ю.М.	83
Чеберяко О.В.	282
Черненко О.Є.	219, 231
Черних О.Б.	436, 438
Черних Ю.О.	437, 438
Чирченко Д.В.	68
Чистик О.М.	284
Чімишенко С.М.	285, 286
Чумачов О.М.	326
Шальнева П.О.	188
Шашерин В.А.	287
Шваб В.К.	41
Шворов А.С.	85
Шворов С.А.	68, 79
Шевченко А.В.	439
Шевченко В.В.	86
Шевченко Г.В.	254
Шевчук А.А.	274
Шелуха О.О.	87
Шеян О.	189
Шиповський В.В.	88
Шишова І.О.	440
Шкулипа П.А.	63
Шликов О.А.	201
Шликова В.Г.	181
Шмаль С.Г.	340, 360
Шмиголь В.М.	89, 328
Шмиголь Є.В.	347, 352

Шпильовий С.Є.	288
Шрамко О.В.	279, 280, 289
Шульгін В.В.	308, 329
Щербина І.М.	263
Янко В.В.	53, 76
Яременко С.В.	197, 208
Ярош Я.С.	331

ЗАКЛАДИ, ПРЕДСТАВНИКИ ЯКИХ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ

1. Abant Izzet Baysal University (Bolu, Turkey)
2. American University of the Middle East (Salma, Kuwait)
3. Danish Pedagogical University (Copenhagen, Denmark)
4. Humanism economic academy (Poland)
5. Institute for Lifelong Learning (Hamburg, Germany)
6. Institute of Ismaili Studies (London, United Kingdom)
7. International Burch University (Sarajevo, Bosnia and Herzegovina)
8. Nagoya University (Nagoya, Japan)
9. National Center for Vocational Education and Training Development (Yerevan, Republic of Armenia)
10. Riga Technical University (Riga, Latvia)
11. Swedish National Commission for UNESCO (Uppsala, Sweden)
12. Universidad de Alcala, CIFF (Madrid, Spain)
13. Universidad de Alcala, CIFF (Saint Cyr au Mont d'Or, France)
14. University "Alexander Moisy" (Tirana, Albania)
15. University "Goce Delcev" (R. Stip, Macedonia)
16. University of Arts and Sciences Jan Kochanowski (Kielce, Poland)
17. University of Belgrade (Serbia)
18. University of Helsinki (Helsinki, Finland)
19. University of Hradec Králové (Czech Republic)
20. University of Leeds (UK)
21. University of Marie Curie-Sklodowska University (Lublin, Poland)
22. University of Trento (Trento, Italy)
23. Uniwersity Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach (Poland)
24. Western Michigan University (Kalamazoo, Michigan, USA)
25. Академія праці, соціальних відносин і туризму (Київ)
26. Алтайский государственный университет (Барнаул, Россия)
27. Белорусский государственный экономический университет (Минск)
28. Брестский государственный университет им. А.С. Пушкина (Беларусь)
29. Військова академія (Одеса)
30. Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації "КПІ"
31. Вінницький національний технічний університет
32. Воєнно-дипломатична академія ім. Є. Березняка (Київ)
33. Всеукраїнський благодійний Фонд сприяння розвитку геоінформаційних технологій та послуг "ГІС-Асоціація України"
34. Головне Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Вінницькій області
35. Головне управління по роботі з особовим складом ЗСУ
36. Головне управління розвідки МОУ
37. Департамент військової освіти та науки МОУ

38. Державна наукова установа "Книжкова палата України ім. І. Федорова"
39. Державне підприємство "Український науково-дослідний і проектний інститут цивільного будівництва"
40. Державний університет телекомунікацій
41. Джизакский государственный педагогический институт (Узбекистан)
42. Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка
43. Жетысуский государственный университет им. Ильяса Жансугурова (Талдыкорган, Казахстан)
44. Загальноосвітня школа № 18 (Ірпінь)
45. Загальноосвітня школа № 38 (Одесса)
46. Институт повышения квалификации и переподготовки кадров системы среднего специального, профессионального образования (Ташкент, Узбекистан)
47. Інститут спеціального зв'язку та захисту інформації НТУУ "КПІ"
48. Київський військовий ліцей ім. Івана Богуна
49. Київський міжнародний університет
50. Київський національний університет ім. Т. Шевченка
51. Київський національний університет культури і мистецтв
52. Київський університет права НАН України
53. Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка
54. Командування Сухопутних військ ЗСУ
55. Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
56. Ленинградский государственный университет им. А.С. Пушкина (С.-Петербург, Россия)
57. Межрегиональная Академия управления персоналом (Ужгород)
58. Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького
59. Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського
60. Могилёвский государственный университет им. А.А. Кулешова (Беларусь)
61. Науково-методичний центр кадрової політики МОУ
62. Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького
63. Національна академія Служби безпеки України (Київ)
64. Національний авіаційний університет (Київ)
65. Національний аерокосмічний університет ім. Н.Є. Жуковського "ХАІ"
66. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України
67. Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова (Київ)
68. Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут"
69. Національний університет біоресурсів і природокористування України
70. Національний університет "Львівська політехніка"
71. Національний університет оборони України ім. І. Черняховського
72. Одеська державна академія технічного регулювання та якості

73. Одеський національний політехнічний університет
74. Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова
75. Прес-служба ГШ ЗСУ
76. Софійський технічний університет (Болгарія)
77. Софійський університет "Св. Климент Охридски" (Софія, Болгарія)
78. Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки (Луцьк)
79. Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского (Симферополь)
80. Ташкентский Государственный Педагогический Университет им. Низами (Узбекистан)
81. Тернопільський національний економічний університет
82. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка
83. Ужгородський національний університет
84. Узбекский научно-исследовательский институт педагогических наук им. Т.Н. Кары Ниязи (Ташкент, Узбекистан)
85. Центр сприяння розвитку університетської науки та освіти "Унісерв" (Київ)
86. Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі (Київ)
87. Університет менеджменту освіти (Київ)
88. Університет митної справи та фінансів (Дніпропетровськ)
89. Управління справами Президента Республіки Таджикистан (Душанбе)
90. Уральский государственный университет физической культуры (Челябинск, Россия)
91. Харківський національний педагогічний університету ім. Г. Сковороди
92. Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба
93. Хмельницький національний університет
94. Центральний друкований орган МО України газета "Народна армія"
95. Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
96. 93 ОМБР
97. в/ч А0515
98. в/ч А4502

Наукове видання

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

XI Міжнародної науково-практичної конференції

“Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє”

За загальною редакцією к.філол.н., професора
генерал-майора В.В. Балабіна

Тексти тез подані в оригінальному авторському варіанті.

Збір, узгодження, первинна обробка – Бадрук О.О.

Технічний редактор – Сидоров Ю.Т.

Комп’ютерна верстка, оригінал-макет та обкладинка – Залеський Є.М.

Підписано до друку 20.11.15. Формат 60х84/16.
Гарнітура Times. Папір офсетний. Друк ризограф. Тираж 100.
Умов. друк. аркушів 28,5. Заказ № 43-15.

Надруковано в навчальному картографічному комплексі ВІКНУ
03680, Київ, вул. Ломоносова, 81
т. 521-32-89

